
بسم الله الرحمن الرحيم
١٤٢٠ م

Siyer Yayınları:8
Siyer Serisi:2

Eser Adı
Siyer Atlası

Eserin Orijinal Adı
el-Atlasu't-Tarihî li Siyreti'r-Rasûl

Yazar
Sami b. Abdullah b. Ahmed el-MÂĞLUS

Tercüme
Abdullah KARAKAŞ

Tahkik ve Notlandırma
Muhammed Emin YILDIRIM
m.emin@siyerarastirmalari.org

Tashih
M. Ali ALİOĞLU

Son Okuma
Hüseyin YILDIRIM

Kapak

(0507) 348 37 80

İç Tasarım ve Düzenleme
Serhat SAĞNIÇ
M. Ali ALİOĞLU

Baskı&Cilt
Seçil Ofset, Tel: (0212) 629 06 15

1. Baskı: Eylül 2010

2. Baskı: Mart 2011

ISBN: 978-975-90104-25-4

SİYER BASIM YAYIN DAĞITIM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ
Nişanca Mah. Zekai Dede sk. No: 22 Eyüp/İstanbul
Tel&Fax: (0212) 544 76 96 - (0212) 544 58 46 Gsm: (0533) 332 38 86
Web: www.siyeryayinlari.com e-Satış: www.kitapkasetcd.com

SİYER ATLASI

Sami b. Abdullah el-MÂĞLUS

Tercüme
Abdullah KARAKAŞ

Tahkik ve Notlandırma
Muhammed Emin YILDIRIM

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ
يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثٖيرًا ۝

"Sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı ümit eden ve Allah'ı çokca zikredenler için Allah Resulü'nde güzel bir örneklik vardır."

(Ahzab, 33/21)

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ۝

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"

(Enbiya Sûresi, 21/107)

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
ARAP YARIMADASI

İkinci Bölüm
ARAP YARIMADASI'NIN SOSYAL YAPISI

Üçüncü Bölüm
HİCAZ BÖLGESİ

Dördüncü Bölüm
CAHİLİYE DÖNEMİ
İslam Öncesi Arap Yarımadası

Beşinci Bölüm
MEKKE DÖNEMİ
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Doğumundan Hicretine Kadarki Hayatı

Altıncı Bölüm

MEDİNE DÖNEMİ

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hicretinden Vefatına Kadarki Süreç

Birinci Kısım

İslam Toplumunun Tesisi/Kuruluşu

İkinci Kısım

Gazve ve Seriyyeler

Üçüncü Kısım

İslam Davetinin Yaygınlaşması (Resulullah'ın (s.a.v.) Davet Mektupları)

Yedinci Bölüm

RESULULLAH'IN (s.a.v.) KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Sekizinci Bölüm

SİYER KRONOLOJİSİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

Yayınevinin Takdimi

Siyer Yayınları olarak, kuruluşumuzun hemen akabinde Muhammed Emin Yıldırım Hocamız'ın, *Hz. Peygamber'in* (ﷺ) *Albümü* adlı eserini sizlere takdim etmenin heyecanını yaşarken, şimdi ise *Siyer Atlası* çalışmasını sizlere kazandırmanın sevinci içerisindeyiz.

Yayınevi olarak, kuruluşumuzun birinci yılında böylesi kapsamlı ve değerli eserleri yayınlamaya bizleri muvaffak kıldığı için Rabbimize sonsuz hamd ve bizi bu hayırlı hizmetlerde yalnız bırakmayıp bizlere destek olan tüm dostlarımıza ve okuyucularımıza da teşekkür ediyoruz.

Âlemlere Rahmet Efendimiz'in (ﷺ) yaşamını konu alan bu kıymetli eserin, sizlerin eline ulaşan son haline gelene dek geçen, oldukça meşakkatli ve çileli yayın süreci/serüveni hakkında kısaca bilgi vermek isteriz.

Öncelikle bu eseri bize tavsiye eden, eserin Suudi Arabistan'dan getirilmesi aşamasına ön ayak olan, ayrıca hepsinden öte *Siyer Araştırmaları Merkezi*'nde, gecesini gündüzüne katarak aylarca bu eserin mümkün olduğu kadar eksiksiz bir şekilde, sadece konunun ilgilileri için değil, her kesimden okuyucunun da istifade edebileceği bir çalışma olması adına, kitapta yer alan kaynakları tek tek gözden geçirilmesi işlemleri başta olmak üzere, eksik görülen yerlere farklı kaynaklardan da faydalı bilgilerin aktarılması ile eserin tahkik ve notlandırması gibi ilmî açıdan son derece önemli aşamalarını gerçekleştiren Muhterem Hocamız Muhammed Emin Yıldırım'a teşekkür ediyoruz. Allah ondan razı olsun, hayırlarını dergâh-ı izzetinde kabul buyursun.

Eserin müellifi Sami b. Abdullah el-Mâğlus ve yayın haklarını ellerinde bulunduran el-Obeykan (*Ubeykan*) Yayınları ile irtibatımızı sağlayarak, Türkçe

tercüme haklarının alınmasında bizlere önemli katkılarda bulunan Filistinli dostumuz *Mu'taz el-Muhteseb*'e;

Eseri büyük bir özveri ile Arapça'dan tercüme eden İlahiyatçı-Araştırmacı *Abdullah Karakaş*'a;

Atlas'ta yer alan resimlerin düzenlenmesi ve mizanpaj aşamasını gerçekleştiren *Serhat Sağnıç*'a;

Eserin Türkçe tercümesini baştan sona yeniden gözden geçirerek tashihini gerçekleştirmesinin yanı sıra, çalışmanın daha estetik bir tarz kazanması adına iç tasarım uygulamalarında önemli katkıları bulunan ve basım aşamasında matbaa ayağındaki koşturmalarda da bizimle beraber terleyen Eğitimci-İlahiyatçı *M. Ali Alioğlu* Hocamı'za;

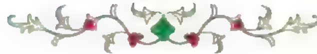
Eserin matbaa öncesi son okumasını büyük bir özveri ile gerçekleştiren *Hüseyin Yıldırım* kardeşimize;

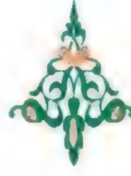
Ve son olarak da eserin matbaa öncesi son aşamasının o yoğun temposunda, çalışmaya katkı sağlayan tüm ekibe, günlerce bayram-tatil demeden sabah namazlarına kadar mekânlarını açık tutmak suretiyle her türlü alt yapı imkanlarını sağlayan başta müdürü *Oğuzhan Yavuz* kardeşimiz olmak üzere tüm *Siyer Araştırmaları Merkezi* çalışanlarına da burada teşekkürü bir borç biliriz.

Ne mutlu onlara, Ne mutlu bizlere ki, böyle güzel işler için beraberce yorulduk ki, nihayetinde de Rabbimiz bizlere böyle güzel ve hayırlı bir eseri yayınlamayı nasip etti.

Yayın dünyasında adı yeni anılmaya başlanan yayınevimiz, önümüzdeki süreçlerde siyer eksenli olmak üzere bu çapta nitelikli ve kaliteli eserleri siz değerli okuyucularımızla buluşturmaya devam edecektir.

Başka çalışmalarda görüşmek üzere…
Siyer Yayınları Yayın Kurulu Adına
Ömür YILDIRIM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

Takdim

Siyer nedir? veya Siyer'in anlamı ve önemi nedir? Sorusuna farklı cevaplar vermek mümkündür.

Ancak, Allah Resulü'nün (s.a.v.) mübarek ellerinde yetişmiş büyük sahabî Sa'd b. Ebî Vakkas'ın: *"Biz çocuklarımıza Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi, Efendimiz'in (s.a.v.) savaşlarını/hayatını öğretirdik"* ifadeleri, bizlere Siyer'in önemi ve değeri hakkında önemli ip uçları vermektedir. Demek o ilk neslin dünyasında, siyerin değeri; Kur'an'ın değeri gibiymiş ... Çünkü onlar çok iyi biliyorlardı ki siyer, Kur'an'ın hayata dönüşmüş şekli; ayetlerin ete kemiğe bürünmüş biçimi; vahyin, ayaklar üzerinde yürüyen halidir.

Hal böyle olunca, Efendimiz'in (s.a.v.) bereketli hayatının daha iyi anlaşılması adına neler yapılsa, neler ortaya konsa gene azdır. Bu önemdendir ki, ta ilk nesillerden beri Efendimiz'in (s.a.v.) hayatı en ince ayrıntısına kadar kayıt altına alınmış, araştırılmış; yüzyıllar boyu bu devam ede gelmiş, halen de bu çaba ve gayretler devam etmiş, son güne kadar da devam ettirilecektir. Bu çaba ve gayretlere mütevazı bir katkı olsun diye bizlere de adım atma imkânı bahşeden Rabbimize sonsuz hamdler olsun. Elinizde ki bu *Siyer Atlası* işte böyle bir katkıda bulunabilme ızdırabının bir neticesidir.

Siyer okumalarımız sırasında en fazla ihtiyaç duyduğumuz kaynak hiç şüphesiz o günün coğrafya ve sosyal hayatını bizlere gösterecek olan bir atlas olmuştur. Bu alanda ortaya konmuş üç önemli çalışmadan bahsedilebilir. Bunlardan ilki; Şevki Ebû Halil'in çalışmasıdır, ki bu eser 2007 yılında Fecr Yayınevi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Türkçeye kazandırılan ilk atlas olmasından dolayı da takdire şayandır. Ancak gerek kullanılan teknik itibari ile gerek metin ve bilgilerin yetersiz olmasından dolayı, daha nitelikli ve derinlikli çalışmalar yapma zarureti ortaya çıkmıştır.

Kütüphanelerimizde Siyer Atlası olarak nitelenebilecek ikinci kaynak ise Hüseyin Yunus'un *Atlasu Tarihü'l-İslam* adlı geniş ve oldukça hacimli çalışmasıdır. Hüseyin Yunus'un bu eseri de çok önemli bilgileri içermesi yanı sıra, her kesimden okuyucunun istifade edebileceği bir eser olmaktan uzak, daha çok bu alanda belli bir altyapısı olan kimselere yönelik olması bakımdan eksikleri olan bir çalışmadır.

Üçüncü kaynağa gelince, bizim üzerinde çalıştığımız ve şu an sizlere takdim ettiğimiz Suudi Arabistanlı siyer ve tarih araştırmacısı Sami b. Abdullah el-Mağlus'un *"el-Atlasu't-Tarihî li Sireti'r-Rasûl"* adlı eseridir. Ancak hemen burada şunu belirtelim ki, bu atlasta işin nihai noktası değildir; böyle bir iddianın içerisinde de değildir. İnşallah sizlere takdim ettiğimiz bu çalışma, hem var olan bir boşluğu doldurma adına istifadeli olacak, hem de bu alanda daha güzel çalışmaların yapılmasına zemin hazırlayacaktır.

Bu çalışmamızın sizlere ulaşması yaklaşık bir buçuk yıllık yoğun bir gayretin neticesidir. Gerek tercüme safhası, gerek tahkik ve notlandırma safhası, gerek sayfa düzeni ve teknik meselelerin safhası ciddi bir emek verilerek olgunlaştırılmış ve bu hale vardırılmıştır. Yapılan iş asla bir sıradan bir tercüme olmamıştır. Atlasımızı incelediğinizde göreceğiniz üzere, neredeyse metin kısımlarının tamamı, tablo ve haritaların ise bir kısmı yeniden düzenlenmiş, daha anlaşılır ve doğru bir hale kavuşması için çaba sarf edilmiştir.

Bu çaba ve gayretlerin neler olduğuna dair birkaç hususu sizlerle paylaşmak elinizdeki bu çalışmasının muhtevasını daha fazla iyi anlamanız için katkı sağlayacaktır:

1. Atlasın tercümesi, sıradan bir Arapça eserin Türkçeye çevrilmesi gibi değildir. Özellikle haritalardaki coğrafi ifadeler (şehir, mekân, köy, vadi, dağ, tepe, nehir vs.),

kavim ve kabile isimleri, şahıs ve tarihi nitelendirmeler; özel isimler olduğu için doğru tercümesi ve doğru telaffuzu oldukça problemli bir meseleydi. Bu konuda en sahih olanı ortaya koymak için, hem başka kaynaklardaki kullanımları, hem halkın telaffuzunu esas almak icap ederdi. Biz de öyle yaptık, ciddi bir emek vererek kaynaklara müracaat ederek, bazen Arap dostların yardımlarına başvurarak, lâfzî tercüme ile yetinmeden, en doğru olanı ortaya çıkarmaya çalıştık.

2. Müellifimizin belli konulardaki açıklama metinleri hem bilginin sunumu açısından, hem sıhhati açısından biraz sorunlar taşımaktaydı. Biz bu kısımlarda, okuyucumuzun daha fazla istifade edebilmesi adına, elimizden geldiğince kifayet miktarı izahatı, en sahih kaynaklara sadık kalarak sunmaya çalıştık. Müellifimizin kitabına almadığı bazı zaruri bilgileri ise ilgili yerlerine uygun biçimde yerleştirdik. Mesela; Habeşistan hicreti, Akabe biatleri, Mekke'nin sosyal yapısı, Mûte şehitleri, Efendimiz'in (ﷺ) davet mektupları ve daha onlarca yerde müdahale etmek zorunda kaldık. Açıkçası, eğer sadece müellifin izahlarını yeterli bulsaydık, ciddi bir eksiklik olacaktı; bundan dolayı bu açıklama ve eklemeleri yaptık.

3. Atlas içerisinde iki farklı kaynak göstermeleri göreceksiniz. Bunlardan ilki, metin içerisinde yukarıda iki kırmızı parantez içerisinde, diğeri ise dipnot şeklinde aşağıda olandır. Metin içi kaynaklar müellifimize, dipnot şeklindeki kaynaklar ise tamamen bize aittir. Müellifimiz, çoğu yerde kullandığı tarihi rivayet, hadis ve ayete kaynak belirtme ihtiyacı duymamıştır. Ancak biz bunların hepsini tek tek kontrol ederek, istifadeyi daha arttırma ve daha doğrusunu ortaya koyma adına kaynakları belirttik.

4. Müellifimizin kitabının sekizinci bölümü, *İslam Akidesi/İnancı ve Şeriat* başlığını taşıyordu. Bu bölümde, müellifimiz çoğunlukla Hanbelî fıkhına dayanarak bazı açıklamalar yapmış ve bazı sorunlu akidevi meselelere değinmişti. Bir siyer atlasında bu bilgilere gerek yoktu. Bundan dolayı biz bu bölümü almadık. Bunun yerine bir atlasta olması gereken çok daha önemli bir konu olan *siyer kronolojisini* aldık. Tarafımızdan hazırlanan ve üç ana bölümden oluşan bu kronolojinin daha istifadeli olacağına inanıyoruz.

5. Hazırladığımız bu çalışma sıradan bir atlas olmamıştır. İşin sadece coğrafi kısımlarını ortaya koyan ve haritalarla siyerin bazı safhalarını açıklayan bir eser de değildir. Bunların yanında hazırlanan bu eser, büyük İslam âlimi İbn Hazm'ın kendi siyeri için söylediği *Cevâmiu's-Sîre* yani siyerin özü niteliğinde bir eser olmuştur. Efendimiz'in (ﷺ) bereketli ve pak hayatı için bilinmesi gereken bilgilerin hemen hemen tamamı bu atlas içerisinde yerini bulmuştur. Böyle bir içeriği ile sadece belli bir kesime değil, Efendimiz'in (ﷺ) hayatını öğrenmek isteyen herkese hitap etmektedir.

Bu çalışmamız hakkında söylenecek daha birçok husus var, ancak biz bu kadarı ile iktifa edip, gerisini siz değerli okuyucularımızın takdirlerine bırakalım.

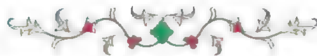
Son olarak, Rabbimize ne kadar hamd etsek, verdiği bu büyük nimetlere ne kadar şükretsek azdır ki, bize böyle büyük bir hizmetin içerisinde olmayı lütfetti.

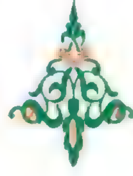
Hiç şüphesiz şereflerin en büyüğü, şerefi ve izzeti kendisinde öğrendiğimiz Efendimiz'in (ﷺ) hayatını öğrenme yolunda ter dökmektir.

Hatadan beri olmayan bu çalışmayı sizlerin takdirlerine sunarken, her türlü eksik, yanlış ve noksanlardan dolayı Rabbimizden af, Resulü'nden (ﷺ) özür, sizlerden müsamaha istiyor; güzelliklerin O'na (ﷺ), yanlışlıkların ise bize ait olduğunu belirtiyoruz.

Çaba ve gayret bizden, netice ise Rabbimizdendir.

Muhammed Emin YILDIRIM
9 Şevval 1431 / 17 Eylül 2010
Eyüb-İstanbul

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

Yazarın Önsözü

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Salât ve selam; nebilerin ve resullerin efendisi Peygamberimiz *Muhammedü'l-Emin*'e (ﷺ), ailesine, sahabîlerine ve kıyamete kadar onlara güzellikle tabi olanların üzerine olsun.

Şüphesiz, Hz. Peygamber'in (ﷺ) mübarek hayatı/sireti; İslam'ın mesajlarının anlaşılmasına büyük bir katkı sağlamaktadır. O'nun (ﷺ) hayatı Kur'an ayetlerinin bir yönü ile açıklamasıdır. Bu manada bizler, öyle bir insanın hayat serüvenini öğreniyoruz ki; Rabbi, O'nu (ﷺ) en güzel şekilde yetiştirmiş, en mükemmel şekilde terbiye etmiş ve Kendisine olan sevginin göstergesini O'na (ﷺ) tabi olma şartına bağlayarak şöyle buyurmuştur:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

"De ki, Allah'ı seviyorsanız, bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah, bağışlayandır, merhamet edendir." (Âl-i İmrân, 3/31)

Evet, Peygamberimiz'in (ﷺ) hayat serüveni, bir zamanlar dünyaya hâkim olmuş ve içinde barındırdığı saflık, temizlik ve yücelikten dolayı da Allah'ın izniyle asla yok olmayacak bir medeniyetin en büyük kaynağı olmaya devam etmektedir.

﴿أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

"Ölüyken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir nur/ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde olup da ondan çıkamayan kimse gibi olur mu? İnkârcıların yaptıkları işler kendilerine böyle süslü gösterilmiştir." (En'âm, 6/122)

Muhaddisler, O'nun (ﷺ) sireti hakkında hadisler rivayet ettiler; tarihçiler kitaplar yazdılar ve edebiyatçılar eserleriyle O'nun (ﷺ) siretini ebedileştirdiler. Nihayetinde büyük bir sadakat ve vefa duygusu içinde ortaya konan bu güzide çalışmalar; güneşin, gök kubbede tatlı ve parlak bir şekilde ışıldaması gibi;

Elçinin şahsiyetini, risalet güneşini, yüce semada her daim pervaz ettirdi.

O (s.a.v.) mümtaz rabbanî şahsiyetin çok değerli nasihatleri ve kıymetli dersleri, O'nun (s.a.v.) din binasındaki yerini gözler önüne sermektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ
لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾

"Sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı ümit eden ve Allah'ı çokca zikredenler için Allah Resulü'nde güzel bir örnek vardır." (Ahzab, 33/21)

Acizane ben de son dönem yazar ve araştırmacıların kullandıkları modern tekniklere göre nakil yöntemlerini kullanarak Allah'a dâvet sahasında istifadesi olmasının yanı sıra tarihî hadiselerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak haritalar kullanarak, mübarek nebevî sirete hizmet etme şerefine nail olmak istedim. Davet erlerinin ve ilim erbablarının, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatını doğru bir şekilde anlama ve idrak etme çabaları için elzem olan hususları kolay bir şekilde zihinlerine yerleştirmeleri babında, onlara yardımcı olabilmek amacıyla haritalar çizip, gerekli yerlere yerleştirdim. Bunun yanı sıra tarihî hadiselere tercümanlık edecek açıklayıcı bilgiler içeren çizimler, tablolar ve fotoğraflar ile çalışmayı zenginleştirmek istedim..

Allah'ın yardımıyla daha önce yayınlanan *"Nebiler ve Elçiler Tarih Atlası"* kitabını başarıyla tamamladıktan sonra yüce Allah'ın ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ ***"Sen en güzel ahlak üzeresin"*** (Kalem, 4) diye tarif ettiği Efendimiz'i (s.a.v.) tanıtma hususunda da faydalı olabilecek bu eseri kaleme aldım.

Bu nedenle, Nebevî siretin önemli hadiselerini bir tarih atlası tarzında müstakil bir kitapta anlatma düşüncesi üzerinde yoğunlaştım ki, herkesin elinde kolaylıkla ulaşabileceği bir kaynak olsun ve Müslüman olana da, olmayana da Peygamberimiz'in (s.a.v.) siretine genel hatlarıyla vakıf olması hususunda yol gösterici olsun.

Bu düşünce ile kitabı aşağıdaki sekiz bölüme ayırmaya çalıştım:

Birinci Bölüm: Arap Yarımadası
İkinci Bölüm: Arap Yarımadası'nın Sosyal Yapısı
Üçüncü Bölüm: Hicaz Bölgesi
Dördüncü Bölüm: Cahiliye Dönemi *(İslam Öncesi Arap Yarımadası)*
Beşinci Bölüm: Mekke Dönemi *(Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Doğumundan Hicretine Kadarki Dönem)*
Altıncı Bölüm: Medine Dönemi *(Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hicretinden Vefatına Kadarki Süreç)*
Yedinci Bölüm: Hz.Peygamber'in (s.a.v.) Kişisel Özellikleri
Sekizinci Bölüm: İslam Akidesi/İnancı ve Şeriatı

Son bölümü Müslüman çocuklarının Peygamberimiz'in (s.a.v.) hayatını öğrenirken İslam'daki bazı önemli konularla tanışmalarını da sağlamak amacıyla koydum. Bilgiler, eğitici üslupla, konuyu açıklayıcı bir şekilde sunulmaya gayret gösterilmiştir. Özellikle de dünyanın değişik coğrafyalarına dağılmış İslam ümmetinin evlatlarının, şanlı İslam tarihini öğrenmeleri için bunun gibi iman boyasıyla boyanmış tarih kitaplarına çok ihtiyaçları vardır. Hele de İslam karşıtlarının İslam dinini ve bu kutlu yolu seçenleri karalamak için her fırsatta değişik vasıtalar aracılığıyla ithamlarda bulunmaktan geri durmadıklarını hatırlarsak, bunun önemi daha da iyi anlaşılacaktır.

Son olarak da *Dünya İslam Birliği* Başkan yardımcısı Muhterem Muhammed b. Nasir Ebûdî'ye, araştırma için gerekli kaynakları temin ettiği ve bu kitabın neşredilmesindeki maddi-manevi rolünden dolayı teşekkür etmeden geçemeyeceğim. Yine sabık Ta'lim ve Terbiye Bakan Vekili ve halen Özel Emir Sultan b. Abdulaziz Üniversitesi Rektörü ve Şûrâ Meclisi Üyesi Dr. Abdulaziz b. Abdurrahman b. Sunyan Ubeykân'a takdir ve teşekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim. Ayrıca Riyad Ubeykân Yayın ve Dağıtım'ın müdürü değerli Üstad Muhammed b. Abdurrahman Ubeykân'a himmet gücü toplamamda ve çabamı artırmamda çok etkisi olmasından dolayı ve bana verdiği cesaretleri, kendilerinden aldığım sürekli destekleri ve kitabın kaliteli baskı ile gün yüzüne çıkarılması hususunda gösterdiği çabadan dolayı da ayrıca teşekkür ederim. Yine bu kitabı hazırlarken bana nasihatte bulunma, yol gösterme, tashih ve yayınlama hususunda yardımcı olan herkese teşekkür ederim. Şüphesiz ki, bu çalışma bir insanî

çalışmadır, dolayısıyla kitabın doğruları içerdiği gibi yanlış ve unutmaları içermesi de muhtemeldir.

Şairin dediği gibi;

İlimde ma'rifete erdiğini iddia edene de ki:
Ezberlediğin 'bir şey' idi;
Ama senden kaybolup giden ise 'pek çok şey' idi.

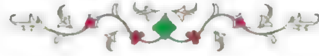
Burada ben şunu söylemekle yetineceğim:

Ben çabaladım, çabamda isabetli olmuş isem bu yüce Allah'tandır. Eğer doğru olanı yansıtmakta aciz kalmışsam, o da nefsimden ve şeytandandır ki, onun şerrinden Allah'a sığınırım. Bu nedenle okuyucu kardeşlerimin kitaptaki eksikliklerden dolayı beni hoş görmelerini arzu ediyorum. Yüce Allah şöyle buyurur ki:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا
إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ
لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾

"Allah, hiç kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemez. (Herkesin) kazandığı (iyilik) lehine ve işlediği (kötülük) ise aleyhinedir! Rabbimiz! Eğer unuttuk veya hata yaptıysak, bizi hesaba çekme; Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir görev yükleme. Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceğini bize taşıtma. Bizi affet, bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfir topluma karşı bize yardım et." (Bakara, 2/286)

Samî b. Abdullah b. Ahmed el-MAĞLUS
25 Muharrem 1422 / 25 Mart 2001
Riyad/SUUDİ ARABİSTAN

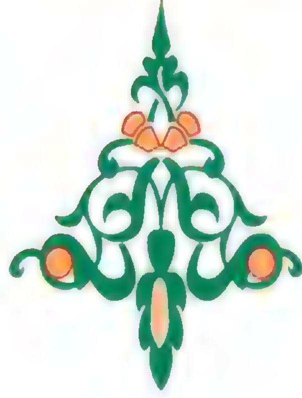

لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَح۪يمٌ ۞

" Şüphesiz, size kendi içinizden bir peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya uğramanız O'na çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı ise çok şefkatli ve çok merhametlidir."

(Tevbe Sûresi, 9/128)

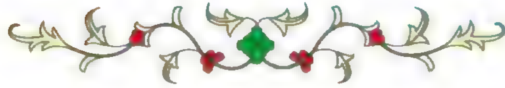
وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ۝

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

Birinci Bölüm

ARAP YARIMADASI

ARAP YARIMADASI

Arap Yarımadası'nın uydu görüntüsü

Arap Yarımadası, kadim dünyanın (Asya-Afrika-Avrupa) merkezinde, Asya kıtasının hemen güney-batısında yer alan ve büyük bir kısmı çöl olan bir bölgedir. Yarımadanın deniz sınırlarında; batısında *Kızıldeniz* ve *Akabe Körfezi*, güneyinde *Arap Denizi*, doğusunda ise *Arap* ve *Umman* körfezleri yer almaktadır. Karadan sınırı ise; kuzeyde *Irak* ve *Ürdün* ile bitmektedir.[1] Siyasi sınır olarak Arap Yarımadası şu devletleri içine almaktadır: *Suudi Arabistan, Umman, Bahreyn, Kuveyt, Katar, Yemen* ve *Birleşik Arap Emirlikleri*. Bunların içerisinde *Bahreyn*, Yarımadanın doğusunda küçük bir adadır. Arap Yarımadası'nın yüzölçümü ise 3 milyon 400 bin km^2 dir. Bu bölgenin bir kısmı çok nadir yağmur yağan uzun sahralardan oluşmakta ve yazın sıcak günlerinde iç bölgelerdeki sıcaklık 50 c° kadar çıkabilmektedir. Yüce Allah, semavî elçilerinin sonuncusunu bu bölgeden çıkartmakla buraları şereflendirmiştir.

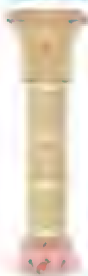
[1] Bazı kaynaklarda Irak'ın Yarımadanın içinde olduğunu savunanların olduğu bildirilmiştir. (Bkz. İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed* (s.a.v.) *ve Evrensel Mesaj*, DİB. Yayınları, Ankara, 2004, s. 20)

İSLAM COĞRAFİ LİTERATÜRÜNDE ARAP YARIMADASI

Arap Yarımadası kuzeyden Şam ile Irak'a komşu kara sınırları olmasına rağmen, Arap coğrafya âlimleri ilk vatanlarının etrafının büyük çoğunluğunu denizlerin çevirmesinden dolayı"Arap Yarımadası" olarak adlandırmışlar. Bu konuda Hemadanî şöyle der:

"Arap beldeleri, etrafı denizler ve nehirlerle çevrili olarak, deniz adalarına benzer bir ada meydana geldiği için *"ada/cezire"* diye isimlendirilmiştir. Şöyle ki: Anadolu'dan gelen Fırat nehri, Kınnesreyn'in [2] yanlarından geçerek adayı ve Irak'ın tarım arazilerini de geçerek Basra ve Ebele/Übülle [3] tarafından denize dökülür ve Abbedân'a kadar uzanır. Deniz, o konumdan itibaren Arap şehirlerinin batısına paralel ilerlemeye başlar, oradan da Sefvan ve Kazime'ye ulaşarak Kuteyf, Bahreyn boğazı, Katar, Umman, Şahr'a geçer. Oradan da Hadramevt, Ebin, Aden ve Dehlik tarafına doğru meyleder ve bu eğim, Fars şehirlerinden olan Yemen'in Tihâme, Hakem, Eş'ariyyin, Ukk'a kadar uzanır. Ayrıca Mekke sahili Cidde ile Medine ve Tur sahili Cârra ile Eyle adası ve Raye sahiline geçer -ki burası Mısır'ın denizdeki yuvarlağından bir toptur adetata- ta ki Mısır'ın Kızıldeniz beldesi ile yine Mısır'ın beldelerinden olan Halit'e kadar gider. Nil nehri, Sudan şehirlerinin üst kısmından uzunlamasına bu eğimi karşılar ve Mısır-Şam denizlerine dökülür. Sonra bu deniz Mısır'dan başlayıp Filistin beldelerine kadar uzanarak Askalan sahillerinden geçerek Ürdün sahillerinde görünür ve Dimeşk sahillerinden Beyrut'un içinden geçer ve sonra Humus sahilleri ile Kınnesreyn sahilleri ve Cezire bölgesini geçer, sonunda ise Kın'nesreyn'in etrafını çevrili Irak karasularını kapsayan Fırat ile birleşir. İşte bunun gibi adalardan meydana gelen Arap beldeleri, mekan edindikleri ve çoğaldıkları coğrafya, Araplara göre 5 bölgeden meydana gelmektedir: *Tihâme, Hicaz, Necid, Aruz* ve *Yemen*. Bunun sebebi ise Arapların en büyük ve meşhur dağı olan جبل السراة Sürrat/ Sürra sıra dağları, Yemen tepelerinden Şam vadilerine kadar ulaşmaktadır ki, Araplar bu bölgeyi Hicaz diye isimlendirmişlerdir. Çünkü bu bölge alçak olan الغور Gur /Tihâme'den ibaret derin bölge ile yüksek bölge olan Necid'in arasını ayırmaktadır. Bununla birlikte batıdan bu dağın arkasında kalan vadide Eş'arriyyin beldeleri, Ukk, Hakem, Kenane ve diğer şehirler yer almaktadır. Aşağısı ise Irak, Cuhfe ve yakınındaki bölgeler ile onun dibinde yer alan bölge, -ki Tihâme hepsini içine almaktadır- daha alçak bölgelerdir. Bu dağın aşağısında kalan bölge ise doğusundan Necid sahralarından Irak, Semavat ve bitişiğindeki bölgeler Necid bölgesi olarak isimlendirilmektedir. Dağın kendisi ise Hicaz'ın gizemi haline gelmiştir. Bir başka görüşe göre ise Curr bu konumdadır ki, zaten *"Curr"* dağ yüzeyi/yayla demektir." (Hemdanî, *Ceziretu'l-Arab*, s. 57-58)

Not:

Makdisi şöyle demektedir: "Biliniz ki, önceki alimler yeryüzünün imar olmuş coğrafyasını yedi kısma ayırmışlar ve bunları "iklimler" olarak nitelendirmişlerdir. (Bu iklimlerden ilki bizim konumuz ile alakalıdır) İlk iklim doğuda Çin'in ücra köşelerinden başlar, Çin'nin güneyini, Sind/Hind beldelerinin güneyinden sahilleri geçer ve Arap Adası ve Yemen'e kadar olan denizi ve Kızıldeniz'i geçerek Habeşistan beldelerine kadar uzar gider. Oradan da Mısır'ın Nil nehrini geçerek Mağrib denizine kadar gider. Bu kıtada Çin Hanlığına bağlı şehirlerden, Sind'in güneyindeki beldelerden, Kerk Adası, Güney Hindistan, Yemen, Umman, Hadramevt, Aden, San'a, Sebe', Cerş, Zufar, Mehra'dan oluşan şehirler bulunmaktadır. Batıda ise Tebaleh, Habeşistan Krallığının şehri olan Curmi, sınır şehri Medeklî ve Berberî'nin güney yeşil denizine kadar uzanmaktadır. Bu iklim kuşağında gündüzler uzun olduğunda en fazla 13 saat olmaktadır." Makdisi, *el-Bed' ve't-Târih*, c.4, s. 49

[2] Kın'nesreyn'in Konya olduğu rivayet edilir. Bkz. Yakut el-Hamevi, *Mu'cemu'l-Buldân*, s.403-404

[3] Basra yakınlarında bulunan, ancak günümüzde harap olmuş bir şehirdir.

ARAP YARIMADASI

Hint Okyanusu, Akdeniz'i ve daha sonra Dicle ile Fırat nehirlerinin kuşattığı ya da Aden Ebyen'den uzunluk olarak Şam tarafına doğru olan coğrafya ile genişlik olarak da Cidde'den Irak'ın Reef tarafına kadar uzanan coğrafyayı içine alan bölgedir.

Ebû Zeyd el-Belhî'nin (322/933) Arap Yarımadası'nı gösteren haritası.

Coğrafya âlimi *el-Makdisî* ye (ö.375/985) ait Arap Yarımadası'nın Haritası.

Coğrafya âlimi *İbn Havkel* e (ö. 367/977) ait Arap Yarımadası'nın Haritası.

KADİM AVRUPA HARİTALARINDA ARAP YARIMADASI

Hollandalı *Janson Jan*'a (1577-1664) ait, mutlu insanlardan,[4] kayalık ve sahralardan oluşan Arap Yarımadası'nı gösteren bakır levha üzerine oyulmuş bir harita. (yıl;1658)

Hıristiyanların kutsal dini kaynaklarında Arap Yarımadası'ndaki önemli bölgelerin isimleri geçmektedir. Hıristiyan Avrupa, gezginler aracılığıyla o bölgedeki tarihi yerleri daha yakından tanımak, önemli vesikaları ele geçirmek ve Yarımadadaki gizemi daha yakından anlayıp, onları ortadan kaldırmak amacıyla yukarıdakine benzer bazı haritalar oluşturmuşlardı.

Arap Yarımadası'nın büyük ölçekte hazırlanmış bu güzel haritasında, geleneksel üç taksim göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra gelişmiş bir kısım merkezler ile dağlık kısımlar da gösterilmiştir. Yine haritada, Arap Yarımadası'nın değişik bölgelerinde yaygın olan hayvan ve bitki türlerinin örnek resimleri de bulunmaktadır. Bazı ağaç resimleri, günümüzdeki kordon bölgelerinde eskiden büyük vahaların bulunduğuna işaret etmektedir. Haritada göze çarpan diğer bir ayrıntı da *Katîf*[5] şehrinin sahilden uzak resmedilmesidir. Bu da haritanın *Janson Blaw*'ın 1662 yılındaki haritasına benzeyen önceki haritadan alınmış olması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu harita nispeten yeni olup, 1658 ya da daha sonraki yıllara aittir.

---

[4] Orijinal metinde geçen *Biladi'l-Arabi's Saide*, eski metinlerde Arapları ifade etmek için kullanılırdı. Özellikle Yemenliler için kullanılan bu ifade, o bölge insanın mutlu, huzurlu ve saadetli konumlarını ifade ederdi.

[5] Suudi Arabistan'ın batı sahil kıyılarına yakın bir şehridir. Petrol ve elverişli toprakları ile meşhurdur.

Fransız Nikolas Sanson'a (1600-1667) ait mutlu insanların beldesi; kayalık ve sahralardan oluşan Arap Yarımadası'nı gösteren bir harita, (yıl: 1683)

Arap Yarımadası'nın İlk Taslak Haritası

Arap Yarımadası'nın ilk ilmi ölçekte hazırlanmış harita resimleri, miladi 2. yüzyılda yaşamış meşhur İskenderiyeli coğrafya bilgini *Klaudyos Ptolemaios* (Batlamyus)'a aittir. Haritanın yapılış amacı ise o günlerde Roma devletinin emperyalist amaçlarla Arap Yarımadası'nın çevresindeki bölgeleri ele geçirmek; bölgeye siyasi ve askeri açıdan hakim olma isteğidir. Bunun en açık kanıtı da *Aelius Gallus*'un M.Ö. 25 yılında Yemen'e yaptığı sefer olsa gerek!

Küçük ölçekli bu haritada, Arap Yarımadası'nın üç temel bölgesinin sınırları gösterilmekle beraber; sahra bölgesinin başlangıcında yer alan Bahreyn, bir şerit ile sahra bölgesinden ayrı, müstakil bir belde olarak çizilmiştir. M.1654 yılındaki bu haritada sahra bölgelerindeki Arap beldeleri *Bahreyn*'e bitişik olarak görünürken, diğer ayrıntılar ise birer tasvirden ibarettir. Bunun yanı sıra *Mekke, Medine, Cidde, Tebük, Tarif, Taif, Usfân, Kadid, Cühfe ve Ukaz* pazarının/ panayırının yeri, Arap Yarımadası'nın batı kısmında gösterilirken, *Silmiyye/Sülemiye, Yemame, Hicr* gibi şehirler Arap Yarımadası'nın merkezine yerleştirilmiştir. Bu iki haritayı çizenlerin yaptığı coğrafi hatalar ise *Necran*'ı Yarımadanın ortalarına yerleştirmekle kalmayıp bütün Arap Yarımadası'na *Yemen* adını vermeleridir. Genel olarak haritada, her ne kadar modern yer isimlerini görmek mümkün olsa bile birçok coğrafi hatayı da içermektedir.

Avrupa
Moskova
Rusya
Asya
Pekin
Büyük Okyanus
Anadolu
Kahire
Arap Yarımadası
Büyük Sahra
Hindistan
Bombay
Afrika
Endonezya
Hint Okyanusu
Avustralya

KÂDİM/ESKİ DÜNYA

Arap Yarımadası, Kadîm/ Eski Dünya'nın merkezinde yer almaktadır.

Suudi Arabistan'ın kuzeybatısında yer alan *Zeyte Dağları*'ndan bir kare.

RUSYA
Avrupa
Asya
TÜRKİYE
IRAK
SURİYE
İRAN
MISIR
ARABİSTAN YARIMADASI
Medine
Mekke
HABEŞİSTAN
Afrika

Doğu Afrika ve Batı Asya'nın Fiziki Haritası

Ev eşyaları satan eski bir *Necid* dükkanı.

Suudi Arabistan'ın doğusu *el-Ihsa*'daki hurma bahçelerinden bir kare

ARAP YARIMADASI'NIN BAZI ÖZELLİKLERİ

Arap Yarımadası; İslam'ın doğduğu topraklar, insaniyetin neşet ettiği bir beşik ve Arapçanın en güzel konuşulduğu bir bölgedir. Buralar Yüce Allah'ın inayetiyle diğer coğrafyalardan farklı olarak bir takım hususiyetleriyle ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. Örneğin; burası, önemli bir takım nedenlerden dolayı ilk yerleşim bölgesi ve ilk şehir hayatına geçişin gerçekleştiği bölgedir. Bu sebeplerden bir kaçını şöyle sıralayabiliriz:

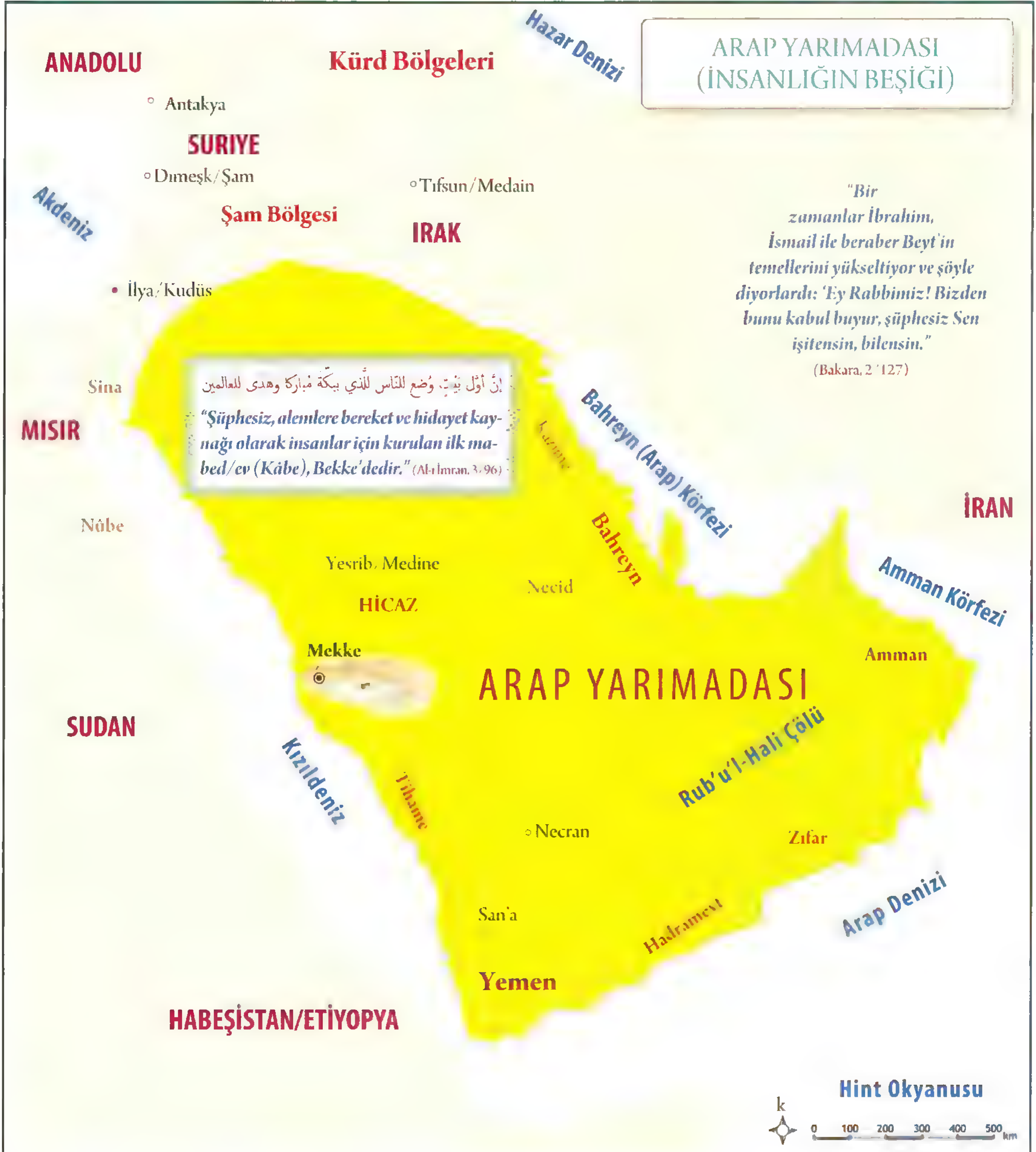
1- *Beytullah* Bu Bölgededir.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ﴾

"Şüphesiz, alemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk mabed/ev (Kâbe), Bekke'dedir..." (Al-i İmran, 3/96) Dolayısıyla Arap Yarımadası, Allah'ın yeryüzünü ve üzerindeki insanları yarattığından beri İslam'ın Harem bölgesi ve onun ilk evi olmuştur. Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: ***"Yüce Allah gökleri ve yeri yarattığı gün Mekke'yi harem kıldı."*** (Buhari, *Sayd*, 10; Müslim, *Hac*, 445,446) Hiç şüphesiz bu haram kılmanın sebebi; Yüce Allah'ın içinde insanların kendisine dua, namaz, diğer tüm ibadetlerin ve kulluk vazifelerinin yerine getirilmesi için inşa edilen *Beytullah*'ın orada bulunmasıdır. İşte bu nedenle bu Beyt/ev ve çevresinin harem bölge kılınması ve kutsanması gerekiyordu. Bunu destekleyen başka bir neden de Arap Yarımadası'nın insanlığın ilk beşiği olmasıdır ki, *Maverdî*'nin Ata'dan rivayetine göre İbn Abbas şöyle demiştir:

Yüce Allah, Hz. Adem (a.s.)'i cennetten yere indirince ona şöyle dedi: *"Ey Adem! Git, benim için bir ev yap ve onu tavaf et. Meleklerin arşımın etrafında yaptığını gördüğün şekilde o evin yanında beni zikret."* Bunun üzerine Hz. Adem (a.s.), dolaşmaya başladı. Yer onun için dürülüp katlandı, çöllük olan yerler onun için bir araya toplandı. Yeryüzünde nereye bastıysa, orası mutlaka insanların yerleşim alanları oldu. Nihayet *Beyt-i Haram*'ın yerine kadar geldi. Cebrail (a.s.) o vakit, kanatlarını yere vurdu ve yerin yedi kat altında sapasağlam duran bir temel ortaya çıktı. Melekler ona kayaları getirip bıraktı. İnsanlar kaldırmaya kalksa, bir tanesini otuz kişi dahi kaldıramazdı. Hz. Adem (a.s.), Beyt'i beş farklı dağdan gelen taşlarla inşa etti. Kimi haberlerde şu rivayet yer almaktadır: Adem (a.s.); yeryüzüne, cennet çadırlarından bir çadır ile yere indirildi ve orada yerleşmek ve bu çadırı tavaf etmek üzere Kâbe'nin yerinde kuruldu. Bu çadır şanı yüce Allah, Hz. Adem (a.s.)'in canını alıncaya kadar orada kaldı, onun vefatından sonra da oradan kaldırıldı. Bu rivayet Vehb b. Münebbih yoluyla gelmiştir. Bir başka rivayette de Hz. Adem (a.s.) ile birlikte bir evin yere indirildiği, Hz. Adem (a.s.)'in ve çocuklarından kendisine inananların onunla beraber tufan zamanına kadar orayı tavaf ettikleri, daha sonra yüce Allah'ın bunu kaldırıp semaya yerleştirdiği belirtilmektedir. İşte *Beytü'l-Ma'mur* diye bilinen yer burasıdır. Bu da Katade'den rivayet edilmektedir ki, el-Halimî bunu "*Minhâcu'd-Din*" adlı eserinde zikretmiş ve şöyle demiştir: "Katade'nin ifade ettiği, Hz. Adem (a.s.) ile birlikte bir de ev indirildiği şeklindeki ifadesinin onunla birlikte *Beytü'l-Ma'mur*'un en, boy ve kalınlık ölçüsünün de indirildiği/bildirildiği, sonra da ona: "İşte bunun kadar bir ev yap!" denmiş olmasını da mümkündür. Bunun üzerine Hz. Adem (a.s.) ona uygun yer araştırdı ve o ölçülerde bir yeri tespit etti ve *Kâbe*'yi de oraya bina etti. Çadıra gelince, bu çadırın onunla birlikte indirilip Kâbe'nin yerinde kurulmuş olması mümkündür. Ona, Kâbe'yi inşa etmesi emri verilince de çadır, Hz. Adem'in kalbine huzur vermek üzere hayatı boyunca yerinde kaldı, sonra da kaldırıldı. Böylelikle bu rivayetler arasında birliktelik meydana gelmiş olur. Hz. Adem (a.s.)'in Kâbe'yi inşa etmesi böyle olmuştur. Daha sonrasında da *Kâbe*'yi Hz. İbrahim (a.s.) yeniden inşa etmiştir. İbn Cüreyc der ki: "Bazı kimselere göre durum şöyledir: Şanı yüce Allah, başı bulunan bir bulut gönderdi. Buluttaki bu baş: 'Ey İbrahim! Şüphesiz Rabbin sana bu bulutun ölçüsünü almanı emrediyor'. Bunun üzerine İbrahim (a.s.) ona bakmaya ve onun miktarını çizip tespit etmeye çalıştı. Daha sonra bu baş: 'Evet yapman gerekeni yaptın' deyince İbrahim (a.s.) kazımaya başladı ve yerde sağlamca yerleşmiş bir temeli ortaya çıkarttı. (Kurtubî, *Tefsiru'l-Ahkam*, c. 2, s. 120)[6]

[6] İlk insan Hz. Adem'in yaratılışı, onun Kâbe'yi yapması, sonrasındaki süreçte gelişen olaylar ve tarih sahnesine Hz. İbrahim 'in çıkması ile alakalı çoğunluğu İsrailiyat olan bir çok rivayet kaynaklarımızda mevcuttur. Bu konuda en doğru olanı Kur'an'ın aktardığı bilgi ile yetinmek, sıhhati konusunda sorun olmayan Nebevî izahları dikkate almaktır. Kur'an, bize Kâbe'nin ilk kuruluşunu Ali İmran 96'da, Hz. İbrahim'in inşasını ise Bakara, 127'de anlatmaktadır.

Ebû Şüreyh el-Adevî (r.a.) anlatıyor: "Mekke'ye asker sevk eden Amr b. Sa'id'e dedim ki: "Ey emir! Bana müsaade et. Fethin ertesinde Resûlullah (s.a.v.)'ın söylemiş bulunduğu bir hadisini hatırlatayım. O (s.a.v.) Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle buyurmuştu: *'Mekke'yi insanlar değil, Allah haram kılmıştır. Allah'a ve ahirete inanan hiçbir mü'mine orada kan dökmek helal olmaz. Ağaç sökmek de helal olmaz. Eğer biri çıkıp da Resûlullah'ın (s.a.v.) oradaki savaşını göstererek kan dökmeye ruhsat vermeye kalkarsa kendisine şunu söyleyin: 'Allah, Resûlü'ne izin vermişti, ama size izin vermiyor!' Mekke'de bana gündüzün bir müddetinde (gün doğumundan ikindiye kadar) izin verildi. Sonra bugün tekrar eski hürmeti (haramlığı) ona geri döndü. Bu hususu, sizden burada hazır olanlar, hazır olmayanlara ulaştırsın.'* Ebû Şüreyh'e: 'Amr sana ne dedi?' diye soruldu. 'Ey Ebû Şüreyh! Ben bunu, senden daha iyi biliyorum. *Harem*, âsi olana, kan döküp, cinayet işleyip kaçana sığınma tanımaz!' diye cevap verdi' dedi." (Buhâri, *İlim*, 37)

Makdisî(ö.375/985) şöyle der:

"Biz söze/kitaba Arap Yarımadası'ndan başladık, çünkü *Beytullah* oradadır, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şehri oradadır ve İslam dini oradan dünyaya yayılmıştır. Raşid Halifeler o bölgede yaşamışlar ve yine *Ensar* ile *Muhacir* orada yaşamışlardır. Müslümanların fikirleri orada birleşti, dinin en önemli işleri o bölgede güçlendi. Yine İslam dininin önemli şiarları, hac ibadetinin yapıldığı yerler, ihram sınırları, o bölgededir. Bunun dışında o bölge edebiyatçıların divanlarında dile getirdikleri, alimlerin ise şerhlerinde bilmek zorunda oldukları, manzumelerine ve şiirlerine konu olan bir mekandır. Yine insanlık yeryüzüne oradan yayılmış, Hz. İbrahim (a.s.) tüm insanlık için orada dua etmiştir. Bununla beraber, orası büyük çaptaki sınırları ile adeta bir çember gibi çevirdiği hudutları içinde birçok güzide yeryüzü harikalarını ve önemli tarihi vakaları barındıran bir coğrafyadır. *Hicaz*'a şöyle bir bak! Sıradağları ile birlikte *Yemen*'e bir göz at, *Sebe'* şehrine, *Ahkaf*'a, *Yemame*'ye, *Eşhar*'a, *Hicr* (حجر)'e, *Umman*'a, *Taif*'e, *Necran*'a, *Hanin*'e *Mihlaf*'a ve Hz. Salih'in (a.s.) şehri *Hicr* (حجر) ile Âd, Semûd kavminin diyarlarına; terkedilmiş kuyulara, görkemli kasırlara, yüksek sütunlarla yükselmiş *İrem*'e; *Ashab-ı Uhdûd* diyarına, Şeddad'ın hapishanelerine, Hûd'un (a.s.) kabrine, Kindilerin yaşadığı yerlere; *Ti* dağına, Vadideki evlere, *Sina* Dağına, Hz. Şuayb'in (a.s.) *Medyen*'ine ve Hz. Musa'nın (a.s.) orada bulunan pınarlarına bir bak ve incele! Göreceksin ki, o bölge yüz ölçümü olarak coğrafyaların en genişi, saha olarak en düzü, toprak olarak en verimli topraklarına sahip; hürmet ve şeref açısından da en saygın şehirleri barındıran bir bölgedir. Neden mi? Çünkü şehirlerin son bulduğu San'a o bölgededir. Gezginlerin uğrak mekânı *Aden* oradadır. Görenleri güzelliği ile hayran bırakan *Mehâlıf* bölgesi de oradadır… *Yemen* ve *Hicaz* o bölgededir. Biri kalkıp da: "Neden Yemen ile Doğu-Batıyı yan yana koydun!?" derse ona şöyle cevap verilir: Yemen, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ihrama girilecek yerleri tespit ederken *mikat* bölgelerinden birisi olarak belirlediği bir beldedir. Ayrıca Horasan bölgesi için Ebû Zeyd el-Belhî – ki kendisi bu ilim dalında, özellikle de kendi bölgesinin iklimi hususunda alimdir- o, bölgenin birbirine yakın iki bölge olduğunu belirtmiştir. Öyleyse bizim bu iki bölgeyi yan yana getirmemiz de bir sorun yoktur. Eğer bu kişi birleştirmeyi bir imama nispet ettikten sonra neden ona zıt hareket ederek *Horasan*'ı bir tek iklimde gösterdin derse, bu konuda bizim ona verecek iki cevabımız vardır. Birincisi: Biz Samanilerin memleketini ayırmayı sevmeyiz, çünkü İslam tarihinde onların Horasan melikleri olduğu ve merkezlerinin de *Heytel*'de olduğu bilinen bir gerçektir. İkincisi: Bu ilimin üstadlarından olan Abdullah el-*Ceyhânî*, *Horasan*'ı tek bir iklim bölgesinde göstermiş, onu ayırmamıştır. Dolayısıyla bizim dediğimiz bir açıdan o iki imamın görüşüyle uyuşurken bir açıdan da uyuşmuyor olması gayet doğaldır.

Biz haritayı[7] net olarak dört bölge ve dört taraf şeklinde yaptık. Bölgelerin başında: Hicaz gelirken, ondan sonra Yemen, Umman ve daha sonra da *Hicr* gelmektedir. Taraflar/uç noktalar ise *Ahkaf, Eşhar, Yemâme* ve *Kurh*'tan oluşmaktadır. *Hicaz* bölgesine gelince, *Mekke* onun merkezi olup, başlıca şehirleri şunlardır: *Yesrib (Medine), Yenbu', Kurh, Hayber, Merve, Havra', Cidde, Taif, Câr, Sukya, Ünîd, Cuhfe, Eşîre*'dir. Bunlardan daha küçük olan bazı kasabalar da bulunmaktadır ki, onlar *Bedr, Halis, Emc, Hacer, Bedâ Yakub, Suvarkiyye, Fer', Siret, Ceble, Mihac* ve *Hâze*'dir. Yemen bölgesi de ikiye ayrılır, bir kısmı deniz tarafında olup deniz seviyesinden daha alçaktır ve *Tihâme* ismi ile anılır. Merkezi *Zebiyd* olup, bazı şehirleri şunlardır: *Ma'ker, Kedrâ, Muur, Atne, Şerce, Duveyme, Hamda, Ğilafikah, Muğa, Kemran, Hirdeh, Le'sa', Şarme, Aşîre, Ranka', Hasûf, Said, Mehcem* ve diğerleri… *Ebyen* tarafına gelirsek buranın yerleşik şehri *Aden Lehc* (عدن لحج)'dir. *Aser* tarafında ise *Biyş, Halle, Siriîn* şehirleri yer almaktadır. Ardında da *Servat* bölgesi gelmektedir. Dağ tarafında ise soğuk iklimi olan ve *Necid* diye anılan bölge yer almaktadır ki, Merkezi *San'a* olup, şehirleri şunlardır: *Sa'de, Necran, Cerş, Urf, Ceblan, Cund, Zimâr, Nesefan, Yahsab, Suhûl, Muzeyhire, Ğavlen*'dir. Nahiyelere gelince, *Ahkaf*'a bağlı beldeler: *Hadramevt* ve *Haseb*'dir. *Mehra* nahiyesine bağlı belde ise *Şehr* ve *Sebe'* nahiyesidir. *Umman* bölgesine gelince merkezi *Sahâr* olup, ona bağlı yerler şunlardır: *Nezve, Sir, Dank, Hafiyt, Debâ, Selvet, Culfar, Semed, Lisya* ve Melh'tir. Hicr bölgesinin merkezi de İhsâ olup, şehirleri Sabûn, Zerkâ', Evâl, Akîr ve *Yemâme*'dir. Arap Yarımadası'nda bulunan şehirlerin çoğu küçük şehirlerdir ancak sayıları yüzü aşkındır.
(Makdisî, *Ahsenu't-Tekâsîm fi Ma'rifeti'l-Ekâlîm*, s. 35-37)

[7] Sayfa 23'de yer alan harita kastedilmektedir.

NEBİLER VADİSİ USFÂN

Usfân Vadisi'nin uydu görüntüsü.

Bu bölge, şiddetli sel baskınlarına maruz kaldığından dolayı, nasıl ki sel sularının toplanma merkezi *Ebvâ* diye isimlendirilmişse, burası da *Usfân* diye adlandırılmıştır. Ebû Mansûr şöyle der: *Usfân, Culife* ile *Mekke* arasındaki yol üzerinde içilebilir suları bulunan bölgelerden biridir. Diğer bir görüşe göre ise *Usfân*, iki mescit arasında olup, *Mekke*'den iki günlük mesafededir. Şöyle diyenler de vardır: *Usfân*, bir çok şeyi içerisinde barındıran bir yerdir. İçerisinde Cuma kılınan yeri, hurma ve tarlalar ile birçok zenginliği barındıran mekanları vardır.. Burası, *Tihâme* bolgesinin sınır bölgesi olan *Mekke*'den 36 mil uzaklıktadır. *Usfân* dan *Melel* bölgesine gidilir ki, buraya *Sâhıl* denir ve *Melel* bölgesi *Huzaa*'kabilesinin elindedir ve burası Medine'ye bir gecelik mesafededir. Oradanda denize ulaşılır, ve derken *Guref* dağlarına uzar gider. Sekerî ise şöyle demiştir: *Usfân*, Medine yolu üzerinden Mekke'ye iki günlük mesafededir, *Culife* ise 3 günlük mesafededir. (Hamevi, *Mu'cemu'l-Buldân*, c. 4, s. 121-122)

Usfân Vadisi'ndeki Tifle kuyusu.[9]

2- Hz. İbrahim 'den (a.s.) önce de peygamberler Kâbe'yi ziyaret ediyorlardı.

İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: *"Allah Resulü (s.a.v.) Usfân Vadisi'nden geçerken;* ***"Ey Ebû Bekir! Burası hangi vadidir?"*** *diye sordu. O da: "Usfân Vadisi'dir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:* ***'Hz. Hûd (a.s.) ve Hz. Salih'in, (a.s.) bellerine aba tutunmuş, belinden yukarısını alacalı bir kumaş ile bürümüş halde; genç ve kızıl, yuları hurma liflerinden örülmüş dişi develer üzerinde, hac için buradan telbiye getirerek geçmişlerdi."*** (Ahmed b. Hanbel, *Müsned, I, 232*)

[8] Eski Mekke-Medine yolu üzerinde, Mekke'ye 80 km uzaklıkta küçük bir kasabadır. Buranın İslam tarihindeki önemi, Efendimiz'in (s.a.v.) birkaç kez burada konaklamasıdır. Hicretin 6. yılındaki Hudeybiye Anlaşması'nın olduğu sene, 7. yılındaki Umre'de ve son Veda Haccında burada konaklanmıştır. Hudeybiye anlaşmasının olduğu sene *salatü'l-havf/korku namazanın* da burada kılındığı rivayet edilir.

[9] ***Tifle kuyusu:*** Usfân Vadisi'nde bulunan ve halen suyu içilen bir kuyudur. Bu kuyunun önemi Efendimiz'in (s.a.v.) buradaki bir hatırasından kaynaklanmaktadır. İslam ordularının Usfân'da konakladıkları sırada su ihtiyacı duyan askerlerin aramaları sonucu bu kuyu bulunmuş, ama suyu çok acı olduğu için içilememiş, durum Efendimiz'e (s.a.v.) bildirilince, O (s.a.v.) bir yudum su mübarek ağzına alıp, kuyuya boşaltınca suyun tadı değişmiştir. Halen bile şerbet gibi tadı olan bu su, içenleri o günün hatırasına götürmektedir.

3- Arap Yarımadası, Allah'tan (ﷻ) başkasına tapınılmayan bir İslam Adasıdır.

Peygamberimiz (ﷺ) şöyle buyurmuştur: ***"Arap Yarımadası'ndan Hıristiyan ve Yahudileri mutlaka çıkaracağım ve orada Müslüman olmayanı bırakmayacağım."*** (Müslim, *Cihâd*, 63) Yine O (ﷺ) şöyle buyurmuştur: ***"Ceziretü'l-Arab'ta/ Arap Yarımadası'nda iki din birada içtima edemez/toplanamaz!"*** (Muvatta, *Cami'*, 18) Çünkü burası mübarek beldeler olup, iki haremin orada bulunmasının yanı sıra Müslüman olmayanların yerleşmesi ve kendi ibadetlerini açıktan yapmaları yasak olan bir bölgedir.

Şeyh Bekr Ebû Zeyd şöyle demiştir: *"Arap Yarımadası'ndaki hâkimiyet, ancak tevhid inancına bağlı bir sistem ile mümkün olabilir. Orada tevhid bayrağından başka bir bayrağın dalgalanması veya her şeye gücü yeten, Hay ve Kayyum olan Allah'ın hikmetlerini esas alan bir yönetimden başka bir sistemin hakimiyeti asla kabul edilemez."*

4- Arap Yarımadası Kadîm Dünyanın merkezinde yer almaktadır.

Mekke, yerkürenin merkezidir. *Dr. Kemalüddin Hüseyin* yeryüzündeki kıble yönlerini tespit etmek amacıyla yeni bir harita üzerinde çalışırken, ilk çizgileri çizip, üzerine beş kıtanın resimlerini yerleştirdikten sonra birden bire onu dehşete düşüren bir olayı keşfeder. -Daha önce Mısırlı bir alim de *Mekke -i Mükkerreme*'nin, dünyanın merkezinde olduğu buluşunu yapmıştı.- Bunun üzerine ayakta iken bir elini *Mekke* şehrine doğru koyar, diğer elini de kıtaların etrafında yürütür ve sonuç olarak da yerkürenin üzerindeki karasal bölgelerin/kıtaların *Mekke*'nin etrafında düzenli bir şekilde dağıtılmış olduğu kanaatine varır. Bu durumda *Mekke*'nin yeryüzündeki karasal bölgelerin merkezi olduğunu keşfeder. Dr. Hüseyin, Amerika ve Avusturalya'nın bulunmasından önceki kadim dünyanın bir haritasını da hazırlar ve aynı testi bu haritaya da uygular. Aynı şekilde bu haritada da Mekke'nin karasal bölgelerin merkezi olduğunu keşfeder ve bu durumun İslam davetinin başladığı devirlerdeki kadim dünya için de geçerli olduğunu görür.

Dr. Kemalüddin tespitlerine şöyle devam eder:

"Araştırmamı, yeryüzündeki mekânların Mekke şehrine olan uzaklığını hesap eden, sonra da Mekke şehrinin meridyen ve paraleller bağlamında, doğru izdüşümünü tespit amacıyla bir harita çizimi ile başlattım. Sonra kıtaların sınırlarını ve bu meridyen çizgisi üzerindeki diğer ayrıntıları çizdim. Bu çalışma, mesafeleri ve eğimleri tespit etmek için bilgisayar yardımı ile düzenli uğraşlar ve astronomik gözlemlerin yapılmasını gerektirdiği gibi; bu yeni izdüşümünün tespiti için meridyen ve paralel çizgilerini çizebilecek bilgisayar programlarına ihtiyaç vardı. Tesadüfen merkezi Mekke şehri, hudutları ise diğer altı kıta olacak ve dairenin hareket merkezi dışarıdaki kıtalarla birlikte dönen bir daireyi çizdiğimin farkına vardım. Öyleyse Mekke –takdiri ilahî ile- yeryüzünün merkezi olmuştur. Bir kısım alimlerin keşiflerinde de Mekke'nin manyetik çekim gücü merkezi olduğu; Mekke'yi, hac veya umre niyetiyle temiz kalple ziyaret eden herkesin tadabileceği çok farklı bir görünüşü olduğu, dolayısıyla o ziyaretçilere doğal olarak Mekke'de bulunan her şeyin; toprağının, dağının, taşının ve oradaki her direğin cazip geldiği, o kadar ki elinde olsa yüreğiyle oranın içinde erimek isteyeceği yazılmaktadır. Bu duygu ise yeryüzünün başlangıcından beri devam eden bir duygudur. Hâlbuki yerküre, birbiriyle yer değiştirebilen diğer herhangi bir küreden farksızdır, yıldızların çekim gücü ise onun içinden kaynaklanır… Bu iç bölge ise onun merkezinde düğümlenir ve ışık diyebileceğimiz şey oradan sudur eder. İç birleşme noktası ise, Amerikalı topografya uzmanının, varlığını ve coğrafi konumunu belirlemek için yaptığı çalışmada ulaştığı sonuçtur ki, o bilim adamını bu araştırmaya iten dini bir saik de yoktu. Şöyle ki, o kişi ofisinde büyük bir şevk ile gecesini gündüzüne katarak çalışır, önünde ise haritalar ve diğer alet ve edevatlar bulunmaktadır, ansızın o –farkında olmadan- yerküreye ait tüm ışıkların birleşme merkezinin Mekke olduğunu keşfeder. İşte burada Yüce Allah'ın;

﴿وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ
لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ﴾

"Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir" (Şûra, 42/7) ayetinin sırrı ortaya çıkmıştır.

İşte buradan *Beytullah*'ın neden Mekke'de olduğu ve İslam davetinin bütün dünyaya yayılması için ilk çekirdeğin atılmasında Mekke'nin seçilmesindeki ilahî hikmet anlaşılabilir. Bu keşifte yine ayete uygun olarak söylenen ve Mekke'nin diğer yerlere göre ne kadar faziletli olduğunu ifade ederek ***"Mekke, Allah'a en sevimli şehirdir"*** diyen [10] Hz. Peygamber'in (ﷺ) hadisindeki ilmî mucizeyi de görmek mümkündür". (Bkz. Muhammed Kamil Abdussamed, *el-İ'câzu'l-İlmî fi'l-İslâm ve's-Sünne*)

Dr. Şevki Ebû Halil şöyle demektedir:

"Yüce Allah (ﷻ) Hac Sûresinde şöyle buyurur:

﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾

"İnsanlar arasında haccı ilân et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak (derin) yollardan gelen yorgun develer üzerinde gelsinler." (Hac, 22/27) Bu ayeti okuduğumda ayette geçen عميق *(dik, derin)* kelimesine geldiğimde dehşete kapıldım. Çünkü yeryüzü düz bir yüzeyden ibaret olsaydı yukarıdaki kelimenin yerine, بعيد *(uzak)* kelimesi kullanılırdı. Çünkü بعيد sözcüğü aynı düzlemde olan iki şeyin arasındaki mesafeyi gösterir. Fakat yerküre yuvarlak olduğundan; Mekke'ye gelenler ona nispetle daha aşağılarda yer almaktadır. Bu sebebten dolayı Allah (ﷻ), yer kürenin bu eğimini dikkate alarak من كل فج عميق *"...nice uzak (derin) yollardan"* demiştir."

Dr. Selman b. Fahd ise Mekke'nin yerkürenin merkezi olduğunu vurgulamak amacıyla şöyle demektedir:

"Kadim Fakihler demişler ki, sene boyunca zeval vaktinde Mekke'de *Kâbe*'ye gölge olacak hiçbir şey bulunmaz, çünkü güneş bütünüyle onun üzerine dik bir açı ile konumlanmaktadır. Bu ise Mekke'nin yerkürenin merkezi ve dünyanın ortası olduğunun delillerindendir. Bunun için de yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ
لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ﴾

"Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir." (Şûra, 42/7)

Mekke-i Mükerreme'nin uydudan görüntüsü

Mekke-i Mükerreme, Suudi Arabistan'ın Batı kısmında yer almaktadır. Yüzölçümü ise 150.000 km² olup, Suudi Arabistan'ın toplam yüzölçümünün % 6,6' sına denk gelmektedir. *Mekke-i Mükerreme* bölgesi, 11 büyük yerleşim biriminden meydana gelmektedir. Şehir merkezi dışındaki en önemli yerleşim birimleri *Cidde* ve *Taif* şehirleri olup, bölgede 95 idari merkez yer almaktadır. Bölgenin nüfusu ise 5,6 milyondur. Ayrıca *Mekke-i Mükerreme*, İslam dünyasının kalbi ve Müslümanların yüreklerinin attığı yerdir; çünkü orası, vahyin indiği ve ebedi İslam davetinin yayıldığı mekândır. Bunun yanı sıra dünyanın doğu ve batısında yaşayan tüm Müslümanların kıblesi olan *Kâbe*'yi çevreleyen *Mescidi'l-Haram* da Mekke'dedir.

[10] Bu hadisi Efendimiz (ﷺ) Medine'ye hicret ederken, yaşlı gözlerle Mekke'ye bakarak söylemiştir. Hadisin tam metni şöyledir: ***"(Ey Mekke!..) Allah'a yemin olsun ki; Hiç şüphesiz sen, Allah'ın en hayırlı beldesisin. Yeryüzü içinde Allah'ın beldeleri içinde Allah'a en sevgili belde sensin. Eğer senden zorla çıkarılmasaydım, ben asla çıkmazdım."*** (Tirmizi, 3926)

5- Peygamberlerin en yücesi Efendimiz Hz. Muhammed (ﷺ) bu yarımadanın pak tepelerinde dünyaya gelmiş ve yine o bölgede peygamber olarak gönderilmiştir.

Hz. Peygamber'in (ﷺ) doğumu tüm insanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu istisnaî ayrıcalığın sebebi de; Yüce Allah'ın peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'i (ﷺ), tüm insanlığa rahmet olarak göndermesidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾

Arap Yarımadası'nın haritası. Karşı sayfada ise yüce Allah'ın iki haremi kucaklamakla şereflendirdiği ve Hz. Peygamber'in (ﷺ) hayatındaki önemli olayların da meydana geldiği bölge olan Arap Yarımadası'nın ayrıntılı haritası bulunmaktadır.

"Müşriklerin hoşuna gitmese de, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere Resulünü kılavuz ve hak din ile gönderen Allah'tır!" (Tevbe/33) Demek ki, O'nun (ﷺ) doğumu insanlık için yeni bir fecrin doğuşu olmuştur ki, yüce Allah onunla dünyanın karanlığını dağıtmış, hayata onun berraklığını yaymıştır. Şevkî, şiirinde konuyu şöyle değerlendirir:

Kâinat nurla doldu, hidayet rehberi doğunca,
Zaman, tebessüm ve sena ediyor O'na,
Ve Melekler topluluğu O'nun etrafında,
O'nunla müjdeler veriyor, dünya ve ahirete.

Bir başkası ise şöyle diyor:

Haşimî peygamber doğunca,
Dağıldı tüm karanlıklar,

Arap Yarımadası'nın dünyanın merkezindeki konumu.

Dünyanın Doğal Haritası

Suudi Arabistan, Arap Yarımadası'nın büyük bir kesiminde yer alır. Kızıldeniz sahilleri boyunca uzanan dar ovalar (*Tihâme* gibi); onun hemen doğusunda, yükseklikleri deniz seviyesinden 2000 metrelik rakımlara ulaşan *Hicaz* ve Asîr sıra dağları uzanır. Ülkenin ortasında ise, tüm Arabistan yüzölçümünün % 9'unu kaplayan, sahra ve kayalık tepelerden oluşan bir bölge bulunur. Bölgenin kuzeyinde ülkenin en büyük çölü olan *Nüfud* sahrası, güneyinde ise *Rub-u Hâlî* çölü yer almaktadır. Doğu da ise Arap Körfezi (Basra Körfezi) boyunca *İhsâ'* ve *Câfure* gibi geniş sahil ovaları uzanmaktadır. İklimine gelince; yazlar oldukça sıcak, kışlar ise soğuk olup, yağışlar genelde kışın görülür. Ülkenin güney ve güneybatısında yer alan yüksek kesimlerde ise hava mutedil ve ılıktır. Orta bölgelerde yazın sıcak ve kuru bir hava hakim iken, kışın da kuru-soğuk bir atmosfer mevcuttur. Sahil kesimlerinde ise, sıcaklık ve rutubet oldukça yüksektir. Yağışlar genelde ülkenin güneybatısındaki yüksek kesimler hariç, kış ve sonbahar aylarında görülür; ki bu yağışlar, ülke geneli için büyük önemi haizdir. Yoğun yağmur yağışlarının yaşandığı ülkenin güneybatı kesiminde ise, yağışlar daha çok yaz mevsiminde görülmektedir. Rutubet, senenin çoğunda sahil ve batıdaki yüksek bölgelere doğru gittikçe artarken, iç bölgelere yöneldikçe azalır. Suudi Arabistan, dünyanın doğu ve batısındaki tüm Müslümanların kıblesi *Beytullah/Kabe*'nin şehri *Mekke-i Mükerreme* ve *Medine-i Münevvere* gibi *Harameyn-i Şerifeyn* (İki Harem)'in bulunduğu, Resulullah'ın (ﷺ) doğum yeri, İslam'ın beşiği ve Arap dilinin ana vatanıdır.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ۝

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

İkinci Bölüm

ARAP YARIMADASI'NIN SOSYAL YAPISI

ARAP YARIMADASI'NIN SOSYAL YAPISI

İnsanlığın yeryüzündeki serüveni ve tarihi; yüce Allah'ın, Hz. Âdem (a.s.) ile eşini cennetten yeryüzüne indirmesiyle başladı. Sonra ikisinin neslinden, fıtratları tevhid üzerine inşa edilmiş bir insan topluluğu/ümmet meydana geldi. Bu süreçte insanlar, Hz. Âdem (a.s.) ile çocuklarının anavatanı olan Arap Yarımadası'nda çoğaldılar. İlerleyen zamanlarda nüfus artışı ile birlikte, insanın bilinmeyeni keşfetme ve farklı coğrafyalara yerleşme sevdası ve yaşam için daha elverişli koşulların aranması zaruretinin de eklenmesiyle; insanlar, topluluklar halinde Arap Yarımadası'ndan çıkıp denize kıyıları olan yakın bölgelere (Irak, Şam bölgesi ve Mısır vb.) doğru gittiler. Böylelikle insanlığın sınırlı bir coğrafyada yaşadıkları bir dönemde, buralarda –her ne kadar tarihçiler aynı fikirde olmasalar da – yaklaşık M.Ö. 5000 yıllarında ilk medeniyetlerini inşa ettiler.

İnsanların doğru yoldan sapmaları sonucu onların bir kısmı Allah'a kul olma yerine putlara tapma yolunu seçtiler ve böylece aralarında şirk inancı yayıldı, değerler çatışması başladı ve ahlak bozuldu. Bu durumu düzeltmek üzere yüce Allah; yeryüzü halkına, elçilerinin öncülerinden Hz. Nuh'u (a.s.); peygamber olarak gönderdi. Hz. Nuh (a.s.), kavmini tevhide çağıran Allah'ın bir elçisi olarak vazifelendirilene kadar, Irak bölgesinde yaşarken, toplumunda küfrün çirkinlikleri ile yaygınlaşan şirkin zulmüne şahit oldu. Bu durumu Yüce Allah Kur'an'da şöyle anlatır:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ، فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ﴾

"Andolsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayıverdi. Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık." (Ankebut/14-15)

Hz. Nuh 'un (a.s.) asi kavmine Tufan gelince, yüce Allah Hz. Nuh'u (a.s.) ve onunla birlikte inanları bir gemi ile kurtardı. Gemi, bugünkü Türkiye'nin doğusunda bulunan *Cûdî* dağının üzerine yerleşti.[1] Sonra gemiye binenler, sular çekildikten sonra çıktılar ve o bölgeye yerleştiler. Böylece insanlığın yerleşim yeri ikinci olarak güneye ve batıdaki dağlık bölgenin yamaçlarına doğru yani *Dicle* ve *Fırat* bölgelerinin ortalarına kaymış oldu. Hz. Nuh'un (a.s.) ve onunla birlikte gemiye binen çocuklarının zürriyetleri/nesilleri orada çoğalmaya başladı. Hz. Nuh'un (a.s.) çocuklarından olan *Sâm* ve nesli, yeryüzünden sular çekilip, toprak kuruyup yeniden yeşillikler bitmeye başlamasıyla birlikte tekrar *Irak* taraflarına geri döndüler. Diğerleri de bunların peşi sıra farklı bölgelere dağıldılar. Bazıları güneydoğuya, Hindistan taraflarına giderken; bazıları güneybatı tarafına yöneldi ve daracık *el-Mindeb* boğazından Afrika'ya açıldılar. Oradan da batıya ve diğer bölgelere yöneldiler ve oralarda yeni yerleşim alanları kurdular. Hz. Nuh'un (a.s.) üçüncü oğlu *Yafes*'e gelince, o ve nesli doğu tarafına doğru hareket etti. Bir kısmı ise batı tarafına yöneldiler. (Mahmud Şakir, *et-Târihu'l-İslâmî*, c. 1, s. 36.)

Kalkaşendî (ö.756/1355) şunu ifade etmektedir:

"Nesep uzmanları ile tarihçiler arasında, Hz. Nuh'tan (a.s.) sonra ortaya çıkan tüm milletlerin, gemide Hz. Nuh (a.s.) ile beraber olan diğer insanlardan değil, sadece Hz. Nuh'un (a.s.) üç oğlunun çocukları ve onların nesilleri olduğu konusunda ortak fikir hasıl olmuştur. Bu da muhtemelen aşağıdaki şu ayet-i kerimesine istinaden ileri sürülmüş bir görüştür:

---

[1] *Cûdî Dağı*, Şırnak iline bağlı Cizre ilçesindedir. Hz. Nuh'un (a.s.) gemisinin Ağrı Dağı'nda olduğu da iddia edilmiştir. Ancak bu konuda yapılan son araştırmalar, Cûdî dağı olduğu yönündeki iddiaların daha doğru olduğu yönündedir.

﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾

Biz "yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık. Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık. Bütün âlemlerden Nuh'a selam olsun! İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız." (Saffât/77-80)

Yafes, Hz. Nuh'un (a.s.) en büyük oğlu, Sâm ortancası ve Hâm ise en küçükleridir. Her ne kadar bu konuda pek çok ihtilaflar olsa da, yeryüzündeki her topluluk/millet bir şekilde Hz. Nuh'un (a.s.) üç oğlundan birisine dayanır." (Kalkaşendî, *Nihâyetu'l-Ereb fî Ma'rifet-i Ensâbi'l-Arab*, s. 45.)

Hz. Nuh'un (a.s.) oğlu Sam, oğulları ve zürriyeti babalarının gemisi bir yere oturunca dağdan indiler. Bir süre orada yaşadıktan sonra ilk yerleşim yerleri olan Fırat ve Dicle nehirlerinin arasına, Irak'ın güneyine yöneldiler. Zamanla bölgede hızla sayıları arttı ve tarihte "*Sümerler*" olarak adlandırılan/bilinen topluluğu oluşturdular. Aynı devirlerde diğer bir kısım topluluk ise Arap Yarımadası'nın çeşitli bölgelerine dağıldılar. *Ad, Semud, Cudeys* ve *Amalika* kabileleri onlardandır. Belli sınırlar içerisinde birbirine oldukça benzer olan bu coğrafyada ileride "*Arapça*" olarak adlandırılacak olan dilin ilk temelleri atılmaya başlandı. Sonraları bu coğrafya, söz konusu dile istinaden *Biladü'l-Arab* (Arap Beldeleri) olarak tanınmıştır. (Mahmud Şakir, *et-Târihu'l-İslâmî*, s. 82)

İnsanlık, büyük tufan hadisesinden sonra Arap Yarımadası'nda yerleştikleri değişik bölgeleri imar ederek çeşitli hanlıklar/beylikler ve medeniyetler kurdular ki, bunların bir kısmını Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de zikretmiştir/anmıştır. Diğer topluluklar hakkındaki bilgiler ise çeşitli rivayetler, bir takım efsaneler, tarihi eser ve kitabeler yoluyla gelmiştir. Bu kaynaklara istinaden Nesep uzmanları, Arapları iki ana kategoride değerlendirme konusunda ittifak etmişlerdir:

1. Arab-ı Baide: Bunlar nesilleri tükenmiş, haklarında sadece Kur'an-ı Kerim'in çeşitli olaylarını anlattıkları dışında herhangi bir bilginin mevcut olmadığı *Ad, Semud, Medyen* ve *Eyke Halkı* vb. ile *Tasm, Cedis Umeym, Ubeyl, Cürhum, Amalika* ve *Hadura* ' gibi yalnızca bir takım Arap şiirleri ve az sayıdaki sınırlı yazma ve tarihi eserler aracılığıyla haklarında pek az bilginin mevcut olduğu topluluklardır.

2. Arab-ı Bakiye: Bunlar da *Arabu'l-Âribe* (Has Araplar) ve *Arabu'l-Musta'ribe* (Sonradan Araplaşanlar) olmak üzere iki kısma ayrılır:

- ***a) Arabu'l-Âribe:*** Bu topluluk *Kahtaniler* olup, asıl yerleşim yerleri Arap Yarımadası'nın güneyindeki Yemen beldeleridir. En meşhur kabileleri ise *Cürhüm* ve *Ya'rub*'dur. Ya'rub kabilesini teşkil eden halk, zamanla *Kehlan* ve *Himyer* olarak bilinen iki ana kola ayrıldılar.
- ***b) Arabu'l-Musta'ribe:*** Hz. İbrahim'in (a.s.) oğlu Hz. İsmail'in (a.s.) neslidir. *Kahtaniler*den olan *Cürhüm*lülerin Mekke'ye yerleşip, Hz. İsmail (a.s.) ve annesi Hacer ile birlikte yaşayan, onlarla evlilik yaparak, Arapça'yı da öğrenen bu topluluk zamanla bu isimle anılır oldu.

Not

el Halil dedi ki: "*Eyke*" sedir, erak ve buna benzer bodur ağaçların yetiştiği sık ağaçlık yer demektir. ***"Hani Şuayb onlara..."*** (Şu'âra/177) ayetinde ibarenin '*Kardeşleri Şuayb*" şeklinde geçmeyişinin sebebi; Hz. Şuayb'ın (a.s.) neseb itibariyle *Ashabu'l-Eyke*'den olmamasındandır. Medyenlilerden söz edilince ise ***"Kardeşleri Şuayb'ı..."*** (A'raf'85) diye buyrulmuştur. Çünkü o Medyenli idi." A'raf suresinde Şuayb'ın (a.s.) nesebi ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır. İbn Zeyd de şöyle demektedir: "Allah, Hz. Şuayb'ı (a.s.) kendi kavmi olan Medyen halkına ve Ashabu'l-Eyke'den olan *Ehl-i Badiye*'ye peygamber olarak gönderdi..." (Kurtubî, *Tefsiru'l-Kurtubi*, c. 13, s. 134)

ARAPLARIN KÖKENİ

- ARAB-I BAİDE
- ARAB-I BAKİYE
  - ARAB-I ÂRİBE (KAHTAN)
  - ARAB-I MÜSTA'RİBE (ADNAN)

ARAB-I BAİDE

Bunlar; nesilleri tükenmiş haberleri kesilmiş, haklarında Kur'an-ı Kerim, Ehl-i Kitab'ın kitapları, Arapça efsane ve şiir edebiyat kitaplarında bahsi geçen bilgiler dışında bir şey bilmediğimiz; işledikleri günahlar, yaptıkları kötülükler ve sürekli peygamberlerin davetlerini yalanlamaları sebebiyle Yüce Allah'ın kendileri helak ettiği kavimlerdir. Bu kabilelerin en meşhurları şunlardır:

- *Ad*
- *Semud*
- *Medyen* ve *Ashab-ü Eyke,*
- *Amalika*
- *Tasm*
- *Cedis*
- *Umeym*
- *Ubeyl*
- *Hadura*
- *Birinci Cürhüm Kavimleri*
- *Hadramevt*

ARAB-I ÂRİBE (KAHTAN)

Bu Arapların soyu, Hz. Nuh'un (Aleyhisselam) oğlu Sâm'a kadar uzanan *Kahtan*'a nispet edilir. Bunlar Yemen ve Hadramevt'te yaşamış olup, büyük medeniyetler kurmuşlardır. Tarım, ticaret ve zanaattan bilgilere sahip, tarihte *Main, Ketban, Sebe'* ve *Himyer* gibi meşhur beylikler kurmuşlardır. Bunlardan *Sebe'* ve *Kavm-i Tubba'* (Himyer) gibi bir kısmı da Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir. *Arabu'l-Âribe'*-nin en meşhur kabileleri ise *İkinci Cürhüm kavimleri* ile bir çok kabile ve kolların türediği, *Kehlan* ve *Himyer* olmak üzere iki büyük kola ayrılan *Ya'rub* kabilesidir.

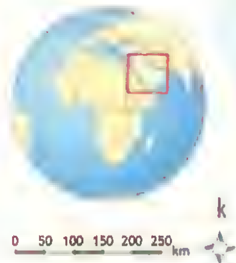
ARAB-I MÜSTA'RİBE (ADNAN)

Bunlar, Hz. İsmail'in (Aleyhisselam) çocuklarından aslen Keldanlı olan *Adnan*'a nispet edilirler. Hz. İsmail (Aleyhisselam), Kahtanilerin *Cürhüm* kolundan gelen kimselerle evlenir ve çocukları fasih Arapçayla büyür; böylece Hz. İsmail (Aleyhisselam) fasih/fusha Arapçayı (saf, orijinal Arapçayı) ilk konuşan kişi olarak tarihe geçer. İlk fasih Arapçayla konuşanın Hz. Adem olduğunu söyleyenler de vardır ki, bu daha doğrudur. İşte bu nedenle bunlara *Arabu'l-Musta'ribe* (Sonradan Araplaşanlar) denmiştir.

Adnan ise Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 21. dedesidir. Adnanlılar; *Hicaz, Tihame ve Necid* bölgelerine yerleşmişlerdir. Bunlardan Mekke'ye yerleşen *Kureyş* kabilesi dışındakiler *Baide* yani nesli tükenmiş Araplardandır. Kureyş'in en meşhur kolu da *Rebia* ve *Mudar* kabileleridir.

ARAP YARIMADASI'NDAKİ MEŞHUR TARİHİ ve KÜLTÜREL MEKANLAR

Nebatiler
Dumetü'l-Cendel
Medyen
Bide'
Hireliler (Manazira)
Kâzime
İRAN
Kurâ Vadisi
Teymâ
Semûd
Medain-i Salih
Sâc
Evâl
Arab Körfezi
Umman Körfezi
Katar
HİCAZ
Necd
BAHREYN
UMMAN
Medine (Yesrib)
Kızıldeniz
Mecân
ARAP YARIMADASI
Kureyş
Kinde
SUDAN
Fav
Rub'u'l-Hali Çölü
Âd
Sebe'
Himyer
Hadramevt
Arap Denizi
YEMEN

0 50 100 150 200 250 km

M.Ö. Arap Yarımadası'nda Kurulan Meliklikler

- Sebeliler
- Main
- Himyer
- Evsan
- Kitban
- Hadramevt
- Didan
- Lihyan
- Enbat (Nebatiler)

M.S. Arap Yarımadası'nda Kurulan Devletler

- Himyer
- Kindeliler
- Gassaniler
- Hireliler
- Palmiralılar

Önemli Şehirler: *Mekke, Yesrib (Medine), Me'reb, Necran, Karyetu'l-Fav, Hicr-i Yemame, Hicr-i Bahreyn, Tima, Ula, Medain-i Salih (Hicr), Devmetü'l-Cendel, Sâc ve Hâil...*

Araplar, Peygamberimiz'in davetinden önce *Badiye/Bedevi* ve *Hâdire/Şehirli* olmak üzere iki kısma ayrılırlardı. Şöyle ki: İlk devirlerde Bedevi Araplar, kan ve akrabalık bağları esası üzerine küçük kabile düzeni içinde yaşıyorlardı. Ne zamanki şehirler kurup, oralarda siyasi ve iktisadi yönetimler kurma gücünü kazandılar; işte o vakit kimisi güçlü, kimisi zayıf çeşitli derecelerde meliklikler/beylikler ortaya çıktı.

Kur'an-ı Kerim'de Anlatılan Nesli Tükenmiş (Baide) Topluluklar

Kavim Adı	AD	SEMUD	MEDYEN ve EYKE HALKI
Yaşadıkları Yer	***"Ad kavminin kardeşini (Hûd'u) an. Zira o, Ahkaf halkını uyarmıştı."*** (Ahkaf,46/21) *Ahkaf*, Rubu'l-Hali ile Hadramevt arasında yer almaktadır./ **Yemen**	Medine ile Tebük arasında *(Semud-Hicr)* bölgesinin batısında; günümüzde *Medâin-i Salih*/ Salih'-in Şehirleri ve *el-Ulâ* ismiyle bilinen *Kur'a Vadisi*'nde yer alır./ **Suudi Arabistan**	Hicaz'ın batısında yer alan *Şuayb Mağaraları*'ndan Tebük arazisi tarafına doğru uzanan Akabe Körfezi yakınlarında bulunan geniş bölgedir./ **Suudi Arabistan**
Peygamberleri	***"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik)..."*** (Hûd,11/50) Hz. Nuh'un (Aleyhisselam) oğlu Sâm'ın torunlarından olan el-Helûd'un oğlu Rebâh'ın oğlu Abdullah'ın oğlu Hûd'tur.	***"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik)."*** (Hûd,11/61) Hz. Nuh'un (Aleyhisselam) oğlu Sâm'ın çocuklarından Esef'in oğlu Ubeyd'in oğlu Sâlih'tir.	***"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik)."*** (Hûd,11/84) Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam) çocuklarından Medyen'nin oğlu Yeşcer'in oğlu Meykel'in oğlu Şuayb'dir.
Peygamberlik Tarihleri (yaklaşık)	MÖ: 3000 Yılları	MÖ: 1000-750 arası	MÖ: 2000 yılları
Dinleri	Putperestlik Meşhur putları: *Sadâ, Semûdâ, Herâ*	Putperestlik	Büyük Eyke ağacına tapınma ve putperestlik.
Kur'an'da Zikredilen Bazı Sıfatları	***"Düşünün ki O sizi, Nuh kavminden sonra onların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz."*** (A'raf,7/69) ***"Ad Kavminde de ibret vardır. onların üzerine, uğradığı hiç şeyi bırakmayıp, hepsini toz toprak yapan büyük bir fırtına göndermiştik."*** (Zariyat, 51/41-42)	***"Düşünün ki, (Allah) Âd kavminden sonra yerlerine sizi getirdi. Ve yeryüzünde sizi yerleştirdi: Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın."*** (A'raf, 7/74)	***"Rabbinizden size açık bir delil gelmiştir. Artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin. İnananlar iseniz bunlar sizin için hayırlıdır. Tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükmek isteyerek öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın ki, bozguncuların sonu nasıl olmuştur!"*** (A'raf, 7/86)
Başlarına Gelen Cezalar	Ahlaki kokuşmuşluk, acıklı/ elim bir azab, çığlık, helak, tayfun ve azab kamçısı.	Titreme, çığlık, büyük günün azabı, yok olmak, yıldırım ve azab kamçısı.	Çığlık, titreme, gölge günün azabı.
Ilgili Sûreler	A'raf, Hûd, İbrahim, Furkan, Şuara, Ankebut, Sâd, Fussilet, Ahkaf, Kâf, Zariyat, Necm, Kamer, Hâkka', Fecr.	A'raf, Hûd, İbrahim, Furkan, Şuara, Neml, Ankebut, Sâd, Kâf, Zariyat, Necm, Kamer, Hâkka', Burûc, Fecr ve Şems.	A'raf, Hûd, Hicr, Hac, Şuara, Ankebut, Sâd ve Kâf.

Medâin-i Salih/Salih'in şehirleri bölgesinde yer alan *Ulâ* şehri yakınlarındaki taş evlerden bir görüntü.

Suudi Arabistan'ın güneybatı sınır bölgesindeki *Elbed'* kentinde bulunan *Şuayb* mağaraları.

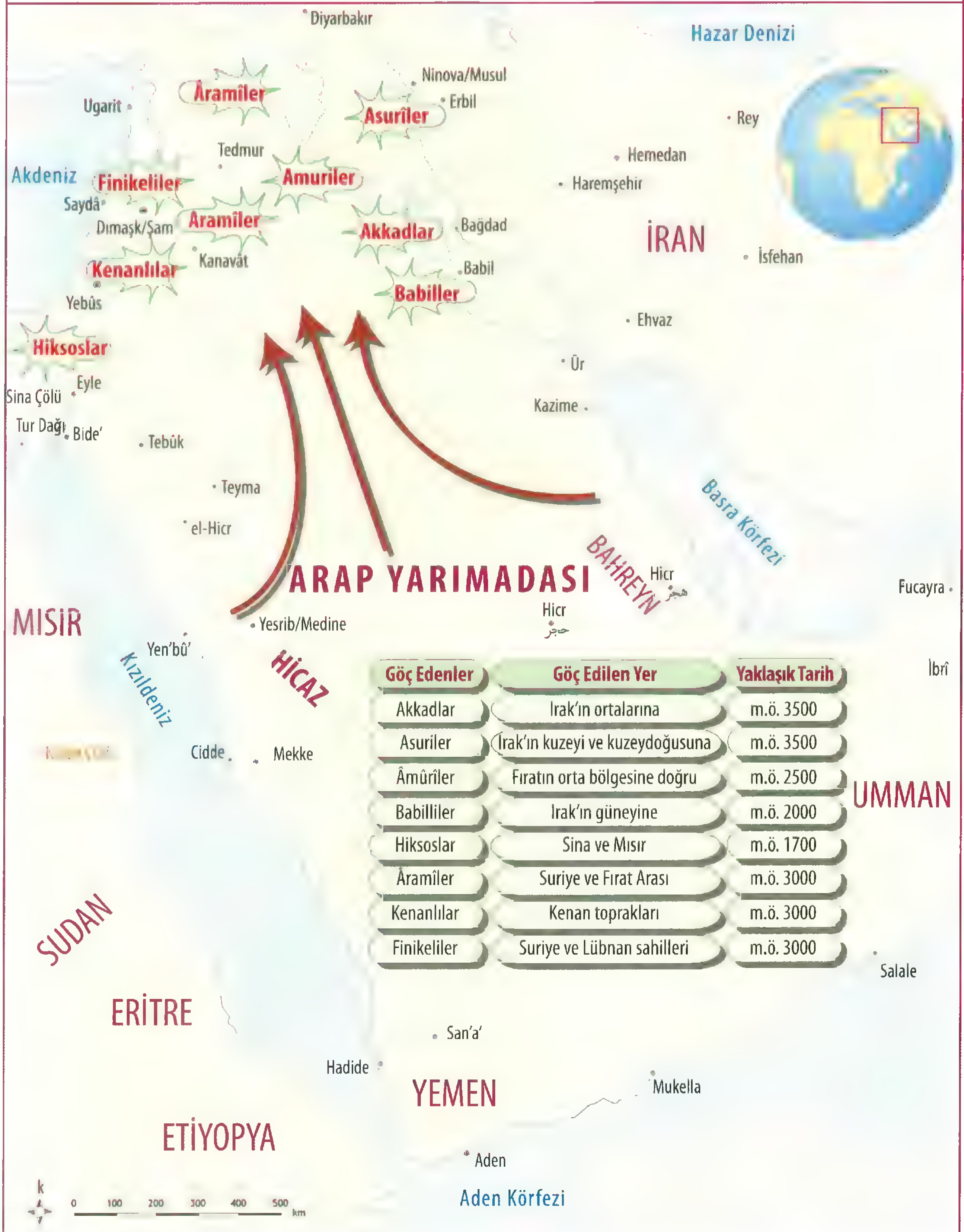

M.Ö. 6 yy. kalma *Tima* kentinde bulunan *Ayn Hedc* adlı ahşap bir kuyu.

Deyse mıntıkasında yer alan *Cemal*'de bulunan M.Ö. 2000 yılları gibi erken dönemlere ait kaya üzerine oyulmuş bir resim. Küçük kare içindeki resimde ise, Bazalit taşa işlenmiş bir takım semboller/işaretler görünmektedir.

KADÎM DEVİRLERDE ARAP GÖÇLERİ

Göç Edenler	Göç Edilen Yer	Yaklaşık Tarih
Akkadlar	Irak'ın ortalarına	m.ö. 3500
Asuriler	Irak'ın kuzeyi ve kuzeydoğusuna	m.ö. 3500
Âmûrîler	Fıratın orta bölgesine doğru	m.ö. 2500
Babilliler	Irak'ın güneyine	m.ö. 2000
Hiksoslar	Sina ve Mısır	m.ö. 1700
Ârâmîler	Suriye ve Fırat Arası	m.ö. 3000
Kenanlılar	Kenan toprakları	m.ö. 3000
Finikeliler	Suriye ve Lübnan sahilleri	m.ö. 3000

Lübnan'da bulunan Fenike kültürüne ait *Byblos* (Cebyl) şehir kalıntıları.

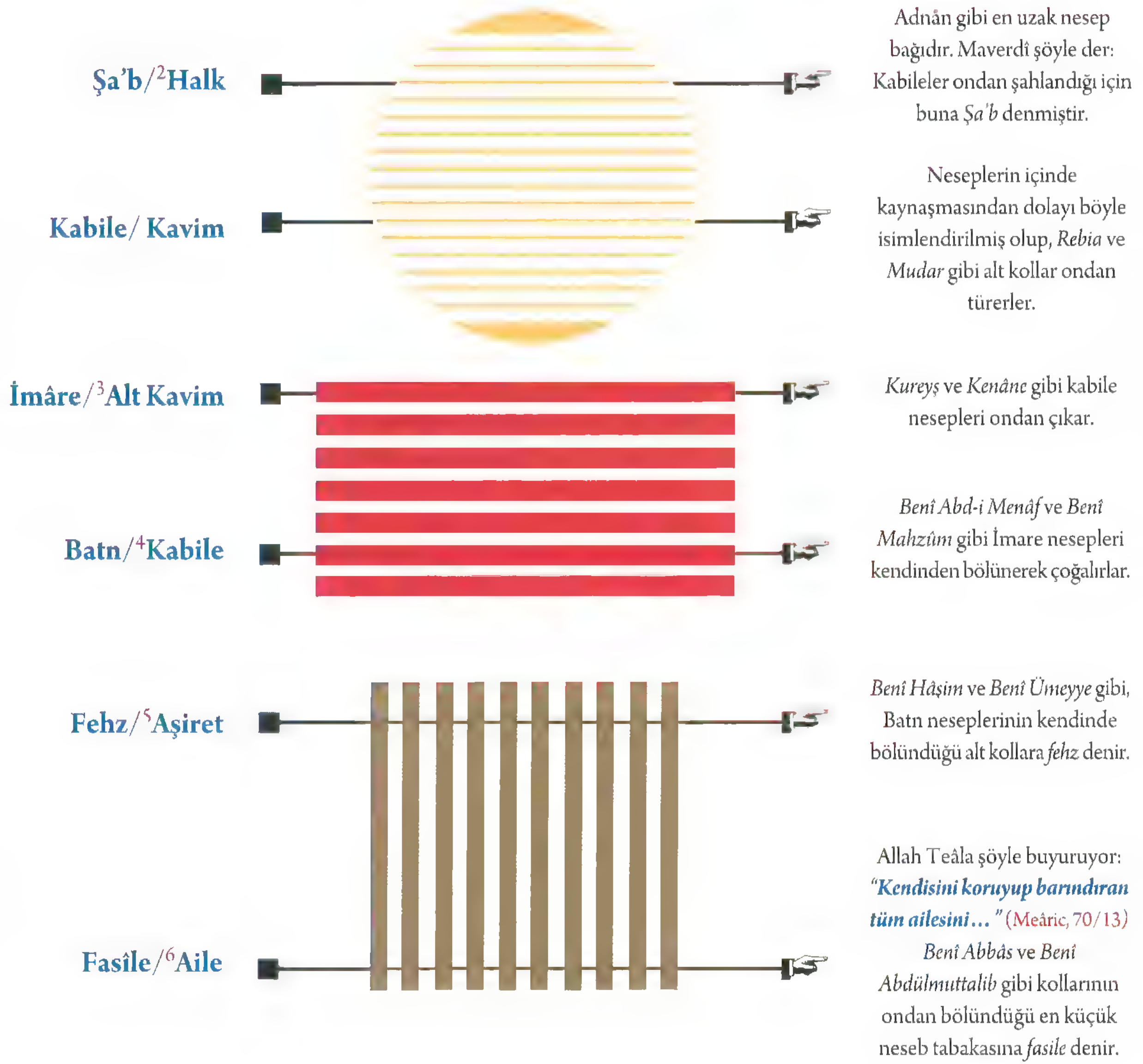
Tedmür Müzesi'nde bulunan Tedmür / *Palmiralılar* kültürüne ait Aramice tablet yazı.

Irak'ta bulunan Tarihî *Babil Şehri* kalıntılarından bir görünüm.

Yazının tarihi gelişim süreci

Nesep Kavram Haritası

[2] İnsanın kafatasını meydana getiren baş kemiklerinden her birine *kabile* ve bu kemiklerin birbirine kavuşup bitiştiği eke de *şa'b* denir. Elmalılı, Hamdi Yazır; "Bir asla mensup olan toplulukların hepsinin başı ve büyüğü olan toplum (cemiyet) *Şa'b*'tır ki, kabileleri ihtiva eder", der. Modern Arapçada *şa'b*, Türkçede kullandığımız "*halk*"a tekabül eder. Halk, canlı bir beden hükmündedir. Ayrıca"Şa'b/halk birden fazla kavmin ortak coğrafi mekânı paylaşıp bir arada bulunmak suretiyle meydana getirdikleri kavimler birliğidir.

[3] Yazarın *Kabile* ve *İmâre* diye iki ayrı kategoriye ayırdığı nesep tabakasına biz *kavim* diyebiliriz. Kavim; aralarında renk, dil ve ırk bağı olan, içlerinde birden fazla aşireti ve kabileyi barındıran geniş nesep tabakasıdır.

[4] **Kabile:** Aşiretlerin kendinden neşet ettiği nesep tabakasıdır.

[5] **Aşiret:** Asgari 10 veya daha fazla kişiden oluşan, ailelerin kendinden neşet ettiği nesep tabakasıdır. Bu kan yani soydan oluştuğu gibi, akrabalık bağları ile kurulan yakın evlilikler yoluyla da oluşur.

[6] **Aile:** Ana, baba, çocuklar, dede ve nineden oluşan en dar nesep tabakasıdır.

Arap Kabilelerini Oluşturan Unsurlar

1 Sarhâ'
Bunlar, kabilenin adını aldığı atalarına doğrudan nispet edilen soylu ailelerdir.

2 Nakil yolu ile oluşan bağlar
Bir kişinin bir kabileden diğerine giderek, zamanla o kabilenin fertlerinden biri haline gelmesi ile oluşan ailelerdir.

3 Katılım yoluyla oluşan bağlar
Bir kabilenin kölelerinden birini kabileden bir hanımla evlendirmesi ile zamanla o kölenin bu kabilenin fertlerinden biri sayılması ile oluşan bağlardır.

Ayrıca gayri meşru yolla olan veya cariyelerinden olan Arap çocuklarına gelince, böyle bir çocuğun onlara (kabileye) katılıp katılmama özgürlüğü vardır. Eğer o çocukları aileden saymışlarsa, onlarda bu sınıftan sayılır.

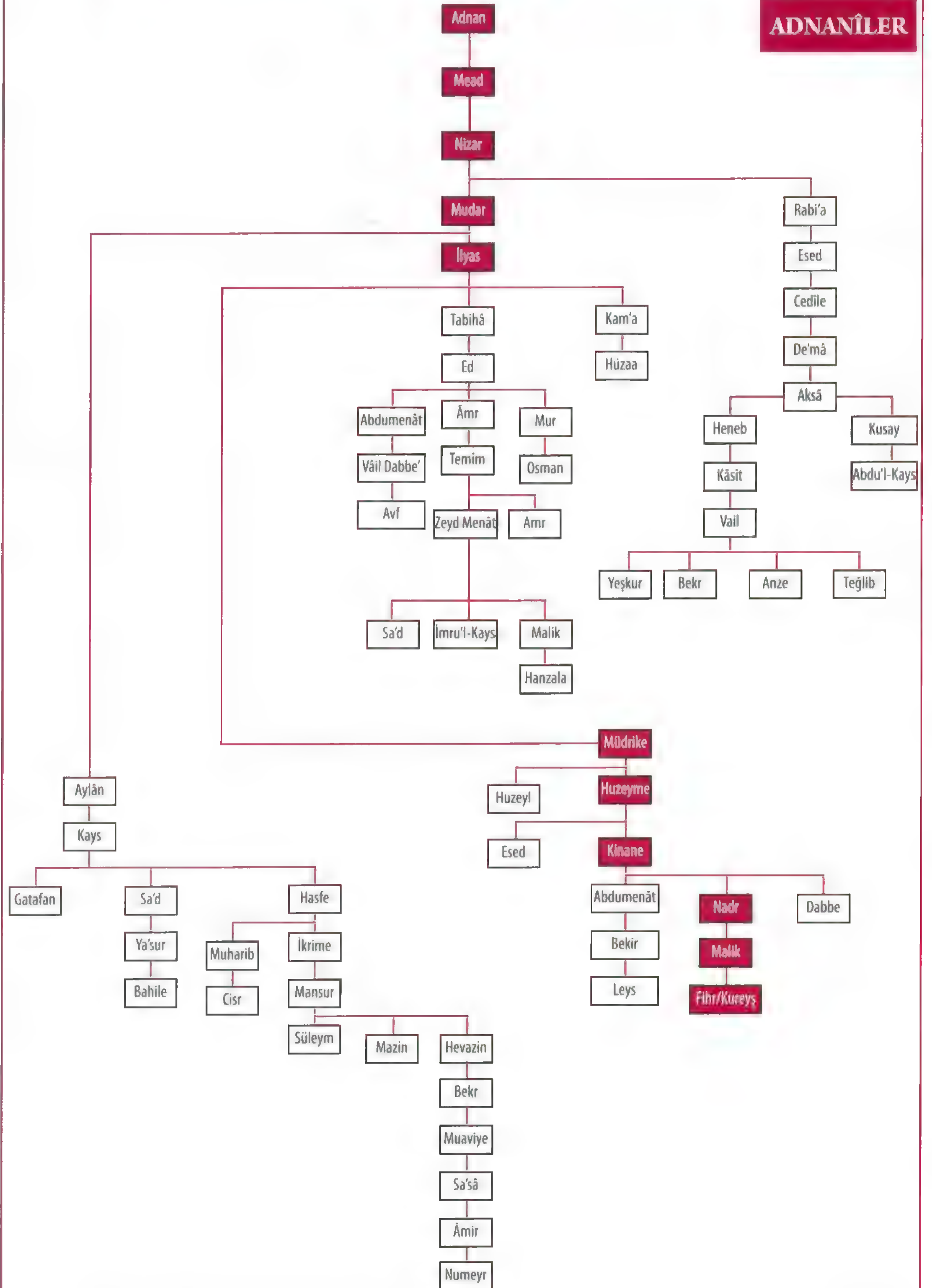
4 Kölelik
- **Arap:** Arap kabileleri arasında meydana gelen savaşlarda elde edilen köleler.
- **Yabancı:** İran- Roma köle pazarlarından satın alınmış beyaz köleler veya Yemen-Habeşistan pazarlarından satın alınan siyah kölelerdir.

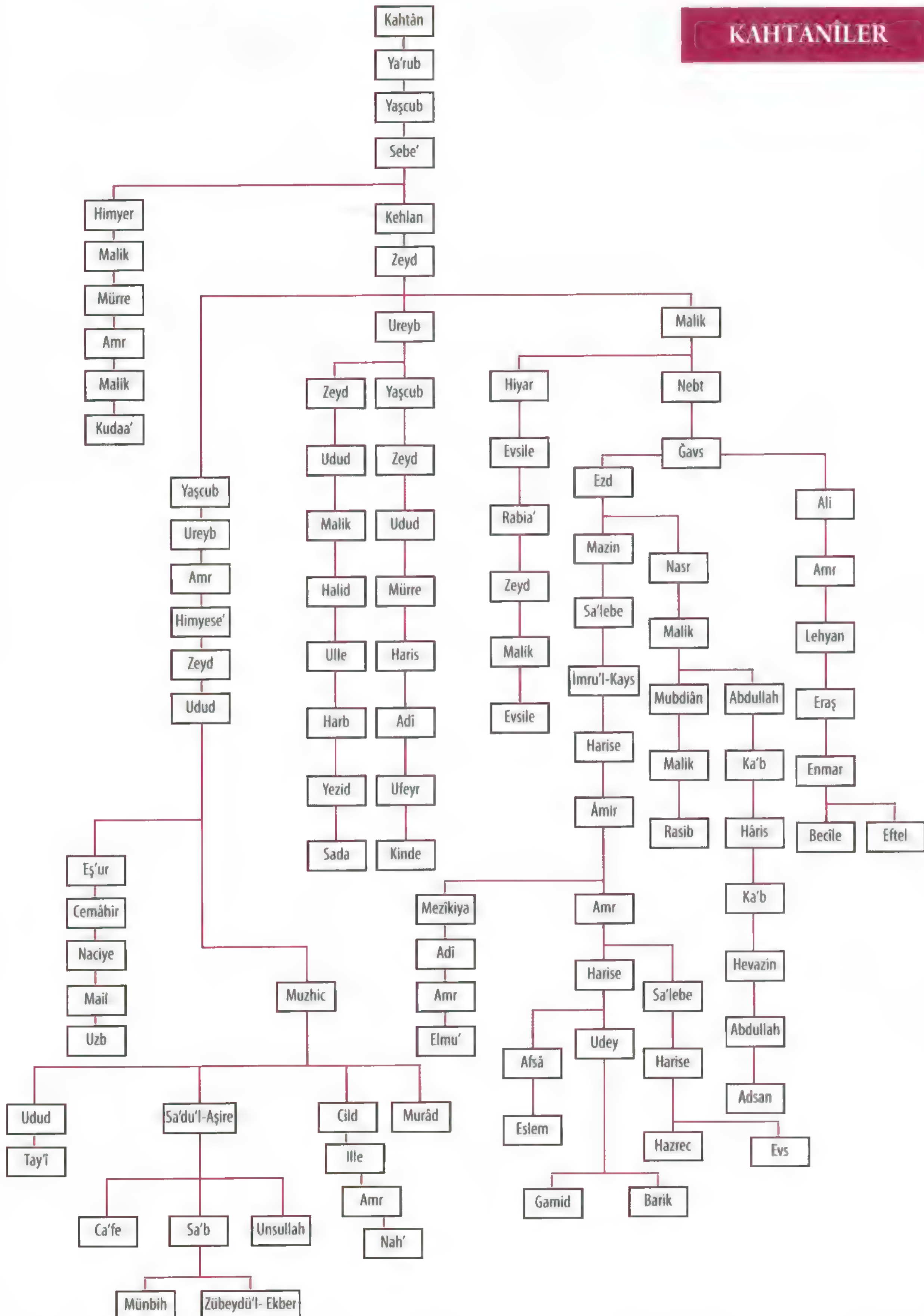
5 Mevâlî
- **Rekîk/Köle:** Kabilede kalmak isteğiyle azat edildiği zaman mevâlîden sayılanlar.[7] Bu türden köleler, *Mükâtebe*[8] yoluyla bedellerini ödeyerek özgür olabilirler.
- **Civâr:** Kabilesinin bir ferdi iken, kabilesinin onu çeşitli sebeplerden dolayı içlerinden çıkarması ile başka bir kabileye sığınması neticesinde oluşan bağlardır.

---

[7] *Mevâli*, genel anlamda hürriyetlerini bir şekilde elde etmiş köle ve cariyelerdir. Bu sınıfta olanlar, kölelerden daha iyi bir konumdadırlar, ama yine de bir hür gibi değillerdir. Mesela; mevâliden olan biri artık başkasına satılmaz ve hediye edilemezdi. Ama yine de bir mevâli, hür birisiyle evlenemezdi.

[8] *Mükâtebe*, köle ile sahibi arasında yapılan bir akittir. İki tarafı ilgilendirdiği için mükâtebe denilmiştir. Bir köle veya cariyeyi kazancı hususunda derhal, kölelik ve esaretten kurtulması hususunda daha sonra ödenmek üzere belli bir meblağ karşılığında hürriyetine kavuşturmak için yapılan anlaşma ve yazışmaya denir. Bu konuda Kur'an (Nur, 24/33) ve Hadislerde (Buharî, *Mükâteb*, 2,3,4; Müslim, *Itk*, 15; İbn Mace, *Itk*, 3) hükümler mevcuttur.

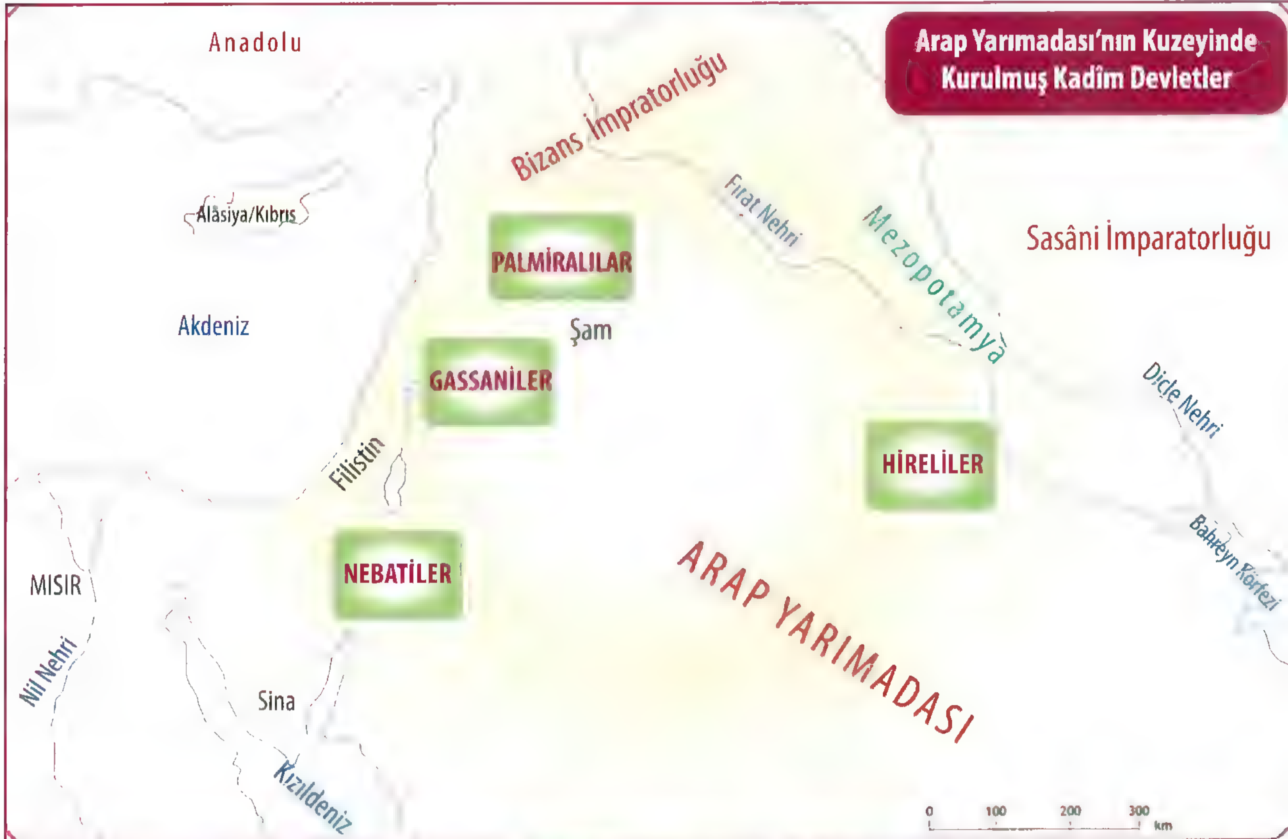

ADNANÎLER
Adnan
Mead
Nizar
Mudar
Rabi'a
İlyas
Esed
Cedîle
De'mâ
Aksâ
Heneb
Kusay
Kâsit
Abdu'l-Kays
Vail
Yeşkur
Bekr
Anze
Teğlib
Tabihâ
Kam'a
Huzaa
Ed
Abdumenât
Âmr
Mur
Vâil Dabbe'
Temim
Osman
Avf
Zeyd Menât
Amr
Sa'd
İmru'l-Kays
Malik
Hanzala
Müdrike
Huzeyl
Huzeyme
Esed
Kinane
Abdumenât
Nadr
Dabbe
Bekir
Malik
Leys
Fihr/Kureyş
Aylân
Kays
Gatafan
Sa'd
Hasfe
Ya'sur
Muharib
İkrime
Bahile
Cisr
Mansur
Süleym
Mazin
Hevazin
Bekr
Muaviye
Sa'sâ
Âmir
Numeyr

KAHTANİLER
Kahtân
Ya'rub
Yaşcub
Sebe'
Himyer
Malik
Mürre
Amr
Malik
Kudaa'
Kehlan
Zeyd
Ureyb
Malik
Zeyd
Yaşcub
Hiyar
Nebt
Udud
Zeyd
Evsile
Ğavs
Ezd
Ali
Yaşcub
Ureyb
Amr
Himyese'
Zeyd
Udud
Malik
Udud
Rabia'
Mazin
Nasr
Amr
Halid
Mürre
Zeyd
Sa'lebe
Malik
Lehyan
Ulle
Haris
Malik
İmru'l-Kays
Mubdiân
Abdullah
Eraş
Harb
Adi
Evsile
Harise
Malik
Ka'b
Enmar
Yezid
Ufeyr
Âmir
Rasib
Hâris
Becîle
Eftel
Sada
Kinde
Eş'ur
Cemâhir
Naciye
Mail
Uzb
Mezikiya
Adi
Amr
Elmu'
Amr
Harise
Sa'lebe
Ka'b
Hevazin
Abdullah
Adsan
Muzhic
Afsâ
Udey
Harise
Eslem
Hazrec
Evs
Gamid
Barik
Udud
Tay'î
Sa'du'l-Aşire
Cild
Murâd
Ille
Amr
Nah'
Ca'fe
Sa'b
Unsullah
Münbih
Zübeydü'l- Ekber

İslam Öncesi Arap Yarımadası'nın Kuzeyinde Kurulmuş Meşhur Devletler

Devlet Adı	NEBATİLER	PALMİRALILAR (TEDMUR)	GASSANİLER	HİRELİLER (MANAZİRA)
Yerleşim Yerleri	Musa Vadisi **Ürdün**	Fırat ile Dımeşk (Şam) arası/**Suriye**	Havrân-Şam bölgesi **Suriye**	Hîre **Irak**
Yaklaşık Tarihleri	M.Ö 4.yy başları ile Miladî 106'ya kadar.	Miladın başlarından 271. yılına kadar.	Miladî 500-635 yılları	Miladî 288-632 yılları
Başkentleri	Petra	Tedmûr	Busra, Câbiye'	el-Hîre'
Meşhur Hükümdarları	I, II ve III. Hâris. II ve III. Ubade I, II ve III. Mâlik.	I. Üzeyne' b. Sumeyde II. Üzeyne' Zenûbiyâ (Zibâ')	Cefne ibn Amr Hâris b. Cebele' Münzir b. Hâris	Cezîme' el-Vezzâh İmru'l-Kays Münzir b. Mâu's-Semâ'
Sosyal ve Kültürel Hayatları	Kayalara oyulmuş mabet ve kabirler Arap İslam Yazısının da kaynağını teşkil eden *Nebati Hatla* yazılmış Aramice yazıtlar. Muhteşem taş sutünlar. Kûfi yazısı/hattı, özellikle de eskisi. Ticaret	Antik Roma tarzı anfi tiyatro, mimari ve oymacılık Ticaret Yüksek sütunlu caddeler	Mimarî, tarım, *Nebâtî Hat* ile yazılı yazıtlar. Başta şiir olmak üzere birçok edebî eserler.	*Hornık, Sadîr* ve *Edîre'* benzeri saray binaları. Askeri içerikli *Şehbâ'* ve *Dûsr* yazmaları. Edebiyat, tıp, tarım ve ticari faaliyetler.
Dinleri	İlk devirlerinde Putperestlik/Paganizm hakimdi. *Zu'ş-Şirâ, Hubel, Menât, Lât,* önemli putlarıydı. Daha sonraları Hristiyanlık da etkili olmuştur.	Politeizm/Çok Tanrıcılık etkindi. En önemli Tanrıları: *Şems (Güneş) Lât, Bale Şemîn* idi. Bir kısım azınlık da Hristiyanlığı kabul etmişti.	Putperestlik/Paganizm. Sonraları ise Hristiyanlığı kabul etmişlerdi..	Putperestlik/Paganizm, Sabiilik, Mecûsilik, Yahudilik, Hristiyanlık ve Zındıklık.[9]
Yıkılma Sebepleri	Nebatiler Devleti, son dönem yöneticilerinin zaafiyeti ve İmparator Trojan zamanında General Kornilous komutasındaki Roma birliklerinin istilası neticesinde M.S. 106'da Roma hakimiyetine girmiştir.	Roma imparatoru Orliyan ile Melike Zenûbia/Zeynep arasında çıkan anlaşmazlık neticesi melikenin esir edilmesi.	Farsların milâdi 613. yılı istilaları, ardından Roma birliklerinin tekrar Şam bölgesine dönmeleri. Romalılar, Müslümanların Yermük bölgesini ele geçirinceye kadar bölgede hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir.	Halid b. Velîd'in (r.a) milâdi 633 senesinde İslam davetini yaymak için o bölgeyi fethetmesi.

[9] *Zındık;* kelimesi, Fars kökenli bir kelimedir. Muhtelif dönemlerde değişen manalarda kullanılmıştır. En bilinen anlamları şunlardır: Farisî inançları benimseyenler için, Nûr- zulmet teorisini savunanlar için, Allah'ın varlığını inkâr eden veya O'na çeşitli şeyleri ortak koşanlar için ve küfrünü gizleyip İslâm'ını açıklayan yani nifak üzere olanlar için kullanılmıştır. Buradaki mana ise, Kadim Fars dinlerini kabul edenlerdir.

Musa Vadisi'nde bulunan Nebatilerin meskun oldukları kayalık bir bölgenin görüntüsü. /ÜRDÜN

Nebatilerin antik başkenti Petra'nın girişi./ ÜRDÜN

Suriye çöllerinde bulunan antik *Tedmur/Palmira* şehrinden günümüze ulaşan kalıntılar.

Tedmur/Palmira'da bulunan paganist/putperest tapınaklarından biri.

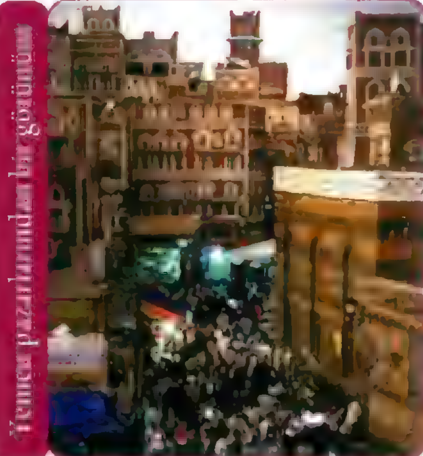
İslam Öncesi Arap Yarımadası'nın Güneyinde Kurulan Kadîm Devletler

Devlet Adı	MAÎNLİLER	SEBELİLER	HİMYERLİLER
Yaklaşık Olarak Tarihleri	M.Ö. 1200 630	M .Ö. 650-115	M.Ö. 650-M.S. 525
Yerleşim Yerleri	Hadramevt ile Necran arasındaki *el-Cevf*/YEMEN	Sebe/YEMEN	Ridân/YEMEN
Başkentleri	Karnav	Servah, sonraları Me'reb	Zifâr, sonraları San'a
Meşhur Hükümdarları	Mezved Yail Mezved Sâdik Mezved Yese' Kerb	Mekreb Ze'lî Yuşa' Emr, Melike Belkıs; Hz. Süleyman (as)'ın çağdaşı. Yüce Allah hakkında şöyle buyurmuştur: ***"Onun büyük/yüce bir tahtı vardır"*** (Neml, 27/23)	Yerim Eymen Şemer Yer'aş Hessân Tubbe' Zû-Nüvâs, Kur'an'da bu kavime işaret vardır: ***"Tübbe' Kavmi"*** (Duhan, 44/37) şeklinde geçer.
Sosyal Hayat	Ticaret Sonraki devirlerde *Müsned Hattına*/yazısına dönüşen *Fenike Ebced* yazı sistemi Tarımsal sulama kanalları	Koku Süt ürünleri Altın ve değerli taşlar Maddi güç/kuvvet. Yüce Allah şöyle buyurur: ***"Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, zorlu savaş erbabıyız."*** (Neml 27/33) Sedler: Sebe' sûresinde zikredilen ve kalıntıları günümüze kadar ulaşan *Mearib Seddi.* Hindistan-Habeşistan ve Mısır-Şâm ticaretlerinde aracılık.	Ticaret Soygun/Gasp Zulüm. Buna en açık delil *Gamedân Sarayı*'dır. Bu olay Kur'an'da şöyle anılmaktadırlar: ***"Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları yok ettik, çünkü onlar suçlu idiler."*** (Duhân 44/37) Gamedân Sarayı Kaliyyis Kilisesi
Dinleri	Paganizm/Putperestlik, Politeizm/Çok tanrıcılık (*Anser, Vüd, Nekrah*)	Güneş perestlik. ***"Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar."*** (Neml,27/24)	Yıldızlara, putlara tapınma Yahudilik Hıristiyanlık
Yıkılma Sebepleri	Sebe'lilerin siyasi sahneye çıkışı ve saldırıları sonucu yıkılmıştır.	*Mearib Seddi*'nin yıkılması. Yüce Allah şöyle buyurur: ***"Andolsun, Sebe' kavmi için oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Biri sağda, diğeri solda iki bahçeleri vardı. (Onlara:) Rabbinizin rızkından yeyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab! Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik. Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız!"*** (Sebe',34/15-17) Güçlü aileler arasındaki taht kavgaları. Ticaret yolunun karadan denize kayması.	*Uhdûd* Hadisesi. Yüce Allah şöyle buyurur: ***"Kahroldu o hendeğin sahipleri,"*** (Burûc, 85/4) Habeşistan kralı Necâşi, Yemen savaşlarında Bizans Kayseri'nin de desteğiyle Himyerileri yendi ve liderleri Zü-Nüvâs'ı öldürdü. Hristiyan Habeşler tarafından ülke ele geçirinceye kadar bölgede sürüp giden Yahudi ve Hıristiyan din çatışmaları.

YEMEN KRALLIKLARI

1- MAİNLİLER: M.Ö 1200-650
2- KATBAN: M.Ö 950-220
3- HADRAMEVT: M.Ö 450-115
4- SEBE: M.Ö 650-115
5- HİMYERİLER: M.Ö 525-115

Asiyr
Necran
Beydâ
Karnav
Berakış
Main
Maîn
Cevf Vadisi
Meyfa'
Lehye
Umran
Reyam
Ebred Vadisi
Sebe
Me'rib
San'a'
Şebve
Sarvah
Uzune Vadisi
Rağvan Vadisi
Temné
Munehe
Hüdeyde
YEMEN
Kızıldeniz
Zımar
Yerim
Himyer
Reydan
İb
Zıfar
Hadramevt
Katbân
Ta'z
Muha
Evsan
Aden
Arap Denizi
Mendeb Boğazı
0 20 40 60 km
K

Yemen pazarlarından bir görünüm

Eski Yemen Evleri

ANADOLU
Kürt Bölgeleri
Hazar Denizi
Taglib
Tennûh
Şam Bölgesi
Benû Cüfne
Akdeniz
IRAK
Âmile
Lehm
İlya/Kudüs
Buhra
MISIR
Cuzam
Tayy
Evs ve Hazrec
HİCAZ
Yesrib/Medine
Necid
BAHREYN
Arap Körfezi
İRAN
Umman Körfezi
SUDAN
Huzaa'
ARAP YARIMADASI
UMMAN
Mekke
Tihame
Kızıldeniz
Umman körfezi açıkları
Becile
Rûb'ü Hâli Çölü
Ezd Şunue
Kinde
Eş'arîler
Mearib Seddi
San'a'
YEMEN
Muzhic
Enmâr
Arap Denizi
HABEŞİSTAN
Himyer
Hint Okyanusu
k
0 100 200 300 400 500 km

"Sebe halkı için, ülkelerinde bir ibret vardır. Sağlı sollu bir bahçe! Rabbiniz'in rızkından yiyin ve O'na şükredin. Güzel bir belde ve bağışlayıcı bir Rab! Yüz çevirmişlerdi de, onlara "arim seli"ni göndermiştik. Onların bahçelerini, buruk meyveli, acı ılgın ağaçlı ve bol otlu bahçelere çevirmiştik. Nankörlükleri sebebiyle onları işte böyle cezalandırdık. Nankörlerden başkasını cezalandırır mıyız?Onlar ile bereketlendirdiğimiz şehirler arasında, seçkin şehirler yaptık ve güven içinde gündüz gece seyahat edin diye, aralarında gidip gelmeyi kolaylaştırdık. Rabbimiz, yolculuklarımızın mesafesini uzaklaştır, dediler. Kendi kendilerine zulmettiler. Biz de onları efsane haline getirdik, darmadağın ettik. İşte bunda her sabırlı ve şükür eden kimse için bir ibret vardır." (Sebe' Sûresi, 34/15-19)

Sebe'den hicret edip Arap Yarımadası'nın iç kısımlarına, Irak ve Şâm bölgelerine yayılan meşhur Arap kabileleri ile *Meârib Seddi*'nin yıkılmasından sonra Yemen'de varlıklarını sürdüren Kabileler.

Sebe'den hicret edip, Arap Yarımadası'nın içlerine, Irak ve Şâm bölgelerine dağılan meşhur Arap kabileleri.

Mearib Seddi'nin yıkılmasından sonra Yemen'de yaşamaya devam eden meşhur kabileler.

Medine'nin güneyinde bulunan Hayber'deki *Bentü'l-Eserî Seddi*'nin kalıntılarından bir görünüm.

Yemen Cumhuriyeti sınırlarında bulunan *Meârib Seddi*'nin günümüzdeki durumundan bir kesit.

Seddin yoğun yağmurlar sonrası su ile dolu hali.

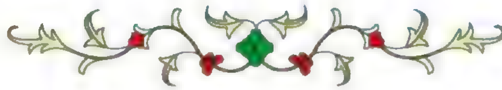
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ۝

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

Üçüncü Bölüm

HİCAZ BÖLGESİ

Hz. PEYGAMBER (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) DÖNEMİNDE HİCAZ'DAKİ ÖNEMLİ KÜLTÜR MERKEZLERİ

Hicaz: Sözlükte, *"Engel, bariyer"* anlamına gelen *heceze* kelimesinden türetilmiştir. İstilâhî/terim olarak ise belli, bilinen bir beldenin adıdır. Beldenin *Hicaz* diye isimlendirilmesi ise; *iki şeyin arasında bir engel* teşkil ettiği içindir.

(İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, c. 2, s. 785.)

Hicaz, kuzeyde, Suudi Arabistan-Ürdün sınırındaki iki dağ silsilesinden başlayıp, 1200 km güneye doğru uzayıp, nihayetinde *Serâ'* sıra dağlarına kadar ulaşır. Söz konusu dağ silsilesinden doğan, doğu tarafından batı geçidine kadar uzayıp giden eğimli dağ vadilerinde akan sellerin/akarsuların yüksekliği neredeyse dağların doruk seviyelerine kadar ulaşır. Kızıldeniz kıyısı şeridinde bulunan *Yabâ Vadisi*, güneyde *Kunfude'* bölgesinden başlayıp, doğu kesimlerine doğru uzar, nihayetinde *Devâsir Vadisi*'nde son bulur ki, uzunluğu yaklaşık 1200 km'yi bulur.

Oldukça uzun bir şeride sahip Kızıldeniz sahilleri, Bölgenin/*Hicaz*'ın batı sınırlarını teşkil etmektedir. Doğu tarafı ise, kuzeydoğu istikametinden başlar, *Nufûd* çölünün kumluklarında son bulur. Bölgenin kalan diğer kısmı ise, dağ silsilesinin eteklerinden başlayıp doğu-batı istikametinde uzayıp giden, uzunluğu yaklaşık 450 km ile Hicaz'ın en geniş arazilerinin bulunduğu *Necid* bölgesi yer alır.

Hicaz'ı, arazi özellikleri bakımından üç bölgeye ayırabiliriz:

1. Sahil Ovaları

Kızıldeniz sahil şeridi boyunca uzanan ve *Tihâmetu'l-Hicaz* adıyla bilinen; kuzey kesimleri dar, güneyi ise nispeten daha geniş, 25 km'yi geçmeyen dar ovalardan ibaret olan kesimlerdir.

2. Yüksek Sahil Kesimleri

Bu bölgede ortalama rakım 700-800 metre arasında değişirken, *Medyen* arazisinde yükseklik 3579 metreye ulaşır. Güneye gidildikçe, özellikle de *Ziba*'nın güneydoğusunda rakım 1990 metreye kadar iner. Bu bölgenin genişliği 60 ila 70 km arasında olup; *Tihâme*'ye ve Kızıldeniz sahillerine doğru gittikçe rakım gittikçe azalmaktadır.

3. Yüksek İç Bölgeler

Geniş kıvrımlarla birbirinden ayrılan, aralarından uzun vadilerin geçtiği doğu kesimlerini kapsar. *Hımd, Akîk* ve *Sebâ* vâdileri bunlardan bazılarıdır. Bu yüksek bölgelerde plato ve volkanik kayalardan oluşan tepeler mevcuttur. En önemli platolar ise şunlardır:

Serâ' dağları ile *Serhan* vadisi arasında yer alan *Hamsî* platosu.

Hicaz platosu: *Hayber* tepesinden başlayıp *Hamsî* plato ve tepelerine kadar uzanır. Yaklaşık III. Jeolojik zamandan kalma, simsiyah volkanik/lav kayalardan oluşmuştur. Bölgede yer alan diğer volkanik tepelerse şunlardır:

1. *Tebûk* ile *Ûla* arasında yer alan *Uveyrid* tepesi,
2. *Tebûk*'un güneybatısında bulunan *Rehâ* tepesi.
3. *Medine-i Münevvere*'nin kuzeydoğusunda yer alan *Hayber* tepesi; güney kısmı *Fedek*, batısı ise *Leylâ* tepesi olarak bilinir. Diğer tepeler ise şunlardır: *Kermâ, Benî Selîm ve Kuşeb.*
4. Diğer küçük tepelerden ise, örnek olarak *Medine*'deki *Vibre* tepesi sayılabilir. (Mahmud Şakir, *Muvâdıne'ş-şuûbi'l- İslamıyye fi Asya*, s.10-11)

Hicaz Bölgesi Yerşekilleri

ARAP YARIMADASI

HİCAZ BÖLGESİ

Kızıldeniz

Necid

Hakl
Devmetü'l-Cendel
Tebûk
Teymâ
Dibâ'
Hâil
Ûla
Vech
Hayber
Ramme Vadısı
Emlec
Henâkiye'
Medine-i Münevvere
Cerir Vadısı
Yenbu
Bedir
Mehdu'z-Zeheb
Râbiğ
Fatıma Vadısı
Cidde
Mekke-i Mükerreme
Taif
Turbe'
Renbe'
Leys
Bıyşe'
Belcerşi

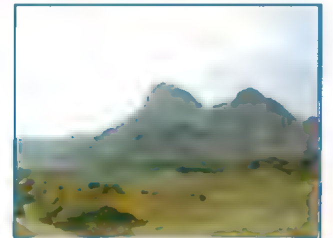
Bölgelerin deniz seviyesinden yükseklikleri

- 0 -200 m
- 200 -500 m
- 500 1000 m
- 1000 1500 m
- 1500-2000 m
- 2000-3000 m

M 50 100 150 200 250

Hayber yolu üzerindeki *Sılın* ve *Semr* ağaçları / MEDİNE

Dibâ' sahili / TEBÜK

Nur dağından bir kare / MEKKE

Dibâ' bölgesinin batısında yer alan yüksek dağları ile ünlü, havası ve suyu oldukça güzel bir mesire alanı olan *Diyse* mıntıkasından bir kare./**TEBÛK**

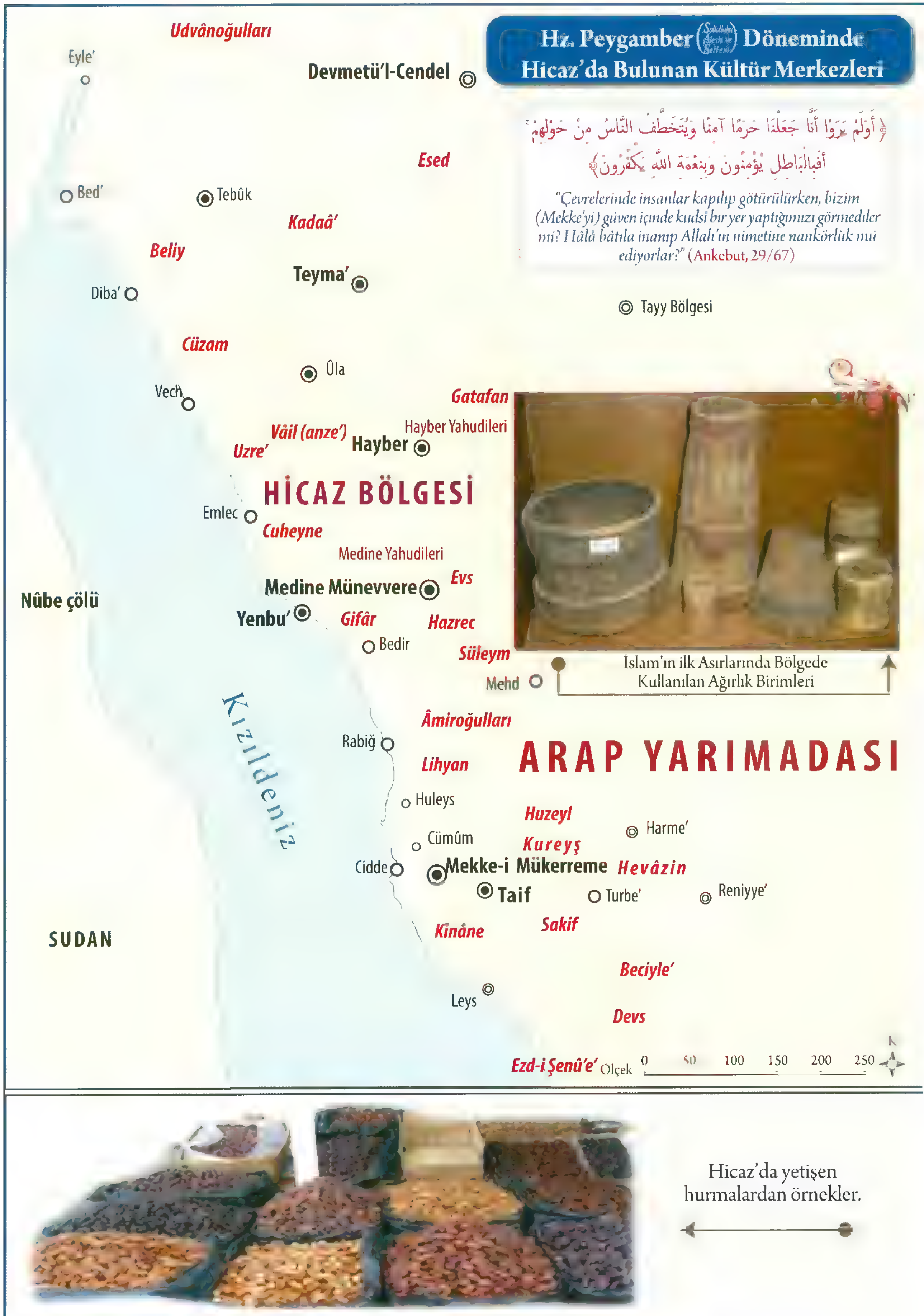

Tebûk'un yaklaşık 100 km batısındaki *Şak* mıntıkasında bulunan *Uhdud* harabelerinden bir görünüm./**TEBÛK**

Tebûk bölgesinin kuzeyinde bulunan *Zeyte'* dağlarından bir kare/**TEBÛK**

Suudi Arabistan'ın kuzeybatı sahillerinden bir görünüm.

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Döneminde Hicaz'da Bulunan Kültür Merkezleri

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ
أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ﴾

"Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke'yi) güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi? Hâlâ bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?" (Ankebut, 29/67)

İslam'ın ilk Asırlarında Bölgede Kullanılan Ağırlık Birimleri

Hicaz'da yetişen hurmalardan örnekler.

Ûla beldesindeki Hurma ve Narenciye bahçelerinden biri.

Medine-i Münevvere'nin kuzey bölgelerinde bulunan otlaklarından bir görünüm.

Hz. PEYGAMBER (s.a.v.) DÖNEMİNDE HİCAZ'DAKİ SOSYAL YAPI

ARAPLAR

Meşhur Arap Kabileleri

- Kureyş
- Sakîf
- Hevâzin
- Huzeyl
- Hazrec
- Evs
- Süleym
- Gatafan
- Beliy
- Cüheyne
- Huzaa'
- Uzreoğulları
- Müzeyne
- Vâil
- Beciyle'
- Cuzâm
- Bilhâris
- Gifâr
- Kudaa'
- Âmile

YAHUDİLER

Medine Yahudileri	Hicaz Yahudileri
Benû Kaynuka'	Hayber Yahudileri
Benû Nadir	Fedek Yahudileri
Benû Kurayza'	Vadi'l-Kura' Yahudileri
	Teymâ Yahudileri
	Eyle' Yahudileri

MEVÂLİ

- Civâr *
- Helf **
- Itk ***

KÖLELER

- Savaş Esirleri
- Köle Pazarlarından Satın Alınanlar

* *Civâr:* Çeşitli sebeplerden dolayı kendi kabilesinden çıkarılmış bir kimsenin, başka bir kabileye sığınması neticesiyle oluşan bağlara denir.

** *Helf:* Fethedilen ülkelerin halkından esir veya köle olmadıkları halde, bir Arap ya da Arap kabilesinin himayesi altına girenlere denir.

*** *Itk:* Köleleştirilen savaş esirlerinin, daha sonra efendileri tarafından serbest bırakılan ya da çeşitli sebeplerden dolayı şahsi azatlıkları/özgürlükleri verilenlere denir.

مكة المكرمة / MEKKE-İ MÜKERREME

Müslümanların kıblesi ***Kâbe'-i Müşerrefe***'nin mekanı, Kur'an-ı Kerim'in ***"Ummu'l-Kurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için…"*** (Şûrâ42/7) tanımlamasıyla ***Şehirlerin Anası***, ***"Andolsun incir ve zeytine, Sina Dağı'na ve bu güvenli beldeye…"*** (Tin.95/1-2) kasemiyle en ***Güvenilir/Emîn belde;*** ***"Allah Kâ'beyi, o beyt-i haramı insanlar için bir medar-ı hayat kıldı"*** (Maide 5/97) ifadeleriyle de insanlığın ***hayat kaynağı/beşiği***, Yüce Allah'ın en kutsal beldesidir.

Hz. İbrahim (a.s.), eşi Hâcer ve oğlu Hz. İsmail (a.s.) ile birlikte Mekke'ye hicret ederek oraya yerleştiklerinde şöyle niyazda bulunmuştu:

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾

"Rabbimiz! Benim neslimden olanları, namaz kılabilmeleri için Senin kutsal evinin yanında, ziraata elverişsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır." (İbrahim,14/37) Şanı yüce Allah, *Halilullah* (Allah dostu) ismiyle namdar elçisinin bu niyazını/yakarışını; oğlu Hz. İsmail'in (a.s.) topuklarının altındaki zeminden fışkırttığı *Zemzem* suyu ve mü'minlerinin ebedî ve ezelî kıblesi olan *Kâbe*'yi oğlu ile birlikte inşasıyla onurlandırmak suretiyle kabul buyurmuştur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۖ إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

"İbrahim, İsmail'le birlikte Kabe'nin temellerini yükseltiyor (ve şöyle dua ediyorlardı): 'Rabbimiz bu amelimizi kabul buyur, şüphesiz sen işitensin, bilensin." (Bakara, 2/127)

Mekke, coğrafi olarak 21-25 kuzey enlemleri ile 39-40 doğu boylamları arasında yer alır. Deniz seviyesinden 277 m. yükseklikte olup, etrafı dağlarla çevrili bir bölgedir

Mekke'ye yerleşen ilk topluluk *Amalikalar* idi.[3] Daha sonra yukarıda zikredildiği gibi Hz. İbrahim (a.s.) ve ailesi geldi. Ardından Yemen asıllı ve birbirleri ile akraba olan *Cürhüm* ve *Kutûrâ'* kabileleri geldi. Çölün ortasında su ile hayat bulan bir belde olduğunu görünce Mekke'ye yerleştiler. Bilahare Hz. İsmail (a.s.) de *Cürhüm* kabilesinden bir hanım ile evlendi, onların içerisine katıldı ve liderleri oldu. Hz. İsmail (a.s.) vefat edince büyük oğlu *Nâbit*; ardından ise Hz. İsmail'in çocuklarının dayısı olan *Meddad b. Amr el-Cürhümî* kabile reisi oldu; ondan sonra da bu silsile Allah'ın istediği şekilde devam etti. Bir zaman sonra *Cürhüm* ile *Kutûrâ* aileleri arasında anlaşmazlıklar çıktı. Nihayetinde; *Cürhüm*, Mekke'de kalarak Harem bölgesini kendine mesken tuttu. Sonraları *Hüzaâ* kabilesi de onlara üstün gelerek Mekke'nin yönetimini ele geçirdi ve liderliği; büyük erkek kardeşten, diğer büyük erkek kardeşe tevarüsü geleneğiyle Mekke'yi 300 yıl yönettiler.[4]

Daha sonra Resulullah'ın (s.a.v.) 5. nesilden dedesi olan *Kusay b. Kilâb*, Mekke'de *Kureyş*'in birliğini sağlayarak *Huzaâ* kabilesinin yönetimine son verdi ve Mekke halkları arasında istişare sistemini kurmak amacıyla *Dâru'n-Nedve*'yi inşa etti.

Efendimiz (s.a.v.) peygamber olarak gönderilinceye ve yüce Allah, İslam dinini onun eliyle zafere ulaştırana kadar Mekke, Kureyş'in elinde bu şekilde kaldı. Efendimiz (s.a.v.) 13 yıl Mekke'de mücadele veridikten sonra Medine'ye hicret etti. Hicretin üzerinden 8 yıl geçtikten sonra, Efendimiz (s.a.v.) 10 bini aşkın sahabe ile birlikte Mekke'yi fethederek, buranın yönetimini Kureyş'in elinden aldı. O günden sonra Mekke Müslümanların beldesi oldu.

---

[3] Yazarın burada belirttiği zaman Hz. Nuh (a.s.) tufanı öncesi dönemdir. Tufan sonrası oralarda hayat emareleri silinmişti. Kur'an'ın da belirttiği üzere, Hz. İbrahim (a.s.) ailesini Mekke'ye götürdüğüne orada hiç bir hayat emaresi yoktu.

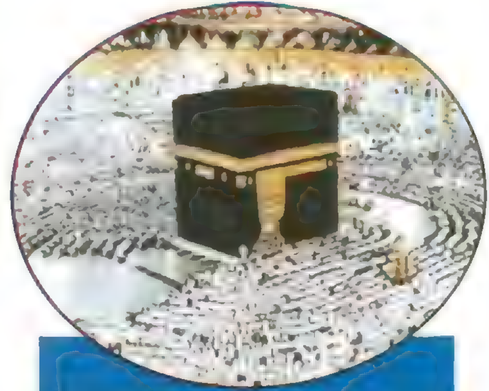
[4] Şeyh, Muhammed Şâkir, *et-Târîhu'l-İslâmî, Bı'setu'n-Nebeviyye'*, s. 48.

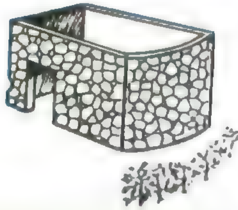
Denilir ki: مكة /*Mekke* şehrin adı, بكة/*Bekke* ise evin yani Kâbe'nin adıdır. Diğer görüşe göre: Mekke ile Bekke aynıdır. Mim(م), be(ب)'nin yerine kullanılmıştır. Bir takım ibarelerde geçtiği şekliyle: *"Bu, örneklik için Ezeb ve Ezem değil"* gibi aynı şeyi ifade etmektedir. Ebû'l-Kâsim ise şöyle demektedir: "İşte bu Ebû Bekir'in Mekke ile ilgili söyledikleridir: Bu konuda sana aktaracağımız şekilde çok rivayet/söylenti vardır. Şerkî İbn el-Kitâmi der ki: "Mekke'nin bu isim ile adlandırılmasının sebebi şudur:, Cahiliye Arapları Kâbe'nin bulunduğu yere gelip, onun etrafında çocuklar gibi ıslık çalmadıkça haclarının kabul olmayacağına inanıyorlardı. Dolayısıyla onlar Kâbe'yi tavaf ettiklerinde ıslık çalar ve alkış tutarlardı." Mekke isminin nereden geldiği konusunda ise şöyle demiştir: *Mekke*'; Riyad bölgesinde çokça bulunan bir kuş türüdür. Bir bedevi şehre geldiğinde, Mekke' isimli kuşu görünce bağırır; kendi geldiği yeri özler ve şöyle derdi: *"Ey Mekke'! Senin ne işin var burada! Sen burada yumurtalarını nereye bırakacaksın? Hadi Mekkakî/Mekke' kuşlarının bulunduğu yere git. Dikkat et, eğer Şam şehirlerine gider ve orada sabahlarsan hastalanırsın."*

Mukâ kelimesine gelince (yani tek kef harfi ile yazılan) onun anlamı ıslık çalmaktır. Diğerleri ise şöyle derler: Mekke, aslı Arapça ya da sonradan Arapçaya girmiş olan: *"İki dağın arasındaki yer"* anlamına gelen *Mukûk*'tan türetilmiş olabilir ki, bu kelime bazı kadîm Arap şiirlerinde de geçmektedir. Diğer bir görüşe göre de, insanların kalabalık halde bulunmaları ve topluca ibadet edilen mekân olmasından dolayı bu ismi aldığıdır. *Bekke*'nin bir köyün, *Mekke*'nin açları doyuran bir şehrin adı olduğu da söylenir. Bunun yanı sıra *Bekke*, Beytullah'ın bulunduğu yerdir, *Mekke* ise Beytullah'ın etrafındaki bölgenin adıdır, denmiştir. (Yakût, *Mu'cemü'l-Buldân*, c. 5, s.181-182)

BEKKE: *Mekke*'nin meşhur isimlerinden biri olup, zalimler ve zorbalar orada hakir ve zelil olduklarından bu isimle adlandırılmış olduğu söylenir. Yine, insanların orada büyük kalabalıklar halinde toplanmalarından dolayı bu ismin verildiği de söylenir. Katâde şöyle der: *"Yüce Allah'ın insanların tümünü bir araya getirdiği ve kadınlarla erkeklerin birlikte namaza durabildikleri bir mekandır. Halbuki bu uygulama bu mekandan başka bir yerde yapılmaz."* Mücahid, İkrime, Said b. Cübeyr, Amr b. Şuayb ve Mukatil b. Heyyân'dan da aynı rivayet gelmiştir. Hemmâd b. Seleme, Ata b. es-Sâib'den, o Said b. Cübeyr'den, İbn Abbas'ın (Allah, hepsinden razı olsun) şöyle dediğini rivayet eder: *"Mekke, el-Fecc'den Ten'ime'e kadar iken; Bekke, Beytullah'tan el-Bethâ'ya kadar olan bölgeye verilen isimdir."* Şu'be Mügire'den, o da İbrahim'den rivayetle şöyle der: *"Bekke, Beytullah ile Mescid-i Haram alanının adıdır."* Zühri'nin aynı görüşte olduğu rivayet edilir. Bir rivayete göre İkrime ile Meymune b. Mehran'ın şöyle dediği rivayet edilir: *"Beytullah ile etrafına Bekke, onun gerisi ise Mekke'dir."* Ebû Sâlih, İbrahim en-Nehaî, Atiyyetu'l-Avfî ve Mukatil b. Heyyan şöyle demişlerdir: *"Bekke, Beytullah'ın bulunduğu alanın adıdır, geri kalan bölgenin adı ise Mekke'dir."* Mekke için birçok isim zikredilmiş olup, onları şöyle sıralamak mümkündür: *Mekke, Bekke, el-Beytü'l-Atîk, el-Beytül-Harâm, el-Beledü'l-Emîn, el-Me'mûn, Ummü Rahm, Ummü'l-Kurâ, Salâh,* Bedir ağırlığındaki *Arş,* günahlardan temizlediği için *el-Kâdis, Mükaddese, en-Nâse', el-Hâtime, en-Nessâse',er-Re's, Kevsî, el-Belde', el-Buniyye'* ve *Kâbe.*
(İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 2, s. 66.)

Müslümanların kıblesi kutsal Kâbe

1- Kâbe'nin Hz. İbrahim'in devrindeki ilk hali

2- Kureyş zamanındaki Kâbe

3- Abdullah b. Zübeyr'in düzenlediği hali ile Kâbe

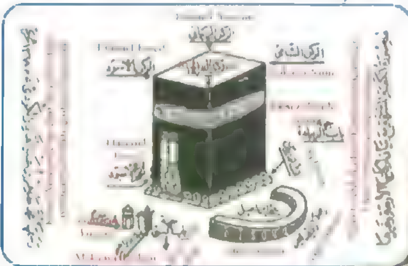

4- Haccac b. Yusuf es-Sakafi'nin dönemindeki Kâbe

Kâbe'nin avlusunu gösteren eski bir fotoğraf

Mekke ve Mescid-i Haram'ın Uydudan Çekilmiş Bir Fotoğrafı

Mescid-i Harâm'ın eski fotoğraflarından biri

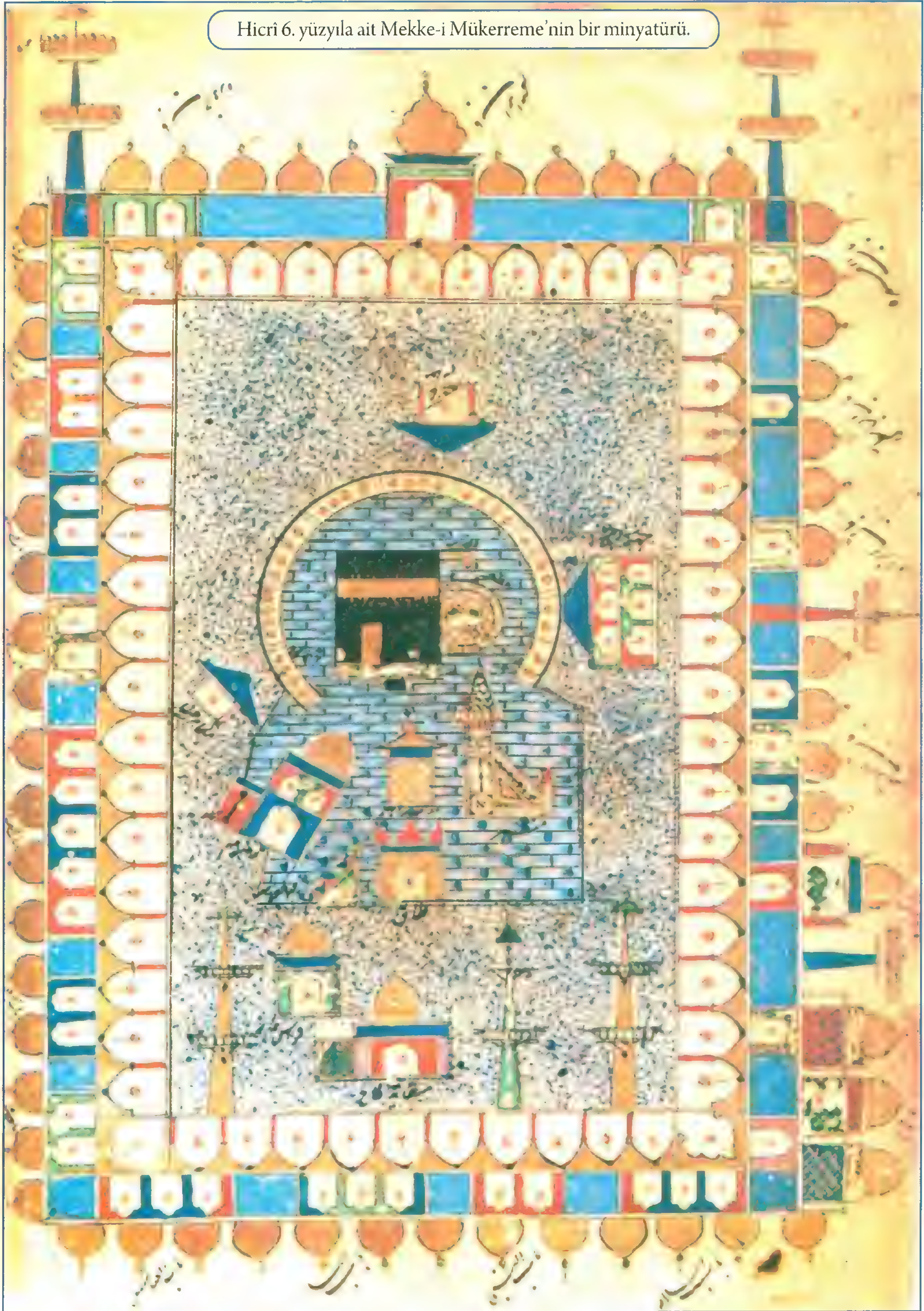

Mekke ve Mescid-i Haram'ın tavsiri bir resmi

Kâbe'nin selde kalmış hali

Hicrî 6. yüzyıla ait Mekke-i Mükerreme'nin bir minyatürü.

المدينة النبوية / MEDİNETÜ'N-NEBEVİYYE

Peygamber (ﷺ) şehri, İslam'ın başkenti ve onun çarpan kalbi; *Mescid-i Nebî*'nin bulunduğu şehir; o mescid ki, ibadet niyetiyle ziyaret edilebilecek olan mescitlerin ikincisi, inşası açısından ise üçüncüsüdür.[5] Medine'nin cahiliye devrindeki adı *Yesrib*'dir. Bu isim Kur'an'da da kullanılır. Yüce Allah buyurur ki: ***"Onlardan bir grubu da: 'Ey Yesrip Halkı! Sizin için duracak yer kalmadı, geri çekilin demişlerdi. Onlardan bir başka grup da Peygamber'den izin isteyerek: 'Evlerimiz açık,' diyorlardı. Oysa evleri açık değildi. Sadece kaçmak istiyorlardı."***(Ahzab, 33/13)

Hz.Peygamber (ﷺ), hicretten sonra *Yesrib*'in adını değiştirdi ve onu *Medine, Tayyibe ve Tâbâ* diye isimlendirdi ve ayrıca *Yesrib* denmesini de yasakladı. Bera b. Azib şöyle der: ***Resulullah şöyle dedi: 'Kim Medine'ye Yesrib derse, Allah'a istiğfar etsin. Burası Tâbe'dir, Tâbe.***[6] Efendimiz'in (ﷺ) bu konudaki hassasiyetinin altında yatan şey, *Yesrib* kelimesinin taşıdığı anlamdır. Çünkü Yesrib, *"serb"* kökünden olursa fesat; *"tesrîb"* kökünden olursa günahından dolayı cezalandırılmak anlamlarına gelir. Bu nedenle de Efendimiz (ﷺ) bu isimle çağırılmasını hoş karşılamamıştır.

Medine, coğrafi olarak 24-25 kuzey enlemleri ile 35-40 doğu boylamları arasında yer alır. Deniz seviyesinden 600 m yükseklikte olup, Mekke'nin yaklaşık 497 km kuzeyindedir. Aynı zamanda Suudi Arabistan'ın kuzeyine 490 km. uzaklıktadır. Medine bu coğrafi konumuyla Şâm ile Yemen arasında bulunan ticari yol üzerinde bulunmaktadır ki, bu durum Kur'an-ı Kerim'de ***"Kış ve yaz yolculukları"*** diye zikredilmiştir.[7]

"Medine'nin 29 ismi vardır ki bunlar şöyledir:
Medine, Tîbe', Tâbâ, Miskîne, Uzra', Câbire', Mahabbe', Mecbûre, Yesrib, Nâciye, el-Mu'fiye, Ekkâletu'l-Büldân, Mubareke' Mehfûfe' el-Müslime', el-Mucinne', El-Kudsiye', el-Âsime', el-Merzûke', Eş-Şâfiye', el-Hayre', el-Mahbûbe, el-Merhûme, el-Muhtâre', el-Muharreme', el-Kâsime', Tabâbâ, Zâtu'l-Hirar…

Medine, üç tarafını kuşatan volkanik kayalardan oluşmuş tepeleri ile meşhurdur. Bunlardan biri doğusundaki *Vakım*, batı yönündeki *Vibre*, güney doğusu istikametinde bulunan *Kermâ'* tepeleridir. Bunun yanı sıra kuzeyinde *Uhud* dağı, güneyinde *Ayr* dağı, ortasında ise *Sel'a* dağı yer almaktadır. Ayrıca güney ve doğusunda istikametinden seller gelir ki, bu seller şehrin kuzeybatısındaki *Zîğâbe* bölgesinde toplanırlar.

Medine'ye ilk önce *Amalikalar* yerleşmiş, sonraları bir grup Yahudi, Medine'ye göç etmiştir. *Mearib* surlarının yıkılmasından sonra *Evs* ve *Hazrec* kabileleri bölgeye yerleşerek; Resulullah (ﷺ), Medine'ye gelinceye kadar bölgenin hâkimi olmuşlardır.

etmektedir: "Resulullah (ﷺ) buyurdu ki: ***'Medine'nin susuzluğuna ve sıcaklığına sabredene; Medine, Kıyamet Günü şefaatçi ve şahit olacaktır.'***[8] Yine Resulullah (ﷺ) hicret etmek üzereyken şöyle buyurmuştur: ***"Allah'ım! Beni, benim için en sevimli olan beldeden çıkardın; öyleyse beni senin için en sevimli bir yerine/beldeye yerleştir"***[9] duasını yüce Allah, onu Medine'ye yerleştirerek kabul buyurmuştur. Bununla birlikte Peygamberimiz Medine'yi *haram* ve *emîn* bir şehir ilan etmiştir. Bunu Müslim'in *Sahih*'inde geçen şu hadisten anlıyoruz: ***"İbrahim (as) Mekke'yi haram bir şehir kıldı ve ailesini çağırdı, ben de İbrahim'in Mekke'yi haram bir şehir kıldığı gibi, Medine'yi haram bir şehir kıldım ve İbrahim'in Mekke ehli için ettiği duayı, ben de Medine'nin bereketi için yaptım"*** dedi ve akabinde Peygamberimiz şöyle dua etti: ***"Allah'ım! Medine'ye, Mekke'ye verdiğin bereketin iki katını ver!"***[10] Buharî'de geçen bir hadiste Ebû Hureyre'nin rivayetiyle, Peygamberimiz (ﷺ) şöyle buyurmuştur: ***"Medine'nin tünelleri başında melekler vardır, dolayısıyla ona veba ve Deccal giremez."***[11]

Medine, verimli toprakları ile tanınmış olup; Medine'de çok sayıda bağlar, hurma ve meyve bahçeleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Medine, surları ve taş kasırları ile de meşhur olmuştur.

---

[5] Efendimiz (ﷺ) buyururlar ki: ***"Yeryüzünde namaz kılmak ve ziyaret etmek maksadıyla yolculuğa çıkılabilecek üç mescid vardır. Bunlar; Mescid-i Haram/Kâbe/Mekke, Mescid-i Aksâ/Kudüs ve Benim mescidimdir/Medine."*** Bkz. Buhârî, *Salâtu Mescid-i Mekke-* 1, 6, *Savm* 67; Müslim, *Hacc* 74; Ebû Dâvud, *Menâsık*, 2033; Tirmizî, *Salât*, 243

[6] Heysemi, *Mecmeu'z-Zevâid*, c. 3, s. 300

[7] Kureyş Sûresi, 106/2

[8] Müslim, *Hac*, 476

[9] Beyhakî, *Delâil*, 2/518

[10] Buhari, *Büyû*, 53; *Cihad*, 71, 74; Müslim, *Hac*, 454

[11] Buhari, *Ebvabü Fedâili'l-Medine*, 9; Müslim, *Hac*, 480

MESCİD-İ NEBEVÎ

Hz. Peygamber'in ve Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in kabirlerinin bulunduğu *Yeşil Kubbe*'nin dış avludan bir görüntüsü

الطائف/TAİF

Cahiliye zamanından beri bilinen/meşhur ve kadîm bir şehirdir. Etrafı *surlarla çevrili* oluşundan bu isimle anılmaktadır. Önceleri bu şehrin ismi meşhur Ukaz panayırı ile birlikte anılırdı. Şehir, deniz seviyesinden 1800 metre yükseklikte olup, yazın havasının mu'tedil/ılıman olmasıyla diğer şehirlerden ayrılır. Şairin dediği gibi:

Mekke'nin kışı, Taif'in yazı bir nimettir

Tarihçi Yakut el-Hamevî (ö.626/1229), şöyle demektedir: "Taif: *Vec* vadisi olup, *Sakîfoğullarının* beldesidir. Taif ile Mekke'nin arası 12 fersahtır *(yaklaşık 68 km)* Mekke'den 14 fersah *(yaklaşık 78 km)* uzaklıktadır. Taif'in adı meşhur *Vec* vadisine nispetle verilmiştir. Taif'in çevresinde birçok vadi olup, arazisi çok verimlidir. Orada üzüm bağları, incir, nar bahçeleri ve hububat tarlaları mevcuttur. *Benî Sa'd, Hüzeyl* kabilelerinin yurtları da orada bulunmaktadır. Taif'e, ilk devirlerde *Amalikalar* yerleşmiş; daha sonra orada *Benî Advan*'ı mağlup eden *Sakîfoğulları* hakim olmuştur. Komşu kabilesi ise *Hevazinler*'dir. Ayrıca Taif, meşhur Arap tabibi *Hâris b. Kelede es-Sekafî*'nin[12] beldesi olarak da bilinir. Üstelik şehir şöhretinden dolayı Mekke ile beraber anılır olmuştur; hatta Kur'an-ı Kerim'de Mekke ile birlikte *"o iki şehir/karrateyn"*[13] olarak zikredilmiştir:

"Ve dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?" (Zuhruf,43/31)

تيماء/TEYMA

Tebûk bölgesinde yer alan ticari bir merkezdir. Medine'den 420 km uzaklıkta, verimli arazileri ile diğer bölgelerden farklı bir ayrıcalığa sahiptir. Teyma şehri, *Hicaz* bölgesinde yer alan şehirlerin en eskilerinden sayılır. Kadîm şehir surları, sanatsal yapılar ve *Hüdac* kuyuları önemli tarihî mekânlardır. Teyma şehri, Babil medeniyeti döneminde, kafilelerin yazlarını geçirdikleri bir bölge olup, ayrıca Babil krallarından biri orayı kendisi için yazlık edinmiştir.[15] Teyma şehrinin yüksek tepeli kuzey tarafı hariç her tarafı yüksek burçlu surlarla çevrili olup; tarihî eserlerin çoğunluğu, önceleri Yahudilerin yaşadığı ve *"Eblak Kaleleri/Hisnu'l-Eblak"* adıyla meşhur bu surların içinde yer alır. Şehrin önceki sakinleri olan Yahudiler, hicretin 7. yılında Hayber'in fethinden sonra Peygamberimiz ile anlaşma yapmışlardır. İbn Abbas (Radıyallahu Anhu) şöyle der: *"Peygamber, Teyma hahamına mektup yazdı ve ona selam yolladı"*[16]

Yukarıdaki şehirlerin yanı sıra; hicretin 9. yılında Rum/Bizans beldelerine yapılan, Efendimiz'in (ﷺ) de bizzat katıldığı son seferi/gazvesi ve mübarek kademinin bastığı en uzak mekan olan *Tebûk* ile Medine'nin kuzeyinde yer alan ve geçmişte bazı Yahudi kabilelerinin yurt edindiği *Kura Vadisi*, Hicaz'ın önemli kültür merkezleri arasında sayılabilir.

Asr-ı saadetin son dönemlerinde nasıl ki *Cidde*, küçük bir liman şehri olarak tanınmış ise, *Şuaybe* de Cahiliye devrinde de Mekke'nin en önde gelen limanıydı.

خيبر/HAYBER

Medine-i Münevvere'nin kuzeyinde, *Tebûk* yolunun 171. km'sinde yer alır. Hurma bahçeleriyle ünlüdür. Yahudiler, oraya hicret etmiş ve orada çok büyük bir kale ve surlar inşa etmişlerdir. Hayber, Resulullah'ın (ﷺ) devrinde Hicaz'daki en önemli Yahudi kültür merkezlerinden biriydi. Müslümanlar, Hayber'i hicretin 7. yılında fethettiğinde; Yahudiler, Peygamber Efendimiz'den (ﷺ) Hayber'de yaşamlarını sürdürmelerine izin verilmesi halinde, ürünlerinin yarısını Müslümanlara vereceklerini teklif etmişti.[14] Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anhu) halifeliği döneminde ise Yahudiler, bölgeden tamamen çıkartıldı.

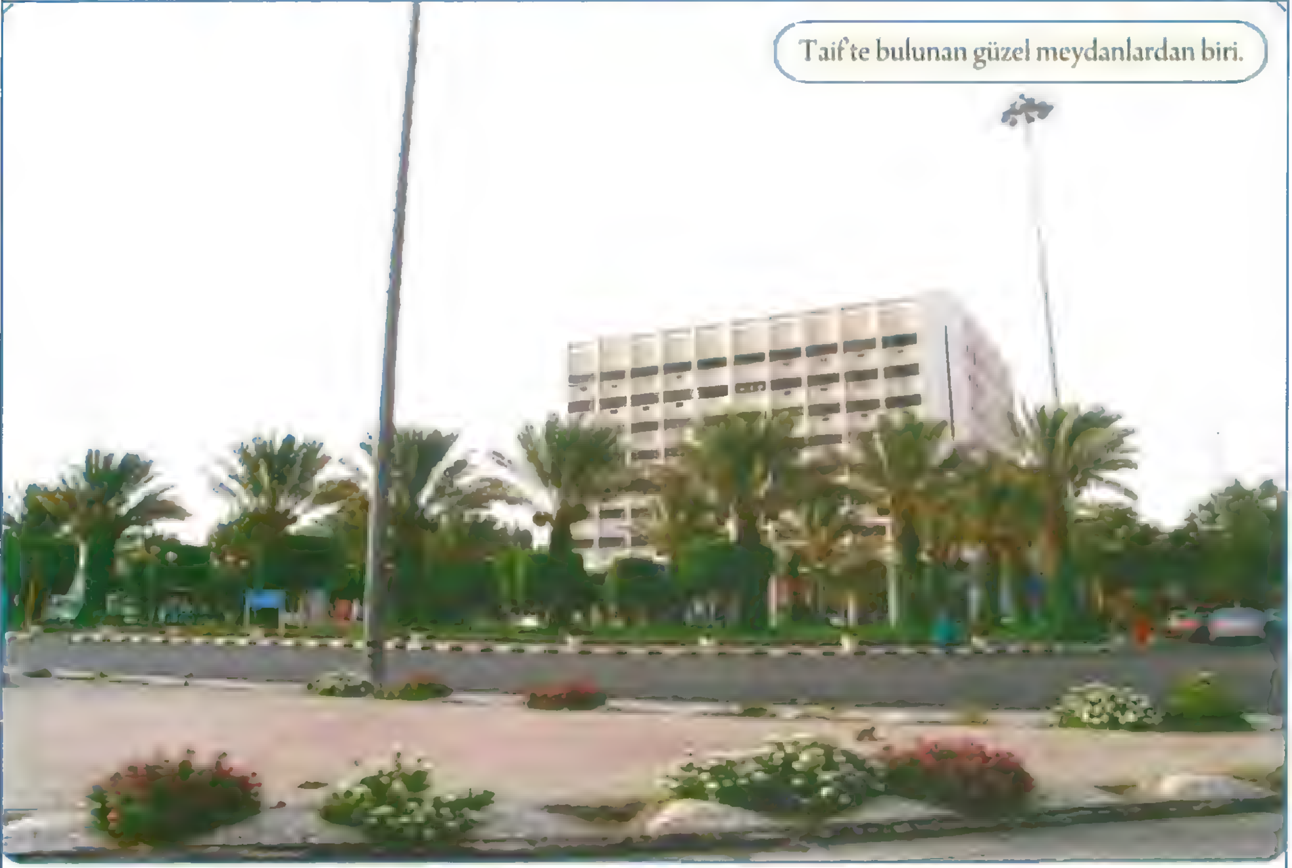
[12] *Hâris b. Kelede*, bölgenin en meşhur doktorlarından biridir. Onun bir dönem İran'da tıp eğitimi aldığını, sonra Taif'e döndüğünü ve daha sonra Yemen'e gidip orada hekim olarak çalıştığı söylenir. Müslüman olup-olmadığı ihtilaflıdır. Müslüman olmasa bile Efendimiz (ﷺ) onun ehliyetine güvenmiş, Veda Haccı sırasında rahatsızlanan Sa'd b. Ebî Vakkas için Hâris'i çağırtmış ve ona tedavi ettirmiştir.

[13] Ayette geçen *"iki şehir"* den kasıt, Mekke ve Taif olduğu konusunda tüm müfessirlerimiz ittifak etmişlerdir. İsimler konusunda ise ihtilaflar vardır. Öne çıkan isimler şunlardır: Mekke'den Velid b. Muğire ve Utbe b. Rebîa; Taif'ten ise, Ebû Mes'ûd Amr b. Ümeyr, İbn Abdiya'lel ve Urve b. Mes'ûd'dur.

[14] Yazar buradan sonrasına değinmemiş, ama kısaca hadise şöyle neticelenmişti: Yahudilerin bu teklifine Efendimiz (ﷺ) şöyle karşılık vermişti: "Adamlarına dokunulmayacak, aileleri hiçbir şekilde incitilmeyecek; arazilerini, paralarını, silahlarını ve bütün dokunmuş kumaşlarını -üzerlerine giyinmiş oldukları müstesna-olduğu gibi bırakarak ve hiçbir şey gizlemeyerek, çıkıp gitsinler..." (Belâzurî, *Fütühü'l Büldan*, s. 23) Bunun üzerine Yahudilerin büyük bir kısmı Hayber'i terk etti. Hz. Ömer döneminde ise Hicaz'da bulunan diğer Yahudiler bölgeden çıkartıldı.

[15] Yazar'ın bahsettiği kral, Kalde kralı Nabonidus'dur. (M.Ö. 559-539) Kral önce Teyma'ya bir eyalet konağı inşa ettirmiş, daha sonra oranın prensini öldürerek, tamamen o topraklara yerleşmiştir. (Bkz: Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. 1, s. 598)

[16] İbn Hibban, *Sahih*, 6522

Taif'te bulunan güzel meydanlardan biri.

Hayber'deki eski kalelerden biri.

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

Dördüncü Bölüm

CAHİLİYE DÖNEMİ

İslam Öncesi Arap Yarımadası

CAHİLİYE DEVRİNDE ARAP YARIMADASI

Efendimiz (s.a.v.), peygamber olmadan önce Arap kabileleri; dağınık, birbiriyle düşman, genellikle kör kabile taassubuna dayanan ırkî ve dinî ihtilaflar içinde yaşıyorlardı. O kadar ki, dönemin şairlerinden birinin şu ifadeleri, durumu gayet net özetlemektedir:

Yolunu kaybetmiş bir savaşçıyım ben,
Bana savaşı gösterin, yolumu bulayım.

Devrin Arapları arasında, onların bağımsızlıklarını temin edecek bir kralları olmadığı gibi, başları sıkıştığında müracaat edecekleri bir mercileri veya zorda kaldıklarında itimat edecekleri ve güvenecekleri bir siyasî otorite de yoktu. Bununla beraber Mekke yönetimine gelirsek, Araplar arasında değer atfedilen ve saygı gösterilen dinî bir merkez olarak görülüyordu. İşin aslına bakarsak, bu yönetim, dini otorite ile dünyevi çıkarları bir arada tutan karma bir sistemdi. Araplar arasında kutsal kabul edilen mekânların orada olmasının avantajını kullanarak elde ettikleri dinî otoriteyi, siyasi ve ekonomik çıkarlar için bir basamak yaparak, bir tür üstünlük elde etme çabasındaydılar. Harem bölgesinde bulunan az bir kesim ise, *Beytullah*'a ve hacılara hizmeti esas alıyor, Hz. İbrahim'in (a.s.) şeriatını uygulamaya çalışıyorlardı. Bütün bunlara rağmen, Mekke yönetiminin Habeş savaşında sergilediği durum, onun güçlü bir siyasi otorite olmadığını açıkça ortaya koymuştur. (Mübarekfûri, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 33)

Araplar, cahiliye zamanında birbirlerine üstünlük taslamayı seven kibirli bir toplumdu. İslam gelip bu durumu ortadan kaldırdı ve fertler arasındaki temel üstünlük ölçüsünü *takva* olarak belirledi.[1] İbn Abbas (r.a.) şöyle der: ***"Cahiliyetteki atalarımızla iftihar etmeyin/övünmeyin... Muhammed'in nefsini/canını elinde tutan Allah'a yemin olsun ki; Ataları ile övünenlerin bu hali Allah nazarında ayaklarıyla pislik yuvarlayan böceklerden daha kötüdür."***[2]

Ebû Hureyre'den gelen bir rivayet ise şöyledir:

Resulullah'a (s.a.v.) insanların en faziletlisi sorulduğunda; Efendimiz (s.a.v.): ***"En takvalısıdır"*** diyerek cevap verdi. Bunun üzerine soruyu soranlar: *"Bunu sormuyoruz"* dediler. Resulullah (s.a.v.) da şöyle devam etti: ***"İbrahim Halilullah'ın oğlu, Allah'ın peygamberi İshak'ın oğlu, Allah'ın peygamberi Yakub'un oğlu, Allah'ın peygamberi Yusuf'tur"*** buyurdu. Onlar yine: *"Sana bunu da sormuyoruz"* demeleri üzerine Resulullah: ***"Öyleyse, bana Arapların madenlerini(soylarını) mi soruyorsunuz? İnsanların madenleri; altın ve gümüş madenleri gibidir. Şunu iyi bilip, kavrayın ki; onların Cahiliye'de hayırlı olanları İslam'da da iyidirler/ hayırlıdırlar'*** buyurdu."[3] Demek ki kitap ve sünnet bize, Allah'ın nezdinde insanların en faziletli olanının, *takva* hususunda ileride olan kimse olduğunu göstermektedir. Yine başka bir hadiste şöyle geçmektedir: ***"Arabın; Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; siyahın da beyaz tenli üzerine bir üstünlüğü ya da beyaz tenlinin siyah üzerine bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadadır. Hepiniz Adem'densiniz, Adem ise topraktandır."***[4] Resulullah (s.a.v.) şöyle de demiştir: ***"Yüce Allah cahiliye söylemlerini ve atalarla böbürlenmeyi sizden giderdi. İnsanlar iki gruptur; ya takva sahibi mü'min ya da asi facir/günahkâr'dır."***[5]

Cahiliye dönemi; insanın insana kul olduğu, ırkî ve dinî taassubun ayyuka çıktığı, putlara kurbanlar sunulduğu, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, zenginlerin faiz sistemiyle fakirleri ezdiği, her tür zulmün hükümferman olduğu beşeriyetin karanlık bir çağıydı. İslam güneşinin doğuşuyla insanlık; cahiliyetin tüm karanlıklarından ve zulmünden kurtularak, kulların Rableri olan Allah'a kul olunduğu mutlak hürriyet ve adaletin aydınlığına kavuşmuştur.

---

[1] Kur'an bu meseleye onlarca ayette değinir. Ama bu konuda en önemli mesajı Hucurat 49/13 ayetinde verir.

[2] Ebû Dâvud, *Edeb*, 112

[3] Buhârî, *Menâkıb* 1; Müslim, *Fezâil*, 168; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/257,

[4] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/411

[5] Ebû Dâvud, *Edeb*, 120; Tirmizi, 3955

İSLAM ÖNCESİ YAKIN DOĞU MEDENİYETLERİ

Avrupa
Karadeniz
Kostantiniye (İstanbul)
Bizans İmparatorluğu
Hazar Denizi
Aral Gölü
Asya
Kürtler
Antakya
Suriye
Dımaşk
Akdeniz
Trablus
Burka
İskenderiye
İlya/ Kudüs
Feledilfya/ Amman
Heliopolis
Berberiler
Afrika
Mısır
Tebuk
Teyma
Ula
Nihavend
Rey
Teysefon
İsfehan
Hire
Irak
Fars
Devmetü'l-Cendel
Eble
Pers
Sasani İmparatorluğu
Arap Körfezi
Bahreyn
Medine-i Münevvere
Yemame
Umman
Umman Denizi
ARAP YARIMADASI
Kızıldeniz
Mekke-i Mükerreme
Necran
Yemen
Hadramevt
San'a'
SUDAN
Arap Denizi
HABEŞİSTAN
Hint Okyanusu
Ölçek 0 200 400 600 800 1000
K

Başlangıçta Hz. Adem (a.s.) ile Havva annemiz, Arap Yarımadası'na yerleşmişti. Yüce Allah, Hz. Adem'i (a.s.) ortak koşmaksınız sadece kendisine kulluk etmesi için yaratmıştı. Hz. Adem (a.s.) de bu gayeye uygun meleklerin ve cinlerin binalarını andıran binayı/evi inşa etti. Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: ***"İnsanlar için inşa edilen ilk mabet, şüphesiz Bekke'deki mübarek ve toplumlar için kılavuz olan (Kâbe)dir."*** (Âl-i İmrân, 3/96) Çünkü insanları yaratmadaki maksat: ***"Cinleri ve insanları sadece bana kulluk etsinler diye yarattım."*** (Zariyat 51/56) ayetinde ifade edildiği üzere yalnız Allah'a kulluktur. Daha sonra Hz. Adem'in (a.s.) nesli çoğaldı ve yeryüzünün değişik bölgelerine yerleşmek üzere Arap yarımadasının kuzey bölgelerine doğru yol aldılar. Irak, Şam, Filistin ve Mısır bölgeleri sonraki yerleşim merkezleri oldu. Bu arada Şeytan'ın bir çok insanı saptırması/azdır-ması üzerine yüce Allah, insanları doğru yola döndürmeleri için peygamberler gönderdi. Ardından ikinci büyük göçün dalgası geldi ve insanlığın yerleşim alanı genişledi, hatta kadîm/eski dünyanın (üç kıtanın) çeşitli coğrafyalarına kadar yayıldı. İnsanlığın üç kıtaya (Asya, Afrika ve Avrupa) dağılmaları ile birlikte yeryüzü imar olunmaya başlandı ve ilk büyük medeniyetler Mezopotamya, Mısır ve Şam bölgelerinde kuruldu. Daha sonraları bu medeniyetlerin gerilemesiyle birlikte Fars/İran, Yunan ve Roma gibi yeni medeniyetler tarih sahnesinde boy göstermeye başladı. Bu büyük medeniyetlerin hakim olduğu bir zamanda yüce Allah, İsrailoğullarını doğru yola iletmesi için Hz. İsa'yı (a.s.) peygamber olarak gönderdi. Ardından Hz. Muhammed'i (s.a.v.) yeryüzündeki bütün insanlığa son peygamber olarak gönderilmesi ile peygamberlik sistemi sona erdi/mühürlendi.

Hemra' Sarayı kalıntıları/TEYMA

Radme Sarayı'ndan bir kare/TEYMA

"Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. Onlardan on iki temsilci seçtik. Allah: 'Ben sizinleyim; namaz kılarsanız, zekat verirseniz, peygamberlerime inanır ve onlara yardım ederseniz, Allah'a güzel bir ödünçte bulunursanız; elbette sizin kötülüklerinizi örterim. Sizi altından nehirler akan cennetlere koyarım. Bundan sonra sizden kim küfrederse, doğru yoldan sapmış olur.' dedi. Sözlerini bozdukları için onları lanetledik, kalplerini katılaştırdık. Kelimelerin anlamlarını kaydırıyorlar, kendilerine hatırlatılandan ders almayı unuttular. İçlerinden çok azı dışında onların daima hainliklerini görürsün. Yine de onları bırak ve önemseme, Allah, iyilik yapanları sever."

(Maide, 5/12-13)

BAŞLICA PAZARLAR/PANAYIRLAR

CAHİLİYE DÖNEMİ ARAP PAZARLARI

Cahiliye dönemi Arap panayırları, Cahiliyede olduğu gibi İslam devrinde de Arapların dinî, kültürel, ekonomik ve sosyal hayatlarında önemli roller üstenmiştir.

Arap pazarları iki çeşit olup; biri şehirlerde, köylerde, belirli yerleşim birimlerinde kurulan sabit pazarlar; diğeri ise mevsimlik olup, senenin belli dönemlerinde düzenlenen ve Arap Yarımadasının belli merkezlerinde kurulan bir tür fuar/panayır havasında geçen pazarlardır. Bunlardan bazıları: *Hicr, Hücrü'l-Yemame, Şihru* gibi sadece civar köylerle, yakın şehirlerden ziyaretçilerin geldiği sınırlı pazarlar iken; *Ukaz Panayırı* gibi yılın belli zamanlarında düzenlenen (mevsimlik) ve tüm Arap Yarımadası'nın çeşitli yörelerinden pek çok ziyaretçinin geldiği genel pazarlar da mevcuttu. Genellikle bu pazarlarda her çeşit ticari eşyanın yanı sıra; üzüm, hurma, katı ve sıvı yağlar, deri, safran (zaferan) bitkisi, esans, ekmek; küçük ve büyükbaş hayvanlar olmak üzere her çeşit mal ve eşya alınıp satılırdı.

Bu panayırlar sadece ticaret amacıyla ziyaret edilen pazarlar olmayıp, aynı zamanda edebiyatçıların buluşma mekânlarıydı. Şairlerin şiirlerini açıktan okudukları, halkın büyük ilgisini toplayan çeşitli edebî yarışmalar düzenlenirdi. Bu şiir yarışmalarının meşhur, *üstad* kabul edilen hakemleri de olurdu. Bunların en ünlüsü ise "*kızıl cübbe*" sahibi *Nabiğa ez-Züyanî*'dir. Bununla birlikte ünlü hakemler arasında *Eksem b. Seyfi, Hâcib b. Zürâre, Akra' b. Hâbis, Amir b. ez-Zarb, Abdülmuttalib, Ebû Tâlib, Safvan b. Ümeyye* ve diğerleri zikredilebilir.

UKAZ

Arapların, orada toplanarak birbirlerine üstün gelmeye ve bunu bir iftihar vesilesi yapmaya çalışmalarından dolayı bu isimle anılmıştır. Bunun yanı sıra insanların bakışlarını, orada yapılan işlere odaklaması, bir nevi bakışları kendine mahkum etmesi anlamına gelen "*tüakkaza*"dan alınmış olabilir. *Ukaz* panayırı, *Mekke* ile *Taif* arasında, *Taif*'e daha yakın bir bölgede yer almaktadır. İhtilaflı olmakla beraber genellikle *Zilkade*'nin 1'inden 20'sine kadar toplam 20 gün devam ederdi. Bu panayır, Arap pazarları içerisinde en meşhur ve en köklü olanı, belki de Cahiliye ve İslamiyet dönemlerinde de büyük önemi olan bir pazardır. Bu panayır, Arap Yarımadası'nın en büyük ve kapsamlı pazarıydı. İpekten maden ürünlerine, yağlara kadar her türlü ticarî mal ve eşya orada ziyaretçilerin beğenisine sunulurdu. Pazara, İran gibi Arap Yarımadası'nın dışından da ticari mallar getirilmekteydi. Arapların *Ukaz* haricinde bu kadar çok sayıda insanın toplandığı başka bir merkezleri yoktu ki, hakkında darb-i mesellerin/ atasözlerin söylenmesi de bunu teyit etmektedir. *Ukaz* aynı zamanda, ülkenin her köşesinden gelen şairlerin, edebiyatçıların buluşma noktasıydı. *Nabiğa ez-Züyanî* gibi, kendilerine özel çadırların kurulduğu, edebiyatta ve özellikle de şiirde son sözü söyleyen üstadlar ve hakemler de bulunmaktaydı. Aynı zamanda burası meşhur yedi kasidenin (*muallakat-ı seba'*) asıldığı mekandı. Bunun yanı sıra bu panayır, insanlara hutbeler irad ederek onlara yüce yaratıcıyı hatırlatan *Kus b. Saide el-İyâdî* gibi meşhur hatip ve davetçilerin de bulunduğu önemli bir yer idi.

MECENNE

Pazarın adı "*cenne*" veya "*cenûn*" kökünden türetilmiş ya da *bahçe* anlamındaki "*cennet*" den gelmiş olması muhtemeldir. Bu pazar, gerçekten suyu bol güzel bir yerde kurulmaktaydı. Bu panayır, *Zehrân* geçidinde Mekke'nin aşağısındaki günümüzde *Fatıma* vadisi olarak bilinen yerde düzenlenirdi. *Ukaz* sonrası insanların önemli uğrak merkezi olan bu pazar, *Zilkade*'nin son on gününde kurulur ve *Zilhicce* ayı hilali görününceye kadar 10 gün açık kalırdı. Sonra da *Zülmecâz* denen yere taşınırdı. Bununla birlikte pazarın, hac için *Zülmecâz'a* intikal edene kadar *Zilkade*'nin son yirmi günü de açık kaldığını söyleyenler de vardır. Panayır, kurulduğu yer itibariyle *Kenane* kabilesinin toprağıydı. Pazarın idaresi de onlara aitti. Pazar, her ne kadar *Ukaz* panayırı ve *Zülmecâz* pazarı kadar büyük olmasa da, Araplardan ihrama girenlerin nazarında söz konusu iki pazarla hemen hemen aynı öneme ve hürmete sahipti. Hatta *Kureyş* ve diğer Araplar şöyle derdi: *"Hac için ihram, ancak Ukaz', Mecenne ve Zülmecâz'da olur."*

ZÜLMECAZ

Cahiliye devrinde hacıların *Arafat*'a geçiş izni (*izacetleri*) bu pazardan alındığı/verildiği için bu isimle anılmıştır. Burası, *Kebkeb* dağı tarafından *Arafat*'a 3 mil uzaklıktadır. Bu pazarın *Mekke* ile *Arafat* arasındaki daha yakın bir bölgede olduğunu söyleyenler de vardır. Bu Pazar, *Hüzeyl* kabilesinin arazisinde olup, pazarın sahipleri ve komşuları da onlardır. Pazar, *Zilhicce*'nin hilali göründüğünde kurulurdu. *Mecenne* pazarından dönen insanlar bu pazara gelirler ve *Zilhicce*'nin 8'ine, yani *Terviye günü* denilen vakte kadar Pazar açık olurdu. O güne *tevriye* (sulama, bol su verme) denmesinin sebebi; hacıların, Arafat'ta su bulunmadığından dolayı bir sonraki hac merhalesi için su ihtiyaçlarını giderip, kaplarını su ile doldurdukları son yer olduğu içindir. Pazar, Arap Yarımadası'nda *Ukaz*'dan sonra ikinci büyük öneme sahiptir. Hac mevsiminde kurulması ve farklı bölgelerden gelen Arap hacıların ortak uğrak merkezi olması, pazarı önemli kılan hususlardır. Bu pazarda da diğerlerinde olduğu gibi alışveriş/ticaret, şiir okumalar ve birbirine üstünlük taslamak için gerçekleştirilen yarışmalar mevcuttu. Peygamberimiz'in (s.a.v.), tebliğin ilk yıllarında, her ne kadar insanlar pazarın meşguliyetinden kendisini dinlemeseler bile, hak dine davet amacıyla bu pazarlara katıldığı rivayet edilir.

1 **Devmetü'l-Cendel Pazarı:** Irak, Şam ve Arap Yarımadası arasında önemli bir buluşma noktası olup, *Rebiülevvel*'in başlangıcından ortasına kadar kurulurdu. Yeri ise *Cevfe* şehridir.

2 **Müşekkar Pazarı:** *Bahreyn*'de *Hecer* şehrine yakın bir kalede kurulurdu. Zamanı ise, *Cemaziyelahır* ayıdır.

3 **Hecer Pazarı:** Genelde hurma pazarı olarak bilinirdi, *Rebiülahir* ayında *Bahreyn*'de kurulurdu.

4 **Deba (Umman) Pazarı:** Arapların *Hecer* pazarı kapandıktan sonra gedikleri bu pazarda; yerlı(Arap) mallarının yanı sıra Hindistan, Sind *(Pakistan)*, İran ve Habeşistan'dan gelen ticari mallar da sergilenirdi. Pazar, *Cemaziyelevvel*' nın sonuna kadar açık olurdu.

5 **Hubaşe Pazarı:** Kadîm *Tihame* pazarı olup, *Recep* ayında düzenlenirdi, hac pazarlarından birisi değildi. Peygamberimiz'in, bir seferinde Hz. Hatice annemizin ticareti ile ilgili olarak bu pazara uğradığı rivayet edilir.[6]

6 **Suhar Pazarı:** Burası *Umman*'da denize nazır eski bir pazar olup, *Receb* ayında düzenlenirdi.

7 **Şihr Pazarı:** *Aden* ile *Umman* arasında yer alan güney sahil şeridinde kurulurdu. Burası deniz ve kara yoluyla ticaret yapanların uğradıkları bir pazar idi. *Şaban* ayının ortalarında düzenlenirdi.

8 **Aden Pazarı:** Şıhr pazarından sonra Arapların uğradıkları pazarlardan biri olup, *Ramazan* ayının ilk 10 gününde düzenlenirdi.

9 **San'a' Pazarı:** *Ramazan* ayı ortalarından sonunu kadar devam ederdi.

10 **Hadramevt Pazarı:** Zilkade ayının ortalarında açılırdı: Bazen de *Ukaz* panayırı ile aynı günlerde düzenlenir ve insanların bır kısmı *Ukaz*'a, diğer bir kısmı ise bu pazara gelirdi.

11 **Hicr Pazarı:** *Muharrem* ayı boyunca *Yemame*'de düzenlenen bir pazardı.

12 **Mirbed Pazarı:** *Mırbed*, deveyi yakalayan onu bağlayan şeye denir. Aynı zamanda bir çeşit hurma adıdır. Çünkü hurmanın olgunlaşması için güneş alması murad edilir. *Rübde* ise toz rengi demektir İslamiyet sonrası en meşhur Arap pazarlarından biri olup, *Basra* şehrinde kurulurdu.[7]

[6] Taberi, *Tarih'ul-Ümem ve'l-Mülük*, c.1, s. 1129

[7] Yazarın buraya almadığı bir diğer pazar da *Curaş* pazarıdır. Bu pazar bugün Suriye sınırları içerisinde kalmaktadır. Efendimiz (ﷺ) Hz. Hatice'nin kervanları ile birlikte bu pazara gelmiştir. Hatta kaynaklarımız, Efendimiz'in (ﷺ) bu pazara iki defa geldiğini kaydetmektedirler. Taberi, *Tarih'ul-Ümem ve'l-Mülük*, c.1, s. 1129; İbn Hişam, *es-Sîre*, c.1, s. 119

Cahiliye Dönemindeki Meşhur Arap Günleri

Eyyamü'l-Arab olarak adlandırılan bu özel günler; kabileler arası süregelen savaşları, saldırı ve tarihî önemli hadiselerin meydana geldiği günlerdir ki, haklarında pek çok hikayeler/efsaneler anlatılmış, şiirler söylenmiştir. Bu günler, çoğunlukla Arapların kendi aralarında cereyan eden olayları konu alsa da, az da olsa diğer milletlerle olan hadiseleri de konu edinen günler de vardır. Bu özel günlerin çoğunluğu, Kuzey Arapları Adnaniler ile Güney Arapları olarak bilinen Kahtaniler arasında yüzyıllarca sürüp giden hadiseleri, çatışmaları konu alır ki; bunlar, çölün amansız zeminlerinde bir verimli toprak, hayattar bir bölge arayışının neticesinde patlak veren olaylardı. Bununla birlikte Arap günleri adına yazılmış şiir ve hikayeler/efsaneler, sadece savaş hadiselerinden bahseden ve bitmek bilmeyen bir savaşçı ruhunu tasvir eden askerî belgelerden ibaret değildir. Aksine onlar, içerisinde dramın, trajedinin, aşkın, kahramanlığın ve vatan sevgisinin kutsandığı, yüceltildiği; halkın ilham kaynağı, bir nevi halkın vicdanının sesi olan edebî ve destanımsı şaheserlerdir. Bazı kaynaklarda, Allah Resulü'nün (ﷺ) de katılmış olduğu savaşları Arap günleri içinde değerlendirerek; Arap günlerini İslam öncesi ve sonrası olmak üzere iki şekilde tasnif ettikleri görülür. Ancak İslam sonrası savaşlara -günümüzdeki anlamıyla- Meğazi denilmesi genel kabul gören bir görüştür. Savaşların çoğu bir günlük ya da daha az bir zaman diliminde gerçekleşen saldırılardı. Bir günü geçen savaşların sayısı ise pek azdır. Bunun yanı sıra *Dâhis, Gubra* ve *Besûs* gibi bazı günler vardır ki, on yıllar süren savaşları içermektedir. Bu uzun süren savaşlar arasında genellikle savaşa ara verildiği bekleme zamanlarında meydana gelen birkaç önemli hadise de farklı bir günün konusu olabilmekteydi. Çarpışmalar genelde gündüzleri olurdu, geceleri diğer bir günün çatışması için dinlenmekle geçerdi. Ayrıca cahiliye adetlerinden biri baskınlar sabahları yapılırdı ama çok az da olsa bazen geceleri olabiliyordu. Savaşçılar arasında yaygın olan: *"Ey sabahları kötü olasıca!"* diyerek haykırış, düşmanın sabah baskınını haber vermek için kullanılan bir deyim olmuştur.

ARAPLARIN MEŞHUR GÜNLERİ

Kaynaklar, *Arap Günleri*'nin çokluğundan dolayı, o günleri belli bir rakamla ifade etmenin mümkün olmadığına işaret etmektedir. Bazı kaynaklarda [8] 1200 ila 1700 rakamları zikredilirken; diğer bir takım kaynaklarda ise günlerin sayısı 75 olarak geçmektedir. Bu günler içerisinde en meşhurları: Araplar ile İranlılar, Kahtânîler ve Adnanîler arasında olanlar ile yalnız Adnanîlerin ve Kahtanîlerin kendi içlerinde meydana gelen olayları anlatan günlerdir.

Araplar ile Farslar Arasındaki Önemli Günler: Araplar ile Farslar arasında *Safka* ve *Zû Kâr*'dan ibaret iki gün olup, bu iki günden en meşhuru *Zû Kâr*'dır.

ZÛ KÂR Araplarla ile Farslar arasında İslam sonrası meydana gelen bir savaştır. Ancak tarihçiler/musannifler; bu olayı savaşın meydana geliş sebepleri açısından cahiliye dönemi savaşlarına benzediğinden dolayı, aynen *Şiytîn/Şeyteyn* ve *Sahbel* günleri gibi nübüvvet sonrası meydana gelen olaylarla birlikte Cahiliye Arap Günleri arasında zikretmişlerdir. Bu günün hikayesi şöyle özetlenebilir: Devrin Sasanî imparatoru Kisra, Nu'man b. Münzir hakkında bir söylenti işitir. Buna binaen Numan'a, güzellikleriyle dillere destan genç ve hür kızlarından bir kısmını kendisine göndermesini talep eden bir mektup gönderir. Nu'man ise bu teklifi reddeder. Ardından Kisra, Nu'man'ı Medain'e çağırtır. Bunun bir tuzak olduğunu hisseden Nu'man, sefere çıkmadan önce ailesini ve değerli eşyalarını Bekir b. Vail oğullarından Hânî b. Mes'ud'a emanet bırakır. Savaşın nihayetinde Kisra, Nu'man'ı öldürür. Ardından Hânî'ye, Nu'man'ın emanet bıraktıklarını isteyerek bir elçi gönderir. Fakat Hânî, bunu reddeder. Bunun üzerine Kisra, Bekir b. Vail kabilesine baskın yapmaya niyetlenir. Ancak Kisra'nın yanında bulunan bazı Arap danışmanları yaz mevsimine kadar beklemesi tavsiyesinde bulunurlar. Çünkü yazın Bekiroğulları, *Zû Kâr* denen beldeye su ihtiyaçlarını gidermek için gelmektedirler ve burası baskın için en uygun yerdir. Kisra, danışmanlarının bu tavsiyesini uygun hareket eder. Yaz olup Bekiroğulları, *Zû Kâr*'a geldiklerinde Kisra'nın askerleri Arap müttefikleriyle birlikte anı bir baskınla onların etrafını çevirir. Kisra'nın komutanı, Bekiroğulları'na yanlarında getirdiklerini kendilerine teslim etmek ile savaş arasında bir seçim yapmaları konusunda bir teklif sunarlar. Bekiroğulları, aralarında yaptıkları istişareden sonra savaş yapmayı tercih ederler. Ordular karşı karşıya geldiklerinde, Kisra'nın komutanlarından biri mubareze talebiyle savaş meydanına atılır, onun karşısına ise Bekiroğulları'ndan Yezid b. Harise çıkar ve bir mızrak darbesiyle rakibini öldürür. Daha sonra Bekiroğulları'ndan bir grup savaşçı, harekete geçerek geriye doğru bir manevra yapar. Peşlerine düşen Farslıları -daha önceden planladıkları şekilde- *Cebî* denen yerde pusuya düşürürler. Ani bir baskınla Fars ordusunun merkez kuvvetini dağıtırlar. Bu manzara karşında Kisra'nın ordusunun yanında yer alan Arap müttefikleri savaştan çekilir. Sonuç itibariyle Farslar hezimete uğrar, Bekiroğulları ise akşama kadar geride kalan Farslıları öldürerek, Kisra'nın ordusunu kovalar. Araplar bu günden çok etkilenmişti. Çünkü o gün; Arapların, Farsları hezimete uğrattığı ilk gün idi.

Kahtanîler ile Adnanîler Arasındaki Günler: Bu günlerin en önemlileri şunlardır: *Tuhfe, Selan, Hezar, Hicr, Heyfu'r-Rîh ve Kilabu's-Sâni*...

Bunun hikayesi kısaca şöyledir: Rediflik, bir tür vezirlik makamıydı. Redîf, Melik/Kralın sağ koluydu ve meclislerde Kralın sağında otururdu. Kral ata binse, bineği kralın hemen arkasından gelirdi. Ganimet taksiminde kralın payının dörtte birini alırdı. Heyre krallarının teamül gereği Redifeleri, Yerbuoğullarından olurdu. Ancak, Kral Münzir b. Maussema, kendi Redifesinin Mecaşioğullar'ından olmasını ister. Bu konuyu Yerbuoğulları ile görüşür, ancak onlar bu talebi redderek: "Biz, redifliği bırakmayız" derler. O da: "Eğer bırakmayacaksanız o zaman savaşırsınız!" der. Onlar ise : "Bize üç gün mühlet ver sonra savaşa karar veririz" derler ve Yerbuoğulları, Kraldan ayrılarak savaşçılarını Tuhfe'de bir vadiye konuşlandırır. Aradan üç gece geçtiğinde Kral Münzir, oğlu Kabus ile kardeşi Hessan'ı büyük bir ordu ile beraber gönderir. Ordu bölgeye intikal edince, Yerbuoğulları ani bir hamle ile onların üzerine baskın yaparak Kralın askerlerini geri püskürtür. Kabus ile Hessan'ı esir alılar. Süvariler ise kalan askerlerin peşinden giderek onları öldürüp pek çok ganimet elde ederler. Kral Münzir, oğlu ile kardeşinin fidyesini ödeyerek onları kurtarır. Kral Münzir, Rediflığin Yerbuoğulları'nda kalması, Yerbuoğullarının öldürdükleri Kralın askerlerine karşılık herhangi bir bedel ödememesi ve ayrıca oldürülen her Yerbuoğulu için Kralın savaş tazminatı ödemesi mevzularında, Yerbuoğulları'nın hükmüne razı olur.

---

[8] Bicâvî, *Eyyâmu'l-Arab fi'l-Câhiliyye*, s. 14-16

KAHTANÎLERİN GÜNLERİ

Buas, Sürrât, Fari' ve Beki', özellikle *Evs* ve *Hazrec* kabileleri arısında büyük öneme sahip günlerden bazılarıdır.

BUAS *Evs* kabilesi, bazı savaşlarda *Hazrec* kabilesine karşı Yahudi *Benû Kurayza* ve *Benû Nadir* kabilelerinden yardım ister. Bu bilgi, *Hazrec* kabilesine ulaştığında; önce onları uyarır, ardından ani bir atak ile Yahudilerden 40 kişiyi rehin alır. Zaten *Hazrec* kabilesi, yerleşim yerlerinin daha verimli olması nedeniyle *Benû Nadir* ve *Benû Kurayza* kabilelerinin yaşadıkları bölgelere yerleşmek istemekteydiler. *Hazrecliler* bir elçi göndererek şu mesajı ilettiler: *"Bizim topraklarımız ile sizin topraklarınız arasındaki sınırdan çekilin, yoksa elimizdeki esirleri öldürürüz!"* Ancak, Yahudi kabileler buna yanaşmaz ve topraklarını terk etmezler. Bunun üzerine *Hazrec* kabilesi, ellerindeki rehineleri öldürür. Bu duruma çok öfkelenen *Benî Kurayza* ile *Benî Nadir* kabileleri, *Evs* kabilesinin yanına giderek onları *Hazrec* kabilesine karşı savaş açmaya kışkırtır ve kendilerinin de onlara yardım edecekleri konusunda onlara söz verirler. *Evs* kabilesi, daha önce *Hazrec* ile yaptığı savaşları hatırlayarak, intikam duygusuyla savaşa ikna olur. Böylece *Evs* ve *Hazrec* birlikleri *Buas* denen yerde karşı karşıya gelirler. Bu seferki karşılaşmada, daha önceki savaşlarda görülmemiş bir kalabalık vardır. Savaş çok çetin ve kanlı geçer, , başlangıçta Evs hezimete uğrayıp yüksek tepelere doğru kaçmak zorunda kalırsa da, sonraları askerlerini toplayıp, birlikleri düzene soktuktan sonra tekrar *Hazrec*'in üzerine yürürler. Savaşın sonucunda *Evs* ittifakı galip gelir ve *Hazrec* büyük bir hezimete uğrar. İşte *Buas*, bu olayı hatırlama günüdür.

ADNANÎLERİN GÜNLERİ

Besûs, Dahıs; Gubrâ' Nehy, Zenâib, Anize ve *Tehullâku'l-Lümem* başlıcaladır.

Bu gün, Bekr kabilesi ile Tağlib kabileleri arasında 40 yıl sürmüş bir savaşın anısına düzenlenirdi. Savaşın hikayesi kısaca şöyledir: Oldukça varlıklı olan Vail'in oğlu Kuleyb, Mürre'nin kızı Celile ile evlenir. Mürre'nin on oğlu olup, aralarında yaşı en küçük ama en çalışkan olanı Cessâs'tır. Cessâs'ın halası ve Münkiz'in kızı Besûs, Kuleyb'in payına düşer ve Mürreoğulları'nın cariyesi haline gelir. Kuleyb, Cessâs'ın develerine saldırıp onlara zarar verir. Bunun üzerine Cessâs, Zenâib denen yerde Kuleyb'i savaşır ve onu öldürür. Bu arada Kuleyb'in Muhelhil adında bir kardeşi vardır, kavmi onu kardeşinin intikamını almaya teşvik eder. Bu sırada Mürre b. Zehl b. Şeybân, Kuleyb'in öldürülmesinden sonra ailesiyle birlikte Nehy denen suya gitmiştir. Muhelhil, Nehy'de Şeybân oğullarının üzerine yürüdüğü zaman savaş iki mahalle arasında meydana gelmiştir. Daha sonra mağaraları ele geçirmiş ve Tagliboğulları'nın Cessâs'ı arayıp da bulamadığından çatışma devam etmiştir. Sonunda Mürre, oğluna, Cessâs'ın Şam'daki amcalarının yanına gitmiş olabileceğini söyler. Benû Taglib de onun sefere çıktığını bildiği için onu takıp eder ve sonunda ona galib gelir. Bu arada onlardan 15 kişiyi öldürdükten sonra onu yaralar ve Cessâs bu yaralama sonucu hayatını kaybeder. Bu olayı müteakib birkaç hadise meydana gelir. Heyyân savaşın sonucunda durumun iyi olmadığını anlar ve anlaşma talep eder. İşte bu olayın ve akabindeki gelişmeler, Araplar için büyük önem arzettiğinden dolayı, aynı adları taşıyan günler tertip edilmiştir.

Hz. PEYGAMBER (sav) DEVRİNDE DÜNYADA YAYGIN OLAN DİNÎ İNANIŞLAR

Arap Yarımadası'nda yaygın dinî durum oldukça çeşitliydi; *Putperestlik, Haniflik, Yahudilik, Hıristiyanlık* ve *Mecusilik* gibi değişik dinler mevcut idi. Bu dinlerin çoğunu, hakikatten ayrılmaları ve safiyetlerinin bozulmasından dolayı, kavramsal olarak Putperestlik şemsiyesi altında değerlendirebiliriz. Hatta, Hz. İbrahim'ın (as) dini üzerinde olduğunu iddia eden müşrikler, Hz. İbrahim'ın (as) şeriatında belirtilen emir ve yasaklardan o kadar uzaklaştılar ki; *Hanif* dinin getirdiği güzel ahlak ve üstün değerleri terk ettiler, aralarında günah ve isyan çoğaldı; zamanla putperestlerin peydahladıkları adetleri, dinî hurafeleri taklit eder bir hale geldiler. Bu durum onların tüm sosyal, siyasal ve dinî yaşamlarında son derece etkili oldu. Nitekim *Zeyd b. Amr b. Nüfeyl* [9] ile ilgili bir rivayette şöyle denmektedir:

Zeyd ile bir grup arkadaşı doğru inanç arayışı için *Şam* tarafında doğru yola çıktıklarında, Yahudilerden bir alime rastladı ve ona dinlerini sordu. O Yahudi dedi ki: *"Allah'ın gazabından nasibini almadan, asla bize katılamazsın, dinimize giremezsin!"* Zeyd dedi ki: *"Ben, zaten Allah'ın gazabından kaçıyorum ki!"*. Ardından karşılaştığı bir Hıristiyan alim ile konuştu. O da Zeyd'e dedi ki: *"Allah'ın lanetinden nasibini almadan, asla bize katılmazsın, dinimize giremezsin!"* Zeyd: *"Bunu da yapamam"* diyerek kendi fıtratı üzerine yoluna/inancına devam eder. Putlara tapınmayı ve müşriklerin dinini bir tarafa bırakır; ne Yahudi ne de Hıristiyan olur.[10] Ancak arkadaşları, Yahudilikten *Hanif* dinine daha yakın buldukları için Hıristiyanlığı kabul ederler. Bunlar arasında olan *Varaka b. Nevfel* ise, bir zaman sonra Peygamberimize (sav) gelen vahye iman ederek Allah'ın hidayetine nail olur.

[9] Hz. Ömer'in amcası, Aşere-i Mübeşşere'den olan Said b. Zeyd'in ise babasıdır. Büyük bir muvahhid ve bir hakikat savaşçısıdır. İnandığı değerler uğruna birçok eziyete katlanmış ve en sonunda da canını o yolda feda etmiştir. Efendimiz, onun hakkında şöyle buyurmuştur: ***"O, kıyamet günü tek başına bir ümmet olarak dirilecektir."*** (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/190)

[10] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 24

İSLAM ÖNCESİ ORTA DOĞUDA YAYGIN OLAN DİNÎ İNANANIŞLAR

Haniflik
Yahudilik
Hıristiyanlık
Mecusilik /Zerdüştlük
Sabilik
Putperstlik

Hazar Denizi
Akdeniz
SURİYE
Dımeşk
Taysafon
IRAK
İRAN
İlya/Kudüs
Sina'
MISIR
Basra Körfezi
Necid
Eval
Yesrib
ARAP YARIMADASI
BAHREYN
Umman Körfezi
HİCAZ
Yemame
Kızıldeniz
Mekke
UMMAN
SUDAN
Rubu'l-Hali Çölü
Zufâr
Necran
Muhre
San'a'
YEMEN
Hadramevt
Arap Denizi
HABEŞİSTAN
Hint Okyanusu
0 100 200 300 400 500 km

Kadîm *Teyma* şehrinde bulunan M.Ö. 1000'li yıllarına ait *el-Hamra' Sarayı*'nda ilahlar için kurban kesilen yerlerden biri./TEBÜK

İSLAM ÖNCESİ ARABİSTAN YARIMADASI'NDA BULUNAN MEŞHUR PUTLAR
Akdeniz
Bizans İmparatorluğu
FİLİSTİN
Hîre
IRAK
Eble
Vedd
Sair
Ukaysır
Devmetü'l-Cendel
Ab'ab
Kudâa
Bacer
Kâzime
Sasânî İmparatorluğu
Esed
Mihrak
Tebûk
Teyma
Fils
Basra Körfezi
Sâc
Zu'ş-Şira
Hicr
Ûla
Zu'l-Ka'bât Putu
Dareyn
Hayber
Butâh
Heceru Bahreyn
Deba
Zü'l-Lebâ
Umman Körfezi
Yenbu'
Yesrib
Suva'
Necid
Hicru'l-Yemame
Maskat
Menat
Nehm
Huzeyl
Umman
Şam Hurmalığı
Uzza
Hübel
Mekke
Kureyş
Cidde
Taif
Lât
ARAP YARIMADASI
Merhab
Kızıldeniz
Zu'l-Halasa
Zu'l-Keffeyn
Zu'ş-Şira
Menat
Hacer
Zufâr
Âim
Necran
Mehre
Merhab
Cizan
Yeğûs
Yaûk
Hadramevt
San'a'
Hemedan
Züreyh
Şihr
Arap Denizi
Reyyam
Nesr
Umyânis
YEMEN
Hint Okyanusu
Berim
K
0 250 500 km

CAHİLİYE DÖNEMİNDE ARABİSTAN YARIMADASI'NDA BULUNAN MEŞHUR PUTLAR

Hz. İbrahim'in (a.s.) tevhid dinini değiştiren ve ilk defa putlara tapmaya çağıran kimse, *Amr b. Luhey el-Huzaî* olmuştur. Şöyle ki: Amr, Şam'a gitmiş ve onların Allah'ı bırakıp putlara taptıklarını görünce bu durum hoşuna gitmiş ve onun hak olduğunu zannetmişti. Şam o dönemlerde peygamberlerin yaşadığı, dolayısıyla ilahî kitapların bulunduğu bir ortam olduğundan bunun doğru olduğunu düşünmüştü. Durum böyle olunca onlara: *"Sizin ibadet ettiğinizi gördüğüm bu putlar nedir?"* diye sormuş, onlar da: *"Bunlar bizim taptığımız putlardır, yağmur istediğimizde bize yağmur yağdırır, yardım istediğimiz zaman bize yardım eder"* demişlerdir. Bunun üzerine: *"Öyleyse bana da bir tane put vermez misiniz! Ben onu gizlice Arap diyarına sokayım da ona tapsınlar"* demiştir. Onlar da ona *Hubel* adında bir put vermişler ya da büyük bir paraya ona satmışlar; o da putu Mekke'ye getirmiş, onu Kabe'nin hemen yanı başına yerleştirmiş; insanlardan ona tapmasını ve kutsamasını istemiştir. Çok geçmeden Hicaz halkı da, *Beytullah*'ın etrafında oturan bu insanların sapmalarına uymuş, onların Harem bölgesinde yaşamalarından dolayı onların doğru yaptıklarını zannederek onlar gibi yapmaya başlamış böylelikle Arap kabileleri arasında puta tapmalar yaygınlaşmıştır.

Bunun dışında bir de Hz. Nuh (a.s.) döneminden sonra salih insanlar iken, sonraki nesillerin heykellerle tasvir ettikleri *Ved, Suva', Yegûs, Yeûk* ve *Nesr* adlı putların bilgilerini bölgeye taşıyarak, onlara da insanların kutsiyet atfetmesini sağlamıştır.Bu putların bulundukları bölgeler ve o bölgelerde yaşayan kabileler şöyledir:

Ved: Irak topraklarına yakın bir bölge olan *Devmetu'l-Cendel*'de idi. Genellikler o bölgedeki *Kelbilerin* denetiminde idi.

Suvâ': Hicaz bölgesinin sahil tarafından Mekke yakınlarında bulunan *Rühât* denen yerde idi. Bu put da *Hüzeyl b. Müdrike*' kabilesinin denetiminde idi.

Yegûs': Sebe'nin yanında bulunan *Curef*'te idi. Bu put ise Muradoğulları'ndan *Guteyfoğulları*'nın denetiminde idi.

Yeûk: Yemen'in orta bölgesinde *Hemedan*'ın *Heyvan* köyünde idi.

Nesr: *Himyer* topraklarında idi. *Zi'l-Kilâ'* ailesinin denetiminde idi.

İşte bu paganizm/putperestlik sapması böylece Arap Yarımadası'nda yayıldı ve sonuçta her kabilenin bir putu oldu. İslamiyet gelip, Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) âlemlere rahmet olarak peygamberlik vazifesi ile görevlendirilene kadar Allah'ın yerine bu putlara tapıldı. Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olunca, *Beytullah*'ı putlardan temizledi ve diğer bölgelere de putları ve onlar için yapılan binaları/anıtları yıkmak için seriyyeler gönderdi.[16]

---

11 ***Hubel;*** kelimesinin anlamı konusunda çok değişik yorumlar yapılır. Bunlardan en itibar edileni bu kelimenin İbranice olduğu ve bu dildeki *Ha-bal* kelimesinin muharref şekli olduğu yönündeki yorumdur. *Ha-Bal;* ise aslında iki kısımdan oluşur: *Ha* İbranice'nin harf i tarifidir, yani Arapça'daki el takısı gibidir. *Bal* ise, *Rab* anlamındadır ki Kur'an'da bu ifade birkaç ayette Rab anlamında kullanılmıştır . Dolayısı ile Habel yani *Hubel,* aslında *er-Rab* demektir. Zaten Mekke müşrikleri de Hubel putuna, Rab isminin kapsamında olan görevleri yüklemişlerdi.

12 Buhari, *Kitabu Ehadisü'l-Enbiya,* 8; Müslim, *Hac,* 1331; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* 1/365

13 İbn Hişam, *İsâf* ve *Naile* adındaki iki put ile alakalı olarak Hz. Aişe'den naklederek şöyle bir bilgi verir: "İsâf b. Bağy ile Naile bint Dik, Cürhümiler kabilesine mensup birbirlerine aşık iki gençtir. Birbirlerini seven bu iki genç bir gün şeytana uyarak Kâbe'nin yakınlarında zina ettiler. Allah da beytin mukaddesatına saygı göstermeyen bu iki genci bir ibret vesikası olsunlar diye taş haline getirdi. Daha sonra bu taştan heykeller, insanlar ibret alsınlar diye Safa ve Merve tepelerine yakın bir yere kondu. Zamanla olayın aslı unutularak bu heykeller kutsanmaya başlandı ve derken tapılan, vesileleri istenen iki puta dönüştü.

14 İbnü'l-Kelbî, *Kitabü'l Esnam,* s. 14

15 ***Menat:*** Menat tanrıçası Mekke ile Medine arasında bulunan meşhur savaşçı *Süreka b. Malik*'in kabilesinin yaşadığı *Kudeyd* mevkiindedir. Bölge ahalisi ve özellikle Medineliler Menat'a çok saygı gösterir, etrafında tavaf yapar ve ona kurbanlar adarlardı. Özellikle Hac mevsimlerinde onu ziyaret ederlerdi. Bazı dil alimleri Menat isminin Allah'ın yüce isimlerinden biri olan *Mennan* isminin dişileştirilmiş hali olduğunu söylerler. Âl-i İmran Sûresi 164. ayetinde *menne* şeklinde mazi fiil olarak geçen, daha sonraları Efendimiz'in (s.a.v.) çeşitli dualarında *Mennan* şeklinde isim formatına dönüştürülen bu yüce isim; kullarına karşılıksız olarak bol bol nimet veren anlamındadır. Bu anlama uygun olarak bölge halkı Menat'ın bolluk ve bereket tanrıçası olduğuna inanırlardı. Her ne kadar bazı kaynaklar Menat'a kader tanrıçası deseler de, gerçekte bir kader tanrıçası yerine isminin anlamına uygun olarak bir bolluk/bereket tanrıçası şeklinde anlaşılması daha uygundur.

16 Bu isimlere Kur'an şöyle değinir: ***"Ve dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın. Hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğus'tan, Ye'uk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin."*** (Nuh Sûresi, 71/23) Ayette de geçen bu isimlerin kimler olduğu konusunda kaynaklarımızda iki temel görüş vardır. Bu görüşlerden biri yukarıda yazarımızın da belirttiği gibi Hz. Nuh döneminde yaşamış salih insanlar olduğu idi. Onlardan sonra gelenler onların hatıralarını canlı tutmak için adlarına birer put/heykel yapıp, daha sonra onlara tapmaya başlamalarıdır. Bir diğer görüşe gelince; burada değinilen bu 5 tanrı, aslında gücü, kuvveti ve idareyi temsil eden 5 önemli sembolün işaretleri olduğudur.: ***Vedd:*** Erkek savaşçı, ***Suvâ:*** Güzel kadın, ***Yeğus:*** Aslan, ***Ye'uk:*** At, ***Nesr:*** Kartal; bunlar gücü, kuvveti, güzelliği ve otoriteyi sembol eden işaretlerdi. İşte bu semboller, tarihin ilk devirlerinden beri çok tanrıcılık fikri ile böyle bir sapmaya kapı açmıştı.

GÜNEY ARAP YARIMADASI: Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dünyaya geldiği yıllarda Hıristiyan Habeşliler, *Yemen*'i işgal etmiş durumdaydılar. Himyerliler ile Habeşliler arasındaki savaş, Habeşlilerin galibiyetiyle sonuçlanmış ve bölge Habeşlilerin hâkimiyetine girmişti. Ardından Mecusi Perslilerin de desteğini alan *Seyf b. Zi Yezen* komutasındaki birliklerin güçlü mukavemeti neticesinde Habeşliler *Yemen*'den çekildiler. *İbn Zi Yezen*'in öldürülmesinin ardından ise Persliler/İranlılar Yemen'in yönetimini ele geçirdi. İranlılar, İslamiyet'in ortaya çıkıp, Yemen'in İslam coğrafyasına katılması sürecine kadar *Yemen*'de hakimiyetlerini sürdürdüler.

HİCAZ: *Hicaz*'ın büyük bir kesimi *Adnaniler*'in yönetimi altındaydı. *Mekke*, Zemzem kuyularının da hakimi olan *Kureyş*'in dinî ve siyasi otoritesi altındaydı. *Sakifoğulları* ise *Taif*'in yönetimini elinde bulunduruyordu. Bu arada *Evs* ve *Hazrec* gibi *Kahtaniler* de *Yesrib/Medine*'nin hâkimi idiler.

IRAK: Pers/İran Sasani devletine tabi bir bölgeydi. *Hireliler* o devirde Sasani devletinin yönetimi altındaydı.

ŞAM: *Bizanslılar*, her ne kadar bölgenin resmî hakimleri olsalar da, özellikle bölgenin güney kesimlerinin fiili yönetimi *Gassani* Krallığının elinde bulunuyordu. Bu iki devlet, Pers/İran devleti ve Hireliler ile sürekli çekişme halindeydiler. Bu siyasi vaziyet, Hz. Ebu Bekir (Radıyallahu Anhu) ve Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anhu) halifelik dönemlerinde Müslümanların bölgeyi fethetmesine kadar bu minval üzere devam etti.

DİĞER BÖLGELER: Çeşitli yerel yönetimler olmakla birlikte, geneli Bizans nüfuzu altında idi. Bu bölgelerdeki vaziyet, İslamiyet gelinceye kadar oldukça istikrarsız bir durumdaydı. *Mısır*, Halife Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anhu) halifeliği döneminde fethedildi. Geri kalan kısımlar da Raşit Halifeler ve Emeviler döneminde İslam topraklarına dahil edilecekti.

Arap Yarımadası'ndaki iktisâdi durum bölgeden bölgeye çeşitlilik göstermekteydi. Çöllerde yaşayan Badiye Arapları hayvancılıkla uğraşırdı. Yarımada'da tarıma elverişli bir takım ovalar bulunsa da, buralar da her zaman bir savaş potansiyeli taşıyordu. Bunun yanı sıra şehirlerde çeşitli ticarî faaliyetlere bağlı ekonomiler gelişmişti. Belli şehirler, kendilerine özgü ekonomik yapılarıyla öne çıkmışlardı. Örneğin tarıma elverişli olmayan *Mekke*'de, ticarî faaliyet yoğunlukta idi. *Yemen* ile *Şam* arası ticaret yollarının kontrolünü ellerinde tutuyorlardı. Tohum, tütsü ve esans türü mallarla yüklü kafilelerin geçiş yolu üzerinde bulunmaktaydılar. Mekke halkı, ticari kervanları koruma ve kontrolleri konusunda, kutsal *Kâbe*'nin Arapların nazarındaki dinî konumundan da istifade etmiş, Mekke'ye saldırı düzenleyebilecek olan kabileler ile *"ilâf"* anlaşması yapılmıştı Mekke'deki iktisadî faaliyet; yazın Şam'a, kışın ise Yemen'e ticari seferler düzenlenmesiyle ön plana çıkmıştı. *Yesrıb*'e/Medine'ye gelince, tarıma dayalı bir ekonomik hayat hakim olup; üzüm bağları, hurma ve çeşitli meyve bahçeleri, hububat ve sebze tarlaları ile öne çıkan bir ticari hayat vardı. *Taif*'in de ekonomisi tarıma dayalı idi. Özellikle de üzüm, nar ve sebze bahçeleri öne çıkmıştı. Bunun yanında öküz, zebra, geyik, ceylan ve tavşan avcılığı da ekonominin bir bölümünü oluşturuyordu. *Yemame*'ye gelince, Hicaz bölgesine ihraç edilen pamuğuyla tanınıyordu. Bunlar dışında Arap Yarımadası'nın doğu sahillerinin, Irak ve Suriye kanalıyla gelen Çin ve Hint ticaret yolları ile bağlantısı vardı. Örneğin; Bahreyn kasabalarından biri olan *Hecer*, atasözlerine konu olacak ölçekte hurma üretimiyle ayrıcalıklı bir konuma sahipti. *Yemen*'de ise geniş tarım arazileri, doğal ve verimli otlaklar bulunuyordu. Bunun yanı sıra baharat, tütsü, esans, abanoz, fildişi, ipek gibi ticari ürünleri, Hindistan'dan Arap şehirlerine ve Şam bölgesine taşıyan büyük çapta bir ticari hareketlilik de vardı. Özetlemek gerekirse Arap Yarımadası'nda; un, yağ ve kumaş Şam bölgesinden ithal edilirken; hurma ve deri Irak'tan ithal ediliyordu. Cahiliyedeki Arap pazarları ticari hareketliliğin merkezleri olmuşlardı. *Ukaz, Mecenne, Zülmecâz, Devmetü'l-Cendel,* Hayber'deki *Nitât, Bedir, Hubaşe* pazarları ün kazanmıştı. Araplar, ticari muamelelerde Bizans dinarı ile Pers/İran dirhemini kullandıkları gibi; çeşitli ölçü, tartı ve uzunluk ölçüm aletlerini de kullanıyorlardı.[17]

[17] O devirde kullanılan ölçü, tartı ve uzunluk birimleri hakkında daha detaylı bilgiler için bkz: M.Necmüddin el Kurdî, *Şer'î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri.*

ARABİSTAN YARIMADASI'NDA TİCARET YOLLARI (KIŞ ve YAZ KERVANLARI)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾

الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

1. (Hiç değilse kendilerini) Kureyş'i bir araya getirip, anlaştırdığı
2. Kış ve yaz yolculuklarında onları (güvenliğe kavuşturduğu ve başkaları ile) ısındırıp kaynaştırdığı için,
3. Bu Beyt/Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler.
4. Ki O, kendilerini açlıktan doyuran ve korkularından güvenliğe kavuşturandır. (Kureyş Sûresi, 106/1-4)

Mekke-i Mükerreme'de yaşayan *Kureyş* kabilesinin yıllık olarak düzenli iki ticari seferleri vardı: Bunlardan;

İlki: Mekke'den Yemen ve Hadramevt'e kışın duzenledikleri seferler.

İkincisi: Mekke'den Şam bölgesine yazın düzenledikleri seferler.

Kureyş tüccarları bu iki seferde en güzel gıda ürünlerini, esansları, tutsü ve çeşitli elbiseleri bolca getirip depolardı. Bu durumdan büyük ticari kârlar ve pek çok faydalar temin etmişlerdi. Kureyşliler de bu büyük nimetin kendilerine diğer kabileler arasında yüksek mevkiler sağladığının farkındaydılar. İşte Kureyş Sûresi, onlara bu nimeti hatırlatmak için inmiştir.

İSLAM ÖNCESİ ARAP YARIMADASI'NDA YAYGIN OLAN BAZI ÖRF VE ADETLER

GÜZEL ADETLER

- Doğru sözlülük. İslam bunu teyit etmiş ve güçlendirmiştir.
- Misafire ikramda bulunmak,
- Sözünde durmak,
- Komşulara saygı ve isteyenleri himaye altına almak,
- Sabırlı ve tahammüllü olmak; cesaret, yiğitlik ve zulme baş eğmemek
- Harem bölgesine hürmet ve çok zaruri durumlar müstesna haram aylarda savaş yapmamak,
- Anneleri, kızlarıyla beraber bir nikah altında bulundurmamak[18] ve cünüplükten dolayı yıkanmak,
- Ağız, burun temizliği, misvak kullanmak, istinca yapmak, tırnak kesmek ve koltuk altı temizliği gibi kişisel bakıma önem vermek,
- Erkek ve kız çocuklarını sünnet ettirmek,
- Hırsızın sağ elini kesmek,
- Hac ve umre yapmak.

KÖTÜ ve ÇİRKİN ADETLER

- Kızlarını diri diri toprağa gömmeleri:

﴿وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾

"Diri diri gömülen kızlara günahlarının ne olduğu sorulduğunda..." (Tekvîr, 81/8-9)

- Fakirlik ve açlık korkusuyla çocuklarını (kız-erkek) öldürülmeleri.

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ﴾

"Yoksulluk yüzünden çocuklarınızı öldürmeyin" (En'am, 6/151)

- İçki içmeleri, kumar oynamaları; putlara ve fal oklarına inanmaları.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

"Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları sadece şeytanın işinden bir pisliktir, kurtuluşa erebilmeniz için onlardan uzak durun." (Maide, 5/90)

- Kadınların açılıp saçılmaları ve hür kadınlardan bir kısmının erkeklerle nikah olmaksızın yaşamaları.

﴿وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ...﴾

"Gizli dost tutmamış olan iffetli hanımlar..." (Nisa, 4/25)

Ve bazı cariyelerin zinaya zorlanmaları.

- Kabile taassubu/asabiyeti, soygun ve yağma için birbirlerine akınlar/baskınlar düzenlemeleri,
- Demircilik, dokumacılık ve hacamat işiyle uğraşanları küçümsemeleri; çiftçiliği de sadece cariye ve kölelerin işi olarak görmeleri.

---

[17] Cahiliye Arapları, tek nikah altında anne ile kızı tutmayı hoş karşılamazken, iki kız kardeşi tek nikah altında tutmayı meşru görürlerdi. Ancak, Nisa Sûresinin 23. ayeti ile yaygın olan bu uygulamaya da son verildi.

CAHİLİYE DEVRİNİN BAZI DİNÎ HURAFELERİ

BAHİRE	Kulakları yarılarak serbest bırakılan; sütünün içilmesi, sırtına binilmesi ve yük yüklenmesi haram sayılan ve sadece *Hanif*lerin su verdikleri dişi develerdir.
HÂM (HÂMÎ)	Cahiliye Araplarının sulbünden fazlaca döl aldıkları, binek olarak kullanılmayan ve ölünceye kadar hiçbir şekilde ondan faydalanılmayan putlara adanmış olarak serbest bıraktıkları erkek develerdir.
VASÎLE	Cahiliye Arapları beş batında ikiz olarak toplam 10 dişi doğuran koyunu bu isimle adlandırırlardı. Eğer hayvan bundan sonra tekrar doğurursa, doğan yavrular yalnız erkeklerin olur, kadınlar ondan yiyemezlerdi. Ancak bu yavru ölürse o zaman kadın erkek herkes bunun etini yiyebilirdi.
SÂİBE	Cahiliye Araplarının ilahlarına yakınlaşmak için adak olarak veya başka sebeplerle serbest bıraktıkları; binek ve yük için kullanılmayan, sütünün içilmediği ve etinin de yenmediği dişi develerdir.[19]
FAL OKLARI	Cahiliye Arapları üç ok ile fal bakarlardı:[20] Bu okların birincisi üzerinde *"Rabbim emretti"*, ikincisinde *"Rabbim yasakladı"* ve üçüncüsünün üzerinde ise herhangi bir şey yazılı değildi. Cahiliye Arapları, bir işe başlamadan önce bu oklarla fal bakarlardı.
CAHİLİYE TAVAFI	Cahiliye Arapları üzerlerindeki elbiselerle günah ve hata işledikleri için, tavaf edecekleri zaman, güya günah işlememiş olan bazılarının elbiselerini para karşılığı alır, o elbiseleri giyer ve böylece tavaf ederlerdi. Buna gücü yetmeyenler ise çıplak tavaf ederlerdi. Bu uygulama kadın erkek herkes için geçerli idi. Ancak kadınlar yalnız avret mahallerini kapatarak tavaf ederlerdi.[21]
NESÎ'	Araplar, Haram Aylarda savaş yapmayı kesin haram görürlerdi. Ama bazı durumlarda bu savaş yasağını ihlal etmek istediklerinde ayların günleri ile oynar, öne alır; ya da geriye bırakır; böylece savaşa zemin hazırlarlardı. Bu uygulamaya Nesî ve Nese' derlerdi.[22]
HACDA VAKFE	Mekke eşrafının, bir kısmı kendilerini Harem'in asli sahipleri olarak gördükleri için vakfeyi sadece *Müzdelife*'de yapar, *Arafat*'a çıkmaya gerek duymazlardı. Dışarıdan gelen diğer Araplar ise Arafat'ta vakfe yaparlardı, fakat onların Müzdelife'de vakfe yapmalarına müsaade etmezlerdi.[23]

---

[19] Kur'an, Cahiliye Araplarının bu sakat kutsallık atfetme hastalıklarını Maide Sûresinin 103. ayeti ile tamamen ortadan kaldırdı.

[20] Kur'an, fal okları ile hayata yön vermeyi; *"şeytan işi birer pislik"* olarak nitelendirdi ve bu yaygın uygulamaya Maide Sûresinin 90. ayeti ile son verdi.

[21] Cahiliye Araplarının ödünç elbise ve çıplak halde tavaf yapmalarını, Hicretin 9. yılında, Efendimiz (ﷺ) Hz. Ebû Bekir'i ve Hz. Ali'yi tevhid üzere nasıl hac yapılacağını insanlara öğretmek için Mekke'ye göndererek kesin hükümlerle yasaklamıştır. Hz. Ebû Bekir uygulamalı olarak insanlara Haccı gösterdikten sonra Bayram'ın birinci günü halka şöyle demişti: "Artık bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccetmesin, hiçbir çıplak da Kâbe'yi o halde tavaf etmesin ... (Buhari, *Hac*, 164; Müslim, *Hac*, 982)

[22] Kur'an Cahiliye Araplarının işlerine gelince uygulaya geldikleri haksız bir gelenek olan Nesî uygulamasını, bu tür bir aldatmacayı Tevbe Sûresinin 36 ile 37. ayetleri ile kesinkes yasaklamış ve bu uygulamayı; *"kâfirlikte ileriye gitmek"* olarak nitelendirmiştir. Efendimiz (ﷺ) son Veda Haccı'nda bu ayetleri gür sedası ile okuyarak tüm Araplara bu uygulamaya son verildiğini duyurmuştur.

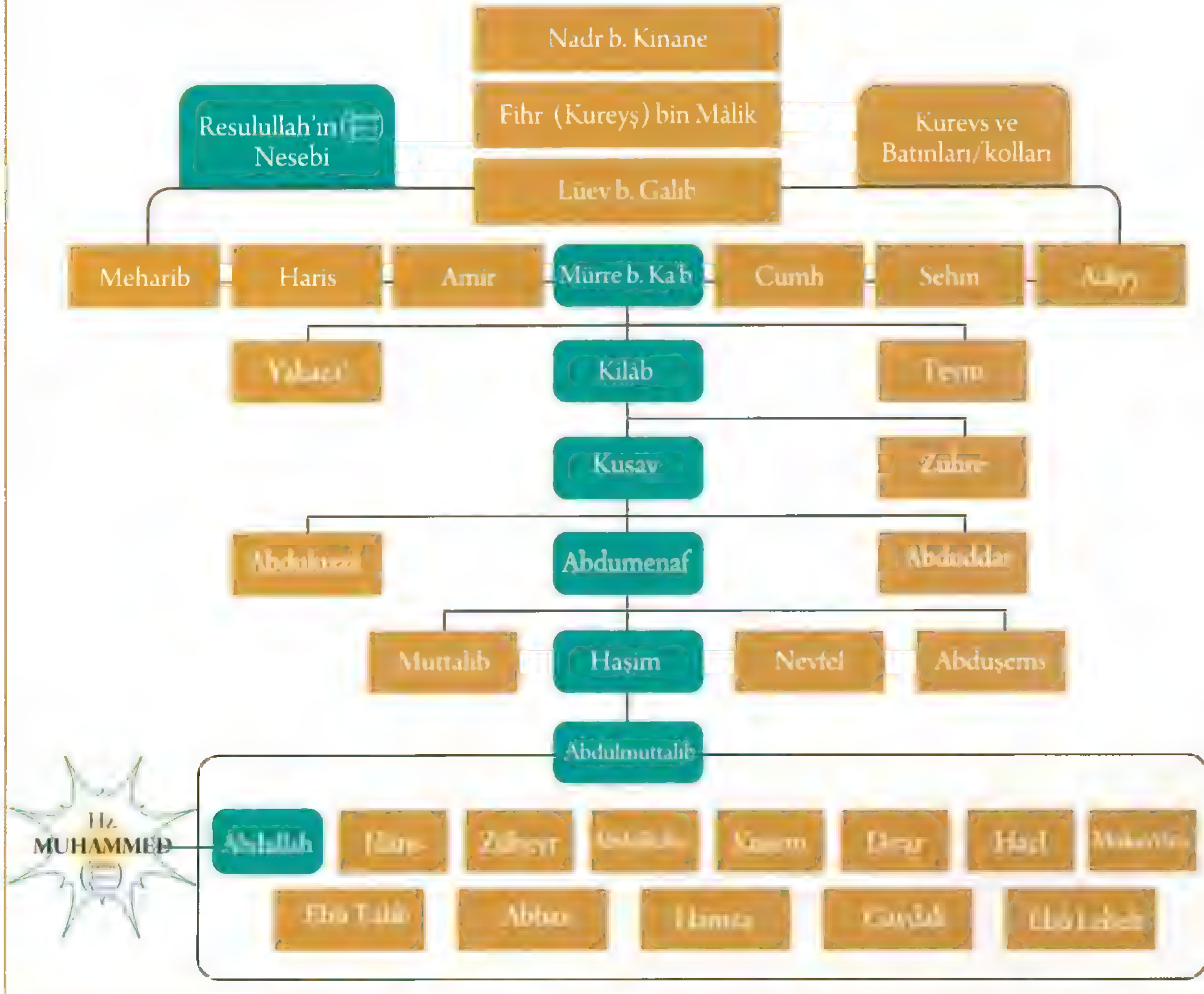
[23] Kur'an, Cahiliye Araplarının bu ayrıcalıklı tavırlarına da müdahale etmiş, Hac menasikinin, Harem ehli olsun ya da olmasın herkes için aynı olduğunu beyan etmiştir. Özellikle Bakara Sûresinin 197. ayetinden 201. ayetine kadar bu menasik ile ilgili hükümleri vermiş, Efendimiz (ﷺ)de son Veda Haccı'nda bunu uygulamalı olarak göstermiştir.

KUREYŞ KABİLESİ

Nesep alimlerinn çoğunluğuna göre Kureyş kabilesi, *Kinane*'nin bir kolu olup, atalarının ismi ile anılarak "*Kureyş*" denmiştir. Diğer bir görüşe göre ise; Kureyş'in *Fihr b. Mâlik b. Nadr* olduğunu, dolayısıyla Fihr'in evladı olmayanlara Kureyş denmeyeceğini söylemişler; ayrıca bazılarının tercihine/kabulüne göre; Kureyş'in Fihr'in bir ismi olduğu, Fihr'in ise onun lakabı olduğudur. Büyük dil alimi Müberred (ö.286/900) ise bu isimin *Kusay b. Kilab*'a ait olduğu belirtmekle beraber, bu isimlendirme oldukça ihtilaflı bir konudur. İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre; *Nadr* bir gemideyken "*kureyş*" denilen büyük bir deniz canavarının(köpek balığı) saldırısına uğramışlar. *Nadr*, bir okla canavarı öldürmüş ve kesik başını Mekke'ye getirmiştir. Bu hayvanın diğer deniz canlılarına üstün gelmesi, onları yemesine benzeterek, Kureyş'in de diğer kabileleri yenmesi ve onlara üstün gelmesinden dolayı bu isim verildiği söylenir. Ayrıca sürekli ayrılıp, sonra tekrar birleşmelerinden ve muhtaçların ihtiyaçlarını giderip, onları toparladıklarından dolayı *"toplanma, toparlama"* anlamlarına gelen "تقريس / *tekrîş*" ten, ya da ticareti ifade eden "تقاريس / *tekârîş*" kavramından türetildiği de söylenir.

Kureyş kabilesi iki ana kola ayrılmıştır: Kusay b. Kilâb ile Ka'b b. Lüeyoğullarının oluşturduğu *Kureyş-i Bettâh* ile diğer kabile üyelerinin mensup oldukları *Kureyş-i Zevahîr*. İslam devrine kadar Kureyş'ten bir çok kollar meydana gelmiş olup, onları şöyle sıralayabiliriz:

Lüeyoğulları, Amroğulları, Adiyyoğulları, Sehmoğulları, Cumhoğulları, Mahzûmoğulları, Teymoğulları, Zühreoğulları, Esedoğulları, Abduddaroğulları, Nevfeloğulları, Muttaliboğulları, Ümeyyeoğulları, Haşimoğulları. Daha sonra bu kollardan gelen pek çok aşiret ve aile Müslüman olmuş ve İslam tarihi içerisinde isimlerinden çokça bahsettirmişlerdir. (Kalkaşendi, *Nihâyetu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ensâbi'l-Arab*, s. 356-357.)

İSLAM ÖNCESİ MEKKE'NİN İDARİ SİSTEMİ

	GÖREV	İÇERİK	GÖREVLİ AİLE	GÖREVLİ ŞAHIS
1	Sidâne	Kâbe örtüdarlığı ve muhafızlığı	Abduddaroğulları	Osman b. Talha
2	Sikâye	Hacıların su ihtiyaçları giderme ve her türlü içeçek hizmetlerini karşılama	Haşimoğulları	Abbas b. Abdülmuttalib
3	Rifâde	Hacıların yemek ihtiyaçlarının karşılanması	Amîroğulları	Hâris b. Amîr
4	Râye'/Livâ	Savaş esnasında sancağın taşınması ve muhafazası	Abduddaroğulları	Osman b. Talha
5	Kıyâde	Savaş idaresi, komutanlık ve genel idarecilik	Ümeyyeoğulları	Ebû Süfyan b. Harb
6	Eşnâk/Diyet	Diyetlerin belirlenmesi ve bunun idaresi	Temimoğulları	Ebû Bekir b. Ebû Kuhafe
7	Kubbe	Ordunun hazırlanması ve savaşın genel idaresi	Mahzûmoğulları	Halid b. Velîd
8	Einne	Süvari birlikleri ve bunların idaresi	Mahzûmoğulları	Halid b. Velîd
9	Sifâre	Dış ilişkiler ve her türlü elçilik görevlerinin idaresi	Adiyyoğulları	Ömer b. Hattab
10	Eysâr/Elzâm	Fal oklarının idaresi	Cümuhoğulları	Safvan b. Ümeyye
11	Meşvere	İstişare meclisinin oluşumu ve idaresi	Esedoğulları	Yezid b. Zem'a
12	Emvâl	Adak eşyaların toplanma ve idaresi	Sehmoğulları	Hâris b. Kays
13	Nedve	Toplantı meclisinin genel idaresi	Abduddaroğulları	Osman b. Talha
14	Riyâset	Genel yönetim idaresi	Ümeyyeoğulları	Ebû Süfyan b. Harb
15	Ukâb	Piyade birliklerinin oluşum ve idaresi	Ümeyyeoğulları	Ebû Süfyan b. Harb
16	Nesî	Takvim işlerinin düzenlenmesi ve idaresi	Kinaneoğulları	Cünade b. Avf
17	İcâze	Hac İbadetlerinin düzenlenme idaresi	Temimoğulları	Gavs b. Mürre
18	İfâde	Hac İbadetlerinin yerine getirilmesinin idaresi	Advânoğılları	Ebû Seyyare
19	Hükm	Adli ve yargı işlerinin idaresi	Sehmoğulları	Hâris b. Kays

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمٖينَ

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

Beşinci Bölüm

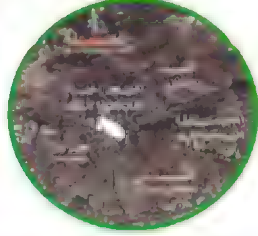
MEKKE DÖNEMİ

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Doğumundan Hicretine Kadarki Hayatı

Mekke-i Mükerreme
جبل الطارقي
JABAL ATTARQI
JABAL AL AKHSHABAYN
جبل الأحدب
JABAL AL AHDAB
MUZDALIFAH
MINA
JABAL THAWR
JABAL AR RADIF
JABAL FAKHKH
JABAL AN NUR
JIBAL AS SARD
حبل عمرة
JABAL UMRAH
AT TAN'IM

MEKKE

Me'adâ'
Şu'be
Rahve
Halîs
Cüdeyb Dağı
Ebû Merâge
Hüdbâ'
Ummu Tavâkî Adası
Uveyra Vadisi
Cemdân Dağı
Ehel Dağı
Muksir
Halka
Hufre Vadisi
Mesihe Vadisi
Kûz
Feyc
Mudrike
Gerrân
Ümmü'l-Cerm
Berze
Halil
Zehbân
Gavlâ'
Usfan
Cüddü'
Haşâş
Zerîb
Vadi Feyde
Mukayta
Şamiyye
Laab Vadisi
Vakr Tepesi
Hemac Dağı
Hüdâtu'ş-Şâm
Fatıma Vadisi
Ebher
Rûyga
Ka're
Hayf
Reyyân
Berîman
Ümmü Rakîbe Dağı
Şebrakan Dağı
Ebû Urve
Decîle
Ayn-ı Şems
Mükessir Dağı
Cümûm
Merîh Dağı
Cidde
Nevariyye
Matiyye
Cirâne
Kızıldeniz
Şu'be Dağları
Nûr Dağı
Mekke-i Mükerreme
Ümmü's-Selem
Hidde
Mescid-i Haram
Ra'sü'l-Esved
Behre
Ebû İzâm Dağları
Mescid-i Ten'îm
Ebû Cuâ'le Kuyuları
Mals Dağı
Arafat
Şemîsî
Hamre
Kebd Dağı
Urane Vadisi
İshâk Dağı
Sala
Hebtû'l-Kayd
Kaşî Dağları
İksâb Dağları
Melikân Vadisi
Şiâre
Km 0 10 20 30 40 50
K

Arafat'taki Cebel-i Rahme

Hz. PEYGAMBER'İN DOĞUMUNDAN NÜBÜVVETİNE KADARKİ SÜREÇ

1 Doğumu

Resulullah, 12 Rebiülevvel (Fil yılı) / 20 Nisan 571, Pazartesi günü Mekke'de Ebû Talib mahallesindeki, babası Abdullah'ın hissesine düşen evde dünyaya geldi. İbn Abbâs şöyle demektedir: *"Peygamber Pazartesi doğdu, Pazartesi peygamberlik müjdesini aldı, Pazartesi günü vefat etti, Mekke'den Medine'ye Pazartesi günü hicret etti, Medine'ye Pazartesi günü teşrif etti ve Haceru'l-Esvedi Pazartesi günü yerine koydu."* (Ahmet b. Hanbel, *Musned*, 4/215)

2 Çocukluğu

Annesi Âmine, Efendimiz'e iki aylık hamile iken babası Abdullah vefat etti. Çocukluğu süt annesi Halime'nin kabilesi olan Sa doğullarının yanında geçti. İki veya üç yaşında göğsünün yarılması olayı meydana geldi. Halebî (956/1549) şöyle der: *"Süt annesi Halime'nin yanında kaldığı sırada üç yaşındayken göğsü yarıldı. Bu hadisenin dört yaşındayken meydana geldiğini söyleyenler de bulunmaktadır."* (Halebî, *es-Sire*, c. 3, s. 455)

3 Annesine Dönüşü

Dört yaşının sonlarına doğru Efendimiz, Sa'doğulları yanında çok sevilen biri olmuşken, sütannesi Halime tarafından annesi Amine bint Vehb e geri getirildi. İbn Kayyim şöyle der: *"... Efendimiz'i, Sa'd kabilesinden Halime, Abdullah, Üneyme ve Cudâme isimli çocukları ile beraber emzirmiştir. Cüdame, meşhur adı ile Şeyma bint Haris b. Abdüluzzâ'dır."* (İbn Kayyım, *Zâdu'l-Meâd*, c. 1, s. 55)

4 Dedesi Abdulmuttalib'in Yanında

Annesi, Efendimiz ile birlikte Medine'de, bulunan Abdullah'ın kabrini ve oradaki akrabalarını ziyaretten dönerken Medine ile Mekke arasında bulunan *Ebvâ* denilen yerde vefat eder ve oraya defnedilir. Bundan sonra Peygamberimiz, kendisini canından çok seven ve adeta üzerine titreyen dedesi Abdulmuttalib'in himayesine girer.

5 Amcası Ebû Tâlib'in Yanında

Dedesi Abdulmuttalib'in vefat etmesi üzerine, amcası Ebû Tâlib, o günlerde sekiz yaşında olan Efendimiz'in bakımını üzerine aldı. Bakmakla yükümlü çocuklarının çok, servetinin de az olmasına rağmen Ebû Talib, Efendimiz'i büyük bir ihtimam ve özen ile koruyup büyüttü. On iki yaşına geldiğinde kendisi ile birlikte ticaret amacıyla Şam bölgesine bağlı Busra'ya götürdü.. Efendimiz amcasının yanında kaldığı yıllarda, küçük yaştan itibaren Mekke'nin dağlarında çobanlık yaparak, aileye yük olmamaya çalıştı.

6 Ficar Savaşına Katılması

Efendimiz on beş yaşına geldiğinde amcaları ile birlikte Kureyş ile Hevazin kabileleri arasında meydana gelen *Ficâr* savaşına iştirak etti. Yirmi yaşında ise amcalarıyla birlikte Abdullah b. Cüd'an'ın evinde kurulan ve haksızlığa uğrayan mazlumlara yardımı amaç edinen *Hılfu'l-Fudûl (ErdemlilerBirliği)* antlaşmasına katıldı.

7 Hz. Hatice ile olan Evliliği

Efendimiz, Hz. Hatice ile ikinci Şam seferi dönüşünde evlendi. Bu evlilikten: *Kâsım, Abdullah, Zeynep, Rukiyye, Ummu Gulsum* ve *Fatımatu'z-Zehrâ* olmak üzere altı çocukları dünyaya geldi. Ancak Kâsım ile Abdullah, Efendimiz'in peygamberliğinden önce vefat ettiler, Hz. Fatıma dışındaki, üç kızı da Efendimiz hayatta iken vefat etti, Hz. Fatıma ise babasından sadece altı ay sonra vefat edecekti.

8 Kâbe'deki Hakemliği

Kureyş kabilesine bağlı kollar/batınlar, Kâbe'nin yeniden inşası sonrasında *Haceru'l-Esved*'i yerine kimin yerleştireceği konusunda anlaşamadılar. Bir süre devam eden tartışmalar neticesinde Efendimiz'in hakemliğini kabul ettiler. Efendimiz, *Haceru'l-Esved*'i bir örtünün üzerine koymuş ve Kureyş'in kollarından her birinin liderinden örtünün bir ucundan tutarak taşı bu şekilde kaldırmalarını istemişti. Nihayetinde de taşı bizzat kendisi yerine koymak suretiyle ortaya çıkan anlaşmazlığı gidermiş, tüm kabilelerin razı olmasını sağlamıştı.

9 Nübüvvetin Ayak Sesleri

Efendimiz otuz beş yaşlarına gelinceye kadar, hayatında birçok hadise yaşamıştı. O çocukluk çağlarından itibaren putlardan ve kötü davranışlardan nefret etmiş ve her türlü çirkin işten uzak durmuştu. Bu yaşına kadar sosyal bir hayatı olan Efendimiz birden yalnızlığı seven birisi haline gelmişti. Bunun üzerine Nur Dağında bulunan Hira mağarasına inzivaya çekilmeye başlamıştı. Nübüvvetin gelişine altı ay kala ise sadık rüyalar görmeye başlamıştı. Hz. Aişe bu konuda şöyle demektedir: "Peygamberliğin başlangıcı, gece görülen *Rüya-i Sadık* vahiylerdi. Gördükleri rüya değil, sabahın aydınlığı kadar kesin olan şeylerdi. (Buhari, *Kitabü't-Tefsir*, 96/1)

FİL OLAYI

Yemen, Himyer Krallığı yıkıldıktan sonra Habeşistan Kralı Necaşi'nin hükümranlığı altına girdi. Yemen valisi Ebrehetü'l-Eşrem, altın yaldızlarla süslenmiş mermer sütunların bulunduğu büyük bir kilise inşa eder. Arapların hac için Kâbe'nin yerine o kiliseye gelmelerini ister. Bu isteğini Necaşi'ye de bildirerek şöyle bir mektup yazar: *"Ey Kralım! Senin için senden önce hiçbir kral için benzeri yapılmamış harikulade bir kilise inşa ettim. Minnetimden söylemiyorum, ama Arapların burayı haccetmelerini istiyordum. Fakat Araplar buna yanaşmadı. Çünkü onlar İbrahim ile İsmail'in çocukları olduklarından babalarının bina ettiği Kâbeyi bırakıp bir Hıristiyanın inşa ettiği bir kiliseyi nasıl haccetsinler!"* Bir rivayete göre ise Araplardan biri, geceleyin sözkonusu kiliseye giderek, tahkir amaçlı orayı kirletir. Bunu öğrenen Ebrehe, çok sinirlenir ve Kâbe'yi yıkmak için ordu göndereceğine yemin eder. Bu olayın gerçekleştiği sene, *"Fil Yılı"* olarak anılmaya başlandı. Aynı zamanda bu yılda Peygamberimiz (s.a.s.) dünyaya teşrif etmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm
Görmedin mi Rabb'in fil sahiplerine ne yaptı?
Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
Üzerlerine sürü sürü kuşlar gönderdi.
Onlara çamurdan sertleşmiş taşlar atıyorlardı.
Ve onları, yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptık.
Fil Suresi, 105/1-5

Has'am kabilesinden Nüfeyl b. Habîb bu mekânda Ebrehe'nin karşısına çıkar. Fakat Ebrehe, Nüfeyl'in kuvvetlerini yener ve onu esir alır. Nüfeyl, Taif şehrine kadar Ebrehe'nin ordusuna rehberlik yapmak zorunda kalır.

Ebrehe, Mekke'nin Harem bölgesinin doğusuna yaklaşık 24 km uzaklıkta, *Kebkeb* dağının doğu istikametinde bulunan *Mugammes* adıyla bilinen yere büyük bir ordu gönderir. Bu ordu, başta Kureyş olmak üzere bölge kabilelerinin mallarını gasp eder. Söz konusu mallar arasında Kureyş eşrafından Abdülmuttalib b. Haşim'in 200 devesi de bulunmaktadır. Bunun üzerine Kureyş, Kinane, Huzeyl ve diğer kabileler Ebrehe ile savaşmaya niyetlenirler. Ancak sonrasında buna güç yetiremeyeceklerini anlayıp bu fikirlerinden vazgeçerler. Bunun üzerine Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak için aralarında *Mahmud* adında kocaman bir filin de bulunduğu büyük ordu ile yola çıkar. Ordu, *Beytullah*'a yaklaşınca Peygamberimiz'in (s.a.s.) dedesi Abdülmuttalib, ondan gasp ettiği develerini ister. Bu talep karşısında şaşıran Ebrehe, Abdulmuttalib'e: *"Ben Kâbe'yi yıkmaya geliyorum. Sen develerinin peşine düşmüşsün"* der. Abdülmuttalib: *"Ben develerimin sahibiyim, onları senden istiyorum. Beytin sahibi ise Allah'tır; o kendi evine sahip çıkacaktır"* der. Bu cevaptaki mesajı tam anlamayan Ebrehe, Abdülmuttalib'e develerini verir ve ordusunu başlarında meşhur *Mahmud* isimli fil olduğu halde Mekke istikametine doğru yola çıkmalarını emreder. Ancak, *Mahmud* adlı baş fil *Kâbe* istikametine doğru hareket etmez, ve olduğu yere çöker. Filin yüzü Yemen ya da başka bir yöne çevrildiğinde ise adeta koşarcasına yürümüye başlar. İşte bu aşamada yüce Allah'ın gönderdiği kuşlar, Ebrehe ordusunu taş yağmuruna tutarak darmadağın eder. Yaralı olarak kurtulan Ebrehe, dönüş yolunca feci şekilde can verir. (İbn Hişam, *Sire*, c. 1, s. 43-57)

FİL YILI ve Hz. PEYGAMBER'İN (s.a.v.) DÜNYAYA TEŞRİFİ

Abdullah b. Abdülmuttalib, Kureyş'in asil ve değerli kabilelerinden biri olan Zühreoğulları eşrafından Âmine bint Vehb b. Abdümenâf ile evlendi. Bu evliliğin üzerinden birkaç ay geçmemişti ki, Âmine validemiz hamile kaldı. O günlerde Abdullah, Yesrib'e dayılarının yanına gitti ve orada hastalanarak vefat etti. Âmine, bebeğini doğurunca da kendisinin bir erkek çocuğu dünyaya geldiğini bildirmek üzere dedesi Abdülmuttalib'e bir haberci gönderdi. Müjdeyi alan Abdülmuttalib derhal eve geldi, Efendimiz'i (s.a.v.) şefkatle kucağına alarak, Kâbe'nin yolunu tuttu. Kâbe'nin içinde yüce Allah'a dua ve şükürde bulunarak, Efendimize; o devir Arapları arasında pek yaygın olmayan bir isim olan *Muhammed* adını koydu[1] ve ardından orada insanların duyacağı şekilde şu şiiri okumaya başladı:

Allah'a hamdolsun ki bana
Bu güzel ve hoş çocuğu bağışladı.
O ki, beşikteki tüm çocuklara üstün kılınmıştır.
O'nu tüm kem gözlü hasetçilerin hasedinden
Şu rükünlerin ve Beytin sahibi olan Allah ile korurum.

Elçilerin efendisi, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.), Mekke-i Mükerreme'de, Milâdi 570 veya 571 yılında; Habeşli *Ebrehe*'nin Yemen'den gelerek Mekke'ye saldırması sebebiyle *Fil yılı* olarak anılan senede, Rebiülevvel ayının 12. günü sabaha doğru Ebû Talib mahallesinde babasına ait Safa Tepesi'nin yakınlarında bulunan evinde dünyaya geldi.

Resulullah (s.a.v.), Arap kabileleri arasında en şerefli kabilenin içinde doğmuştu. Efendimiz (s.a.v.) bu konuda kendisinden şöyle bahsetmiştir: ***"Allah, İsmail'in oğullarından Kinâne'yi, Kinâneoğulları'ndan Kureyş'i; Kureyş'ten Haşimoğulları'nı ve Haşimoğulları içinden de beni seçti"***[2]

Demek ki Peygamberimiz'in (s.a.v.) babası Abdullah, Abdülmuttalib'in oğlu, o Haşim'in oğlu, o Abdumenâf'ın oğlu, o Kusay'ın oğlu, o Kilâb'ın oğlu, o Mürre'nin oğlu, o Ka'b'ın oğlu, o Lüey'in oğlu, o Galib'in oğlu, o Fihr (Kureyş)'in oğlu, o Mâlik'in oğlu, o Nadr'in oğlu, o Kinane'nin oğlu, o Hüzeyme'nin oğlu, o Müdrike'nin oğlu, o İlyas'ın oğlu, o Mudar'ın oğlu, o Nizâr'ın oğlu, o Meadın oğlu, o Adnan'ın oğlu, O'nun (s.a.v.) nesebi bu şekilde İbrahim'in oğlu İsmail'e kadar uzanmaktadır.[3]

Annesi Âmine ise Vehb'in kızı, o Abdümenâf'ın oğlu, o Zühre'nin oğlu, o Kilâb'ın oğlu, o Mürre'nin oğlu, böylece annesi Âmine'nin nesebi ile babası Abdullah'ın nesebi Mürre'nin oğlu Kilâb'da birleşiyor. Yani baba tarafından 5. dedesi, anne tarafından 4. dedesinde nesebleri birleşiyor.[4]

Peygamberimiz'in (s.a.v.) ebesi meşhur sahabî Abdurrahman b. Avf'ın annesi *Şifa bint Avf*'tır. O'nu ilk emziren, amcası Ebû Leheb'in cariyesi *Süveybe* idi. O'nun bakımını üstlenen, bir nevi dadılığını yapan kişi ise babası Abdullah b. Abdülmuttalib'in cariyesi Habeşli Bereke bint Sâlebe ya da bilinen künyesi ile *Ümmü Eymen* olmuştur.

Yeni doğan bebeklerin, kırsal bölgelerde bulunan köylerde yaşayan sütannelere bakımları için verilmesi, devrin Arap eşrafının arasında yaygın bir adetti. Bu, çocuğun her bakımdan mükemmel şekilde yetişmesini sağlamak için gerekli görülüyordu. Hevazin kabilesinin Sa'doğulları kolundan Ebû Kebşe'nin eşi *Halime,* Efendimizin sütannelik görevini üstlenmişti. Bu görev ile *Halime* ve köyüne büyük bir bereket gelmişti. Efendimiz (s.a.v.) dört yaşına gelince annesinin yanına Mekke'ye geri getirilmişti. Bir müddet annesi ile kalan Efendimiz (s.a.v.), daha sonra Yesrib'e gitmiş, dönüş yolunda ise annesini de altı yaşında iken kaybetmişti. O günden sonra yaklaşık iki yıl dedesi Abdülmuttalib'in himayesinde kalmış, onun da vefatının ardından da amcası Ebû Talib onun bakımını üstlenmiştir. Efendimiz'in (s.a.v.) çocukluk ve ilk gençlik yılları hep o evde amcasının yanında geçmişti.

[1] Kaynaklarımızda, Efendimiz'e (s.a.v.) Muhammed isminin nasıl verildiğine dair başka rivayetlerde vardır. Bazı rivayetlere göre Âmine validemize, o isim rüyada söylenmiş, o da bu ismi Abdülmuttalib'e söyleyerek, adının Muhammed konulmasını istemiştir. Bkz: İbn Hişam, *Sîre,* c. 1, s. 214

[2] Müslim, *Fedâil,* 1782

[3] Efendimiz'in (s.a.v.) bu soyu ile alakalı daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Albümü,* s. 27-55

[4] Efendimiz'in (s.a.v.) annesi Âmine ile anne tarafından dedesi Vehb b. Abdümenaf hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Albümü,* s. 50,51, 60,61

Günümüzde halk kütüphanesi olarak kullanılan Efendimiz'in (ﷺ) doğduğu evin girişi.

Peygamberimiz'in (ﷺ) doğduğu evin yan cephesinden bir görünümü.

Efendimiz'in (ﷺ) doğduğu ev ile Mescid-i Haram arasında bulunan meydandan bir kare.

Mescid-i Haram'ın, Fahd b. Abdulaziz kapısı ve oradaki minarelerinden bir görünüm.

PEYGAMBERİMİZ'İN (ﷺ) SÜTANNEYE VERİLMESİ

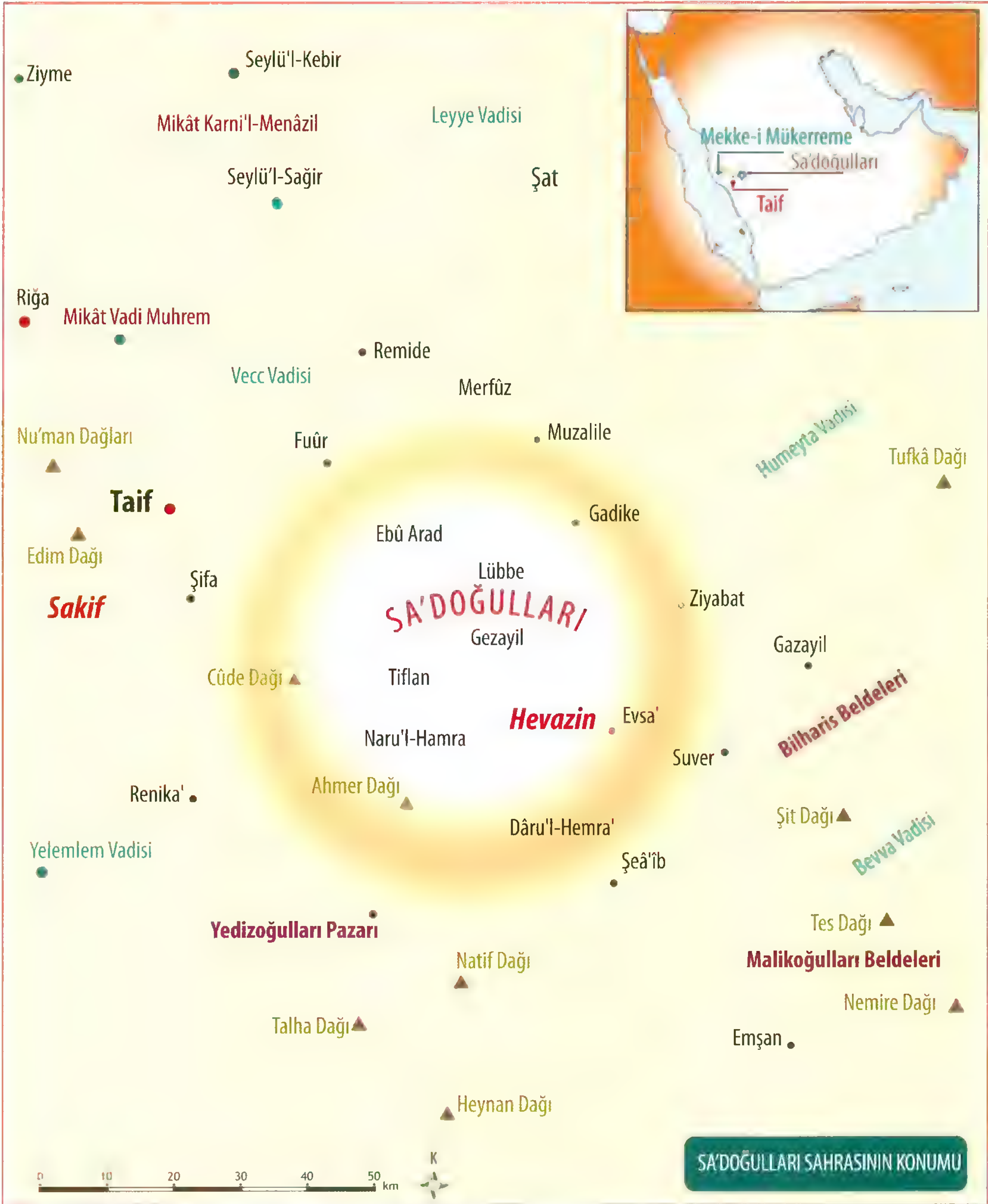
Şehirli Araplar, çocuklarını daha bir yaşındayken kırsal kesimlerde yaşayan sütannelere bakımları için göndermeyi adet edinmişlerdi. Bununla çocuklarını temiz sütle beslemenin yanı sıra; onların daha gürbüz ve sağlıklı büyümeleri; fasih bir Arapça ile konuşmaya başlamaları sağlanıyordu. İşte bu nedenlerden dolayı dede Abdülmuttalib de Peygamberimiz'i (ﷺ) sütanneye vermeyi uygun buldu ve O'nu emzirmesi için *Sa'd* kabilesinden *Halime* validemize verdi. İbn İshak şöyle der:

> Yanında eşi ve emzirmekte olduğu küçük bebeği de olduğu halde, emzirecek çocuk aramak üzere Sa'doğulları yurdundan yola çıkışlarını Bekiroğulları'ndan *Halime* şöyle anlatır: "Kıtlık yılı idi, hiçbir şeyimiz kalmamıştı, bunun üzerine kumru renkli bir merkeble yola çıktım, yanımızda bir de devemiz vardı. Beraberimizdeki çocuğumuzun açlıktan ağlaması nedeniyle geceleri hiç uyuyamazdık, memelerim onu doyuramıyordu. Eşyalarımızı yüklediğimiz devenin üzerinde de ona yedireceğimiz bir şey bulunmuyordu. Bu halimizden bir kurtuluş çaresi arıyorduk. Zayıflığından dolayı bizi zorlukla taşıyabilen merkebimizle birlikte emzirecek bir çocuk bulmak umuduyla Mekke'ye geldik. Kabilemizin tüm kadınlarına Efendimiz (ﷺ) gösterilmiş ve ancak hiçbirisi yetim olduğundan onu almak istememişti. Aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Yetim! Öyleyse büyük bir ihtimalle anne-babası pek bir şey veremez." Benim dışımda beraber geldiğimiz tüm kadınlar emzirecek bir çocuk bulmuştu. Gün sonunda dönmek üzere toparlandığımızda eşime şöyle dedim: "Arkadaşlarımın hepsi bir çocuk almışken ben emzirecek bir çocuk almadan dönmek istemiyorum. Allah'a yemin olsun ki, ben gidip o yetimi alacağım." Eşim şöyle dedi: "İstediğini yap, belki de Allah, onunla bize bir bereket ihsan eder." Alacak başka bir çocuk olmamasından dolayı tekrar geri dönüp onu aldım. Kafilenin yanına dönerek, çadırımızda onu emzirmeye başlayınca mememden bol süt geldi, neredeyse süt fışkırır derecesinde akıyordu. Onunla beraber kendi oğlumda emdi ve az sonra ikisi de uykuya daldılar. Biz daha önce ağlamasından dolayı oğlumuzla birlikte hiç uyuyamıyorduk. Eşim deveye bakmaya gitmişti, memelerinin sütle dolmuş olduğunu görünce deveyi hemen sağdık ve doyana kadar içtik, böylece güzel bir gece geçirdik. Sabah olunca eşim şöyle dedi: "Vallahi! Ya Halime bilmiş ol ki, sen çok bereketli bir çocuk almışsın." Ben de dedim ki: "Hakkiat bu ki, ben de öyle düşünüyorum." Daha sonra merkebe binip yola çıktık. Muhammed'i (ﷺ) de benimle beraber merkebe bindirmiştim. Yemin olsun ki, başka merkeblerin güçleri yetmeyecek mesafeleri bu merkeble katettik, bunu gören arkadaşlarım şöyle diyorlardı: "Ey Ebû Züeyb'in kızı! Yazıklar olsun sana! Bizi geçtin! Memleketten gelirken üzerine binip geldiğin merkeb değil mi bu?" Ben de onlara şöyle diyordum: "Vallahi evet, o merkebin ta kendisidir." Onlar da: "Vallahi, ona bir şeyler olmuş." Derken Benî Sa'd yurdundaki evimize ulaştık. Oradan daha temiz bir yer yoktu, sanki evimizin de havası değişmiş gibiydi. Geldiğimizde koyunlarımız sütle dolmuştu, onları sağdık ve bol süt içtik. Halbuki insanlar o zamanlar bir damla süt sağamadıkları gibi, satın almak isteseler bile süt bulunamıyordu. Kabilemizden durumu görenler, kendi çobanlarına şöyle diyorlardı: "Yazıklar olsun size! Sürüleri, Ebû Züeyb'in kızının çobanının otlattığı yerlerde otlatın." Buna rağmen onların koyunlarından süt gelmezken, benim koyunlarımdan doyacağımız kadar süt sağılıyordu. Allah'ın lütfü ve ikramı durum bu minval üzere iki sene geçmişti, ben onu sütten kesmiştim. Diğer çocuklardan çok farklı şekilde çok gürbüz ve sağlıklı bir şekilde gelişiyordu. İki yaşını doldurduğunda sanki kocaman bir adam oluvermişti! Bunun üzerine yanımda kalmasını çok istediğim halde onu annesinin yanına geri götürdük. Bununla birlikte, onun yanımızda kalmasını sağlamak için annesine şunları söyledim: "Keşke! Büyüyünceye kadar çocuğunuz benim yanımda kalsa, zira Mekke'deki vebanın ona bulaşmasından çok korkuyorum." Sonuçta onu evine bırakmadık ve o bizimle beraber döndü. (İbn Hişam, *Sîre,* c. 1, s. 162-164)

HALİME VALİDEMİZ
Efendimiz'in (ﷺ) Süt Annesi

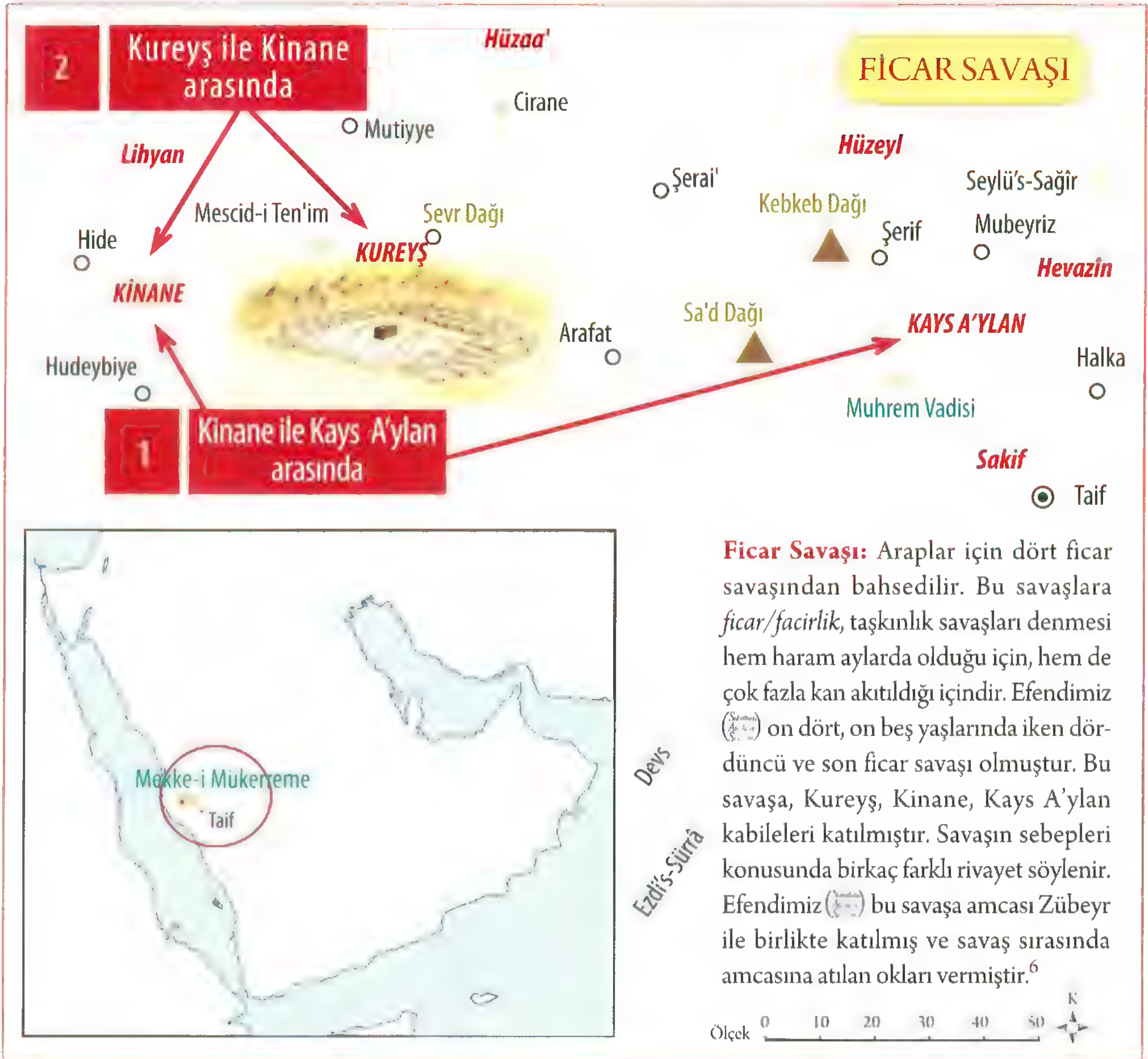
Peygamberimiz'in (ﷺ) süt annesi; asıl adı Abdullah b. Hâris b. Şicne b. Cabir b. Rizam b. Nazire b. Sa'd b. Bekr b. Hevazin olan *Ebû Züeyb*'in kızıdır. Ebû Amr şöyle der: "Halime Resulullah'ı (ﷺ) emzirdi ve onda bazı belirtileri gördü ki çok meşhur olduğu için burada tekrarlamıyoruz. Zeyd b. Eslem, Atâ b. Yesâr'dan rivayet ederek şöyle der: "*Abdullah'ın kızı Peygamberimiz'in (ﷺ) sütannesi olan Halime, yıllar sonra Resulullah'ın yanına gelmişti, Resulullah (ﷺ) onu görünce çok sevindi, ayağa kalktı ve onun için ridasını yere serdi, o da onu üzerine oturdu.*" İbn Hibban'ın *Sahihi*'nde zikrettiği Ebû Ya'lâ'nın da tahriç ettiği Abdullah b. Ca'fer'e istinad edilen buna benzer sütannelikle ile ilgili bir hadiste bulunmaktadır. İbn İshak, *Siyeri*'nde ise ilgili hadisinin senedi Abdullah b. Ca'fer'e kadar olan kısmıyla birlikte zikrederek şöyle der: "Halime ile onun soyu hakkında hadis rivayet ettim." Ayrıca İbn İshak, Siyeri'nin başlarında konu ile ilgili olarak: "... sonra onun için emzirecek birini aradı ve Halime'den onu emzirmesini istedi ..." ifadelerine yer verdikten sonra Halime'nin nesebini saymaya başlar. Ebû Dâvud, Ebû Ya'lâ ve diğerleri, Ammâre b. Sevban tarıkıyla Ebû Tüfeyl'den gelen rivayeti tahric ederek şöyle demektedir: "*Resulullah (ﷺ), Huneyn Gazvesi sonrasında Cirane'de ganimet bölüştürürken bedevi bir kadın geldi, Efendimiz'e (ﷺ) yaklaşınca, Resulullah onun için ridasını yere sererek kadını üzerine oturttu. Bunun üzerine şöyle dedim: 'Kimdir bu?' Dediler ki: 'O Peygamberimiz'in (ﷺ) süt kardeşi Şeyma'dır.*" İbn Mündih, Halime'nin nesebini dedesine kadar sayarken: "Halime, Sa'd kabilesinden Haris'in kızıdır" dedikten sonra, Nuh b. Ebî Meryem'in İbn İshak'tan senediyle rivayet ettiği hadise şöyle başlar: "*Abdullah b. Ca'fer, Sa'd kabilesinden Halime binti Haristen ...*" diye devam eder.[5]

[5] Müellifin çok fazla bilgi vermediği Halime validemiz, soyu ve Efendimiz'in (ﷺ) süt kardeşleri hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (ﷺ) Albümü*, s. 86,87, 198,199

Sa'd b. Bekr Kabilesi

Adnanilerden Hevazin kabilesinin bir kolu/batnı olup, Peygamberimiz'e (ﷺ) kucak açmış (süt annelik yapmış) insanlardır. Halen de *Karnı'l-Menâzil* ve *Taif*'in güneyindeki *Besl* ve *Muzille* bölgelerinde kadîm/geleneksel evlerinde yaşamaktadırlar. Ayrıca günümüzde Surra' dağı Sa'doğulları adıyla anılır.

Ficar Savaşı: Araplar için dört ficar savaşından bahsedilir. Bu savaşlara *ficar/facirlik*, taşkınlık savaşları denmesi hem haram aylarda olduğu için, hem de çok fazla kan akıtıldığı içindir. Efendimiz (ﷺ) on dört, on beş yaşlarında iken dördüncü ve son ficar savaşı olmuştur. Bu savaşa, Kureyş, Kinane, Kays A'ylan kabileleri katılmıştır. Savaşın sebepleri konusunda birkaç farklı rivayet söylenir. Efendimiz (ﷺ) bu savaşa amcası Zübeyr ile birlikte katılmış ve savaş sırasında amcasına atılan okları vermiştir.[6]

HILFU'L-FUDÛL (Erdemliler Sözleşmesi/Andı)

Efendimiz (ﷺ) yirmi yaşlarında iken, tarihe *Hilfu'l-Fudûl* diye geçen Erdemliler Antlaşmasına katılmıştı. Bu birliğin oluşma sebebi şu idi: Yemenli Zübeyd kabilesinden bir tüccar Mekke'ye satmak amacı ile bir miktar mal getirmişti. Bu malı Mekke'nin meşhurlarından Âs b. Vail satın almış, ancak adamın parasını ödememişti. Bunun üzerine Yemenli tüccar, Mekke'nin sayılı insanlarına bu durumu aktarmış ve onlardan parasını almak için yardım talep etmişti. Ancak hiç kimse ona yardım etmeye yanaşmamıştı. Çaresizlik içerisinde ne yapacağını bilmeyen bu tüccar, Ebû Kubeys dağına çıkmış, bağıra bağıra mazlumiyetini dile getiren şiirler okumaya başlamıştı. O tüccarın sesini duyup, ona yardım için ilk koşan Efendimiz'in (ﷺ) amcası Zübeyr olmuştu. Zübeyr, bu meseleyi çözmek amacı ile bazı adımlar atmış, en son Mekke'nin en zengin ve sözü dinlenen adamlarından biri olan Abdullah b. Cüd'an'ın evinde toplanmaya karar vermişlerdi. O toplantıda; *"Kim olursa olsun mazlumdan yana, kim olursa olsun zalime karşı"* tavır alınacağına dair bir anlaşma yapılmıştı. Efendimiz de (ﷺ) bu antlaşmaya katılmış, yıllar sonra bu antlaşma hakkında da şöyle buyurmuştu: ***"Abdullah b. Cüd'an'ın evinde yapılan o antlaşmaya bende katılmıştım. Vallahi, aynı antlaşmaya şimdi davet edilsem yine katılırdım.."***[7]

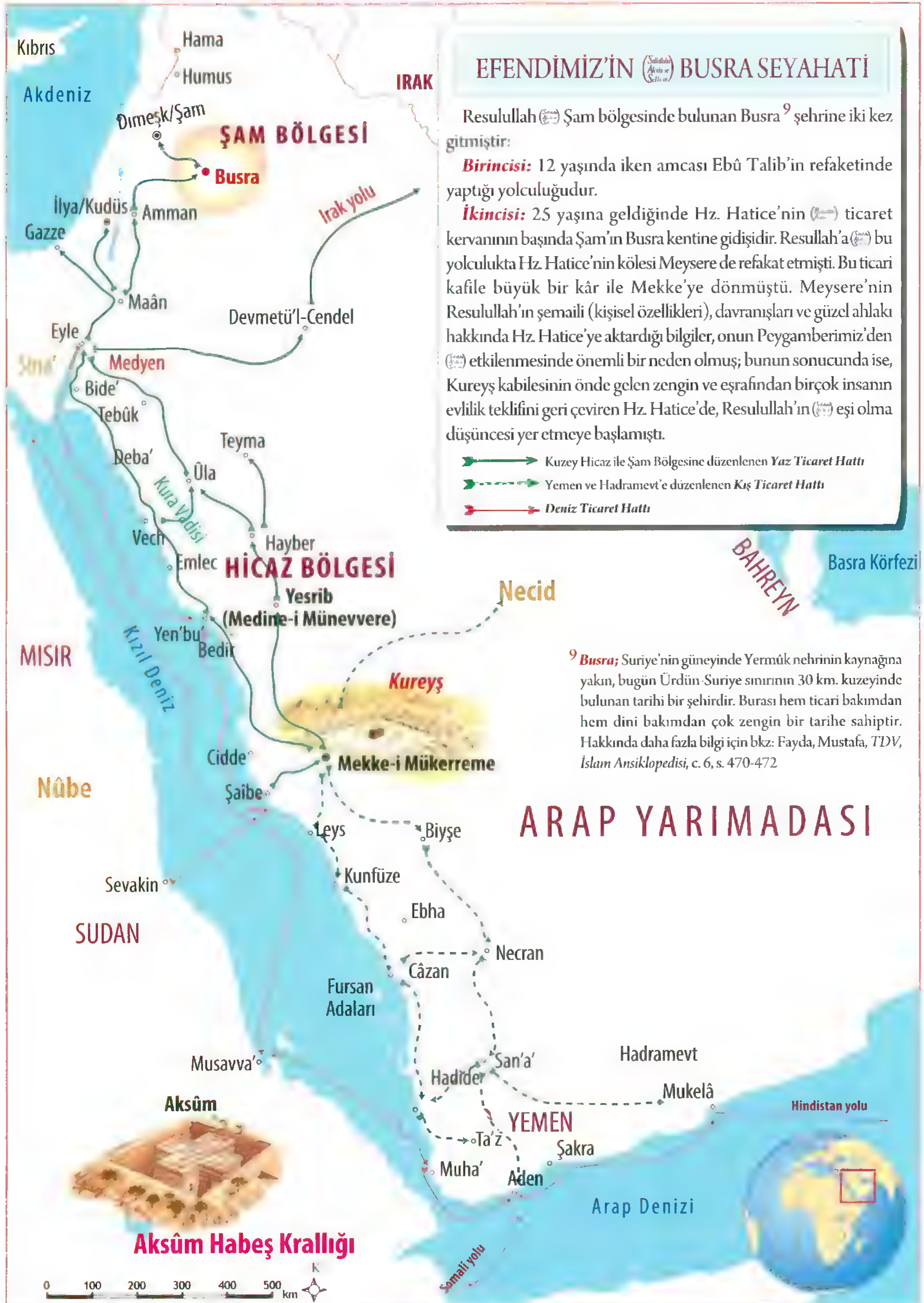
Bu sözleşme gereği kurulan heyet, gidip Âs b. Vail'den, o Yemenli tüccarın alacağını istemiş, tüm Mekke'yi karşısına almak istemeyen Âs b. Vail, parayı ödemek zorunda kalmıştı.[8]

---

[6] Ficar Savaşları için daha fazla bilgi için bkz: İbn Hişam, *Sire*, c. 1, s. 246-249

[7] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 190

[8] Hılfu'l-Fudûl ile alakalı daha fazla bilgi için bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 1, s. 129; İbn Kesîr, *Bidaye*, c. 2, s. 293; Köksal, M. Asım, *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, c. 1, s. 97-100

EFENDİMİZ'İN (ﷺ) BUSRA SEYAHATİ

Resulullah (ﷺ) Şam bölgesinde bulunan Busra[9] şehrine iki kez gitmiştir:

Birincisi: 12 yaşında iken amcası Ebû Talib'in refaketinde yaptığı yolculuğudur.

İkincisi: 25 yaşına geldiğinde Hz. Hatice'nin (r.a.) ticaret kervanının başında Şam'ın Busra kentine gidişidir. Resullah'a (ﷺ) bu yolculukta Hz. Hatice'nin kölesi Meysere de refakat etmişti. Bu ticari kafile büyük bir kâr ile Mekke'ye dönmüştü. Meysere'nin Resulullah'ın şemaili (kişisel özellikleri), davranışları ve güzel ahlakı hakkında Hz. Hatice'ye aktardığı bilgiler, onun Peygamberimiz'den (ﷺ) etkilenmesinde önemli bir neden olmuş; bunun sonucunda ise, Kureyş kabilesinin önde gelen zengin ve eşrafından birçok insanın evlilik teklifini geri çeviren Hz. Hatice'de, Resulullah'ın (ﷺ) eşi olma düşüncesi yer etmeye başlamıştı.

- Kuzey Hicaz ile Şam Bölgesine düzenlenen *Yaz Ticaret Hattı*
- Yemen ve Hadramevt'e düzenlenen *Kış Ticaret Hattı*
- *Deniz Ticaret Hattı*

[9] ***Busra;*** Suriye'nin güneyinde Yermûk nehrinin kaynağına yakın, bugün Ürdün-Suriye sınırının 30 km. kuzeyinde bulunan tarihi bir şehirdir. Burası hem ticari bakımdan hem dini bakımdan çok zengin bir tarihe sahiptir. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Fayda, Mustafa, *TDV, İslâm Ansiklopedisi*, c. 6, s. 470-472

Busra kentinde bulunan üzerinde *"Câmi'u Muberreki'n-Nâke/Mubarek Deve Camii"* yazılı bakır levha.

Rahib Bahira'nın *Busra*'daki kilisesinin kalıntılarından görünümler/Suriye

Mübarek Nâke Camii'nin dışarından bir görünümü.

KÂBE'NİN YENİDEN İNŞASI ve HAKEM OLAYI

Kureyş kabilesi, Efendimiz (ﷺ) otuz beş yaşlarında iken büyük bir ta'dilata girişerek Kâbe'yi temellerine kadar yeniden inşa ettiler. Hz. İsmail (Aleyhi's Selam) devrinden kalma Kâbe'nin duvarlarının yüksekliği 9 zira' (yaklaşık 6,8 m) kadardı. Bundan dolayı bir seferinde soyguncunun biri içine girip Kâbe'nin altınlarını çalmıştı, ayrıca kadîm bir eser olduğu için duvarları oldukça yıpranmıştı. Efendimiz'in (ﷺ) peygamberliğinden beş yıl kadar önce Arim tarafından Mekke'ye doğru akıp gelen sel, Mescid-i Haram'ı basmış ve Kâbe adeta yıkılmaya yüz tutmuştu. Bunun üzerine Kureyş kabilesi, Kâbe'nin ayakta kalması için tadilatına mecbur kalmışlardı. Bu karar doğrultusunda yoldan çıkmış azgınların verdikleri paralar kabul edilmeyecek; faizli alışveriş yapan ve herhangi bir insana zulmeden Kâbe'ye sokulmayacak ve onlardan bu tadilat için hiçbir şey alınmayacaktı. Bu arada Kâbe'nin kendiliğinden birden yıkılmasından da endişeleniyorlardı. Durum böyle olunca Velid b. Muğire el-Mahzûmî kazmayı eline aldı ve: *"Allahım! Ancak bu işimizle hayır/iyilik istiyoruz"* dedikten sonra iki rükûn tarafını yıktı. Bunun üzerine Velid'e bir şey olmadığını (çarpılmadığını) gördüklerinde ikinci gün diğer insanlar da yıkıma katıldılar. Hz. İbrahim'in (Aleyhi's Selam) devrindeki temellerine ulaşana kadar kazmaya devam ettiler. Ardından Kâbe'nin temelle-rinden yeniden bina edilmesi aşamasında Mekke'de bulunan tüm kabile üyelerinin de bir payı olması gerektiğini düşünerek, inşaatın yapımında her kabiliye işin bir bölümünü tahsis ettiler. Böylece her kabile inşaatın kendilerine düşen kısmını özenle yerine getirmek amacıyla taş toplayıp çalışmaya başladılar. Binanın yapımında genel mühendislik danışmanlığını *Bakûm* adındaki bir Rum usta üstlenmişti. Bina temellerinden yeniden yükselmeye başlayıp, sıra *Hacerü'l-Esved*'in yerleştirilmesine gelince, bu şerefe kimin nail olacağı hususunda binanın yapımında çalışan kabileler arasında tartışma baş gösterdi. Rivayetlere göre bu tartışma dört veya beş gün devam etmiş, neredeyse harem topraklarında kan dökülmesine neden olacak bir hale gelmişti. Bunun üzerine Velid b. Muğire el-Mahzûmî, bu tartışmaya bir son vermek amacıyla Mescid'in kapısından ilk giren kimsenin aralarında hakem olmasını teklif etti. Diğerleri de bunu razı oldu. Yüce Allah kapıdan ilk girecek olan kişinin Resulullah (ﷺ) olmasını irade buyurdu. Onlar, Resulullah'ı (ﷺ) görünce "Bu emindir! Ona razıyız! Bu Muhammed'tir! Onun vereceği karara razıyız" diyerek bağırıştılar. Resulullah (ﷺ) onların yanına geldiğinde, durumu O'na bildirdiler. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) bir örtü istedi, *Hacerü'l-Esved*'i örtünün ortasına koydu ve bu konuda çekişen kabile reislerinden örtünün bir ucundan tutarak taşı hep beraber kaldırmalarını istedi. Onlar, Haceru'l-Esved'i yerleştirilecek konumuna getirdiklerinde, taşı kendi eliyle kaldırıp yerine koydu. Bu uygulama, tüm kabileleri memnun eden bir çözüm olmuştu.

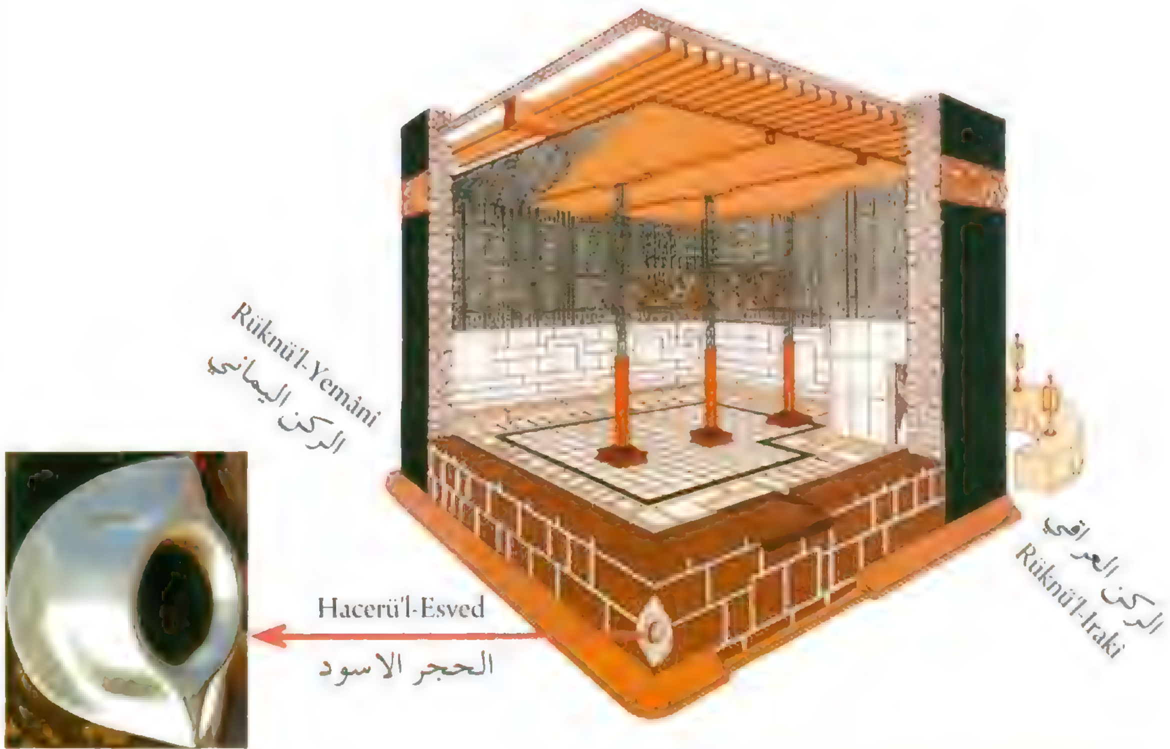
Kureyş, *Nafakatü't-Tayyibe*'yi daraltıp, kuzey tarafından *Hacer* ve *Hatim* denen kısımları takriben 6 zira' (yaklaşık 4,5 m) küçültüler. İsteyen herkesin girmemesi için de kapısını yerden biraz yükselttiler. Bina 15 arşın yüksekliğe (yaklaşık 11,5 m) ulaşınca direkler üzerinde çatısını yaptılar.[10]

Kâbe, yapımı bittiğinde yüksekliği 15 metreye ulaşan bir küp şeklini aldı. *Hacerü'l-Esved*'in bulunduğu kenarı ile karşı tarafının uzunluğu 10 metredir. *Hacerü'l-Esved*, tavaf edilen zeminden yüksekliği ise yaklaşık 1,5 metredir. Kapısı yerden 2 metre yükseklikte olup, kapının bulunduğu cephe ile karşı tarafın uzunluğu 12 metredir. Kâbe'nin hemen altında ortalama 25x30 cm ebatlarında, binayı dıştan çepe çevre saran *Şadırvan* olarak adlandırılan bir sac ile çevrilmiştir. *Beytullah*'ın aslından olmasına karşın, Kureyş bu bölümü yapının dışında bırakmıştır. (Mübarekfûri, *er Rahîku'l-Mehtûm*, s. 60-61)

[10] Kabe'nin, Hz. İbrahim'in yaptığı şekliyle yeniden inşa edilmemesinin sebeplerinden biri de toplanan inşaat malzemelerinin yetersiz kalması idi. Belirlenen şartlara uygun malların ancak kabul edildiği bu inşaatta, eldeki mevcut malzeme, Kabe'nin biraz küçülmesine sebep olmuştu. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: Ezraki, *Ahbaru Mekke*, c. 1, s. 160-163; Diyarbekri, *Tarihü'l-Hamis*, c. 1, s. 113-115

Mescid-i Haram'ın eski bir fotoğrafı

Kâbe'nin içini tasvir eden bir resmi

RESULULLAH'IN PEYGAMBERLİĞİNDEN MEDİNE'YE HİCRETİNE KADARKİ SÜREÇ

PEYGAMBER OLARAK GÖREVLENDİRİLMESİ [illegible]

Cibril, Hicretten önce 13. yılda Ramazan ayında, bir Pazartesi gecesinde ve bin aydan daha hayırlı kılınan Kadir gecesinde Hira mağarasında o sıralar da kırk yaşında olan Hz. Muhammed'e vahiy getirerek Alâk suresinin ilk ayetlerini okuyarak onu peygamberlikle müjdeledi. İlk olarak Hz. Hatice (r.anha) ona iman etti, sonra Ali, Zeyd, Ebû Bekir ve daha niceleri O'na iman ettiler.

GENEL DAVET [illegible]

Özel davetin başlamasından üç sene sonra yüce Allah'ın ***"Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!"*** (Hicr, 15/94) emri doğrultusunda Resulullah fırsat bulduğu her yerde kavmini İslam'a davet etmeye başladı. Ancak kalpleri putperestlik ile dolup taşmış olan Kureyş, O'nu gözetim altına aldı ve bununla yetinmeyip O'nu ve arkadaşlarını, her türlü kötülüğü yapmakla tehdit ettiler.

HABEŞİSTAN HİCRETİ — Nübüvvet'in 5 ve 6. yılı [illegible]

Mekke'de Müslümanlara yapılan eziyetlerin artması üzerine Resulullah, onlara Habeşistan'a hicret etmeyi emretti. Çünkü orada kimseye zulmetmeyen adil bir kral bulunuyordu. Bunun üzerine ilk seferde 12 erkek ve 4 kadın; ikincisinde ise 83 erkek ve 11 kadın Müslüman, Habeşistan'a hicret etti.

[illegible] DEVRESİ — Miladi, 617-620

İkinci Habeşistan hicretinin hemen ardından Efendimiz'in amcası Hz. Hamza ile Hz. Ömer Müslüman oldular. Onların İslamla müşerref olmalarıyla Müslümanların konumu daha güçlü bir hale gelmişti. Bu durumdan rahatsız olan Kureyş'in diğer kabileleri, aralarından bir anlaşma yaparak Haşimoğulları ve Muttaliboğullarının Peygamberimiz'e yardım etmelerinden dolayı onlar ve diğer tüm Müslümanları kapsayan geniş çaplı bir boykot eylemi konusunda aralarında anlaştılar ve ilgili anlaşmanın metnini Kâbe'nin iç duvarına astılar. Üç yıl sonra Kureyş'in ileri gelenlerinin (akil adamlarının) araya girmesiyle ancak sonlandırılan bu boykot, Müslümanlar üzerinde büyük çaplı sosyal ve ekonomik bir baskı unsuru oluşturmuştu.

[illegible] YILI — Miladi, 620

Bu yılda iki büyük acı meydana gelmişti:

Birincisi: Müslüman olmamasına rağmen Resulullah'ın en büyük destekçisi amcası Ebû Talib vefat etmişti.

İkincisi: Resulullah'ın hayatında ayrı bir yeri olan; onun dert arkadaşı, destekçisi, yardımcısı müminlerin annesi; eşi Hz. Hatice vefat etmişti. Bu iki acı olaydan dolayı, bu yıla hüzün yılı denmişti.

TAİF [illegible]

Kureyş, İslam davetini reddedince Resulullah, Zeyd b. Harise ile birlikte Sakif kabilesinin yurdu Taif'e gitti. Niyeti İslam davetini farklı bölgelere yaymaktı. Ancak Sakif kabilesinin önde gelenleri Resulullah'ın davetini reddettikleri gibi, küçük yaştaki çocuklarına da Efendimiz'i ve arkadaşını taşlamalarını emrettiler. Bu taşlarla Resulullah'ın bedeni yaralandı; kan-revan içerisinde kaldı. Bunun üzerine Efendimiz, yol arkadaşı Zeyd ile birlikte bir müddet Ninovalı Addas'ın üzüm bahçesinde dinlenip, onun yüreğine iman tohumu ektikten sonra Mekke'ye geri dönmek üzere yola çıktı. Ancak, Mekke'ye ancak birinin himayesinde girebilirdi. Müslümanlardan Efendimiz'i himaye edecek kimse yoktu. Bunun üzerine Müşrik liderlerden Mut'im b. Adiyy büyük bir insaniyet örneği ortaya koyarak, Efendimiz'i adamları ile birlikte himayesine aldı ve Efendimiz onun refakatinde Mekke'ye geri döndü.

[illegible]

İsra ve Mirac olayı, Rabbimizin Efendimiz'e verdiği en büyük iltifat ve müjdelerden biriydi. Efendimiz bir gecede bedeni ve ruhuyla birlikte önce Kudüs'e Mescid-i Aksa'ya, oradan da semalara yükseltildiği bir mucizedir. Şöyle ki: Resulullah (sav), bir gece vakti *Mescid-i Haram*'dan *Mescid-i Aksa* ya götürüldü, sonra oradan yüce semalara, bir beşer olarak varılacak son noktaya kadar yükseldi. O gece Yüce Allah, Hz. Muhammed'in ümmetine 50 vakit namazın sevap ve ecrine eş değerde olan günlük 5 vakit namazı farz kıldıktan sonra aynı gece Mekke'deki evine geri döndü.

[illegible]

Efendimiz Taif'ten de eli boş olarak dönünce, bu sefer, ticaret ve Hac maksadı ile Mekke'ye gelen yabancıları davet etmeye başladı. İşte bu davet neticesinde Yesrib'ten gelen altı kişilk bir kafileyi İslam'a davet etti. Onlarda kabul ettiler. Bunun üzerine bir yıl sonra aynı vakit ve mekanda buluşmak üzere sözleşerek ayrıldılar. Ertesi yıl ve ondan sonraki yıl, yapılan buluşmalar tarihe Akabe biatları olarak geçti. İlk buluşmayı saymazsak, iki biattan söz edebiliriz:

Birinci Akabe biatı: Peygamberliğin 12. yılında Medinelilerden 12 kişilik bir heyet Resulullah'a inanacakları ve itaat edecekleri hususunda biat ettiler.

İkinci Akabe biatı: Peygamberliğin 13. yılında bu sefer 73 erkek ve 2 kadından oluşan Medineli heyet Resulullah'a yardım edeceklerini ve onu müşriklerden koruyacakları hususunda biat ettiler. Böylece Yesrib, *Medine* olma yolunda güçlü bir adım atmış oldu.

MEDİNE'YE [illegible]

Peygamber şehri Medine, Habibullah'ı karşılamaya hazır olduğunda; Allah onu Kureyş'in işkencelerinden kurtarıp, elli üç yaşında Rebiülevvel ayının birinci gününde arkadaşı Hz. Ebû Bekir ile birlikte, doğup büyüdüğü mübarek belde Mekke'den, Medine'ye hicret etmesine izin verdi. Resulullah, Kureyşlileri atlatmak ve kendisine emanet edilen eşyaları sahiplerine teslim etmesi için amcasının oğlu Hz. Ali'yi yatağında bırakarak, önce Sevr dağına sonra Yesrib'e doğru yola çıktı.

İSLAM DAVETİNİN DEVİR ve MERHALELERİ

MEKKE DÖNEMİ (13 yıl)

Biryesel/Özel Davet

Efendimiz (ﷺ) vahye ilk muhatap olduğu andan, üçüncü yılın ortalarına kadar seçtiği özel muhataplara bu yeni mesajı arz etmişti. Davetin bu merhalesi bireysel ve özel davetti. Özellikle risaletin davasını omuzlayacak çekirdek kadro bu yıllarda *Darü'l-Erkam*'da yetiştirilmişti.

Genel/Açık Davet

Yüce Allah'ın ***"Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!"*** (Hicr, 15/94) ayetindeki çağrıya kulak veren Peygamberimiz (ﷺ) Safa tepesinin üzerine çıkarak kavmine hitap etti ve onlara kendisinin Allah tarafından gönderilen bir elçi olduğunu haber verdi. Bu olay, peygamberliğin dördüncü senesinde gerçekleşmiştir. O yıl, Müslümanların sayısının epey arttığı bir senedir. O yıldan sonra Efendimiz (ﷺ) daveti artık açıktan ve herkese yapmıştır.

Mekke Dışında Davet

Resulullah (ﷺ), Nübüvvetin 10. yılında (Hüzün yılında) amcası Ebû Talib ile mübarek eşi Hz. Hatice'nin (r.a.) vefatının ardından İslam davetini yaymak için Taif'e gittinde hiç beklemediği bir tepkiyle karşılaştı. Daha sonra Akabe'de buluştuğu Yesrib (Medine)'den gelen kafilelere davetini anlatmaya çalıştı. Yesribliler davete icabet ederek iman ettiler. Sonrasında da İslam'ı kavimlerine anlatmak üzere memleketlerine geri döndüler. Bir yıl sonra 12 kişi ile geldiler ve o yıldan sonra Yesrib yavaş yavaş imanın yatağı olmaya başladı. Daha sonra da önce Müslümanlar, sonra Efendimiz (ﷺ) Medine'ye hicret ettiler.

MEDİNE DÖNEMİ (10 yıl)

Kurumsallaşma

"Resulullah (ﷺ) Medine'ye hicretinin ardından beş önemli projeye imza atmıştır:

1. Mescid-i Nebî'nin İnşası
2. Muhacir ve Ensar arasında gerçekleştirilen *"Kardeşlik Anlaşması"*
3. Müslümanlara ait bir Pazar oluşturarak ekonomik anlamda bir güç elde edilmesi
4. Müslümanlar ve Medineli gayr-i Müslimler arasında yapılan *Medine Sözleşmesi."*
5. Askeri bir güç oluşturarak, düşmanlara karşı savunma yapılması

Barış

Hicretin 6. senesinde gerçekleşen ve Allah'ın *Feth-i Mübîn/Apaçık bir zafer* olarak isimlendirdiği *Hudeybiye Anlaşması* ile taraflar arasında kabul edilen ateşkes sayesinde Kureyş'ten gelebilecek saldırılardan emin olunduktan sonra Resulullah (ﷺ); Krallar ve Emirlere İslam'a girmeleri için çağrılarda bulundu. Bu yıldan sonra bir çok bölgelere davet mektupları gönderen Efendimiz (ﷺ) kitlesel halde halkların Müslüman olmalarına vesile oldu. Öyle ki, barış yılından sonra Müslüman olanların sayısı, o güne kadar Müslüman olanların sayısından neredeyse iki kat daha fazla bir sayıya ulaştı.

Galibiyet ve Fetihler

Kureyş, Müslümanlar ile yaptıkları anlaşmayı tek taraflı olarak bozunca; Sahabe, Resulullah'ın (ﷺ) komutanlığında Hicretin 8. yılında fatihler olarak Mekke'ye yürüdü ve insanlar Allah'ın dinine topluluklar halinde katıldılar. Efendimiz, (ﷺ) daha dün zorla çıkarıldığı memleketine dilinde apaçık fethin müjdelendiği Nasr suresini okuyarak girdi.

NÜBÜVVETİN BAŞLANGICI

Nübüvvet güneşi kırkında
Bir Ramazan ayında parladı

Mü'minlerin annesi Hz. Aişe anlatıyor:

"Resulullah'a vahiy olarak ilk başlayan şey, uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse, sabah aydınlığı gibi aynen gerçekleşiyordu. Tam bu dönemde kendisine yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip, ailesine dönmeksizin orada bir kaç gece tek başına kalıp ibadete dalmıştı. Bu maksatla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice'ye dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hâl, kendisine Hira mağarasında Hak gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona Melek gelip: *"Oku!"* dedi. "***Ben okuma bilmiyorum!"*** cevabını verdi. Devamını Efendimiz, şöyle anlatır:

"Ben okuma bilmiyorum, deyince melek beni tutup kucakladı, takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar: "Oku!" dedi. Ben tekrar: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve: "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar alıp, üçüncü sefer takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve :

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾

'Yaratan Rabb'inin adıyla oku. O, insanı bir alaktan yarattı. Oku! Kalemle yazmayı öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir.' (Alak, 96/1-5) ***dedi."***

Resûlullah bu vahiyleri öğrenmiş olarak evine doğru yola çıktı. Kalbinde bir titreme bir endişe vardı. Hz. Hatice'nin yanına geldi ve: "Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. O'nu örttüler. Daha sonra kendine geldiğinde, Hz. Hatice'ye başından geçenleri anlattı: ***"Kendimden endişeleniyorum"*** dedi. Hz. Hatice bunun üzerine: *"Asla korkma! Vallahi, Allah seni hiçbir zaman zor durumda bırakmayacaktır. Zira sen, sıla-i rahime/akrabalık ilişkilerine önem verirsin, doğru sözlüsün, güçsüzlerin yükünü taşırsın, fakiri korursun, misafire ikram edersin, hak yolunda halkın sıkıntılarını giderirsin"* dedi. Sonra Hz. Hatice, Efendimiz'i alarak amcasının oğlu Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abduluzzâ b. Kusay'a götürdü. Varaka; yaşlı, gözleri görmeyen, Cahiliye devrinde Hıristiyan olmuş, İbranice bilen, İncil'in bir kısmını da Arapçaya tercüme etmiş, bilge bir kimse idi. Hz. Hatice ona: *"Ey amcamoğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor!"* dedi. Varaka Resulullah'a: *"Ey kardeşimin oğlu! Neler gördünse anlat?"* diye sordu. Efendimiz gördüklerini anlattı. Varaka da O'na: *"Bu gördüğün Allah'ın, Hz. Musa'ya gönderdiği namusu ekber/ büyük melektir. Keşke ben genç olsaydım da sana yardım edebilseydim; kavmin seni yurdundan sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım!"* dedi. Resûlullah: *"Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?"* diye sordu. Varaka: *"Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki, O'na husumet edilmemiş olsun! O güne yetişirsem, sana mutlak yardımda bulunurdum!"* dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve vahiy de bir müddet kesintiye uğradı (fetret devrine girdi) "[11]

Kur'an-ı Kerim; semâdan yeryüzüne inen bir nimet; kulları, yüce yaratıcısına bağlayan sağlam bir halka ve bir bağdır. Ruhu'l-Emin (Cibril) Kur'an'ı, tüm insanlığa bir uyarıcı, doğru yolu gösteren bir yardımcı, Allah'ın izniyle insanları ona davet etmesi için parlayan bir nur olarak Resulullah'ın kalbine hak ile indirdi. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا﴾

"Ey İnsanlar! Size Rabbinizden açık bir belge gelmiştir. Biz size apaçık bir nur (Kur'an) indirdik" (Nisa suresi, 4/174.)

Hz. Muhammed (sav) kırk yaşına gelince Yüce Allah, Milâdi 610 yılında ona peygamberlik vazifesini verdi. İbn Kesir şöyle der:

"Çoğunluk vahyin kesintiye uğradığı fetret döneminden sonra ilk inen ayetin Müddessir sûresi olduğu üzerinde icma etmiştir. Konuyla ilgili Resulullah şöyle buyurmuştur: ***'... Vahyin kesildiği sıralarda, bir ara yolda yürürken gökten bir ses işittim. Başımı semâya doğru kaldırdığımda bir de ne göreyim, Hirâ dağında bana gelen melek gökle yer arasında bir kürsî üzerinde oturuyor. Onu öyle görünce irkildim ve yere yuvarlandım. Sonra eve dönüp aileme: "Beni örtün, Beni örtün!" dedim. Bunun üzerine Allah-u Teâla:***

﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾

"Ey örtünüp bürünen! Kalk ve uyar. Rabbini da tekbîr et. Elbiselerini temiz tut. Kötü şeylerden sakın." ayetini indirdi. Bundan sonra da sık sık vahiy geldi." (İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 270)

[11] Buharî, *Bed'ü'l-Vahiy*, 3

Nur Dağı'nın yüksekliği 642 metreye kadar ulaşır. Yamaçları 380 ila 500 metre arası oldukça diktir. Tepesi ise tam bir uçurum görünümünde dikdörtgen köşeli bir yapıyı andırmaktadır. Yüzölçümü ise 5,25 km^{2}'dir.

Mekke-i Mükerreme'nin kuzeydoğusunda Kabe'ye 6 km uzaklıkta olan Hira Mağarası'nın yeraldığı *Nur Dağı*'ndan bir görünüm.

Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamberlik vazifesi ile görevlendirilmeden önce, Hira mağrasının bulunduğu Nur Dağı'nda –ki günümüzde Mescid-i Haram'ın kuzeydoğusunda yer alan Adl yolu boyunca uzanmaktadır– gitmeye başladı. Peygamberlik nurunun parladığı yer burası olduğu için o dağa Nur dağı denmeye başlandı. Efendimiz (s.a.v.) otuz beş yaşlarından itibaren yalnızlığı sevmeye ve bu dağda bulunan mağarada inzivaya çekilmeye başladı. Burada geceler boyunca kalır, tefekkür eder; bir arayış içerisinde kıvranır durur-du. Çünkü Resulullah (s.a.v.) kavminin dininden uzak durur, putlardan hiç hoşlanmazdı. Hal böyle iken, kırk yaşına geldiğinde, ona nübüvvet nuru ışıldadı; Yüce Allah, ona peygamberlik vazifesi ile şereflendirerek, tüm alemlere elçi olarak gönderdi. Ona özel nimetler ihsan buyurdu. Efendimiz'i (s.a.v.) kendisiyle kulları arasında güvenilir bir elçi kıldı.

Hira Mağarası

VAHİY ve ÇEŞİTLERİ

Vahyin sözlük anlamı: İma, fısıldama, işaret, intikal, telkin ve yazıyla bir şeyi bildirmedir. Dolayısı ile vahiy; "bir şeyi hızla ve gizli bir şekilde bildirmek" demektir.

İslamî terminoloji de ise: Allah'ın elçilerine iletmek istediği şeriat/dini ya da kitabı vasıtalı veya vasıtasız bir şekilde bildirmesidir/iletmesidir.

CELÎ/AÇIK VAHİY

Allah'ın, peygamberine mesajlarını vahyin emin meleği Cibril vasıtasıyla bildirmesidir. Cebrail, Efendimiz'e birkaç farklı şekilde gelmiştir. Bunlar:

a) Cibril Allah'ın kendisini yarattığı asli hali ile Efendimiz'e gelmiştir. Böyle bir buluşmanın iki kez olduğu hem Kur'an'da,[12] hem de hadislerde [13] söylenmiş, çeşitli hadislerde de Efendimiz Cebrail'in asli halini bizlere tarif etmiştir. [14]

b) Cibril'in, sahabîlerden biri olan *Dihyetu'l-Kelbî*'nin suretinde ve bazen tanınmayan yakışıklı bir insan suretinde geldiği durumlarda olmuştur.. Bu şekliyle aynı mekânda bulunanlar onu görür ve söylediklerini de işitirdi, ancak meşhur iman ve ihsan hadisinde olduğu gibi onun kim olduğunu tam olarak anlayamazlardı.

c) Cibril'in kendi melek suretinde geldiği durumlarda olurdu. Bu şekilde geldiğinde ise görülemiyordu, sadece çıngırak sesi gibi bir ses onun geldiğinin belirtisi oluyordu. Peygamberimiz'e en zor gelen vahiy şeklinin bu olduğunu Hz. Aişe validemiz bize bildirir.[15]

HAFÎ/ÖRTÜLÜ VAHİY

Allah'ın, peygamberine bildirmek istediği mesajları farklı yollardan bildirmesidir.

Uyanıkken:
Bu tür vahiy, yüce Allah'ın Sina'da Hz. Musa ile konuşması ve Efendimiz ile de İsra ve Mirac gecesinde konuşması gibi vasıtasız ve elçisiz vahyetmesidir. Böyle bir vahiy şeklinin mahiyeti bizler için gaybtır.

Uykuda: İbn Abbas'ın Resulullah'tan rivayet ettiği şu hadiste olduğu gibi: ***"Rabbim en güzel bir surette bana gelerek buyurdu ki: "Mele-i A'lâ hangi konuda tartışır? Dedim ki: "Rabbim bilmiyorum." Elini iki omzumun arasına koydu. Soğukluğunu iki göğsümün arasında hissettim ve doğu ile batı arasındaki her şeyi öğrendim. Buyurdu ki: "Ey Muhammed!" dedim ki: "Buyur Rabbim, emrindeyim." Buyurdu ki: "Mele-i A'lâ hangi konuda tartışır?" Bu sefer dedim ki: "Dereceler ve keffaretler hakkında ve cemaate gitmek, soğuk zamanlarda abdesti tam almak, namazdan sonra namazı beklemek. Bunları sürekli yapan kişiler iyi yaşar, iyi ölür. Günahı konusunda da anasından doğduğu günkü gibi olur."*** (Tirmizî, *Tefsir*, 3234)

İLHAM

Bu, Allah'ın peygamberinin kalbine ve özellikle ahkam ile ilgili içtihatta bulunması halinde ise diline ilka ettiği bilgidir. Bu konudu Kurtubî şöyle der: "İlhâmî vahyin şu ayetteki gibi olduğunu söyleyenler de vardır:

﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ﴾ ***"Rabbin bal arasına vahyetti…"*** (Nahl, 16/68)

KALBE İNDİRMESİ

Yüce Allah'ın veya Hz. Cibril'in (as) Resulullah'ın kalbine istediği vahyi, onun Allah'tan olduğunu bildirmek suretiyle ilka edilmesidir.. Buna örnek olarak şu rivayet verilebilir:

"Ruhu'l-Kuds (Cibril) kalbime ilka etti/üfledi ki: Hiçbir canlı rızkını ve ecelini tamamlamadan ölmeyecektir. Öyleyse Allah'a karşı takva sahibi olun ve rızkınızı güzelce/helal yoldan arayın." [16]

RÜYA

Peygamberlerin gördüğü rüyaların bir kısmı vahiydir. Hz. İbrahim'in rüyasında oğlu Hz. İsmail'i kurban ederken görmesi ile Efendimiz'in rüyasında Mescid-i Haram'a güven içinde, başlarını traş ettikleri veya saçlarını kısalttıkları halde girerken görmesinde olduğu gibi bu tür rüyalar birer vahiydir.

---

12 Necm Sûresi, 53/13-16

13 Buhari, *Ta'bir*, 1; *Bedü'l-Halk*, 7; Müslim, *İman*, 257, 258

14 Efendimiz Cebrail'in asli süretini anlatırken; "insanın içine ferahlık verecek yeşil renkte ve insanı dehşete düşürecek altı yüz kanadının" olduğunu belirtmektedir. Bkz: Buhari, *Bed'ü'l Halk*, 7

15 Buhari, *Bed'ü'l-Vahy*, 2

16 Suyuti, *el-İtkan*, c.1, s. 46

KUR'AN-I KERİM

KELİME ANLAMI OLARAK KUR'AN

"Okumak" anlamına gelen قراءة /*kıraat* masdarı ile aynı anlamdadır.

Ayetin işaret ettiği gibi:

﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ﴾

"Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize düşer. O halde biz onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et."

(Kıyamet, 75/17)

Kelimenin قرأ /*kara'e* kökünden türediğini ve *tilavet etmek* anlamında olduğunu söyleyenler olduğu gibi قرأ /*kur'a* 'dan türediği ve *toplamak* anlamında olduğunda söyleyenler de vardır. Nitekim *Havuzda suyun toplanmasına* قرى الماء فى الحوض denir.

KAVRAM ANLAMI OLARAK KUR'AN

Kur'an-ı Kerim, Cibril vasıtasıyla Peygamberimiz'e (a.s.) apaçık bir Arapça ile indirilen, tevatür yoluyla bize kadar gelen, okuması ibadet olan; lafızlarıyla mucize, iki kapağın arasına toplanan ve Fatiha ile başlayıp Nas ile biten Allah'ın kelamıdır. Nitekim şu ayetin bildirdiği gibi:

﴿وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ﴾

"Şüphesiz bu, alemlerin Rabbinin indirmesidir. Onu uyarıcılardan olman için senin kalbine apaçık Arapça ile Cebrail indirmiştir..."

(Şuara, 26/192-195)

RESULULLAH (s.a.v.) DEVRİNDE KUR'AN-I KERİM

Kur'an-ı Kerim Peygamberimiz'e (s.a.v.) parça parça iniyordu. Resulullah (a.s.) da onu ezberliyor, insanlara iletiyor ve seçtiği özel vahiy katiplerine yazmalarını emrediyordu. Yazdırırken de şöyle diyordu: : ***"Şu sûreyi şu sûrenin yanına yerleştiriniz, bu ayeti de şu ayetin devamına koyunuz."*** Böylece yazılan ayetler, vahiy katiplerinin kendileri için birer nüsha çıkarmalarının ardından asıl nüsha Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek evinde muhafaza ediliyordu.

Kur'an-ı Kerim, o dönemde kullanılan çeşitli yazı malzemelerine kaydediliyordu. Bu malzemeler çok çeşitli olup en meşhurları şunlardı:

Develerin kürek ve kaburga kemikleri (*azm*), tabaklanmış deri parçaları (*edîm*), yaprak/yassı taşlar (*lihaf*), hurma dallarının uygun yerleri (*asib*), seramik parçaları (*hazef*), tahta (*kateb*), parşömen (*rakk*) ve papirüslerdir.[17]

Sahabeden bazıları vardı ki, ayetleri sadece Resulullah'ın (s.a.v.) mübarek ağızlarından dinlemekle yetinir ve ilgili ayetlerin tamamını ya da bir kısmını ezberlerdi. Bunun yanında ayetleri yazan sahabe olduğu gibi sureleri yazanlar da vardı. Bazıları da Kur'an'ın tamamını yazmıştı. Böylece Kur'an-ı Kerim Resulullah'ın (s.a.v.) devrinde sinelerde/ hafızalarda olduğu gibi satırlarda/yazılarda da koruma altına alınmıştı.

Resulullah (s.a.v.) döneminden en meşhur vahiy katipleri ise şunlardır: Dört Raşid Halife, Ubey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit. Zeyd b. Erkam, Huzeyfetü'l-Yemani ve daha niceleri ...

Kur'an-ı Kerim'in tamamı Resulullah (s.a.v.) devrinde yazılı hale getirilmesine rağmen, şu temel sebepten dolayı tek bir *Mushaf* halinde toplanmamıştır:

Resulullah (s.a.v.) hayatta olduğu sürece vahiy inmeye devam ediyordu. Hergün yeni yeni inen vahiyler olduğu gibi, önceden belli sebeplere bağlı olarak inen bazı ayetler ise nesh ediliyor, hükümleri kaldırılıyordu. Efendimiz (s.a.v.) de, bunları takip ediyor, olan değişiklikleri anında katiplerine bildiriyordu.

Böyle olduğu içinde Kur'an, *Mushaf* haline ancak Efendimiz'den (s.a.v.) sonra getirilebildi.

[17] Vahyin yazıldığı malzeme için bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/185; Süyûtî, *İtkan*, I, 185-186; Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, s. 43

MEKKE DÖNEMİNDE İNEN SÛRELER

SÛRE ADI	NÜZÛL SIRASI	SÛRE SIRA NO	AYET SAYISI
Alak	1	96	19
Kalem	2	68	52
Müzzemmil	3	73	20
Müddesir	4	74	56
Fatiha	5	1	7
Mesed/Tebbet	6	111	5
Tekvîr	7	81	29
A'la	8	87	19
Leyl	9	92	21
Fecr	10	89	30
Duhâ	11	93	11
İnşirah	12	94	8
Asr	13	103	3
Adiyat	14	100	11
Kevser	15	108	3
Tekasür	16	102	8
Maûn	17	107	7
Kafirûn	18	109	6
Fil	19	105	5
Felak	20	113	5
Nas	21	114	6
İhlas	22	112	4
Necm	23	53	62
Abese	24	80	42
Kadr	25	97	5
Şems	26	91	15
Burûc	27	85	22
Tîn	28	95	8

MEKKE DÖNEMİNDE İNEN SURELER

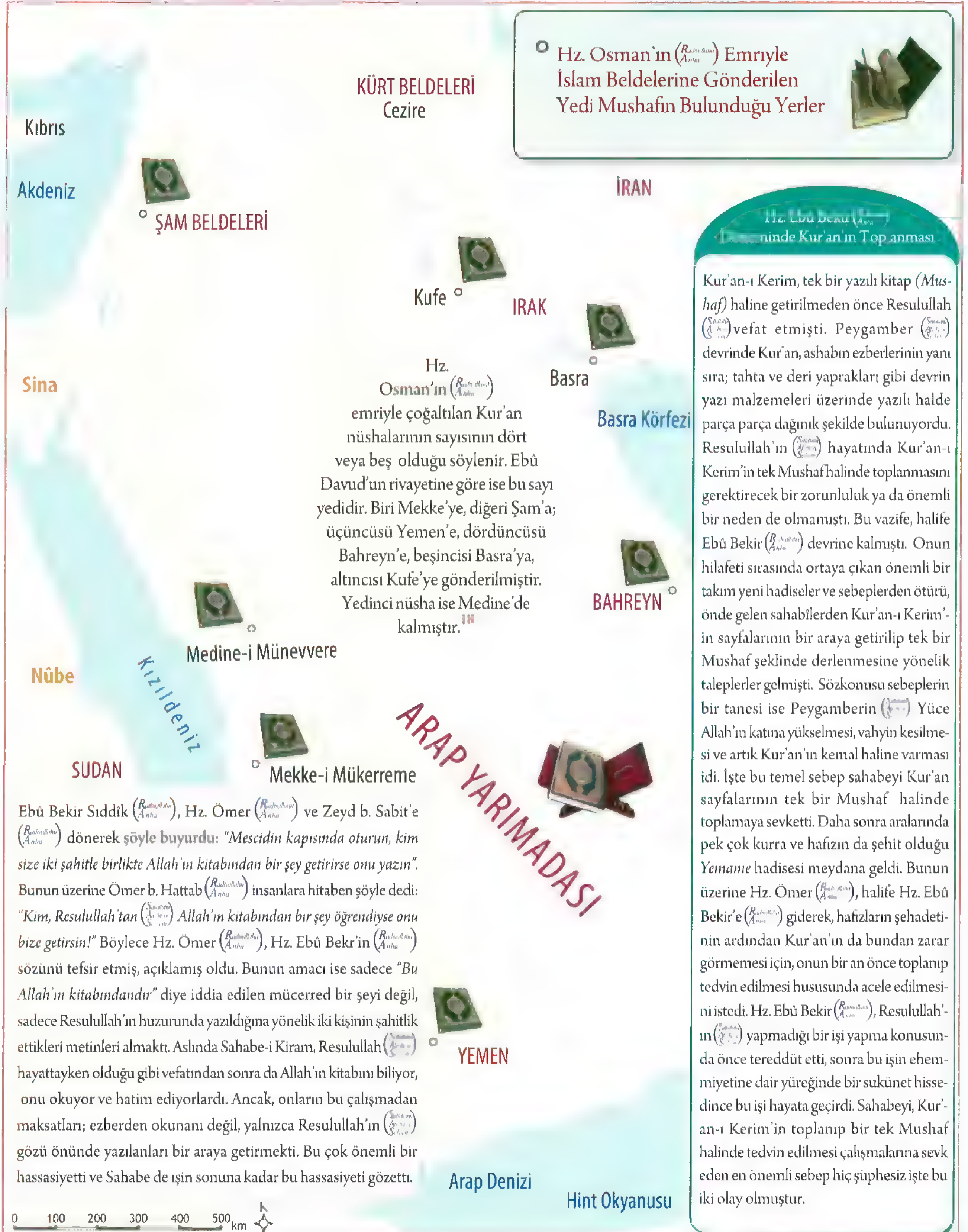
SÛRE ADI	NÜZÛL SIRASI	SÛRE SIRA NO	AYET SAYISI
Kureyş	29	106	4
Karia'	30	101	11
Kıyamet	31	75	40
Hümeze	32	104	9
Mürselat	33	77	50
Kâf	34	50	45
Beled	35	90	20
Tarık	36	86	17
Kamer	37	54	55
Sâd	38	38	77
A'raf	39	7	206
Cin	40	72	38
Yasin	41	36	83
Furkan	42	25	77
Fatır	43	35	45
Meryem	44	19	98
Taha	45	20	135
Vâkia	46	56	96
Şuara	47	26	227
Neml	48	27	93
Kasas	49	28	88
İsra	50	17	111
Yunus	51	10	109
Hûd	52	11	123
Yusuf	53	12	111
Hicr	54	15	99
En'am	55	6	165
Saffât	56	37	182

MEKKE DÖNEMİNDE İNEN SURELER

SÛRE ADI	NÜZÛL SIRASI	SÛRE SIRA NO	AYET SAYISI
Lokman	57	31	34
Sebe'	58	34	54
Zümer	59	39	75
Gafir	60	40	85
Fussilet	61	41	54
Şûra	62	42	53
Zuhruf	63	43	89
Duhan	64	44	59
Casiye	65	45	37
Ahkaf	66	46	35
Zariyat	67	51	60
Gaşiye	68	88	26
Kehf	69	18	110
Nahl	70	16	128
Nuh	71	71	28
İbrahim	72	14	52
Enbiya	73	21	112
Muminûn	74	23	118
Secde	75	32	30
Tûr	76	52	49
Mülk	77	67	30
Hâkka	78	69	52
Mearic	79	70	44
Nebe'	80	78	40
Naziat	81	79	46
İnfitar	82	82	19
İnşikak	83	84	25
Rûm	84	30	60
Ankebut	85	29	69
Mutaffifin	86	83	36

MEDİNE DÖNEMİNDE İNEN SÛRELER

SÛRE ADI	NÜZÛL SIRASI	SÛRE SIRA NO	AYET SAYISI
Bakara	87	2	286
Enfal	88	8	75
Al-i İmrân	89	3	200
Ahzab	90	33	73
Mümtehine	91	60	13
Nisa	92	4	176
Zilzal	93	99	8
Hadid	94	57	29
Muhammed	95	47	38
Ra'd	96	13	43
Rahman	97	55	78
İnsan	98	76	31
Talak	99	65	12
Beyyine	100	98	8
Haşr	101	59	24
Nur	102	24	64
Hac	103	22	78
Münafikûn	104	63	11
Mücadele	105	58	22
Hucurat	106	49	18
Tahrîm	107	66	12
Teğabun	108	64	18
Saf	109	61	14
Cuma	110	62	11
Feth	111	48	29
Maide	112	5	120
Tevbe	113	9	129
Nasr	114	110	3

Hz. Osman'ın (r.a.) emriyle çoğaltılan Kur'an nüshalarının sayısının dört veya beş olduğu söylenir. Ebû Davud'un rivayetine göre ise bu sayı yedidir. Biri Mekke'ye, diğeri Şam'a; üçüncüsü Yemen'e, dördüncüsü Bahreyn'e, beşincisi Basra'ya, altıncısı Kufe'ye gönderilmiştir. Yedinci nüsha ise Medine'de kalmıştır.[18]

Ebû Bekir Sıddîk (r.a.), Hz. Ömer (r.a.) ve Zeyd b. Sabit'e (r.a.) dönerek şöyle buyurdu: *"Mescidin kapısında oturun, kim size iki şahitle birlikte Allah'ın kitabından bir şey getirirse onu yazın".* Bunun üzerine Ömer b. Hattab (r.a.) insanlara hitaben şöyle dedi: *"Kim, Resulullah'tan (s.a.v.) Allah'ın kitabından bir şey öğrendiyse onu bize getirsin!"* Böylece Hz. Ömer (r.a.), Hz. Ebû Bekr'in (r.a.) sözünü tefsir etmiş, açıklamış oldu. Bunun amacı ise sadece *"Bu Allah'ın kitabındandır"* diye iddia edilen mücerred bir şeyi değil, sadece Resulullah'ın huzurunda yazıldığına yönelik iki kişinin şahitlik ettikleri metinleri almaktı. Aslında Sahabe-i Kiram, Resulullah (s.a.v.) hayattayken olduğu gibi vefatından sonra da Allah'ın kitabını biliyor, onu okuyor ve hatim ediyorlardı. Ancak, onların bu çalışmadan maksatları; ezberden okunanı değil, yalnızca Resulullah'ın (s.a.v.) gözü önünde yazılanları bir araya getirmekti. Bu çok önemli bir hassasiyetti ve Sahabe de ışın sonuna kadar bu hassasiyeti gözetti.

Hz. Ebû Bekir (r.a.) Döneminde Kur'an'ın Toplanması

Kur'an-ı Kerim, tek bir yazılı kitap *(Mushaf)* haline getirilmeden önce Resulullah (s.a.v.) vefat etmişti. Peygamber (s.a.v.) devrinde Kur'an, ashabın ezberlerinin yanı sıra; tahta ve deri yaprakları gibi devrin yazı malzemeleri üzerinde yazılı halde parça parça dağınık şekilde bulunuyordu. Resulullah'ın (s.a.v.) hayatında Kur'an-ı Kerim'in tek Mushaf halinde toplanmasını gerektirecek bir zorunluluk ya da önemli bir neden de olmamıştı. Bu vazife, halife Ebû Bekir (r.a.) devrine kalmıştı. Onun hilafeti sırasında ortaya çıkan önemli bir takım yeni hadiseler ve sebeplerden ötürü, önde gelen sahabîlerden Kur'an-ı Kerim'in sayfalarının bir araya getirilip tek bir Mushaf şeklinde derlenmesine yönelik talepler gelmişti. Sözkonusu sebeplerin bir tanesi ise Peygamberin (s.a.v.) Yüce Allah'ın katına yükselmesi, vahyin kesilmesi ve artık Kur'an'ın kemal haline varması idi. İşte bu temel sebep sahabeyi Kur'an sayfalarının tek bir Mushaf halinde toplamaya sevketti. Daha sonra aralarında pek çok kurra ve hafızın da şehit olduğu *Yemame* hadisesi meydana geldi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), halife Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) giderek, hafızların şehadetinin ardından Kur'an'ın da bundan zarar görmemesi için, onun bir an önce toplanıp tedvin edilmesi hususunda acele edilmesini istedi. Hz. Ebû Bekir (r.a.), Resulullah'ın (s.a.v.) yapmadığı bir işi yapma konusunda önce tereddüt etti, sonra bu işin ehemmiyetine dair yüreğinde bir sükûnet hissedince bu işi hayata geçirdi. Sahabeyi, Kur'an-ı Kerim'in toplanıp bir tek Mushaf halinde tedvin edilmesi çalışmalarına sevk eden en önemli sebep hiç şüphesiz işte bu iki olay olmuştur.

18 Kur'an'ın gerek Hz. Ebû Bekir devrindeki cem'i, yani bir Mushaf halinde toplanması, gerek Hz. Osman döneminde çoğaltılması meselesi çok geniş bir konudur. Müellifimizin detaya girmeden aktardığı bu önemli olayların detayları için bkz: Zerkeşî, *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an;* Süyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an;* Hamidullah, Muhammed; *Kur'an'ı Kerim Tarihi;* Cerrahoğlu, İsmail; *Tefsir Usulü;* Karaçam, İsmail; *Sonsuz Mucize Kur'an.*

MEKKE DÖNEMİNİN İLK MÜSLÜMANLARI

İSLAM İLE İLK MUŞERREF OLANLAR

Müfessir Sa'lebî (ö.427/1035), İbn Abbas rivayetine dayanarak ilk Müslüman olan kişinin Hz. Hatice (Radıyallahu Anha) olduğu hususunda ulemanın hemfikir olduğunu; ancak ondan sonra kimin ikinci sırada Müslüman olduğu konusu-nun ise tartışmalı olduğunu iddia etmektedir. İshak b. Rahveyh el-Hanzalî (ö. 238/852) bu rivayetleri birleştirerek şöyle demiştir:

"Erkeklerden ilk Müslüman olan Hz. Ebû Bekir, kadınlardan ilk Müslüman olan Hz. Hatice, çocuklardan ilk Müslüman olan Hz. Ali, mevâlîden Zeyd b. Harise ve kölelerden ilk Müslüman olan ise Bilal'dir." Doğrusunu en iyi Allah bilir.

(Kurtûbî, *Tefsir*, c. 8, s. 235)

Hz. EBÛ BEKİR'İN MÜSLÜMAN OLUŞU

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Nübüvvet öncesinde de dostluğu olan Hz. Ebû Bekir'e, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk günlerde daveti duyurmuş o ise tereddütsüz iman etmişti. Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun iman edişini şöyle ifade edecekti: ***"Kime İslam'ı arz ettimse, içinde biraz tereddüt ve şüphe baş göstermiştir. Ama Ebû Bekir'e arz ettiğimde hiç tereddüt etmeden iman etmişti."*** (Tirmizi, 3661)

Hz. EBÛ BEKİR'İN VASITASIYLA MÜSLÜMAN OLANLAR

- Osman b. Affan el-Emevî,
- Zübeyr b. Avvam el-Esedî,
- Abdurrahman b. Avf ez-Zührî
- Sa'd b. Ebî Vakkas ez-Zührî,
- Talha b. Ubeydullah et-Teymî

Bu beş kişi, davetin ilk yıllarında Ebû Bekir'in vesilesi ile İslamla müşerref oldular. Bunlar dışında da daha onlarcası, onun eliyle iman ile tanışmışlardı.

Hz. ALİ B. EBÎ TALİB'İN MÜSLÜMAN OLUŞU

Enes b. Malik, Hz. Ali'nin Müslüman olma zamanını şöyle açıklıyor: "Efendimiz'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk vahiy pazartesi günü geldi. Salı günü Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz ile buluştu. Ali, Salı günü Efendimiz'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arkasında namaz kılmaya başlamıştı."(Tirmizi, 3728)

KUREYŞ'İN DIŞINDAKİ KABİLELLERDEN İLK MÜSLÜMAN OLANLAR

- Abdullah b. Mes'ud
- Mes'ud b. Rebia
- Ebû Zer el-Ğifari
- Abdullah b. Cahş
- Ebû Ahmed b. Cahş
- Bilal b. Rebah el-Habeşî
- Süheyb b. Sinan er-Rûmî
- Ammar b. Yasir
- Yasir ve hanımı Sümeyye
- Amir b. Füheyre
- Zinnure ve kızı Ümmü Ubeys
- Ümmü Eymen Bereke el-Habeşiyye

KUREYŞ'TEN İKİNCİ SÜREÇTE MÜSLÜMAN OLANLARDAN BAZILARI

- Haris b. Fihroğullarından Ebû Ubeyde b. Cerrâh
- Ebû Seleme b. Abdül-Esed el-Mahzûmî ve hanımı Ümmü Seleme
- Erkam b. Ebi'l-Erkam el-Mahzûmî
- Osman b. Maz'ûn ve kardeşleri Kudame ile Abdullah
- Ubeyde b. Hâris b. Abdülmuttalib,
- Said b. Zeyd ve hanımı Ömer b. Hattab'ın kız kardeşi Fatıma bint Hattab ve Habbab b. Eret
- Ca'fer b. Ebî Talib ve hanımı Esma bint Ümeys,
- Halid b. Saîd ve hanımı Ümeyme bint Halef,
- Amr b. Saîd, Hatib b. Hâris ve hanımı Fatıma bint Mücellel ile kardeşi Hattab b. Hâris ve karısı Fukeyhe bint Yesar
- Ma'mer b. Hâris, Mutallib b. Ezher ve hanımı Remle bint Avf
- Nuam b. Abdullah[19]

[19] Müellifimizin burada verdiği isimler ilk Müslüman olan Kureyşlilerden ancak bir miktarıdır. Yoksa Müslüman olanların sayısı elbette daha fazladır. Özellikle siyer ve bazı sahabe kaynaklarından biz daha fazla isim tespit etmekteyiz. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: İbn Hişam, *Sîre*, İbn Sa'd, *Tabakat*, İbn Hacer, *el-İsabe*, İbn Esir, *Usdü'l-Ğabe*

MEKKE DÖNEMİNDE İSLAM DAVETİNE KARŞI ÇIKAN MEŞHUR İNKARCILAR

	DAVETE KARŞI ÇIKANLARIN ELEBAŞLARI	HAKLARINDA İNEN AYETLER
1	**Ebû Cehil** (*Amr b. Hişam el-Mahzûmi*) İslam'a karşı düşman olanların sembol ismi olmuştu. Küfründe çok samimi olduğu için Efendimiz (s.a.v.) Müslüman olması için Hz. Ömer ile birlikte ona da dua etmişti. Ama o son nefesine kadar inkar yolunu tutmuş, en son Bedir'de de küfür yolunda ölmüştü. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c. 2, s. 360	***"İşte böyle her peygamber için suçlulardan düşman kıldık. Yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter."*** (Furkan, 25/31)
2	**Ebû Leheb** (*Abdüluzza b. Abdülmuttalib el-Haşimî*) ve Hanımı **Ümmü Cemil** (*Avra bint Harb el-Emevî*) Efendimiz'in (s.a.v.) amcası ve yengesi idi. Ama Efendimiz'e (s.a.v.) en fazla eziyet verenlerden oldular. Haklarında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz.Peygamber'in* (s.a.v.) *Albümü*, s. 222-223	***"Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak karısı da boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde ateşe girecek."*** (Tebbet, 111/1-5)
3	**Ukbe b. Ebî Muayt** İslami davetin ilk yıllarında en düşmanca tavır alanlardan birisi de Ukbe idi. Efendimiz (s.a.v.) onu: "***kötü bir komşu***" diye vasfetmişti. Aslında Übeyy b. Halef olmasa idi, belki de Müslüman olabilirdi. Ama Ubeyy'in telkinleri ile müşrik olarak yaşadı ve o halde de öldürüldü. O da Bedir esirleri arasında idi ve o gün orada öldürüldü. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c.2, s. 383; Dimaşki, *Subulu'l-Huda*, c. 2, s. 450	***"O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım!"*** (Furkan, 25/27)
4	**Velid b. Muğire el-Mahzûmi** Meşhur sahabî Halid b. Velid'in babasıdır. Efendimiz'e (s.a.v.) karşı çok düşmanlıklar ve eziyetler yapmıştır. Efendimiz'in (s.a.v.) Medine'ye hicret etmesinden bir müddet önce Mekke'de müşrik olarak ölmüştür. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c. 1, s. 360, c.2, s. 64-69	***"Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler.*** (Zuhruf, 43/31)
5	**Ahnes b. Şerîk es-Sekafî** Düşmanlıkta zirve olan Ahnes, Mekke Fethinde Müslüman olmuş ve ondan sonraki hayatında da iman yolunda bir hayat geçirmiştir. Hz. Ömer'in hilafetinin ilk yıllarında Mekke'de vefat etmiştir. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsabe*, c.1, s.27	***"Yemin edip duran alçağa itaat etme! Ayıp arayana ve laf götürüp getirene, iyiliği engelleyene, günaha düşkün olana, kaba, üstelik kötü ün sahibi olana..."*** (Kalem, 68/10-13)
6	**Abdullah b. Ebî Ümeyye el-Mahzûmî** Efendimiz'in (s.a.v.) halası Âtike'nin oğluydu. Çok düşmanca bir tavır içerisindeydi. Mekke Fethi'nin hemen öncesinde Müslüman oldu. Çok kısa bir zaman sonra da Taif Seferinde şehit olarak bu dünyadan ayrıldı. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in* (s.a.v.) *Albümü*, s. 328, 329	***"Yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça asla sana inanmayacağız, demişlerdi."*** (İsra, 17/90)
7	**Nadir b. Haris** Abdüddar oğullarındandır. En azılı düşmanlardan ve Efendimiz'e (s.a.v.) karşı en fazla hakaret edenlerden biridir. Bedir Gazvesinde müşriklerin sancaktarı iken Müslümanlara esir düşmüş, haddi aşan tavırlarına devam ettiği için Medine'ye dönüş yolunda Efendimiz'in (s.a.v.) emri ile Hz. Ali tarafından öldürülmüştür. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c. 2, s. 383	***"Eğer kendilerine bir uyarıcı gelecek olursa, ümmetlerin içinde en doğru yolda giden biri olacaklarına dair tüm güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi."*** (Fatır, 35/42)
8	**Ebû Zem'a b. Esved b. Mutallib** Efendimiz'e (s.a.v.) karşı çok alaycı bir tavır içinde idi. Özellikle kaş, göz hareketleri ile O'nu (s.a.v.) alaya alır, başkalarının gülmesini isterdi. Ebû Zem'a Mekke'de, çok feci bir şekilde öldü, oğulları Zem'a ile Akil ise Bedir'de müşrik olarak öldürüldüler. Dimaşkı, *Subulu'l-Huda*, c. 2, s. 450	***"Onlar, kendi günahlarını ve kendi günahlarıyla beraber başka günahları da taşırlar."*** (Ankebut, 29/13)

MEKKE DÖNEMİNDE İSLAM DAVETİNE KARŞI ÇIKAN MEŞHUR İNKARCILAR

	DAVETE KARŞI ÇIKANLARIN ELEBAŞLARI	HAKLARINDA İNEN AYETLER
9	**Şeybe b. Rebia ile kardeşi Utbe b. Rebia** Ümeyye oğullarındandır. Ebû Süfyan'ın hanımı Hind'in babası ve amcasıdır. Bedir savaşında Utbe'nin oğlu Velid ile birlikte üçü de ilk karşılaşmada Hz. Hamza ve Hz. Ali tarafından öldürülmüştür. Bkz: İbn Hişam, *Sîre,* c. 2, s. 360,361	*"Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimizde örtüler, kulaklarımızda ağırlık vardır. Seninle bizim aramızda da bir perde vardır. Sen çalış, biz de çalışacağız, dediler."* (Fussilet, 41/5)
10	**Abdüyeğus b. Vehb** Efendimiz'in (s.a.v.) dayısıdır. Düşmanlıkta zirve birisiydi. Müşrik olarak öldü. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin; *Hz.Peygamber'in (sas) Albümü,* s. 242,243	*"Alaycılara karşı biz sana yeteriz."* (Hicr, 15/95)
11	**Haris b. Kays es-Sehmî** Cahiliye döneminin meşhur kadınlarından Antıla'nın oğludur. Annesine nispet edilerek çağrılır. Düşmanlıkta çok ileri gidenlerden biriydi. Efendimiz'e (s.a.v.) karşı çok alaycı bir tavır takındı. Sonra amansız bir hastalığa yakalanarak, feci bir şekilde öldü. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Dimaşki, *Subulu'l-Huda,* c. 2, s. 450	*"Şu heva ve hevesini ilah edineni gördün mü?"* (Casiye, 45/23)
12	**Nübeyh b. Haccac ve Münebbih b. Haccac** Haccac'ın oğulları olan bu iki kardeş Efendimiz'e (s.a.v.) ve Müslümanlara çok eziyet etmişlerdi. O kardeşlerden büyüğü olan Nübeyh çok zalim ve sınır tanımaz biriydi. Mekke'de kurulan Hilfu'l-Fudûl/Erdemliler İttifakı olayında onun adı bir kızı zorla alıkoyma meselesinde geçmişti. İki kardeşte müşrik olarak yaşamış ve o halde de ölmüşlerdi. İkiside Bedr'e müşrik saflarında katılmış ve orada öldürülmüşlerdir. Bkz: İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre,* s. 150	*"Sonra ondan yüz çevirmişler ve 'O, öğretilmiş bir mecnun/deli' demişlerdi."* (Duhan, 44/14)
13	**Saîd b. el-Âs** *(Ebû Uhayha)* Efendimiz'e (s.a.v.) düşman olanlardan biri de Saîd b. el-As'tı. O da yıllarca bu düşmanlığı sürdürdü. Kendi, Nübüvvetin 13. yılında Taif'te şirk üzere öldü. Oğulları, Ubeyde ve el-Asi ise Bedir'e müşrik saflarından katıldılar ve biri Zübeyr b. Avvam'ın diğeri Hz. Ali'nin kılıçları ile öldürüldüler. Bkz: İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre,* s. 150; Dimaşki, *Subulu'l-Huda,* c. 12, s. 76	*"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir toplumun, Allah'a ve Elçisine muhalefet eden kimseler için bir sevgi beslediklerini göremezsin."* (Mücadele, 58/22)
14	**Übeyy b. Halef el-Cumhî** Çok düşmanca bir tavrı vardı. Efendimiz'e (s.a.v.) 13 yıl boyunca çok hakaretler ve işkenceler yaptı. Birgün; "ben Muhammed'i öldüreceğim" dedi. Bu söz Efendimiz'e (s.a.v.) ulaşacınca: "Vallahi! Onu ben öldüreceğim" demişti. Efendimiz'in (s.a.v.) bu sözü onu çok korkutmuştu. Bedir'de esir düşmüş, fidyesi ödenerek serbest kalmıştı. Uhud'a da katılmıştı. O esna da Efendimiz (s.a.v.) ona bir mızrak atmış, mızrak bedeninde küçük bir yara açmıştı ve Übeyy o yara üzerine de müşrik olarak ölmüştü. Bkz: Dimaşki, *Subulu'l-Huda,* c. 2, s.460	*"İnsan kendisini bir damladan yarattığımızı görmüyor mu ki apaçık mücadeleci oluveriyor."* (Yasin, 36/77)
15	**Âs b. Vâil es-Sehmî** Mekke'nin en zengin ve soylularından biriydi. Ama İslam'a karşı çok acımasız bir tavır takındı. Efendimiz'e (s.a.v.) ve başta Habbab b. Eret olmak üzere birçok sahabiye inanılmaz işkenceler yaptı. Oğullarından Hişam b. Âs, ilk Müslümanlardan oldu ve iman yolunda Habeşistan'a hicret etti. Diğer oğlu Amr b. Âs ise Mekke Fethi'nde Müslüman oldu. Âs b. Vail, hicretten birkaç ay önce Mekke'de müşrik olarak öldü. Hakkında dah fazla bilgi için bkz: İbn Hişam, *Sîre,* c. 1, s. 265, 295; İbn Sa'd, *Tabakat,* c. 1, s. 127	*"Gerçek şu ki sana kin besleyen /düşmanının soyu kesiktir."* (Kevser, 108/3)
16	**Ümeyye b. Halef el-Cumhî** İslam'ın ve Müslümanların azılı düşmanlarından biri de Ümeyye b. Halef'ti. O Efendimiz'e (s.a.v.) başta Bilal olmak üzere pekçok sahabiye birçok işkenceler yapmıştı. Bedir Gazvesine müşrik saflarında katıldı ve Müslümanlara esir düştü. Abdurrahman b. Avf'ın arkadaşı olduğu için onun himayesine girdi. Ama Bilal onu görünce; "Bu Ümeyye'dir, ya o yaşayacak, ya ben" diyerek onu Bedir'de öldürdü. Bkz: İbn Hişam, *Sîre,* c.2, s. 381	*"Bütün koğuculuk yapanların, insanları arkadan çekiştirenlerin vay haline!"* (Humeze, 104/1)

I. ve II. HABEŞİSTAN HİCRETİNDE İZLENEN YOL

Eyle
Sina
Meyden Bölgesi
Bide'
Tebûk
MISIR
Deba
Kura Vadisi
Ula
Vech
Emlec
Yen'bu'
Bedir
Kızıldeniz
ARAP YARIMADASI
Cidde
Kureyş
Mekke-i Mükerreme
Şuaybe
Leys
Tuhametu Asir
Kunfüze
Savakin
Câzan
Fürsân Adaları
Musavva'
Aksûm
Hadid
Muhâ
YEMEN
Şakra
Aden
Arap Denizi
Hint Okyanusu
K
0 100 200 300 400 500 km

II. HABEŞİSTAN HİCRETİ

İlk Habeşistan hicretinin üzerinden birkaç ay geçince Mekke'nin büyüklerinin Müslüman olduğu yönünde yanlış bir haber Habeşistan'a ulaştı. Bu haber üzerine Habeşistan'da olan Müslümanlara geri döndüler. Ama Mekke'ye geldiklerinde bu haberin yalan olduklarını gördüler. Mekke işknece ve baskıları daha da şiddetlendirmişti. Bunun üzerine Müslümanlar ikinci kez Efendimiz'in (ﷺ) izniyle Habeşistan'a hicret etmeye karar verdiler. Müslümanların ikinci Habeşistan hicretinin başlangıcı, birinciye nisbetle daha zor ve çetin olmuştur. Zira, Kureyşliler teyakkuz halinde olup, bu hicreti ne pahasına olursa olsun durdurmaya kararlıydılar. Ancak, Allah'ın da inayetiyle Müslümanlar, plan ve tedbirlerini güzel yapmış, Kureyşlilere yakalanmadan Habeş Kralı Necaşî'nin huzuruna çıkmaya muvaffak olmuşlardır. Bu ikinci kafilede 83 erkek, 18 de kadın bulunuyordu. Nasıl ki ilk hicret, İslam ve Müslümanlar için hayırlara vesile olduysa, bu ikinci hicrette birincisine kıyasla kafilede bulunan Müslümanların sayısının çokluğu ve sonrasında onlardan gelen güzel haberler bakımından daha hayırlı ve olumlu geçtiği söylenebilir.

I. HABEŞİSTAN HİCRETİ

Ashabtan ilk kafile, İslamiyet'in 5. yılında Habeşistan'a hicret etti. Bu kafile 12 erkek ve 4 kadından oluşuyordu. Onların başında Osman b. Affan (Radıyallahu Anh) bulunuyordu. Hz. Osman'ın beraberinde eşi ve Peygamberimiz'in kızı Rukiyye de vardı. Yolculuk, Kureyşli müşriklerin farkına varmaması için gece karanlığında başlamıştı. Kafile, Şuaybe limanında bindikleri iki ticari gemi sayesinde deniz yoluyla Habeşistan'a ulaştı. Aynı zamanda olayı duyan Kureyşliler, Müslümanların peşine düşmelerine rağmen onlara yetişemediler. Kureyşliler, Şuaybe limanına vardıklarında, Müslümanlar çoktan denize açılmış, Habeşistan'ın yolunu tutmuşlardı bile... Müslümanlar, Habeşistan'ı kendileri için bir güven ve emniyet içinde buldulur. Üstelik, Resulullah'ın (ﷺ) haber verdiği gibi, kimseye zulmetmeyen Habeş Kralı Necaşî tarafından büyük bir sıcakkanlılık içerisinde ikramlar ve güler yüzle karşılandılar.

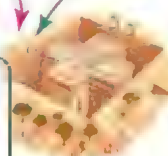

Resulullah (ﷺ), ashabının başına gelen zorluk ve musibetleri görünce, onlardan bazılarını aileleri ile birlikte Habeşistan a hicret etmeyi emretti. Resulullah'ın (ﷺ) Müslümanların hicret etmesi için Habeşistan'ı uygun bulması, hiç şüphesiz İslam daveti için atılmış önemli adımlardan biridir.

Birinci Habeşistan Hicreti:
Peygamberliğin 5. Yılı (Miladi, 615)
ayında da dönuş olmuştur.
İkinci Habeşistan Hicreti:
Birinci hicretten bir yıl sonra Peygamberliğin 6. Yılında (Miladi, 616) olmustur.

Habeşistan Hicretinin Güzergahı

Birinci Görüşe Göre Habeşistan Hicretinin Güzergahı

AKSÛM HABEŞ KIRALLIĞI

Habeşistan Kralı Asham el-Necâşî'nin Tarihi Mekanı

İKİ HABEŞİSTAN HİCRETİNE DE KATILAN MÜSLÜMANLAR

KUREYŞ'İN KOLLARI	Muhacirler	Dönenler	Mekke'de vefat edenler	Mekke'de hapsedilenler	Medine'ye hicret eden	Habeşistan'da vefat edenler	Bedir'den sonra hicret edenler	Ca'fer ile beraber dönenler	Habeşistan'da kalanlar	Hıristiyan olanlar
Haşimoğulları	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ümeyyeoğulları	7	2	-	-	2	-	-	3	1	1[20]
Abdüşemsoğulları	2	1	-	-	1	-	-	1	-	-
Nevfeloğulları	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Esedoğulları	4	1	-	-	1	1	-	1	1	-
Abdoğulları	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Abduddâroğulları	5	2	-	-	2	-	1	1	1	-
Zühreoğulları	6	3	-		3	1	2	-	-	-
Teymoğulları	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Mahzûmoğulları	9	6	-	2	4	-	-	-	3	-
Cumhoğulları	10	4	-	-	4	3	-	1	2	-
Sehmoğulları	14	2	-	1	1	1	1	1	1	-
Adiyoğulları	5	1	-	-	1	2	-	2	-	-
Âmiroğulları	8	5	1	1	3	-	1	2	-	-
Hârisoğulları	8	4	-	-	4	-	-	1	3	-
TOPLAM	83	33	1	4	28	8	5	15	21	1

Aksûm Habeşistan Krallığı'na ait tarihî kalıntı ve sikkeler.
Habeşistan/ETİYOPYA

[20] Habeşistan'da dinini değiştirip, Hıristiyan olan ve o hal üzere de ölen, Ümmü Habibe validemizin kocası, Efendimiz'in (ﷺ) halası Ümeyme'nin oğlu Ubeydullah b. Cahş'tır. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in Albümü*, s. 340, 341

HAMZA b. ABDÜLMUTTALİB'İN MÜSLÜMAN OLUŞU

Nübüvvetin 6. yılında Hamza b. Abdülmuttalib ile Ömer b. Hattab (r.a.) Müslüman oldular. Bazı siyer alimlerine göre ise Nübüvvetin 5. yılında Müslüman olmuşlardır. Hz. Hamza'nın (r.a.), Hz. Ömer'den (r.a.) üç gün önce Müslüman olduğu rivayet edilmektedir.

Yunus b. Bekîr, Muhammed b. İshak'tan rivayetle şöyle der: "Müslüman olanlardan biri – ki bu Vaiye idi- bana şunları anlattı: 'Ebû Cehil, Safa Tepesi'nde Resulullah'a (s.a.v.) karşı çıkarak ona eziyette bulundu, alaylar etti ve dininden dolayı O'na (s.a.v.) karşı ağza alınmayacak şeyler söyledi. Bu olay kendisine anlatıldığında Hz. Hamza, derhal Ebû Cehil'in bulunduğu mekâna gitti, baş ucuna kadar yanaştı ve yayını kaldırıp başına çok sert bir darbe indirdi. Bunu gören Mahzumîlerden bir grup insan Ebû Cehil'e yardım için Hz. Hamza'nın karşına dikilerek şöyle dediler: *'Nedir bu halin Ey Hamza! Saba rüzgârı gibi esiyorsun?'* Hz. Hamza onlara şöyle cevap verdi: *'Onun Allah'ın elçisi olduğu, söylediklerinin de hak olduğu bana ayan olmuşken, buna kim engel olabilir? Yemin olsun ki ben, ondan ayrılmayacağım, ondan vazgeçmeyeceğim, sözünüzün eriyseniz bana engel olun da görelim.'* Bunun üzerine Ebû Cehil araya girerek şöyle dedi: *'Ebû Umâre'yi rahat bırakın! Zira gerekten ben, onun kardeşinin oğluna çok çirkin şeyler söyledim, ona eziyet ettim."*

Hz. Hamza, bu şekilde Müslüman olunca, Kureyş artık Resulullah'ın (s.a.v.) daha da güçlendiğini anladı ve ona karşı kurdukları planlardan imtina etmeye ve daha dikkatli olmaya başladılar. Ayrıca, Hz. Hamza bununla ilgili olarak bir şiir[21] de söylemiştir.

İbn İshak, olayın sonrasını da şöyle anlatır:

" ... Ardından Hamza, evine döndüğünde, Şeytan ona yanaşarak şöyle vesvese vermeye başladı: *"Hani sen, Kureyş'in efendisi değil miydin? Atalarının dinini terk edip de bir Sabiye (kavminin dininden dönen) mi tabi oluyorsun? Ölüp gitmen bu yaptığından daha hayırlıdır."* Bunun üzerine Hz. Hamza: *"Allahım! Eğer yaptığım doğruysa bunu kalbime tasdik ettir, yok eğer değilse düştüğüm durumdan beni kurtaracak bir çıkış yolu göster."* diyerek yattı, ancak şeytanın amansız vesveselerinden dolayı, sıkıntılı bir gece geçirdi. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte soluğu Resulullah'ın (s.a.v.) yanında alarak şöyle dedi: *'Ey kardeşimin oğlu ben bir işe bulaştım, ondan çıkış yolunu da bilmiyorum. Kafam öyle karışık ki, girdiğim yol doğru mu yanlış mı onu da bilmiyorum, bana bir şeyler söyle, ey kardeşimin oğlu! Senin söylediklerine çok ihtiyacım var.'* Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ona vaaz ve nasihatlerde bulundu. Cehennem azabıyla korkuttu, Cennet ile müjdeledi. Resulullah'ın (s.a.v.) bu sözleri ile birlikte yüce Allah, Hz. Hamza'nın kalbine imanı yerleştirdi. Ardından Hz. Hamza şöyle dedi: *'Senin doğru söyleyen biri olduğuna yürekten inanarak şahitlik ediyorum Ey kardeşimin oğlu! Bana dinini açıkla, Allah'a yemin olsun ki, gök yerinde durduğu müddetçe, önceden benim için ilk dinim üzerinde olmaktan bana daha hoş gelen bir şey yoktu."*

Böylece Hz. Hamza (r.a.), Allah'ın kendisiyle dinini aziz kıldığı kimselerden olmuştu. (İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 3, s. 160)

---

[21] *Bu şiir şöyledir:*
"Kalbimi İslâmiyete, hanif olan dine yönelttiği zaman, Allah'a hamdettim. O din ki, kullarının bütün yaptıklarından haberdar olan; hepsinin iyisini kötüsünü bilen; mâsiyetleri sebebiyle kendilerini açlıktan, susuzluktan öldürmeyip, lutfu ile muamele eden; kudretiyle herşeye üstün gelen Rabbü'l-âlemîn tarafından gelmiştir. Onun emirleri bize okunduğu zaman, kalb ve akıl sahibi olanların gözlerinden yaşlar boşanır. Onlar apaçık Kur"ân âyetleri olarak Ahmed'e gelmiştir ki, Ahmed Mustafa içimizde sözü dinlenir ve kendisine boyun eğilir biridir! Hayır! Vallahi, biz o kavimle aramızdakini kılıçla halletmedikçe, kendisini hiç kimseye vermeyiz! Ona yardımı kesmeyiz!" (İbn Hişam, *Sîre*, c, 1, s. 388)

ÖMER b. HATTAB'IN (R.A.) MÜSLÜMAN OLUŞU

İbn İshak şöyle diyor: "Bana ulaşan habere göre Hz. Ömer'in (R.A.) İslamiyet'i kabulü şöyle olmuştur:

Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl ve eşi (Hz. Ömer'in kız kardeşi) Fatıma bint Hattab, Müslüman olmuşlar, ancak her ikisi de Hz. Ömer'den korktukları için imanlarını gizliyorlardı. Adiyy b. Ka'boğulları'ndan Hz. Ömer ile aynı kabileden olan Nuaym b. Abdullah en-Nahham da Müslüman olmuş, fakat o da kavminden çekindiği için bunu gizliyordu. Bu sırada Habbab b. Eret, Hz. Ömer'in eniştesi Said ile kızkardeşi Fatıma'ya Kur'an öğretmek için onların evine gider gelirdi.

Böyle bir ortamda Ömer b. Hattab Resulullah'ı (S.A.V.) öldürmek için kılıcını kuşanıp hiddetli bir şekilde yola koyulmuştu. Resulullah (S.A.V.) ve ashabından bir grubun Safa Tepesi'nin yanındaki bir evde[22] toplandıklarından bahsediliyordu. Resulullah'ın (S.A.V.) yanında amcası Hamza b. Abdülmuttalib, Ebû Bekir b. Ebî Kuhâfe es Sıddık, Ali b. Ebî Talib ve Habeşistan hicretine katılamayarak Mekke'de kalan Müslümanlardan oluşan yaklaşık kırk kişilik kadın erkek bir grup Müslüman da bulunmaktaydı.

Hz. Ömer yolda Nuaym b. Abdullah ile karşılaşır ve Nuaym: *'Nereye gidiyorsun ey Ömer?'* diye sorar. Ömer: *'Dininden dönen, Kureyş'in işlerini darmadağın eden, akıllarıyla alay eden, din ve ilahlarına söven Muhammed'e gidiyorum, onu öldüreceğim.'* diye cevap verir. Bunun üzerine Nuaym: *'Vallahi ey Ömer! Nefsin seni aldatmış. Muhammed'i öldürdüğünde Abdümenafoğulları'nın seni yeryüzünde yaşar halde hayatta bırakacaklarını mı sanıyorsun? Sen önce ailene dönüp onların işlerini düzene koy!'* Bunun üzerine Ömer: *'Hangi ailemden bahsediyorsun?'* diye sorunca, Nuaym: *'Amcanın oğlu enişten Said b. Zeyd b. Amr ve kız kardeşin Fatıma bint Hattâb'ı kastediyorum. Onlar Müslüman olarak Muhammed'in dinine tabi oldular. Sen, önce git onların işiyle uğraş'* dedi.

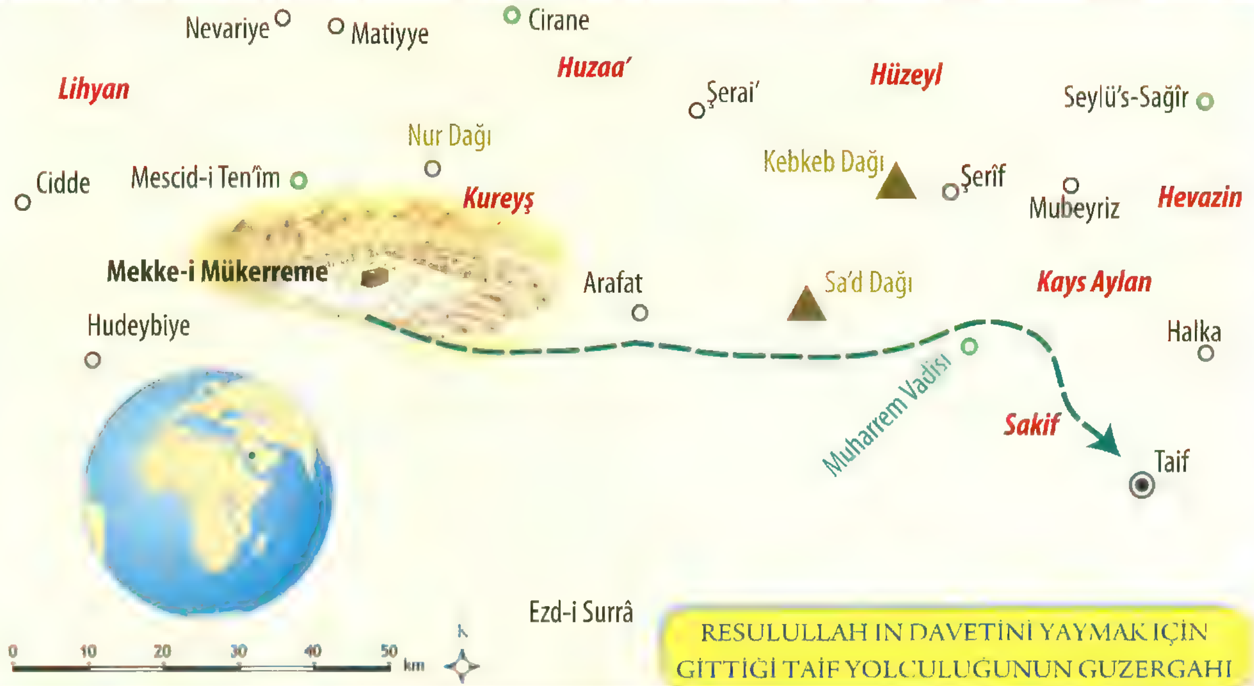
Bunun üzerine Hz. Ömer, eniştesi ile kız kardeşinin yanına gitmek üzere yolundan döndü. Onların evinde Habbab b. Eret elindeki (Tâ Hâ suresi yazılı) bir sahifeyi Fatıma'ya okuyordu. Habbab, Hz. Ömer'in geldiğini görünce, evin bir köşesine gizlenir. Fatıma ise sahifeyi alıp dizinin altına koyar. Ancak Ömer, eve yaklaştığında Habbab'ın onlara okuduğu ayetleri duymuştur. Hz. Ömer eve girer girmez: *'Duyduğum şu fısıltılar nedir?'* diye sorar. Onlar da: *'Bir şey duymadın ki!'* diye karşılık verince Hz. Ömer: 'Vallahi duydum, siz ikinizin Muhammed'in dinine tabi olduğunuz haberini aldım' der ve eniştesi Said b. Zeyd'in üzerine yürür ve ona vurmaya başlar. O arada Fatıma bint Hattab eşini korumak için araya girmeye çalıştığında Hz. Ömer'in bir darbesiyle o da yaralanır. Bunun üzerine kız kardeşi ve eniştesi birlikte: *"Evet, Müslüman olduk, Allah'a ve Resulüne inandık, bundan sonra ne yapacaksan yap"* derler.

Hz. Ömer, kız kardeşinin başından aşağıya akan kanı görünce yaptığına pişman olur ve niyetinden vazgeçer. Bunun üzerine kız kardeşine: *"Demin okuduğunuz ayetleri ver de, Muhammed'in getirdiği şeyin ne olduğuna bir bakayım"* der. Hz. Ömer, okuma yazma bilen birisiydi. Kız kardeşi: "Senin ona bir şey yapmandan korkuyoruz" demesi üzerine Hz. Ömer: *"Korkmayın,"* diyerek, sahifeyi okuduktan sonra tekrar onlara geri vereceğine ilahları adına yemin eder. Hz. Ömer'in bu güvenceyi vermesi üzerine kız kardeşi, onun Müslüman olabileceği umuduyla şöyle der: *'Kardeşim! Sen şirk inancında olan bir necissin, ona temizlenmeden el süremezsin.'* Bunun üzerine Hz. Ömer, kalkıp yıkanır, gelir; böylece kız kardeşi ona sahifeyi verir. Sahifede Tâ-Hâ suresinden ayetler bulunmaktadır. Hz. Ömer, onu içinden okumaya başlar, okudukça da etkilenir, sonra şöyle dedi: *'Bu söz ne kadar güzel ve ne kadar değerli!'* Bunu duyan Habbab, saklandığı yerden çıkarak Hz. Ömer'in yanına gelir ve şöyle der: *'Ey Ömer! Vallahi, Allah'ın, Peygamberin'in (S.A.V.) duasını, sana nasib olacağını umuyorum. Zira, ben dün Resulullah'ın (sav) şöyle dua ettiğini işitmiştim: '**Allahım! İslam'ı Ebi'l-Hakem b. Hişam veya Ömer b. Hattab ile aziz kıl.**' Artık ey Ömer! Allah'tan kork, Allah'tan!'* Bu sözler üzerine Hz. Ömer: *'Ey Habbab! Bana Muhammed'in bulunduğu yeri göster de Müslüman olayım.'* der. Habbab şöyle cevap verir: *'O, Safa'da bir evdedir. Yanında da ashabından bir grup vardır.'* Hz. Ömer, kılıcını eline alıp kuşandıktan sonra hiç vakit kaybetmeden Resulullah (S.A.V.) ile ashabının yanına gitmek üzere yola çıkar ve bulundukları evin kapısını çalar. Dışardaki sesi duyan ashabtan biri ayağa kalkarak kapı aralığından bakar ve kılıcını kuşanmış olduğu halde kapının önünde duranın Hz. Ömer olduğunu görünce, hemen Resulullah'a (S.A.V.) dönerek şöyle der: *'Ya Resulullah! Ömer kılıcını kuşanmış olduğu halde kapıda duruyor.'* Bunun üzerine Hz. Hamza b. Abdulmuttalib şöyle der: *'Ona izin verin; eğer hayırlı bir şey istiyorsa ona bol bol veririz, yok eğer kötü bir niyetle geldiyse kendi kılıcıyla kellesini alırız.'* Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurdular: **'Ona izin verin.'** Sahabe, Hz. Ömer'e izin verdi. Resulullah (S.A.V.), yerinden doğruldu ve onunla avluda karşılaştı. Kuşağından veya ridasının toplandığı bir yerden tutup onu kendine doğru hızlıca çekerek, şöyle buyurdu: **' Ey İbn Hattab! Söyle bakalım ne getirdin/niye geldin? Vallahi, Allah'ın sana bir musibet indirmesine kadar duracağını sanmıyorum!'** Hz. Ömer: *"Ey Allah'ın Resulü! Ben, Allah'a, Allah'ın Resulüne ve Allah'tan gelen şeylere iman etmek için senin yanına geldim!"* dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (S.A.V.) *"Allahu Ekber!"* diyerek tekbir getirdi. Evde bulunan ashab da Hz. Ömer'in Müsluman olduğunu anlayarak onlar da tekbirler getirdiler. Ashab, Hz. Hamza ile birlikte Hz. Ömer'in de Müslüman olmasının içlerinde meydana getirdiği gurur ve huzur ile birlikte bulundukları mekândan ayrıldılar.

Müslümanlar, o iki güzide şahsiyetin Resulullah'ı (S.A.V.) koruyacaklarını ve onlar sayesinde düşmanlarının daha insaflı davranmak zorunda kalacaklarını anlamışlardı.

(İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, c. 1, s. 344-345)

[22] Bu ev, Darü'l-Erkam diye bilinen, Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın eviydi. Mekkeliler, Muslumanların bir evde toplandıklarını biliyor, ama o evin kime ait, hangi ev olduklarını bilmiyorlardı. Bu ev hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevî Eğitim Modeli, Darü'l-Erkam*

RESULULLAH IN DAVETİNİ YAYMAK İÇİN GİTTİĞİ TAİF YOLCULUĞUNUN GÜZERGAHI

TAİF YOLCULUĞU

Tarih, Nübüvvetin 10. yılı Şevval ayını gösterdiğinde, Resulullah (ﷺ) azatlı kölesi Zeyd b. Harise ile birlikte yayan olarak Taif'e doğru yolu koyuldu. Taif'e ulaştığında Sakif kabilesinin önde gelenlerinden Amr b. Ümeyr es-Sakafi'nin oğulları Abdu Yaleyl, Mes'ud ve Habib kardeşlerle görüşmek üzere yanlarına gitti. Onları Allah'a çağırdı ve İslam'a destek olmaya davet etti. Onlar ise çok sert bir şekilde daveti kabul etmediler. Bunun üzerine Resulullah: ***"Ne yapıyorsanız yapın, ama benim hakkımda konuşmayın, sessiz olun; burada konuştuklarımızı Mekke'lilere söylemeyin"*** diyerek oradan ayrıldı. Resulullah, Taif'te on gün kaldı, bu süre zarfında orada ne kadar eşraf ve ileri gelenler varsa hepsiyle tek tek görüşüp, davette bulundu. Ancak, *"Şehrimizi terk et"* cevabı dışında karşılık bulamadı. Üstelik Resulullah (ﷺ), Taif'ten çıkıp gitmek istediğinde ise onların ayak takımı ile köleleri tarafından taşlandı. Nihayetinde Resulullah (ﷺ), Rebiaoğulları'ndan Utbe ve Şeybe kardeşlere ait, Taif'ten yaklaşık 3 mil uzaklıktaki bir bağa sığınır ve ellerini kaldırarak Rabbine şu niyazda bulundu:

"Allahım, güçsüzlüğümü, çaresizliğimi ve insanların nazarında düştüğüm hor ve hakir durumumu ancak sana arz ve şikayet ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen zor ve sıkıntılı durumlarda olanların, zulüm altında zayıf düşürülmüş olanların Rabbi'sin. Benim de Rabbim ancak sensin. Beni kimlerin eline bırakıyorsun? Sen beni; zalim bir düşman eline düşürmeyecek, onları bana hüküm geçirtecek bir konuma getirmeyeceksin.

Ey Rabbim! Benim üzerine çöken bu musibet ve eziyetler, eğer senin bana karşı bir kızgınlığından ve öfkenden dolayı değil ise, çektiğim bunca sıkıntıya hiç aldırış etmem ve hepsine tahammül ederim. Yine de senden bana gelecek bir sığınmaya çok ihtiyacım var. Hem bu dünyada hem de ahirette, senin o karanlıkları aydınlığa çevirecek nuruna sığınıyorum.

Ey Rabbim! Sen, hoşnut oluncaya kadar senden af diler, tevbe ve istiğfarda bulunurum. Biliyorum ki; güç ve kuvvet ancak sendedir."[23]

Hz. Peygamber'in (ﷺ) bu durumu, Rebia'nın oğullarının merhametini celbetti ve Addas adındaki Hıristiyan köleyi çağırıp: "Al bu üzümü şu adama götür" dediler. Addas, üzümü Resulullah'ın (ﷺ) önüne koyduğunda Efendimiz, üzümü *"Allah'ın adıyla"* diyerek yedi. Bunun üzerine Addas: *"Vallahi, bu sözü, bu beldenin halkından hiç kimse söylemez"* dediğinde Resulullah (ﷺ), Addas'a: *"Sen nerelisin?"* diye sordu. Addas: *"Ninovalı bir Hıristiyanım"* cevabını verdi. Ardından Resulullah şöyle buyurdular: *"Demek, sen o salih kişi Yunus İbn-i Mettâ'nın hemşehrisisin?"* Addas: *"Sen, Yunus İbn-i Mettâ'yı nereden biliyorsun?"* deyince, Resulullah şöyle buyurdu: *"O, benim kardeşimdir. O bir peygamberdi, ben de peygamberim."* Bunun üzerine, Addas kendisini tutamadı ve Resûlullah Efendimiz'in (ﷺ) başını, ellerini ve ayaklarını öpmeye başladı ve onları güzelce ağırladı. Sonrasında Resulullah Mekke'ye dönmek üzere yola koyuldu.

Hz. Aişe anlatıyor: *'Ey Allah'ın Resûlü! Uhud gününden daha kötü bir gün yaşadın mı?'* Resullulah (ﷺ) buyurdu: ***'Senin kavminden neler çektim neler. Onlardan en kötü olanı hayatımın en zor günü olan Taif'te başıma geldi. Ben, Abdu Yaleyl bin Abdikülâl'e, İslam'ı arzetmek için başvurduğumda beni kovdu. O kadar üzüldüm ki, âdeta kendimden geçmiş olarak geri döndüm. Karnü's-Seâlib'e nasıl geldiğimi hatırlamıyorum. Ancak orada kendime geldim, başımı havaya kaldırdım. Baktım ki, bir bulut beni gölgeliyor. Cebrail de onun içinde duruyordu. Cebrail bana: 'Allah, kavminin sana söylediklerine ve sana yaptıklarına şahit oldu. Bunun için istediğini kendisine emredesin diye benimle birlikte dağlar meleğini gönderdi' dedi. Cebrail'in sözünden sonra dağların meleği bana seslendi. Bana selam verdi ve: 'Ey Muhammed! Dilediğini yaparım. İstersen onların üzerine Ebû Kubeys ve el-Ahmer dağlarını*** –Mekke'yi çevreleyen iki dağ– ***kapatırım' dedi. Ben de: 'Hayır, umarım ki Allah, onların sulbünden Allah'a kulluk eden, Allah'ı birleyen ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmayan kimseler çıkarır' dedim."***[24]

---

23 İbn Hişam, *Sîre*, c. 2, s. 280

24 Buharı, *Bed'ü'l-Halk* 6, *Tevhid* 9; Müslim, *Cihâd* 111, 1795

Addas Mescidi'nin içinden ve dışından çekilmiş iki fotoğrafı/TAİF

RESULULLAH'IN (ﷺ) TAİF DÖNÜŞÜ CİNLERLE BULUŞMASI

Resulullah, (ﷺ) Yüce Allah'ın yedi kat sema ötesinden lütfettiği bu gaybi yardım ile kalbi mutmain olmuş bir halde, huzur içinde Mekke yoluna koyulur. *Nahle Vadisi*'ne ulaştığında, orada birkaç gün istirahat eder. *Nahle Vadisi*'nde tatlı suyu ve yeşilliği ile meşhur, konaklama için güzel bir yer olan *es-Seylu'l-Kebîr* ve *ez-Zeyme* diye bilinen iki mevki bulunmaktaydı. (Bkz. Karşı sayfadaki harita)

Resul-i Ekrem (ﷺ) tekrar yola koyulur ve *Batn-i Nahle*'ye geldiklerinde gece namaz kılarken, Nusaybin Cinlerinden bir topluluk da oradan geçmektedir. Bunun sebebi ise, Cinler gizlice dinleme ile bilgi hırsızlığı yapmak üzere görevdeyken, Sema'nın dikkat kesildiğini ve üzerlerine kızgın alevli gök taşlarının atıldığını fark ettiklerinde, İblis: *"Sema'da meydana gelen bu hadise, yer yüzünde ortaya çıkan bir takım olaylardan dolayıdır"* diyerek bir grup askerini haber almak üzere yeryüzüne gönderir. Onların ilk grubu Cinlerin eşrafından olan Nasîbîn/Nusaybin kafilesi *Tihame*'ye gelir. *Batn-i Nahle* mevkiye geldiklerinde ise Resulullah'ın (ﷺ) sabah namazını kılarken okuduğu Kur'an'ı işitmiş ve birbirlerine *"Dinleyın!"* demişlerdi.

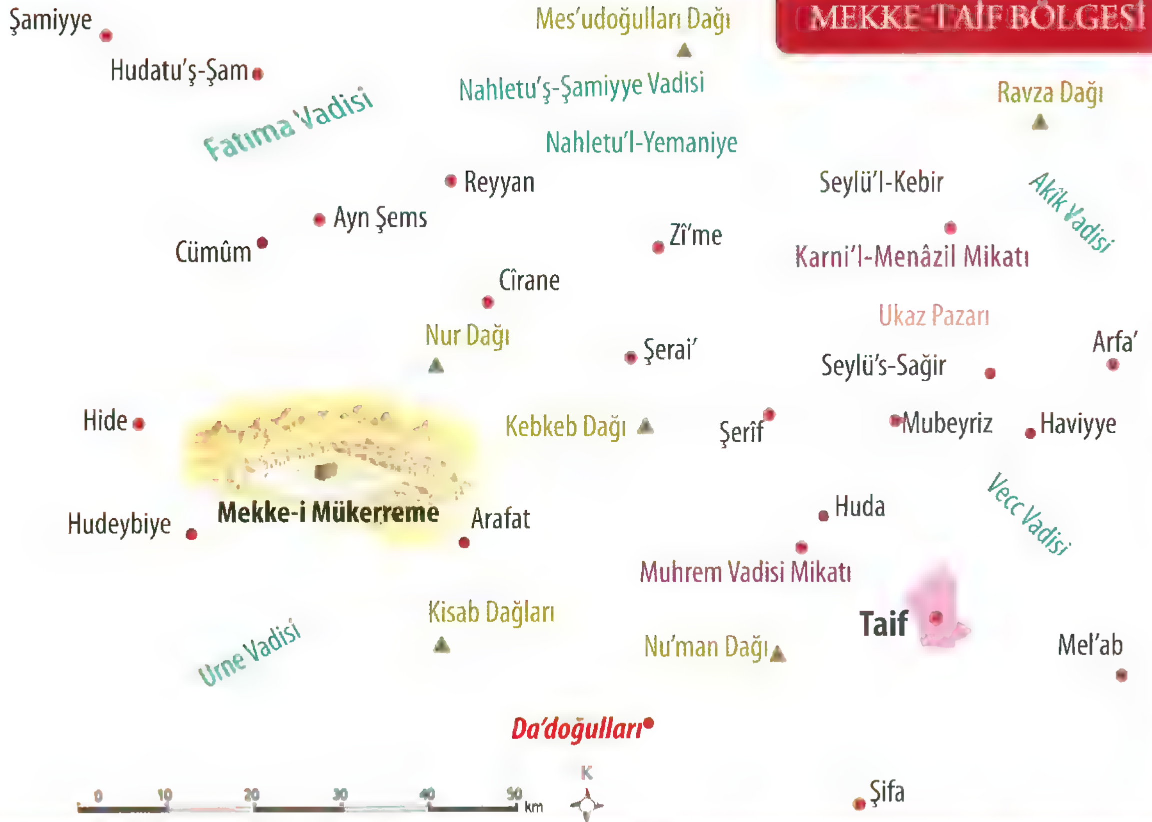
Bu olay ile ilgili başka bir rivayete göre ise olay şöyle gelişmiştir: Resulullah (ﷺ), Cinleri uyarmak, onları Allah'a inanmaya davet etmek üzere Kur'an okumakla emrolundu. Bu amaçla Yüce Allah, Ninova Cinleri'nden bir grubu, Resulullah'ın etrafında toplanmaları için gönderdi. Bu gelişme üzerine Allah'ın elçisi, ashabına: *"Ben bu gece Cinlere Kur'an okuyacağım, aranızdan kim bana eşlik edecek"* diye sordu. Resulullah bu sorusunu/teklifini üç kez tekrarladı, ancak herkes başını öne eğerek sustu, bunun üzerine Abdullah İbn Mes'ud (r.a.) *"Ben, Ya Resulullah (ﷺ)!"* dedi. Sonrasındaki gelişmeleri İbn Mes'ud şöyle anlatır: "Benden başka kimse Peygamber'e eşlik etmedi. İkimiz yürüyerek Mekke'nin yukarı bölgelerinden bir yere geldiğimizde Resulullah (ﷺ) "Lahcûn" denen bir kanala girdi ve kendileri bir çizgi çizerek benim onun gerisinde oturmamı emrederek şöyle buyurdu: *"Ben dönene kadar sakın bunun ılerısine geçme!."* Daha sonra Resulullah (ﷺ) ileriye doğru devam etti ve nihayetinde bir yerde durup Kur'an okumaya başladı. Bense akbaba sürüsü benzeri siyah şeyler Resululah'ın (ﷺ) üzerinde dolaştıklarını, çıkartıkları kanat çırpmaya benzeyen sesleri, çığlıklarını ve bir takım garip sesler duyuyor ve Resulullah'tan (ﷺ) endişe ediyordum. Derken Resulullah'ın etrafını koyu bir karanlık kapladı ve o andan itibaren onun sesini duyamaz olmuştum. Ardından o siyahlık, bulut parçaları halinde Resullah'ın etrafından çığlıklar atarak dağıldılar. Resulullah (ﷺ) sabah aydınlığına doğru görevini bitirip yanıma döndüğünde bana : **"Uyudun mu?"** diye sordu. Ben *"Hayır, Vallahı! Birkaç kez birilerınden yardım istemeye niyetlendim ıse de, sizın onları asanızla oturmaları için uyardığınızı duyduğumda, bundan vazgeçtim."* Bunun üzerine şöyle dedi: **"Eğer, çizgi dışına çıksaydın onlardan bazılarının sana verebileceğinden emin olamazdım."** Sonra şöyle buyurdu: **"Bir şey gördün mü?"** Ben de *"Evet Ya Resulullah, beyaz kaftanlara bürünmüş siyah adamlar gördüm."* dedim. Resulullah şöyle buyurdu: **"Onlar, Nasîbîn Cinleri idi, benden bir takım gıda ve azık istediler ben de onlara buldukları kemik, yemek artıkları ve tezeklerden faydalanabileceklerini söyledim."** (Mubarekfurî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 123-124)

Said b. Cübeyr, İbn Abbas'tan (r.a.) rivayetle şöyle der: "Hz. Peygamber (ﷺ), Cinlere Kur'ân okumadığı gibi, onları görmedi de. Resûlullah (ﷺ) bir grup ashâbıyla Ukâz panayırına gitmek niyetiyle yola çıkmıştı. Bu esnada, şeytanların semâdan gelen haberi dinlemelerine engel olunmuş ve üzerlerine kızgın alevli gök taşları (şahablar) atılmıştı. Bu şekilde elleri boş geri döndüklerinde, kavimleri: *"Ne oldu sizlere böyle?"* diye sordular. Onlar da: *"Bizimle semâvî haber arasında engel konulmuş, üzerimize kızgın gök taşları gönderildi."* Bunun üzerine aralarında şöyle demeye başladılar: *"Şüphesiz bu, yeni ortaya çıkan bir şey sebebiyle olmalı, öyleyse yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşın ve semavî haberler ile aramamızda engel teşkil eden şeyin ne olduğunu araştırın."*

İbn Abbas (r.a.) şöyle devam eder: "Onlar böylece semavî haberler ile kendileri arasında engel teşkil eden sebebi öğrenmek amacıyla yeryüzünün doğu ve batısını araştırmaya çıkan Cinlerden *Tihâme* tarafına yönelen bir grup, o sıralar Ukâz Panayırı'na doğru yol almakta olup, *Nahle* denilen mevkide ashabıyla birlikte sabah namazını kılan Resulullah'ın (ﷺ) Kur'ân-ı Kerim tilâvetini işitir ve ona kulak kabartarak, birbirlerine: *"Bizimle semavî haberler arasına engel olan şey işte bu!"* diyerek, kavimlerine dönüp, onlara şöyle dediler: **"Biz, hayret verici bir okuma duyduk; doğru yolu gösteriyor. Biz ona iman ettik. Artık Rabbimiz'e hiç kimseyi ortak tutmayacağız."** (Cin, 72/ 1-2)

Bunun üzerine Cenab-ı Hakk, Peygamberine (ﷺ) şu ayeti indirdi:

"De ki: Bir grup Cinin dinleyip, şöyle dedikleri bana vahyedildi." Buna göre Cinlerin sözü Peygamber'e vahyedilmiştir. Ravi şöyle der: İbn Abbas'tan yine aynı isnad ile rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Cinlerin, kavimlerine söyledikleri şu olmuştu: **"Allah'ın kulu kalkıp da Rabbine dua etmeye başlayınca, birbirine girercesine onun başına üşüştüler"** (Cin, 72/19) Ravi devamında şunları da söyler: Cinler, Resulullah'ın namaz kıldığını, ashabının da ona uyarak namaz kıldıklarını ve onunla beraber secdeye yattıklarını görünce ashabının Resulullah'a (ﷺ) olan itaatlerinden şaşırdıklarından kavmine: *"Nitekim Allah'ın kulu, ona dua/ibadet için ayağa kalktığında az kalsın üzerine yığılıyorlarmış gibi birbirlerine giriyorlardı"* dediklerini rivayet eder. Ebû İsa, bu hadisin hasen- sahih olduğunu söylemiştir." (Tirmizi, 3323)

Nusaybin ve Harran

Musul ve Ninova

Tihame

Necran

Hadis-i Şeriflerde zikredilen diğer bölgeler

Ahbeşeyn Dağı

Mekke-i Mükerreme'deki Ahbeşeyn Dağı'nın uydu fotoğrafı

Nusaybin Cinleri yedi kişilik bir gruptan oluşuyordu. Resulullah (s.a.v.) onları kavimlerine elçi yapmıştı. Zirr b. Hubeyş'in görüşüne göre, onların sayısı dokuz olup, birinin adı Zevbia' idi. Katade'ye göre, o cinler Ninova Cinleri'nden, Mücahid'e göre Harran Cinleri'nden, İkrime'ye göre ise Musul Cinleri'nden idi. Buna karşın, onların toplamda yedi oldukları, üçünün Necranlı, dördünün ise Nusaybinli olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. İbn Ebi Dünya'nın rivayetine göre, Resulullah (s.a.v.) bir hadisinde Nusaybin'den bahsederek şöyle buyurmuştur: ***"Ben onları görecek seviyeye kadar yükseldim ve yağmurlarının bol, ağaçlarının dolgun ve nehirlerinin sürekli akması için dua ettim."*** Suheyli ise şöyle der: "Onların yedi kişilik bir Yahudi topluluğu oldukları ve sonradan Müslüman olduklarını söyleyenler de vardır. Bu nedenle de *"Musa'dan sonra indirilen…"* ifadesini kullanmışlardır."

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

"Bir gece kulunu, Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya ayetlerimizi O'na göstermek için götüren (Allah) her türlü noksanlıktan uzaktır. Şüphesiz O, her şeyi işiten ve görendir." (İsra, 17/1)

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

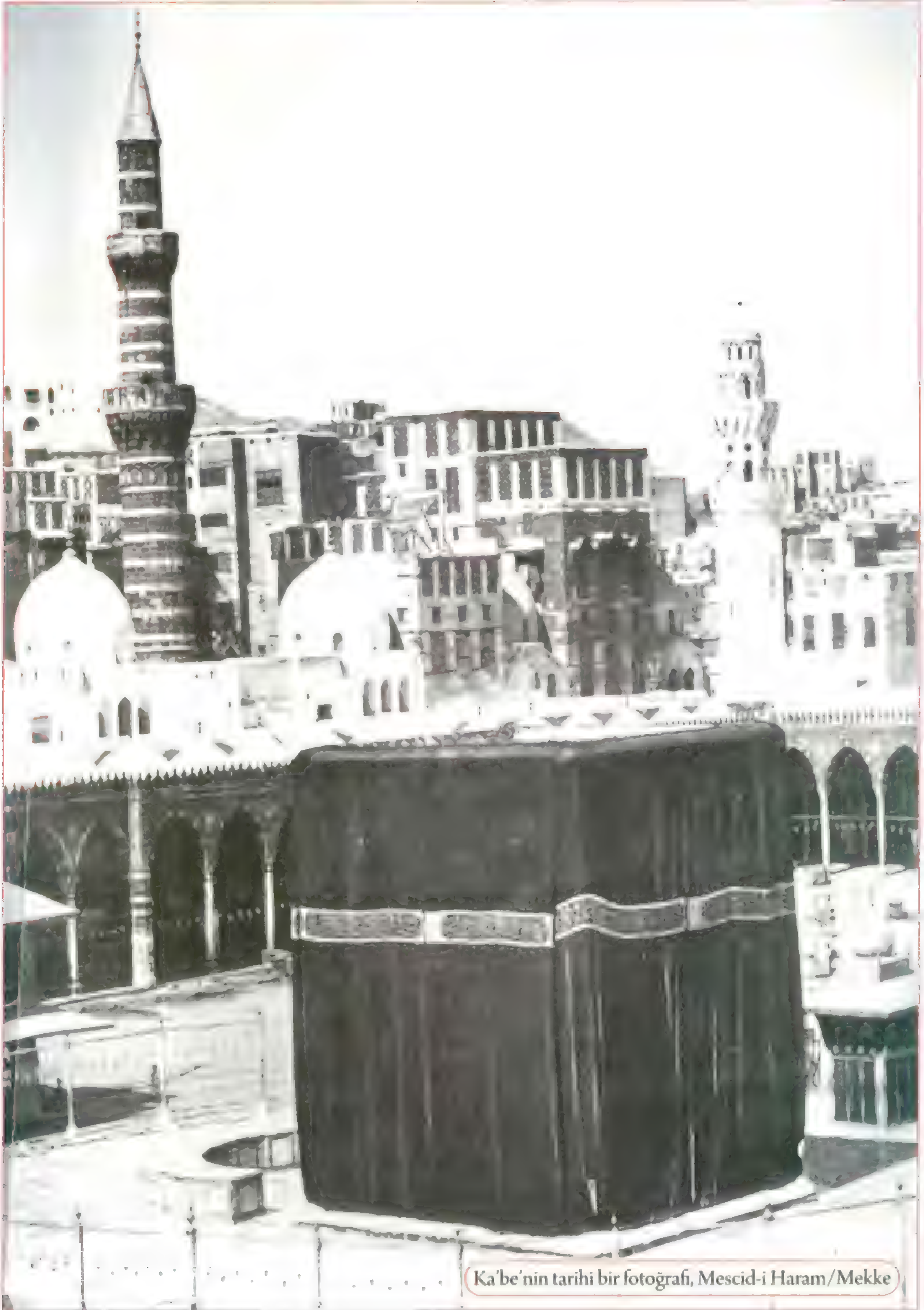
"Battığı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız sapmadı, ve batıla inanmadı. O kendi hevasından konuşmaz. O, ancak kendisine vahyedilen bir vahiydir. Bunu ona çok güçlü biri öğretti. O üstün yaratılışlı biridir.. Hemen doğruluverdi. O, en yüksek ufukta idi. Sonra yaklaşıp indi. Araları iki yay kadar veya daha yakın idi. O anda (Allah'ın) kuluna vahyettiğini iletti. Gördüğünü gönül yalanlamadı. Onunla gördüğü şey hususunda tartışıyor musunuz? Hakikaten onu diğer bir inişte de gördü. Sidre-i Münteha'nın yanında, Onun yanında da Me'va bahçesi vardır. Sidre'yi kaplayan kaplamıştı.. Göz, ne şaştı; ne aştı. Rabbinin ayetlerinden en büyüğünü gördü."(Necm, 53/1-18)

Resulullah (ﷺ), Cibril'in yoldaşlığında *Burak*'a bindirilerek geceleyin Kudüs'e götürüldü. Orada *Burak*'tan indi ve onu Mescid'in kapısına bağladı, ardından orada tüm Peygamberlere imam olarak namaz kıldırdı. Sonra o dünya semasına yükseltildi; orada Hz. Adem'i gördü. Ayrıca sağında said/mutlu itaatkar ruhları, solunda ise şaki/asi ruhları gördü. Sonra *İkinci Sema*'ya yükseldi ve orada Hz. İsa ile Hz. Yahya'yı gördü. Sonra *Üçüncü Sema*'ya yükseldi ve orada Hz. Yusuf'u gördü. *Dördüncü Sema*'ya yükselince orada Hz. İdris'i gördü. Sonra beşinci semaya çıktı, orada da Hz.Harun'u gördü. Sonra *Altıncı Sema*'ya yükseldi, orada Hz. Musa'yı gördü. Oradan geçerken Hz. Musa ağlıyordu. Ona: *"Niçin ağlıyorsun"* diye sorulduğunda, Hz. Musa şöyle karşılık verdi: *"Benden sonra peygamber olarak gönderilen bir çocuğun ümmetinden cennete girecek olanlar benim ümmetimden cennete girecek olanlardan daha fazladır."* Daha sonra *Yedinci Sema*'ya yükseltildi. Resulullah orada Hz. İbrahim ile karşılaştı. Sonra *Sidreti'l-Münteha*'ya götürüldü, daha sonra ise *Beytü'l-Ma'mur*'a çıkarıldı ve orada Cibril'i 600 kanatlı olduğu halde kendi has/gerçek suretinde gördü.[25]

Rabbi onunla konuştu, ona vermek istediğini verdi. Bunların arasında Resulullah'ın (ﷺ) *"gözümün nuru"* dediği Namaz da vardı. Sabaha doğru kavminin arasına döndüp, gördüklerini onlara aktardığında, çok şert bir şekilde yalanlamayla karşılaştı. Ondan kendilerine Beytü'l-Makdis'i tarif etmelerini istediler. Bunun üzerine Yüce Allah, onu net bir şekilde gözü önüne getirdi. Beytü'l-Makdis'in tüm özelliklerini tek tek onlara bildirmeye başlayınca, oradakiler hiçbir karşılık veremeden öylece kala kaldılar. Ayrıca, Resulullah onlara dönüş güzergahında gördüğü bir kervan hakkında bilgiler de verdi. Bulunduğu mevkiyi, Mekke'ye geliş vaktini, ve kervanda bulunan bir deve hakkında da bilgiler aktardı. Ve olaylar aynen onun söylediği gibi gerçekleştiğinde, bu durum onların zalimlikleri arttırmaktan başka bir şeye yaramadı. Zaten, zalimlere ancak böyle bir küfür ve nankörlük yakışırdı.[26]

[25] Müellifin kısaca aktardığı Miraç yolculuğunun bu kısmı hadislerde çok detaylı bir şekilde anlatılır. Bu hadisleri görmek için bkz: Buhari, *Bedü'l-Hak*, 1; *Enbiya*, 22; *Menakibü'l-Ensar*, 42; Müslim, *İman*, 264; Tirmizi, 3341; Nesâî, *Salât*, 217

[26] Olayın ayrıntıları için bkz: İbn Hişam, *Sire*, c. 2, s. 48-65; İbn Sa'd, *Tabakat*, c.1, s. 50-63

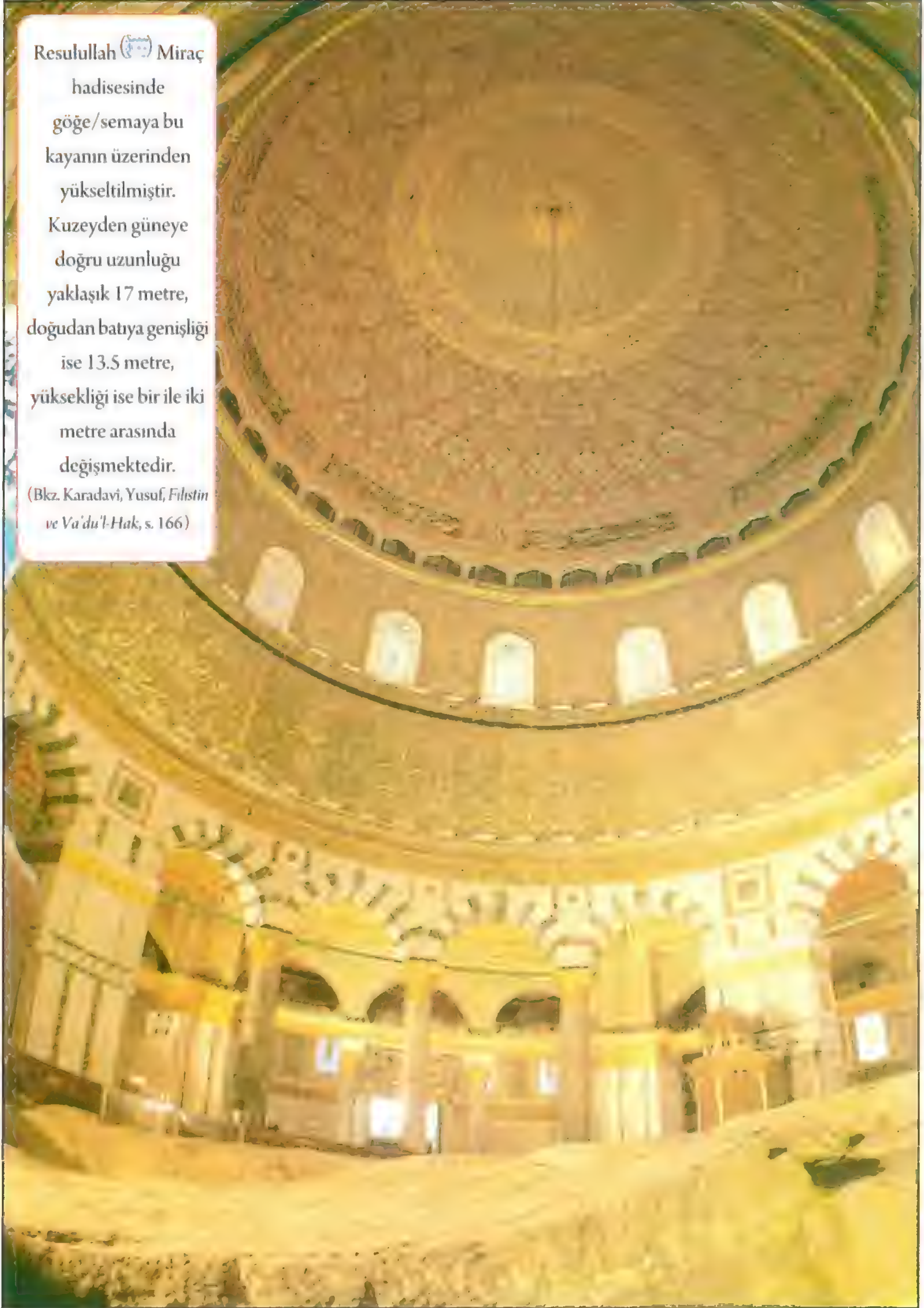
Ka'be'nin tarihi bir fotoğrafı, Mescid-i Haram/Mekke

Mescid-i Aksa: En önemli İslam mescidlerinden biri, iki kıbleden ilki. Günümüzdeki hali, Abdulmelik bin Mervan, h. 72/m. 691 yılında yaptırmış olup, kutsal Kudüs bölgesinin içinde yer almaktadır. Mescid'in iç avlusunda ise İsra ve Mirac gecesi Resulullah'ın (s.a.v.) üzerinden semaya yükseldiği mübarek *Kubbetu's-Sahra* da bulunmaktadır.

Filistin topraklarında yer alan Beytü'l-Makdis'de bulunan Mescid-i Aksa'nın iki fotoğrafı

Resulullah (s.a.v.) Miraç hadisesinde göğe/semaya bu kayanın üzerinden yükseltilmiştir. Kuzeyden güneye doğru uzunluğu yaklaşık 17 metre, doğudan batıya genişliği ise 13.5 metre, yüksekliği ise bir ile iki metre arasında değişmektedir. (Bkz. Karadavi, Yusuf, *Filistin ve Va'du'l-Hak*, s. 166)

BİRİNCİ ve İKİNCİ AKABE BİATLARI

Biat Adı		I. AKABE BİATI	II. AKABE BİATI	
Biatın Tarihi		Hac Mevsimi, Nübüvvetin 12. yılı/Miladi 621	Hac Mevsimi, Nübüvvetin 13. yılı/Miladi 622	
Biat Edenlerin Sayısı	Erkek	12	73	
	Kadın	-	2	
Biat Edenlerin Kabilelere Dağılımı	Evs	2	11	İki Kabilenin Nakibleri[27]: 3
	Hazrec	10	62	9
BİAT EDİLEN HUSUSLAR		Ubade b. Samit'ten rivayet edilir ki, şöyle buyurmuştur: *"Biz Resulullah'a iyi ve kötü günde, onu dinleyeceğimize ve ona itaat edeceğimize biat ettik."* (Buhârî, *Kitabü'l-Fiten*, 2)[28] Bu biat *"Biatü'n-Nisa/Hanımlar Biatı"* olarak isimlendirilmiştir.Bu isimlendirmenin sebebine gelince; bu biat şartlarında kıtal/savaş yoktur. Kadınlara kıtal/savaş sorumluluğu olmadığı için onların biatı, içerisinde kıtal/savaş olmayan bir biattı. Bundan dolayı bu ilk biate yani I. Akabe biatine böyle bir isim verilmiştir.	❖ İyi ve kötü her koşulda mutlak itaat. ❖ Darlıkta ve bollukta da Allah yolunda infak. ❖ İyiliği emredip, kötülüklerden sakındırmak. ❖ Allah yolundaki kararlılıktan hiçbir zaman taviz vermemek; kınama ve horlanmalara aldırış etmemek. ❖ Resulullah'ı, -karşılığı cennet mükafatı olmak üzere- canlarını, eşlerini, çocuklarını korudukları gibi korumak ve Resulullah'a her konuda yardımcı ve destek olmak.	

27 ***Nakib:*** Güvenilir kiş, kefil, kavmin/kabilenin yöneticisi, sözü dinlenen insanı anlamlarına gelir. Efendimiz 2. Akabe Biatında, davet ve tebliğ çalışmalarının daha düzenli ve daha çabuk olabilmesi için bu nakibleri bizzat kendilerine seçtirmiştir. Bu konuda Efendimiz'in insiyatif kullanmayıp, seçimi onlara bırakması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Bkz: Dimâşkî, *Subu'l el-Huda,* c. 3, s. 304; Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi,* c. 2, s. 912

28 Buhari'de bu rivayet iki ayrı yerde, ikisi de Ubade b. Samit'in rivayeti ile birbirinden biraz farklı şekillerle rivayet edilir. İlki: *"Biz hoşumuza gitse de, gitmese de her şart ve durumda Efendimiz'e itaat edeceğimize ve birbirlerimizle kavga etmeyeceğimize dair biat ettik."* (Buhârî, *Kitabü'l-Fiten,* 2);

İkincisi ise; *" Biz he şart ve durumda O'na itaat edeceğimize, birbirlerimizle kavga etmeyeceğimize, nerede olursa olsun hakikati söyleyeceğimize ve ona uyacağımıza, Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkamayacağımıza dair biat ettik."* (Buhârî, *Kitabü'l-Ahkam,* 8)

AKABE BIATINA KATILANLAR[29]

İLK BULUŞMAYA KATILAN ALTI YESRİBLİ/MEDİNELİ

1. Es'ad b. Zürâre
2. Avf b. Hâris
3. Râfi b. Malik
4. Kutbe b. Âmir b. Hadide
5. Ukbe b. Âmir b. Nâbi
6. Cabir b. Abdullah b Ri'âb[30]

I. AKABE BİATINA KATILANLAR

1. Es'ad b. Zürâre
2. Avf b. Hâris
3. Râfi b. Malik
4. Kutbe b. Âmir
5. Ukbe b. Âmir b. Nâbi[31]
6. Muaz b. Hâris
7. Zekvan b. Abdikays
8. Ubade b. Sâmit
9. Yezid b. Sa'lebe
10. Abbas b. Ubade[32]
11. Ebû'l-Heysem Malik b. Teyyihan
12. Uveym b. Saide[33]

II. AKABE BİATIN'DA SEÇİLEN NAKİBLER/TEMSİLCİLER[34]

1. Es'ad b. Zürâre
2. Sa'd b. Rebia
3. Abdullah b. Revaha
4. Râfi b. Malik
5. Bera b. Ma'rur
6. Abdullah b. Amr b. Haram
7. Ubade b. Samit
8. Sa'd b. Ubade
9. Münzir b. Amr
10. Useyd b. Hudayr[35]
11. Sa'd b. Hayseme
12. Rifâa b. Abdülmünzir[36]

29 Bu bölüm kitabın aslında yoktur; ancak öneminden dolayı bizim tarafımızdan eklenmiştir.

30 Bu altı yiğitte Hazreç kabilesindendir.

31 Bu beş isim, ilk buluşmaya katılan yiğitlerdi. Onlardan sadece Cabir b. Abdullah b Ri'âb mazeretinden dolayı katılamamıştı.

32 Bu on isim Hazreç kabilesindendir.

33 Bu iki isim Evs kabilesindendir.

34 Birinci Akabe Biatına katılan on iki kişi biat işi bitip, Yesrib'e dönecekleri sırada Efendimiz'den (ﷺ) kendilerine muallimlik yapacak birini istediler. Efendimiz'de (ﷺ) onlara Mus'ab b. Ümeyr'i verdi. Mus'ab'ın Yesrib'e gitmesi ile oradaki iman faaliyeti bereketlendi ve bir sene sonra Mus'ab, arkasında 73 erkek, 2 kadın, toplam 75 kişi ile birlikte geldi. Bu isimleri görmek için bkz: Dimâşkî, *Subu'l-Huda*, c. 3, s. 312-321

35 İlk dokuz kişi Hazreçli, Useyd b. Hudayr ile beraber geriye kalan üç kisi ise Evslidir.

36 Bazı kaynaklar Ka'b b. Malik'in bir şiirine dayanarak, Rifâa b. Abdülmünzir yerine, Ebû'l-Heysen Malik Teyyihan'ı 12. şahıs olarak göstermişlerdir. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c.2, s. 106,107

Biat Mescidi/MEKKE

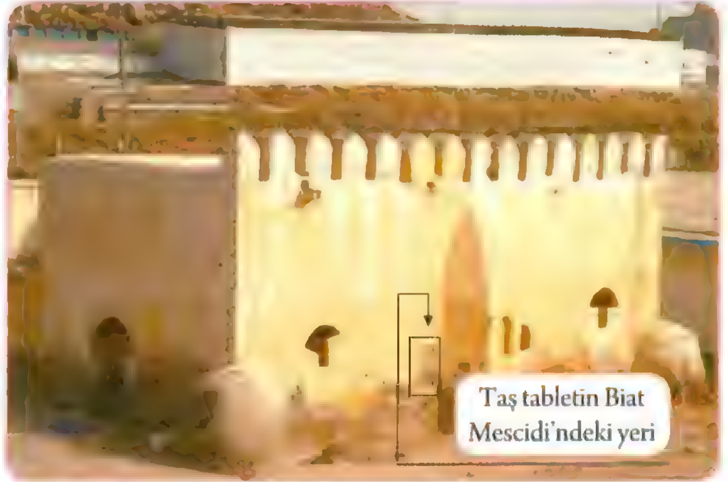
I.ve II.
Akabe Biatları, Mekke'de Müslümanların maruz kaldıkları sıkıntılı ve zor zamanlarda yeni bir umut kapısı olmuştur. Bu biatların ardından Müslümanlar, Kureyş zorbalarının onlar üzerinde kurdukları işkence ve zulüm çemberini bir nebze olsun kırmayı başarmış ve komşu bölgelere İslam davetini yayabilme fırsatını elde etmişlerdir. Şüphesiz bu başarı, İslam'a davet yolunda Allah'a olan iman ve sadakatinde en küçük bir inhiraf bile göstermemiş o yüce seçkin elçi Efendimiz'in üstün gayretleri ve onun hikmetli komutasında hareket eden Müslümanların iman, sabır, istikrar ve her şeyden önemlisi de Allah'a olan sağlam sadakatleri sayesinde gerçekleşmiştir.

Biat Mescidi'nin duvarına nakşedilmiş tarihi taş tablet./MEKKE

Taş tabletin Biat Mescidi'ndeki yeri

Biat Mescidi'nin girişi.

MEDİNE'YE HİCRET

Kureyş'in inatla İslam davetine karşı duruşu ve Müslümanlara sürekli işkence ve baskılarda bulunmasından dolayı; Resulullah (s.a.v.), özelikle hac mevsimlerinde Mekke'ye gelen diğer kabilelere İslam davetini tebliğ etmek, onlara ilahî mesajları ulaştırmak amacıyla gizlice görüşmeler yapmaya başladı. Ancak, kalplerini koyu bir şekilde kaplamış olan Cahiliye inançlarından ötürü, bu kabileler kendilerini kurtaracak böyle bir davete olumlu cevap vermediler.

Ancak, hac niyetiyle gelen bir grup Yesribli/Medineli, bu konuda farklı bir tavır sergilediler. Şehirlerinde bulunan Ehli Kitap'tan olan Yahudilerle komşu olmalarından ötürü, diğer kabilelerden ayrıcalıklı bir konuma sahiptiler. Onlar, bu sayede Yahudilerden semavî dinler ve peygamberle ilgili bir takım bilgileri ve ayrıca tüm insanlığa gönderilecek olan son peygamberin yakın zamanda geleceği haberini de işitmişlerdi. Nihayetinde, Yüce Allah'ın da inayetiyle Yesriblilerden bir grup ile buluşma gerçekleşti ve Resulullah (s.a.v.) da davetini, onlara arzedebildi. Ardından Yüce Allah da onların kalplerini İslam'a ısındırdı ve onlara hidayetin kapılarını açtı. Günün sonunda; Yesribliler, uzun zamandır Yahudilerin de bahsedip durdukları son peygamberin, Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğuna kesin kanaat getirerek, can-ı gönülden iman etmiş bir halde bu güzel haberi kavimleriyle paylaşmak ve onları da İslam'a davet etmek üzere memleketlerinin yolunu tuttular.

Bir sonraki yılın hac mevsiminde ise Yesrib'den on iki kişilik bir heyet gelerek, Resulullah (s.a.v.) ile *Akabe*'de buluştu. Tevhid üzere olmak, hırsızlık yapmamak, zinadan uzak durmak, çocuklarını öldürmemek ve ma'rufta/iyilikte mutlak itaat üzere Resulullah'a (s.a.v.) biat ettiler/söz verdiler. Bunun üzerine de Resulullah (s.a.v.), Kur'an'ı öğretmesi ve dini konularda onları bilgilendirmesi için Mus'ab b. Ümeyr'i bu ilk heyet ile birlikte Yesrib'e gönderdi. Allah'ın inayetiyle, pek çok Yesribli, onun eliyle/vesilesiyle hidayete kavuştu. Bunlar arasında Abdüleşheloğulları'ndan Sa'd b. Muaz ve Useyd b. Hudayr gibi kabile liderlerinin Müslüman olmasının ortaya çıkardığı olumlu havanın da etkisiyle Yesrib halkının çoğunluğu İslamiyetle müşerref oldular.

Hicret'in gerçekleştiği o yılın Hac mevsimi zamanında Yesrib'den yetmiş üç erkek ve iki kadından oluşan bir kafile Mekke'ye ulaştı. Resulullah (s.a.v.), ile geçen yıl görüştükleri *Akabe*'de gizlice buluşmak üzere sözleştiler. Resulullah (s.a.v.), daha o günlerde henüz Müslüman olmamış olan amcası Abbas ile birlikte orada hazır bulundu. Resulullah (s.a.v.), şehirlerine hicret ettiği takdirde onu koruyacakları, savaştıklarıyla savaşacakları, sulh/barış yaptıklarıyla sulh yapacakları hususunda onlardan biat istedi ve ardından kabilelerine emirlik yapacak ve onlar adına biatı gerçekleştirecek on iki kişilik bir heyet seçmelerini istedi. Seçilen bu heyete Resululullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: ***"Sizler, kavminiz arasında Havarilerin Meryem oğlu İsa'ya (a.s.) kefil oldukları gibi kefiller olacaksınız. Ben de kendi kavmime karşı kefilim."*** [37] Yapılan bu biatın ardından Yesribli bu heyet memleketlerine geri döndüler.

Ertesi gün Kureyş, bu biattan haberdar olunca, öfkeden neredeyse kuduracak raddeye geldiler. Resulullah'ın (s.a.v.) ne pahasına olursa olsun Yesrib'e ulaşmasını engelleme kararı aldılar. Tehditler savurmaya başladılar. Ancak bu işin/hicretin niteliği, Resulullah'ın (s.a.v.) Mekke'de yaşayan ashabına, Kureyş'in dinini terk edip, Yesrib'e giderek orada yeni Müslüman kardeşleriyle birleşme emri vermesiyle daha da netleşti. Böylelikle hicret için Müslümanlar gruplar halinde Yesrib'in yolunu tuttular. Bu arada Resulullah (s.a.v.) ise hicret emrinin kendisi için de gelmesi bekler bir vaziyette iken, yanında onunla beraber Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali ve imanlarından dolayı hapsedilmiş bazı Müslümanlar ile hicret etmeye güç yetiremeyen zayıf ve kimsesizler dışında Mekke'de Müslümanlardan hiç kimse geride kalmamıştı. Kureyşliler, Müslümanların Yesrib'e yapılan hicreti başarıyla gerçekleştirdikleri ve koşullarının düzeldiğini öğrendiklerinde, Yesrib'e hicret etmeden önce Resulullah'ı (s.a.v.) nasıl tecrid edecekleri ve onun hakkında neye karar vereceklerini tartışmak amacıyla derhal Darü'n-Nedve'de bir toplantı tertip ettiler. Toplantı sonunda her kabileden güçlü, genç ve keskin kılıçla kuşanmış birer suikastçının seçilmesi ve bunların hep birlikte bir anda Resulullah'ı (s.a.v.) öldürmeleri kararına vardılar. Böylece Resulalah'ın (s.a.v.) kanı tüm kabilelere dağılacağı ve Abdümenafoğulları'nın bunun kan davasını güdemeyeceğini düşünüyorlardı. Yüce Allah ise, bu toplantının haberini şu ayetle kerim elçisine ulaştırıyordu:

"Kafirler seni hapsetmek, öldürmek veya sürgün etmek için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır." (Enfal, 8/30)

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Ebû Bekir Sıddık'ın (r.a.) yanına giderek şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Bekir! Allah, Mekke'den çıkış ve hicret konusunda bana izin verdi."* [38] Bu

[37] İbn Hişam, *Sîre*, c. 2, s. 107

[38] Buhari, *Menakibu'l-Ensar*, 25

güzel haber karşısında çok sevinen Hz. Ebû Bekir (r.a.), kendisine teklif edilen yol arkadaşlığı karşısında sevinçten ağlamaya başladı. Böyle bir halde Hz. Ebû Bekir, bir taraftan sevinçten ağlıyor öte yandan da yolculuk için iki deve hazırlıyordu. Ayrıca, Abdullah b. Uraykıt'ı da kendilerine rehberlik etmesi için kiralar ve akabinde gecenin üçte biri geçince yola çıkmak üzere anlaşırlar. Ardından Resulullah (s.a.v.), evine döndüğünde Ali b. Ebî Talib'ten, o gece için Kureyşlilerin planlarını bozmak amacıyla kendi yatağında yatmasını ve Mekke'de bir müddet kalarak evde bulunan kendisine emanet bırakılmış bir takım eşyaları sahiplerine teslim ettikten sonra kendilerine yetişmesini ister.

Kureyş'in inkardan gözleri dönmüş adamları, evin etrafını çepe çevre kuşattıkları bir sırada, Resulullah (s.a.v.) evinden çıkarak onların saflarını yarıp aralarından üzerlerine bir avuç toprağı serpiştirerek geçiyordu. Yüce Allah onların gözlerine bir perde indirmiş ve yanlarından geçmekte olan Resulullah'ı (s.a.v.) göremiyorlardı. Bu arada Resulullah (s.a.v.), şu ayeti tivalet ediyordu:

"Önlerine bir set, arkalarına da bir set çekerek onları sarmışızdır; Onlar baksalarda artık göremezler." (Yasin, 36/9)

Böylece Resulullah (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) evine vardı ve geceleyin Ebû Bekir'in evinin arka kapısından birlikte çıkarak yola koyuldular. Mekke'nin güneyinde bulunan *Sevr Mağarası*'na kadar gizlice yol aldılar. Bu mağarada üç gün, üç gece gizlendiler. Bu arada, Yüce Allah'ın gözlerini uyku ile kapladığı peygamberin evini kuşatan Mekkelilere yanlarından geçen birisi: *"Burada neyi bekliyorsunuz"* diye sorar. Onlar da: *"Muhammed'i bekliyoruz"* diye cevap vermeleri üzerine adam: *"Allah müstakınızı versin! O, çoktan Mekke'den çıkıp gitti, yoluna koyuldu"* der. Bunun üzerine hızla eve girer, peygamberin yatağına doğru yönelirler. Yatakta birinin olduğunu zaten görüyorlardı; yanına gittiklerinde onun Resulullah değil, yirmi üç yaşlarında olan Ali olduğunu gördüler. Biraz Hz. Ali ile Efendimiz'in (s.a.v.) nerede olduğu konusunu tartıştıktan sonra hiç vakit kaybetmeden etrafa adamlar gönderip Resulullah'ı (s.a.v.) aramaya koyulurlar. Ancak onların tüm bu çabaları başarısızlıkla sonuçlanır. Zira, Resulullah (s.a.v.) ve Hz. Ebû Bekir, Yüce Allah'ın engin himayesi altında Kureyşlilerin eziyetlerinden korunmuştur. Nitekim bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktaydı:

"Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına: Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir." (Tevbe, 9/40)

Aradan üç gün geçmişti ki, rehber Abdullah b. Uraykıt iki deve ile birlikte çıka geldi. Bu esnada Kureyş, Peygamberi ölü yada sağ getirene yüz deve ödül vereceği vadinde bulunmuştu. Bunun üzerine bu kutlu yolcular, Sevr Dağından inerek Yesrib'e doğru yola koyuldular.. Yüce Allah'ın koruması altında yollarına devam ederler-ken, yollarının üstünde bulunan *Ümmü Ma'bed*'in çadırına uğradılar. Orada büyük bir mucize meydana geldi. Şöyle ki; Resulullah, (s.a.v.) cılız bir koyunun memesine ellerini sürünce, memeler sütle doldu. Koyunu sağdılar; kaplar dolusu süt elde ettiler ve herkes bu sütten doya doya içerek açlıklarını giderdiler. Sonrasında çadırın sahibi olan Ümmü Ma'bed İslamla şereflendi. Ardından bu kutlu kafile yollarına devam ettiler.

Belirledikleri güzergâh boyunca ilerlerken bir ara Kudeyd bölgesinin en meşhur savaşçısı Süreka b. Mâlik onlara yetişti. Onun amacıda Efendimiz'i (s.a.v.) ölü yada sağ ele geçirip, başlarına konan yüz develik ödülü almaktı. Süreka, onlara doğru atını sürmeye çalıştığında, atın ayakları kuma saplandı ve hareket edemez bir hale geldi. Üç kez tekrar tekrar atını Peygamber'in üzerine sürmeye çalıştıysa da, Süreka bunu başaramadı. Bunun üzerine Süreka, o anda yüce bir elçinin önünde bulunduğunun farkına vararak pişman olduğunu söyledi ve Efendimiz'den (s.a.v.) özür dileyerek Müslüman olacağını beyan etti. İman ettikten sonra, Efendimiz (s.a.v.) ona Medine'ye geldiğinde ikram göreceği bir emanname yazıp verdi. Birde orada ona bir müjde verdi. Dedi ki: ***"Ey Süreka! Yakın bir gelecekte Kisra'nın hazineleri gelecek ve sen onların bileziklerini takacaksın."***[39] Süreka, Müslüman olup, bu büyük müjdeyi de aldıktan sonra kavmine döndü, kimselere bir şey demeden o kafilenin yoluna gitmesini sağladı.[40]

Takvimler, Nübüvvetin 12. yılı, 12 Rebiülevvel Pazartesi gününü gösterdiğinde, bu kutlu yolcular Kuba köyüne ulaşmış ve böylece yüce iman yolculuğu selametle sona ermişti. Müslümanlar büyük bir sevinç içinde onları karşılamışlardı. Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) kendi memleketlerine gelmesi ve kendileriyle beraber yaşayacak olmasından dolayı duydukları sevinç içinde tekbirler getirerek Allah'a şükretmişlerdi.

[39] İbn Esir, *Usdü'l-Ğabe*, c. 2, s. 698

[40] İbn Hişam, *Sîre*, c. 2, s. 158

Hz. Ebû Bekir'in Mescidi: Şimdiler de yerinde büyük bir otel olan bu Mescid, Hz. Ebû Bekir'in eviydi. Hicretin ilk basamağı bu ev olduğu için çok önemlidir.

"Hicret yılı müşrikler, Resulullah'ı (s.a.v.) öldürmek, hapsetmek ya da sürgün etmeye niyet etmişlerdi. Bunun üzerine Allah'ın elçisi, tereddütsüz her daim O'nu doğrulayan yakın dostu Ebû Bekir b. Ebî Kuhafe ile birlikte müşriklerden kaçarak Mekke'den çıkıp Medine yoluna doğru hareket ettiklerinde, peşlerine düşenlerden korunmak için üç gün boyunca Sevr Mağarası'nda sığınmışlardı. Bu yolculuk esnasında Hz. Ebû Bekir (r.a.), birilerinin kendilerini görüp de Resulullah'a (s.a.v.) eziyet etmesinden endişeleniyordu. Bunun farkına varan Resulullah (s.a.v.) onu sakinleştirmek ve endişelerini dindirmek için şöyle diyordu: *"Üçüncüsü Allah olan ikiliye sen ne dersin?"*. İmam Ahmed, Enes b. Malik'ten rivayetle Hz. Ebû Bekir'in hadiseyi şöyle anlattığını belirtir: 'Biz mağaradayken Resulullah'a şöyle dedim: 'Onlardan biri eğilerek, bacaklarının arasından mağaranın içine baksa, kesin bizi görür.' Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: *'Üçüncüsü Allah olan ikiliye sen ne dersin?'*[41] Yüce Allah, *"Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi."* ayetini bunun üzerine indirmiş; onu doğrulamış ve desteklemiştir. Bu ayet ile ilgili meşhur iki görüşten birine göre; Allah, peygamberini desteklemiş ve ona yardım etmiş; diğer görüşe göre ise Hz. Ebû Bekir'e yardım etmiştir. İbn Abbas (r.anhuma) ile diğerlerinin ise şöyle dedikleri rivayet edilmektedir: 'Resulullah'ta (s.a.v.) hiçbir vakit sekinet (huzur ve güven) eksik olmamıştı. Ancak bu, sekinetin tazelenmesine engel, zıt bir durum teşkil etmez. Nitekim ilgili ayet-i kerimede de melekleri kastedilerek; *"Onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi"* ifadesi kullanılmıştır. Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayet edilen bir hadiste ise şu ifade geçmektedir: 'Resulullah'tan, (s.a.v.) kahramanlık için savaşan, milliyetçilik duygusuyla savaşan ve gösteriş için savaşan olmak üzere üç kişinin durumundan hangisinin Allah yolunda olduğu sorulduğunda, Resulullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: *'Sadece Allah'ın kelimesi üstün olsun diye savaşan kimse Allah yolundadır.'*[42] Yüce Allah'ın *"Allah üstündür, hikmet sahibidir."* sözüne gelince, bu şunu ifade etmektedir: Allah intikam almada da, yardım etmede de Azîz'dir/güçlüdur, hiçbir şey buna mani olmaz. O'nun kapısını çalıp sığınan ve O'nun hitabına sarılmakla korunan haksızlığa uğramaz. Allah sözlerinde ve işlerinde Hakîm'dir./her şeyi hikmetle yapandır" (İbn Kesîr, *Tefsiru'l Kur'ani'l-Azîm*, c. 4, s. 136)

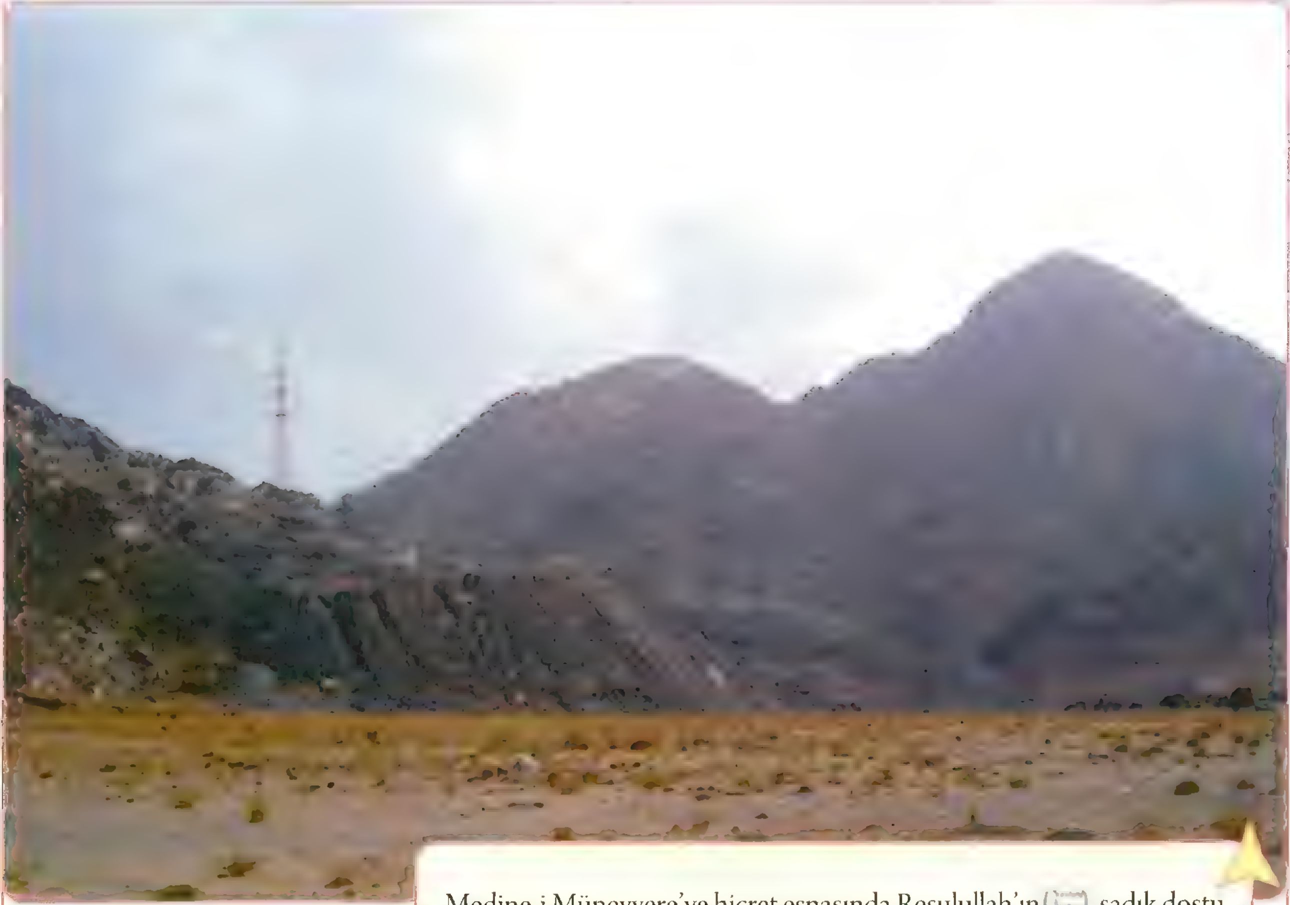
41 Buhari, *Fadâilu'l-Ashab*, 2; Müslim, *Fadâilu's-Sahabe*, 1; Tirmizi, 3095
42 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/198

Sevr Dağı'nın uydu fotoğrafı/MEKKE

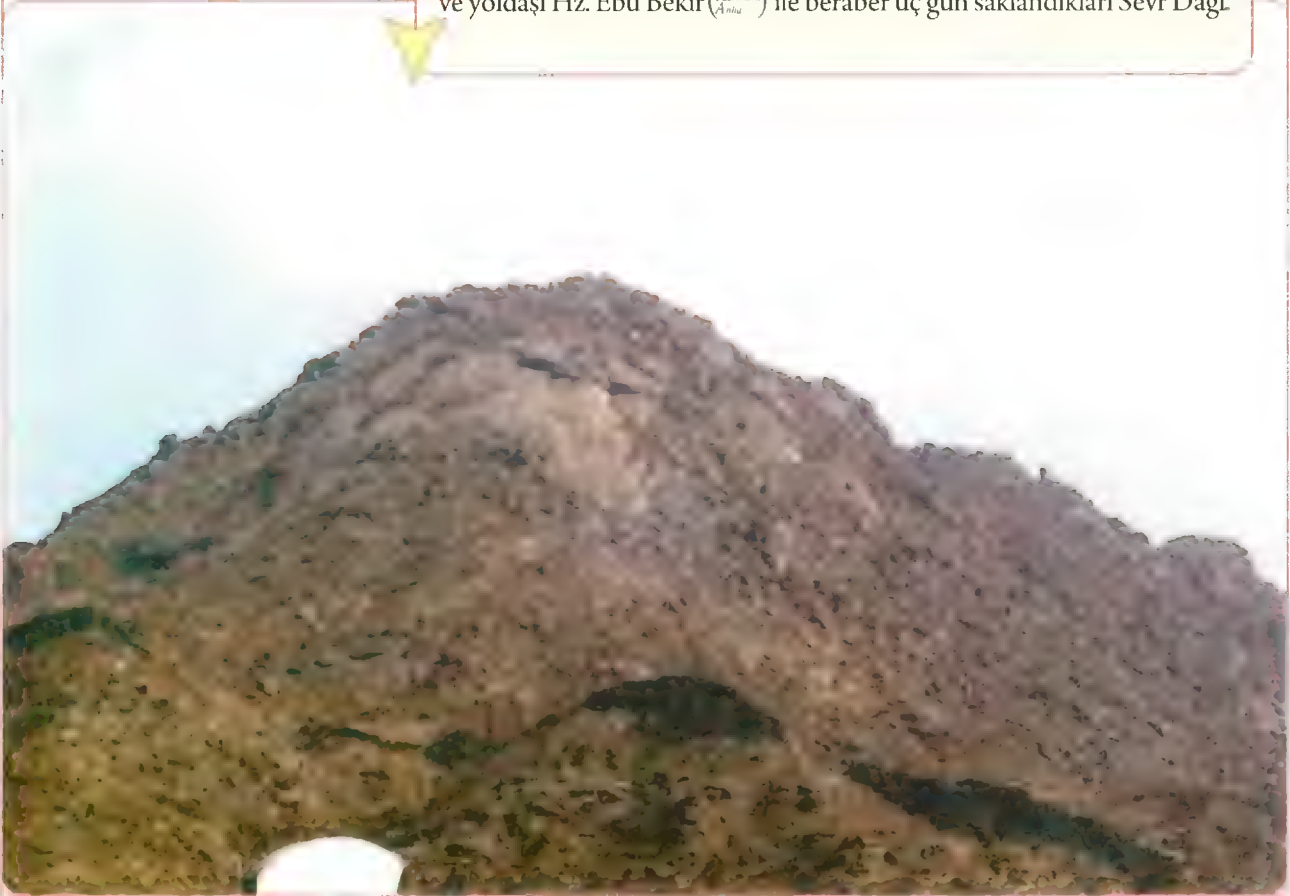
Müslümanların kıblesi Mescid-i Haram'ın bulunduğu yer.

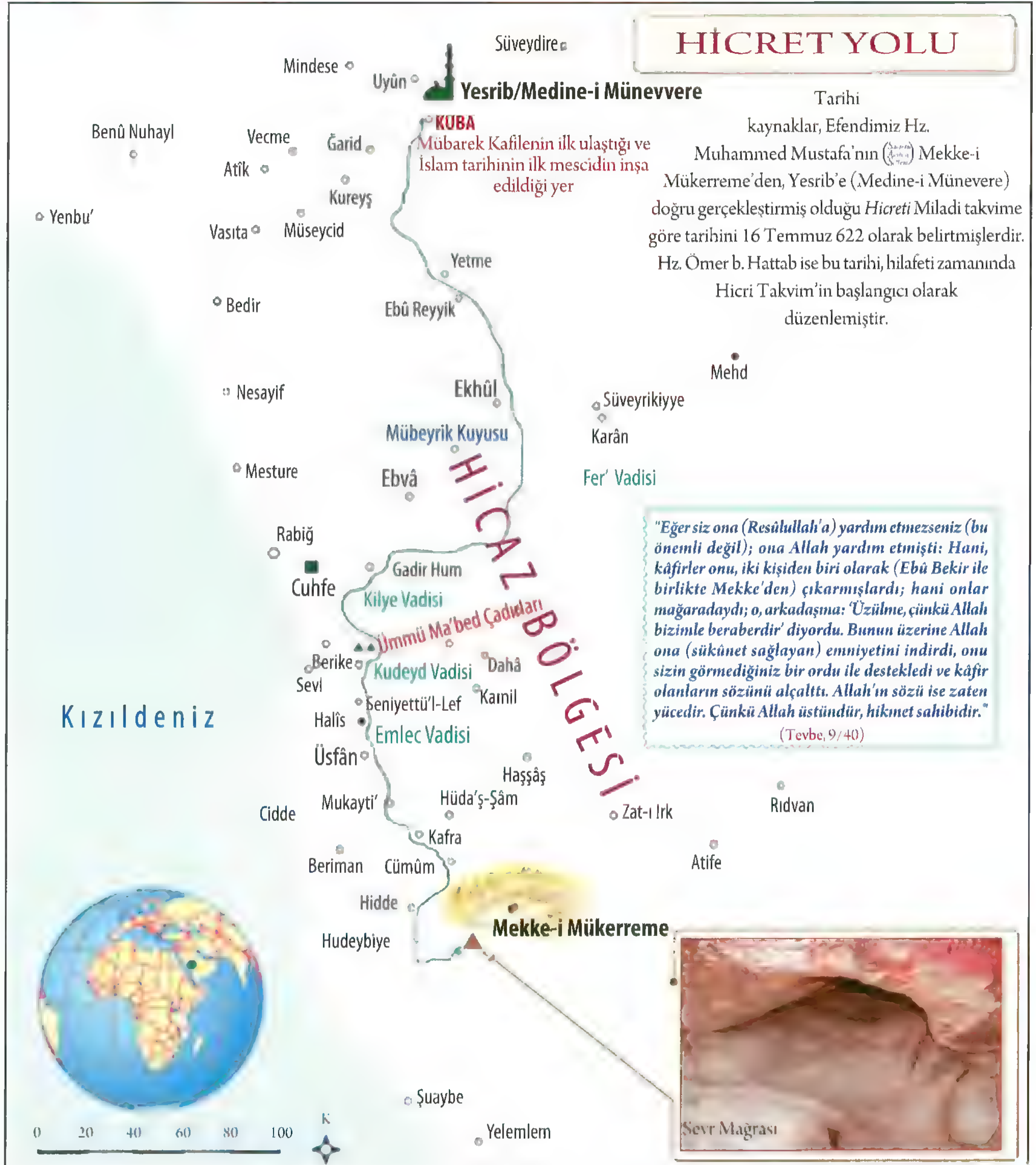

Sevr Dağı'nın Mescid-i Haram'a göre konumu.

Medine-i Münevvere'ye hicret esnasında Resulullah'ın (ﷺ), sadık dostu ve yoldaşı Hz. Ebû Bekir (Radıyallahu Anhu) ile beraber üç gün saklandıkları Sevr Dağı.

Resulullah'ın (s.a.v.) hicreti, Yüce İslam davetinin tarihi sürecinde önemli bir yol ayrımı ve yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Hicret sonrasında, cemaatleşme evresinden devlet kurma sürecine geçilmiş, kafirlerin eziyetlerine tahammül etme ve onların Resulullah (s.a.v.) ile ashabına saldırmalarına sabretme aşamasından, savaşa hazırlanma ve Allah yolunda bayrakları dalgalandırma merhalesine geçilmiştir. Böylece kutsal hicret ve bu uğurda verilen kurbanlar; Medineli Ensarın, Mekkeli Muhacir kardeşlerini kendilerine tercih etmeleri, bu kutlu yolculuğun başlangıcından itibaren parlayan iman güneşinin birer nurlu yansımalarıdır. *"Mükâfat/ecir, çekilen zorluğa göredir"* kuralı ve *"İnsanlar arasında en çetin imtihana tabi olanlar Peygamberler, sonra Salihler, sonra derece derece diğer müminlerdir"* (Sünen-i Darimi, c. 2, s. 320) kaidesi gereği bu hicret yolunda pek çok tehlikeli ve şiddetli hadiselerle karşılaşılmış, ancak her şeye rağmen, Allah'a olan iman ve tam bir teslimiyet içinde bulunma ve Allah'ın da lütfuyla tüm engeller aşılarak, sağ salim olarak Medine-i Münevvere'ye ulaşılmıştır. Hicret'in önemli sonuçları ve etkileri her devirde yeryüzünün dört bir köşesinde yaşayan Müslümanların hayatında da kendini hissettirmiştir. Hatta bu etki, tüm insanlığa da şamil olmuştur. Zira, bu hicretin en önemli sonuçlarından bir olan Medine'de temelleri atılan İslam medeniyeti, hak hukuk, adalet, özgürlük ve eşitlik ilkeleri üzerine kurulmuş bir medeniyet olarak, tüm insanlığa örnek bir medeniyet olmuştur. Bu medeniyetin ortaya koyduğu standartlar, günümüzde bile hâlâ insanlığın ulaşamadığı bir seviyededir. Onun sunduğu bu değerler, bireyin, ailenin ve toplumun her alanını tanzim etmekte ve o değerler, insanlığın yaşadığı farklı çağlara, değişik coğrafyalara ve farklı sınıfsal yapılarına bakılmaksızın tüm insanlığın hayatını, tek bir insanın hayatı gibi tanzim etmeyi başaran bir sistemdir.

Mescid-i Cümûm

Cümûm: Kutlu yolcuların, hicret esnasında geçtiği bir mekândır.[43]

[43] Burası, Efendimiz'in (ﷺ) hem hicret esnasında, hem diğer birkaç seferi sırasında, hem de Mekke Fethi sırasında geçtiği bir mekandır. Bundan dolayı Mescid-i Cümûm'a, Mescid-i Fetih de denmiştir.

Hicret yolu üzerinde buluna Usfân Vadisi

USFÂN

Usfan; *Fu'lân* vezninde olup, herhangi bir amaç ve hedef gütmeden, عسفت المفازة *"Bozkırı kesti, geçti"* cümlesinde olduğu gibi rastgele bir yerden dümdüz, orayı kesercesine geçmek veya düşünmeksizin, rastgele bir işi üstlenmek anlamlarına gelir. Bu bölge, şiddetli sel sularına maruz kaldığı için *Usfan* diye isimlendirildiği gibi; ayrıca sel sularının bir nevi toplanma mekânı olduğundan dolayı da *Ebvâ'* diye de anılır. Ebû Mansûr şöyle der: *"Usfân, Cuhfe ile Mekke arasındaki yol güzergâhı üzerinde bulunan içilebilir suların olduğu bir bölgedir."* Bununla birlikte, *"Usfân, iki mescit arasında olup, Mekke'den iki günlük mesafededir"* diyenler olduğu gibi, Usfân'ın, Mekke'den 36 mil uzaklıkta Tihâme sınırında; hurmaları, tarla ve mezraları da bulunan bir köy olduğu da söylenir. Usfân'dan Melel arasında kalan kısma *Sâhil* denir. Melel ise Medine'ye bir gecelik mesafede olup, Huzaa' kabilesine aittir. Ardından ise sahil şeridi boyunca Guref dağlarına kadar uzar gider. Sukkerî şöyle der: "Usfân, Medine yolu üzerinden Mekke'ye iki günlük mesafededir, Cuhfe ise üç günlük mesafedir. Resulullah (ﷺ) Hicret'in 5. yılında buraya Lihyanoğulları ile savaşmak için gelmiş, ama herhangi bir savaş olmadan geri dönmüştür.[44]

[44] ***Usfan***; Siyer içerisinde ismini çokça duyduğumuz bir mekandır. Efendimiz (ﷺ) sadece Hicret yolculuğunda ve Lihyanoğulları ile savaşmak için de değil, birçok kere bu topraklardan geçmiştir. Gerek Hudeybiye senesi, gerek Mekke Fethi'ne giderken ve en son Veda Haccı sırasında da Usfan'dan geçmiş ve orada konaklamıştır. Usfan'ın en önemli hatırası ise hiç şüphesiz; Salâtü'l-Havf/Korku Namazının burada kılınması olmuştur.

Hicret Yolu üzerinde bulunan Kudeyd Vadisi

İbn Kayyim şöyle der: "Sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) hicret yolculuğuna devam ederken, yolunun üzerinde *Ümmü Ma'bed el-Huzâiyye*'ye ait iki çadıra uğradı. Ümmü Ma'bed, faziletçe üstün, güçlü-kudretli bir kadındı. Ellerini dizlerine kemend yapar çadırın önünde oturur, gelen geçenin su ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hz. Ebû Bekir ona, yanında bir şey bulunup bulunmadığını sordular. O da: *"Vallahi, yanımızda bir şey olsaydı misafirperverliğimiz sizi boş çevirmezdi. Koyun otlaktan uzak. Sene kıtlık senesi..."* dedi. Allah Rasûlü (s.a.v.) çadırın yan tarafından bulunan bir koyun gördü ve: ***"Ey Ümmü Ma'bed! Bu koyun nedir?"*** diye sordu. O da: *"Sürüden, dermansızlıktan dolayı geri kalmış bir koyundur"* cevabını verdi. Peygamberimiz: ***"Süt verir mi?"*** diye sordu. Ümmü Ma'bed: *"Onda süt verecek derman nerde?"* diye cevap verince Peygamberimiz: ***"Onu sağmama müsaade eder misin?"*** diye sordu. Kadın: *"Evet, anam babam sana feda olsun! Süt bulabilirsen sağ!"* dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) eliyle koyunun memelerine dokundu; besmele çekip dua etti. Ardından hemen koyunun memeleri sütle doldu taştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) kafileyi doyuracak genişlikte bir kap istedi. İçine sütü sağdı, süt kaba doldu, taştı. Peygamberimiz (s.a.v.) kabı önce Ümmü Ma'bed'e sundu. O doyasıya kana kana içti. Sonra kabı arkadaşlarına sundu; onlar da içtiler. Sonra da kendisi içip ikinci kere kaba süt sağdı ve kabı doldurdu. Kabı, kadının yanına bırakıp develerine binerek, yola koyuldular. Çok geçmeden kadının kocası Ebû Ma'bed geldi ... " (İbn Kayyim, *Zadü'l Mead*, c.2 s.76)

Ümmü Ma'bed'in asıl adı Âtike bint Hâlid b. Halif b. Munkiz b. Rebia olup, Huzaa kabilesinden idi. Amcasının oğlu Temîm b. Abdüluzza b. Munkiz b. Rebia'nın nikâhı altındaydı. Evi, Resulullah (s.a.v.) Medine'ye hicret ederken dinlendiği yer olan Kudeyd'te bulunmaktaydı.

Esma bint Ebî Bekir'den gelen bir rivayette şöyle denir: "Hizam b. Hişam'ın, babasının ve bazı kimselerin şöyle dediklerini aktarmıştır: 'Kureyş, Resulullah'ın (s.a.v.) ikinci gecenin sabahında mağaradan çıkıp yola koyulduğunda O'nun hangi yöne gittiğini bilemediler. Üçüncü günü Efendimiz (s.a.v.) Kudeyd'e ulaşmıştı. Efendimiz'i (s.a.v.) arayıp da bulamayan Mekkeliler, Mekke'ye döndüklerinde, aşağıda kendilerini gören halk, onların eli boş döndüklerini anladıklarında bir ses işittiler. O ses, tüm halkın Muhammed'e tabi olacağını haber veriyordu. Ama kimseler o sesin sahibini görememişti"

İnsanların Rabbi olan Allah ödüllendirmesi ne güzel!
İki dostu, Ümmü Ma'bed'in iki çadırına nasıl vardırdı.

Onlar oraya hayır indirdi ve ondan başkaları da faydalandı
Böylece kazandı Muhammed'e dost olarak akşamlayanlar,

Beni Ka'b kızlarını küçümseyebilirler ama,
Müslümanlar nezdindeki yerleri gıptayla bakılır.

(İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübra*, c. 8, s. 215)

Hicret esnasında mübarek kafilenin geçtiği sarp dağlar ve kayalık arazilerden görünümler

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

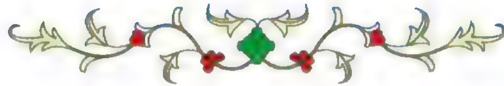
"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

Altıncı Bölüm

MEDİNE DÖNEMİ

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hicretinden Vefatına Kadarki Süreç

Birinci Kısım

İSLAM TOPLUMUNUN TESİSİ/KURULUŞU

Medine-i Münevvere

AL MADINAH AL MUNAWWARAH

PRINCE MOHD BIN ABDUL AZIZ AIRPORT

JIBAL AL WU'AYYIRAH

AL WU'AYYIRAH

JABAL UHUD

JABAL HIBISHI

UHUD

AL AWS

TAYBAH

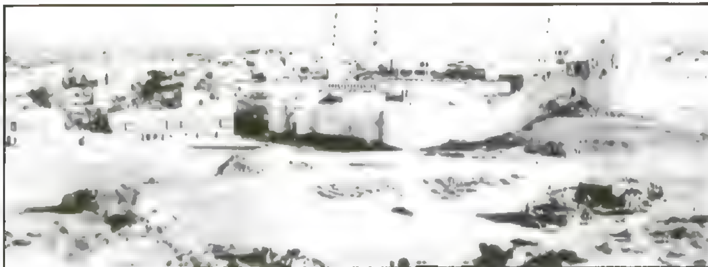
JABAL 'AYR

MEDİNE ve ÇEVRESİ

Medine, Resulullah'ın (ﷺ) teşrifinden önce *Yesrib* adıyla biliniyordu. Resulullah'ın (ﷺ) gelişiyle Arap Yarımadası'nın en önemli şehirlerinden biri haline geldi. Aynı zamanda İslam'ın da ilk başkenti oldu. Medine, Mekke'den kuzey yönünde 421 km uzaklıktadır.

Medine, dini açıdan büyük önemi haiz bir şehirdir. Zira bu kutlu/nurlu şehir, Efendimiz'in (ﷺ) ve Ashabının yaşadığı bir şehirdir. İslam tarihinin en önemli olaylarının yaşandığı, binlerce hatıranın içinde saklandığı ve binlerce, milyonlarca Müslüman'ın ziyaret ettiği, ziyaret etmek için de gayret sarf ettiği bir beldedir.

Makhem Dağları
Salsala
Şefiye
Şümez Dağı
Ebû Kaddûr Dağı
Hamûm Dağı
Şecvâ
Humru Fetîğ
Rahlâ Dağı
Buveyr
Ayn Vadisi
Şakb Dağı
Şevk Dağı
Cefdûr
Harretü'l-Mekser
Cuma Kuyusu
Teyted
Ca'leb Dağları
Müleylih
Bârûd Dağları
Usaylîb
Beydâ dağları
Taydibe Kuyusu
Şâyibe Dağları
Hadrâ
Sahîn Dağı
Buvât
Rusay'a
Âmir Dağı
Mendese
Uveyne
Ayûn
Neâmîn
Âkûl
Halbâ Kuyusu
Uhud Dağı
Cumme Dağı
Attâfiye
Mescid-i Nebevî
(Medine-i Münevvere)
Kalb Dağı
Cifr
Ebyâr Ali
Sadire
Vecme
Sayfî
Zu'l-Huleyfe Mîkatı
Hadûdâ Çukuru
Zulmân Dağı
Ğarîd
Akîk
Hilye Ebû Ğuveyşiye
Anîk
Fir'
Lehbân
Fikâre
Fureyş
Mâşî Kuyuları
Hileyyâtul'l-Enâhî
Rehkân
Dab'a' Dağı
Hars
Ketîde
Mudaybi'a
Ruvâve
Şe'sâ Dağı
Sû'sî
Müseycîd
Sefâ
Berdiyye
Ümmü Fahîy
Nâziye
Mescid
Tercem
Uşeyre
Semâk dağı
0 10 20 30 40 50
K

Medine'ye ait tarihi bir fotoğraf

İSLAM TOPLUMUNUN TESİSİNDEN RESULULLAH'IN (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) VEFATINA KADARKİ SÜREÇ

Hicri, 1 İslam Toplumunun Tesisi/Kuruluşu

Resulullah ( ), elli üç yaşında iken, Rebiülevvel ayının 12'sinde Yesrib'e (Medine) ulaştı. Medine'ye gelir gelmez önemli projelere adım attı. Bunların başlıcaları şunlardır:

- *Mescid-i Nebî*'nin ve kendi kalacağı evlerinin inşası.
- Muhacirler ile Ensar arasında gerçekleştirilen *Kardeşlik Projesi.*
- O devirde Medine'de ikamet etmekte olan tüm toplulukların hak ve hukukunu gözetecek olan *Medine Sözleşmesi.*

Hicri, 2 Savaş İzninin Verilişi

Resulullah ( ), Medine'de Müslümanların işlerini belli bir düzene koymasının ardından, Müslümanlar, düşmanlarına karşı düzenli bir şekilde cephe halini aldılar. Müşriklerin, inkârlarında ısrarcı olmaları üzerine; Yüce Allah, Müslümanlara savaş iznini verdi ve O'nun yolunda savaşarak mücadele etmeyi Müslümanlar üzerine farz kıldı[1] Bunun üzerine düşmanlarına karşı ilk büyük savaş olarak Bedir Gazvesi'ne çıktılar. Müslümanlar bu gazvede müşrikleri açık bir yenilgiye uğratarak, buyuk bir galibiyet elde ettiler.

Hicri, 3 Uhud ve Büyük İmtihan

Muslumanlar, Bedir'de muşrikleri agır bir maglubiyete ugratınca, Kureyş, uğradıkları hezimetlerinin intikamını almak için yeni bir savaşın hazırlığına giriştiler. Hicretin. 3. yılı Şevval ayında da büyük bir ordu ile Uhud dağının eteklerine geldiler. Efendimiz'de ( ) onlara karşı bir ordu hazırlayarak karşılarına çıktı. Savaşın başlarında Müslümanlar üstün geldiler, ancak Resulullah'ın ( ) Ayneyn tepesine yerleştirdiği okçuların yerlerini izinsiz terk etmelerini fırsat bilen müşriklerin süvari birlikleri, Müslümanlara arkadan saldırıp bir müddet savaşta üstünlük sağladılar. Buna rağmen Müslümanlar, savaşın ertesi günü çabucak toparlanıp müşriklerin arkasına düştüler. Ancak, müşrikler çoktan epey bir yol almışlardı.

Hicri, 4 İhanetleri ve Endişeleri Giderme

Bu yıl, Benû Nadir Yahudileri yaptıkları taşkınlıktan ötürü, diğer Yahudi kabilesi Benî Kaynuka'nın ardından Medine'den sürüldüler. Aynı yılın Zilkade ayında ise Müslümanlar, Kureyş ile yapılan sözlü buluşma gereği Bedir'e gittiler Ancak, Bedir'de bekledilerse de müşrikler ortaya çıkacak durumdan korkarak, Müslümanlarla karşılaşmamayı tercih ettikleri için Müslümanlar tekrar Medine'ye geri döndüler.

Hicri, 5 Ahzab/Hendek Savaşı

Yahudî Huyey b. Ahtab, Arap kabilelerini Medine'deki Müslümanlara karşı kışkırtıp, çeşitli bölgelerden savaş için gruplar toplamıştı. Bunun üzerine Müslümanlar, bu karma/toplama düşman birliklerine karşı sağlam bir hat oluşturmak ve onları hezimete uğratmak amacıyla Medine'nin kuzeyine hendekler kazdılar. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır: *"Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemeden öfkeleri ile geri çevirdi. Allah (ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir."* (Ahzab, 33/25)

Hicrî, 6 Hudeybiye ve Barış Ortamının Getirdikleri

Bu yıl Muslümanlar, Umre yapma maksadı ile Mekke'ye doğru yola çıkmış ve Mekke'ye yakın bir yer olan Hudeybiye'de konaklamışlardı. Mekkeliler, Müslümanları Umre maksadı ile olsa bile, Mekke'ye sokmayacaklarını söylemişlerdi. Bunun üzerine orada tarihe Hudeybiye Antlaşması diye geçen o meşhur antlaşma yapılmıştı. Antlaşmanın maddeleri ilk bakışta Kureyş'in lehine görünuyordu. Ancak Resulullah'ın ( ) siyasi dehası bu antlaşmayı Muslumanların lehine çevirdi. Resulullah ( ), bu antlaşma ile iki taraf arasında tesis edilen sulh ortamından faydalanarak, davetini Arap Yarımadası'nın da otesine taşıyarak, çeşitli bolgelerde hukum suren emir ve krallara Islam'a girmeleri için çağrılarda bulundu.

Hicri, 7 Sürgün

Hudeybiye Antlaşması'nın sonuçlarından birisi de Hicaz'ın kuzeyinde bulunan Hayber ve çevresinde yaşayan ve sürekli Medine İslam Devleti'ne karşı düşmanlık besleyen ve bölge Araplarını, Müslümanların aleyhine durmadan kışkırtan Yahudi topluluklarının tasfiye edilmesi olmuştur. Böylece Medine'deki üç Yahudi kabilesinin (Kurayza, Nadir ve Kaynuka) ardından, diğerleri de Medine'nin çevresinden hatta Hicaz'dan tamamen uzaklaştırılmış oldu.

Hicri, 8 Mekke'nin Fethi

Kureyş, bu yıl Hudeybiye Antlaşması'nın maddelerinden birini ihlal etti. Bunun üzerine Müslümanlar, Kureyş'e karşı savaş ilan etti. Akabinde Resulullah'a ( ) ve Müslümanlara başları dik; Allah'a ve onun yardımı karşında mütevazi ve şükür içinde oldukları halde Mekke'ye girmeleri emri geldi. Resulullah ( ), Müslümanlara, kendileriyle savaşmak istemeyenler dışında hiç kimseye dokunmamalarını emretti, sonra Mescid-i Haram'a girdi, oradaki putları kırdı ve Mekke halkını affetti.

Hicri, 9 Müşriklere Verilen Ultimatom

Resulullah ( ), bu yıl Hz. Ebû Bekir'i ( ) hac emiri olarak Mekke'ye gönderdi. Berae (Tevbe) sûresi nazil olduktan sonra ise Hz. Ali'yi ( ), Hz. Ebu Bekir'e katılması ve Tevbe Sûresini insanların duyacağı bir yerde okuması ve mesajlarını onlara duyurması için gönderdi. Bu açık bildiriyle, artık müşriklerin hac yapmalarına izin verilmeyecek ve bölge tamamen şirkten arındırılacaktı.

Hicri, 10 Veda Haccı

Bu, Resulullah'ın ( ) yüz binden fazla Müslüman ile birlikte gerçekleştirdiği ilk ve son haccı idi. Resulullah ( ), bu hacda Müslümanlara, hac ibadetinin menasikini /uygulamalarını sözlü ve pratik olarak öğretti. Ayrıca, ümmet açısından son derece önemli konuların zikredildiği Veda Hutbesi'ni okudu. Yüce Allah ise şu ayetini indirdi:
"... Bugün, dininizi kemale erdirdim, üzerinize olan nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslamiyet'i seçtim. ..." (Maide, 5/3)

Hicri, 11 Resulullah'ın (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Vefatı

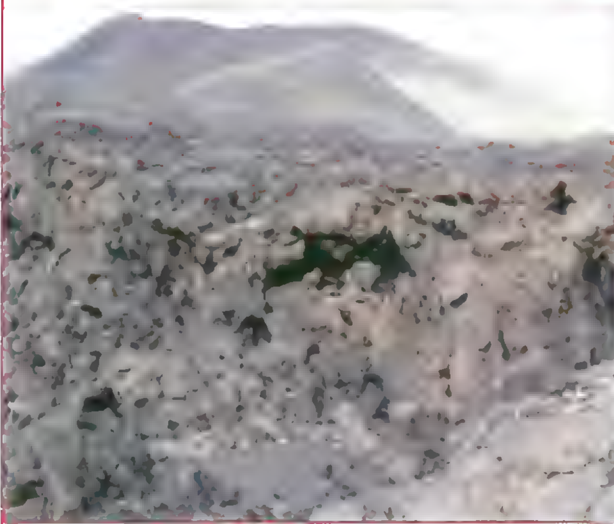
Resulullah ( ), bu yılın Safer ayının sonlarına doğru hastalandı. Bu durum yaklaşık on üç gün sürdü. Ta ki Resulullah ( ) namaza çıkamayacak hale geldi. Bunun üzerine Hz.Ebû Bekir'e, insanlara namaz kıldırmasını emretti. Sonra vazifesini tamamlamış, ümmetine nasihatta bulunmuş ve ardında hak ile batılı gece ve gündüz gibi birbirinden ayıracak muhkem hüccetler (Kur'an ve Sünnet) bırakarak, Rebiülevvel ayının 12'sinde bir duhâ vaktinde ve Pazartesi günü hakkın rahmetine kavuştu.

---

[1] Abdullah b. Abbas'ın rivayetine göre, savaşa ilk defa izin verilen ayet, Hac Sûresi, 22/39. ayetidir. Bkz: Tirmizi, 3171; Nesaî, *Cihad*, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/216.

Medine-i Münevvere'nin uydudan bir görüntüsü

Medine'nin doğusundaki volkanik kayalıklar

Medinetü'n-Nebeviyye /Peygamber Şehri (Medine): Toprağı cennet bahçelerinden bahçelerle donatılmıştır. Resulullah'ın(s.a.v.) minberi, onun havzasındadır. Ebû Hureyre'den(r.a.) rivayet edilen bir hadiste Peygamberimiz(s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Evimle minberim arasında cennet bahçelerinden bir bahçe vardır"* (Buhârî, *Fadlü's-Salât fi Mescidi Mekke ve Medine*, 5) İkrime ise, İbn Abbas'ın(r.a.) Hz. Ömer'i(r.a.) şöyle derken işittiğini nakleder: "Akîk Vadisinde Resulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim: *'Bir gece Rabbim tarafından biri (Cebrail) gelerek şöyle dedi: 'Bu mübarek vadide namaz kıl ve Hac içinde umreye de niyet et. (Haccına umreyi de ekle)* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/257) Medine'nin güney sınırında "Ayr Dağı" yükselmektedir; ki bu dağ, Uhud Dağı'ndan sonra Medine'nin en büyük dağıdır. Resulullah (s.a.v.) bu dağı da kastederek şöyle dua etmiştir: *"Allahım! Nasıl ki İbrahim, Mekke'yi haram bölge kıldıysa, ben de bu iki dağın (Ayr ile Uhud) arasını harem bölge kılıyorum."* (Buharı, *Büyû*, 53) Kuzeyde ise Uhud Dağı'nın hemen arkasında kalan "Sevr" adıyla bilinen küçük kızıl bir dağ bulunmaktadır. Doğu tarafında ise önceden *"Harret-ü Vakim"* denen, günümüzde ise *"Harretü's-Şarkiyye"* denen bölge yer alır ki, burası volkanik siyah kayalıklarla kaplı bir arazidir. Batı tarafında ise eskiden *"Harretü'l Vibre"* denen, günümüzde ise *"Harretü'l Garbiyye"* denen kayalık bir bölge yer almaktadır. Medine'de çöl iklimi hâkim olup; yazın kuru ve sıcak, kış mevsimi ise ılık geçer. Yağmur ise nadiren görünür. Buna rağmen Medine'de tarım arazileri çok olup, Acve, Burnî ve Rusâne hurmaları gibi kalitesi ve güzelliğiyle dünyaca ünlü hurma bahçeleri de bu bölgede yer almaktadır. Bunun yanı sıra, çeşitli meyve bahçeleri, sebze ve hububat ekiminin yapıldığı verimli zirai arazilerde mevcuttur.

AYR DAĞI'NIN MESCİD-İ NEBEVİ'YE GÖRE KONUMU
MESCİD-İ NEBEVÎ
Ayr Dağı, Medine'nin güneyinde yer alan bir dağdır.

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN (S.A.V.) YESRİB'E (MEDİNE) GELİŞİ

Kitabın beşinci bölümünde, Resulullah'ın (S.A.V.) hicretinden söz ederek kutlu yolcuların, nübüvvetin 13. yılı Rebiülevvel ayının 12'si Pazartesi günü Kuba'ya ulaştıklarından; Medine halkının, Resul-i Ekrem'in (S.A.V.) kendi memleketlerine gelmesi ve onlarla birlikte yaşayacak olmasından dolayı duydukları büyük mutluluk ve sevinç içinde tekbirlerle Efendimiz'i (S.A.V.) karşıladıklarından söz etmiştik. Resulullah (S.A.V.) Kuba'da dört gün kaldı ve bu dört gün zarfında İslam'ın ilk mescidinin temelini attı. Kuba Mescid'i, Resulullah'ın (S.A.V.) davetinin başlamasından sonra yeryüzünde inşa edilen ilk mescittir. Mescid'in yerini, ister Resulullah (S.A.V.) gelmeden önce Muhacir ve Ensar ortaklaşa belirledikleri yönündeki görüş gerçek olsun; isterse meşhur kabule göre hicretin başlangıcında Resul-ü Ekrem (S.A.V.) kendisi belirlemiş olsun, her iki durumda da Kuba Mescidi'nin, Resulullah'ın (S.A.V.) davetinin başlamasından sonra yeryüzünde inşa edilen ilk mescid olması gerçeğini değiştirmez.

Bilahare, Ali b. Ebî Talib (R.A.) istenilen görevleri (Kureyş'in gözünü boyama/kamuflaj ve emanetleri sahiplerine iade etme) yerine getirdikten sonra kutlu kervana Kuba'da yetişti. Daha sonra bu kutlu kervan Cuma gününün sabahı Yesrib'e (Medine) doğru hareket etti. Müslümanlar ise büyük bir sevinçle onları karşılamaya çıktılar. Her bir Müslüman, Resulullah'ın (S.A.V.) kendi evinde ikamet etmesini arzu ediyordu ve bunun için Efendimiz'in (S.A.V.) devesi Kusva'nın boyunduruğundan tutmak için birbirleriyle yarışıyordu. Resulullah (S.A.V.) ise şöyle buyurdu: ***"Devemin yolunu açın! Çünkü o, memurdur; nereye gideceği ona emrolunmuştur!"***[2] Bu söz karşısında artık herkes ısrar ve tekliften vaz geçip, Kusva'nın önünü açtılar.[3] Bunun üzerine Kusva, Malik bin Neccaroğulları'na ait bir araziye çöktü. Burası Amr'ın oğulları olan Sehl ve Süheyl isimlerinde iki yetim delikanlıya aitti. Resulullah (S.A.V.), orada devesinden indi ve o arsanın Mescid arsası olacağını, oraya en yakın evde de konaklayacağını beyan etti. O arsanın hemen yanında Halid bin Zeyd"in (Ebû Eyyüb el-Ensârî) evi vardı; Efendimiz (S.A.V.) de o evi şereflendirerek, o eve misafir oldu. Bilahare o arazi Amr'in iki oğlundan satın alınarak Mescid'in inşasına başlandı.

Bu arada Resulullah (S.A.V.) Mekke'den gelen Müslümanlara *Muhacirler*, Müslüman Medinelilere ise *Ensâr* ismini verdi, Yesrib'e de Peygamber Şehri (*Medinetu'r-Resûl*) adını verdi. Bundan sonra şehir, *Medine, Taybe* ve *Tâbe*[4] isimleriyle anılmaya başlandı. Üstelik Resulullah (S.A.V.), Medine'ye eski ismi olan *Yesrib* denilmesini de yasakladı.[5] O günden sonra Medine'ye hep güzel anlamları olan isimler verildi. Abbâs b. Sehl b. Sa'd'ın, Ebû Humeyd'ten naklettiği rivayette şöyle denmektedir: "Resulullah (S.A.V.) ile birlikte Tebûk gazvesinden geliyorduk, Medine'ye geldiğimizde şöyle buyurdular: *'Burası Tâbe'dir, bu ise Uhud Dağı'dır ki, o bizi sever, biz de onu severiz!"* (Buharî, *Kitab Fadâil'l Medine*, 5)

---

[2] İbn Sa'd, *Tabakat*, c.1, s. 160; Semhûdî, *Vefaü'l Vefa*, c.1, s. 256

[3] Efendimiz (S.A.V.) her kendisini davet edene aynı cümleyi söyleyerek, bu işte kendi insiyatifi olmadığını beyan ediyordu. O yol boyunca Efendimiz'in (S.A.V.) bu cümleyi tam yedi kez kullandığını görmekteyiz.

[4] Tâbe; tam Yesrib kelimesinin taşıdığı anlamın zıttı bir mana taşımaktadır. Tâbe; Güzel, hoş ve iyi demektir.

[5] Yesrib; buranın ilk sakinlerinden olan Yesrib b. Vâil'e nispeten isimlendirilmişti. Ancak, Yesrib; "zarar vermek, karıştırmak, kötülemek, başa kakmak ve bozmak" gibi olumsuz ve hoş olmayan anlamlar ihtiva etmekteydi. Bundan dolayı Efendimiz (S.A.V.) imana kendisini açan bu toprakların böyle isimlendirilmesini uygun görmeyerek, buranın ismini Medine diye değiştirdi. Eski ismin kullanılmaması için de, dedi ki: ***"Kim Medine'ye Yesrib derse Allah'a istiğfar etsin. O, Tâbe'dir, o Tâbe'dir, o, Tâbe'dir."*** Bkz: Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/285

TAKVA MESCİDİ [6]

Bir görüşe göre denilir ki; Resulullah (s.a.v.), hicret ederek Kuba'ya ulaştıklarında öncelikle Amr bin Avfoğulları'nın yanında Gülsüm b. Hidm'in evinde misafir oldular. Orada Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri ikamet ettiler. Kuba Mescidi'nin inşasından sonra yüce Allah, Cuma günü onlara çıkmaları için izin verdi. İbn Ebî Heyseme ise şöyle demektedir: "Resulullah (s.a.v.), onu (mescidi) inşa ederken ilk taşı bizzat kendi elleriyle kıble tarafına koyan kişi idi. Sonra Ebû Bekir bir taş getirerek koydu, sonra Ömer de bir taş getirerek Ebû Bekir'in koyduğu taşın hemen yanına koydu ve sonra insanlar mescidin inşasına devam ettiler." [7] İşte bu mescit, İslam'ın ilk mescidi olup, mescit ve onun ehli hakkında Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***"... Orada temizlenmek isteyen insanlar vardır..."*** (Tevbe, 9/108) Dolayısıyla bu, ayette sözkonusu edilen takva üzere inşa edilen mescit, Kuba Mescididir.

Her ne kadar Ebû Saîd El-Hudrî'den (r.a.) rivayetle; Resulullah'ın (s.a.v.), takva üzere kurulmuş mescid hakkında sorulduğunda (Mescid-i Nebi'yi kastederek) ***"Bu mescittir"*** dediği; diğer bir rivayette ise ***"diğerinde çok hayır vardır"*** dediği; *"... Ta ilk günden takva üzerine kurulmuş mescid..."* (Tevbe, 9/108) ayetinin indiği sıralarda Resulullah'ın (s.a.v.), Amr bin Avfoğulları'nda misafir bulunduğu ve onlara: ***"Allah, temizlik hâlinizi hayırla överek size lütufta bulundu. Bunun sebebini bana haber verir misiniz (biraz açıklar mısınız)?"*** diye sorduğu ve onların da: *"Ey Allah'ın Rasûlü! bizler, tuvalette taş ile temizlendikten sonra avret mahallerimizi su ile yıkarız"* dedikleri, bunun üzerine de Resulullah'ın (s.a.v.): ***"İşte bu! Bu adeti koruyunuz"*** buyurduğu ifade ediyorsa da, [8] sözkonusu iki hadis arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü her ikisi (Mescid-i Nebi ve Mescid-i Kuba) de takva üzere inşa edilmiş mescitlerdir. Şu kadar var ki, ayette geçen ***"... Ta ilk günden takva üzerine kurulmuş mescid..."*** ifadesinden kasıt Kuba Mescidi olmalıdır. Çünkü onun inşası Resulullah'ın (s.a.v.) Medine'ye geldiği ilk günlerde; Resulullah'ın (s.a.v.) hicret yurduna geldiği birinci yılda inşa edilmiştir.

Bu nedenle yüce Allah'ın *ilk gün* diye isimlendirdiği ve bazı tarihçilerin yeni bir tarihin başlangıcı olduğunu söyledikleri o gün, Kuba Mescidi'nin inşa edildiği gün olması muhtemeldir. Bir kısım alimler ayetle ilgili olarak: "Burada muzafın/tamlayan hazfedilmiştir, kastedilenin ise *'ilk gün tesis edilen'* demektir" demişlerse de, önceki görüş daha doğrudur. Uneys b. Ebî Yahya'nın babasından naklettiği bir rivayet ise şöyledir: Ebû Saîd'in şöyle dediği işittim: "Biri Hadraoğulları'ndan diğeri ise Amr b. Avfoğulları'ndan iki adam veya iki kadın takva üzere inşa edilen mescit hakkında tartışıyorlardı. Hadralı olan şöyle dedi: 'Takva üzere inşa edilen mescit, Mescid-i Nebevîdir.' Amroğulları'ndan olan ise, onun Kuba Mescidi olduğunu söylüyordu. Böylece Resulullah'ın yanına gelerek konuyu ona sordular. Resulullah (s.a.v.) da: ***'O mescid, bu mescittir, peygamber mescididir. Bununla birlikte onda da (yani Kuba Mescidi) çok hayırlar vardır.'*** buyurdular." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/8)

[6] Takva Mescidi diye de isimlendirilen Kuba Mescidi, İslam tarihinde Medine'de inşa edilen ilk mescid olmasından dolayı çok önemlidir. Efendimiz (s.a.v.) bu önem kaybolmasın diye ve insanların o muhim mekanı unutmasınlar diye çok teşvikarane beyanlarda bulunmuştur. Kendisi bir ömür Cumartesi günleri orayı ziyaret etmiş, orada kılınan bir namazın umre sevabına denk geldiğini söylemiştir. (Bkz: İbn Mace, *İkâmet*, 197; Tirmizi, 125) Hz. Ömer'de, insanları orayı ziyaret için teşvik etmiştir.

[7] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, c.2, s. 339

[8] Ebû Davud, *Tahâre*, 23; İbn Mace, *Tahâre*, 28

Yedi Mescitler

Kıbleteyn Mescidi

Mescid-i Nebevî

Ebû Bekir Mescidi

Ömer b. Hattab Mescidi

Gamâme Mescidi

Cuma Mescidi

Kuba Mescidi

Medine-i Münevvere'deki Tarihi Mescitlerin bulunduğu mevkiler

Takva Mescidi olarak da adlandırılan Kuba Mescidi/MEDİNE

Kuba Mescidi'nin dıştan bir görünümü / MEDİNE

Kuba Mescidi'nin içeriden bir görünümü.

RESULULLAH (s.a.v.) DÖNEMİNDE MEKKE - MEDİNE GÜZERGAHINDA KULLANILAN YOLLAR
Şam yönü
Nasîf kuyusu
En güvenli Tihame yolu
Medine-i Münevvere
Suveyk pazarı
Yenbu'
Hamra'
Bedir
Ümmü'l-Berk
Mehdü'z-Zeheb
Daha az kullanılan Tebûk yolu
Kızıldeniz
Veddân
Daha çok kullanılan yan yol
Cuhfe
Rabig
Kudeyd
Kudayme
Huleys
Dehyan
Usfân
Cumûm
Uşeyre
Mekke-i Mükerreme
Seylü'l-Kebîr
Zi Tuvâ
Cidde
Hida
Haviyye
Taif
Mustabe
Yemen yönü
0 20 50 70 100
K

MEDİNE-İ MÜNEVVERE DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Resulullah (ﷺ); Hicrî, 12 Rebiüvvel 1 / Miladî, 27 Eylül 622 tarihinde Medine'ye teşrif etmiştir. İlk önce Neccaroğulları bölgesine gelen Efendimiz (ﷺ): *"İşte burası! Menzilimiz olacaktır, inşallah..."* buyurarak, hemen arazinin önünde bulunan Ebû Eyyüb el-Ensar'nin evine misafir olmuştur.

MESCİD-İ NEBÎ'NİN İNŞASI

Resulullah'ın (ﷺ), Medine'ye teşrifinden sonra gerçekleştirdiği ilk proje Mescid-i Nebevî'yi inşa etmek olmuştur. Bereketi çok olan bu toprağı, Resulullah'ın (ﷺ) devesi Kusva orada çökmek suretiyle daha da bereketlendirmiştir. Kusva'nın çöktüğü arsayı, kendileri vakfetmek istemelerine rağmen, Resulullah (ﷺ) arsanın sahipleri olan iki yetimden satın almış, mescidin inşasına kendisi bizzat katkıda bulunmuş, kerpiç ve taş taşıyarak şöyle buyurmuştur:

Taşıdığımız şu yük, ey Rabbimiz!
Hayber'in yükünden daha hayırlı, daha temiz,
Yâ Rab! Hayır (hayat), ancak âhiret hayrı (hayatı)!
Sen, Muhacirle Ensar'ı bağışla!"

Bu sözler sahabenin çalışma şevkini artırıyordu, hatta onların biri şöyle diyordu:

"Eğer biz oturşak peygamber çalışıyor, o yüzden biz sürekli çalışıyoruz/çalışmalıyız."

Mescid'in inşa edildiği arazide, müşriklerin kabirleri, yabani hurmalar ve Garkad ağaçları bulunuyordu. Resulullah (ﷺ), müşrik kabirlerinin başka yere nakledilmesini, engebelerin düzeltilmesini, yabani hurma ve diğer ağaçların da kesilmesini emretti. Mescidin kıble tarafı belirlendi. O günlerde kıble Kudüs'e doğru idi. Mescid'in kıble yönündeki iki pervazı taştan, duvarları ise balçık ile tutturulmuş kerpiçten örüldü. Çatısı hurma dallarından, direkleri hurma ağacının kütüklerinden yapıldı. Toprak zeminine kum ve çakıl taşları döşendi. Mescide üç kapı yapıldı. Mescidin uzunluğu ise, kıble tarafı başından sonuna kadar yaklaşık 100 zira', diğer iki taraf ise aşağıdan yukarıya yine 100 zira' ya da biraz daha uzundu. Temeli ise yaklaşık 3 zira' idi.[9]

Mescidin bitişiğine temelleri taştan, duvarları ise kerpiçten odalar inşa edildi. Çatıları hurma dalları ile örülmüş bu odalar, Resulullah'ın (ﷺ) pak hanımlarının odaları oldu. İnşaat tamamlanınca, o güne kadar Ebû Eyyûb'un evinde kalan annelerimiz o odalara taşındılar.

Mescid, sadece namazların kılındığı bir yer olmayıp, aynı zamanda Müslümanların İslamî eğitim ve öğretim gördükleri bir *üniversite*, uzun zamanlardan beri cahiliye devrinde birbirleriyle niza ve düşmanlık içinde olan farklı kabilelerden gelen insanların buluştukları ve birbirleriyle kaynaştıkları bir *forum*, tüm işlerin idare edildiği ve açıklamaların, beyanatların ilan edildiği bir *salon*, istişare ve icraat toplantılarının yapıldığı bir *parlamento* idi.

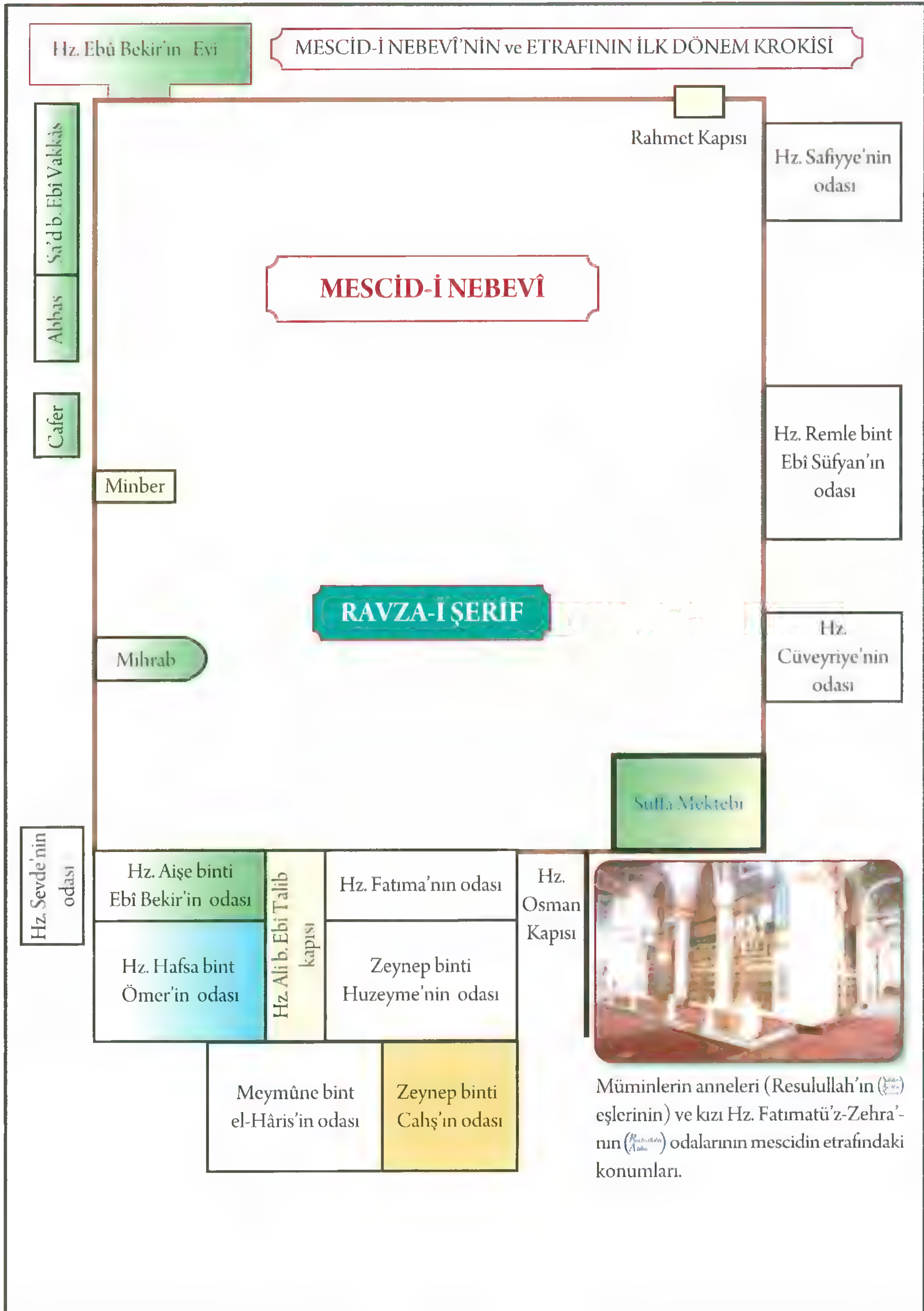
Tüm bunlarla birlikte burası evi, barkı, ailesi ve imkanları olmayan muhacirlerden bir kısmının gecelediği, gündüzleri ise talim ve terbiye işleriye uğraştıkları bir mekteb işlevi görmekteydi. (Suffa Mektebi) Mescid inşaatı tamamlanınca[10] insanların nasıl namaza davet edileceği mevzusu gündeme geldi. Orada hazır bulunan sahabîlerden bazıları farklı farklı tekliflerde bulundular. Söylenen teklifler Efendimiz'in (ﷺ) pek içine sinmedi. O gün bir karar çıkmamıştı. O günün gecesinde, Abdullah b. Zeyd (r.a.) rüyasında ezanın okunuşunu gördü, sabah olur olmaz rüyasını Efendimiz'e anlattı ve ezanı, o şekliyle Resulullah'a (ﷺ) okudu. Aynı rüyayı Hz. Ömer (r.a.) de görmüştü. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) rüyada görüldüğü şekliyle ezanın okunmasını onayladı. (Mübarekfûri, *er-Rahiku'l-Mehtûm*, s. 177-178)[11]

---

9 Müellif'in burada verdiği 100 X100 zira ölçüsü, Hicretin 7. yılı, Hayber dönüşü Efendimiz'in (ﷺ) yaptığı genişletme sonrası vardığı ölçüdür. İlk inşa halindeki ölçü ise, 60 X70 zira'dır. Bu da takriben 1022 m2'ye tekabül etmektedir. Mescid'in lk halini ve Hicretin 7. yılındaki halini gösteren çizimler için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 415, 416

10 Efendimiz (ﷺ) Rebiülevvel ayının ortalarında (Miladi, Eylül, 622) Mescidin inşaatına başlamış, yaklaşık sekiz ay sonra, Şevval ayında (Miladi, Nisan, 623) inşaatı tamamlamıştır.

11 Olayın detayları için bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c.2, s. 146; Köksal, M.Asım, *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, c.3, s. 113-117

Müminlerin anneleri (Resulullah'ın (ﷺ) eşlerinin) ve kızı Hz. Fatımatü'z-Zehra'nın (r.anha) odalarının mescidin etrafındaki konumları.

MESCİD-İ NEBÎ'Nİ ZİYARET

Medine-i Münevvere'deki Mescid-i Nebevî'yi ziyaret etmek, insanın ömründe gerçekleştireceği en şerefli ve en izzetli amellerden biri sayılır. Zira, orada manen zayıflamış ve kaskatı kesilmiş kalpler, adeta yeniden dirilir. Mescid'in manevi atmosferi ile insanın ruhu, mana aleminin en yüce semalarına yükselir. Aradan geçen uzun yıllara rağmen, Resul-i Ekrem Efendimiz'in (s.a.v.) o tatlı hatıralarını kendi nefsinde yeniden tenüffüs eder. İşte bu nedenle, Hac veya Umre maksadı ile istenilen her zamanda Mescid-i Nebevî'yi ziyaret etmek sünnettir. Mescid-i Nebevî'ye misafir olarak gelen ziyaretçilerin dikkat etmesi gereken birkaç husus vardır:

1. Mescid'e temiz olarak girmeli ve oranın temizliğine itina göstermelidir. Huşu ve huzur içinde, yüce Allah'ı tesbih ve Efendimiz'e (s.a.v.) çokça salavatlar getirerek vakarlı ve sükunet içinde ziyaret yapılmalıdır.

2. Mescid'e "Besmele" çekerek sağ ayağıyla girmeli ve bu esnada şu duayı okumalıdır: *"Allah'ın adıyla, selam ve salat O'nun kutlu elçisinin üzerine olsun. Allah'ım ! günahlarımı bağışla ve bana rahmet kapılarını aç."* [13]

3. Mescid'in her hangi bir mekanında iki rekat *Tahiyyatü'l-Mescid* (Mescid-i Selamlama) namazı kılınmalıdır.[14] Bu namazın, Ravza'da kılınması daha faziletlidir. Sonra Hücre-i Saadet'e yönelerek, orada medfun bulunan Efendimiz'e (s.a.v.) ve onun yakın iki arkadaşına (Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer), şer'i ölçü ve edebe uygun şekilde selam verilmelidir.

MESCİD-İ NEBÎ'NİN FAZİLETLERİ

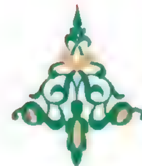
Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

"Resulullah'ın (s.a.v.) mescidinden kılınan bir namaz, -Mescid-i Haram dışında- diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir. Zira Resulullah (s.a.v.), nebilerin sonuncusu, onun mescidi de (Peygamberlerin inşa ettiği) mescitlerin sonuncusudur." [12]

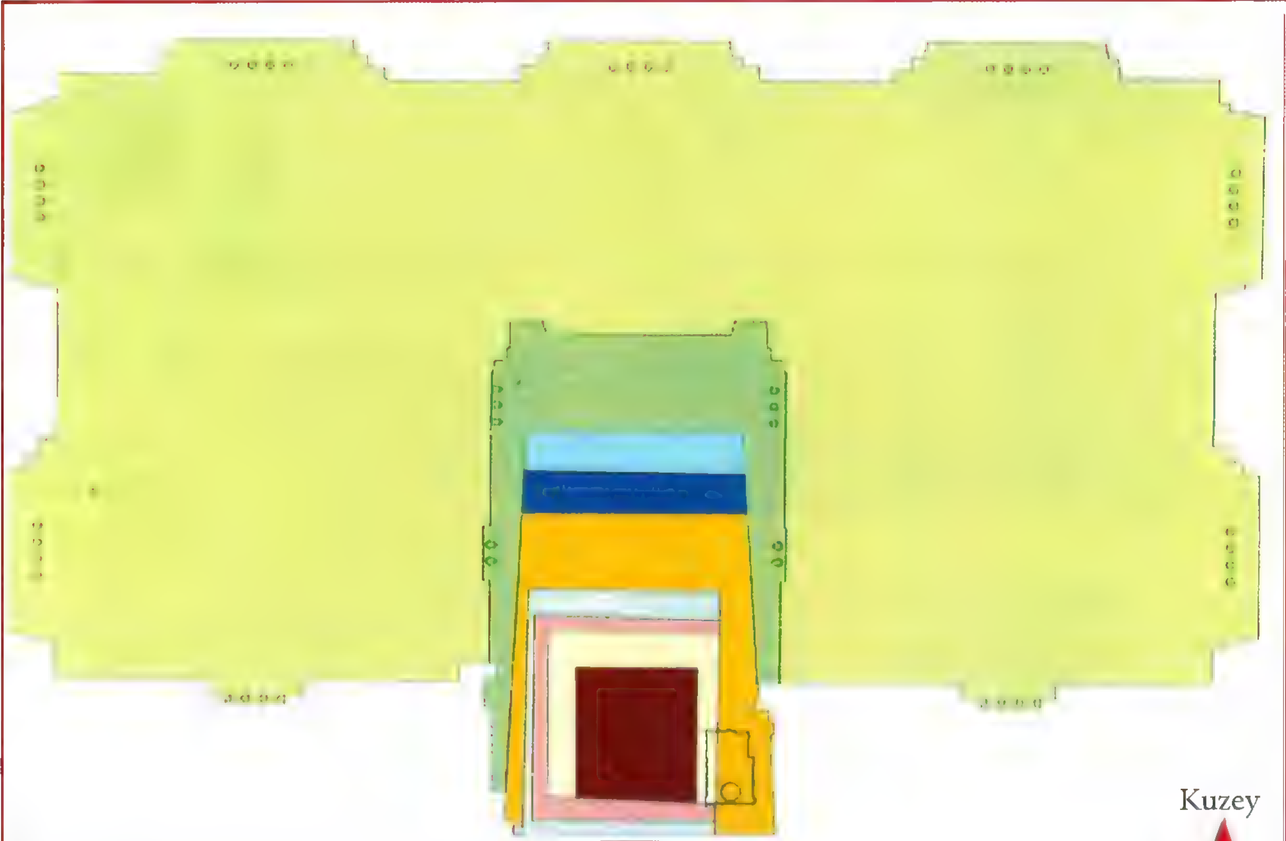
"Yolculuk için bineklerinizi şu üç mescid için harekete geçirin: Benim şu mescidime, Mescidi Haram'a ve Mescid-i Aksa'ya." (Müslim, *Kitâbu'l-Hacc,* 15/415, 511, 512)

MESCİD-İ NEBÎ'NİN RESULULLAH (s.a.v.) DÖNEMİNDE İLK (Hicrî, 7) GENİŞLETİLMESİ

Mescid-i Nebî'nin ilk genişletilmesi, Efendimiz'in (s.a.v.) Hayber Gazvesi'nden döndüğü sıralarda, Müslümanların sayısının artışından dolayı ortaya çıkan zaruretten dolayı bizzat Hz. Osman'ın satın alarak infak ettiği arazi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, Hicretin 7. yılı Muharrem ayında tamamlandı. Bu seferki genişletme çalışmasında mescide yaklaşık 15-20 metre eklenmiş ve mescidin genişliği 2433 metre kareye ulaşmıştır. Bu esnada duvarların yüksekliği 3.50 metreye, kapı sayısı 3'e, direk sayısı ise 35'e varmıştır.

[12] Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* 3/77
[13] Müslim, *Müsâfirîn,* 68; Ebû Davud, 465; Nesâî, *Mesâcid,* 36
[14] Buhari, *Kitabü's-Salat,* 51

Mescid-i Nebî'nin Genişletilmesinin Tarihi Süreci

 Resulullah devrindeki ilk inşa hâli.

 Resulullah'ın Hicri 7. yıldaki genişletmesi

 Hz. Ömer'in genişletmesi

 Hz. Osman b. Affan'ın genişletmesi

 Emevî halifesi Velid b. Abdülmelik'in genişletmesi

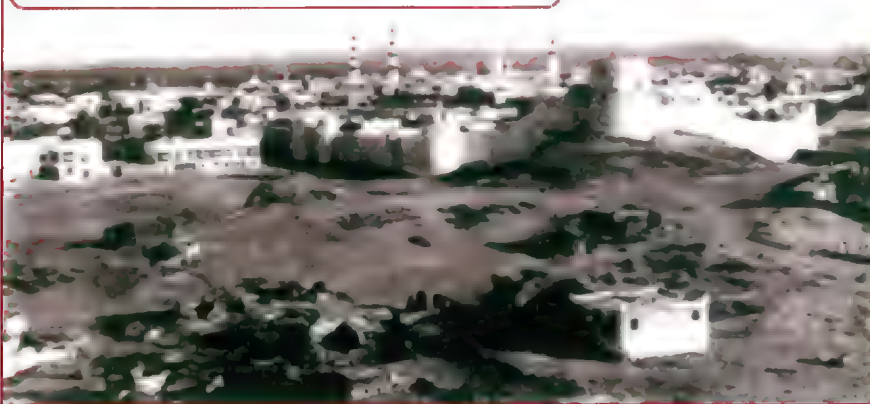
 Abbâsî halifesi Muhammed el-Mehdî'nin genişletmesi

 Sultan II. Abdulhamit'in genişletmesi

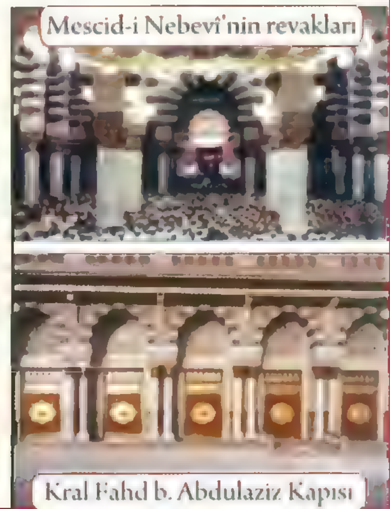
 Suudi Arabistan Krallığı'nın Hicri, 1372/ Miladi, 1952 yılındaki I. Genişletmesi

 Suudi Arabistan Krallığı'nın Kral Fahd b. Abdulaziz döneminde gerçekleştirdiği II.Genişletme

Medine-i Münevvere'nin Osmanlı'nın son döneminde çekilmiş bir fotoğrafı

Mescid-i Nebevî'nin revakları

Kral Fahd b. Abdulaziz Kapısı

Mescid-i Nebevî'nin Hicrî, 1202/ Miladî, 1790 tarihli tasviri bir resmi

Mescid-i Nebevî'nin tarihi bir fotoğrafı.

Mescid-i Nebevi'nin içindeki sahan ve bostanlık. Hicri, 1326/ Miladi, 1908

Medine-i Münevvere'nin 1907 tarihli eski bir kartpostal resmi.

Mescid-i Nebevi'nin günümüzdeki hali.

-Mescid-i Nebevî'nin ön cephelerinden bir görünümü.

Mescid-i Nebevî'de Suudi Arabistan Krallığı'nın yaptığı genişletmenin bir kısmı

Mescid-i Nebevî'nin Suudi Krallığı tarafından gerçekleştirilen genişletme çalışmasının panoramik bir görüntüsü.

Mescid-i Nebevî'nin iç avlusundan bir görünüm.

Ravza-i Şerif:
Resulullah'ın (ﷺ) *"Evim ile minberim arası Cennet Bahçelerinden bir bahçedir"* (Buhari, *Fadlu's-Salât*, 5) dediği, *Ravza-ı Mutahhara.*

MUHACİR ve ENSAR KARDEŞLİĞİ

Muhacir ve Ensar Kardeşlik Sözleşmesi, Resulullah'ın (ﷺ), Medine'ye hicretinin ardından Mescid-i Nebî'nin inşasını müteakip gerçekleştirdiği, Müslüman ümmetin fertleri arasında barış ve huzurun temini yolunda atılmış en önemli projesidir. Bu kardeşlik bağı, ilk defa Resulullah'ın (ﷺ) rehberliğinde yarısı Muhacir ve diğer yarısı da Ensardan oluşan toplam doksan [16] kişilik bir grup ile Enes b. Mâlik'in evinde gerçekleşmiştir.[17] Sosyal statü gözetilerek tesis edilen bu kardeşlik hukukunda, Bedir savaşına kadar olan süreçte, aralarında akrabalık bağı bulunmayan Müslüman kardeşler birbirlerine mirasçı da olabiliyorlardı. Ancak,

﴿ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ﴾

"Zevi'l-erham (akrabalar) Allah'ın kitabında (miras hususunda) birbirlerine daha yakındır" (Ahzab, 33/6) mealindeki ayetin inmesinin ardından miras hukukunda akrabalık bağı esasına göre olan düzenlemeye geri dönüldü ve bu uygulama kardeşlik sözleşmesinden çıkarıldı.

Bununla birlikte, Hz. Peygamber'in (ﷺ) yukarıda zikrettiğimiz kardeşlik sözleşmesi dışında ayrıca ikinci bir kardeşlik sözleşmesi ile Muhacirleri birbirlerine kardeş yaptığı ve bu uygulamada Hz. Ali'yi de kendisine kardeş edindiği söylenmiştir.[18] Kaynaklarımızda Efendimiz'in (ﷺ) ya Medine'ye hicret etmeden önce, ya da ettikten sonra muhacirler içerisinde bir kardeşlik oluşturduğu yönünde rivayetler vardır. Mesela; Muhacirlerin birbirlerine kardeş kılınması olayında; Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer, Hz. Osman ile Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah ile Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebî Vakkas ile Mus'ab b. Ümeyr ve daha niceleri birbirleri ile kardeş kılınmıştır.[19]

Elbette Muhacirler arasında kurulan bu kardeşlik ile Ensar arasında kurulan kardeşlik sözleşmesi muhteva açısından birbirinden tamamen farklıdır. Muhacir- Ensar kardeşliği İslam toplumunun yeniden teşekkülü için Mekke'de her şeylerini terk edip, Medine'ye sığınan o insanların muhafaza ve gelişimi için çok önemli bir olaydı.

Bu önemi şöyle özetleyebiliriz: *"Bu kardeşliğin anlamı; cahiliyet asabiyetinin/kavmiyetçiliğinin kökünün kazınması, nesep, renk ve yurt farkından ortaya çıkartılan sunî üstünlüklerin ortadan kaldırılması, tüm bağlılıkların, dostluk ve düşmanlıkların İslam esası üzerine tesis edilmesidir."* (Muhammed Gazali, *Fıkhu's-Sire*, s.140)

EFENDİMİZ'İN (ﷺ) BİRBİRİYLE KARDEŞ İLAN ETTİĞİ BAZI SAHABÎLER [20]

MUHACİR	ENSAR
Hz. Ebû Bekir	Harice b. Zeyd Ebî Züheyr
Hz. Ömer	Utban b. Malik
Hz. Osman	Evs b. Sabit
Hz. Ali	Sehl b. Huneyf
Talha b. Ubeydullah	Ubey b. Ka'b
Abdurrahman b. Avf	Sa'd b. Rebî
Sa'd b. Ebî Vakkas	Sa'd b. Muaz
Ebû Ubeyde b. Cerrah	Muhammed b. Mesleme
Saîd b. Zeyd	Rafi b. Mâlik
Mus'ab b. Ümeyr	Ebû Eyyüb el-Ensarî
Erkam b. Ebî'l-Erkam	Ebû Talha/Zeyd b. Sehl
Osman b. Maz'ûn	Abbas b. Ubade veya Mâlik b. Teyyihan

[16] Kardeş kılınanların sayısı hakkında kaynaklarımızda muhtelif rakamlar vardır. Mesela, Makrizî'ye göre toplam sayı 186'dır. İbn Sa'd, ellişerden, 100 kişinin kardeş kılındığını söylerken, sayının, kırk dört, veya seksen iki olduğunu söyleyenlerde olmuştur.

[17] Olayın detayları için bkz: Buhari, *Menâkibu'l-Ensar*, 5,7; *Savm*, 76

[18] İbn Hişam, *Sîre*, c.2, s. 151

[19] İbn Habib, *el-Muhabbar*, s. 70, 71

[20] İbn Habib, *el-Muhabbar*, s. 71-75

MEDİNE SÖZLEŞMESİ[21]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1) Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli mü'minler ve müslümanlar ve bunlara tabi olanlarla yine onlara sonradan katılmış olanlar ve onlarla beraber savaş edenler için düzenlenmiştir.

2) İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet oluştururlar.

3) Kureyş'den olan Muhacirler, kendi aralarında âdet olduğu üzere kan diyetlerini ödemeye ortak olurlar ve onlar savaş esirlerinin kurtuluş fidyelerini mü'minler arasındaki iyi ve kabul edilmiş bilinen kurallara ve adâlet esaslarına göre ödemeye ortak olacaklardır.

4) Avfoğulları, kendi aralarında âdet olduğu üzere, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ortak olacaklar ve (müslümanların teşkil ettiği) her zümre (taife), savaş esirlerinin kurtuluş fidyelerini mü'minler arasındaki iyi ve kabul edilmiş, bilinen kurallara ve adâlet esaslarına göre ödemeye ortak olacaklardır.[22]

.....

12) Mü'minler kendi aralarında ağır malî sorumluluklar altında bulunan hiç kimseyi (bu halde) bırakmayacaklar, kurtuluş fidyesi veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve kabul edilmiş, bilinen esaslara göre vereceklerdir.

12/b) Hiçbir mü'min diğer bir mü'minin mevlâsı ile, onun aleyhine olmak üzere bir anlaşma yapamayacaktır.)

13)Takvâ sahibi mü'minler, kendi aralarında haddi aşan (mütecavize) ve haksız bir eylem gerçekleştirmeyi tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veyahut da mü'minler arasında bir karışıklık çıkarma kasdını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evlâdı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.

14) Hiçbir mü'min bir kâfir için, bir mü'mini öldüremez ve bir mü'min aleyhine hiçbir kâfire yardım edemez.

15) Allah'ın zimmeti (himaye ve teminâtı) bir tekdir; (müminlerin en ehemmiyetsizlerinden birinin tanıdığı himâye) onların hepsi için hüküm ifade eder. Zîra mü'minler, diğer insanlardan ayrı olarak birbirlerinin mevlâsı (dostu/kardeşi) durumundadırlar.

16) Yahudilerden bize tâbi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara karşı olanlarla yardımlaşılmaksızın, yardım ve desteğimizi hak edeceklerdir.

17) Sulh, mü'minler arasında bir tektir. Hiçbir mü'min Allah yolunda girişilen bir savaşta, diğer mü'minleri hâriç tutarak, bir sulh anlaşması gerçekleştiremez; bu sulh, ancak onlar (mü'minler) arasında umumiyet ve adâlet esasları üzere yapılacaktır.

18) Bizimle beraber savaşa iştirak eden bütün (askerî) birlikler, birbirleriyle nöbetleşeceklerdir.

19) Mü'minler, birbirlerinin Allah yolunda (uğrunda) akan kanlarının intikamını alacaklardır.

20)Takvâ sahibi mü'minler, en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar.

20 b) Hiçbir müşrik, bir Kureyşlinin mal ve canını koruması altına alamaz ve hiçbir mü'mine bu hususta engel olamaz (yani Kureyşliye hücûm etmesine mani olamaz.)

21) Herhangi bir kimsenin, bir müminin ölümüne sebep olduğu kesin delillerle sâbit olur da maktûlün velîsi (hakkını müdafaa eden) rızâ göstermezse, kısas hükümlerine tabî olur; bu halde bütün mü'minler ona karşı olurlar. Ancak bunlara, sadece (bu kaidenin) tatbiki için hareket etmek helâl (doğru) olur.

---

[21] İslam devletinin ilk yazılı vesikası olmasından dolayı Medine Sözleşmesi çok önemlidir. Bu vesika, İslam'ın ilk anayasasıdır. Müslümanlar arası hukuku belirlediği gibi, Müslümanlar dışındaki unsurlarla nasıl bir arada yaşanacağına dair çok önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ara maddeleri ile beraber toplam 52 maddeden oluşan bu anayasa, bugünün dünyasına bile çok önemli mesajlar vermektedir. Müellifin kitabında sadece 16 madde yer almasına karşın, bu maddeler öneminden dolayı tarafımızdan eklenmiştir. Tam metin için bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, c 1, s. 206 210

[22] Medine Vesikasının; 4. Maddeden, 11. Maddeye kadar olan kısmın muhtevası aynı, sadece taraf olan kabile isimleri farklıdır.

22) Bu sahife (yazı)nın içeriğini kabul eden, Allah'a ve ahiret gününe inanan bir mü'minin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helâl (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösteren Kıyamet günü Allah'ın lânet ve gazabına uğrayacaktır, ki o zaman artık kendisinden ne bir para ne de bir taviz kabul edilmeyecektir.

23) Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir.

24) Yahudiler, mü'minler gibi, savaşa devam ettiği müddetçe (kendi savaş) masraflarını karşılamak mecburiyetindedirler.[23]

....

35) Yahudilere sığınmış olan kimseler (Bitâne), bizzat Yahudiler gibi mülâhaza olunacaklardır.

36) Bunlardan (Yahudiler) hiçbir kimse (Müslümanlarla birlikte bir askerî sefere), Muhammed'in müsaadesi olmadan çıkamayacaktır.

36 b) Bir yaralamanın intikamını almak yasak edilemeyecektir. Muhakkak ki bir kimse bir adam öldürecek olursa neticede kendini ve âile efradını sorumluluk altına sokar; aksi halde haksızlık olacaktır (yani bu kurala uymayan bir kimse haksız vaziyette olacaktır.) Allah bu yazıya en iyi riâyet edenlerle beraberdir.

37) (Bir savaş durumunda) Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve Müslümanların masrafları kendi üzerindedir. Muhakkak ki bu sahîfede (yazıda) gösterilen kimselere savaş açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardır. Onlar arasında hayırhahlık ve iyi davranış bulunacaktır. (maddelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareketler olmayacaktır.

37/b) Hiçbir kimse müttefikine karşı bir suç işleyemez. Muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir.

38) Yahudiler Müslümanlarla birlikte savaştıkları sürece masraflarda bulunacaklardır.

39) Bu sahîfenin (yazının) gösterdiği kimse lehine Yesrib vâdisi dahili (Cevf), harâm (mukaddes) bir yerdir.

40) Himâye altındaki kimse (cârr), bizzat himaye eden kimse gibidir; ne zulmedilir ve ne de (kendisi) zulmedecektir.

41) Himâye verme hakkına sahip kimselerin izni dışında, bir himaye hakkı verilemez.

42) Bu sahîfede (yazıda) gösterilen kimseler arasında ortaya çıkmasından korkulan bütün öldürme yahut tartışmalı tüm konular Allah'a ve Resûlullah Muhammed'e götürülmeleri gerekir. Allah bu sahîfeye (yazıya) en kuvvetli ve en iyi riâyet edenlerle beraberdir.

43) Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar, himâye altına alınmayacaklardır.

44) Onlar (=Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücüm edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.

45) Şayet onlar (yahudiler), (Müslümanlar tarafından) bir sulh yapmaya veya bir sulh anlaşmasına ortak olunurlarsa, bunu doğrudan doğruya akdedecekler veya ona iştirak edeceklerdir. Şayet onlar (Yahudiler), (müslümanlara) aynı şeyleri teklif edecek olursa, mü'minlere karşı aynı haklara sahip olacaklardır; din konusunda girişilen savaş durumları bunun dışındadır.

45/b) Her bir zümre, kendilerine ait mıntıkadan/bölgeden (gerek müdafaa ve gerekse sâir ihtiyaçlar hususunda) sorumludur.

46) Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ortaya konan şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların mevlâlarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakarlık ile tatbik olunur. (Maddelere) muhakkak riâyet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde kazanç temin edenler, sadece kendi nefsine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede (yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riâyet edenlerle/uyanlarla beraberdir.

47) Bu yazı, bir haksız fiil veya cürüm işleyenin ceza görmesine engel olamaz. Savaşa çıkan da Medine'de kalan da emniyet içindedir. Haksız bir fiil veya suç işlemenin dışında; Allah ve Rasulü Muhammed, himayelerini bu sahifeyi tam bir sadakat ve dikkat içinde muhafaza edenler üzerinde tutacaklardır.

[23] Vesikanın 25. Maddeden, 34 maddeye kadar olan bölumu Yahudi kabilelerinin kolları arasındaki hukuku tanzim eden maddelerdir.

HİCRET SONRASI MEDİNE'NİN SOSYAL YAPISI

MÜSLÜMANLAR

Muhacir

Evlerini, işlerini, akrabalarını ve tüm sosyal çevrelerini Allah ve Resulü (ﷺ) adına terk edip, Medine'ye gelen Müslümanlardır. Kur'an onları şöyle anlatır:

"(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) Yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır."

(Haşr, 59/8)

Ensar

İman edip, ellerinde avuçlarında ne varsa, Mekke'den gelen kardeşleri ile paylaşmaktan geri durmayan Medineli Müslümanlardır. Kur'an onlar hakkında şöyle buyurur:

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

(Haşr, 59/9)

MÜNAFIKLAR

Bunlar, kalben inanmadıkları halde çeşitli mülahazalarla iman etmiş gibi gözüken, böyle davranmakla da dünyalık hesaplar yapan, iki yüzlü kimselerdir. Yüce Allah onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Çevrenizdeki bedevi Araplar içerisinde ve Medine halkından birtakım munafıklar vardır ki, münafıklıkta maharet kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, biz biliriz onları. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir."

(Tevbe, 9/101)

YAHUDİLER

Benû Kaynuka'

Üç Yahudi kabilesinden biri olan Benî Kaynuka, ticaret (kuyumculuk) ve zanaatla uğraşmakta idiler. Hicretten yirmi ay sonra yaptıkları ihanetten dolayı Medine'den çıkartıldılar. Kur'an onlar hakkında şöyle demektedir:

"Onların durumu kendilerinden az önce geçmiş ve yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlara acıklı bir azap vardır." (Haşr, 59/15)

Benû Nadir

Medine'de bulunan üç Yahudi kabilesinden kendilerini diğer ikisinden daha üstün gören Benû Nadîr'di. Onlar soylarını Hz. Harun'a dayar, bununla da kendilerine bazı ayrıcalıklar edinirlerdi. Genelde tarım ile uğraşan bu kabile, Hicretin 4. yılında yaptıkları ihanet neticesinde Medine'den çıkartıldılar. Kur'an onlar hakkında şöyle der:

"Ehl-i kitaptan inkar edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın."

(Haşr, 59/9)

Benû Kurayza

Kurayzaoğulları üç Yahudi kabilesinden en son Medine'den çıkartılanlardır. Onlar genelde deri işletmeciliği yaparlardı. Hendek Gazvesi sırasında yapılan antlaşmanın gereğini yerine getirmeyip, ihanet ettikleri için Hicretin 5. yılında çok ağır bir ceza ile cezalandırılmışlardı. Kur'an onlar hakkında da şöyle der:

"Kitap ehlinden olup, onlara yardım edenlerin kalplerine korku düşürüp, kalelerinden indirdi. Onların bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz. Sizi, onların topraklarına, yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız yerlerine mirasçı kıldık. Allah'ın her şeye gücü yeter."

(Ahzab, 33/26-27)

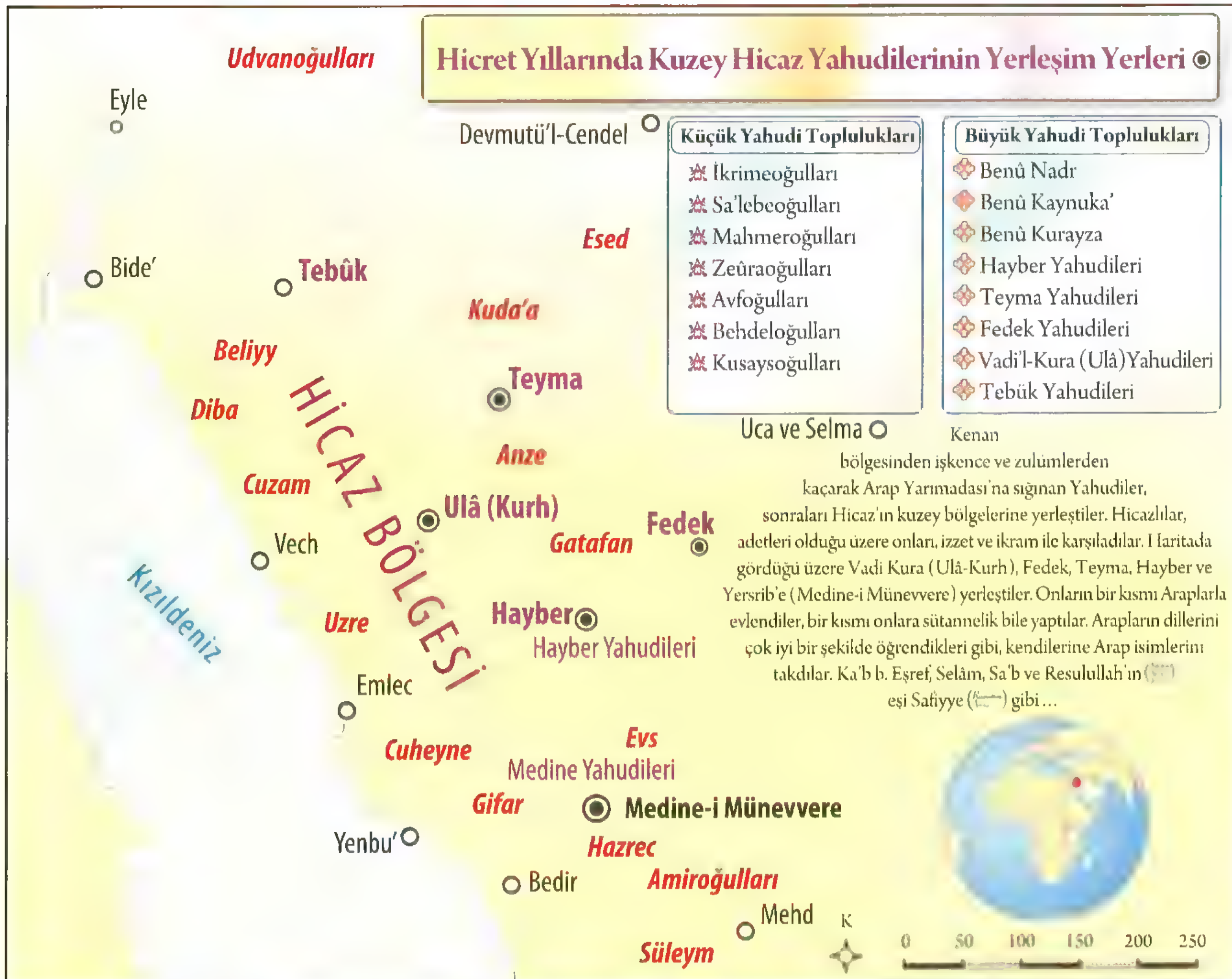
HAZREC KABİLESİNİN KOLLARI

Amroğulları
Mazinoğulları
Zeydoğulları
Dinaroğulları
Cuşemoğulları
Züreykoğulları
Salimoğulları
Selimeoğulları
Hârisoğulları
Neccaroğulları
Saideoğulları
Haramoğulları
Beyâdaoğulları
Avfoğulları
Ka'boğulları
Adiyoğulları
Ğanemoğulları
Malikoğulları
Tarifoğulları

EVS KABİLESİNİN KOLLARI

- Hatmeoğulları
- Nebîtoğulları
- Murre el-Cuâdiroğulları
- Malikoğulları
- Amroğulları
- Vâkifoğulları
- Muaviyeoğulları
- Kulfeoğulları
- Zeuraoğulları
- Amr b. Avfoğulları
- Abdu'l-Eşheloğulları
- İmru'l-Kaysoğulları
- Cuşemoğulları
- Ğanemoğulları
- Hâriseoğulları
- Züferoğulları
- Mürreoğulları
- Avfoğulları

Hicret Yıllarında Yahudilerin Medine'deki Yerleşim Yerleri
PRINCE MOHD. BIN ABDUL AZIZ AIRPORT
جبال الوعيرة
JIBÂL AL WU'AYYIRAH
Mescid-i Nebî
Benû Kaynuka'nın yerleşim yerleri
Benû Kurayza'nın yerleşim yerleri
Benû Nadîr'in yerleşim yerleri
JABAL 'AYR

KUR'AN'DA ZİKREDİLEN YAHUDİLERİN BAZI ÖZELLİKLERİ

No	Ayet	Sûre	Ayet No
1	*"Sonra kalpleriniz yine katılaştı. Taş gibi.. hatta daha da katı oldu..."*	Bakara (2)	74
2	*"Kitabı kendi elleriyle yazıp sonra onu az bir paraya satabilmek için: Bu, Allah katındandır, diyenlerin vay haline! Vay ellerinin yazmış olduğundan dolayı başlarına geleceklere! Kazandıklarından dolayı vay onların haline!"*	Bakara (2)	79
3	*"Sen onları öteki insanların hayata en düşkünlerinden; hatta, Allah'a ortak koşanlardan bile yaşamaya daha düşkün bulursun. İçlerinden bazıları bin yıl yaşamak ister; oysa bu onları azaptan kurtaracak değildir. Zira Allah, onların yaptıklarını görendir."*	Bakara (2)	96
4	*"... Onlar, bile bile Allah hakkında yalan söylerler."*	Al-i İmran (3)	75
5	*"Onların arasına kıyamete kadar (sürecek) düşmanlık ve kin saldık. Savaş ateşini ne zaman körükleseler Allah onu söndürür. Yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Allah bozguncuları sevmez."*	Maide (5)	64

KIBLENİN MESCİD-İ AKSÂ'DAN MESCİD-İ HARAM'A ÇEVRİLMESİ

Kıble; ibadet ederken dönülen yön demekti. İslam'da ilk kıble, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ile birlikte Kâbe olmuştu. Daha sonra Kâbe'nin yıkılıp, kaybolması ile gelen elçiler tarafından kıblenin Kudüs/Mescid-i Aksa olduğu beyan edilmişti. Hz. İbrahim ile birlikte yeniden Kâbe'nin kaybolan temelleri yükseltilince, yeniden kıble Kâbe olmuştu. O günden Efendimiz'e gelinceye kadar da, hep Kâbe'ye kıble olarak yönelinmişti. Efendimiz nübüvvet ile görevlendirilince, daha Mekke'de iken Kudüs'e doğru namaz kılmaya başlamıştı. Efendimiz'e bu emri veren Rabbimiz çeşitli hikmetler ve maslahatlar için peygamberine böyle bir emri vermişti.[24]

Bundan dolayı Efendimiz ne zaman Mekke döneminde Kâbe'de namaz kılmak istese, tam Hacerü'l-Esved önünde durur; böyle yapmakla hem Kudüs'e yönelmiş olur, hem de atası İbrahim'in kıblesine yönelmiş olurdu.[25]

Efendimiz Medine'ye hicret ettikten sonra tam 17 ay boyunca da Kudüs'e yönelerek namazlarını eda etmiştir. Bundan dolayı ilk inşa ettiği Kuba ve kendi mescidlerinin kıblesi de Kudüs'e yönelikti.

Hicretin 17. ayının başlarında, Recep ayının ortalarında Efendimiz Selimeoğulları'nın mahallesine gitmişti. Burada meşhur sahabî Berâ b. Malik'in annesini ziyaret edecekti. Kendilerine yapılan bu ziyarete çok sevinen Berâ b. Malik'in annesi, hemen bir yemek tertip etmiş ve Efendimiz'e ikram etmişti. Yemekler yendikten sonra namaz vakti girmiş, Efendimiz de orada hazır bulunan Müslümanlarla birlikte ya öğle namazını ya da ikindi namazını kılmak üzere cemaat olmuşlardı.

Efendimiz her zaman ki gibi Mescid-i Aksa'ya yönelerek kıldırmaya başladığı namazının üçüncü rekâtında rukû halinde iken, Cebrail'in getirdiği vahiy ayetlerinin muhatabı oldu. Gelen ayetler şöyle diyordu:

﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا
وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾

"(Ey Muhammed) Yüzünü semaya çevirip durduğunu görüyoruz. Seni hoşnut olacağın kıbleye çeviriyoruz. Bundan böyle yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Nerede bulunursanız bulunun sizlerde yüzlerinizi o yöne çevirin. Kitap ehli, bunun Rab'lerinden gelen bir hak olduğunu çok iyi bilirler. Allah, onların yaptıklarından habersiz değildir." (Bakara, 2/144)

Gelen bu vahiy gereği Efendimiz hemen üçüncü rekattan doğrulunca yavaş yavaş tam aksi istikamette olan Kâbe'ye doğru yönelmeye başladı. Arkasındaki cemaatte büyük bir teslimiyet ile ne olduğunu sorgulamadan onlarda yönelmeye başladılar.[26] Bu olaya şahit olan Müslümanlardan bazıları anında bu büyük müjdeyi Medine'de bulunan diğer Müslümanlara duyurmak için seferber oldular. Bir anda Medine sokakları; *"Haberiniz olsun ey Müslümanlar! Kıble Kâbe'ye çevrilmiştir"* sözleri ile yankılandı.[27] Bu sözü duyan Müslümanlar namazda olsalar bile anında yüzlerini Kâbe'ye doğru çevirdiler ve bu habere çok sevindiler. O günden sonra da bir daha değişmemek üzere Kâbe, Müslümanların ebedi kıblesi olmuştur.

---

[24] Zemahşerî, *el-Keşşaf,* c.1, s. 317; Taberi, *Tefsir,* c.2, s. 5

[25] Ahmed b. Hanbel, *Müsned,,* 1/325; İbn Sa'd, *Tabakat,* c.1, s. 243

[26] İbn Sa'd, *Tabakat,* c.1, s. 243

[27] Ahmed b. Hanbel, *Musned,* 3/284

Sahabe, Kudüs'e doğru namaz kılarlarken yüce Allah'ın kıblenin Mescidi'l-Haram'a çevrilmesi emrini indirdiği vakit rükû' halindeyken kıbleyi değiştirdikleri yer olan *Kıbleteyn Mescidi*/İki Kıbleli Mescid.

Kıbleteyn Mescidi'nin içeriden görünüşü.

Yüce Allah şöyle şöyle buyurmaktadır: ***"(Ey Muhammed) Yüzünü semaya çevirip durduğunu görüyoruz. Seni hoşnut olacağın kıbleye çeviriyoruz. Yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Nerede bulunursanız bulunun yüzlerinizi o yöne çevirin. Kitap ehli, bunun Rab'lerinden gelen bir hak olduğunu çok iyi bilirler. Allah, onların yaptıklarından habersiz değildir."*** (Bakara, 2/144)

Bera b. Azib'ten (ra) şöyle bir rivayet nakledilir: "Resulullah (ﷺ) 16 veya 17 ay Kudüs'e yönelerek namaz kıldı, ancak gönlünden Beytullah'ın kıble olmasını istiyordu. O kavmiyle beraber ikindi namazını kıldı/kıldırdı. Sonra onunla beraber namaz kılanlardan bir kişi mescitten çıktı ve (başka bir yerde) namaz kılan ve rükûda olan insanları gördü ve şöyle dedi: 'Allah'a şahitlik ederim ki, ben Resulullah (ﷺ) ile birlikte Mekke'ye yönelerek namaz kıldım.' Bunun üzerine namaz kılan Müslümanlar, bulundukları halde/rükûdayken derhal Mekke'ye yöneldiler. Kıble, Kudüs'ten Kâbe'ye değiştirilmeden önce ölen insanlar da vardı ve biz onlar hakkında ne diyeceğimizi bilmiyorduk. Bunun üzerine yüce Allah: ***"Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir. Allah insanlara çok şefkatli ve merhametlidir."*** (Bakara, 2/143) ayetini indirdi. (Buhari, *Kitabü'l-İman*, 30; *Kitabü's-Salât*, 31)

CUMA MESCİDİ

Sâlim b. Avfoğulları beldesinde yer alan bir mescittir. Resulullah (ﷺ), hicret esnasında Kuba'dan ayrılıp Yesrib/Medine-i Münevvere'ye doğru giderken o bölgede misafir olmuş ve Cuma namazı vakti olunca da Resulullah (ﷺ), İslam tarihinin ilk Cuma Namazı'nı, Raûnâ Vadisi'nde bulunan bu yerde kılmıştır.

Bahreyn'de bulunan *Cevâsî Mescidi*'nin kalıntıları. Bu mescid, İslam tarihinde Medine dışında Cuma namazının kılındığı ikinci mescittir.

 İkinci Kısım

GAZVE ve SERİYYELER

MEDİNE

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اُذِنَ لِلَّذ۪ينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُواۜ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَد۪يرٌۙ ﴿٣٩﴾ اَلَّذ۪ينَ اُخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّٓا اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُۜ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ
لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ ف۪يهَا اسْمُ اللّٰهِ كَث۪يراًۜ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ
مَنْ يَنْصُرُهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ ﴿٤٠﴾ اَلَّذ۪ينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِۜ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٤١﴾

"Kendileriyle savaşılanlara (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir. Onlar haksız yere ve "Rabbimiz Allah'tır" dediler diye yurtlarından çıkarılmışlardır. Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi. And olsun ki, Allah'a yardım edenlere O da yardım eder. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür. Onlar (o müminler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten nehyederler. İşlerin sonu Allah'a varır."

(Hac, 22/39-41)

İSLAM DÜŞMANLARINA KARŞI SAVAŞ

Müslümanlar, Mekke'de on üç sene boyunca sıkıntılar içinde yaşadı. Bu sırada Müslümanları sabretmeye, kendilerini tutmaya ve güzel bir şekilde mücadele etmeye çağıran Kur'an-ı Kerim ayetleri nazil oluyordu. Nitekim Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmaktaydı:

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۖ وَجَادِلْهُمْ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۖ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾

"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır. Onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz Rabbin, kimlerin kendi yolundan saptığını, kimlerin de doğru yolda olduğunu en iyi bilendir." (Nahl, 16/125)

Medine'ye hicretin ardından inen ayetler ile mücadele sürecinde yeni bir döneme geçilmiş ve bu suretçe Müslümanlara savaş izni de verilmiştir. Bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ
الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ﴾

"Kendileriyle savaşılanlara (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir. Onlar haksız yere ve "Rabbimiz Allah'tır" dediler diye yurtlarından çıkarılmışlardır..." (Hac, 22/39 40)

Kureyş'in zulüm ve eziyetlerinden kurtulmak, özgürce ibadet edebilmek amacıyla, Allah ve Resulü (ﷺ) için Yesrib/Medine'ye sığınan Muhacirler; Ensar'ı gözleri açık, şuurlu, duyarlı bir halde her konuda kendilerine yar ve yardımcılar olarak buldular. Resulullah (ﷺ) savaş izni verildiğinde, Muhacirlerin kalbinde Kureyş'e karşı Allah yolunda savaşma arzusunun ne kadar canlı olduğunu Resulullah (ﷺ) anlamıştı. Bununla birlikte, Ensar ile yapılan özellikle İkinci Akabe biatında Medine sınırları içinde Resulullah'ı (ﷺ) ve ashabını himaye edecekleri ve onları müdafaa söz konusu idi, buna karşın Medine dışında koruma ve himaye ise bu biatta yer almamıştı. Ancak, Kur'an-ı Kerim'de yeni nazil olmaya başlayan ayetler ise, yeryüzünde fesad çıkaran, Müslümanlara işkence eden Kureyş'e karşı savaşılması çağrısında bulunmaktaydı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyordu:

﴿وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ ۚ
وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى
يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ ۖ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۗ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ﴾

"Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez. Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kafirlerin cezası böyledir." (Bakara, 2/190-191)

Medine'nin Şam ticaret yolu üzerindeki stratejik konumu ve Kureyş ticaret kervanlarının da sürekli olarak bu yolu kullanmalarından ötürü, Resulullah (ﷺ), bu ticaret yolunu kontrol altına alınmasının ticari ve askeri açıdan büyük önemi haiz olduğunun farkındaydı. Bu çerçevede, Resulullah (ﷺ) Kureyş'i ekonomik açıdan zayıflatmak ve bu ticari yolu kontrol etmek amacıyla seriyyeler göndermiş ve gazvelere çıkılmıştır. Çünkü ekonomik açıdan zayıflatmanın ileriki aşamalarda oldukça etkili sonuçları görülecekti, nitekim de görülmüştür. Bu arada ayrıca Resulullah (ﷺ), Kureyş ile Müslümanlar arasında savaş patlak vermesi durumunda tarafsız kalmaları veya Müslümanlara yardım etmeleri hususunda, bölgede yaşayan kabileler ile de antlaşmalar yapmıştı.

Kalpleri iman dolu, mensup oldukları yüce İslam dini ile başları dik, izzet ve iftihar içinde yaşamak adına, eski sefil yaşamlarını terk eden sabırlı muhacir atlıları, Allah'ın emrini yerine getirmek için yola koyuldu. Böylece sahabeden seçkin bir grup, Medine'ye gelişlerinin sekizinci ayında seriyyeye çıktılar. Sonraları bu seriyyeyi Resulullah'ın ﷺ komutanlığında gerçekleşen gazveler takip etti. Abdullah b. Cahş komutasında Mekke ile Taif arasında bulunan Nahle'ye gönderilen keşif seriyyesi dışındaki tüm seriyyelerin güzergahı Medine'nin Batı bölgeleri olarak belirlenmişti. Bu seriyyeler ile gazveler hedeflerini gerçekleştirdikten sonra Efendimiz Muhammed Mustafa'nın ﷺ komutanlığında Ensar ile Muhacirlerin omuz omuza savaştıkları Büyük Bedir Gazvesi başladı. Bu gazvede Müslümanlar bariz bir şekilde zafer elde etti. Kureyş ise maddi-manevi açıdan ağır zayiat vermenin yanı sıra Araplar arasındaki stratejik konumlarını da kaybetti. Bu gazveyi, diğer seriyyeler ve gazveler takip etti. Bu arada Yahudiler Resulullah ﷺ ile yaptıkları antlaşmayı bozmuşlardı. Bunun üzerine onlara karşı yapılan (Benû Kaynuka', Benû Nadîr, Benû Kurayza, Medine'nin kuzeyindeki Hayber Yahudileri) gibi meşhur gazvelerle onlarla çeşitli savaşlar yapıldı.

Diğer yandan Kureyş ile yapılan ve açık bir fetih olarak ifade edilen Hudeybiye antlaşmasından da Müslümanlar çok istifade ettiler. Zira taraflar arasında kabul edilen ve ilk bakışta Müslümanların aleyhlerine görünen o antlaşma çok geçmeden Müslümanlara birçok açıdan fayda sağlamıştı. Efendimiz ﷺ Hudeybiye Antlaşmasının sağladığı barış ortamını çok iyi değerlendirmiş Arap Yarımadası sınırlarında yer alan ve onun ötesinde bulunan devlet başkanlarına, melik ve krallara İslam çağrısını iletme adına davet mektupları gönderme fırsatını elde etmişti. Derken nihayetinde hicretin 8. yılında büyük fetih gününün gelmesiyle, Mekke Fethi gerçekleşmiş ve Müslümanlar, Resulullah'ın ﷺ komutasında Ka'be'nin içindeki ve dışındaki putları yıkarak, bölgenin tamamına tevhidi hakim kılmıştı. O gün Resulullah'ın ﷺ mübarek dilinden şu ayet süzülüyordu:

﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾

"De ki, "Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkumdur." (İsra, 17/81)

Bu yıldan sonra Arap kabilelerinin temsilcileri İslam'a girdiklerini bildirmek için akın akın Medine'ye gelmeye başladılar. Yüce Allah bu olayı şöyle bildirmektedir:

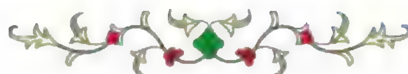
﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾

"Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir." (Nasr, 110/1-3)

Allah'ın yardımı ile fetih gerçekleştikten sonra Resulullah'ın ﷺ başkanlığındaki İslam devletinin yüce tevhid bayrağı Arap Yarımadası'nın bir ucundan öteki ucuna kadar dalgalanmaya başlamış, küfrün yüreğine korku salınmış, yarımadada büyük bir huzur, refah ve güven ortamı tesis edilmişti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur:

﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

"Hep birlikte Allah'ın ipine (İslam'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişilerdiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız." (Âl-i İmran, 3/103)

RESULULLAH'IN GAZVELERİ

"Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!" (Tahrim, 66/9)

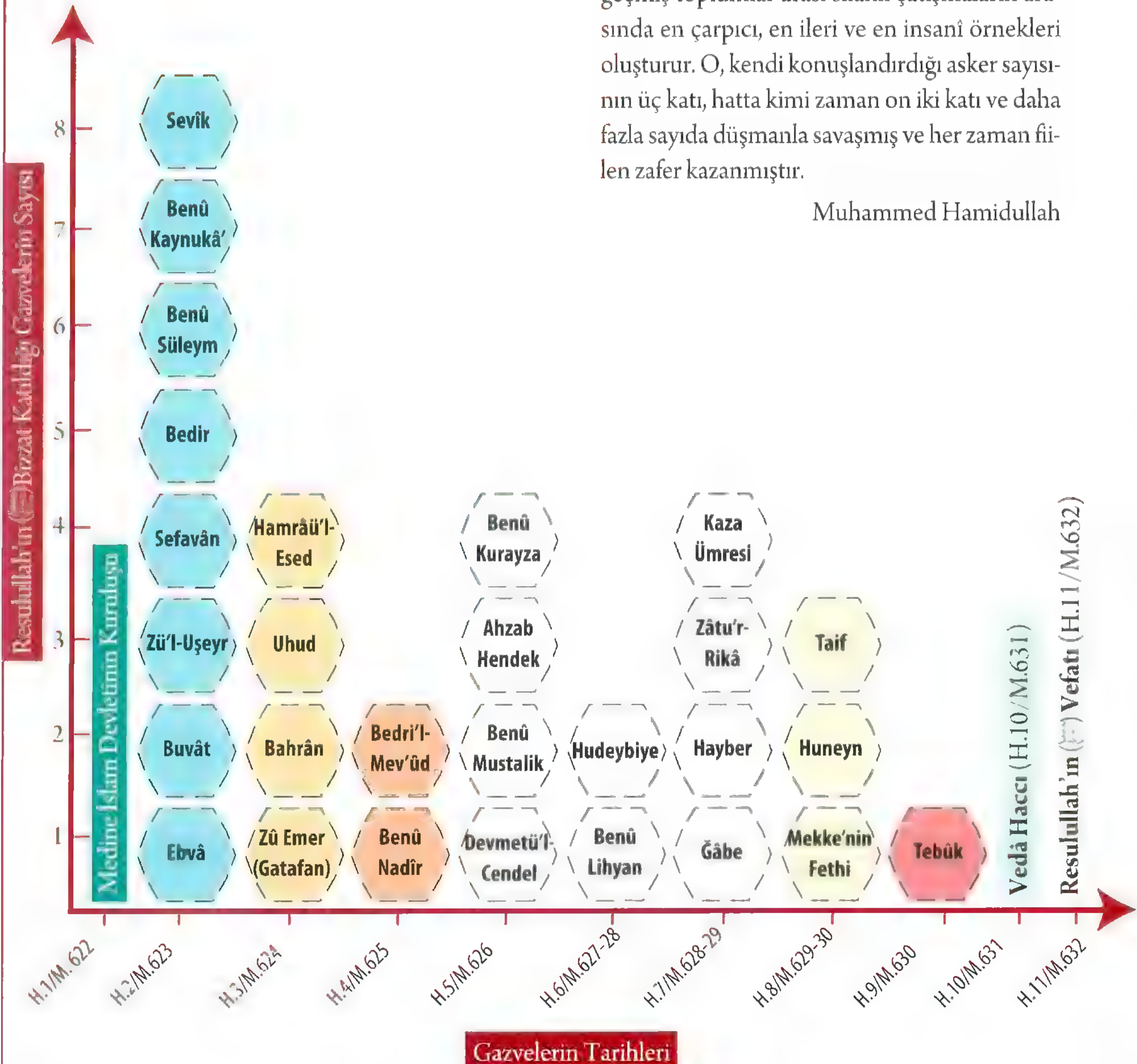

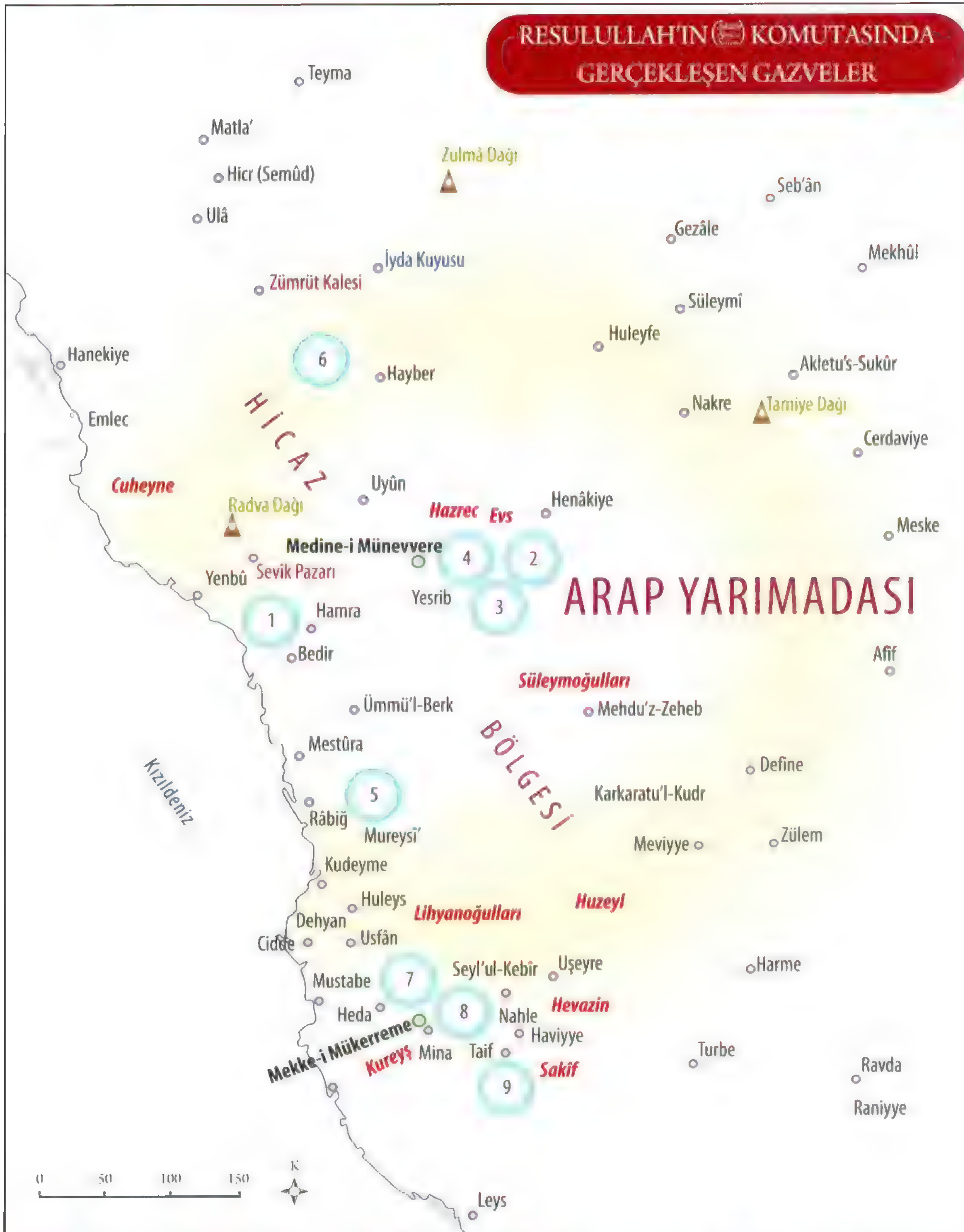
RESULULLAH'IN (s.a.v.) GAZVELERİNİ GÖSTEREN TABLO

Hz Peygamber'in Gazve/Savaşları:

Acaba, temel hedefi düşman güçlerini yok etmek olan *savaş eyleminin* de bir ahlakı olabilir mi? Evet; ahlak denilen o ayırdedici değere inananlar için elbette ki savaşın da kendisine özgü bir ahlakı vardır. Yüce Peygamberimiz'in (s.a.v.) yönettiği savaşlar, insanlık tarihi boyunca kayıtlara geçmiş toplumlar arası silahlı çatışmaların arasında en çarpıcı, en ileri ve en insanî örnekleri oluşturur. O, kendi konuşlandırdığı asker sayısının üç katı, hatta kimi zaman on iki katı ve daha fazla sayıda düşmanla savaşmış ve her zaman fiilen zafer kazanmıştır.

Muhammed Hamidullah

1 BEDİR 2 UHUD 3 HENDEK 4 BENÛ KURAYZA 5 MUSTALİKOĞULLARI
6 HAYBER 7 MEKKE FETHİ 8 HUNEYN 9 TAİF

SERİYYE ve GAZVELER

Peygamber Tavsiyesi

Büreyde (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) bir ordunun veya seriyyenin başına komutan tayin ettiği zaman, -hassaten komutana- Allah'a karşı muttaki olmasını, beraberindeki Müslümanlara da hayır tavsiye eder ve sonra şunları söylerdi:

"Allah'ın adıyla ve Allah'ın rızası için savaşın. Allah'ı inkâr eden kâfirlerle çarpışın. Gazâ edin fakat ganimete hıyanet etmeyin, haksızlıkta bulunmayın, ölülerin vücutlarına sataşıp burun ve kulaklarını kesmeyin, (önünüze çıkan) çocukları öldürmeyin! Müşrik düşmanlarla karşılaşınca onları önce üç şeyden birine çağırın: Bunlardan birine cevap verirlerse onlardan bunu kabul edin ve artık onlara dokunmayın! Davet edilecek üç şey şunlardır:

1. ***Önce İslâm'a dâvet edin, icâbet ederlerse hemen kabul edin ve ellerinizi onların üzerinden çekin.***
2. ***Sonra onları yurtlarından muhâcirler diyarına yani Medine'ye hicrete dâvet edin Ve onlara haber verin ki, eğer bunu yapacak olurlarsa Muhacirler'e va'dedilen bütün mükâfaat ve vecibeler aynen onlara da terettüp edecektir. Hicretten imtina edecek olurlarsa bilsinler ki, Müslüman bedevîler hükmündedirler ve Allah'ın mü'minler üzerine câri olan hükmü onlara icra edilecektir; ganimet ve fey'den kendilerine hiçbir pay ayrılmayacaktır. Müslümanlarla birlikte cihâda katılırlarsa o hâriç (o zaman ganimete iştirak ederler.)***
3. ***Bu şartlarda Müslüman olma teklifini kabul etmezlerse, onlardan cizye isteyin; müsbet cevap verirlerse hemen kabul edin ve onları serbest bırakın. Bundan da imtina ederlerse, onlara karşı Allah'tan yardım dileyerek, onlarla savaşın."*** (Müslim, Cihâd 3/1731)

Seraya (Seriyye'nin çoğulu); düşmana karşı çıkarılmış olan, ancak Resulullah'ın (s.a.v.) aralarında bulunmadığı askeri kuvvetlere/seferlere denir. Gazve ise, bizzat Efendimiz'in (s.a.v.) katıldığı ve komuta ettiği askeri birliklere denir. Resulullah'ın (s.a.v.) gönderdiği seriyyelerin sayısı hakkında farklı görüşler olduğu gibi, Efendimiz'in (s.a.v.) gazvelerinin sayısı ile ilgili de ihtilaf bulunmaktadır. İmam Nevevî, *Müslim Şerhi*'nde şöyle demektedir: "Meğazî ile ilgili çalışma yapanlar, Resulullah'ın (s.a.v.) gazve ve seriyyelerinin sayısı hakkında ihtilafa düşmüştür. İbn Sa'd ile diğerlerinin ayrıntılı bir şekilde hazırlamış oldukları tertibe göre 27 gazveden ve 56 seriyyeden bahsetmektedir."

Ayrıca İbn Sa'd, bu konuda şöyle bir izahta da bulunmaktadır:: "Denilir ki, Resulullah'ın (s.a.v.) gazvelerinin sadece dokuzunda bizzat sıcak çatışma olmuştur. Bu dokuz gazve şöyle sıralanır: Bedir, Uhud, Mureysi', Hendek, Kureyza, Hayber, Mekke'nin Fethi, Huneyn ve Taif." Görüldüğü gibi burada Mekke'nin Fethi de gazveler arasında sayılmıştır. Bu ise, Mekke'nin bir çatışma ile fethedildiği kanaatinde olanların görüşüne göredir.

Bununla birlikte Bureyde'nin (r.a.) "قاتل في ثمان /*sekizinde savaştı*" ifadesinden anlaşılacağı üzere Mekke'nin Fethi, savaşın yaşandığı gazveler içerisinde sayılmamıştır. Bu ise, Şafiî ve onun görüşünde olanların dedikleri gibi Mekke'nin savaşmadan sulh ile fethedildiği yönündeki görüşü benimseyenlerin kanaatlerine daha da uygundur.

Başka bir görüşe göre *gazve* ile *seriyye* arasındaki fark şöyledir:

Gazve: Müslümanlar ile düşmanları arasında çatışma/sıcak temasın gerçekleştiği savaşlardır.

Seriyye ise: Bazılarında çarpışma olmuş olsa da genelde savaşma amacı olmayan, daha çok düşmanın askeri gücü, donanımları, stratejik konumları ve savaş çıkması halinde muhtemel savaş konumlarını hakkında istihbarat bilgileri elde etmek için gönderilmiş askeri birliklerin hareketlerine denir.

Efendimiz'in (s.a.v.) gönderdiği seriyye iki çeşitti:

1. Keşif Seriyyeleri: Bunlar savaş dışında, istihbarat amaçlı gizli bilgi toplayan oldukça hızlı hareket eden birliklerdi.
2. Savaş Seriyyeleri: Genelde sayıca fazla ve askeri güç bakımından daha üstün donanımlara sahip, muhtemel savaş hakkında bilgiler toplayan askeri birliklerdi.

KRONOLOJİK SIRAYA GÖRE RESULULLAH'IN (SAS) KATILDIĞI GAZVELER

Gazvenin Sırası		1	2	3	4
Adı		**EBVÂ**	**BUVÂT**	**ZÜ'L-ÜŞEYR**	**İLK BEDİR (Safevân)**
Tarihi		Hicrî, Safer 2 Miladî, Ağustos 623	Hicrî, Rebiülahir 2 Miladî, Ekim 623	Hicrî, Cemaziyelevvel 2 Miladî, Kasım 623	Hicrî, Cemaziyelahir 2 Miladî, Aralık 623
SEBEBİ		Şam ticaret yolunun Müslümanlar tarafından kontrol edilmesi ve Kureyş'in sosyo-ekonomik açıdan zayıflatılması	Şam ticaret yolunun Müslümanlar tarafından kontrol edilmesi ve Kureyş'in sosyo-ekonomik açıdan zayıflatılması	Kureyş'e yönelik ekonomik baskılarını devam ettirmek isteyen Müslümanların, Şam'a giden Kureyş ticaret kervanının önünü kesmek amacıyla yola çıkışları.	Kürz b. Cabir el-Fihrî'nin Medine çevresindeki ahaliye saldırması ve onların sürülerini talan etmesi.
Yapıldığı Yer		Veddân	Redvâ	Yenbu'	Bedir
Medine'de yönetici olarak bırakılan kişi		Sa'd b. Ubâde	Sa'd b. Ubâde	Ebû Seleme b. Abdü'l-Esed	Sa'd b. Ubâde
Resulullah'ın (sav) sancağını taşıyan kişi		Hamza b. Abdülmuttalib	Sa'd b. Ebî Vakkas	Hamza b. Abdülmuttalib	Ali b. Ebî Tâlib
Düşmanın komutanı		Ümeyye b. Halef	Ümeyye b. Halef	Ebû Süfyân b. Harb	Kürz b. b. Cabir el-Fihrî
Askeri Güç	Müslümanların	50-60	200	150-200	200
	Düşmanın	Kureyş ve Benû Damre	100	Kureyş, Benû Medlec ve Benû Damre	Kürz b. b. Cabir el-Fihrî komutasındaki basit bir kuvvet
Resulullah'ın Medine dışında kaldığı süre		15 gece	8 gün	8 gün	Safevân'da birkaç gün
Gazvenin askeri açıdan sınıflandırılması		Taarruz	Taarruz	Taarruz	Takip
Gazve ile ilgili ayetler		---	---	---	---
SONUÇ		Müslümanlar, sözkonusu kervanın onlar gelinceye kadar geçip gittiğini fark ettiler. Bunun üzerine Resulullah (sav) Benû Damre kabilesinin lideriyle güvenlik antlaşması imzaladı.	Yüce Allah'ın bir hikmeti gereği Ümeyye b. Halef ticaret kervanını Müslümanların taarruzundan kurtarmayı başardı.	Müslümanlar kervanı bulamadı. Dönüş yolunda kervanı aramaya koyuldular. Bu hareket Büyük Bedir Gazvesi'nin sebebi oldu. Bu arada Resulullah (sav) bölgedeki Benû Medlec ve müttefikleri olan Benû Damre ile anlaştı.	Müslümanlar Resulullah'ın (sav) komutasında düşmana saldırmak/kovmak (kovalamak) için yola çıktılarsa da onları bulamayıp savaşmadan geri döndüler.

Gazvenin Sırası	5	6	7	8
Adı	**BEDİR**	**BENÛ SÜLEYM**	**BENÛ KAYNUKA'**	**SEVÎK**
Tarihi	Hicrî, 17 Ramazan 2 Miladî, 13 Mart 624	Hicrî, Şevvâl'in başları, 2 Miladî, Nisan 624	Hicrî, Şevvâl'in ortaları, 2 Miladî, Nisan-Mayıs 624	Hicrî, Zilhicce 2 Miladî, Haziran 624
SEBEBİ	Müslümanlar Resulullah'ın (ﷺ) ***"Bu Kureyş'in mallarının bulunduğu kervanıdır, onu karşılayın, belki Allah onu size hibe eder"*** emri üzerine, Kureyş'in Şam'dan gelen ticaret kervanının önünü kesmek için yola çıkışı.	Resulullah (ﷺ), Benû Süleym ve Benû Gatafân'ın Müslümanlara karşı harekete geçtiği bilgisinin kendisine ulaşması üzerine, sahabe ile birlikte onları karşılamaya çıkışları.	Benû Kaynuka' Müslümanlarla olan antlaşmalarını bozmuştu. Bunun üzerine Resulullah'ın (ﷺ) antlaşmaya aykırı hareketlerinden dolayı onlara bir ders vermek amacıyla yola çıkışı.	Kureyş'in Bedir savaşı hezimetinin intikamını almak için Medine çevresindeki nahiyelere saldırması.
Yapıldığı Yer	Bedir	Karkaretu'l-Küdr	Medine	Karkaretu'l-Küdr
Medine'de yönetici olarak bırakılan kişi	Ebû Lübâbe b. Abdü'l-Münzir	Sıbâ' b. Urfuta	Ebû Lübâbe b. Abdü'l-Münzir	Ebû Lübâbe b. Abdü'l-Münzir
Resulullah'ın (ﷺ) sancağını taşıyan kişi	Mus'ab b. Ümeyr	Ali b. Ebî Talib	Hamza b. Abdülmuttalib	Kaynaklarda zikredilmemiş
Düşmanın komutanı	Ebû Cehil	Düşmanla karşılaşılmadı	---	Ebû Süfyân b. Harb
Askeri Güç – Müslümanların	314	200	Medine Müslümanları	200
Askeri Güç – Düşmanın	950	Benû Süleym ve Gatafân kabilesinden oluşan müttefik kuvvetler	700	200
Resulullah'ın Medine dışında kaldığı süre	19 gün	Birkaç gün	Medine sınırları içerisinde 15 gece	15 gün
Gazvenin askeri açıdan sınıflandırılması	Taaruz ve sıcak çatışma/savaş	Takip	Kuşatma	Takip
Gazve ile ilgili ayetler	Enfal 5-18, 41-54, 67-71 Al-i İmran 13, 123-128	---	Al-i İmran 12. ve 13	---
SONUÇ	Müslümanlar müşriklere karşı büyük bir zafer elde ettiler. Ayrıca düşmandan yetmiş kişi öldürüldü bir o kadarı da esir alındı. Buna karşılık Müslümanlar 14 şehit verdi. Yüce Allah bu günü *"Yevmü'l-Furkân/Hak ile batılın ayrıldığı gün"* olarak adlandırdı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***"Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız.."*** (Al-i İmran, 3/123)	Müşrikler, Müslümanların memleketlerine doğru harekete geçtiklerini öğrenince bulundukları mekandan kaçtılar. Bunun üzerine Müslümanlar 500 deve ganimet elde ettiler. 5 adedini Resulullah (ﷺ) aldı, diğerlerini ise beraberindeki mücahitlere dağıttı.	Müslümanların kuşatmasından sonra Yahudileri teslim oldu. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) onların Medine'den çıkarılıp mal ve mülklerinin müsadere edilmesini emretti. Elde edilen o ganimetler beşe bölündü; Resulullah (ﷺ) onların arasından 3 kılıç ve iki zırhı kendisine ayırdı. Kalanı ise usulüne göre dağıtıldı.	Müslümanların üzerlerine doğru geldiğini anladıklarında düşmanlar kaçtılar. Takibin ardından ise onlara ulaşılamadı. Ancak, kaçarken geride bıraktıkları Sevik adı verilen savaş azıklarını buldular. Bu nedenle bu gazve Sevik adıyla anılır oldu.

Gazvenin Sırası	9	10	11	12
Adı	**ZÛ EMER**	**BUHRAN**	**UHUD**	**HAMRÂÜ'L-ESED**
Tarihi	Hicrî, Muharrem 3 Miladî, Haziran-Temmuz 624	Hicrî, Rebiülevvel 3 Miladî, Ağustos 624	Hicrî, Şevval 3 Miladî, Mart 625	Hicrî, Şevval 3 Miladî, Mart 625
SEBEBİ	Hz. Peygamber'in (ﷺ), Gatafan kabilesinin Muharib ve Sa'lebe kollarının Zû Emer denilen yerde toplanıp Medine'ye baskın hazırlığında oldukları bilgisini alınca, onların üzerine savaşmak için gitmesi.	Buhran'da Benû Süleym kabilesinin Medine'ye saldırmak ve beldenin güvenliğini tehdit etmek üzere tekrar asker topladığının öğrenilmesi.	Müşrikler'in Bedir'de uğradıkları ağır yenilginin intikamını almak ve Araplar arasında yerle bir olan itibarlarını geri kazanmak adına Müslümanlarla savaşmak için hazırlanmaları.	Uhud'un ertesi günü, yani Pazar günü, Efendimiz (ﷺ): ***"Dün Uhud'da bizimle beraber savaşanlar, bizimle beraber gelsinler"*** diyerek müşriklerin peşinden gitti. Resulullah'ın (ﷺ) böyle yapması, Mekke tarafına bir gözdağı vermesi anlamını taşıyordu.
Yapıldığı Yer	Zû Emer/Necid	Für'u/Buhran	Uhud Dağı/Medine	Hamrâü'l-Esed
Medine'de yönetici olarak bırakılan kişi	Osman b. Affan	Abdullah b. Ümmü Mektûm	Abdullah b. Ümmü Mektûm	Abdullah b. Ümmü Mektûm
Resulullah'ın (ﷺ) sancağını taşıyan kişi	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi	Mus'ab b. Ümeyr	Ali b. Ebî Tâlib
Düşmanın komutanı	Dua'sûr b. Hâris	Düşmanla karşılaşılmadı	Ebû Süfyân b. Harb	Ebû Süfyân b. Harb
Askeri Güç — Müslümanların	450	300	700	500
Askeri Güç — Düşmanın	Gatafan kabilesinin Muharib ve Sa'lebe kolları	Benû Süleym	3000	2900
Resulullah'ın Medine dışında kaldığı süre	Bir aydan fazla	Bir görüşe göre on gün, diğer görüşe göre iki ay	Medine sınırları içinde	3 gün
Gazvenin askeri açıdan sınıflandırılması	Taarruz ve Hücum	Hücum	Savunma	Taarruz
Gazve ile ilgili ayetler	Maide 11	---	Al-i İmran 121-170	Al-i İmran 172
SONUÇ	Müslümanlar ani bir baskınla müşriklerin gafil yakalayınca; müşrikler dağlara kaçmak zorunda kaldı ve taraflar arasında sıcak temas/savaş gerçekleşmedi.	Müslümanların süratli hareketi neticesinde düşman birlikleri dağlara kaçmak zorunda kaldı. Resulullah (ﷺ), Benû Süleym'in tekrar toparlanıp bir ihanet yapmalarını önlemek için bölgede bir müddet kaldı.	Müslümanlardan 70 şehit verildi. Müşriklerden ise 23 kişi öldürüldü. Müslümanların ağır zaiyat verdiği bu savaş ile ilgili Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Eğer siz (Uhud'da) bir acıya uğradınızsa, (Bedir'de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır. O günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz. Ta ki Allah, iman edenleri ortaya çıkarsın ve aranızdan şahitler edinsin. Allah zalimleri sevmez."* (Al-i İmran, 3/140)	Müşrikler, Müslümanlardan herhangi bir eziyete uğrayıp, Uhud günü Müslümanlardan üstün gelerek Arap kabileleri arasında edindikleri mevkilerini kaybetmemek için alelacele kaçtılar.

Gazvenin Sırası	13	14	15	16
Adı	**BENÛ NADİR**	**BEDRÜ'L-MEVÛD**	**DEVMETÜ'L-CENDEL**	**BENÛ MÜSTALİK**
Tarihi	Hicrî, Rebiülevvel 4 Miladî, Ağustos 625	Hicrî, Zilkade 4 Miladî, Nisan 626	Hicrî, Rebiülevvel 5 Miladî, Temmuz 626	Hicrî, Şaban 5 Miladî, Aralık 626
SEBEBİ	Benû Nadir kabilesinin, Resulullah'ın (ﷺ) iki müşrikin diyetini ödemek üzere onların yurtlarında bulunduğu bir sırada Efendimiz'e (ﷺ) suikast girişiminde bulunmaları dolayısıyla mevcut anlaşmanın bozulması.	Ebû Süfyan b. Harb Uhud'ta, Müslümanlara bir yıl sonra Bedir'de tekrar karşılamak için meydan okudu. Resulullah (ﷺ) da bu meydan okumaya cevap olarak birliklerini hazırlattı.	Kuzey Araplarının Müslümanlarla savaşmak için ordu toplamaları ve memleketlerinden geçenlere de eziyet etmeleri.	Haris b. Ebî Dırar ve kavmi, topladıkları Arap kabileleri ile birlikte Medine'deki Müslümanlarla savaşmak istiyordu. Bunun üzerine Müslümanlar onların üzerine ani bir hücumla baskın yapmaları.
Yapıldığı Yer	Medine	Bedir	Devmetü'l-Cendel	Mureysi'
Medine'de yönetici olarak bırakılan kişi	Abdullah b. Ümmü Mektûm	Abdullah b. Ebî Revâha	Sıbâ' b. Urfuta	Zeyd b. Hârise
Resulullah'ın (ﷺ) sancağını taşıyan kişi	Ali b. Ebî Tâlib	Ali b. Ebî Tâlib	Mezkûru'l-Uzrî Delil/Rehber	Ebû Bekir es-Sıddîk ve Sa'd b. Ubâde
Düşmanın komutanı	Sellâm b . Mişkem	Ebû Süfyân b. Harb	Ekîder b. Abdü'l-Melik	Haris b. Ebî Dırâr
Askeri Güç – Müslümanların	200	1500	1000	700
Askeri Güç – Düşmanın	200	2000	Devmetü'l-Cendel kabileleri	Benû Mustalik
Resulullah'ın Medine dışında kaldığı süre	15 gün	8 günden fazla	Yaklaşık iki ay	Yaklaşık bir ay
Gazvenin askeri açıdan sınıflandırılması	Takip	Savunma	Hücum	Hücum
Gazve ile ilgili ayetler	Haşr 59/2-8	---	---	Nur, 24/1-26 Münafikûn, 63/5-8
SONUÇ	Benû Nadir Yahudileri, teslim olmayı kabul edinceye kadar Müslümanlar tarafından yaşadıkları yerlerde kuşatma altına alındılar. Nihayetinde teslim olup, Resulullah'tan (ﷺ) kendilerine Medine'nin dışına çıkma izini vermesini talep ettiklerinde Efendimiz (ﷺ), onlara şöyle söyledi: ***"Canlarınız ve devenize yüklediklerinizi sizindir!"*** Bunun üzerine yanlarına alabıldikleri mallarla Medine'yi terk ettiler.	Müslümanlar, Kureyş'i sözleştikleri üzere belirlenen vakitte, belirlenen yer olan Bedir'de beklediler. Ancak, onlar karşılaşmanın akıbetinden korktukları için Bedir'e gelmediler. Bunun üzerine Mekkeliler, Müslümanlarla savaşmaktan korkan liderlerini dillerine doladılar.	Müslümanlarla karşılaşmaktan korkan müşrik birlikleri, daha Müslümanlar beldelerine ulaşır ulaşmaz dağıldılar. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) seriyyeleri harekete geçirdi ve bölgenin kontrolünü Uyayne b. Hısn el-Fizârî'ye bırakarak Medine geri döndü.	Beni Mustalik çok büyük bir hezimete uğradı, onların malları ve mülkleri ellerinden alındı, bir kısmı savaş alanından firar etti. Dönüş yolunda ise münafıklar elde edilen bu zaferi hazmedemeyerek büyük bir iftira ortaya attılar. Tarihe ifk hadisesi diye geçen bu olay birçok önemli mesajın ortaya çıkmasına vesile oldu.

Gazvenin Sırası	17	18	19	20
Adı	**AHZAB/HENDEK**	**BENÛ KURAYZA**	**BENÛ LİHYAN**	**HUDEYBİYE**
Tarihi	Hicrî, Şevval 5 Miladî, Şubat 627	Hicrî, Şevvâl 5 Miladî, Şubat 627	Hicrî, Cemaziyelevvel 6 Miladî, Eylül 627	Hicrî, Zilkade 6 Miladî, Mart 628
SEBEBİ	Yahudi Huyey b. Ahtab ve diğer bazı Yahudi liderleri, bir kısım Arap kabilelerini Müslümanlara karşı kışkırttı. Neticede Kureyş ve Gatafan kabilelerinin komutanlığında büyük bir topluluk, Müslümanlara karşı savaşmak üzere bir araya geldiler. Bunun üzerine Müslümanlar, kendileriyle düşmanın arasında engel teşkil eden bir hendek kazıp, düşmanı karşılamaya hazırlandı.	Benû Kurayza Yahudileri Müslümanlarla olan anlaşmalarını bozdular. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) da Ahzab savaşından zaferle dönen sahabilere şöyle dedi: ***"Kim sözümü dinliyor ve itaat ediyorsa İkindi namazını Benû Kurayza yurdunda kılsın"*** Bunun üzerine Müslümanlar onlarla savaşmak için yola koyuldu.	Resulullah'ın (ﷺ) ashabının Reci' hadisesinde ihanete uğraması üzerine Müslümanlar, onlara derslerini vermek üzere yola koyuldu.	Resulullah (ﷺ) rüyasında kendisinin ashabıyla birlikte güvenlik içerisinde, saçlarını kısalttıkları ve traş oldukları halde Mescid-i-Haram'a girdiklerini gördü. Bu rüyaya istinaden Resulullah(ﷺ) ve beraberinde ashab, kurbanlıkları yanlarında oldukları halde umre niyetiyle yola koyuldular.
Yapıldığı Yer	Medine	Medine	Usfan	Hudeybiye
Medine'de yönetici olarak bırakılan kişi	Abdullah b. Ümmü Mektûm	Abdullah b. Ümmü Mektûm	Abdullah b. Ümmü Mektûm	Nümeyle b. Abdullah el-Leysî
Resulullah'ın (ﷺ) sancağını taşıyan kişi	Zeyd b. Hârise ve Sa'd b. Ubâde	Ali b. Ebî Tâlib	Ebû Bekir b. Ebî Kuhafe	Müslümanlar umre için yola çıkmışlardı.
Düşmanın komutanı	Ebû Süfyân b. Harb	Ka'b b. Esed	Savaş olmadı	Halid b. Velîd ve İkrime b. Ebî Cehil
Askeri Güç – Müslümanların	3000	3000	200	1400
Askeri Güç – Düşmanın	10000	700	Benû Lihyan	Mekke'deki Kureyş kabileleri
Resulullah'ın Medine dışında kaldığı süre	Medine sınırları içinde 25 gün	Medine sınırları içinde 25 gün	14 gece	Bir buçuk ay
Gazvenin askeri açıdan sınıflandırılması	Savunma	Kuşatma	Hücum	Barış anlaşması
Gazve ile ilgili ayetler	Ahzab , 33/9-25	Ahzab 33/26,27	---	Fetih, 48/1-29
SONUÇ	Bu savaş sonrası Mekke tarafı bir daha Müslümanların karşısına çıkacak gücü kendilerinde bulamadılar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***"Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemeden öfkeleri ile geri çevirdi. Allah (ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir."*** (Ahzab, 33/25)	Neticede, son Yahudi topluluğu da Medine'den çıkarıldı. Yüce Allah onların hallerini şöyle tasvir ediyordu: ***"Allah, ehl-i kitaptan, onlara yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü; bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz. Allah, onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız topraklara sizi mirasçı yaptı. Allah'ın her şeye gücü yeter."*** (Ahzab, 33/26-27)	Benû Lihyan, Müslümanların kendilerine doğru geldiklerini duyunca dağlara kaçarak dağıldılar. Bunun üzerine Müslümanlar onların yurtlarında iki gün kaldı ve Kureyş'e göz dağı vermek için üzerlerine seriyyeler gönderildi.	Kureyş, Müslümanların Mekke'ye girmesine engel oldu. Ardından Rıdvan Biatı gerçekleştirildi. Nihayetinde hadise yapılan barış anlaşmasıyla neticelendi. Anlaşma, ilerleyen süreçte Müslümanların çok işine yaradı. Bundan dolayı bu hadise *"Feth-i Mübîn/ Apaçık Zafer"* olarak adlandırılmıştır.

Gazvenin Sırası	21	22	23	24
Adı	**ĞABE**	**HAYBER**	**ZATU'R-RİKA**	**KAZA UMRESİ**
Tarihi	Hicrî, Muharrem 7 Miladî, Mayıs 628	Hicrî, Muharrem 7 Miladî, Mayıs-Haziran 628	Hicrî, Rebiülahir 7 Miladî, Ağustos 628	Hicrî, Zilkade 7 Miladî, Mart 629
SEBEBİ	Abdurrahman b. Üyeyne b. Hısn el-Firâzî'nin, Müslümanlara ait ganimet develerini gaspetmek için, o develere bakan Ebû Zer'in çadırına saldırması ve onun oğlunu şehit etmesi.	Hudeybiye barış anlaşmasından sonra Resulullah'ın (ﷺ), Allah'ın kendilerine zafer vadine cevap olarak Medine'nin kuzeyindeki Yahudi topluluklarını, özellikle de rahat durmayıp, sürekli fitne çıkaran Hayber Yahudilerini tasfiye etmeye karar vermesi.	Gatafan kabilesine mensup Muhariboğulları ile Sa'leboğulları'nın yaptıkları talan ve yağmalamalarından ötürü Müslümanların onları yakalayıp, derslerini vermek için yola çıkışları.	Hudeybiye'de Müslümanlar ile müşrikler arasından varılan anlaşmanın önemli sonuçlarından birisi olarak Müslümanların bir yıl sonra umre yapmak için yola koyulmaları.
Yapıldığı Yer	Zû Karad	Hayber	Necid	Mekke
Medine'de yönetici olarak bırakılan kişi	Abdullah b. Ümmü - Mektûm	Sıbâ' b. Urfuta	Ebû Zerr el-Gifârî	Ebû Zerr el-Gifârî
Resulullah'ın (ﷺ) sancağını taşıyan kişi	Mikdad b. Amr	Ali b. Ebî Talib	Tespit Edilemedi.	Müslümanlar umre için geldiler.
Düşmanın komutanı	Abdurrahman b. Üyeyne el-Firâzî	Üseyr b. Zarim	Gavs b. el-Haris	Ebû Süfyân b. Harb
Askeri Güç — Müslümanların	500	1400-1600	400	1400-1600
Askeri Güç — Düşmanın	Gatafan	10000	Necid'li birkaç kabile	Mekke'deki Kureyş kabilesi
Resulullah'ın Medine dışında kaldığı süre	3-5 gece	Yaklaşık iki ay	15 gün	Bir aydan fazla
Gazvenin askeri açıdan sınıflandırılması	Takip	Kuşatma	Hücum	Barış anlaşması (ateşkes)
Gazve ile ilgili ayetler	---	Ahzab, 33/27; Fetih, 48/19-24	Nisa 4/101-103	Fetih, 48/27
SONUÇ	Müslümanlar, Abdullah b. Uyeyne'nin peşine düştüler, nihayetinde onu öldürüp çalınan develeri de kurtardılar. Bu arada Müslümanlar, müşriklere Zû Karad'ta göz dağı vermişlerdi. Ardından Muslumanların takibinden de korkarak kaçtılar.	Yahudilerin teslim olması ile birlikte Hayber Kalesi'nin Müslümanların eline geçmesi ile çok sayıda ganimet elde edildi. Bununla birlikte bir kısım Yahudilerin Müslümanlara cizye ödemeyi kabul etmesiyle Yahudilerin Hayber'deki haşmet ve iktidarı kırıldı.	Müslümanlar, herhangi bir sıcak temas/savaş olmaksızın, Gatafan birliklerinin bulunduğu bölgeye yaklaştı. Ancak, Müslümanlar, herhangi bir ani baskının olmasından endişe ediyorlardı. Bunun üzerine, Resulullah(ﷺ), orada ashabına Korku Namazı kıldırdı. Bu sırada Gatafanlılar, Müslümanların gücünün farkına vardılar ve bir daha önceki ihanetlerini tekrarlamadılar.	Müşrikler, üç gün boyunca Mekke'nin dışında kalırken, Müslümanlar umrelerini eda ettiler. Böylece Resulullah'ın (ﷺ) ashabıyla birlikte Mescidi'l-Haram'a güvenlik, huzur ve başları dik oldukları halde girecekleri yönündeki ruyası gerçekleşmiş oldu.

Gazvenin Sırası	25	26	27	28
Adı	**MEKKE FETHİ**	**HUNEYN**	**TAİF**	**TEBÛK**
Tarihi	Hicrî, Ramazan 8 Miladî, Ocak 630	Hicrî, Şevval 8 Miladî, Ocak Şubat 630	Hicrî, Şevval 8 Miladî, Şubat 630	Hicrî, Recep 9 Miladî, Kasım 630
SEBEBİ	Kureyş'in Hudeybiye anlaşmasına aykırı olarak Müslümanlarla anlaşmalı bulunan Huzaa kabilesine karşı, Bekiroğulları'na yardım etmeleri. Anlaşmanın bu şekilde bozulması üzerine Resulullah (ﷺ) Mekke üzerine sefere çıktı.	Mekke Fethi'nin ardından Hevazin ve Sakif kabileleri Müslümanların kendi üzerlerine de gelecekleri düşüncesiyle erken davranarak Müslümanlara saldırı hazırlığı içerisine giriştiler. Bu durumu öğrenen Resulullah (ﷺ) da savaş için ordusunu hazırladı.	Resulullah (ﷺ), Müslümanlara, Huneyn'de yenilgiye uğrayan müşrik birliklerinin liderleriyle birlikte sığındıkları Taif'e gitmelerini emretti. Taif surlarla çevrili bir şehir idi. Müslümanlar, şehri kuşatmak suretiyle onlara saldırdılar.	Hicaz bölgesinin bütünüyle İslamiyeti kabul etmesiyle, Müslümanların gün geçtikçe yükselen gücünden endişe eden Araplar, Müslümanları vurmak için hazırlığa başladı. Ancak Müslümanlar daha erken davranarak müşrikleri kendi topraklarının önünde yakaladılar.
Yapıldığı Yer	Mekke	Evtâs Vadisi	Taif	Tebük
Medine'de yönetici olarak bırakılan kişi	Ebû Zer el-Gifârî	Ebû Zer el-Gifârî ve Utab b. Useyd	Ebû Zer el-Gifârî ve Utab b. Useyd	Muhammed b. Seleme
Resulullah'ın (ﷺ) sancağını taşıyan kişi	Sahabeden bir topluluk	Sahabeden bir topluluk	Halid b. Velid	Ebû Bekir es-Sıddîk
Düşmanın komutanı	Ebû Süfyân b. Harb	Malik b. Avf	Malik b. Avf	Tespit edilemedi.
Askeri Güç – Müslümanların	10000	12000	12000	30000
Askeri Güç – Düşmanın	Kureyş ve Bekir oğulları	20000	Sakif kabilesi ile Hevazî'nin bir kısmı	40000
Resulullah'ın Medine dışında kaldığı süre	3 ay	3 ay	3 ay	Yaklaşık iki ay
Gazvenin askeri açıdan sınıflandırılması	Hücum	Hücum	Kuşatma	Hücum
Gazve ile ilgili ayetler	Mümtehine, 60/1-4 Nasr, 110/1-3	Tevbe, 9/ 5-26	---	Tevbe, 9/1-106
SONUÇ	Bu fetih ile birlikte Mekke tamamen İslam'a teslim oldu. Şirkin beli bir daha doğrulmamak üzere kırıldı. Yüce Allah fetih için şöyle buyurur: ***"Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği, ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir."*** (Nasr, 110/1-3)	Bu gazve sırasında büyük bir ganimet elde edilmiş ve bir daha da o topraklarda Müslümanlar aleyhine bir gelişme olmamıştı. Bu savaş hakkında da Yüce Allah şöyle buyurur: ***"Andolsun ki Allah, birçok yerde ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı"*** (Tevbe, 9/25)	Taifliler, Müslümanların güçlü kuşatmasına uzun süre direndiler. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) onların hidayeti için dua ederek oradan ayrılıp Medine'ye geri döndü. Sonradan onlar Müslüman oldular ve bunu ilan etmek üzere de Medine'ye geldiler.	Müslümanlar hiçbir zorlukla karşılaşmadan Tebük'e ulaştılar. Zira Bizanslıların Müslümanlarla karşılaşmaya niyetleri yoktu. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) kuzey kabileleri ile cizye vermeleri şartıyla anlaşma yaparak Medine'ye geri döndü. Bu sefer, Resulullah'ın (ﷺ) katıldığı son gazve idi.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسٰى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسٰى
اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ
قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ
اَهْلِهِ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ
دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

"Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar. İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihad edenler var ya, işte bunlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafur ve rahimdir."

(Bakara, 2/216-218)

İLK KEŞİF HAREKETLERİ

Hamza b. Abdulmuttalib (Radıyallahu Anhu) Seriyyesi
(Hicrî, Ramazan 1/Miladî, Mart 623)

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Şam'dan gelen ve başlarında Ebû Cehil'in bulunduğu 300 kişilik Kureyş kervanın önünü kesmek için Hz. Hamza'nın (Radıyallahu Anhu) komutanlığında Muhacirlerden oluşan 30 kişilik bir seriyyeyi gönderdi. Seriyye, Ays civarında bulunan *Seyfu'l-Bahr*'a ulaşınca Kureyş kervanıyla karşılaştı ve çarpışmaya hazırlandılar. Bu sırada bölgeden geçmekte olan ve iki tarafından da müttefiki olan Mecdî b. Amr el-Cühenî, taraflar arasında aracılık yaparak savaş çıkmasını önledi.

Bu sefer sırasında Hz. Hamza'nın (Radıyallahu Anhu) sancağı, Resulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kullandığı ilk sancaktı. Sancağın rengi beyaz olup, onu Hamza b. Abdülmuttalib'ın (Radıyallahu Anhu) müttefiği Ebû Mersed Kennâz b. Husayın el-Ganevî taşıyordu.

Ubeyde b. Hâris (Radıyallahu Anhu) Seriyyesi
(Hicrî, Şevval 1/Miladî, Nisan 623)

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ubeyde b. Hâris'i 60 Muhacirle birlikte yola çıkardı. Seriyye *Batn-ı Rabiğ*'de 200 kişiyle birlikte bulunan Ebû Süfyan ile karşılaştı. Taraflar karşılıklı ok atmaya başladı, ancak aralarında savaş olmadı. Bu seriyyede Sa'd b. Ebî Vakkas (Radıyallahu Anhu) İslam tarihinde ilk oku atan kişi olmuştur.

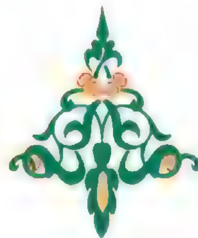
Ayrıca bu seriyye esnasında Mekke ordusunda bulunan Mikdad b. Amr el-Behrânî ile Utbe b. Gazvan el-Mârenî, Müslümanların safına geçti. Aslında bu iki kişi Müslüman idiler. Müslümanlara katılmak amacıyla kâfirlerle birlikte oraya gelmişlerdi, o karışıklığı fırsat bilip, Müslümanların safına geçtiler.

Ubeyde'nin (Radıyallahu Anhu) sancağı da beyaz renkte olup, onu Mistah b. Üsâse b. Muttalib b. Abd-i Menâf taşıyordu. (Mübarekfûrî, *er-Rahîku'l-Mehtûm*, s. 190)

Sa'd b. Ebî Vakkas (Radıyallahu Anhu) Seriyyesi
(Hicrî, Zilkade 1/Miladî, Mayıs 623)

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Sa'd b. Ebî Vakkas'ı (Radıyallahu Anhu) Kureyş kervanın yolun kesmek için 20 kişi ile birlikte gönderdi ve ondan *Harrar*'ı geçmemesi için söz aldı. Bunun üzerine seriyye yaya olarak yola çıktı; gündüz gizlenip gece ilerliyorlardı. Nihayet Perşembe gününün sabahı *Harrar*'a ulaştılar, ama kervan bir gün önceden oradan geçip gitmişti.

Sa'd'ın (Radıyallahu Anhu) sancağı da beyaz idi ve onu Mikdad b. Amr (Radıyallahu Anhu) taşıyordu.

İLK SERİYYELER

Eba'l-Garir Dağı
Kelbe
Ecred Dağları
Buvat
Gurab Dağı
Ahmer
Fuk'ali
Buvat Vadisi
Uyûn
Gatafan
Radva Dağları
Abair Vadisi
Zülem Vadisi
Uhud Dağı
İs
Dahik Vadisi
Zü'l-Huleyfe
Mescid-i Nebevî
Medine-i Münevvere
Garae Dağları
Sevîk
Hamza b. Abdülmuttalib (Hicrî, 1/Miladî, 623)
Cüheyne
Yenbu'u'l-Nahle
Akik Vadisi
Merhiye Vadisi
Feriş
Satiha Dağı
Fakir Vadisi
Müseyciyd
Simak Dağları
Yenbu'
Maşi Kuyuları
Naki' Vadisi
Süleym
Azlem Dağı
Safvan
Yetme
Bedir
Re'su'l-Ebyad
Rayıs
Haş'ma Dağı
Şeyh Kuyuları
Nesayıf
Veddan
Ebvâ
Mesture
Kuheyb Dağları
Sa'd b. Ebî Vakkas (Hicrî, 1/Miladî, 623)
Harrar
Rabiğ
Cuhfe
Huzaa'
Ubeyde b. el-Hâris (Hicrî, 1/ Miladî, 623)
Kızıldeniz
K
0 10 20 30 40 50

Ebu Cehil şöyle diyordu:
"Ey Kureyş halkı! Muhammed, Yesrib'e gitti/yerleşti ve keşif birliklerini sizin üzerinize gönderiyor. Size saldırma niyetinde, o yüzden o güzergâhtan gitmekten sakının!"

Bu seriyyede, ilk defa iki tarafın askeri birliklerinin savaşmak için karşı karşıya geldiler. Ancak bu seferki savaş, sadece karşılıklı ok atışmak şeklinde cereyan etti. Ayrıca, Sa'd b. Ebî Vakkas, Allah yolunda ok atan ilk Müslüman olarak tarihe geçti

Herrira: *el-Herîr* الخرير mastarından gelen *"su sesi"* anlamında bir kelime olup, *Harrar*, *"su sesi çıkaran yer"* anlamına gelir ki, bu yer Hicaz bölgesinde *Cuhfe* civarında bulunmaktadır. Buranın Medine vadilerinden bir vadi olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Medine'de bulunan bir suyun adı olduğunu veya Hayber'de bir yerin adı olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Seriyyelerle ilgili bir hadiste ise İbn İshak şöyle demektedir: "Bir görüşe göre hicretin birinci yılı, bir başka görüşe göre ise hicretin ikinci yılı Resulullah, Sa'd b. Ebî Vakkas'ı 8 kişi ile birlikte gönderdi. Onlar Hicaz topraklarından *Harrar*'a kadar gittikten sonra herhangi bir zorlukla karşılaşmadan döndüler. (Yakut el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, c. 2, s. 35)

Ebvâ, Siyer kaynaklarında adı birkaç farklı hadise de geçen bir mekandır. Özellikle Veddân Gazvesi ilgili olarak ki bu gazvenin diğer adı da *Ebvâ Gazvesi'* dir. *Ebvâ,* Hicaz'ın Tihame vadilerinden suyu ve ekilebilir arazisi bol olan bir vadidir. Orada Fer' ve Kâhe vadilerinin de birleşmesiyle *Ebvâ Vadisi* meydana gelmiştir. Bu tıpkı iki hurmalığın birleşmesi sonucu oluşan Merru'z-Zehran Vadisi'ne benzer. *Ebvâ Vadisi,* Veddân'ın sol tarafından kıvrılarak denize doğru yol alır. Ardından Herşî'ye doğru bir yol uzanır. Sonrasında Mestûre beldesinden geçerek Kızıldeniz'e ulaşır. Bugün burası *"Hureybe Vadisi"* diye isimlendiriliyorsa da bazı insanlar buranın *Ebvâ* ismini de bilirler. Bölgenin yerleşik halkı ise, Amroğulları'ndan Muhammedoğulları ile yine Amroğulları'n-dan Biladiyye koluna mensup Eyyuboğulları'dır. (Bkz. Atık b. Gays el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlimi'l-Cuğrafiyye fi's-Sîreti'n-Nebeviyye,* s. 14)

İbn Kayyim der ki: "Bu gazvede, Resulullah (s.a.v.), o devirde Damraoğulları'nın lideri olan Mahşî b. Amr ed-Damrî ile; Müslümanların Damra oğulları'na saldırmaması, Damraoğulları'nın da aynı şekilde Müslümanlara saldırmaması ve onların aleyhine adam/asker toplayarak düşmanlık yapmaması konuları üzerinde anlaşmaya vardı. Ayrıca bu anlaşma yazılı hale getirilerek bir metne bağlandı. Resûlullah (s.a.v.) bu gazve sebebiyle Medine'den 15 gece ayrı kalmıştı." (İbn Kayyim, *Zadu'l-Meâd,* c. 3, s. 163-164)

Buvât: Kaynaklarda hakkında şöyle bilgiler geçmektedir: "… Ardından Resulullah (s.a.s.), Kureyş kervanının yolunu kesmek için Rebiülahir ayında gazveye çıktı ve Radva mevkiinde bulunan *Buvât* denen yere kadar gittikten sonra herhangi bir çarpışma olmadan Medine'ye geri döndü."

Buvât, iki vadiden oluşur, biri Medine'nin aşağı yukarı 55 km batısında yer alan, diğeri ise baş tarafından bir su ile kesişen ve batıdan Yenbu''ya kadar uzanır. Her ikisinin de başlangıcı, *Riu'l-Buvat* denilen bir merkezden kıvrılarak gelir, ardından Medine ve Yenbu' arasında yol alır. Burası, Safra Vadisi'nde geçen Medine'yi Yenbu'ya bağlayan en yakın ve en kestirme yoldur. Ancak bu yol, ağır yükü olanlar için elverişli değildir. O yüzden Resulullah'ın (s.a.s.), Zü'l-Üşeyr Gazvesi'nin güzergahı olarak bu yolu değil de Safra Vadisi üzerinde bulunan diğer yolu tercih ettiğini görüyoruz. (el-Bilâdi, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 50)

Kurtûbî şöyle diyor: "… Daha sonra Resulullah (s.a.s.), o yılın (hicrî, 2) Rebiülahir ayına kadar Medine'de kaldıktan sonra yola çıkıp Radvâ tarafında bulunan Buvat denen yere geldi ve savaş yapmadan Medine'ye geri döndü. Sonra Rebiülahir'in kalan günleriyle, Cemaziyevvel'in bir kısmını Medine'de geçirdi. Sonra gazveye çıkmak üzere Medine'de Ebû Seleme b. Abdulesed'i görevlendirerek Milk yolunu takip ederek Üşeyre'ye doğru yola koyuldu." (Kurtubî, *Tefsır*, c. 4, s. 190)

ZÜ'L-ÜŞEYR GAZVESİ
Hicrî, Cemaziyelevvel 2/Miladî, Kasım 623

Resulullah (ﷺ), Muhacirlerden oluşan yüz elli veya ikiyüz kişilik bir birlik ile hicretin ikinci senesi Cemaziyelevvel ayında Şam'a gitmekte olan Kureyş kervanının yolunu kesmek için yola çıktı. Ancak Üşeyr mevkine vardıklarında, kervanın günler öncesinden oradan geçip gittiklerini öğrendiler. Resulullah'ın (ﷺ), bu kervanın Şam dönüşünde tekrar ele geçirmek isteği, Büyük Bedir savaşının sebebi olmuştur. *Zü'l-Üşeyr:* Uşra' kelimesinin küçültme halidir (taşğir), bilinen bir ağaç ismidir.

Üşeyr gazvesiyle ilgili olarak İbn İshak şöyle der: "... Ardından Resulullah (ﷺ), Nakb-ı Benîdinar ile *Fîfai'l-Hibar* denen yerden geçerek İbn Ezher'in bostanlığında bir ağacın altında dinlendi ve orada namaz kıldı. Sonraları Resulullah'ın (ﷺ) namaz kılığı o yere bir mescid inşa edildi. Resulullah (ﷺ) orada *Müşterib* denen bir sudan susuzluğunu giderdikten sonra insanları sol tarafında bırakarak tekrar yola koyuldu. Yol üzerinde Şu'bet-ü Abdullah denen bir ağaçlıktan geçti. Orasını da solunda bırakarak Yelîl (Melel) kadar yol aldı ve yanındaki toplulukla birlikte Dabûa' denen yerde konakladı ve oradaki bir kuyudan su içtikten sonra Melel'in içinden geçti. Nihayetinde Yemam'ın taşlık bölgesinde bir yola rastladıktan sonra Yenbu' bölgesinde bulunan Üşeyr'e varıncaya kadar dümdüz yoluna devam etti." Resulullah (ﷺ), Yemam'dan Üşeyr'e arasında sırasıyla Seyyale, Ruhâ, Munsarıf, Mübarek'ten geçerek güneyden şiirin kaynağı olan Yenbu'a vardıklarını anlıyoruz. Burada geçen Nakb-ı Benîdinar ise Medine'nin güneyinde Sayh ile Ursa'nın arasında yer alan pek de bilinmeyen bir tepedir. (el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 208)

Safevân: Kaynaklarda bu gazve ile alakalı olarak şu bilgiler geçmektedir: "Kürz b. Cabir el-Fihrî, Medine civarında yer alan otlaklara baskın yapar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Medine'de yerine Zeyd b. Hârise'yi vekil tâyin ederek, mezkûr yağmacıyı takibe çıkar. Bedir nahiyesinin Safevan Vadisine kadar ilerler. Ancak, Kürz b. Cabir çoktan kaçmıştır. Bu ilk Bedir gazvesidir." Günümüzde Safevan adıyla bir yer bilinmemektedir. Buna karşın Medine ile Bedir arasındaki o bölgede, aşağı yukarı ikisinin tam ortasında diyebileceğimiz bir yer olan Ruha'nın yakınlarında "*Sefa*" adında bir vadi bulunmaktadır. Sözü edilen yer burası olsa gerekir. Ancak bu bölge, gazvenin kendisine nispet edilen Bedir'den uzaktır. Bununla birlikte bu gazveye Birinci Bedir Gazvesi denmiştir. (el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 158-159)

ABDULLAH B. CAHŞ'IN NAHLE SERİYYESİ

"Resulullah (ﷺ), Cemaziyelahir ayının son günlerini ve Receb ayını Medine'de geçirdi. Receb ayında ise, Abdullah b. Cahş b. Riab el-Esedî komutanlığında Muhacirlerden oluşan sekiz [28] kişilik bir birliği yola çıkardı. Bu sekiz kişi şunlardı: Ebû Huzeyfe b. Utbe, Ükkâşe b. Mıhsan, Utbe b. Gazvan, Süheyl b. Beyza , Sa'd b. Ebî Vakkâs, Amir b. Rebia, Vâkıd b. Abdullah et-Temîmî ve Halid b. Bükeyr el-Leysî.[29] Resûl-i Ekrem, kumandan tâyin ettiği Abdullah b. Cahş'a bir de mektup verdi. Bu mektubu iki gün yol aldıktan sonra açıp okumasını ve ona göre hareket etmesini ve arkadaşlarından hiç kimseyi zorlamamasını emretti. Abdullah emredildiği üzere gereğini yaptı. Mektubu açıp okuyunca orada şunların yazılı olduğunu gördü: ***"Bu mektubumu gözden geçirdiğin/okuduğun zaman Mekke ile Taif arasındaki Nahle'ye kadar yoluna devam et. Ve orada konaklayarak Kureyş'i gözetle ve edindiğin haberleri iyice belle ve bunları bize bildir!"*** Abdullah b. Cahş, Resûlullah'ın mektubunu okumayı bitirince: *"Dinledik/işittik ve itaat ettik"* dedi ve mektubun içeriğini mücâhidlere bildirdikten sonra kimseyi zorlamayacağını, itaat edenlerle beraber hareket edeceğini, hiç kimse itaat etmezse de kendisinin tek başını yoluna devam edeceğini ifade ettikten sonra sözünü şöyle sürdürdü: *"Hanginiz şehid olmayı ister ve o makamı özlerse benimle gelsin; kim de ölümden hoşlanmazsa geri dönsün!"* Mücahidler, tereddütsüz kumandanlarının emrine amade olduklarını bildirerek: "Senin istediğini biz de istiyoruz, burada bulunan herkes Resulullah'a (ﷺ) itaat eder ve onun sözünü dinler" dediler ve Abdullah ile beraber Hicaz'a doğru hareket ettiler. Bu arada Sa'd b. Ebî Vakkas ile Utbe b. Gazvân, nöbetleşe bindikleri devenin kaçması üzerine onu takibe çıktıklarından seferden geri kaldılar. Abdullah b. Cahş ile diğerleri yola devam ederek Nahle'ye ulaşıp orada konakladılar. Bu arada, kuru üzüm ve bazı ticarî mallar taşıyan Kureyş'in bir ticaret kervanı bölgeden geçmekteydi. Kervanda Amr b. el-Hadramî (Hadramî'nin asıl adı Abdullah b. Ebbâd olup Sadefli idi. Sadef ise Hadramevt'in merkezinde yer alan bir bölgedir.) Mahzumoğulları'ndan Osman b. Abdullah el-Muğîre ile kardeşi Nevfel Abdullah b. el-Muğire ve Muğireoğulları'nın mevlası/kölesi Hakem b. Keysan bulunuyordu. Müslümanlar aralarında istişare ederek şöyle dediler: "Şu an biz haram ay olan Receb'in son günlerindeyiz. Eğer onlarla savaşırsak haram ayın hürmetini çiğnemiş oluruz, eğer bu gece onları bırakırsak da onlar Haram'a (Mekke'ye) girecekler!" İstişare sonunda onlarla savaşma hususunda görüş birliğine vardılar. Bu karar üzerine Vakıd b. Abdullah et-Temîmî, Amr b. el-Hadramî'yi bir okla öldürdü. Osman b. Abdullah ile Hakem b. Keysan'ı ise esir aldılar. Nevfel b. Abdullah ise kaçıp kurtuldu. Böylece kervan ve iki esirle beraber döndüler. Sonra Abdullah b. Cahş, onlara aldıkları ganimetin beşte birini Resulullah'a (ﷺ) ayırmaları hususunda talimat verdi, onlar da emri yerine getirdiler. Bu ise İslam tarihinde ganimetin beşte birini ayırma hususunda ilk örnek oldu. Bunun üzerine şu ayet nazil olmuştur:

﴿ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ ﴾

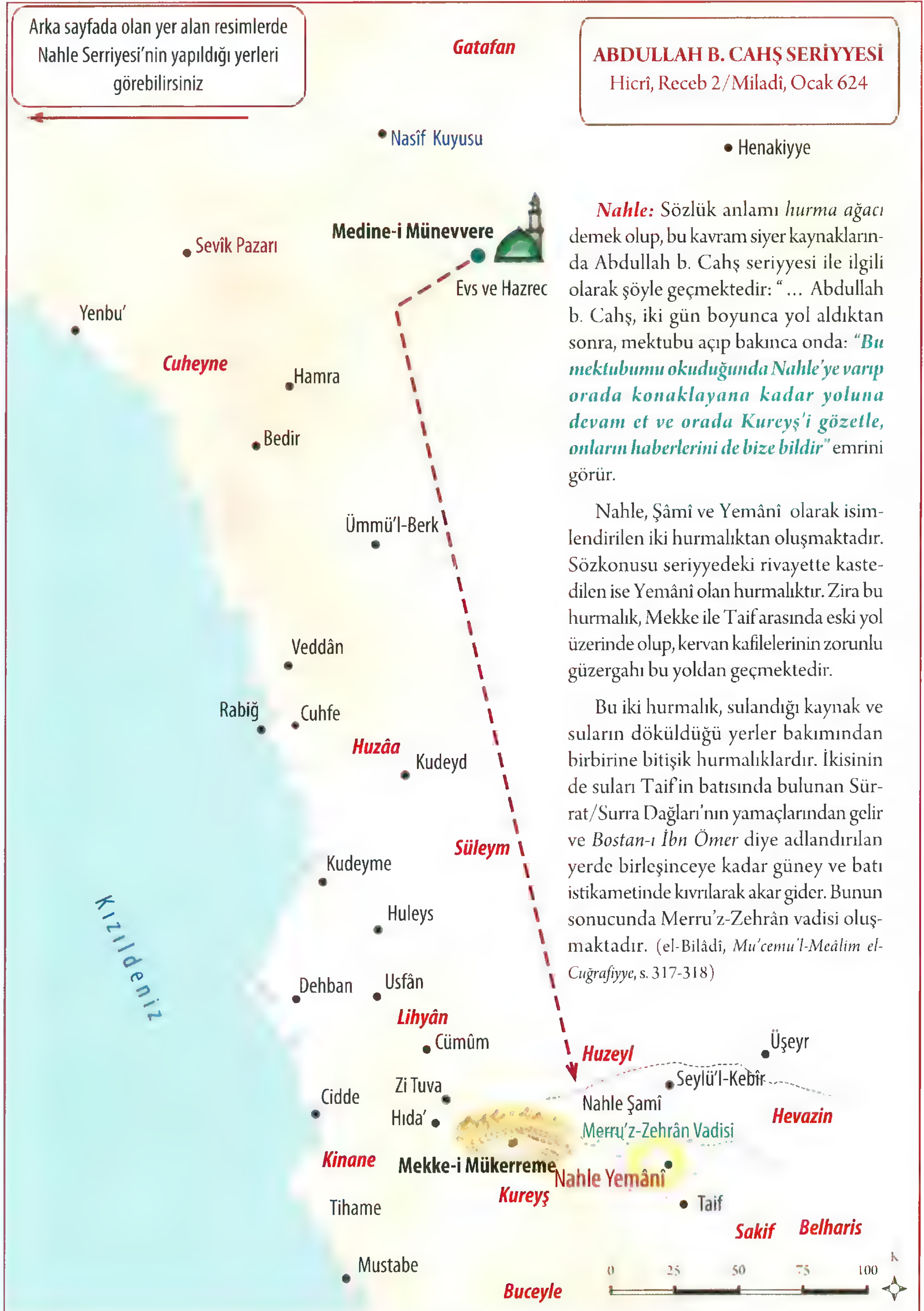
"Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a ve Resulüne aittir." (Enfal, 9/41) Böylece yüce Allah ve elçisi, Abdullah b. Cahş'in uygulamasını onaylamış, ondan razı olduğunu birdirmiş oldu ve bu uygulamayı kıyamete kadar ümmet için bir yasa haline getirdi. Bunun yanı sıra bu savaşta alınan ganimet İslam tarihinde alınan ilk ganimet, Abdullah b. Cahş'in komutanlığı ilk komutanlık, Amr b. Hadramî de ilk öldürülen müşrik idi. Ancak Resulullah (ﷺ) Amr b. Hadramî'nin haram ayında öldürülmesinden hoşlanmadı. Zira Kureyş, bunu aleyhlerine kullanabilirdi. Bunun üzerine Yüce Allah:

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ﴾

"Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır." (Bakara, 2/217) ayetini indirdi. Vahiy inince Resulullah (ﷺ) da iki esir için verilen fidyeleri kabul etti; bu iki kişiden Osman b. Abdullah ise kafir olduğu halde Mekke'de ölürken Hakem b. Keysan ise Müslüman oldu ve *Bi'r-i Maûne*'de şehit düşünceye kadar Resûlullah (ﷺ) ile birlikte kaldı. Sa'd ile Utbe ise sağ salim Medine'ye döndüler." (Kurtûbî, *Tefsîru'l-Kur'an*, Bakara 217. ayetinin tefsiri)

[28] Kaynaklarımızda bu sefere katılan sahabî sayısı, Abdullah b. Cahş ile beraber 12 olarak verilir. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c. 2, s. 252; Vâkıdî, *Meğazı*, c.1, s. 19

[29] Diğer üç isim ise şunlardır: Âmir b. Füheyre, Ammar b. Yasir ve Sa'd b. Leys.

Nahle: Sözlük anlamı *hurma ağacı* demek olup, bu kavram siyer kaynaklarında Abdullah b. Cahş seriyyesi ile ilgili olarak şöyle geçmektedir: "... Abdullah b. Cahş, iki gün boyunca yol aldıktan sonra, mektubu açıp bakınca onda: ***"Bu mektubumu okuduğunda Nahle'ye varıp orada konaklayana kadar yoluna devam et ve orada Kureyş'i gözetle, onların haberlerini de bize bildir"*** emrini görür.

Nahle, Şâmî ve Yemânî olarak isimlendirilen iki hurmalıktan oluşmaktadır. Sözkonusu seriyyedeki rivayette kastedilen ise Yemânî olan hurmalıktır. Zira bu hurmalık, Mekke ile Taif arasında eski yol üzerinde olup, kervan kafilelerinin zorunlu güzergahı bu yoldan geçmektedir.

Bu iki hurmalık, sulandığı kaynak ve suların döküldüğü yerler bakımından birbirine bitişik hurmalıklardır. İkisinin de suları Taif'in batısında bulunan Sürrat/Surra Dağları'nın yamaçlarından gelir ve *Bostan-ı İbn Ömer* diye adlandırılan yerde birleşinceye kadar güney ve batı istikametinde kıvrılarak akar gider. Bunun sonucunda Merru'z-Zehrân vadisi oluşmaktadır. (el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim el-Cuğrafiyye*, s. 317-318)

Mekke-i Mükerreme ve Seylü'l-Kebîr yolu üzerinde bulunan Nahle Yemânî Vadisi.

Nahle Yemânî Vadisi'nin günümüzden bir görünümü.

Nahle Yemânî'deki dağ yollarından biri.

Nahle Yemânî Vadisi'ndeki bir tarla

BÜYÜK BEDİR GAZVESİ
(Yevmü'l-Furkân/Hak ile Batılın Ayrıştığı Gün)
Hicrî, 17 Ramazan 2/Miladî, 13 Mart 624

Müslümanlar haksız yere yurtlarından çıkarılmış, tüm mal ve mülklerinden mahrum bırakılmış oldukları halde, dinlerini daha iyi yaşama adına Mekke'den Medine'ye hicret etmek zorunda kalmışlardı. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır:

﴿الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ﴾

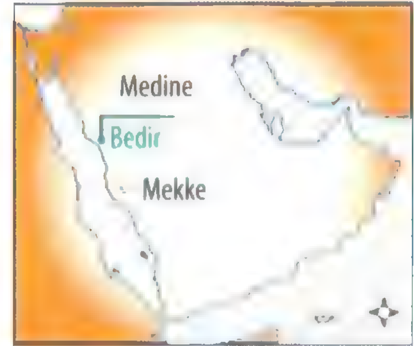
"Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir.." (Hac, 22/40)

Resul-i Ekrem (ﷺ) de hicret niyetiyle Mekke'den çıkarken şöyle buyurmuştur: ***"Ey Mekke! Allah'a yemin olsun ki, senin Allah'ın nezdinde beldelerin en sevimlisi olduğunu biliyorum. Eğer kavmin beni zorla çıkarmasaydı, senden hiç ayrılmazdım."***[30]

Hicret'in ardından bir yıldan biraz fazla bir süre geçtikten sonra Medine'ye bir haber ulaşmıştı. Bu habere göre; başlarında Ebû Süfyan b. Harb'in bulunduğu 40 kişiyi geçmeyen bir birliğin himayesinde 1000 deve yükü mal taşıyan bir Kureyş ticaret kervanı Şam'dan Mekke'ye doğru ilerliyordu.

Taberî (ö. 310/923) şöyle der: "Resulullah (ﷺ), Ebû Süfyan'ın Şam'dan gelmekte olduğunu duyunca, Müslümanları onları karşılamaya gitmeye çağırdı ve şöyle buyurdu: ***"İşte beraberinde mallar bulunan Kureyş'in kervanı. Haydi, onların önüne çıkınız. Olur ki Allah bu kervanın mallarını size nafile (ganimet) olarak İhsan eder."*** Bunun üzerine insanlar ellerini çabuk tutup hazırlandılar, bazıları ise işi ağırdan aldılar. Böyle davranmalarının sebebi ise Resulullah'ın (ﷺ), onları savaşa çağıracağını tahmin etmemeleri idi. Öte yandan Ebû Süfyan Hicaz'a doğru yaklaşıyor ve güzergah üzerinde rastladığı kimselerden bilgiler topluyor, kervanlarına bir saldırı olup olmayacağı hususunda bir haber edinmeye çalışıyordu. Nihayetinde bir kısım yolculardan/kervanlardan, Hz. Muhammed'in (ﷺ) kendisine ve kervanına saldırmak üzere ashabıyla birlikte yola çıktığına dair bir bilgi elde etti. Bunun üzerine Ebû Süfyan, kervanı dikkatli/ihtiyatlı olmaya çağırdı ve Dumdum b. Amr el-Gifarî'yi Mekke'ye göndererek ona Muhammed'in (ﷺ) ashabıyla birlikte kervana saldırma niyetiyle yola çıktığı ve Kureyş'in mallarını korumak istiyorlarsa acilen gelmeleri gerektiğini onlara bildirmesini emretti." (Taberî, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, s. 347)

Bu arada Allah Resulü (ﷺ) kendisi dahil 314 kişi ile yola çıkmıştı. Beraberlerinde sadece Zübeyr'in ve Mikdad b. Esved'e ait iki at ve 70 deve bulunmaktaydı. İki veya üç kişi bir deveye nöbetleşe biniyorlardı. Resulullah (ﷺ), Medine'deki işleri yürütmek üzere yerine Abdullah b. Ümmü Mekkûm'u bıraktı. Sancağı ise Mus'ab b. Ümeyr'e, Muhacirlerin bayrağını Hz. Ali'ye (radıyallahu anhu), Ensar'ın bayrağını ise Sa'd b. Muaz'a (radıyallahu anhu) teslim etti.

Bedir: Siyer kaynaklarında adı çokça zikredilir. Şöhreti ise tarife ihtiyaç bırakmaz. İman ile inkarın farkını ortaya çıkaran, hak ile batılın ayrıştığı savaşın cereyan ettiği mekandır.

Her yıl Ramazan ayının 17'sinde İslam aleminin çeşitli beldelerindeki Müslümanlar Bedir'i kutlarlar. Orada Gifar kabilesine ait bir su bulunuyordu. Sonra orada akan bir su kuyusu ortaya çıktı, bundan sonra o memba etrafında bir köy meydana geldi. İşte bu köy Kızıldeniz'in doğu sahili üzerinde Şam ve Mısır'dan gelen kafilelerin geçtiği yol üzerindedir.

İslam yaygınlaşınca bu diyarlar hacıların uğrak yeri haline geldi. Günümüzde ise *Safra Vadisi*'nin aşağısında yer alan bir belde olup, Medine'ye 160 km, Mekke'ye ise 315 km. mesafededir. *Seyfu'l-Bahr*'dan ise yaklaşık 45 km uzaklıktadır. Buranın limanı ise *Car*'dır. Zamanla yörenin yanı başına *Rayîs* beldesi kuruldu. Günümüzde ise Bedir'e oradan balık getirilmektedir. Beldenin sakinleri Harb kabilesi olup, ekser çoğunluk ise Subhoğulları'ndandır. Beldede medreseler, mescit ve camilerin yanı sıra, genel yapılaşma Safra vadisi ile Car sahil bögesinde yoğunluk kazanmaktadır. (el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 41,42)

[30] Tirmizi, *Sunen*, 5/723

BEDİR GAZVESİ'NİN GÜZERGAHI

Buhârî'de -Berâ b. Âzib'in şöyle dediği kaydedilmektedir: "Muhacirler Bedir günü seksen küsur kişi, Ensar ise ikiyüzkırk küsur kişi idiler." Yine Buhârî, Bera'dan rivayetle onun şöyle dediğini kaydetmektedir: "Biz, kendi aramızda Muhammed'in (ﷺ) ashabının Talut ile birlikte nehri aşan adamlarının sayısınca, üçyüz on küsur kişi olduğunu söylerdik. Ki onunla birlikte mü'min olmayan kişi nehri geçmemişti." Beyhakî de Ebû Eyyüb el-Ensarî'den rivayetle onun şöyle dediğini kaydetmektedir: "Biz, Bedir'e çıktık. Bir ya da iki gün yol aldıktan sonra Rasulullah (ﷺ) bize sayımızı tesbit etmemizi emretti. Biz de onun emrini yerine getirdik, üçyüz onüç kişi olduğumuzu gördük. Peygamber'e (ﷺ) sayımızı haber verince, o bundan dolayı sevindi, yüce Allah'a hamd edip: ***"Tatut'un adamları sayısıncasınız"*** buyurdu. İbn İshâk der ki: "Herkes hep birlikte Rasulullah'ın (ﷺ) herhangi bir savaş hali ile karşılaşmayacağını sanmıştı. O bakımdan bu işe hazırlananlar çok olmadı. Ebû Süfyan ise Hicaz bölgesine yaklaşınca, haberleri araştırmak üzere casuslar gönderip, karşılaştığı kafilelere insanların mallarına zarar gelir korkusuyla durumu soruştururdu. (Kurtûbî, *el-Camıu' li-Ahkami'l-Kur'an*, c. 7, 371)

Büyük Bedir Gazvesi

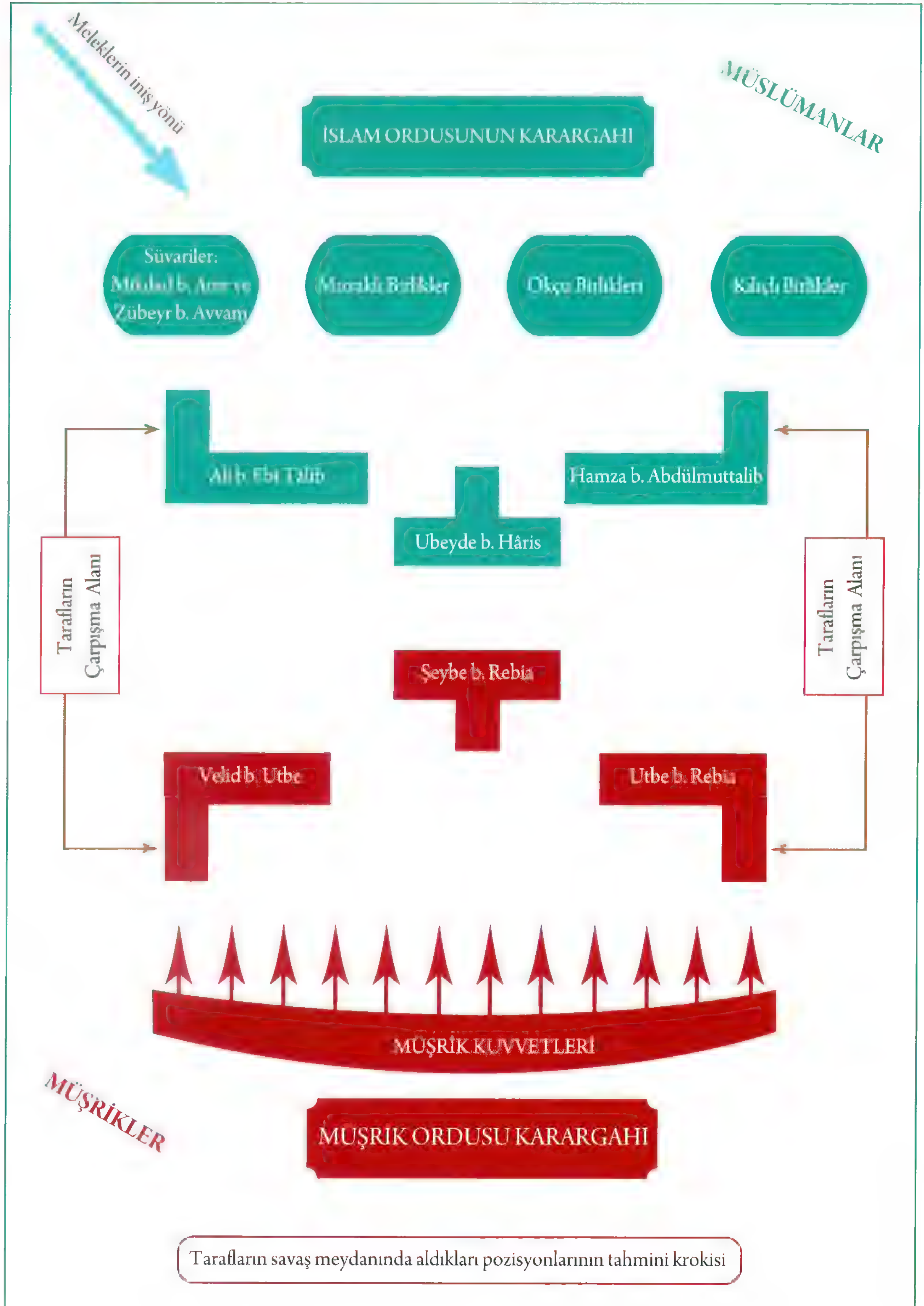
Bu gazveye "*Bedrü'l-Azmî/Büyük Bedir*", "*Bedru'l-Kital/Bedir Savaşı*" dendiği gibi yüce Allah'ın bu gazvede hak ile batılın arasındaki farkı açıkça ortaya çıkarttığı için "*Bedru'l-Furkân*" da denir.

"Resulullah (ﷺ) Kureyş kervanın Şam'dan dönmesini bekliyordu. Kervanın Şam'dan gelmekte olduğunu duyduğunda ise ashabına şu çağrıda bulunmuştu ***"Bineği hazır olan bizimle beraber atlasın gelsin."*** Bunun üzerine hazır olanlarla yola konuldu, bineği hazır olmayanları ise beklemedi. (İbrahim el-Halebî, *İnsanü'l-Uyun fi Sireti'l-Emini'l-Me'mun*, c. 2, s. 352)

﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

"Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız." (Al-i İmrân, 3/132)

Tarafların savaş meydanında aldıkları pozisyonlarının tahmini krokisi

Bedir'in iç bölgelerinden bir görünüm

Bedir savaşının meydana geldiği bölge yakınlarındaki tarihi evler.

Arîş Mescidi; Resulullah'ın (ﷺ), Bedir savaşı esnasında karargahını kurduğu yer.

Müslümanlar'ın Bedir Savaşı'nda düşmana karşı çarpıştıkları dağın eteklerinden bir görünüm.

Savaş meydanını çevreleyen dağlar

Düşman birliklerinin bulunduğu açıdan Bedir beldesinin görünümü

Bedir Şehitleri Kabristanlığı

Bedir şehitlerinin isimleri, söz konusu mekana bilgilendirme amacıyla konan bir levhada şöyle yer almaktadır:

BEDİR ŞEHİTLERİNİN İSİMLERİ

1. Ümeyr b. Ebi Vakkâs
2. Sa'd b. Hayseme
3. Safvan b. Beyzâ
4. Hârise b. Sürâke
5. Mübeşşir b. Abdilmünzir
6. Züşşimaleyn b. Abdi Amr
7. Mihca' b. Sâlih
8. Âkıl b. Bükeyr
9. Rafi' b. Mualla
10. Ümeyr b. Humam
11. Yezid b. Hâris
12. Avf b. Hâris
13. Muavviz b. Hâris
14. Ubeyde b. Hâris

Altısı Muhacirlerden, sekizi Ensar'dan (bunların da ikisi Hazrecli, ikisi ise Evsli olmak üzere) toplam on dört şehit.

BENÛ SÜLEYM GAZVESİ
(Hicri, Şevval 2/Miladi, Nisan 624)

Benû Süleym Gazvesi ile ilgili olarak Halebî şunları nakletmektedir:

"Resulullah (s.a.v.) Bedir'den Medine'ye dönüşünün ardından yalnızca yedi gece Medine'de kaldıktan sonra, Sıbâ' b. Urfuta el-Gifarî veya Abdullah b. Ümmü Mektûm'u Medine'de yerine vekil olarak bırakarak yeni bir gazve için yola koyuldu. Ebû Davud'un rivayetinde ise Resulullah'ın (s.a.v.) Medine'de Abdullah b. Ümmü Mektûm'u hukukî ve idari görevlere bakması için değil, sadece mü'minlere imam olup namaz kıldırması için bıraktığı belirtilmektedir. Zira bir âmanın insanlar arasında çıkan anlaşmazlıklarda hüküm beyan etmesi çok da kolay değildir. Zira, insanları göremediği gibi, delilleri de fark edemez, dolayısıyla kimin lehine ve kimin de aleyhine hükmedeceğini tam olarak bilemez. Bundan dolayı Resulullah (s.a.v.) hukuksal ve idari görevleri Sıbâ' b. Urfuta'ya tevdi ettiği düşünülebilir. Bu durumda rivayetler arasında zıtlık da ortadan kalkar.

Resulullah (s.a.v.) Benû Süleym'in su rezervlerinden *Küdr* ki bu suya *küdr* denmesinin sebebi etrafında uçuşan kahverengimsi kuşların renginden dolayıdır. [31] – denilen kaynağın başına geldiğinde orada 3 gece konakladı. Ardından savaş yapmaksızın Medine'ye geri döndü.

Bu sefer sırasında Resulullah'ın (s.a.v.) beyaz renkli sancağını Ali b. Ebî Talib (r.a.) taşımıştır. (Ali Burhaneddin el-Halebî, *İnsanı'l-Uyûn fî Sireti'l-Emîni'l-Me'mun*, c. 2, s. 47)

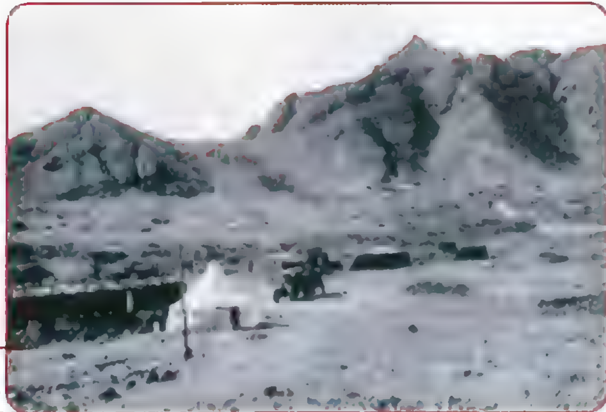
KÜDR

Bu yer siyer kaynaklarında Benû Süleym Gazvesi ile ilgili olarak geçmektedir. İbn İshak şöyle demektedir:

"Resulullah (s.a.v.), o bölgede *Küdr* denilen bir suyun yanına vardı ve orada üç gece konakladıktan sonra savaşmaksızın Medine'ye döndü."

Bu yere *Karkaratü'l-Küdr* de denilir. Vakidî (ö.207/823) ise *Mu'cemu'l-Buldân*'da, bu yer ile ilgili şunları nakleder: "Medine'ye sekiz konak mesafede, Ma'den taraflarında, el-Erhadiyye'ye yakın bir yerdir." Uram ise şöyle demektedir: "Küdr, Benû Avâl'ın havzasında yer alan kuyulardan birisidir."

Ekseriyetle burasını Le'bâ, Teğlamîn ve Azlam ile ilişkilendirmiş ve şöyle denmiştir: Suyun akış yönü sırayla Küdr, Le'bâ, Berak ve Humâ'yı izler. Ardından Tağlemîn'den topladığı çakıllarla birlikte Azlam'da sonlanır. Medine'den yol alıp, Suveydire ile Henakiye arasına geldiğinde durup el-Kasîm'e baktığında hemen sağında yer alan Ma'den-i Benû Süleym'e kadar uzanan geniş boş arazi yer alır. *Küdr* ismi ise günümüzde bilinmemektedir. (Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 262)

Mehdi'z-Zeheb'in tarihi bir fotoğrafı.

[31] Rengi bulanık olduğu için bağırtlak kuşuna da *Kudr* denir. Bazıları "Karkara" yerine "Karâratü" derler ki, "bu kuşun yeri" anlamına gelir. Bundan dolayıdır ki, bazı kaynaklarda bu gazvenin adı *Karkaratul Küdr* şeklinde geçmektedir."

BENÛ SÜLEYM GAZVESİ (Hicrî, Şevval 2/Miladî, Nisan 624)
Gatafan
Nühayl
Henakiyye
Gurab Dağı
Buvat
Suveydire
Uyûn
Uhud Dağı
Zülem Vadisi
Mescid-i Nebi
Medine-i Münevvere
Zü'l-Huleyfe
Cuheyne
Akîk Vadisi
Fureyş
Maşî Kuyuları
Karkaratü'l-Küdr
Müseycid
Simâk Dağları
Nakî' Vadisi
Sefavan
Yetime
Bedir
Ekdus Dağı
Sarîr Vadisi
Mehdu'z-Zeheb
Haş'a' Dağı
Müzeyne
Ma'den-i Benî Süleym
Şeyh Kuyuları
Kahe Vadisi
Süleym
Sevde Dağları
Nesayif
Muzeyraa' Vadisi
Sakib Vadisi
Nak'a' Vadisi
Mestûre
Veddân
Ebvâ
Seyf Vadisi
Nehîl Vadisi
Hicr-i Murr Vadisi
Kuheyb Dağları
Karkaratü'l-Küdr
Harrâr
Kızıldeniz
Rabiğ
Cuhfe
Huzaa'
0 10 20 30 40 50

BENÛ KAYNUKA GAZVESİ
Hicrî, Şevval 2 / Miladî, Nisan-Mayıs 624

Benû Kaynuka Yahudileri, Medine'de yerleşik Yahudi kabileleri arasında cesaretleri ve kuyumculukları ile meşhur olanıydı. Ubade b. Samit (R.A.) ve Abdullah b. Ubey b. Selül ile anlaşmalı idiler. Bedir savaşından sonra Müslümanlara karşı duydukları kin ve hased bir kat daha arttı ve artık açıktan bozgunculuk yapmaya başladılar. Bunlar da diğer Benû Nadir ve Benû Kurayza Yahudileri gibi Müslümanlarla savaşmamak ve onların aleyhine başkalarına yardım yapmama konusunda Müslümanlarla bir anlaşmayı kabul etmişlerdi. Ancak yaptıkları taşkınlıklarla bu anlaşmanın hükümlerine aykırı hareket eden ilk Yahudi kabilesi Benû Kaynuka olmuştur.

Rivayete göre, Resulullah'a (S.A.V.) kin ve düşmanlık besledikleri bir sırada, Müslüman kadınlarından biri, birkaç koyun ve bir adet devesini ve birkaç parça malını satmak üzere Benû Kaynuka pazarına gelir. Mallarını sattıktan sonra biraz ziynet eşyası almak üzere orada bulunan bir kuyumcu dükkanına girer. -Bu hanımın Ensar'dan olduğu söylense de, Medine'ye ihtiyacını gidermek üzere gelen herhangi bir Müslüman hanım da olması muhtemeldir.- Kuyumcu dükkanında bulunan Beni Kaynuka'dan bir topluluk, kadının peçesini açtırmak için zorlarlar, ancak kadın bunu reddeder. Bunun üzerine kuyumcu, kadının elbisesini zorla çekerek peçesini açtırır. Diğer bir rivayette ise, kuyumcu kadının elbisesinin ucunu fark ettirmeden bir yere bağlar ve kadın ayağa kalktığında elbisenin yırtılıp avret mahallinin göründüğü ve etraftakilerin de kahkaha atmaya başladıkları, bunun üzerine kadının çığlıklar atarak dükkandan dışarı fırladığı, sesi duyan bir Müslümanın, kuyumcunun üzerine atlayıp onu öldürdüğü ve çevrede bulunan Yahudilerin de bu Müslümanı şehit ettiği de söylenir. Şehit yakınları, Müslümanları Yahudilere hadlerini bildirmeleri için yardıma çağırdığına dair bilgiler de aktarılır.

Benû Kaynuka'nın bu çirkin ve şımarık hareketlerinden ötürü onlarla anlaşmalı olan Ubade b. Samit (R.A.): "Ya Resulullah! Allah ve elçisinin ve Müminlerin safında yer alıyor ve bu kafirlerle olan anlaşmamızı feshediyorum" diyerek Benû Kaynuka ile olan anlaşmanın kalktığını ilan ediyordu. Ancak, Abdullah b. Ubey b. Selül ise Ubade b. Samit'in (R.A.) aksine anlaşmayı feshetmedi. Bunun üzerine ***"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar)... Kim Allah'ı, Resûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır."*** (Maide, 5/51-56) ayetleri nazil oldu. Ardından Resulullah (S.A.V.) onları toplayarak şöyle buyurdu:

"Ey Yahudi topluluğu! Allah'ın sizin başınıza da aynen Kureyş'e indirdiği intikam azabını indireceğinden sakının! Siz kesinlikle biliyorsunuz ki, ben de Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamberim. Bu hususu siz kendi kitabınızda buluyor ve bunun size, bir Allah tavsiyesi olduğunu anlıyorsunuz" buyurdu.

Yahudiler de; "Yâ Muhammed! Ne o sen bizi de kendi kavmin Kureyş gibi görüyorsun her halde? Savaş nedir bilmeyen bir kavim ile karşılaşıp da fırsatı yakalayıp, onları yenmiş olman seni sakın aldatmasın. Vallahi sen bizimle savaşacak olursan işte o zaman bizim ne yiğit bir millet olduğumuzu anlayacaksın" dediler.

Benû Kaynuka Yahudileri, bu sözleriyle kendilerinin Yahudilerin en yürekli, en zengin ve en isyankar topluluğu olduklarını ifade etmek istiyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah şu ayet-i kerimeleri indirdi:

"(Resûlüm!) İnkâr edenlere de ki: Yakında mağlup olacaksınız..." (Al-i İmran, 3/12)

"(Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir..." (Enfal, 8/58)

Bunun üzerine Benû Kaynuka Yahudileri surlarının içine sığındılar. Resulullah (S.A.V.) da onların üzerine yürüdü ve onları kuşattı. Resulullah'ın (S.A.V.) sancağı beyaz renkte olup, amcası Hamza b. Abdulmuttalib'in (R.A.) elindeydi.

Resulullah (S.A.V.), bu gazvede Ebû Lübabe'yi (R.A.) Medine'de vekil olarak bıraktı. Resulullah'ın (S.A.V.) sefere Şevval ayının ortalarında çıkmıştı ve 15 gün süren şiddetli muhasara haram aylarından Zilkade ayının hilalinin görülmesine kadar devam etti. (Halebi, *es-Sire*, c. 2, s. 474)

Hariseoğulları
Nebît
Abdu'l-Eşheloğulları ve Za'vera
Volkanik Bölgeler
Harrat-u Vakîm
Züferoğulları
Hazrec'den Hârisoğulları
Senh
Baki
Neccâroğulları
Sela' Dağı
Züreykoğulları
Müslümanların Benû Kaynuka'yı kuşatma altına alması
Vakıfoğulları
Benû Kaynuka'
Harisoğulları
Benû Salim b. Avf
Buâs
YESRİB
Benû Kurayza
Kavâkile
Benû Nadir
Benû Avf b. Hazrec
Ka'b b. Esref Kasrı
Benû Avf b. Malik
Ayr Dağı

SEVÎK GAZVESİ
(Hicri, Zilhicce 2/Miladi, Haziran 624)

Resulullah Zilhicce ayının bitimine beş gün kala; hicretinin 22. ayının başlarında bir Pazar günü Medine'de kendisine vekalet etmek üzere Ebû Lübabe b. Abdulmünzir el-Amrî'yi bırakarak sefere koyuldu. Bu gazvenin sebebi ise, Ebî Süfyan b. Harb'in, Müşriklerin Bedir'den büyük bir mağlubiyetle dönmesinin ardından, Resulullah ve ashabından intikam almak üzere yemin etmesi ve bunu gerçekleştirmek üzere Medine'ye doğru yola çıkmasıdır. Zühri'nin rivayetine göre 200 süvari, Ubey b. Ka'b'ın rivayetine göre ise 40 süvari ile birlikte gece gizlice yol alarak Benû Nadir yurduna ulaştılar. Huyey b. Ahtab'ın kapısını çaldı. Amaçları ondan Resulullah ve ashabı hakkında bilgi toplamaktı. Ancak Huyey korkusundan onlara kapısını açmadı. Bunun üzerine Sellâm b. Mişkem'in kapısını çaldılar. Sellâm, onlara kapısını açtı ve onları selamlayıp onlara içki ikram ettikten sonra Resulullah hakkında bir takım bilgiler aktardı. Ardından Ebû Süfyan b. Harb evden çıkarak Medine'den yaklaşık üç mil uzaklıkta bulunan Urayd denen yere geldi. Orada Ensardan bir kişi ile adamın iki çalışanını öldürüp orada bulunan bir evi de ateşe verdikten sonra yeminin yerine geldiğini düşünerek hızlıca dönüp uzaklaştı. Bu haber Resulullah'a ulaşınca ashabını topladı; Ensardan ve Muhacirlerden olmak üzere toplam 200 kişiyle beraber Ebû Süfyan'ın peşine düştü. Ebû Süfyan ile arkadaşları yüklerini hafifletmek için onların genel yiyecekleri olan öğütülmüş buğdaydan yapılan bal ve yağ karışımı azık torbalarını (sevîk) atmaya başladılar. Müslümanlar da onları topladılar. İşte bu nedenle bu gazveye Sevik Gazvesi adı verilmiştir.

Nihayetinde Müslümanlar müşrik birliğine yetişemedi. Resulullah da beş gün sonra Medine'ye geri döndü. (İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kübra*, c. 2, s. 30.)

SEVÎK

Medine'nin *Harrat-u Vakîm* tarafında bulunan bir yerdir. Günümüzde Umran bölgesi sınırları içerisinde yer alan ve hâlâ da meşhur bir yerdir.

Siyer kaynaklarında Ebû Süfyan'ın Sevîk Gazvesi'ndeki saldırısı hakkında verilen bilgiler arasında bahsi geçer.

Aynı zamanda bu bölgede *Urayd*'a nispet edilerek *Uraydiler* olarak nitelenen ve Hz. Ali'nin çocuklarından birisinin neslinden geldiği söylenen bir topluluk da yaşamaktadır. (Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 205-206.)

SEVÎK GAZVESİ (Hicrî, Zilhicce 2/Miladi, Haziran 624)
Efendimiz Sevîk Gazvesi'nden sağ-salim bir şekilde Medine'ye dönünce, sahabe yakın bir zamanda yeni bir gazvenin olabileceği ümidiyle: "Ya Resulullah! Bizim için yeni bir gazvenin olmasını umuyor musun?" diye sormuşlardı. Efendimiz ise: "Evet" diye cevap vermişti.
(İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 48)
Gatafan
Buvât
Nuhayl
Henakiye
Uyûn
Suvaydire
İslam Ordusu'nun Ebû Süfyan'ı takip rotası
Uhud Dağı
Mescid-i Nebi
Medine-i Münevvere
Zü'l-Hüleyfe
Akik Vadisi
Ferîş
Maşî Kuyuları
Ebû Süfyan Müfrezesinin Urayd tarafına doğru istikametleri
KARKARATÜ'L-KÜDR
Simak Dağları
Naki' Vadisi
Yetme
Bedir
Gifar
Sarır Vadisi
Haş'a Dağı
Edkus Dağı
Müzeyne
Kahe Vadisi
Mehdu'z-Zeheb
Benû Süleym Madeni
Süleym
Şeyh Kuyuları
Nesayif
Sevde Dağları
Müzeyrea Vadisi
Sakif Vadisi
Ebû Süfyan ve müfrezesinin Mekke'ye kaçış yönü
Nak'a Vadisi
Seyf Vadisi
Ebvâ
Mestûre
Veddan
Nahl Vadisi
Hıcr-u Mur Vadisi
Kuheyb Dağı
Karkaratü'l-Küdr
Kızıldeniz
Rabiğ
Harrar
Cuhfe
Huzaa'
0
10
20
30
40
50

ZÛ EMER/GATAFAN GAZVESİ
(Hicrî, Muharrem 3/Miladî, Haziran-Temmuz 624)

İbn İshak'a göre, Resulullah (ﷺ), Muharrem ayında Necid bölgesinde yaşayan Gatafan kabilesine karşı savaşmak için yola çıktı. Medine'de ise yerine Osman b. Affan'ı (رضي الله عنه) yönetici olarak bıraktı. Sefer ayı boyunca Necid'de kaldı. Ardından herhangi bir çatışma olmadan Medine'ye döndü.

Vakidî'ye göre ise, Bu sefer Rebiülevvel ayında gerçekleşmiş ve Resulullah (ﷺ) sadece 11 gün Medine'den uzak kalmıştır. Sonrasında Vakidî'nin üstadları kanalıyla Tabiînden olan Abdullah b. Ebî Bekir ve diğerlerinden şu rivayeti nakleder: "Gatafan'daki Sa'lebeoğulları'ndan bir grubun Zû Emer'de toplanarak Medine civarına saldıracakları haberi Resulullah'a (ﷺ) ulaştı ..." (Zehebî, *Tarihu'l-İslam*, s. 143)

Bunun üzerine Efendimiz (ﷺ) 450 kişilik bir birlik ile Gatafanların bulunduğu bölgeye doğru yola çıktı. Zülkassa denen yere gelince Sa'lebeoğullarından Cebbar isimli bir zata rast geldiler. Cebbar'ı önce askerler biraz sorguladı, pek fazla bilgi alamayınca Efendimiz'in (ﷺ) huzuruna çıkardılar. Efendimiz (ﷺ) Cebbar ile biraz konuştu, sonra onu İslam'a davet etti. Cebbar daveti kabul ederek Müslüman oldu. Efendimiz (ﷺ) Bilal-i Habeşi'yi görevlendirerek, Cebbar'a İslam'ı öğretmesini istedi. Daha sonra Cebbar, İslam askerlerinin kılavuzu olarak, Gatafanlıların üzerine yürüdü. Ancak onlar korkularından kaçıp gitmişlerdi. Efendimiz (ﷺ) Zû Emer'de konaklayıp, daha sonra Medine'ye geri döndü.

Zû Emer

Bu Gazve İbn İshak'ın rivayetinde şöyle geçmektedir: *"Resulullah (ﷺ) Sevîk Gazvesi'nden döndükten sonra Zilhiccenin kalanını veya bir kısmını Medine'de geçirdikten sonra Gatafan kabilesine karşı Necid'e doğru yola çıktı. İşte bu, Zû Emer gazvesi idi."*

Eski tarihçiler burasını Nüheyl'in yakınları olarak tarif eder. Nüheyl ise Henakiye'ye yakın hemen kuzeyinde bir belde ve vadinin adıdır. Medine'den Necid'e doğru yola çıkıp yaklaşık 90 km yol alan kişi hemen solunda Nüheyl yolunu görür. Zû Emer ise bu yoldan yaklaşık 15 km uzaklıktadır. Ne var ki günümüzde Zû Emer çok fazla bilinen bir yer değildir. (Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 251)

Medine'ye bağlı Kuseym yolu üzerinde bulunan yol levhası. Gatafan bölgesinde yer alan Nüheyl şehir merkezini gösteriyor.

ZÛ EMER/GATAFAN GAZVESİ
(Hicrî, Muharrem 3/Miladî, Haziran-Temmuz 624)

Efendimiz Zû Emer'de konakladığı sırada çok şiddetli bir yağmur yağmış, bütün askerler sırılsıklam olmuşlardı. Daha sonra başta Efendimiz olmak üzere, diğer tüm askerler, kendi elbilerini kurutarak giymiş, böylece Medine'ye doğru yola koyulmuşlardı.

MUHAMMED b. MESLEME el-ENSARÎ SERİYYESİ
(Ka'b b. Eşref'in Öldürülmesi)
Hicrî, Rebiülevvel 3/Miladî, Ağustos 624

Ka'b b. Eşref, İslam'a ve Müslümanlara kin besleyen, Resulullah'a (ﷺ) eziyet etme ve insanları O'na (ﷺ) karşı savaşmaya kışkırtma konusunda en azılısı olan muhalif bir Yahudi idi. Nesebi Tâyy kabilesinin Nebhanoğulları'ndan olup, annesi ise Benû Nadir'den idi. Ka'b, zengin, rahatına düşkün, yakışıklılığıyla da ünlenmişti. O aynı zamanda Yahudilerin önde gelen şairlerinden birisi idi. Kaleyi andıran bir kasırda yaşardı ki burası Medine'nin kuzeydoğusunda, Benû Nadir yurdunun hemen arkasında bir yerde bulunmaktaydı.

Bedir'de Müslümanların üstün geldikleri ve Kureyş'in önde gelenlerinin öldürüldüğüne ilişkin ilk haberler Ka'b'a ulaşınca o şöyle der: "Bu haber doğru mudur? Onlar, Arapların eşrafları ve insanların efendileriydiler. Eğer Muhammed onları öldürdüyse, Vallahı yerin altı üstünden daha hayırlıdır." Bilgiler kesinleşince, Allah düşmanı bu adam, Resulullah'ı (ﷺ) ve Müslümanları mizah/alay konusu yapmaya kalkıştı. Bir taraftan da Müslümanların düşmanlarını övmeye ve onları Müslümanlara karşı kışkırtmaya başladı. O bununla da yetinmeyip bineğine binip Mekke'ye gitti ve Kureyş eşrafından Muttalib b. Ebî Veda' es-Sehmî'nin evine misafir oldu ve müşriklerin Bedir'de ölmüşleri adına ağıtlar okudu, göz yaşları döktü. Ka'b, bu yolla bir yandan Resullah'a (ﷺ) karşı olan kin ve nefretini kusuyor, diğer yandan ise Kureyş'i tekrar Müslümanlarla savaşmak için harekete geçirmek istiyordu. Mekke'de bulunduğu bir sırada Ebû Süfyan ile Müşrikler ona şöyle bir soru yöneltmişlerdi: "Sen bizim dinimizi mi yoksa Muhammed ve ashabının dinini mi daha fazla seviyorsun? Taraflardan hangisinin tuttuğu yol doğru?" O da bu soruya şöyle cevap verir: "Elbette, Müslümanlara nazaran sizin tuttuğunuz yol daha doğru ve daha faziletlidir." Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil olmuştu:

"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtıla (tanrılara) iman ediyorlar, sonra da kâfirler için: "Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar!" (Nisa, 4/51)

Daha sonra bu hal üzere Medine'ye dönen Ka'b, işi daha da ileriye götürmeye ve Sahabe hanımlarına da küstahça şiirleriyle en ağır bir üslupta hakaretler etmeye, onlara dil uzatmaya başladı. Bu yolla Müslümanlara eziyet etmeye devam etti. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) şöyle buyurdu: ***"Kim Ka'b ile ilgilenecek? Zira o, Allah'a ve Resulüne eziyette bulunmuştur."*** Bunun üzerine bu işe Muhammed b. Mesleme, Ebbâd b. Beşir, Ka'b'ın süt kardeşi olan Ebû Naile (asıl adı Silkân b. Selame), Haris b. Evs ve Ebû Abs b. Cebr talip oldu. Bu müfrezenin komutanlığını Muhammed b. Mesleme üstlenmişti. Yüce Allah'ın inayetiyle görevlendirilen bu müfreze, adî ve hain bir düşman olan Ka'b b. Eşref'in tasfiyesine muvaffak oldu.

Medine'de bulunan Ka'b b. Eşref'in kasrının kalıntıları.

KA'B b. EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Uhud Dağı Etekleri

Volkanik Bölgeler

Hariseoğulları

Abdu'l-Eşheloğulları ve Za'vera

Nebît

Harrat-u Vakim

Züferoğulları

Hazrec'den Hârisoğulları

Neccâroğulları

Sela' Dağı

Züreykoğulları

Vakıfoğulları

Hicrî, Rebiülevvel 3/Miladî, Ağustos 624 tarihinde gerçekleşen Muhammed b. Mesleme el-Ensarî Seriyyesi'nin Ka'b b. Eşref'in kalesine/kasrına gidiş yolu

Benû Salim b. Avf

Harîsoğulları

Buâs

Mehzur Vadisi

Benû Kurayza

YESRİB

Kavâkile

BENÛ NADİR

Benû Avf b. Hazrec

KA'B b. EŞREF'İN KASRI

Benû Avf b. Malik

Ayr Dağı

Kuba Mescidi

BUHRAN GAZVESİ
(Hicrî, Rebiülevvel 3 / Miladi, Ağustos 624)

Bu gazve, hicretin 3. yılı Rebiülevvel ayında Resulullah'ın (ﷺ) komutasındaki 300 kişilik bir birlik ile Buhran denen yere gerçekleştirilen büyük bir savaş devriyesidir. Buhran, Hicaz bölgesinde Für'u tarafında bulunan bir nahiye olup, gazveye katılan Müslümanlar hicretin 3. yılı Rebiülevvel ile Cemaziyelevvel aylarında burada bulundular. Sonra savaş yapmadan Medine'ye döndüler.

(Mübarekfûrî, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 234-235)

Buhran

Klasik kaynaklarda, buranın ismi Abdullah b. Cahş'in (radıyallahu anhu) Nahle'ye gerçekleştirdiği seriyye ile ilgili olarak da geçer.[32] Buhran, Hadra ile Semre'ye bakan bir dağ olup, önceleri Saire adıyla bilinen Hicr Vadisi, günümüzde ise Mur adıyla bilinen Murr-u İneb Vadisi ile Rabiğ Vadisi'nin noktasında yer alır. Söz konusu iki vadi bu yerde birbirinden ayrılır. Rabiğ şehrinin 90 km doğusunda yer alır. Aynı zamanda burası savaşa katılan Zübeyd'in memleketidir.

(Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlım*, s. 40)

Cuhfe yakınlarındaki Hicr Vadisi'nde bulunan Hursânî Köprüsü.

32 Yakutî Tarihinde, buranın Hz. İsmail ile Hz. Hacer'in Mekke'ye giderken uğradıkları bir yer olduğunu belirtir. Bkz: Yakutî, *Tarih*, c. 4, s. 252

BUHRAN GAZVESİ (Hicrî, Rebiülevvel 3/Miladî, Ağustos 624)
Gatafan
Nüheyl
Buvât
Henakiye
Uyûn
Suveydire
Uhud Dağı
Mescid-i Nebî
Zu'l-Huleyfe
Medine Münevvere
Cuheyne
Feriş
Mâşi Kuyuları
Müseycid
Simak Dağları
Nakî Vadisi
Safevan
Yetme
Resulullah'ın komutasındaki
İslam ordusunun Buhran'a yöneldiği yer
Bedir
Mehdu'z-Zeheb
Müzeyne
Haş'a Dağı
Benû Süleym Madeni
Süleym
Kahe Vadisi
Şeyh Kuyuları
Sevde Dağları
Nesayif
Sakık Vadisi
Nak'a Vadisi
Seyf Vadisi
Mestûre
Veddân
Ebvâ
BUHRAN
Kuheyb Dağları
Buhran
Harrar
Kızıldeniz
Rabiğ
Cuhfe
Huzaa'
10
20
30
40
50

Buhran Gazvesi'nde Müslümanların savaş için gittikleri yol üzerinde bulunan Hicr (Saire) Vadisi'nden kareler.

Hicr Vadi'sinden görünümler

ZEYD b. HÂRİSE SERİYYESİ
(Hicrî, Cemaziyelahir 3/Miladi, Kasım-Aralık, 624)

Bu seriyye, Resulullah'ın (s.a.v.) Medine'ye hicretinin 28. ayının başlarında Cemaziyelahir hilalinin görülmesi vakitlerinde gerçekleşmiştir. Zeyd b. Hârise'nin (r.a.) komutan olarak yönettiği ilk seriyyesi idi. Karde, Necid bölgesinde Rebeze ile Gamre arasında Zat-u Irk tarafında yer alan bir yerdir. Resulullah (s.a.v.), Hz. Zeyd'i (r.a.), aralarında Safvan b. Ümeyye, Huvaytıb b. Abdü'l-Uzza, Abdullah b. Ebî Rebîa da bulunduğu, çok miktarda mal ve otuz bin dirhem değerinde gümüş tabak bulunan Kureyş kervanının önünü kesmek üzere gönderdi. Kervana Furat b. Hayyanü'l-İclî rehberlik ediyordu. Kervan Irak yolu üzerindeki Zat-u Irk'a kadar gelmişti. Kervan hakkındaki bilgiler Medine'ye ulaşınca, Resulullah (s.a.v.), Zeyd b. Hârise komutanlığında yüz süvariden oluşan bir birliği kervanın yoluna gönderdi. Zeyd'in birliği, kervanın önünü keserek, onların ileri gelenlerini hallettikten sonra, kervanı Resulullah'ın (s.a.v.) huzuruna getirdiler. Ganimet usulüne uygun şekilde beşe bölündü. Ganimetin beşte biri olan 20 bin dirhem değerindeki meblağ Resulullah'a (s.a.v.), kalanı ise seriyyeye katılan mücahitler arasında dağıtıldı. Kervanın sorumlusu olan Furat b. Hayyanü'l-İclî ise esir alınarak Resulullah'ın (s.a.v.) huzuruna getirildi. Müslüman olması koşuluyla hürriyetine kavuşacağı teklifi yapıldı. O da bunun üzerine Müslüman oldu ve Efendimiz (s.a.v.) tarafından serbest bırakıldı. (İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübra*, c. 2, s. 36)

Nahl'in (Henakiye) yakınlarındaki dağlardan biri.

Karde

Kaynaklarda *Karde*, Resulullah'ın (s.a.v.) Zeyd b. Hârise komutasında, içlerinde Ebû Süfyan b. Harb'in daha önce kaçıp, kurtardığı bir miktar mallarının da bulunduğu Kureyş kervanını ele geçirmek üzere gönderdiği seriyye ile ilgili olarak zikredilir. *Karde* ise, Necid kuyularından bir kuyudur.

Bununla birlikte ilk devir İslam âlimleri bu yerin tespitinde farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Mevkiye *Kirede* dendiği gibi *Karde* diyenler de olmuştur. Buna karşın söz konusu yerin Necid su kaynaklarından Medine ile Şam arasında kalan bir su kuyusu olduğu hususunda görüş birliğine de varılmış ve *"Necid'ten gelen bir su"* olarak da tanımlanmıştır.

Bu su, Mekke-Şam güzergahında Medine'nin sağından devam eden Temr yolu üzerindedir. Bundan bölgenin Medine'nin kuzeydoğu-sunda bir yer olduğu anlaşılıyor. Zira Nahl'e kadar uzanan bu yolun suyu meşhurdur. Sonra yollar ayrılır. Yine şu anlaşılıyor ki, Hayber'in solunda kalan ve günümüzde *Eşaş* denen ancak ciddi bir güvenlik ile geçilen bu yol, Hayber'in kuzey kesimlerindedir. (Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 251)

Şam yönü
Hayber ve Eşaş yönü
Irak'a gider
Gatafan
Nüheyl
Irak yönü
Nasîf Kuyusu
Henakiye (Nahl)
Daha güvenli olan Tehamî Yolu
Zeyd b. Hârise Seriyyesi
NECİD
Medine-i Münevvere
Sevîk Pazarı
Cüheyne
Yenbu'
Kureyş kervanının Necid'ten geçerken kullandığı yol
Hamra
HİCAZ
Bedir
Müzeyne
Gifar
Mehdu'z-Zeheb
Ümmü'l-Berk
Daha az kullanılan Tebük yolu
Süleym
Daha çok kullanılan yan yol
Veddân
Cuhfe
Rabiğ
Kudeyd
Huzaa'
Kızıldeniz
Kudayme
Huleys
Dehban
Usfan
Lihyan
Zât-u Irk
Cümûm
Üşeyre
Zî Tuva
Huzeyl
Seylü'l-Kebîr
Cidde
Huda
Mekke-i Mükerreme
Haviyye
Sakif
Kinane
Kureyş
Taif
Yemen yönü
Mustabe
K
0 25 50 75 100
ZEYD b. HÂRİSE'NİN SERİYYESİ
Hicrî, Cemaziyelahir 3
Miladî, Kasım-Aralık 624

UHUD GAZVESİ
Hicrî, 15 Şevval 3/Miladî, 31 Mart 625

Kureyş, Bedir'de yenilgiye uğrayıp, liderlerini kaybettikten sonra intikam duygularını hiç dindirmedi. Özellikle de babaları, oğulları ve kardeşleri öldürülenler, intikam alma arzusuyla yanıp tutuşuyorlardı. Bu nedenle Bedir gününün intikamını almak için bir araya geldiler ve planlar yapmaya başladılar. Aslında onları intikam ateşi ile yakan tek sebep Bedir'deki mağlubiyet değildi. Zira Kureyş'in ticareti de Müslüman seriyyelerinin peş peşe yaptıkları saldırılarla büyük darbeler almış, artık rahat ticaret yapamamaya başlamışlardı.

Bu nedenle onlar Muhammed'e (s.a.v.) karşı kendilerine bir yol gösterme talebi ile Ebû Süfyan'ın yanına gittiler. Aynı duyguları taşıyan Ebû Süfyan Kureyş'in ulúları ile istişareler yaptı, daha sonra civar Araplara da bu konuyu açtı. Bedir Savaşına neden olan kervandan, elde edilen karla oluşturulan ortak havuzda biriken para ve malları da kullanarak büyük bir ordu oluşturuldu. 3000 kişinden oluşan bu ordu çok geçmeden harekete geçerek, Uhud Dağı yakınlarında bulunan Ayneyn denilen bir yerde gelip konakladılar.

Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), ashabıyla, onlara karşı savaşmak için Medine dışına mı çıkalım yoksa Medine'de mi kalalım? diye istişare etti. Kendi görüşü Medine'den çıkmayıp savunma savaşı yapma yönündeydi. Efendimiz'in (s.a.v.) bu görüşüne Abdullah b. Übey'de katıldı. Fakat Bedir savaşına katılamayan sahabenin önde gelenlerinden bir grup, Hz. Peygamber'e (s.a.v.), şehir dışına çıkma yönünde görüş belirttiler ve bu konuda ısrar ettiler. Abdullah b. Übey ise Medine'de kalma yönündeki görüşünde ısrarcı oldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kalktı, evine girdi ve zırhını kuşanıp yanlarına çıktı. Resulullah'ı hazırlanmış bir vaziyette gören Medine dışına çıkma taraftarı olanların azmi kırıldı ve: "Acaba Rasulullah'ı (s.a.v.) Medine dışına çıkmaya zorladık mı?" dediler ve Rasulullah'a; "Ey Allah'ın Rasulü, Medine'de kalmak istiyorsan, öyle yap!" dediler. Fakat Rasulullah (s.a.v.): "Bir peygambere, zırhını giydiğinde Allah kendisiyle düşmanları arasında hükmünü verinceye kadar onu çıkarması doğru olmaz!" buyurdu.

Rasulullah (s.a.v.), 1000 kadar askerle birlikte yola çıktı. Medine'de kalanlara namaz kıldırması için ise Abdullah b. Ümmü Mektûm'u görevlendirdi. Rasulullah (s.a.v.) Medine'de iken bir rüya görmüştü. Rüyasında kılıcında bir körelme ve boğazlanan bir sığır, bir de elini sağlam bir zırha soktuğunu görmüştü. Kılıcındaki körelmeyi Ehl-i Beytinden birini öldürülmesine, sığırı ashabından bir grubun şehid edilmesine, zırhı da Medine'ye gelecek olan bir musibet şeklinde yorumlamıştı.

Efendimiz (s.a.v.) böyle bir ruh halindeyken Cuma günü yola çıktı. Medine ile Uhud arasında bulunan Şavt'a vardıklarında Abdullah b. Übey, askerin yaklaşık üçte birini yanına alarak: " Ya Resulullah! Bana muhalefet ediyor ve benden başkasını dinliyorsun" diyerek, Medine'ye geri döndü. Câbir b. Abdullah'ın babası Abdullah b. Amr b. Haram, onları kınayarak ve caydırmaya çalışarak peşlerinden gitti ve: "Gelin! Allah yolunda ya savaşın, ya da savunmada bulunun!" dedi. "Savaşacağınızı bilseydik dönmezdik." dediler. Abdullah b. Amr onları takipten vazgeçti ve kendilerine biraz ağır sözler sarf etti.

Bir anda asker sayısı 700'e düşünce, Ensar'dan bir grup Hz. Peygamber'e (s.a.v.), anlaşmalıları olan Yahudilerden yardım istemeyi teklif ettiler, ama Resulullah (s.a.v.) bu teklifi reddetti ve yoluna devam etti. Vadinin karşısında bulunan Hâriseoğulları'nın taşlığına geldiğinde Uhud dağını arkasına alarak askerlerini konuşlandırdı ve onları emir vermeden savaşmamaları konusunda uyardı.

Cumartesi günü olunca aralarında 50 atlının bulunduğu 700 kişinin başında savaşa hazırlandı. Okçuların başına -ki 50 kişiydiler- Abdullah b. Cübeyr'i koyup, "yırtıcı kuşların askeri pençeleyip

gagaladığını görseniz bile mevzilerinde durmalarını ve yerlerini asla terk etmemelerini" emretti. Bu okçular ordunun arkasında yer alıyorlardı. Onlara, Müslümanları arkadan kuşatmamaları için müşrikleri okla püskürtmelerini emretti.

Günün başında üstünlük kâfirlerin aleyhine, Müslümanların lehine idi. Allah düşmanları bozguna uğratmış, onları bir anda darmadağın etmişti. O ana kadar olanları seyreden okçular işin bittiğini, onların hezimete uğradığını zannederek, , Rasulullah'ın korumalarını emir buyurduğu mevzilerini terk ettiler ve: "Arkadaşlar! Haydi ganimete!" demeye başladılar. Komutanları, Rasulullah'ın sözünü hatırlatmışsa da onu dinlemediler ve müşriklerin geri dönmeyeceklerini zannederek ganimet toplamaya gittiler. Derken müşrik atlıları geçitin boşaltıldığını görünce geri döndüler ve Müslümanları arkadan kuşatmayı başardılar. Galibiyete an kala, Müslümanlar o anda çok ciddi sıkıntılar yaşadılar. Allah Teâlâ, Müslümanlardan istediği 70 kişiye şehitliği ikram etti. Sahabe geri çekildi. Müşrikler Rasulullah'ın yanına kadar geldi ve O'na taş ve ok atmaya başladılar. Bu saldırılar sırasında Efendimiz'in dişleri kırıldı, başındaki miğferin halkaları yanağına battı. Nihayetinde Resulullah fâsık lakaplı Ebû Âmir'in Müslümanlara tuzak kurmak için kazdığı çukurlardan birine sağ yanı üzerine düştü. Hz. Ali elini tuttu. Talha b. Ubeydullah kucaklayıp bağrına bastı (vücûdunu ona siper etti) ve Amr b. Kum'a ile Utbe b. Ebî Vakkâs'ın Hz. Peygamber'e zarar vermelerini önledi. Rasulullah'ı yaralayanın, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'nin amcası Abdullah b. Şihâb ez-Zührî olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Bu sırada Müslüman askerlerin sancaktarı olan Mus'ab b. Ümeyr, İbn Kamia'nın kılıç darbeleri ile yere serildi. Onun şehit olması üzerine sancağı Ali b. Ebî Tâlib aldı.

Müslümanlar yavaş yavaş Efendimiz'in etrafında toplanmaya başlamışlardı ki, müşrikler O'nu fark etmişlerdi. Bunun üzerine Efendimiz'i öldürmek üzere harekete geçtiler. Müslümanlar da canlarından vazgeçerek Efendimiz'i korumaya çalışıyorlardı. Onlarca sahabî o gün orada Efendimiz'i koruma adına canlarını kurban veriyorlardı. O gün Müslümanlar içlerinde Hz. Hamza'nın, Mus'ab b. Ümeyr'in, Abdullah b. Cahş'ın, Enes b. Nadr ve daha nicelerinin bulunduğu 70 sahabîyi şehit olarak vereceklerdi.

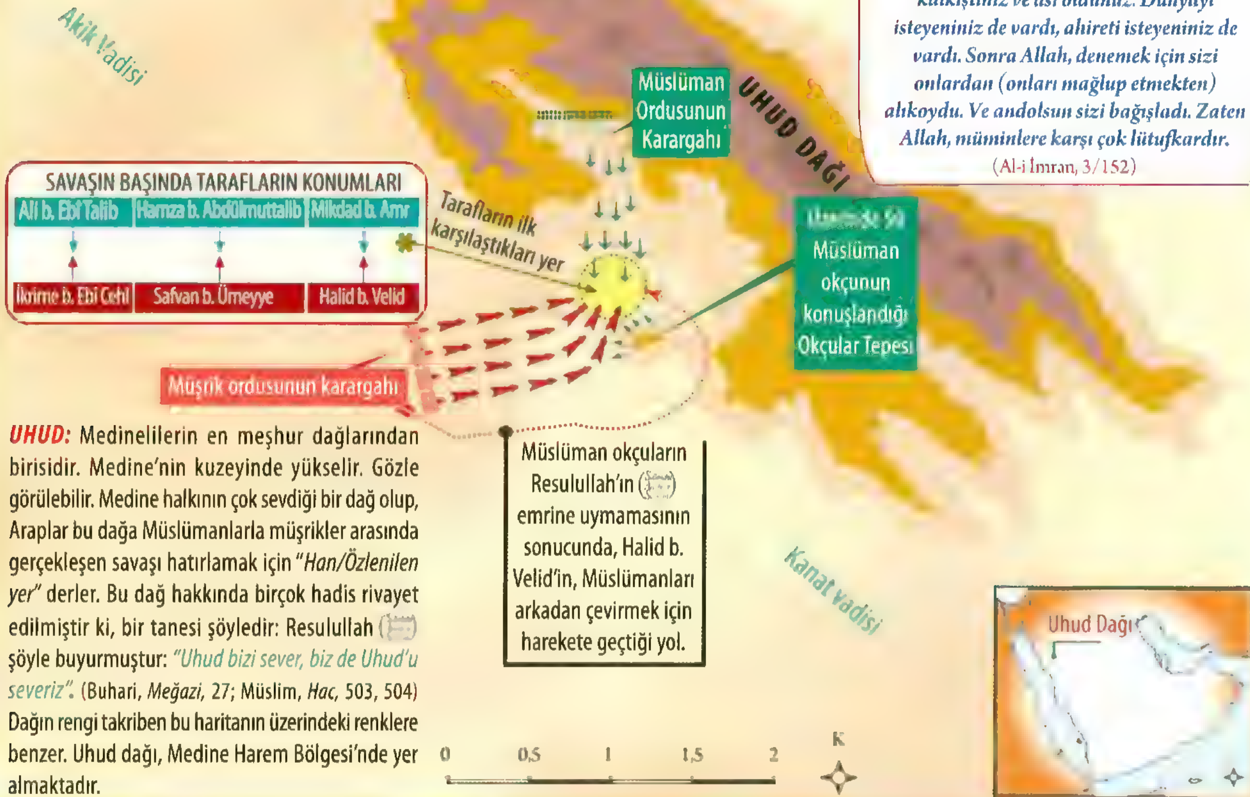

Uhud dağı ve çevresinin panoramik görüntüsü

→ İslam ordusunun hücumu
➤ Müşrik ordusunun hücumu
→ Müslüman okçuların düşmana attığı oklar
◌ Tarafların ilk karşılaştıkları yer
······ Halid b. Velid'in birliğinin hareket yönü

UHUD GAZVESİ

Hicrî, 15 Şevval 3/Miladî, 31 Mart 625

Siz, Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vadini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınız (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve asi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkardır.
(Al-i İmran, 3/152)

UHUD: Medinelilerin en meşhur dağlarından birisidir. Medine'nin kuzeyinde yükselir. Gözle görülebilir. Medine halkının çok sevdiği bir dağ olup, Araplar bu dağa Müslümanlarla müşrikler arasında gerçekleşen savaşı hatırlamak için *"Han/Özlenilen yer"* derler. Bu dağ hakkında birçok hadis rivayet edilmiştir ki, bir tanesi şöyledir: Resulullah (ﷺ) şöyle buyurmuştur: *"Uhud bizi sever, biz de Uhud'u severiz".* (Buhari, *Meğazi*, 27; Müslim, *Hac*, 503, 504) Dağın rengi takriben bu haritanın üzerindeki renklere benzer. Uhud dağı, Medine Harem Bölgesi'nde yer almaktadır.

Karşısında Uhud Dağı'nın da göründüğü Kanat Vadisi'nden bir kesit

Uhud Dağı'nın Mescid-i Nebevî tarafından görünümü

Uhud Dağının panoramik bir fotoğrafı. Dağın hemen eteklerinde ise Okçular Tepesi (Ayneyn geçidi) görünmektedir.

Uhud Dağı ve altında ise Kanat Vadisi görünmektedir.

Sad b. Ebî Humeyd'ten rivayet edilen bir hadiste şöyle denilmektedir: "Resulullah (ﷺ) ile birlikte Tebük Gazvesi'nden gelmiştik. Medine'ye teşrif ettiğimizde Resulullah (ﷺ) şöyle buyurdular: ***"İşte bu Medine! Bu da Uhud dağı ki o bizi sever, biz de onu severiz"*** (Buharî, *Meğazi*, 27)

Resulullah'ın (ﷺ) Uhud günü Abdullah b. Cübeyr'in ( ) komutanlığında 50 okçuyu konuşlandırdığı Okçular Tepesi.

Uhud Savaşı'nın yapıldığı meydandan bir görünüm

Uhud Savaşının cereyan ettiği meydanın Okçular Tepesi üzerinden çekilmiş bir fotoğrafı. Sağ tarafta ise Uhud Şehitliği görünmektedir.

Uhud Meydanında inşa edilen şehitlerin efendisi Hz. Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.) Mescidi.

Uhud Dağı eteklerinde bulunan hurmalıklar.

HAMRAÜ'L-ESED GAZVESİ
Hicrî, 16 Şevval 3/Miladi, 1 Nisan 625

İbn Kesir

İbn Kesir, ﴿الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ﴾ ***"Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar..."*** (Al-i İmran, 3/172) ayetinin tefsirinde şöyle demektedir:

"Bu durum, *Hamraü'l-Esed* günü gerçekleşmiştir. Şöyle ki: Müşrikler, Uhud'da, Müslümanlara yapacaklarını yaptıktan sonra, memleketlerine dönmek üzere yola çıkmışlar, yola devam ederken de Medîne'lilerin işlerini niçin bitirmedik diye pişmanlık duyuyor ve geri dönmenin planlarını yapıyorlardı. Bu haber Resulullah'a (ﷺ) ulaşınca, Müslümanları, müşrikleri korkutmak, hâlâ kuvvetli ve ayakta olduklarını onlara göstermek üzere müşriklerin peşinden gitmeye çağırdı. Uhud harbine katılanların dışında, Câbir b. Abdullah hâricinde kimsenin bu gazveye katılmasına izin vermedi. Müslümanlar da yaralı ve güçsüz olmalarına rağmen, Allah ve Rasulü'ne (ﷺ) itaat ederek bu çağrıya icabet ettiler.

İbn Ebî Hatim, İkrime'den naklederek diyor ki: "Müşrikler, Uhud'dan dönüşlerinde Mekke halkı onlara: "Ne Muhammed'i öldürdünüz ne de genç kızlarını esîr aldınız! Ne kötü yaptınız! Dönün" dediler. Resulullah (ﷺ) onların bu sözlerini duyunca Müslümanları müşriklerin peşinden gitmeye çağırdı. Onlar da icabet ettiler ve Hamraü'l-Esed'e ya da Bi'r-i Ebî Uyeyne'ye kadar geldiler.

Bu arada Müşrikler; "Önümüzdeki yıl karşılaşırız" diyerek döndüler. Rasulullah (ﷺ) da döndü ve bu da bir gazve sayıldı. Bu konuda Yüce Allah:

"Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takva sahibi olanlar için pek büyük bir mükafat vardır." (Al-i İmran, 3/172) ayetini indirdi. (İbn Kesir, *Tefsir*, c. 1, s. 429)

Hamraü'l-Esed

Buranın adı, Uhud Gazvesi ile ilgili hadiseler hakkındaki rivayetlerde geçmektedir. İbn İshâk şöyle der: "… Ardından Resulullah (ﷺ) yola çıktı ve *Hamrâu'l-Esed*'e ulaştı. Burası Medine'den 8 mil mesafedeydi. Yani Medine'nin 20 km güneyindedir. Burada yer alan kırmızı renkli bir dağın adıdır. Mekke'ye doğru Zu'l-Huleyfe'den yola çıktığınızda güney cephede Hamrâu'l-Esed'i görürsünüz. Yol işaret levhalarında ana yola çıkmadan sadece "Hamrâ-u Nemle" yazısı ile karşılaşırsınız. Hamrâu'l-Esed, Medine'den el-Fer'a'ya giderken yol üzerinde Akîk kayalıklarının sol kanadında kalmaktadır.

Efendimiz (ﷺ) kendisi Uhud'da çok ağır yaralar almış olmasına rağmen, Mekke müşriklerine gözdağı verme adına bu gazveyi tertipledi. Uhud'a katılan sahabîleri alarak yola koyuldu. Kendisine Ensardan olan Sabit b. Dahhak'ı yol kılavuzu olarak aldı. Bir müddet yol aldıktan sonra Salit b. Süfyan ile Numan b. Süfyan kardeşleri keşif için gönderdi. Bu iki kardeş Müşrik ordularına yetiştiler. Fakat müşrikler onlar yakalayıp, ikisini de şehit ettiler. Daha sonra Efendimiz (ﷺ) o bölgeye gelince bu iki kardeşin kanlı bedenlerini buldu. İkisini de o bölgeye defnetti ve orada karagahını kurarak, düşmanı bekledi. Ancak, Mekkelilerin pek de savaşmaya niyeti yoktu. Efendimiz (ﷺ) birkaç gün orada, Mekkelileri bekledi. Ancak Mekkelilerin gelmemesi üzerine herhengi bir savaş yapmadan Medine'ye geri döndü.

HAMRAÜ'L-ESED GAZVESİ
(Hicrî, 16 Şevval 3/Miladî, 1 Nisan 625)

Hamraü'l-Esed Dağı

EBÛ SELEME'NİN ESEDOĞULLARI SERİYYESİ

Uhud yenilgisinden sonra Müslümanlara karşı ilk olarak harekete geçenler Benû Esed b. Huzeyme kabilesi olmuştur. Medine'ye ulaşan istihbaratlara göre Talha ve Seleme b. Huveylid ile onların sözünü dinleyenler, Esedoğulları'nı ziyaret ederek onları Allah Resulüne (ﷺ) karşı savaşmaya çağırmışlardı. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ), Ebû Seleme komutasında Muhacir ve Ensardan müteşekkil 150 kişilik bir birliği Esedoğulları üzerine göndermişti. Sancağı da Ebû Seleme'ye teslim etmişti. Müslümanlar daha Esedoğulları yurduna ulaşmadan, müşrikler gelmekte olan İslam birliğinden korkarak ve kendi aralarında çıkan ihtilaflardan da ötürü kendiliklerinden dağılıp kaçtılar. Ebû Seleme bölgeye ulaştığında düşmanla karşılaşmadı.[33] Onların geriye bıraktığı bir miktar deve ve koyunu ganimet olarak aldı ve Medine'ye sağ salim bir halde döndü.

Bu seriyyenin gönderildiği tarih hicretin 4. yılı Muharrem ayı hilalinin göründüğü vakit idi. Ebû Seleme Uhud'ta aldığı yaradan ötürü Medine'ye döndükten sonra çok geçmeden hakkın rahmetine kavuştu. (Mübarekfurî, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 278-279)

[33] Gidilen bu bölgenin adı Katan olduğu için, birçok siyer kaynağında bu seriyyenin adı Katan Seriyyesi olarak geçmektedir. Katan, Necid bölgesinde Benî Sa'd'lara ait bir dağda bulunan su kuyusunun adıdır. Bkz: İbn Hişam, *Sire*, c.4, s. 240; Vakıdi, *Meğazi*, c.1, s. 342; İbn Sa'd, *Tabakat*, c.2, s. 50

ABDULLAH b. ÜNEYS SERİYYESİ
(Hicrî, 5 Muharrem 4/17 Haziran 625)

Abdullah b. Üneys'in
Halid b. Süfyan el-Huzelî'nin
üzerine yaptığı seriyye

Gatafan
Nüheyl
Nasîf Kuyusu
Henakiyye (Nahl)
Sevîk Pazarı
Medine-i Münevvere
Necid
Cuheyne
Yenbu'
Hamrâ
Bedir
HİCAZ
Süleym
Gifar
Ümmu'l-Berk
Mehdu'z-Zeheb

Abdullah b. Üneys'in, Halid b. Süfyan el-Huzelî'nin
üzerine yürürken kullandığı yol

Müzeyne
Veddân
Rabiğ
Cuhfe
Huzaa'
Kudeyd
Kızıldeniz
Kudayme
Huleys
Lihyanu'l-Huzeliyye
Dihban
Usfan
Vatiyye
Cumûm
Zat-ı Irk
HÜZEYL
Üşeyre
Seylü'l-Kebîr
Zî Tuva
Cidde
Hida
Hevazin
Mekke-i Mükerreme
Haviyye
Kinane
Kureyş
Taif
Sakif
Mustabe
K
0 25 50 75 100

Hicretin 4. yılı Muharrem ayının beşinci günü istihbarat birimleri, Halid b. Süfyan el-Huzelî'nin bir grup insanı Müslümanlarla savaşmak için kışkırttığı haberini Medine'ye ulaştırdılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s.), durumu kontrol etmek üzere Abdullah b. Üneys'i (r.a.) o bölgeye gönderdi. Abdullah, 18 gün Medine dışında kaldıktan sonra Muharrem ayının bitimine 7 gün kala bir Cumartesi günü Halid'i öldürüp başını alarak geldi ve onu Resulullah'ın (s.a.s.) önüne koydu. Resulullah (s.a.s.) da ona bir asa/baston verdi ve şöyle buyurdu: ***"Bu, kıyamet günü seninle benim aramdaki bir işaret olsun."*** (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/496) Abdullah, bu özel hediyeyi, bir ömür yanında sakladı, vefat etmek üzereyken de bastonu kefeninin içine koymalarını vasiyet etti. Vasiyeti gereği öylece defnedildi.

RECÎ' VAKASI

Hicrî, Safer 4/Miladî, Temmuz-Ağustos 625

Reci Vakası, Hicretin 4. senesi Safer ayında meydana gelmiştir. Bu hadisenin gerçekleşme serüveni şöyle olmuştur:

Uhud savaşından sonra Udal ve Kare kabilelerinden bir grup Resulullah'ın (s.a.v.) yanına gelerek şöyle dediler: 'Ya Resulullah! Aramızda İslamiyet yayılmaya başladı, bununla birlikte başka hayırlı işler de var. Bunun için ashabından bir topluluk bizimle beraber gönder de bize dinimizi anlatsın, Kur'an okusun ve İslam şeriatını öğretsin.' Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ashabından Mersed b. Ebî Mersed, Halid b. Bükeyr, Asım b. Sabit, Hubeyb b. Adîyy, Zeyd b. Dessine, Abdullah b. Tarık ve Muattıb b. Übeyd i seçerek o kabilelere Kur'an öğretmeni olarak gönderdi. Bu yedi kişilik heyetin başına Mersed b. Ebî Mersed'i emir tayin etti.

Bu heyet söz konusu kavimin temsilcileri ile beraber yola çıktılar. Hud'e'nin başlangıcından Hicaz tarafında bulunan ve Huzeyl'in su kaynaklarından biri olan Recî' denen yere geldiklerinde, beraberindekiler Müslümanları tuzağa düşürdüler. Müslümanlar, Huzeyl kabilesini kendilerine yardıma çağırdılarsa da Huzeyl, memleketlerinde misafir olan bu insanları korumak yerine ellerinde kılıç bulunan insanlarla saldırarak, Müslümanlara hainlik ederek, savaşmaya başladılar.

Yedi kişilik bu iman kafilesi, yüzün üzerinde olan bu hain topluluğa karşı büyük bir direniş sergilediler. Ama onlara karşı koymak mümkün değildi. O anda, yedi kişiden dört kişi orada şehit oldu. Geriye Abdullah b. Tarık, Hubeyb b. Adiyy ve Zeyd b. Desinne kalmıştı. O kabile mensupları bu üç Müslümanı sıkıca bağlayıp, Mekke'ye doğru yola çıktılar. Amaçları esir aldıkları bu üç Müslümanı, yakınları Bedir'de öldürülen Mekkelilere satmak ve karşılığında yüklüce fidye almaktı. Bu amaçla Mekke'ye doğru yola çıktıklarında yolun bir yerinde Abdullah karşı taraftan birinin kılıcını ele geçirdi, ellerindeki ipleri kestikten sonra onlarla savaşmaya başladı. Ama kalabalık olan kabile mensuplarına karşı fazlaca direnemeden o da şehit edildi. Geriye sadece, Hubeyb ile Zeyd kalmıştı.

Bu hainler Mekke'ye geldiklerinde Hubeyb b. Adiyy'i, Bedir'de babası öldürülen Huceyr b. Ebî İhab'a, Zeyd b. Desinne'yi ise yine Bedir'de öldürülen babası Ümeyye b. Halef'e karşı Safvan b. Ümeyye'ye sattılar. Onlar, bu iki Müslümanı bir müddet hapsettikten sonra, insanların gözleri önünde kurdukları darağaçlarında idam ettiler. Bu iki yiğit insanın vakar ve olgunlukla şehadete yürümeleri, o gün bu olayı izleyen herkesi çok etkilemişti. Olaydan haberdar olan Efendimiz (s.a.v.) şehit olan Kur'an muallimlerine dua etmiş, ihanet eden o hainlere ise beddua etmişti.[34]

Hubeyb b. Adiyy, şehadetinden önce iki rekât namaz kıldı. Sonra onu izlemekte olan müşriklere dönerek şu hakikati haykırdı: *"Vallahi! Eğer hakkımda ölümden korktu da, onun için namazını uzatıyor, diyeceğinizden endişelenmesem, namazımı daha da uzatırdım."*

34 Bu hadisenin detayları için bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c.3, s. 185-186; Vakıdi, *Meğazi*, c.1, s. 359; İbn Kesîr, *el-Bidaye*, c. 4, s. 66

RECÎ' VAKASI
Hicrî, Safer 4/Miladî, Temmuz-Ağustos 625
Reci' Vakasında
Şehit Olan Sahabiler
Mersed b. Ebî Mersed,
Halid b. Bükeyr,
Asım b. Sabit
Hubeyb b. Adiyy,
Zeyd b. Dessine,
Abdullah b. Tarık
Muattıb b. Übeyd
Recî, günümüzde Vatiyye ismiyle bilinen bir su kaynağıdır. Mekke'nin yaklaşık 70 km kuzeyinde; Usfan'ın Yemen tarafına doğru uzanan Şamiye b. Himadî yolu üzerinde, Benû Cabir el-Cenûbî tepesinin hemen eteklerinde yer alır. Şamiye b. Himadî ise Hidde'nin aşağısında bir yerdir. Hidde ise Mekke'nin kuzeyinden geçerek Usfan'a giden yolun hemen sağında yer alan bir vadi olup, suları/selleri Zehban civarlarından denize dökülür.
(el-Bilâdi, Mu'cemu'l-Meâlim, s. 138)
Müslümanlar topluluğu, Usfan ile Mekke'nin arasında bulunan Recî'ye ulaştıklarında, Huzeyl kabilesinden olan Lihyanoğulları'ndan yaklaşık 100 kişilik bir grup tarafından tuzağa düşürüldüler.
Gatafan
Nasîf Kuyusu
Sevîk Çarşısı
Cuheyne
Medine-i Münevvere
Yenbu'
Hamrâ
Hicaz
Bedir
Gifar
Umm-ü Berk
Kızıldeniz
Süleym
Veddân
Rabiğ
Cuhfe
Huzaa'
Kudeyd
Kudayme
Huleys
Recî' Suyu
Lihyanu'l-Hüzliye
Dehban
Usfan
Zat-ı Irk
Cümûm
Üşeyre
Seylü'l-Kebir
Zî Tuva
Huzeyl
Cidde
Heda
Murru'z-Zeheb
Hevazin
Mekke-i Mükerreme
Haviyye
Kinane
Kureyş
Taif
Mustabe
Sakif

Bİ'R-İ MAÛNE VAKASI

Hicrî, Safer 4/Miladî, Temmuz-Ağustos 625

Hicretin 4. yılının Safer yanında bölgenin en meşhur kabilelerinden biri olan Amr b. Sa'saoğulları'nın kabile reislerinden Ebû Berâ künyesi ile meşhur Amîr b. Malik Medine'ye Resulullah'ın (ﷺ) huzuruna gelerek O'na (ﷺ) bazı hediyeler takdim eder. Fakat Resulullah (ﷺ) onun hediyesini kabul etmez ve şöyle buyurur: ***"Ey Ebû Bera! Ben bir müşriğin hediyesini kabul edemem; hediyeni kabul etmemi istiyorsan Müslüman ol!"*** Sonra ona İslamiyet'i anlatır ve İslam'da onun lehine olan hükümleri, yüce Allah'ın Müslümanlara vaat ettiği iyiliklerden haber verir ve Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetler okur. Ancak Ebû Bera o anda Müslüman olup, olmadığını söylemez; fakat Efendimiz'den (ﷺ) şöyle bir talepte bulunur: "Bize bir grup Kur'an muallimi gönderseniz de, gelip kavmimize bu dini anlatsalar olmaz mı?" Bu talebe Efendimiz (ﷺ) şöyle karşılık verir: ***"Ben Necid'lilerin ashabıma zarar vermelerinden endişe ediyorum."*** Ebû Bera bu konuda güvence vererek, gelen muallimleri kesinlikle koruyacağına dair söz verir.

Bunun üzerine Efendimiz (ﷺ) yüreğinde endişe taşımasına rağmen, iş davet olunca endişelere takılmadan bir rivayete göre 40, diğer rivayete göre 70 Kur'an muallimini Münzir b. Amr'ın başkanlığında Necid bölgesine gönderir. Bu irşad heyeti Bi'r-i Maûne denen su kuyularının başına geldiklerinde Ebû Berâ'nın yeğeni Amir b. Tufeyl, amcasının verdiği güvenceleri hiçe sayarak bu elçiler üzerine saldırdı. Daha sonra civar kabileleri de onlar aleyhine kışkırttı. Netice de, Âmir b. Ümeyye dışında tüm elçiler bu sefer sırasında şehit edildi. Âmir b. Ümeyye, Medine'ye gelerek bu feci hadiseyi Efendimiz'e (ﷺ) haber verdi. Efendimiz (ﷺ) bu hadise karşısında öyle bir üzüldü ki, yaklaşık kırk gün sabah namazlarında şehit olan sahabîlere dua, onları şehit eden kabilelere karşı ise beddua niteliğinde kunut okudu.[35]

Bİ'R-İ MÂUNE

Bu yerin ismi, siyer kaynaklarında bir kaç yerde geçmektedir. Süleymoğulları kabilesi tarafından tuzağa düşürülerek şehit edilen kurrâ sahabilerin hadisesinde bu yerin ismi zikredilmiştir. Hadise, bir grup Müslümanın *Bi'r-i Maûne*'de, Amr b. Tufeyl ve onun çağrısına uyan Süleymoğulları'ndan Ri'l, Zekvân ve Usayya tarafından kuşatılarak şehit edilmesidir. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) da bu hainliği yapanlara beddua etmiştir.

Bi'r-i Maûne, Eblâ'nın üst kısmında olan bir yerdir. Eblâ ise kuzeyde ilk devirlerde *"Benû Süleym Ma'deni"* olarak bilinen Mehd'in batısında yer alan siyah sıradağlar olup, batıdan büyük hicaz volkanik tepeleriyle bitişir. Süleymoğulları'nın yurdu buraya pek yakın sayılmaz. Bi'r-i Maûne hadisesinin gerçekleşme tarihi ise hicretin 4. yılı Uhud'tan dört ay sonra Safer ayındadır. (el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 52-53)

[35] Hadisenin detayları için bkz: İbn Hişam, *Sîre,* c. 3, s. 181; İbn Sa'd, *Tabakat,* c.2, s. 56; Taberi, *Tarih,* c. 3, s. 51

Kunût Dualarının Başlaması

Hz. Enes anlatıyor: 'Resûlullah bir ihtiyaç sebebiyle, Kurrâ sahabîlerden yetmiş kişiyi yola çıkardı. Kafile *Bi'r-i Ma'une*/Ma'une Kuyusu denilen bir suyun başına ulaştıklarında, Süleymoğulları'dan Hayyân, Ri'l ve Zekvân grupları tarafından önleri kesildi. Kafile bunlara: "Biz siz için gelmedik. Biz, Resulullah'ın bir emrini yerine getirmek için yola çıkmışız" dediler. Ancak eşkiyalar bu söze kulak asmayıp onları orada şehit ettiler. Bu durumdan haberdar olduğunda Resulullah, bir ay boyunca sabah namazlarından sonra onlara bedduâ etti.

Bu hadise namazda kunût dualarının okumanın başlangıcı oldu. Halbuki biz bundan önce kunût okumuyorduk." Abdülaziz b. Süheyb der ki: "Bir kişi Enes'e Kunût duaları hakkında şunu sormuştu: "Bu, rükûdan sonra mı yoksa kırâatın tamamlanmasından sonra mı?" Enes :"Hayır, kıraatin bitiminde" diye cevap verdi." (Buhârî, *Vitr* 7, Cenâiz 41, Cizye 8, Megâzi 38, Da'avât 59)

BENÛ NADİR GAZVESİ
Hicrî, Rebiülevvel 4/Miladî, Ağustos 625

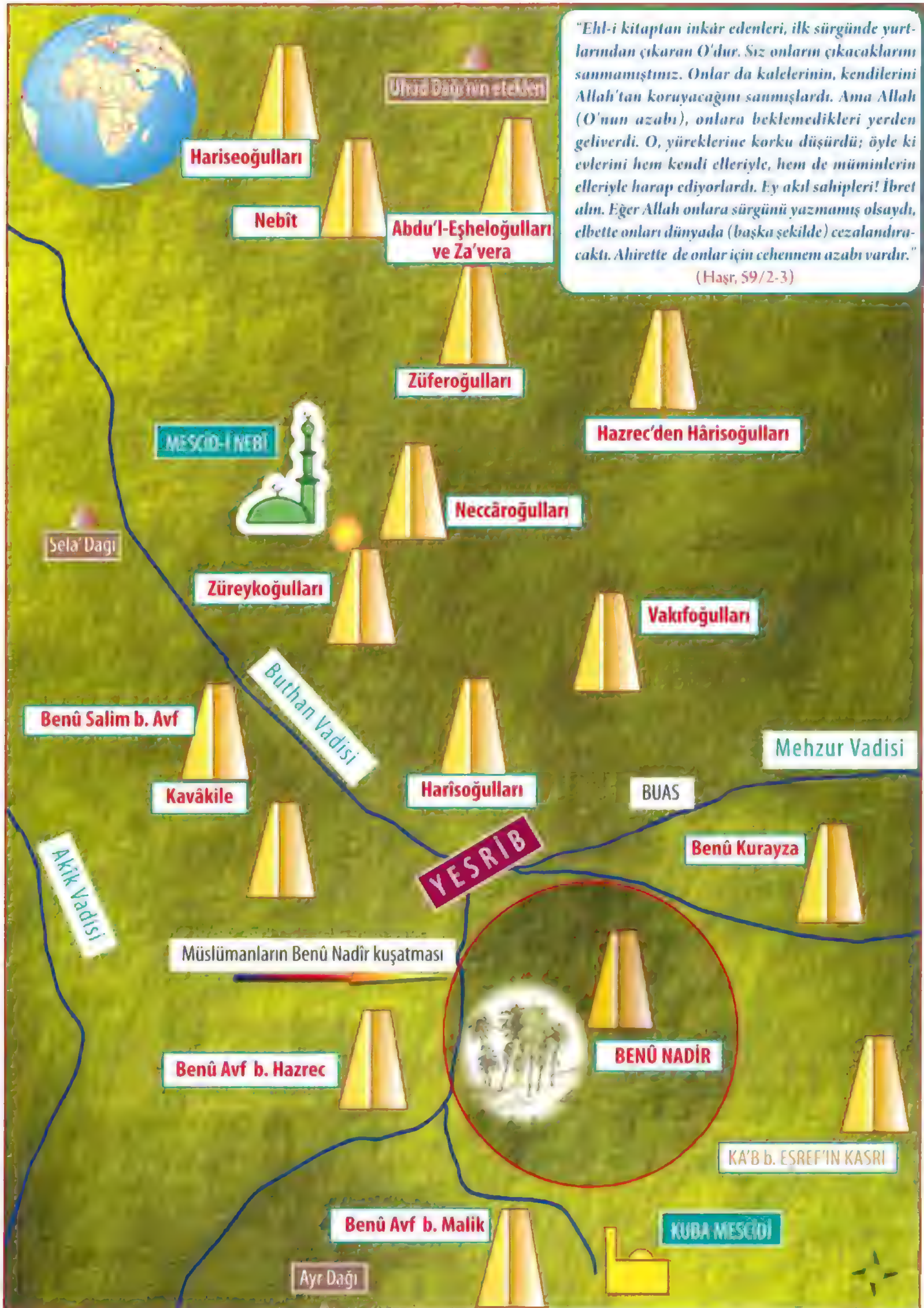
Meğâzî ve Sîyer kaynaklarına göre bu gazvenin sebebi şöyle idi: *Bi'r-i Maûne*'de Resulullah'ın (s.a.v.) ashabından yetmiş kişi şehit edilmişti. İçlerinden yalnız Amr b. Ümeyye sağ olarak kurtulmuştu. Amr, yol boyunca Medine'ye dönerken Âmiroğulları'ndan iki kişiyi öldürdü. Bu kabile ile Resulullah (s.a.v.) arasında bir sözleşme ve emân vardı ki, Amr bunu bilmiyordu. Durumu Hz. Peygambere anlatınca Rasûlullah (s.a.v.) ona dedi ki: ***"Öldürdüğün iki kişinin diyetini ben ödeyeceğim."***

Nadîroğullarıyla Âmiroğulları arasındaysa bir ahid ve sözleşme vardı. Rasûlullah (s.a.v.) Nadiroğullarının yanına varıp bu iki kişinin diyetini ödeme konusunda onlardan yardım istedi. Nadîr oğullarının yurtları Medine'nin dışında doğu tarafında birkaç mil uzaklıkta bir yerde idi.

İbn İshâk da konu ile ilgili şunları nakletmiştir: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Âmiroğulları'ndan öldürülen bu iki kişinin diyeti için yardım istemek üzere Nadîroğulları'na gitti. Bu iki kişiyi Amr b. Ümeyye öldürmüştü. Diyet isteğine sebep de Rasûlullah'ın (s.a.v.) onlarla yapmış olduğu komşuluk akdi idi. Rasûlullah (s.a.v.) onların yanına varıp kendilerinden öldürülen bu iki kişinin diyeti konusunda yardım istediğinde onlar : "Evet ey Ebû'l-Kâsım, bizden yardım istediğin konuda seni memnun edecek şekilde yardımcı oluruz." dediler. Sonra aralarında başbaşa kaldıklarında dediler ki: "Siz bu adam için böyle bir fırsat bir daha bulamazsınız. - ki o esnada Rasûlullah (s.a.v.) evlerinin duvarlarından birinin yanında oturuyordu.– Sizden hangi kişi şu evin üstüne çıkar ve onun üzerine bir kaya atar da bizi rahatlatır?" dediler. Bu iş için onlardan Amr b.Cuhâş b. Kâ'b gönüllü olarak atıldı ve: "Ben yaparım." dedi. Söylediği gibi Hz. Peygamberin (s.a.v.) üzerine bir kaya atmak üzere dama çıktı. O vakit Rasûlullah (s.a.v.) aralarında Ebû Bekir, Ömer ve Ali gibi ashâbtan bir grubun bulunduğu bir cemaatla beraber bulunuyordu. Bu esnada onların yapmak istedikleri suikast konusunda Cebrail bir haber getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) da bunun üzerine derhal kalkıp Medine'ye doğru geri döndü. Hz. Peygamber'in ashâbıyla beraber ortadan kaybolması üzerine onlar Peygamberi aramaya koyuldular. Medine'den gelen bir adama rastladılar ve ona sordular. O; Peygamber'i Medine'ye giderken gördüğünü söyledi.

Hz. Peygamber, (s.a.v.) Medine'ye ulaştığında ashâb onun yanında toplandı. Rasûlullah da onlara Yahûdîlerin kendisini öldürmek istediklerini bildirdi. Onlarla savaşmak için yola koyulmak üzere hazırlık yapmaları emrini verdi. Sonra Nadîroğulları'nın yurduna vardığında, onlar kalelerine sığınmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) onları muhasara etti.

Bu arada Hazrec kabilesine mensup Avfoğulları'ndan, aralarında Abdullah İbn Übeyy, Vedia, Mâlik, Süveyd ve Dâis gibi kimselerin bulunduğu bir topluluk, Nadîroğulları'na haber göndererek direnip dayanmalarını bildirdiler ve: "Biz sizi teslim etmeyiz, savaşırsanız biz de sizinle birlikte savaşırız, dışarı çıkarsanız biz de sizinle birlikte çıkarız" diyerek direnişi devam etmelerini istediler. Bunun üzerine Nadiroğulları onlardan gelecek yardımı beklemeye başladılar. Ancak Allah'ın onların kalplerine korku salmasından ötürü onlara yardım edemediler. Durumun vahametini anlayan Yahudiler, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) canlarını bağışlamasını ve develeriyle taşınabilecek yükteki malları ile birlikte sürgün edilmelerini talep ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) onların bu istediğini kabul etti. Develerin taşıyabileceği cinsten mallarını taşıdılar. Onların bir kısım evlerinin kapılarını menteşelerinden sökerek çıkarıyor ve develerinin üzerlerine koyup götürmeye çalışıyorlardı. Medine'den çıkan Benî Nadir Yahudilerinin bir kısmı Hayber'e gittiler, bir kısmı da Şam'a göç ettiler. Götürebilecek mallarını yanlarına alıp, diğerlerini Medine'de bıraktılar. Bırakılan o malları Efendimiz (s.a.v.) Müslümanlar arasında pay etti.(İbn Kesir, *Tefsir*, c. 4, s. 332)

"Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın. Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka şekilde) cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır."
(Haşr, 59/2-3)
Uhud Dağı'nın etekleri
Hariseoğulları
Nebît
Abdu'l-Eşheloğulları ve Za'vera
Züferoğulları
Hazrec'den Hârisoğulları
MESCİD-İ NEBÎ
Neccâroğulları
Sela' Dağı
Züreykoğulları
Vakıfoğulları
Buthan Vadisi
Benû Salim b. Avf
Kavâkile
Harîsoğulları
Mehzur Vadisi
BUAS
Benû Kurayza
YESRİB
Akik Vadisi
Müslümanların Benû Nadîr kuşatması
BENÛ NADİR
Benû Avf b. Hazrec
KA'B b. EŞREF'İN KASRI
Benû Avf b. Malik
KUBA MESCİDİ
Ayr Dağı

Nadiroğulları evlerini yıkıp, hurmaları kesmeye başlayan Müslümanları ayıplamaya başladı ve şöyle seslendiler: *"Ey Muhammed! Yeryüzünde fesat çıkarmayı nehyeder ve yapanı da ayıplardın. Hurma ağaçlarını kesip yakanın hali ne olacak? Ayrıca bu ağaçların ne günahı var? Halbuki siz yeryüzünde islah ediciler olduğunuzu söylüyorsunuz!"* Bunun üzerine yüce Allah onların kıssası, sözleri ve onların mal-mülkleri konusundaki hükmü beyan eden Haşr suresindeki ilgili ayetleri nazil etti.

Benû Nadir'in eski evlerinden iki görünüm.

Benû Nadîr Mescidi (Fadîh Mescidi)
Bu mescid Benû Nadîr kuşatması sırasında Resulullah'ın (s.a.v.) Müslümanlarla birlikte namaz kıldığı yerde yapılmıştır. Ayrıca bu kuşatma zamanlarında içkiyi yasaklayan ayette nazil olmuştu. Bunun üzerine Müslümanlar Yüce Allah'ın bu emrine icabet ederek bütün şarap küplerini kırdılar.

Benû Nadîr Camii'nin (Mescid-i Fadîh) iki fotoğrafı.
(*Fadîh* ise, ham hurmadan üretilen bir çeşit şarabın adıdır)

İKİNCİ BEDİR/BEDRÜ'L-MEV'ÛD
Hicrî, 1 Zilkade 4/Miladî, 4 Nisan 626

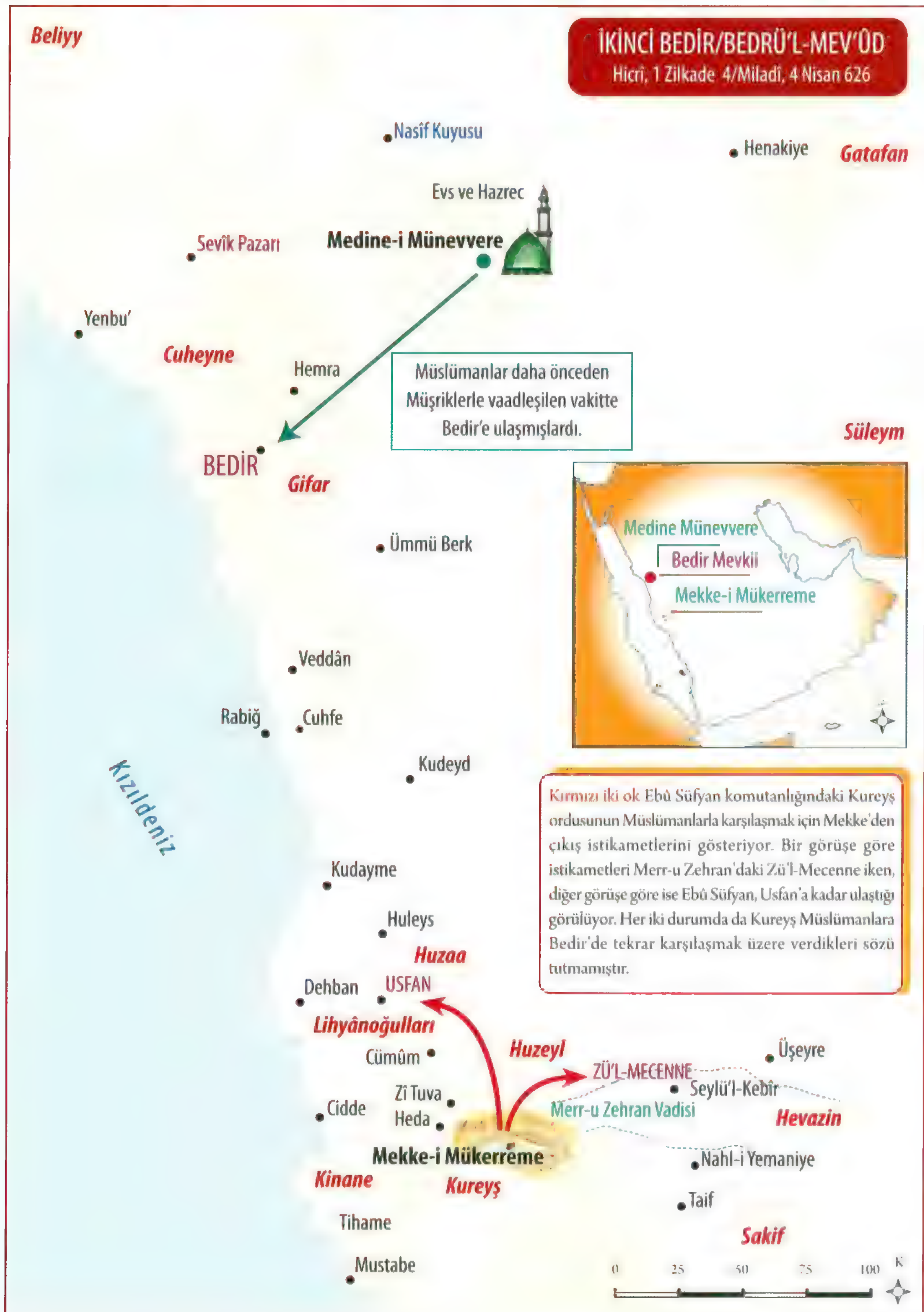

Bu gazve, Uhud'un ardından Müşrikler ve Müslümanlar arasında kararlaştırılmış bir savaştır. İbn İshâk bu konuda şunları nakleder:

"Resulullah (s.a.v.) Zat-ı Rıka' Gazvesi'nden sonra Cemaziyelevvel, Cemaziyelahir ve Recep aylarını Medine'de geçirdi. Şaban ayı olunca Ebû Süfyan'ın vadine binaen Bedir'e doğru yola çıktı. Resulullah (s.a.v.) Bedir'e vardı, orada konakladı ve sekiz gün boyunca Ebû Süfyan'ı bekledi. Ebû Süfyan ise Mekke'lilerle birlikte yola çıkarak Zahran tarafından Mecenne'de konakladı. - Usfan'a kadar ulaştığı da söylenir - Sonra Ebû Süfyan dönmek isteyerek şöyle dedi: "Bu yıl Mekke'de ciddi bir kuraklık var. Bunun üzerine bir de savaş yaparsak, daha da kendimizi doğrultamayız. Bu nedenle ben dönüyorum, gelin siz de dönün." Ebû Süfyan'ın bu sözlerinin üzerine onlar da döndüler. Bu arada Mehşâ b. Amr ed-Damrî ki bu kişi Damraoğullarına karşı yapılan Veddân gazve-sinde Peygamberimizle emanlaşmıştı- gelir ve şöyle der: "Ya Muhammed! Sen bu suyun başında Kureyşle karşılaşmak için mi geldin?" Resulullah (s.a.v.): ***"Evet ey Benû Damra'nın kardeşi! İstersen sana bizimle sizin aramızda olan şeyi geri verelim ve Allah aramızda hükmünü verinceye kadar mücadele edelim!"*** buyurdu. Mehşâ: "Hayır, Allah'a yemin olsun ki, bizim buna hiç ihtiyacımız yok. Ben sadece sana, Kureyş'in seninle savaşmayacağını söyleyecektim" der. Bu haber üzerine Resulullah (s.a.v.) Bedir'de 8 gün konakladıktan sonra savaş yapmaksızın Medine'ye geri döndü." (İbn Hişam, *Sîre*, c. 3, s.220)

Günümüzde Medine-i Münevvere'ye bağlı Bedir kasabasından bir görünüm

Kırmızı iki ok Ebû Süfyan komutanlığındaki Kureyş ordusunun Müslümanlarla karşılaşmak için Mekke'den çıkış istikametlerini gösteriyor. Bir görüşe göre istikametleri Merr-u Zehran'daki Zü'l-Mecenne iken, diğer görüşe göre ise Ebû Süfyan, Usfan'a kadar ulaştığı görülüyor. Her iki durumda da Kureyş Müslümanlara Bedir'de tekrar karşılaşmak üzere verdikleri sözü tutmamıştır.

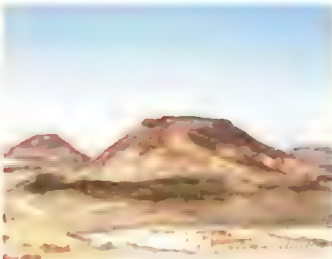
DEVMETÜ'L-CENDEL GAZVESİ
(Hicrî, Rebiülevvel 5/Miladî, Temmuz 626)

Uzra
Kâf (Karyât)
Udvânoğulları
Kelb
Sekkake
DEVMETÜ'L-CENDEL
Devmetü'l-Cendel'de yaşayan kabilelerin İslam ordusunun memleketlerine geldiklerini duyduğundaki kaçışları.
Temîm
Eyle
Kudâa
Kudâa
Bid'e
Beliyy
Tebûk
İslam ordusunun Devmtü'l-Cendel'e gidiş güzergahı
Esed
Diba
Teyma
Tayy
Vail
Cüzâm
Ulâ
Vech
Kızıldeniz
Hayber Yahudileri
Uzra
Hayber
Gatafan
Emlec
HİCAZ
Cuheyne
Medine-i Münevvere
Yenbu
Gifar
Evs ve Hazrec
K
0 50 100 150 200 250

Devmetü'l-Cendel'deki Marid (Ükeydir el-Kindî) kalesi

Bir kısım tarihçiler, Devmetü'l-Cendel'i "*Dume*" şeklinde okuyarak bu yerin ismini Dumîn veya Duman b. Ismail b. İbrahim'e (ﷺ) nispet etmişlerdir. Doğrusu ise fethalı okunuşuyla bilenen *Devme* olduğudur. Araplar oraya Sebbale ve Tenadub da derler. Günümüzde orada yaşayanlar ise fethalı okunuşuyla Devmetü'l-Cendel derler. Burası Marid Kalesi yakınlarında bulunan bir köydür.

Cevf'in başkenti Sukâka şehrinde bulunan tarihi Recâcîl sütun kalıntılarından bir görüntü.

Nebatiler döneminde üzerine surların inşa edildiği Kâf (Karyât) bölgesinde bulunan Saydî Dağı.

DEVMETÜ'L-CENDEL GAZVESİ

Resulullah'a (ﷺ), *Devmetü'l-Cendel* kabileleri ile etrafında yaşayan halkların eşkıyalık yapıp, yol kesip insanları soydukları haberi ulaştı. Onlar Medine'ye saldırı için hazırlık da yapıyorlardı. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) derhal bin Müslüman ile onlara çıkarma yaptı. Medine'de ise Sıbba' b. Urfuta el-Gifârî'yi yerine vekil olarak görevlendirdi. Bu sefer sırasında İslam ordusu saldırıyı gizli tutmak ve düşmana anî saldırıda bulunmak ve güneşin hararetinden korunmak için gece yürüyor, gündüz dinleniyordu. Resulullah (ﷺ) ve beraberindekiler Devmetü'l-Cendel'e yaklaşınca rehberleri onlara, sahrada bir adamın Devmetü'l-Cendel halkına ait bir deve sürüsü güttüğünü haber verdi. Bunun üzerine Müslümanlar bu sürüyü ele geçirmek üzere hareket ettiler. Bilahare Devmetü'l-Cendel halkının yurtlarına geldiklerinde ise civarda kimsecikleri bulamadılar. Çünkü yore halkı, İslam ordusunun geldiğini duyunca kaçmış ve civar yerlere dağılmıştılar. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) ile ashabı, halkın ne yapacağını görmek için orada günlerce kaldılar, etrafa seriyyeler gönderdiler, ama yerli halktan hiç kimseye rastlayamadılar. Ancak, Muhammed b. Mesleme bir adamı yakalayarak, Resulullah'ın (ﷺ) yanına getirdi. Resulullah (ﷺ) ona halkının durumunu sorunca adam: "Siz memleketimize girdiğiniz günden itibaren kaçaklar" dedi. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) ona Müslüman olmasını söyledi, o da Müslüman oldu. Böylece Resulullah (ﷺ) ile ashabı, Devmetu'l-Cendel'de günlerce kaldıktan sonra hicretin 5. yılı Rebiülevvel'in 20'sinde Medine'ye geri döndüler.

Devmetü'l-Cendel'deki Marid (Ukeydir el-Kindî) Kalesi

Cevf'in başkenti Sukâka şehrinde bulunan tarihi Ze'bel kalesi.

MÜSTALİKOĞULLARI GAZVESİ
Hicri, 3 Şaban 5/Miladi, 28 Aralık 626

Bu gazve, Hicretin 5. yılı Şa'ban ayında meydana gelmiştir. Müstalıkoğulları'nın reisi Haris b. Ebî Dirâr'ın, kavmi arasında dolaşarak onları ve Araplardan sözünü geçirebildiklerini Resulullah'la (s.a.v.) savaşmak üzere çağrılarda bulunmuştu. Bu haber Medine'ye ulaştığında, Resulullah (s.a.v.), Büreyde b. Husayb el-Eslemî'yi durumu öğrenmesi için gönderdi. Büreyde onların yanına gidip Haris b. Ebî Dirâr ile buluşup konuştu. Sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına dönüp onların durumunu haber verdi.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) Müslümanları savaşa çağırdı, onlar da çıkmak için acele ettiler. Bundan önce hiçbir savaşa katılmamış bir grup münafık da Müslümanlarla birlikte yola çıktı. Resulullah (s.a.v.), Medine'de ise Zeyd b. Hârise'yi vekil bıraktı. Ebû Zer el-Gifari'yi bıraktığını söyleyenler bulunduğu gibi, Nümeyle b. Abdullah el-Leysî'yi bıraktığını söyleyenler de vardır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Şaban ayının üçüncü günü olan Pazartesi yola çıktı. Haris b. Ebî Dırar ile yanında bulunanlara, Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) kendilerine doğru gelmekte olduğu ve Müslümanlardan haber getirmek üzere yolladıkları casusun öldürüldüğü haberi ulaşınca büyük bir korkuya kapıldılar. Yanlarında bulunan Araplar da onlardan ayrıldılar.

Allah Rasûlü (s.a.v.), bir su kenarı olan Müreysî' denen yere gelip çadırını kurdu. Yanında Hz. Âişe ile Ümmü Seleme (r.anhuma) vardı. Savaşa hazırlandılar. Allah Rasûlü (s.a.v.) ashabına saf tutturdu. Muhacirlerin sancağı Hz. Ebû Bekir Sıddîk'ta, Ensarın sancağı ise Sa'd b. Ubâde'de idi. Bir müddet karşılıklı ok atıştıktan sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) ashabına emretti ve hep birden hücuma geçtiler. Zafer Müslümanların oldu. Müşrikler bozguna uğradı. Hz. Peygamber (s.a.v.) düşmanın kadın ve çocuklarını esir almanın yanı sıra deve ve koyun sürülerini ele geçirdi. Bir kişi dışında Müslümanlardan kimse öldürülmedi. Abdülmü'min b. Halef ve bazı siyer uzmanları bunun bir yanılgı olduğunu, zira taraflar arasında savaş olmadığını, sadece düşmana su kenarında baskın yaparak kadınları, çocukları ve mallarını ele geçirildiğini söylemişlerdir. Nitekim Buharî'de bu hadise: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Müstalıkoğulları üzerine onlar gafilken hücum etti..." şeklinde ifade de yer almaktadır.

Kabile reisi Hâris'in kızı Cüveyriye de esir alınanlar arasındaydı. Cüveyriye, Sabit b. Kays'ın payına düşmüş, Sabit de kendisiyle kölelik sözleşmesi yapmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun kölelikten kurtulması için gereken parayı ödedi ve onunla evlendi. Müslümanlar da bu evlilik sebebiyle, Müstalıkoğulları'ndan yüz esiri "Onlar, Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) akrabaları olmuşlardır" diyerek azad edip, serbest bıraktılar.

İbn Sa'd der ki: "Bu gazvede Hz. Âişe'ye ait bir gerdanlık düştü de onu aramaya koyuldular. Bu olay üzerine teyemmüm âyeti (Nîsa Sûresi, 4/43) nazil oldu."

Taberânî ise *Mu'cem*'inde Hz. Âişe'nin (r.anha) şöyle dediğini zikreder: "Benim gerdanlık meselemden dolayı olanlar oldu, ifk ehli de söyleyeceklerini söylediler. Sonra Resulullah (s.a.v.) ile birlikte bir başka gazveye daha çıktım. Yine gerdanlığım düştü. Bu sefer onu aramak için herkes yolundan kaldı. Allah'ın dilediği bir zamanda Ebû Bekir'le karşılaştım. Bana: "Kızım! Her seferde âlemin başına sıkıntı ve bela oluyorsun. Hiç kimsenin yanında su yok" dedi. Bunun üzerine Allah, teyemmüme ruhsat veren âyeti indirdi."

Bu, teyemmüm âyetinin inişine sebep olan gerdanlık hikâyesinin bu gazveden sonra meydana geldiğine işaret etmektedir. Fakat bu kıssada gerdanlığın kaybolması ve aranması sebebiyle cereyan eden ifk hâdisesi de yer almıştır. Bazıları iki olayı birbiriyle karıştırmışlardır. (İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, c. 3, s. 258)

MÜSTALİKOĞULLARI GAZVESİ

Hicrî, 3 Şaban 5/Miladî, 28 Aralık 626

"(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur... Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsn-ü zanda bulunup da: "Bu, apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi."
(Nur, 24/11-14)

Müreysi': Müreysî', "Havre vadisinin bir parçası olup, Settare nehrinin bir koludur. Ayrıca orada ziraat için kullanılan kuyular/sulama kanalları da bulunur. Bu su, Müstalikoğulları yurduna doğru akar. Bölge halkı, bu yere kırsal/bâdiye adetleri gereği mahreç yakınlığından ötürü "Müreysa'" da derler. Settâre ile Kudeyd ise bir tek vadidir. Bazı araştırmacılar ise burayı tesbit etme hususunda yanılgıya düşerek burayı sahil zannetmişlerdir. İbn İshak'ın sözü buna bir örnektir. Halbuki burası, sahilden bayağı içerde kalır ki, burayla Seyfu'l-Bahr arasında yaklaşık 70 km gibi bir mesafe vardır. Ayrıca bu yer, Tihame dağları arasında kalmaktadır. Günümüzde ise burada Süleymoğulları yaşamaktadır. Bununla birlikte buralarda Huzaa' kabilesiyle ilgili bir bilgiye de rastlanmamıştır. (el-Bilâdi, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 290-291)

Vail
Gatafan
Mindese
Uyûn
Cuheyne
Medine-i Münevvere
Kuba
Yenbû'n-Nahle
Vecme
Garîz
Akîk
Ferîş
Yenbu'
Vasita
Museycid
Yetme
Bedir
Ebû Reyîk
Gifar
HİCAZ
Nesayıf
Hul
Mubeyrîk Kuyusu
Mestûre
Ebvâ
Müzeyne
Rabiğ
Kelbe Vadisi
Cuhfe
Huzaa
Karare
Muşellil Tepesi
Gureyf
Dugaybec
Süleym
Su'ber
MÜSTALİKOĞULLARI
Devvare
Muzhât/Mudhât
Sevl
Bureyke
Müreysî' Suyu
Âmiroğulları
Kızıldeniz
Lift Tepesi
Kudeyd Vadisi
Kâmil
Berekütü'l-Akîk
Huleys
Emc Vadisi
Haşşâş
Usfan
Huzeyl
Lihyan
Mukaytı'
Rıdvan
Şam yolu
Zât-ı Irk
Cidde
Berîman
Kufre
BÖLGESİ
Atîf
Cümûm
Hidde
Mekke-i Mükerreme
Hudeybiye
Kureyş
Taif
Hevazin
Sakif
Kinane
Bulharis
Şuayde
0 20 40 60 80 100
Yelemlem
Becile

Farklı açılardan Kudeyd Vadisi'nde bulunan Müreysî'nin görünümleri

Kudeyd Vadisi'nde bulunan Müreysî'den manzaralar.

AHZAB/HENDEK GAZVESİ

Hicri, Şevval 5/Miladi, Şubat 627

Benû Nadir Yahudileri, yurtlarından sürgün edildikten sonra, aralarında Müminlerin annesi Safiye'nin babası Huyey b. Ahtab, Sellam b. Mişkem, Kinane b. Ebî el-Hakîk, Havze b. Kays, Ebû Amir el-Fasık gibi kabilelerinin önde gelenleri, Kureyş'i Resulullah'a karşı kışkırtmak ve Müslümanlara karşı savaş çağrısında bulunmak üzere Mekke'ye gittiler ve onlara şöyle dediler: "Muhammed'i yok etmek, ona düşmanlık etmek için biz, sizin yanınızda olacağız." Bunun üzerine Ebû Süfyan şöyle dedi: "Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz! İnsanlar içinde bize en sevimli olanı, Muhammed'e karşı düşmanlıkta bize yardım edenlerdir."

Bu sırada Kureyş'in arasından 50 kişi ortaya çıkarak, tek kişi kalıncaya kadar Hz. Muhammed'e karşı tek vücut olacaklarına dair yeminde bulundular. Ardından sözkonusu Yahudiler, Gatafan kabilesine giderek onları Allah Resûlü'ne karşı savaşmaya davet ederek, onlara yanlarında olacakları hususunda söz verdiler ve galip gelmeleri halinde Hayber hurmalarının bir yıllığına Gatafalıların olacağına yönelik vaatte dahi bulundular. Bunun üzerine Kureyş ile Gatafan, kendilerine bağlı kabilelerle birlikte savaşa hazırlandılar. Kureyş ordusunun komutanı Ebû Süfyan olup, sayıları 4 bin idi. Yanlarında 300 at, 1000 veya 500 deve bulunuyordu. Ayrıca Daru'n-Nedve'de bir sancak taşınması kararlaştırılmış ve sancağı Uhud'ta babası öldürülen Osman b. Talha'ya vermişlerdi. Ayrıca Osman'ın amcaları Osman b. Talha ile Ebû Saîd b. Ebî Talha da Uhud'ta öldürülmüşlerdi.

Kureyş yola çıkmak üzere hazırlıklarını bitirmek üzereyken, Huzâa' kabilesinden bir grup, dört gece ve gündüz yol yürüyerek Resulullah'ın yanına gelerek, Kureyş'in hazırlıklarından bilgiler aktardı. Kureyş'in kendilerine karşı toplandığı haberini alan Allah Resûlü insanları toplayıp düşmanın haberini aktardı ve ne yapılması gerektiği hususunda onlarla istişarede bulunarak şöyle buyurdu: "***Medine dışına mı çıkalım yoksa Medine'nin içinde kalıp savunmamı yapalım?***" Herkes orada görüşlerini beyan etti. En son Selmân-ı el-Farisî söz isteyip, şöyle dedi: "Ya Resûlullah! Biz Fars/İran topraklarında atlılardan korunmak için onlara karşı hendekler kazardık. Bu, Farslıların bir savaş taktiği olup, bunu ilk uygulayan ise Musâ b. İmran zamanında yaşamış Fars krallarından biri olmuştur." Bu fikir Resulullah'ın hoşuna gitti ve Medine'nin etrafına hendek kazılması için hemen harekete geçildi. Resulullah, ciddiyetle çalışmayı takip ediyor, kendisi de bizzat hendek kazma işi ile uğraşıyor, Müslümanlara bu zorlu işte sabretmeleri halinde üstün gelecekleri vadinde bulunuyordu Yirmi günü aşkın bir zamanda hendek kazımı bitmiş, Müslümanlar düşman askerlerinin yolunu gözlemeye başlamışlardı.

Müşrik ittifak birlikleri, Medine'ye yaklaştıklarında gördükleri manzara karşısında oldukça şaşırmışlardı. Çünkü onlar hiç böyle bir şey beklemiyorlardı. Hendekleri, aşamayınca, onlar Müslümanları ok yağmuruna tutarak mağlup etmeye çalıştılar. Yaklaşık bir ay bu şekilde Medine'yi kuşattılar. Bu esnada ittifaktan bazı atlılar hendeği geçmeyi başardı ve birebir çarpışma talebinde bulundular. Bunun üzerine Hz. Ali onlarla karşılıklı savaştı ve rakibini perişan etti. Daha sonra Gatafan kabilesinden bir adamın (Nuaym b. Mes'ud) Müslüman olduğunu ilan ederek Resulullah'ın yanına gelmesi ve müşrikleri birbirlerine düşürecek çalışmasıyla beraber Yüce Allah, Müslümanlara zafer ihsan etti. Müşrikleri birbirine düşürerek onların bellerini kırmıştı. Ardından Yüce Allah, sadece müşrik ittifak ordusunun üzerine onların güçlerini kaybettiren ve çadırlarını yıkan bir kasırga gönderince, onları bir korku sardı ve hüsrana uğramış, perişan bir halde memleketlerine dönmek zorunda kaldılar.

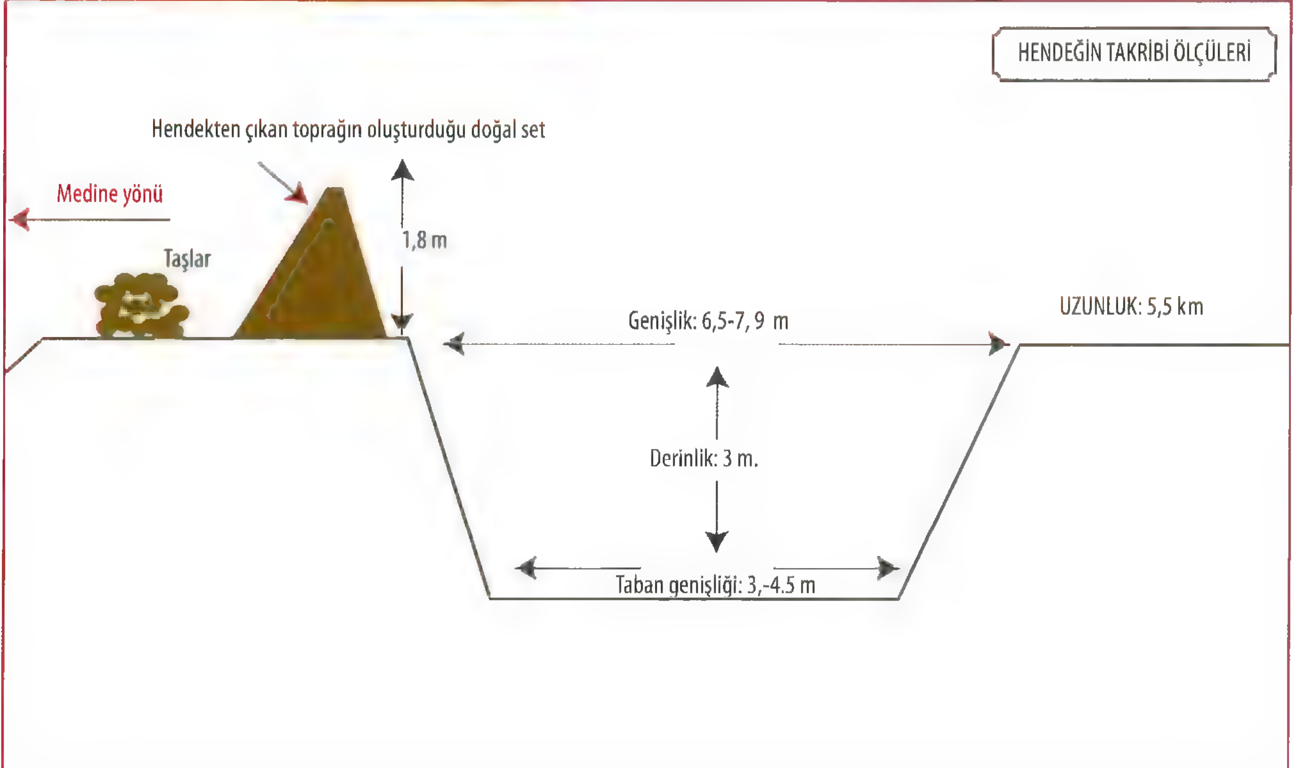

AHZAB/HENDEK SAVAŞININ TAKRİBİ KROKİSİ

Müşrik ittifak ordusunun (ahzâb) karargahı

Sevr Dağı
Uhud Dağı
Kureyş
Okçular Tepesi
Gatafan
Murra
Esed
Eşca'
Fezâre
Süleym
Akik Vadisi
Kanât Vadisi
Hendek (5,5 km)
İslam ordusunun karargahı
Harrat-u Vâkim
Vebre Kayalıkları
Buthan Vadisi
MEDİNE-İ MÜNEVVERE
Mehzur Vadisi
Ir Dağı
Güney Kayalıkları

AHZAB/HENDEK GAZVESİ
Hicrî, Şevval 5
Miladî, Şubat 627

Müslümanlar, işte bu dağın eteklerinde belirlenen mıntıkada hendeği kazmaya başladılar. Zira Medine'nin diğer tarafları bina, hurma ağaçlarla iç içe bir kale gibiydi. Ayrıca etrafı, yayaların ve develerin hareketini zorlaştıran kayalıklarla çevriliydi. Müslümanlar, kendileriyle savaşmak üzere gelen düşmanın çokluğunu bildikleri için hendek kazılma fikrini çok uygun bulmuşlardı.

Hendeğin kazılmaya başlandığı yerin hemen karşı tarafından bir görünüm.

Resulullah( ) Müşrik ittifakının Medine'ye doğru geldiğini duyunca, Müslümanları Medine'nin doğusunda hendek kazmaları için emir verdi. Hendek kazma işi Selman-ı Farisî'nin fikriyle olmuştu. Müslümanlar hendeği hemen kazmaya başladılar ve herkes elinden gelen çabayı sonuna kadar gösterdi. Onlarla birlikte Resûl-ü Ekrem ( ) de toprak taşıdı ve kazıya iştirak etti. Onun hendek kazmasında bir takım açık ve net işaretler bulunmaktaydı. Müşrik ittifakı da Medine'nin doğusundaki Uhud dağına yakın bir yerde konakladılar. Çok az bir kısmı ise Medine'nin üst tarafına yerleşti. Yüce Allah onların halini Kur'an'da şöyle beyan etmektedir:

"Onlar hem yukarınızdan hem aşağı tarafınızdan (vâdinin üstünden ve alt yanından) üzerinize yürüdükleri zaman; gözler yıldığı, yüreklerin korkudan ağızlara geldiği ve siz Allah hakkında türlü türlü şeyler düşündüğünüz zaman..." (Ahzab, 33/10)

Hac ve Umre maksadı ile kutsal topraklara giden ziyaretçiler , Kur'an-ı Kerim'de de zikredilen Ahzab (hendek) gazvesi olayını öğrenmek için olayın cereyan ettiği yerleri geziyorlar.

Hendek Gazvesi'nin yapıldığı yerde bulunan Selmân-ı Farisî Mescidi.

BENÛ KURAYZA GAZVESİ
Hicrî, Şevvâl 5/Miladi, Şubat 627

Buhârî'nin rivayetine göre bu gazve şöyle gelişmiştir: Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.v.) Hendek harbinden Medine'ye dönüp geldiğinde, kılıcını çıkarıp yerine koymuş ve yıkanmıştı ki, bu sırada Cibril (a.s.) Peygamber'e geldi ve dedi ki: "Sen kılıcını çıkarmışsın! Vallahi biz melekler henüz kılıçlarımızı çıkarmadık. Haydi onlara doğru yola çık!" Peygamber: "Nereye doğru çıkıyoruz?" diye sordu. Cibril (a.s.), Kurayzaoğulları yurdunu işaret ederek: "İşte şuraya!" dedi. Bunun üzerine Peygamber, Kurayzaoğulları'na doğru hareket etti."[36]

Yine Buhârî'nin naklettiğine göre Enes b. Mâlik (r.anhu) şunları söylemektedir: "Resulullah (s.a.v.) Kurayzaoğulları'na doğru hareket ettiğinde Cibril'in komutasındaki melekler alayının Ganimoğulları sokağından geçtikleri sırada yükselen tozunu bugün bile hâlâ görür gibiyim." [37]

Abdullah b. Ömer (r.anhu) şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v.) Ahzâb günü (Cibril'in ilhamı ile Kurayzaoğulları üzerine hareketinden önce sahâbîlerine çabuk hareket etmelerini sağlamak için): ***"Kimse ikindi namazını burda kılmasın, onu Kurayzoğulları yurdunda eda edeceğiz"*** buyurdu.[38]

Sahâbîlerden bâzıları yolda ikindi namazına erişmişti. Bunlardan bir kısmı Peygamber'in (s.a.v.) emrinin zahirine uyarak: "Biz Kurayzaoğulları'na varmadıkça ikindi namazını kılmayız!" dediler.

Bir kısmı da: "Biz ikindiyi yolda, vakti içinde kılacağız. Çünkü Peygamber (s.a.v.) bizden, bu emrin zahirini değil, fakat bunun lâzımı olan seferde çabuk davranmamızı kastetmiştir!" dediler ve kıldılar.

Sonra sahabîlerin bu iki farklı tutumu Resulullah'a (s.a.v.) anlatıldığında, Efendimiz (s.a.v.) bu farklı uygulamadan dolayı hiç kimseyi ayıplamadı. (Buhari, *Kitabu's-Salati'l-Havf*, 3)

Beyhaki ise şöyle der: "Ka'b b. Malik'in, amcası Ubeydullah'tan bildirdiğine göre Resulullah (s.a.v.) Ahzab'tan (Hendek savaşından) dönünce üzerindeki eşyaları bırakıp gusül abdesti aldı. Sonra ona Cibril görünerek şöyle dedi: "Savaş özürlüsü müsün? Dikkat et, biz üzerimizdeki eşyaları/kılıçlarımızı bırakmamışken senin üzerindekileri bıraktığını görüyoruz." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) telaşla ayağa kalktı ve insanlara Benû Kurayza'ya varmadan ikindi namazını kılmamalarını emretti. İnsanlar silahlarını kuşanıp yola çıktılar, ama onlar henüz Benû Kurayza'ya varmadan güneş battı..."

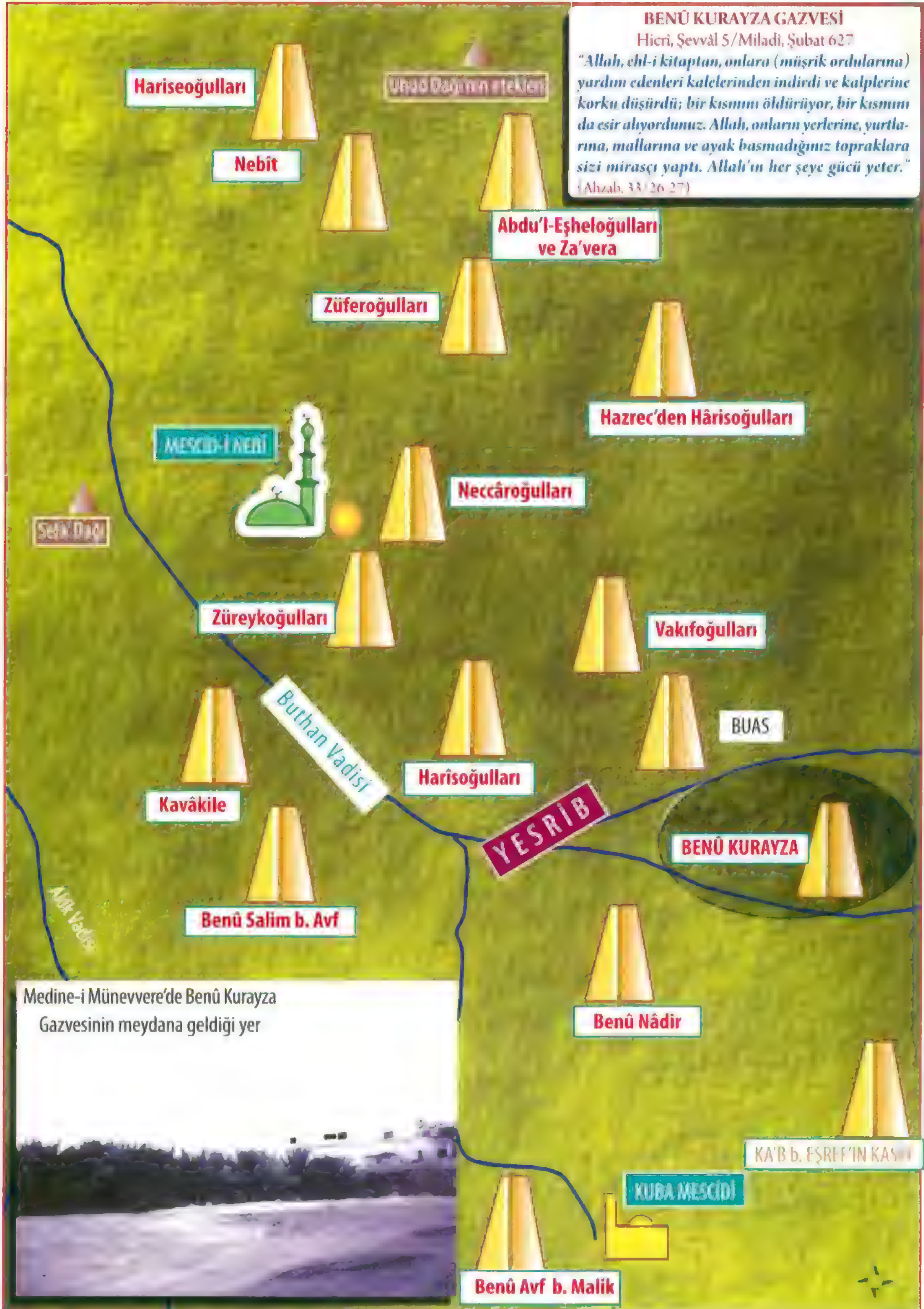
Bu arada Resulullah (s.a.v.), Benû Kurayza'ya doğru giderken yol üstünde bir grup insana rastgeldi ve onlara şöyle sordu: "Yanınıza kimse uğradı mı?" dediler ki: "Dihyetu'l-Kelbî ipekten zinetlenmiş bir katıra binmiş olduğu halde yanımızdan geçip gitti." Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "O, Cibril olup, Benû Kurayza'yı tereddüte düşürmek ve içlerine korku salmak için gönderilmiştir." [39]

Ardından Resulullah (s.a.v.), Benû Kaynuka'yı yurtlarında içlerine saklandıkları kalelerinde kuşatma altına aldı. Ashabını da onların konuşmalarını dinlemek için Cuhfe'de gizlenmelerini emretti. Ardından Benû Kaynukalılara şöyle seslendi:

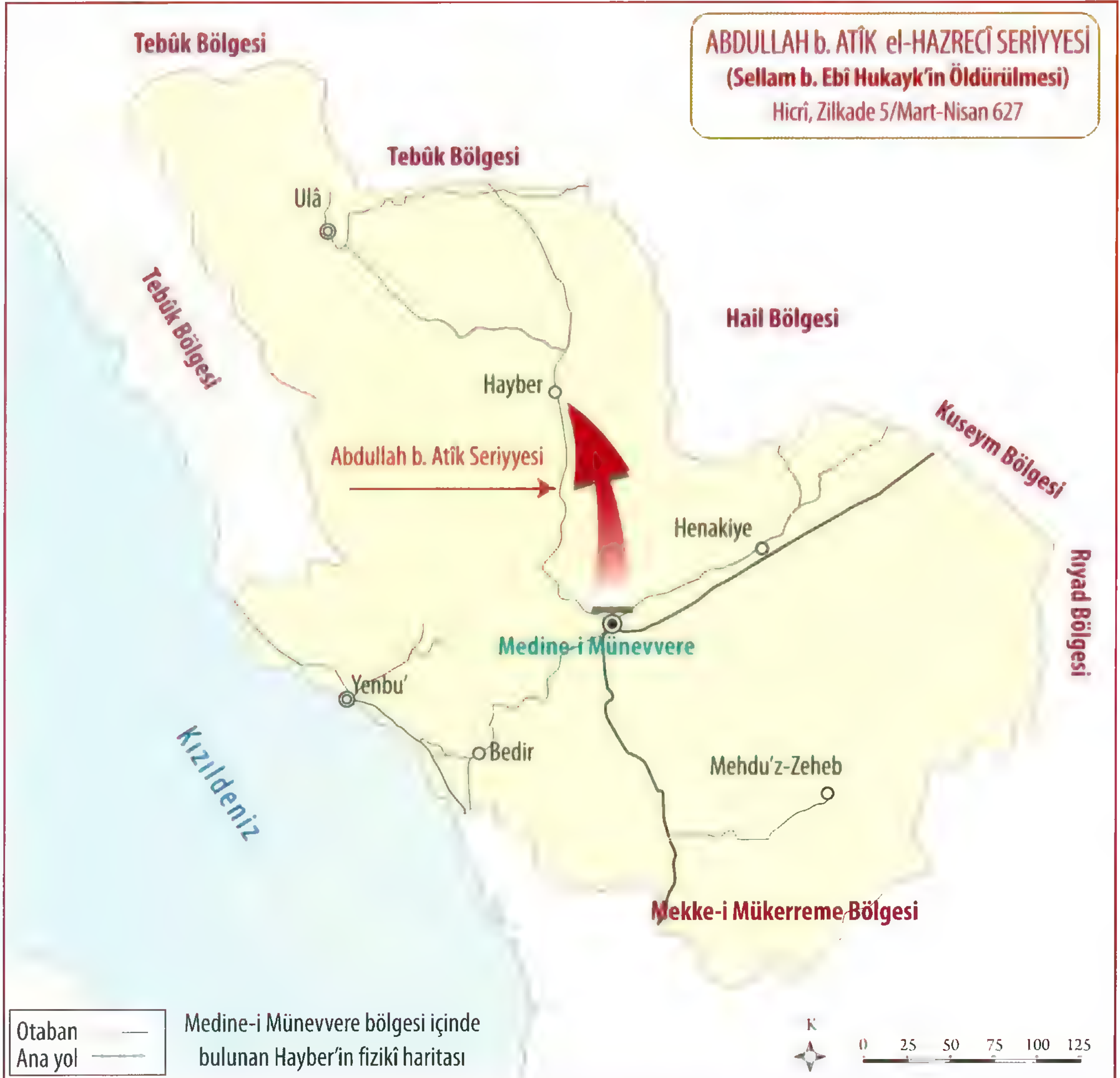
"Ey maymun ve domuzların kardeşleri!"

Onlar da şöyle karşılık verdiler: "Ey Ebû'l-Kasım! Sen hiç böyle çirkin konuşmazdın!" [40] Efendimiz (s.a.v.) onların bu sözleri karşısında utandı, söylediğine pişman oldu ve onlara biraz önce söyledikleri çirkin sözleri hatırlattı.[41] Bunun üzerine aralarında anlaşmalı oldukları Sa'd b. Muaz'ın hükmünü kabul edinceye kadar, Resulullah (s.a.v.) onları ablukaya aldı. Sa'd onların savaşa katılanların öldürülmelerine, çocuklarıyla kadınlarının esir alınmalarına hükmetti. Bu ise onların Ahzab (hendek) gazvesi sırasındaki hainliklerinin cezasıydı.[42]

36 Buhari, *Kitabü'l-Cihad ve Siyer*, 4
37 Buhari, *Bed'ü'l-Halk*, 6
38 Buhari, *Kitabü's-Salâti'l-Havf*, 3
39 İbn Hişam, *Sîre*, c. 3, s. 245
40 Vakıdi, *Meğazi*, s. 298
41 Kurayza Yahudileri, bu kuşatma sırasında sağlam kalelerine güvenerek, kalelerinin ardından Efendimiz'e (s.a.v.), O'nun (s.a.v.) hanımlarına ve sahabeye ağza alınmayacak küfürler ve hakaretler yaptılar. Efendimiz (s.a.v.) bu ağır sözleri duyup karşılık vermek isteyen sahabeye müsaade etmedi. Ama onlar o kadar ileri gittiler ki, en sonunda Efendimiz (s.a.v.) onlara böyle ağır bir ifade kullandı, sonrasında da kullandığı için pişman oldu.
42 Buhari, *Kitabü'l-Meğazi*, 30

Medine-i Münevvere'de Benû Kurayza Gazvesinin meydana geldiği yer

Medine-i Münevvere bölgesi içinde bulunan Hayber'in fizikî haritası

İbn İshak diyor ki: "Hendek ve Benû Kurayza ile ilgili durum henüz bitmişti ki, Evs kabilesinden olan Müslümanlar, Resulullah'a (ﷺ) karşı ordu toplamaya iştirak edenler arasında yer alan Sellam b. Ebî Hukayk'i (Ebu Rafi') öldürmek için Resulullah'tan (ﷺ) izin istedi. Nitekim Evs kabilesi de Uhud'tan önce Ka'b b. Eşref'i öldürmüştü. Adam Hayber'deydi. Resulullah (ﷺ) onlara Sellam b. Ebî Hukayk'ı öldürme izni verdi. Bunun üzerine Hazrec kabilesine bağlı Selemeoğulları'ndan Abdullah b. Atik, Mes'ud b. Sinan, Abdullah b. Üneys, Ebû Katade el-Haris b. Rib'î ve Huzai b. Esved'ten oluşan beş kişilik bir seriyye yola çıktı. Bunlar ile Eslem kabilesi arasında anlaşma vardı. Onlar yola çıkarken Resulullah (ﷺ) içlerinden Abdullah b. Atik'i emir tayin etti ve onlara çocuklar ile kadınları öldürmelerini yasakladı. Seriyye, gece Hayber'e ulaştı ve İbni Ebi'l Hukayk'ın evinin olduğu yere varıp, oradaki evlerin kapılarını dışardan kapattılar. Ebû Rafi'in odası ise ancak hurma kütüğünden yapılan merdivenle çıkılan bir evde bulunuyordu. Müslümanlar oraya çıktılar. Sonra İbnü'l-Ebil Hukayk'ın kapısına varıp kapıyı çalarak giriş izni istediler. Hanımı çıkıp: "Kim onlar?" dedi. "Biz Araplardan bir kaç kişiyiz, yiyecek istemeye geldik" dediler. Kadın da, 'İşte onun sahibi içerde, yanına girin" dedi. Hadisenin devamını sahabî şöyle anlatır: "Odasına girince kapıyı hem kendimize hem de kadına kapadık. Böylece kadının kocasını müdafaa için bizim aramıza girme riski ortadan kalkmış oldu. (Zira Rasûlullah kadın ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştı.) Birden hanımı bağırıp bize sesini yükseltti. Biz de hemen o esnada yatakta olan Ebû Rafi'in yanına koştuk. Vallahi odanın karanlığında onu bize gösteren sadece onun beyazlığı idi. Sanki, serilmiş bir mısır işi beyaz keten kumaş gibiydi. Kadın bağırınca, bizden biri ona vurmak için kılıcını kaldırıyor ama sonra Resulullah'ın, "Kadınların öldürülmesini yasakladığını" hatırlayıp kılıcını indiriyordu. Böyle olmasaydı onun da o gece işi bitmişti. Biz, Ebû Rafi'e kılıçlarımızla darbeler indirirken, Abdullah b. Üneys kılıcını karnına saplayıp arkasından çıkardı. Ebû Rafi: "Yeter, yeter!" diye bağırıyordu. Ardından Resulullah'ın (ﷺ) huzuruna varıp o Allah düşmanının ölüm haberini ulaştırdık."[43]

[43] İbn Hişam, *Sîre*, c.3, s. 379 382

Şerif pazarı girişi / Hayber

Hayber'deki tarihi surlardan bir görünüm.

MUHAMMED b. MESLEME'NİN KURATA SERİYYESİ

Hicrî, Muharrem 6/Miladi, Haziran 627

Bu seriyye, Ahzap/Hendek ve Benû Kurayza gazvesinden sonrasında gerçekleştirilen ilk seriyyedir. Bu sefere 30 atlı Müslüman iştirak etmiştir. Seriyye, Necid topraklarından Bekerat denen yerdeki Dariyye nahiyesinden Kurata'ya doğru hareket etti. Dariyye ile Medine'nin arası 7 günlük uzaklıkta idi. Seriyye, hicretin 6. yılı Muharrem'in onuncu günü Bekir b. Kilaboğulları yurdununun merkezine doğru yol aldı. Seriyye, ani bir baskın ile düşmanı dağıttı. Yanlarında elde ettikleri ganimetler ve yakladıkları Hanifeoğulları lideri Sümame b. Üsâl ile birlikte Muharrem'in son günü Medine'ye döndüler.

Sümame, Müseyleme b. Kezzab'ın emriyle Resulullah'a (s.a.v.) saldırıda bulunmak için yola çıkmış biriydi. Müslümanlar onu yakalayıp Medine'ye getirdikten sonra onu, mescidin direklerinden birine bağlamışlardı. Resulullah (s.a.v.) onun yanına vardı: ***"Ey Sümame! Yanında ne var?*** (gönlünden ne geçiyor)" diye sordu. Sümame mahçub bir eda içinde: "Yâ Muhammed, yanımda (gönlümde) hayır var.! Şayet beni öldürecek olursan, kanı pahalı (kan davası güdülecek) birinin hayatına son vermiş olursun! Eğer bana iyilik eder, beni affedersen, iyiliğe karşı teşekkür eden, iyilik bilen bir kimseye iyilikte bulunmuş olursun! Eğer, hürriyetime kavuşmam için benden mal istersen, dilediğin kadar iste, al!" diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.v.), diğer gün bir kez daha ona aynı soruyu yönelttiyse de adam, önce söylediğinin aynısını söyledi. Sonra Resulullah (s.a.v.) üçüncü kez ona aynı soruyu yöneltti ve benzer cevaplar aldı. Ardından Resulullah (s.a.v.), ashabına Sümame'yi serbest bırakmalarını emretti. Bunun üzerine Sümame mescidin yakınındaki bir hurma ağacının yanına vararak yıkandıktan sonra gelip Müslüman oldu ve şöyle dedi: ""Vallahi yeryüzünde daha önce bana senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu, ama şimdi senin yüzün bana yeryüzünün en sevimli yüzü haline geldi. Yine yeryüzünde benim için senin dininden daha sevimsiz bir din yokken, şimdi ise senin dinin bana en sevimli din oldu. Ben umreye niyetlenmişken senin süvarilerin beni yakalamıştı. Bunun için ne buyursunuz?" Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), ona müjdeler verdi ve umre yapmasını emretti. Sümame Mekke'ye ulaştığında Kureyş'liler ona: "Ey Sümame! Döneklik yaptın?" demeleri üzerine Sümame: " Hayır! Allah'a yemin olsun ki ben, Muhammed (s.a.v.) ile birlikte Müslüman oldum ve bundan sonra Resulullah (s.a.v.) müsaade etmedikçe Yemame'den size bir tek buğday tanesi bile gelmeyecektir." Yemame, Mekke'nin kırsal bölgesi idi. Ardından memleketine döndü. Mekke'ye giden yüklerin önünü kesmeye başladı ve bu durum Kureyş'i oldukça zor durumda bırakmıştı ki, Kureyş bu durumdan kurtulmak için Resulullah'a (s.a.v.), bir mektup gönderip, ondan merhamet dilenerek, Sümame'ye bir mektup yazıp, yük kervanlarının geçişine izin vermesini istediler. Resulullah (s.a.v.) da bu isteklerini yerine getirdi. (Mübarekfûrî, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 308)

DARİYYE

Necid topraklarında Basra hacılarının yolu üzerinde bulunan bir yer olup, Mekke'ye daha yakındır. Humma bölgesi oraya nispet edilir ki, orayı Hz. Ömer b. Hattab (r.a.) sadaka ve savaş develeri için korumuştur. Burası günümüzde Kasîm mıntıkasında kalmaktadır. (Muhammed Muhammed b. Hasan Şürrab, *el-Meâlimu'l-Eseriyye fi's-Sünne ve's-Sire*, s.166)

MUHAMMED b. MESLEME'NİN SERİYYESİ

Hicrî, Muharrem 6/Miladî, Haziran 627

Bedre
Âkır
Hiyeb/Heyb Dağı
Bedâ'-i Reyman
Fayda
Hemade
Bedaai-i Debtan
Necic Dağı
Hilâ Kuyusu
Süleysiyye
Zahiriyye
Aşûke Kuyuları
Refâ'i
Ümmü'l-Mehâş
Samîar
Eşmat Dağları
Sam'ûriyye
Meske
Ayde
KİLABOĞULLARI
Dab'a Dağı
Şa'ba Dağı
Dariyye
Dabîa
Matyevî
Cufre
Ümmü Ertâ
Şemîta Kuyuları
N E C İ D
Bedâi-i Huveyşele
As'as Dağı
Mukella
Arîk Çölü
Kefiyye
Safeviyye Kuyuları

0 10 20 30 40 50

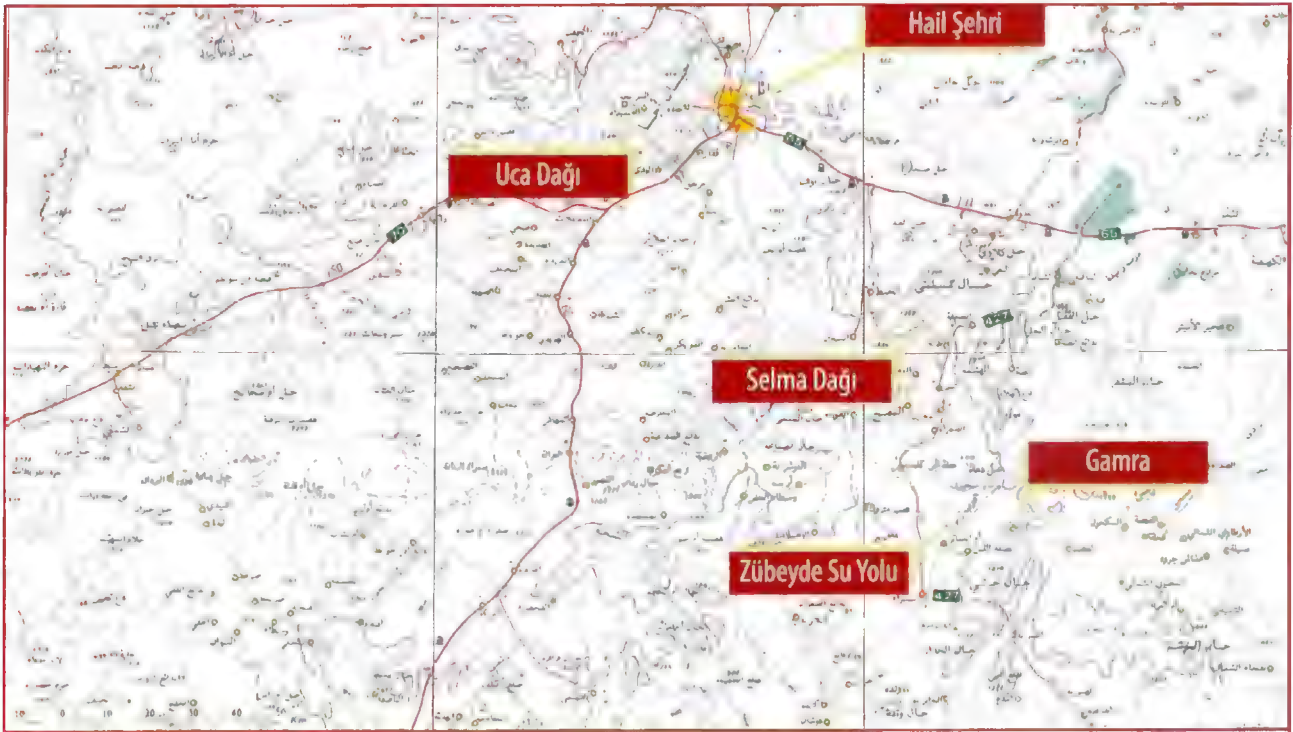
Dariyye'de bulunan tarihi sed

UKKAŞE b. MİHSAN el-ESEDÎ'NİN GAMRE SERİYYESİ

(Hicrî, Rebiulevvel-Rebiulahir 6 / Miladi, Temmuz-Ağustos 627)

"Ukkaşe b. Mihsan el-Esedî'nin Gamre'ye düzenlediği seriyye bereketli olmuştur. Burası Esedoğulları'na ait bir vahadır. Feyd tarafından birinci yoldan yaya olarak Medine'ye iki gecelik mesafededir. Seriyye, hicretin 6. yılında gerçekleşmiş olup; Resulullah (ﷺ), Ukkaşe'yi 40 kişiyle birlikte beraber Gamre'ye göndermiştir. Ukkaşe, seriyye ile birlikte derhal yola çıkar, bu durumdan haberdar olan Esedoğulları bulundukları yerleri terk edip, yurtlarının yüksek yerlerine doğru kaçarlar. Seriyye, bölgeye ulaştığında evlerin terk edilmiş olduğunu görür. Bunun üzerine Ukkaşe, Şücâ' b. Vehb'i öncü birlik olarak etrafı kontrol etmesi için gönderir. Şücâ', bir sürü izini fark eder. İzlerin takibi sonucu bir adama ulaşırlar. Müslümanlar ona eman verince, o da onların sürülerinin bulunduğu yeri gösterir. Müslümanlar buradan 200 deveye el koyarlar. Nihayetinde Medine'ye herhangi bir çatışma yapmaksızın geri dönüp, elde edilen ganimet ve adamı Resulullah'a (ﷺ) takdim ederler." (İbn Sad, *Tabakât*, c. 2, s. 84)

Abbâsi halifelerinden Harun Reşid'in eşi Zübeyde Hanım'ın yaptırdığı su yolu yakınlarında bulunan Gamra (*Gamr-ı Merzûk*) mevkii.

İlkbahar mevsiminde Hail şehrinin dağlarından bir görünüm.

MUHAMMED b. MESLEME'NİN ZÜ'L-KASSA SERİYYESİ

(Hicrî, Rebiulahir, 6/Miladî, Ağustos-Eylül 627)

"Muhammed b. Mesleme'nin bu seriyyesi, Zü'l-Kassa'ya hicretin 6. yılı Rebiulahir ayında gerçekleşmiştir. Resul-ü Ekrem (ﷺ), Muhammed b. Mesleme'yi 10 kişiyle beraber Medine'den 24 mil uzaklıkta olan ve Rebeze yolu üzerinde bulunan Zü'l-Kassa'da yaşayan Sa'lebeoğulları kabilesinin bir kolu olan Avaloğulları'na gönderir. Seriyye, bölgeye gece ulaşmışlardı ki, yüz kişilik düşman birlikleri onları gafil avladı. Gece bir süreliğine karşılıklı ok atışları oldu, ardından bedeviler mızraklarla saldırarak Müslümanları şehit etti. Çatışma sırasında Muhammed b. Mesleme de ayağıdan vurularak yaralandı. Hareket edemiyordu. Bedevîler, Müslümanların elbiselerini de soydular. Bu arada bölgeden geçmekte olan bir kişi, yaralı olan Muhammed b. Mesleme'yi Medine'ye kadar getirdi. Bu olayın hemen akabinde Resulullah (ﷺ), Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı 40 kişiyle birlikte söz konusu kabileyle savaşmak üzere gönderdiyse de hiç kimseyi bulamayıp, deve ve davarlardan oluşan çok sayıda ganimetle Medine'ye döndüler. (İbn Sad, *Tabakât*, c. 2, s. 85)

EBÛ UBEYDE b. CERRÂH'IN ZÜ'L-KASSA SERİYYESİ

(Hicrî, Rebiulahir, 6/Miladî, Ağustos-Eylül 627)

"Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın bu seriyyesi, hicretin 6. yılı Rebiulahir ayında Zü'l-Kassa'ya düzenlenmiştir. O yıl Sa'lebeoğulları ile Enmar'ın yaşadığı bölgede kuraklık yaşanıyordu. Medine'ye 36 mil mesafede olan Meraz'da ise yağmur suları birikmişti. Söz konusu kabilelerde bu bölgeye toplanmış ve Medine'ye 7 mil mesafede bulunan Hayfa'da otlamakta olan sürülere sardırmaya niyetlenmişlerdi. Resulullah (ﷺ) bu haberi alınca, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı 40 müslüman ile birlikte akşam namazının ardından yola çıkardı. Müslümanlar sabahın ağarmasıyla birlikte Zü'l-Kassa'ya vardı ve ani bir baskınla onları zayıf düşürdüler. Bunun üzerine onlar çareyi dağlara kaçmakta buldu. Aralarından bir kişiyi yakaladılar, sonra Müslüman olunca adamı salıverdiler. Ardından bir yığın ganimet elde ederek Medine'ye döndüler. Ganimetleri beşte biri Resulullah'a (ﷺ) verildikten sonra geri kalanı seriyyeye katılanlar arasında bölüştürüldü." (İbn Sad, *Tabakât*, c. 2, s. 86)

Cubbe
Hutte
Luveymî
Esedoğulları
Ummu'l-Kalbân
Buk'a
Vuayli
Hufeyr
Cisamiyye
Şe'laniyye
Hubbe
Tayy
Mûkek
Hail
Aşruvvat Kasrı
Udve
Şukeyk
Cefur
Kalîbu'l-Etram
Seb'ân
Tâbe
Feyd
Bilate
Medain-u Salih
Cehra
Ulâ
Şemlî
Muhâş
Esedoğulları
İbda
Buveytin
Kusayr
Avşeziyye
Gamra
Mugeyra
Dargut
Mustecidde
Beliyy
Fedla
Heşibe
Hufeyyire
Dureygit
Uzeym
Herba
Gatafan
Sümeyra
Numraniyye
İşâş
Süleymî
Mencûr
Ravz
Mihlânî
Aynu'l-Cedide
Vail
Sumhe
Fedek (Hait)
Huleyfetu's-Süflâ
Beâyis
Numaniyye
Safak
Hayber
Tarfâvî
Ebruk
Hediye
Semd
Reşîdoğulları
Akletu's-Sakûr
Havît
Nakre
Heysûniyye
Temîm
Siliyye
Murabbe'
Lugfiyye
Eba'n-Niam
Salsale
İs
Secva
Nüheyl
Bevîr
Be'câe
Süveydire
Henakiye
Kelbe
Evs ve Hazrec
Zahiriye
Zü'l-Kassa
Gatafan
Muhame
Sum'ûriyye
Cuheyne
Uyûn
Sevîk
Buka'
Cefur
Hesv
Talal
Yenbu'n-Nahle
Fıkra
Medine-i Münevvere
Hezra
Salviye
Yenbu'
Gifar
Hayf
Mukeymil
Ebu Ubeyde b. Cerrâh'ın Zü'l-Kassaya düzenlediği seriyye
Eş'arıyye
Yetime
Umk
Bedir
Rayis
Kızıldeniz
Ekhul
Mestûre
Ebvâ
Ebu Deba'
Rabiğ
K
0 25 50 75 100 125
Biyar
Huzâa
Süleym

Zü'l-Kassa: Kaynaklarda burasının adı, Resulullah'ın (ﷺ) gönderdiği iki seriyye ile ilgili rivayetlerde geçmektedir. Bunlardan birisi de Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın Irak yolu üzerinden Zü'l-Kassa'ya düzenliği seriyedir. Ancak, günümüzde Zü'l-Kassa bilinmiyor. Bununla birlikte Yakûtu'l-Hamevî, *Mu'cem*'inde bu yerin, Rebeze yolunun 24. milinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca başka bir delil de getirerek buranın Medine'den Berid'e giden yolun üzerinde olduğunu da kaydetmiştir. Bu belirtilen tüm yerler, Kasîm'den geçen Medine – Irak yolu üzerindedir. Bu tarifler Zül'l-Kassa'nın günümüzde Suveydire diye bilinen yere yakın bir bölge olduğunu gösterir. Burası Gatafan kabilesinin yaşadığı bölgedir. Sa'lebeoğulları'na karşı düzenlenen gazve de Gatafan üzerinden gerçekleştiril-miştir. (el Bılâdi, *Mu'cemu'l Meâlim*, s. 255)

Zü'l-Kassa'nın (*Süveydire*) günümüzden görünümleri

Zü'l-Kassa (*Süveydire*) civarındaki dağlardan kesitler.

Zeyd b. Hârise'nin Cümûm'da yaşayan Süleymoğulları kabilesine karşı düzenlediği seriyye sırasında yolda Müzeyne kabilesinden Halime adında bir kadını yakaladı. Halime, Süleymoğulları'nın mekânlarını onlara gösterdi. Böylece bir hayli sürü ve rehber kadının da kocasının aralarında bulunduğu birçok esir ile birlikte Medine'ye dönüldü. Resulullah (ﷺ) sonradan Halime ve kocasını serbest bıraktı.

Cümûm Şehrindeki *Fetih Mescidi*

LİHYANOĞULLARI GAZVESİ

(Hicrî, Cemaziyelevvel 6/ Miladî, Eylül 627)

Allah Rasulü (s.a.v.) Benû Kurayza gazvesinden sonra, iki yüz kişilik bir kuvvetle, savaşmak üzere Lihyanoğullarına doğru sefere çıktı. Önce Şam'a gidiyor gibi göründü. Medine'de ise yerine Abdullah b. Ümmü Mektûm u vekil bıraktı. Sonra hızlı bir şekilde, Emec ile Usfan arasında Lihyanoğulları'na ait bölgedeki vadilerden biri olan Guran Vadisi'ne kadar geldi. Burası Hz. Peygamberin (s.a.v.) İslâm ı tebliğ için gönderdiği sahabilerinin ihanete uğrayıp, haince şehit edildikleri yer olan Recî mıntıkası idi. Orada, şehit olan sahabîlerini rahmetle andı ve onlara dua etti. Bu arada Lihyanoğulları, Resulullah'ın (s.a.v.) geldiğini duyunca dağların yamaçlarına doğru kaçtılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) onlardan hiç kimseyi ele geçiremedi. Ancak yurtlarında iki gün daha kaldı. Bu arada etrafa öncü birlikler gönderdiyse de onlar da hiç kimseyi yakalayamadılar. Sonra oradan Usfan'a gitti. Bu arada Kureyş'in durumu hakkında bilgi edinmek üzere on süvariyi Kürâu'l-Gamîm'e gönderdi. Sonra da Medine'ye geri döndü. Medine den uzak kalışı on dört gece sürmüştü. (İbn Kayyim, *Za'du'l-Mead*, c. 3, s. 276)

GURÂN: Bu isim, Lihyanoğulları Gazvesi ile ilgili rivayetlerde geçmektedir. İbn İshak bu konuda şunları aktadır: "...Ardından hızlı bir şekilde Gurân' kadar geldi. Orası Lihyanoğulları'nın yerleşim yeridir. Gurân ise Emec ile Usfân arasında kalan Saye denilen beldeye kadar olan bir vadidir."

Gurân: Emec ile Usfân arasında kalan bir vadi olup, günümüzde *Huleys* adıyla bilinmektedir.

Mekke'den Medine'ye giden yolun 87. kilometresinde Gazal sapağından hemen sonra Gurân'a gider. Burası günümüzde Harb kabilesinin yerleşim yeridir.

Saye: İçerisinde çok sayıda köyü barındıran ve ekilebilir arazisi bol olan bir vadidir. Aşağısına Mervânî denir. Huleys ise eskiden Emec olarak bilinen yerdir. Saye ile Huleys aynı vadi olup, yukarı kısmı Saye, aşağı kısmı ise Huleys'tir. Saye, Mekke'nin 120 km kuzeyinde olup, Huleys'in doğusunda yer alır. Doğu Huleys'in adı Kâmil olup, o bölgede Süleym b. Mansuroğulları yaşamaktadır. (Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 225)

Mekke-i Mükerre'ye tabi Huleys beldesinde bulunan Faysaliyye Cami'in girişi

ZEYD b. HÂRİSE'NİN ÎS SERİYYESİ

Hicrî, Cemaziyelevvel 6/Miladî, Eylül/Ekim 627

Zeyd b. Hârise'nin Îs'a düzenlediği seriyye hicretin 6. yılı Cemaziyelevvel ayında gerçekleşmiştir. Îs, Medine'ye dört gecelik, Zü'l-Merve'ye ise bir gecelik mesafededir. Siyer kaynaklarına göre seriyyenin sebebi şu idi: Resulullah'a (ﷺ) Kureyş'in bir kafilesinin Şam'dan gelmekte olduğu haberi ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) Zeyd b. Hârise'nin komutasında kafileyi karşılamak üzere 170 kişilik bir askeri birliği yola çıkardı. Seriyye kafiledekileri ve taşıdıkları mal-mülkleri ele geçirdiler. O gün, başta Safvan b. Ümeyye'ye ait çok miktarda gümüş olmak üzere, epeyce eşyaya el konulmuştu. Ele geçirilen esirler içerisinde Efendimizin (ﷺ) damadı Ebû'l-Âs b. Rebî de bulunuyordu. Esirler Medine'ye getirildiğinde Zeyneb validemiz o ana kadar halen müşrik olan eşi Ebû'l-Âs'ı himayesine aldığını beyan etti. Efendimiz (ﷺ) kızının himayesini kabul etti. Yine kızının hatırına alınan malları ona iade ederek, onun Mekke'ye gitmesine izin verdi. Bu ikram Ebû'l-Âs'ın imanına vesile olmuştu. Mekke'ye dönen Ebû'l-Âs bir müddet sonra Medine'ye bir daha geldi ve iman ederek, Zeyneb validemiz ile yeniden nikâhlandı. (İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübra*, c. 2, s. 87)

Cubbe
Hutte
Luveymî
Buk'a
Esedoğulları
Ummu'l-Kalbân
Vuayli
Hufeyr
Cisamiyye
Şe'laniyye
Hubbe
Mükek
Tayy
Hail
Aşruvvat Kasrı
Udve
Şukeyk
Cefur
Kalîbu'l-Etram
Seb'ân
Tâbe
Feyd
Medain-u Salih
Cehra
Bilate
Ulâ
Şemlî
Buveytin
Muhâş
Esedoğulları
İbda
Kusayr
Avşeziyye
Mustecidde
Gamra
Mugeyra
Dargut
Beliyy
Fedla
Heşîbe
Hufeyyire
Dureygit
Uzeym
Herba
Gatafan
Sümeyra
Numraniyye
İşâş
Süleymî
Mencûr
Ravz
Mihlânî
Aynu'l-Cedide
Vail
Sumhe
Fedek (Hait)
Huleyfetu's-Süflâ
Beâyis
Numaniyye
Safak
Hayber
Tarfâvî
Ebruk
Hediye
Reşîdoğulları
Akletu's-Sakûr
Siliyye
Semd
Havît
Heysûniyye
Nakre
Temîm
Murabbe'
Zeyd b. Hârise'nin Îs Seriyyesi
Lugfiyye
Îs
Eba'n-Niam
Salsale
Şecva
Nüheyl
Be'câe
Bevîr
Evs ve Hazrec
Kelbe
Henakiye
Zahiriye
Cuheyne
Süveydire
Gatafan
Muhame
Sum'ûriyye
Uyûn
Sevîk
Buka'
Cefur
Talal
Yenbû'n-Nahle
Hesv
Fıkra
Yenbu'
Hezra
Medine-i Münevvere
Salviye
Gifar
Hayf
Mukeymil
Amiroğulları
Umk
Eş'ariyye
Yetime
Bedir
Rayis
Kızıldeniz
Mehdu'z-Zeheb
Ekhul
Kıran
Süleym
Mestûre
Ebvâ
Ebu Deba'
Sufeyne
K
Rabiğ
0 25 50 75 100 125
Biyar
Rîh
Huzâa
Süleym

Îs: Medine ile Kızıldeniz sahili arasında kalan Cuheyne kabilesine ait bir vadidir. Îs vadisi, İdmim/İzim'in solundan, ona bitişik olan Batı Ecred Dağı'nın etrafından dolanarak, İdmim ve Yenbu'nun arasından Kızıldenize doğru uzanır. Günümüzde, bölgede çok sayıda su kaynakları ve köyler bulunmakla birlikte, şehir merkezinde okullar, polis merkezi ve şeriat mahkemeleri de bulunan gelişmiş bir beldedir. (el-Bilâdi, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 218-219)

ZEYD b. HÂRİSE'NİN TARF SERİYYESİ

Hicrî, Cemaziyelahir, 6/Miladi, Ekim-Kasım 627

"Resulullah (ﷺ), hicretin 6. yılı Cemaziyelahir ayında Zeyd b. Hârise'yi Tarf bölgesine göndermiştir. Tarf, hac yolu üzerinde olan Bakara yolundan Medine'ye 36 mil mesafede olan ve Nüheyl'in aşağı kısmında yer alan Merâz'a yakın bir su kaynağıdır. Medine'den yola çıkan Zeyd b. Hârise komutasındaki 15 kişilik seriyye, Sa'lebeoğulları yurduna ulaştığında oradaki bedeviler kaçıp dağılırlar. Zeyd ve beraberindekiler 20 deve ganimet alarak dört gün Medine dışında kaldıktan sonra hiçbir sıkıntıyla karşılaşmadan Medine'ye dönerler. Onların bu seriyye de kendilerine seçtikleri parola, Uhud'da seçilen parolanın aynısıydı. Parolaları; *"Emit! Emit/ Öldür! Öldür!"* idi. (İbn Sad, *Tabakât*, c. 2, s. 87)

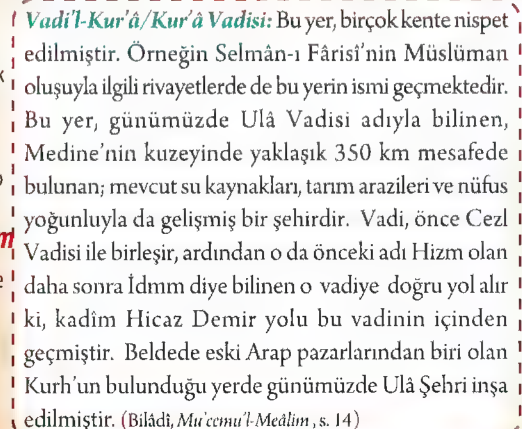

ZEYD b. HÂRİSE'NİN VADİ'L-KURÂ/KURÂ VADİSİ SERİYYESİ

Hicrî, Recep, 6/Miladi, Kasım-Aralık 627

Zeyd b. Hârise (r.a.) 12 kişi ile beraber bölgedeki düşmanın hareketi hakkında bilgi toplamak amacıyla Vadi'l-Kurâ'ya gitmişti. Ancak, Vadi'l-Kurâ sakinleri onlara saldırdı ve 12 kişinin dokuzunu şehit ettiler. Zeyd b. Hârise 'in de aralarında bulunduğu üç kişi ise kaçıp kurtulmayı başarmışlardı. Bu seriyye Zeyd b. Hârise'yi çok etkilemişti. O Medine'ye varınca, hep Efendimiz'den (s.a.v.) bu kabile üzerine yeni bir sefer düzenlemesi için bekledi. Bir müddet sonra Efendimiz (s.a.v.) hem bu kabileye hadlerini bildirmek, hem dökülen kanların hesabını sormak için yine Zeyd b. Hârise'nin komutasında oraya bir askeri birlik gönderdi.

Zeyd b. Hârise'nin Vadi'l-Kurâ'ya düzenlediği seriyye

Vadi'l-Kur'â/Kur'â Vadisi: Bu yer, birçok kente nispet edilmiştir. Örneğin Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman oluşuyla ilgili rivayetlerde de bu yerin ismi geçmektedir. Bu yer, günümüzde Ulâ Vadisi adıyla bilinen, Medine'nin kuzeyinde yaklaşık 350 km mesafede bulunan; mevcut su kaynakları, tarım arazileri ve nüfus yoğunluyla da gelişmiş bir şehirdir. Vadi, önce Cezl Vadisi ile birleşir, ardından o da önceki adı Hizm olan daha sonra İdmm diye bilinen o vadiye doğru yol alır ki, kadîm Hicaz Demir yolu bu vadinin içinden geçmiştir. Beldede eski Arap pazarlarından biri olan Kurh'un bulunduğu yerde günümüzde Ulâ Şehri inşa edilmiştir. (Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 14)

Volkanik tepeler/kayalıklar üzerinden çekilmiş Ulâ şehrinin farklı cephelerden görünümleri.

Hz. ALİ'NİN FEDEK SERİYYESİ

(Hicrî, Şaban 6/Miladî, Aralık-Ocak 627/628)

Cubbe
Hutte
Buk'a
Luveymî
Ummu'l-Kalbân
Vuayli
Esedoğulları
Hufeyr
Cisamiyye
Şe'laniyye
Cüzam
Hubbe
Mûkek
Tayy
Hail
Udve
Beliyy
Kalîbu'l-Etram
Ali b. Ebî Talib'in Fedek Seriyyesi
Medain-u Salih
Cehra
Seb'ân
Tâbe
Bilate
Ulâ
Şemlî
Muhâş
Esedoğulları
İbda
Vadi'l-Kurâ
Buveytin
Kusayr
Gamra
Fedla
Mugeyra
Darqit
Avşeziyye
Heşîbe
Dureygit
Mustecidde
Uzeym
Hufeyyire
Sümeyra
Numraniyye
Herba
Gatafan
İşâş
Mencûr
Aynu'l-Cedide
Vail
Sumhe
FEDEK(HAİT)
Safak
Hemç
Hayber
Ebruk
Hediye
Reşidoğulları
Semd
Havit
Siliyye
Murabbe'
Eba'n-Niam
Salsale
İs
Şecva
Nüheyl
Bevîr
Kelbe
Henakiye
Evs ve Hazrec
Cuheyne
Suveydire
Uyûn
Sevik
Buka'
Cefur
Yenbû'n-Nahle
Fıkra
Medine-i Münevvere
Yenbu'
Hezra
Gifar
Hayf
Mukeymil
Yetime
Bedir
Rayis
Kızıldeniz
Mehdu'z-Zeheb
Ekhul
Kıran
Süleym
Mestûre
Ebvâ
Ebu Deba'
Sufeyne
K
Rabiğ
Müzeyne
0 25 50 75 100 125
Biyar
Huzâa
Süleym
Rîh

Hz. Ali b. Ebî Talib'in (Radıyallahu Anhu) hicretin 6. yılı Şaban ayında Fedek'te yaşayan Sa'd b. Bekiroğulları'na düzenlediği seriyye ile ilgili olarak siyer alimlerinin genel kanaati şöyledir: Sa'doğullarından bir topluluğun Hayber Yahudilerine yardım hazırlandıkları haberinin Medine'ye ulaşması üzerine, Resulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem), onların üzerine Ali b. Ebî Talib'i (Radıyallahu Anhu) komutanlığında yuz kişilik bır bırlik ile gönderdi. Serıyye gündüz gizlenip gece yürüyerek Hayber ile Fedek arasında bir su kaynağı olan Hemc'e vardı. Medine'den Fedek'e varıncaya kadar 6 gece geçmişti. Seriyye orada bir kişiyi buldu ve ona kavminın durumunu sordu. Adam, canı için eman/güvence verılmesi şartıyla onların yerini söyleyebileceğini belirtti. Ona güvence verildi, sonrasında adamın gösterdiği yerde bulunan topluluğun üzerine ansızın baskın yapıldı. Nihayetinde Müslümanlar 500 deve, 2000 koyun ganımet elde ettiler. Sa'doğulları ise reisleri Vebr b. Alîm ile birlıkte Da'n denen yere kaçtılar. Hz. Ali b. Ebî Talib (Radıyallahu Anhu) ise elde edilen ganimetlerle bırlikte Medine'ye döndü. (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 89)

Fedek (Hâit): Kaynaklarda Fedek adıyla yeralan kadîm bir şehir olup, günümüzde Hâit adıyla bılinir. Bu şehrın adı M.Ö. 6. yüzyılda yaşayan Babil Kralı'nın (II. Nabukadnezar) işgal ettiği şehirler arasında geçer. Hâit şehri, Hâil mıntıkasında yer alan bir şehir olup, gunumuzdeki Hâıl şehrinin 230 km uzağında bulunan Hayber kayalıklarının doğusunda yer almaktadır. Fedek'te hâla kıymetini yitirmeyen saraylar, kaleler ve siyah volkanik kayalardan orulmüş tarihi surlar bulunmaktadır. Nıtekim kufî hatlı yazıtlar ile kadîm süsleme eserleriyle öne çıkmaktadır.

ABDURRAHMAN b. AVF'IN DEVMETÜ'L-CENDEL SERİYYESİ
(Hicrî, Şaban 6/Miladî, Aralık-Ocak 627/628)

Uzre
Kâf (Karyât)
Advânoğulları
Kelb
Sukâka
Abdurrahman b. Avf'ın Devmetü'l-Cendel Seriyyesi
Eyle
DEVMETÜ'L-CENDEL
Temîm
Kudâa'
Cuzam
Kudâa'
Bide'
Tebûk
Esed
Beliyy
Tayy
Deba
Teyma
Cuzam
Vâil
Ulâ
Vech
Kızıldeniz
Hayber Yahudileri
Habyer
Uzre
HİCAZ BÖLGESİ
Gatafan
Emlec
Cuheyne
Medine-i Münevvere
Evs
Yenbu'
Gifar
Hazrec
0 50 100 150 200 250

"Hz. Peygamber Abdurrahman b. Avf'ı çağırarak dizinin dibine oturtup, mübarek elleriyle sarığını sardıktan sonra şöyle buyurdu: ***"Allah'ın adıyla gaza et, Allah'ı inkar edenlerle çarpış, ama aşırı gitme ve çocukları öldürme!"*** Bu emirlerden sonra onları Devmetü'l-Cendel'deki Kelb kabilesine gönderdi. Gönderirken de: ***"Eğer kabul ederlerse meliklerinin kızıyla evlen!"*** tavsiyesinde bulundu. Bunun üzerine yola çıkan Abdurrahman b. Avf, Devmetü'l- Cendel'e geldi. Orada halkı İslam'a davet ederek üç gün geçirdi. Bu süreçte kabile reisi olan Hıristiyan Asbağ b. Amr el-Kelbî Müslüman oldu. Onun Müslüman olmasıyla halktan da çok kişi İslamiyet'i kabul etti. Müslüman olmayanlarla da cizye ödeyecekleri hususunda anlaşma imzalandı. Abdurrahman b. Avf ise Resulullah'ın tavsiyeleri gereği Asbağ'ın kızı Tümadır ile evlenerek Medine'ye getirdi. Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın anneleri işte bu hanımdır. (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 89)

Devmetü'l-Cendel'deki Hz. Ömer Camisi'nin minaresi.

EBÛ UBEYDE b. CERRAH'IN SAHİL/HABAT SERİYYESİ
(Hicrî, Şaban 6/Miladî, Ocak 628)

Kâf /Karyât
Uzre
Advânoğulları
Kelb
Sukâka
Eyle
DEVMETÜ'L-CENDEL
Kudaa'
Kudaa'
Cuzam
Esed
Bide'
Tebûk
Tayy
Beliyy
Kureyş'in sahil ticaret güzergahı
Debâe
Teyma
HİCAZ BÖLGESİ
Cuzam
Ulâ
Esed
Vâil
Vech
Hayber Yahudileri
Gatafan
Uzre
Hayber
Kızıldeniz
Kureyş'in sahil ticaret güzergahı
Emlec
Cuheyne
Evs
Medine-i Münevvere
Yenbu'
Hazrec
Gifar
K
0 50 100 150 200 250

Habat Seriyyesi: Bu seriyyenin hicretin 7. yılı Recep ayında gerçekleştiği söyleniyorsa da olayların tarihi seyri, seriyyenin Hudeybiye Anlaşması'ndan önce gerçekleştiğini göstermektedir. Câbir şöyle der: "Resulullah (ﷺ), bizi Ebû Ubeyde b. Cerrah komutasında 300 atlı ile beraber yola çıkardı. Hedefimiz Kureyş kervanını gözetlemek idi. Yolda öyle bir açlıkla karşı karşıya kaldık ki dayanamayıp ağaç yapraklarını (habat) yedik. Bu nedenle de bu sefer, Habat seferi diye de isimlendirilmiştir. Bilahare sahile vurmuş *Anber* adı verilen bir balina buldük. Bununla 15 gün karnımızı doyurduk. Onunla yağlandık, böylece kendimize geldik. Ebû Ubeyde, balığın kaburga kemiklerinden ikisini köprü gibi yan yana getirdi ve bunun altından aramızdaki en uzun deveye binmiş, en uzun adam rahatlıkla geçebildi. Ardından balığın etinden bir miktar yanımızda stoklayarak Medine'ye döndük. Resulullah'ın (ﷺ) huzuruna gelerek kendisine olayı anlattık. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) şöyle buyurdu: *"O, yüce Allah'ın sizin için denizden çıkardığı bir rızıktır. Bize de yedirmeniz için yanınızda onun etinden bir şey var mı?"* Bunun üzerine Resulullah'a (ﷺ) onun etinden takdim ettik.

Mübarekfûrî şöyle diyor: "Kanatimizce bu seriyye, Hudeybiye'den önce gerçekleşmiştir. Zira Müslümanlar Hudeybiye Anlaşması'ndan sonra Kureyş kervanlarının önünü kesmiyordu." (Mübarekfûri, *Rahîku'l-Mahtûm*, s. 311-312)

Deba şehrinin Kızıldeniz sahili

ZEYD b. HÂRİSE'NİN II. VADİ'L-KURÂ (ÜMMÜ KIRFE) SERİYYESİ
(Hicrî, Ramazan 6/Miladî, Şubat 628)

"Zeyd b. Hârise ticaret için Şam'a gitmişti. Yanında ashaba ait mallar da bulunuyordu. Vadi'l-Kurâ'ya yaklaştığında Bediroğulları'nın Fezare kolundan bir kısım insanlarla karşılaştı. Aralarında çatışma çıktı ve Fezareliler, Zeyd'in yanındaki tüm malları gaspettiler. Zeyd canını zor kurtarıp Medine'ye ulaştı. Olaydan haberdar olan Resulullah (ﷺ), onların haddini bildirmek üzere yeni bir askeri birliği Zeyd'in komutasında yola çıkardı. Seriyye gündüz gizleniyor, gece ise ilerliyordu. Zeyd ve arkadaşları sabaha doğru oraya vardı ve tekbirler getirerek onları kuşattı. Asıl adı Fatıma bint Rebia b. Bedir olan Ümmü Kırfe ile kızı Cariye bint Malik b. Huzeyfa b. Bedir'i esir olarak ele geçirdiler. Kadını cariye olarak yanına alan Mesleme b. Ekva' onu Resulullah'a hediye etti. Resulullah (ﷺ) ise onu Hazn b. Ebî Vehb'e hediye etti. Bundan sonra Zeyd b. Hârise bu zaferle Medine'ye gelerek Resulullah'ın (ﷺ) kapısını çaldı. Onu gören Resulullah (ﷺ) sevinçle Zeyd'i karşıladı. O da Resulullah'a (ﷺ) sarılarak öptü ve Allah'ın kendisine nasib ettiği zaferi ona haber verdi. (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 90)

Zeyd b. Harise'nin İkinci Vadi'l-Kurâ Seriyyesi

Cubbe
Hutte
Luveymî
Esedoğulları
Buk'a
Ummu'l-Kalbân
Vuayli
Hufeyr
Cisamiyye
Şe'laniyye
Tayy
Hubbe
Hail
Mûkek
Aşruvvat Kasrı
Udve
Şukeyk
Cefur
Kalîbu'l-Etram
Seb'ân
Tâbe
Feyd
Şemlî
Muhâş
Esedoğulları
İbda
Buveytin
Kusayr
Avşeziyye
Gamra
Mustecidde
Dargut
Dureygit
Uzeym
Sümeyra
Numraniyye
Süleymî
Ravz
Mihlânî
Fedek (Hait)
Huleyfetu's-Süflâ
Beâyis
Numaniyye
Tarfâvî
Akletu's-Sakûr
Reşîdoğulları
Heysûniyye
Havît
Nakre
Temîm
Lugfiyye
Medain-u Salih
Vadi'l-Kurâ
Cehra
Bilate
Ulâ
Mugeyra
Fedla
El-Haşibe
Beliyy
Herba
Hufeyyire
Gatafan
Mencûr
İşâş
Aynu'l-Cedide
Vail
Sumhe
Safak
Hayber
Ebruk
Hediye
Semd
Siliyye
Murabbe'
İs
Eba'n-Niam
Salsale
Şecva
Bevîr
Nüheyl
Be'câe
Kelbe
Henakiye
Zahiriye
Evs ve Hazrec
Cuheyne
Suveydire
Gatafan
Muhame
Sum'ûriyye
Uyûn
Sevîk
Buka'
Cefur
Hesv
Talal
Yenbû'n-Nahle
Fıkra
Hezra
Medine-i Münevvere
Salviye
Yenbu'
Gifar
Hayf
Mukeymil
Yetime
Bedir
Rayis
Kızıldeniz
Ekhul
Mestûre
Ebvâ
Ebu Deba'
K
Rabiğ
0 25 50 75 100 125
Biyar
Huzâa
Süleym

Vadi'l-Kurâ/Kurâ Vadisi

KÜRZ b. CABİR el-FİHRÎ'NİN URANÎLER SERİYYESİ
(Hicrî, Şevval 6/Miladî, Şubat, Mart, 628)

Kürz b. Cabir el-Fihrî'nin Resulullah'ın (ﷺ) çobanını öldüren ve devesini gasbeden Uranîlere karşı düzenlediği seriyye, hicretin 6. yılı Şevval ayında gerçekleşmiştir. Seriyye 20 süvariden oluşmaktaydı.

Uranîlere karşı düzenlenen seferi Sahiheyn'de Enes b. Mâlik'den rivayetle şu şekilde aktarılmaktadır: "Ükl ve Uranî kabilelerinden bir grup, Allah Resulü'ne (ﷺ) gelerek: "Ey Allah'ın elçisi! Bizler hayvan sahipleriyiz, ekin ve arazi sahipleri değiliz! Medine'nin havası bize ağır geldi" dediler. Resulullah (ﷺ) da, Medine dışında develerin bulundukları yere çıkıp, onların sütlerinden ve şifa niyeti ile idrarlarından içmelerini tavsiye etti. Hastalıkları geçince, Allah Resulü'nün (ﷺ) çobanını öldürerek develeri alıp götürdüler ve irtidat ettiler."

Müslim'in metninde ise şöyle bir ek vardır: "Çobanının gözüne mil çektiler. Bunun üzerine Allah Resulü (ﷺ), onların yakalanıp el ve ayaklarının kesilmesini emrederek peşlerinden süvari birliği gönderdi. Süvari birliği onları yakladı ve emrin gereğini yerine getirip onları, Harre'nin bir yerine o halleriyle cezalandırdılar. (Buhari, *Kitabü'l-Vudû*, 66; Müslim, *Kasâme*, 9)

Zübeyr'in Cabir'den rivayet ettiği hadiste ise Resulullah'ın (ﷺ), o çoban katilleri hakkında şöyle buyurduğu ifade edilir: ***"Allah'ım onların yollarını karanlık eyle ve yolları onlara devenin yolundan daha dar eyle!"*** (İbn Kesîr, *el-Bidaye*, c.4, s. 180) Bunun üzerine yüce Allah onların yolunu karanlık kılmış, Müslümanlar da onları kolaylıkla bulmuşlar.

Bu hadiste fıkhî açıdan deve idrarını içmenin caiz olduğuna delil olduğu gibi, eti yenen hayvanın idrarının temiz olduğu hükmü çıkarılabilir. Bunun yanı sıra mal gasbedip savaş açan kimsenin hem el ve ayaklarının kesilmesi hem de öldürülmesinin caiz olduğu hükmü ile caniye yaptığının aynısının yapılabileceği hükmü çıkar. Zira onlar çobanın gözüne mil çektikleri gibi onların gözlerine de mil çekildiği belirtilmektedir.

Bununla kıssanın mensuh değil muhkem olduğu ortaya çıkmıştır. Hadise had ile ilgili hüküm bildiren ayetlerden önce meydana geldiyse de had ayetleri onu geçersiz kılacak nitelikte olmayıp doğrulayacak şekilde nazil olmuştur. En doğrusunu ise Allah bilir. (İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, c. 3, s. 286)

Medine Taşlıkları

ABDULLAH b. REVÂHA SERİYYESİ
(Hicrî, Şevval 6/Miladî, Mart 628)

Sellâm b. Ebî'l Hukayk denen yahudi öldürüldüğü zaman, Yahudiler kendilerine Yesir b. Zerâm'ı emir seçmişlerdi. Bu adam, Gatafan ve diğer kabileleri dolaşarak, Rasûlullah'a (ﷺ) karşı savaşmak için propaganda yapıyordu. Bunun haberini alan Rasulullah (ﷺ) hemen Abdullah b. Revâha'yı otuz süvari ile birlikte Yesir b. Zerâm'a gönderdi. Bunlar Yesir'in yanına kadar vardılar ve ona: "Bizi sana Rasulullah (ﷺ) gönderdi ve seni Hayber'e vali olarak atamak istiyor" dediler. Bunun üzerine Yesir, yanında otuz adamı da olduğu halde Müslümanlarla birlikte Medine'ye doğru yola koyuldu. Hayber'e altı mil mesafede bulunan "Karkarat-ı Sibâr'a" geldiklerinde, Yesir, fikrinden caydı ve elini kılıcına götürdü. Bu durumu fark eden Abdullah b. Revâha onu yaraladı, bu arada kendisi de hafifçe yaralandı. Çıkan çatışma sonunda Yahudilerden biri hariç hepsi orada öldürüldü. Müslümanlardan kimse ciddi bir şekilde zarar görmedi. Medine'ye dönüldüğünde Resulullah (ﷺ), Abdullah b. Revâha'nın yarasını iyileştirdi ve o günden itibaren Abdullah, ölünceye kadar orasından hiç yaralanmadı. (İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, c. 4, s. 221)

Abdullah b. Revâha'nın Hayber Seriyyesi

Cubbe, Hutte, Luveymî, Buk'a, Esedoğulları, Ummu'l-Kalbân, Vuayli, Hufeyr, Cisamiyye, Şe'laniyye, Tayy, Hubbe, Mûkek, Hail, Aşruvvat Kasrı, Udve, Şukeyk, Cefur, Seb'ân, Tâbe, Feyd, Bilate, Medain-u Salih, Cehra, Şemlî, Kalîbu'l-Etram, Muhâş, Esedoğulları, İbda, Ulâ, Buveytin, Kusayr, Avşeziyye, Gamra, Mugeyra, Dargut, Mustecidde, Beliyy, Fedla, Heşibe, Dureygit, Uzeym, Herba, Gatafan, Sümeyra, Numraniyye, Vail, Işâş, Süleymî, Mencûr, Ravz, Mihlânî, Sumhe, Aynu'l-Cedide, Fedek (Hait), Huleyfetu's-Süflâ, Beâyis, Numaniyye, Safak, Hayber, Tarfâvî, Ebruk, Reşîdoğulları, Akletu's-Sakûr, Semd, Heysûniyye, Siliyye, Havît, Nakre, Temîm, Murabbe', Lugfiyye, Salsale, İs, Eba'n-Niam, Şecva, Bevir, Nüheyl, Be'câe, Kelbe, Henakiye, Zahiriye, Evs ve Hazrec, Cuheyne, Suveydire, Gatafan, Muhame, Sum'ûriyye, Uyûn, Sevik, Buka', Cefur, Medine-i Münevvere, Hesv, Talal, Yenbu'n-Nahle, Fıkra, Salviye, Yenbu', Hezra, Gifar, Hayf, Mukeymil, Yetime, Bedir, Rayis, Kızıldeniz, Ekhul, Mestûre, Ebvâ, Ebu Deba', Rabiğ, K, Biyar, Huzâa, Süleym

0 25 50 75 100 125

Hayber'deki Seddü'l-Hasîd yolu üzerinde bulunan sedir ağaçları

HUDEYBİYE GAZVESİ
Hicrî, Zilkade 6 / Miladi, Mart-Nisan 628

Hudeybiye yılı, Resullah (s.a.v.) ashabından 1400 [44] kişiyle beraber yola çıktı. Zü'l-Huleyfe'ye geldiğinde kurbanlığını nişanlayarak onu işaretledi ve umre için ihrama girdikten sonra Huzâa' kabilesinden bir gözcüyü Mekke'ye bilgi toplamaya gönderdi. Kafile, Eştat deresine geldiğinde gözcüsü gelerek Kureyş'in ve kabilelerin tamamının toplandığını ve onların Resulullah (s.a.v.) ile savaşmaya niyetli olduklarını ve Beytullah'a gitmesine engel olacaklarını haber verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Bana bakınız! Bizi Allah'ın Beyti'nden alıkoymak isteyen bu insanlara karşı nasıl davranalım. Onların mahremlerine mi saldıralım, yoksa burada onları mı bekleyelim? Şayet onlar üstümüze gelirlerse, Allah bizi müşriklerin şerrinden koruyacaktır. Gelmezlerse onları korkaklar olarak değil savaşçılar olarak terk etmiş olacağız." Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.) şöyle dedi: "Ya Resulullah! Sen Beytullah'a gitmek niyetiyle yola çıktın. Sen kimseyi öldürmeyi istemediğin gibi kimseyle savaşma niyetin de yok. Öyleyse sen Beytullah'a doğru ilerle, biz de seninle beraberiz Bizi oradan alıkoymak isteyenlerle gerekirse savaşırız." Hz. Ebû Bekir'in bu sözü üzerine Resulullah ise şöyle buyurdular: ***"Haydi! Öyleyse Allah'ın adıyla yürüyün!"*** (Buhârî, *Meğazi*, 35)

Arap Yarımadasındaki şartlar büyük oranda Müslümanların lehine gelişmeye başlayınca, büyük fethin belirtileri ile İslam davetinin başarısı bir bir ortaya çıkmaya başladı. Öte yandan Müslümanların, altı seneden beri engellendikleri Mescid-i Haram'da ibadetlerini eda etme haklarının kabul edilmesinin ön koşulları oluşmaya başlamıştı.

Bu sıralarda Resulullah (s.a.v.), kendisi Medine'de olduğu sırada rüyasında ashabıyla birlikte Mescid-i Haram'a girdiğini, Kâbe'nin anahtarını eline aldığını, tavaf yapıp umrelerini eda ettiğini; ashabtan bazılarının saçlarını kısalttığını, bazılarının ise saçlarını kestiğini gördü. Sonra rüyasını ashabına anlatınca, onlar çok sevindiler ve o yıl Mescid-i Haram'a girecekleri zannına kapıldılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kendisinin umre yapacağını belirterek sefere hazırlanmalarını istedi. (Mübarekfûri, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 324)

HUDEYBİYE

Altında Rıdvan biatının gerçekleştiği Mescidi'ş-Şecere'nin/Ağaç Mescidi yanında bulunduğu kuyuya nispetle isimlendirilmiştir. Hattabî, ise o mevkide bulunan *Hudeba* ağacından dolayı bu isimle anıldığını söyler. Hudeybiye ile Mekke arası bir konaklama mesafesi uzaklığında iken, Hudeybiye ile Medine arası ise dokuz konaklama mesafesindedir. Rivayetlere göre burası bir kuyu bölgesidir ki, bir kısmı Harem bölgesi sınırlarında olmakla birlikte, bir kısmı onun dışında kalır. Burası Beytullah'ın en uzağındaki Harem bölgesidir. Ancak bu ne uzunlamasına ne de genişliğine Harem sınırlarındadır, sadece bir köşesi onun sınırlarındadır. Bu nedenle de Hudeybiye ile Mescid-i Haram arasında bir günlükten daha çok bir mesafe bulunduğu söylenmektedir. Malik b. Enes'e göre buranın tamamı Harem bölgesinde yer alır.

(Yakûtu'l-Hemevi, *Mu'cemu'l-Buldân*, c. 2, s. 229-230)

[44] Hudeybiyeye katılan sahabilerin sayısı konusunda kaynaklarımızda ihtilaf vardır. 1400, 1500, 1525, 1600 veya 1700 kişi oldukları rivayet edilmiştir. Ancak en isabetli görüş, 1400 kişi oldukları yönündedir. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c. 3, s. 322; İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 2, s. 95

Allah Resulü ile ashab, hicretin 6. yılı Zilkâde ayının başında bir Pazartesi günü umre niyetiyle Mekke'ye doğru yola koyuldu. Bu esnada, Resulullah bir taraftan da Kureyş'in kendilerine karşı savaşmalarından veya Beytullah'a girmelerine engel olmalarından endişeleniyordu. Bu nedenle Medine civarında yaşayan bedevilerden kendisiyle beraber yola çıkmalarını istemişti. Ancak onlar işi ağırdan aldılar. Bunun üzerine Muhacirler ile Ensardan kendisiyle gelmek isteyen ve kafileye Araplardan/bedevilerden katılanları da yanına alarak yola çıktı. Kur'an-ı Kerim ise geride kalan Arapların/bedevilerin gerçek niyetlerini şöyle açığa vurmaktadır:

"Bedevilerin savaştan geri kalmış olanları, sana: "Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile" diyecekler. Dilleriyle, gönüllerinde bulunmayanı söylerler; de ki: "Allah size bir zarar gelmesini dilerse, yahut bir fayda elde etmenizi dilerse, O'na karşı kimin gücü bir şeye yeter? Kaldı ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Fetih, 48/11)

Mücahit, ayette sözü edilen bedevilerin Cüheyne ve Müzeyne Arapları olduğunu söylemiştir. Vakidî ise mallarıyla, çoluk- çocuklarıyla meşgul olan bedevilerin Bekroğulları, Müzeyne ve Cüheyne Arapları olduğunu söylemiştir.

Müslümanlar, Zü'l-Huleyfe'ye geldiklerinde orada namazlarını kıldılar ve ihrama girdiler. Resulullah, sayısı 70 deveyi bulan kurbanlıklarına gerdanlık taktı ve işaretledi. Sonrasında Büsr b. Süfyan el-Huzâî'yi Kureyş hakkında bilgi toplamak için gözcü olarak gönderdi. Müslümanlar Rûha'ya ulaştıklarında düşmanın savaş için hazırlanmakta olduğu haberi geldi. Bunun üzerine Resulullah ashabından durum hakkında daha detaylı bilgi alınması için bir birlik gönderdi. Onların arasında ihramlı olmayan sadece Ebû Katade el-Ensârî de bulunuyordu. Ebû Katade, yolları üzerinde bir yaban eşeği gördü ve üzerine saldırarak onu yaraladı. İhramlı olan arkadaşları ise ona yardım etmeyi reddettiler. Ancak onlar ihramlı oldukları halde onun etinden yediler. Yedikten sonra da onun helal olup olmadığı konusunda şüpheye düştüler. Ardından su ararken Resulullah ile karşılaşınca da ondan bu durum hakkında fetva istediler. Resulullah ashabına, avlanmamaya dikkat ettiklerine göre yaban eşeğinin kalan etinden yiyebileceklerini söyledi.

Müslümanlar Usfân'a geldiklerinde Büsr b. Süfyân Kureyş'ten haber getirdi ve şöyle dedi: 'Ya Resulullah! Kureyş senin bu yolculuğundan haber alarak yola çıkmışlar, kaplan postlarına bürünerek, tüm savaş malzemelerini de yanlarına almış, senin onların yanına asla giremeyeceğin konusunda Allah'a yemin ederek Zî Tuva'ya gelmişler. Şu an Halid b. Velid, süvarileri ile Kurâu'l-Gamîm'e kadar ulaşmışlardır."

Bunun üzerine Resulullah Kureyş'e yardım eden ve Kureyş'i çağırıp onlarla bir araya gelenlerin yurtlarına baskın yapıp yapmama konusunda ashabıyla istişarede bulundu. Hz. Ebû Bekir şöyle dedi:

"Ya Resulullah! Sen Beytullah'a gitmek niyetiyle yola çıktın. Sen kimseyi öldürmeyi istemediğin gibi kimseyle savaşma niyetin de yok. Öyleyse sen Beytullah'a doğru ilerle, bizde seninle beraberiz. Eğer onlar bizi oradan alıkoymak isteyenlerle gerekirse biz de savaşırız." Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdular: "Haydi! Öyleyse Allah'ın adıyla yürüyün!

Kureyş ise Müslümanlarla karşılaşmak için yola çıktı ve birliklerini Beldeh'te düzene soktu ama Müslümanlar onlardan önce orada bulunan su kaynağının başına yerleşmişlerdi bile... (Mehdî Rızkullah, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, s. 481)

Müslümanlar Hudeybiye'ye ulaştıklarında, Huzâa' kabilesinden bir grup insan, Resulullah'ın huzuruna gelerek, geliş nedenlerini sordu. Resulullah da onlara kendilerinin sadece Beytullah'ı ziyaret etmek ve umre yapmak amacıyla geldiklerini bildirdi. Bunun üzerine onlar, Kureyş'in yanına dönerek dediler ki: "Siz Muhammed'e karşı çıkmak için acele ediyorsunuz, zira o savaşmak için değil, Sadece Beytullah'ı ziyaret için gelmiş." Bunu duyan müşrikler şöyle dedi: "Hayır, Allah'a yemin olsun ki, onlar Beytullah'a asla giremeyecek ve Araplar da bu konuda konuşmayacak ve bu meseleye karışmayacaklardır."

Daha sonra Mekke tarafı Resulullah'la (s.a.v.) bu konuyu görüşmek üzere Urve b. Mes'ud es-Sekafi'yi gönderdiler. Urve, gelip, Efendimiz (s.a.v.) ile ashabın bazılarıyla konuştuktan sonra Kureyş'in yanına dönerek Resulullah'tan (s.a.v.) gördüğü sevgiden, onların kendisini uyardığı konuları ve barış anlaşması yapılmasındaki isteklerinden bahsetmeye çalışmışsa da Kureyş ikna olmadı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Osman b. Affan'ı, Müslümanların geliş nedenini Kureyş'e daha iyi anlatmak üzere Mekke'ye gönderdi. Ancak, Hz. Osman'ın dönüşünde bir gecikme olmasından ötürü Müslümanlar arasında, Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi yayıldı. Bu durumda Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: ***"Onları dize getirmeden/ savaşmadan dönmeyeceğiz"*** dedi ve Müslümanları cihad yapmak üzere biat etmeye ve Allah yolunda şehit olmaya çağırdı. Müslümanlar da orada bulunan bir semüre ağacının dibinde kaçmayacaklarına, ya antlaşma veya şehitlik arzuladıklarına yönelik Resulullah'a (s.a.v.) söz verdiler. Kureyş biattan haberdar olunca korktu ve Resulullah (s.a.v.) ile barış anlaşması yapmanın doğru olacağı kanaati hasıl olmaya başladı. Bunun üzerine Kureyş, Süheyl b. Amr'ı anlaşma şartlarını görüşmek üzere Resulullah'ın (s.a.v.) yanına gönderdi. Nihayetinde, taraflar arasında; Müslümanların bu yıl umre yapmadan geri dönmeleri, gelecek yıl ise ok ve mızrakları kılıflarında olmak şartıyla silahlı ve atlı olarak üç gün süreyle Beytullah'ı ziyaret edebilecekleri şartlarıyla Kureyş'in istediği bir şekilde sonuçlanan bir anlaşmaya varıldı. İlk bakışta Müslümanların aleyhindeymiş gibi gözüken bu antlaşma, çok değil, iki sene zarfında büyük bir fethe dönüştü. (Mustafa es-Sıbaî, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, s. 487-490)

Resulullah (s.a.v.), anlaşmayı yazıya geçirmek için Hz. Ali'yi (r.a.) çağırdı ve *"Bismillahirrahmânirrahîm/ Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla!"* diye yazarak başlamasın söyledi. Kureyş'in elçisi Süheyl b. Amr buna itiraz ederek şöyle dedi: "Biz, Bismillahirrahmânirrahîm'i bilmiyoruz! Sen böyle yazma! Bunun yerine Bismikellahumme/Allah'ın adıyla diye yaz!" Efendimiz (s.a.v.) Süheyl'in teklifini kabul ederek, onun dediği gibi yazdırdı. Sonra Resulullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye: "Bu, Allah'ın Resulü Muhammed ile Amr'ın oğlu Süheyl'in üzerinde anlaştığı bir anlaşmadır" diye yazmasını emretti. Süheyl, buna da itiraz ederek: "Biz senin Allah'ın elçisi olduğunu kabul etseydik, seni Beytullah'tan engellemez ve seninle savaşmazdık. Sen böyle değil bunun yerine Abdullah'ın oğlu Muhammed diye yaz" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye Abdullah'ın oğlu Muhammed şeklinde yazmasını ve Allah'ın Resulü Muhammed yazısını silmesini emretti; Hz. Ali bu işi biraz ağırdan alınca, Resulullah (s.a.v.) bizzat kendi elleriyle Resulullah ifadesini silerek, Süheyl'in dediği gibi yazdırdı. Anlaşmanın geri kalan kısmı ise olaysız bir şekilde tamamlandı. Anlaşma sağlanır sağlanmaz Huzâa' kabilesi Resulullah'ın (s.a.v.) tarafına geçti. Bunlar ile Haşimoğulları arasında Abdulmuttalib zamanından beri zaten bir anlaşma bulunuyordu. Böylece onların Resulullah'ın (s.a.v.) safına geçmesi, bu kadîm anlaşmanın tekit edilmesi niteliği taşıyordu. Öte yandan Bekiroğulları ise Kureyş'ın safına geçti. (Müberkfûrî, *Rahiku'l-Mehtûm*, s. 329)

HUDEYBİYE ANLAŞMASININ BAZI MADDELERİ

- Resulullah (s.a.v.) o yıl dönecek; Mekke'ye girmeyecek, gelecek sene Müslümanlar Mekke'ye gelebilecek ve yanlarında binekleri, kılıçları da kınında olmak şartıyla, hiçbir karşı koymayla karşılaşmadan üç gün süreyle Mekke'de kalabilecekler.
- Taraflar arasında on yıl boyunca savaş olmayacak; orada insanlar güven içinde olacaklar ve iki tarafın hiçbiri diğerinin malına ve canına el sürmeyecek.
- Muhammed'in safına katılmak isteyen katılacak; müşriklerin safına katılmak isteyen de katılabilecek. Kendisine katılan kabile o kabileden sayılacak, dolayısıyla o kabileden gelecek herhangi bir saldırı o gruba saldırı kabul edilecek.
- Müşriklerden Müslümanlara sığınıp gelenler geri gönderilecek, Müslümanlardan Kureyş'e sığınan olursa geri döndürülmeyecek.

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir." (Fetih, 48/18)

HUDEYBİYE GAZVESİ

Hicrî, Zilkade 6/ Miladî, Mart-Nisan 628

Gatafan

Henakiye

Evs ve Hazrec

Sevîk Pazarı

Medine-i Münevvere

Zü'l-Hüleyfe

Müslümanlar, Zü'l-Huleyfe'ye vardıklarında namazlarını kılıp ve umre için ihrama girdiler. Resulullah (s.a.v.) da sayısı 70 deve olan kurbanlıkları belirleyip, işaretledi.

Yenbu'

Cüheyne

Hamra

Bedir

Efendimiz (s.a.v.) Hubeydiye ashabı hakkında şöyle buyurdu: "Ağacın altında biat edenlerden hiç kimse ateşe girmeyecektir." (Müslim, *Fedailü's-Sahabe*, 162; Ebû Davud, 4653)

Gatafan

Ümmü'l-Berk

İslam ordusunun Hudeybiye güzergahı

Süleym

Veddân

Rabiğ

Cuhfe

Müslümanlar Usfân'a geldiklerinde Büsr b. Süfyân Kureyş'ten haber getirdi ve şöyle dedi: *"Ya Resulullah! Kureyş, senin bu yolculuğundan haber alarak yola çıkmışlar, kaplan postlarına bürünerek, tüm savaş malzemelerini de yanlarına almış, senin onların yanına asla giremeyeceğin konusunda Allah'a yemin ederek Zî Tuva'ya gelmişler."*

Kudeyd

Kızıldeniz

Huzâa'

Kudayme

Kureyş, Müslümanlarla karşılaşmak üzere Beldeh'te birliklerini toparladı. Müslümanlara ise daha önceden su kaynağının başına gelmişlerdi...

Huleys

Dehban

Usfân

Lihyanoğulları

Cümûm

Beldeh

Huzeyl

Üşeyre

Seylü'l-Kebîr

Resulullah'ın Hudeybiye'ye giriş yaptığı istikamet

Cidde

Zî Tuvâ

Zahran Vadisi

Hevazin

HÜDEYBİYE

Mekke-i Mekerreme

Nahl-i Yemanî

Rıdvan Biatı'nın Gerçekleştiği Yer

Kinane

Kureyş

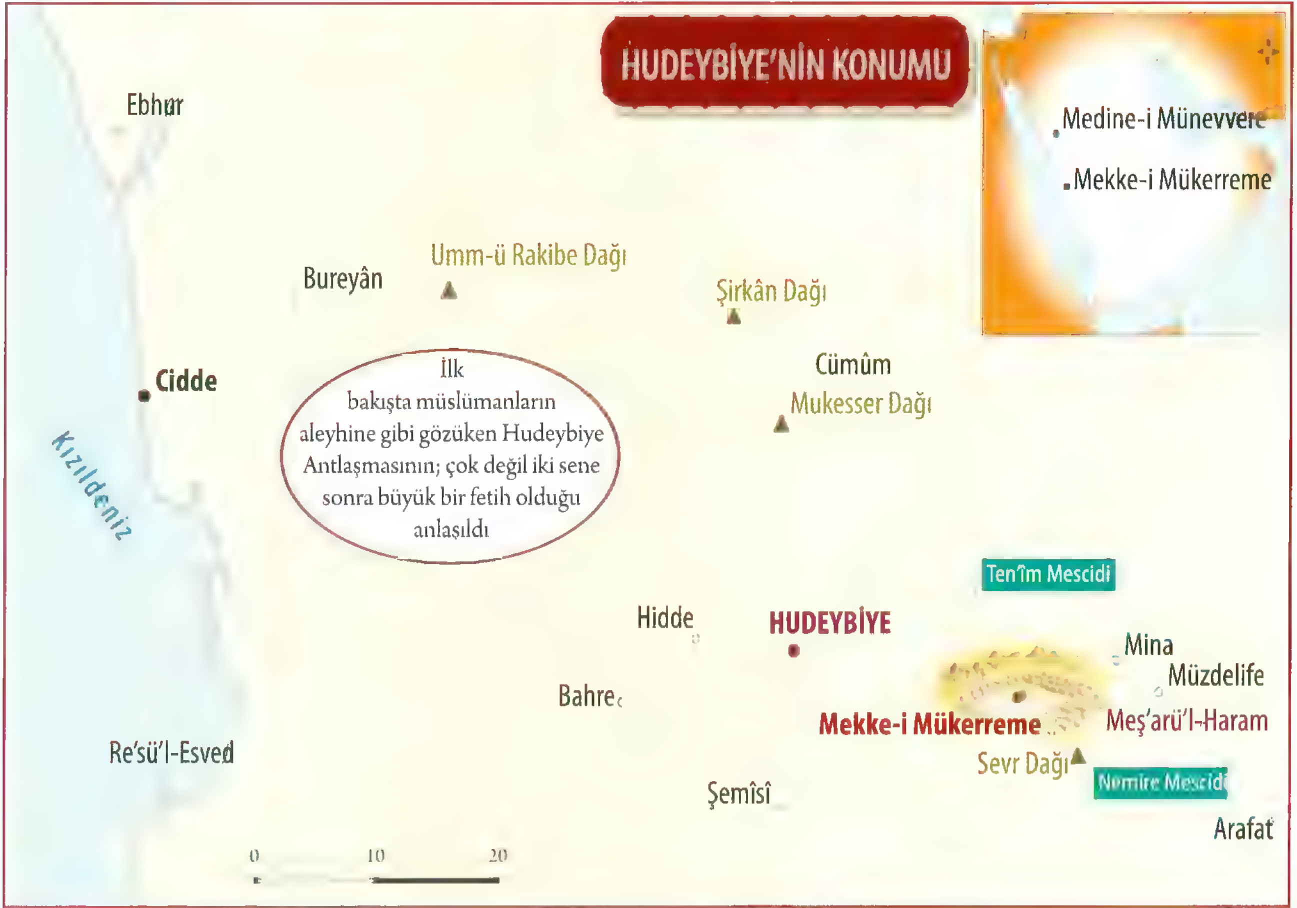
Taif

Sakif

Tihame

Mustâbe

0 25 50 75 100

Hudeybiye'nin uydu görüntüsü

Kral Abdulaziz tarafından yenilenen Hubeydiye mikatının başlangıç ve bitişini gösteren sınır taşı.

Eski Hudeybiye mescidinin kalıntıları

Harem sınırlarını gösteren eski ve yeni sınır taşları

Üçüncü Kısım

İSLAM DAVETİNİN YAYGINLAŞMASI
(RESULULLAH'IN (ﷺ) DAVET MEKTUPLARI)

MEDİNE

İSLAM DAVETİNİN YAYGINLAŞMASI (RESULULLAH'IN (s.a.v.) DAVET MEKTUPLARI)

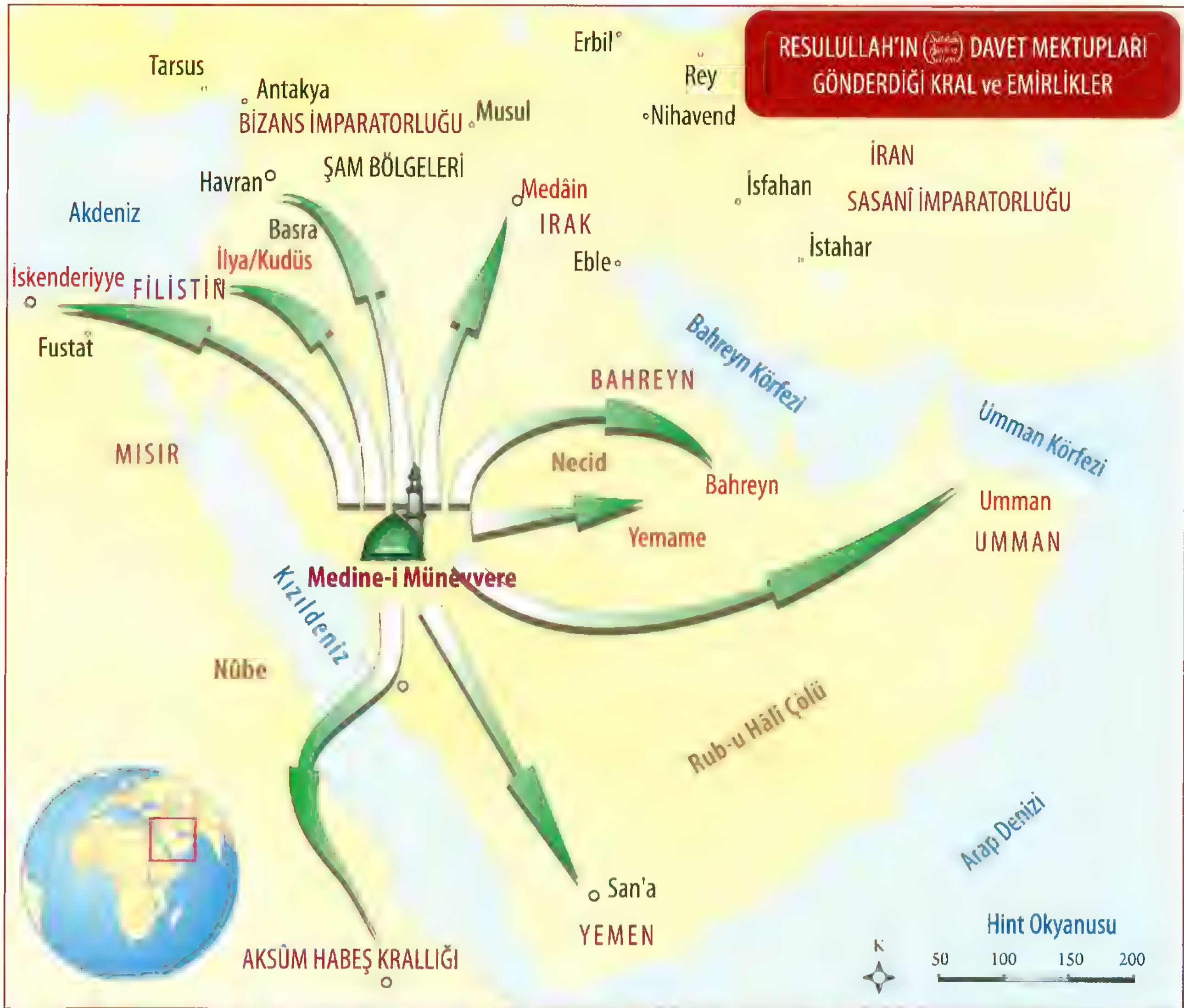
Hudeybiye Gazvesi, Fetih suresinin başında işaret edildiği gibi apaçık bir fetih/zafer olmuştur. Müslümanlar ve Mekke müşrikleri arasında gerçekleştirilen bu anlaşmanın bazı maddeleri, görünüşte müşriklerin lehine gibi görünse ve üstelik bir takım Müslümanlar da bu durumdan hoşnut olmasalar dahi, işin aslında bu şartlar, bir hikmete ve Allah Resulü'nün (s.a.v.) engin tecrübesi ve askeri dehasına binaen konulmuştur. Nitekim, zamanla barışın ortaya çıkardığı huzur ortamından Resulullah (s.a.v.) oldukça iyi istifade etmiş ve anlaşmanın olumsuzluklarını Müslümanların lehine çevirmeyi başarmıştır. Bu sayede İslam'ın evrensel çağırısının Arap Yarımadası'nın sınırlarını da aşarak daha geniş coğrafyalara ulaşması adına Resulullah (s.a.v.), çeşitli ülkelerin hükümdar ve emirlerine davet mektupları göndermiştir.

Allah Resulü (s.a.v.), bu dönemde çeşitli kral ve meliklere davet mektupları göndermenin yanı sıra, Medine ve çevresinin güvenliğini ciddi bir şekilde tehdit eden birtakım unsurlarla da uğraşmak zorunda kalmıştır. Şüphesiz bunların başında evvelden Medine'den çıkarılan Yahudiler gelmekteydi. Bu Yahudi kabileleri her fırsatta Arapları, Müslümanların aleyhine kışkırtıyor ve sürekli savaş çığırtkanlığı yapmaktaydılar. Resulullah (s.a.v.), Hudeybiye anlaşması ile bir nebze olsun Kureyş'in tasallutundan kurtulmanın vermiş olduğu elverişli ortam sayesinde Medine'nin güvenliğini sağlama adına söz konusu Yahudilerin üzerine yürümüş ve onları etkisiz hale getirmeye muvaffak olmuştur. Bu süreçte, bilahare müşrikler de Hudeybiye anlaşmasına muhalif hareket etmeleri üzerine Mekke'nin Fethi kaçınılmaz olmuştu. Nihayetinde Yüce Allah'ın da inayetiyle bu dönemde Mekke'nin Fethi başta olmak üzere tüm fetihler başarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sürece bir de Arabistan'ın çeşitli bölgelerinden gelen heyetlerin, topluluklar halinde İslam'a girmeleri de eklenince Arap Yarımadası büyük ölçüde İslamlaşmış ve yüzyıllardır süregelen karanlık cahiliye dönemi kapanmış, onun yerine Asr-ı Saadet olarak nitelenecek olan insanlık tarihinin iftiharı bir dönem yaşanmaya başlanmıştır.

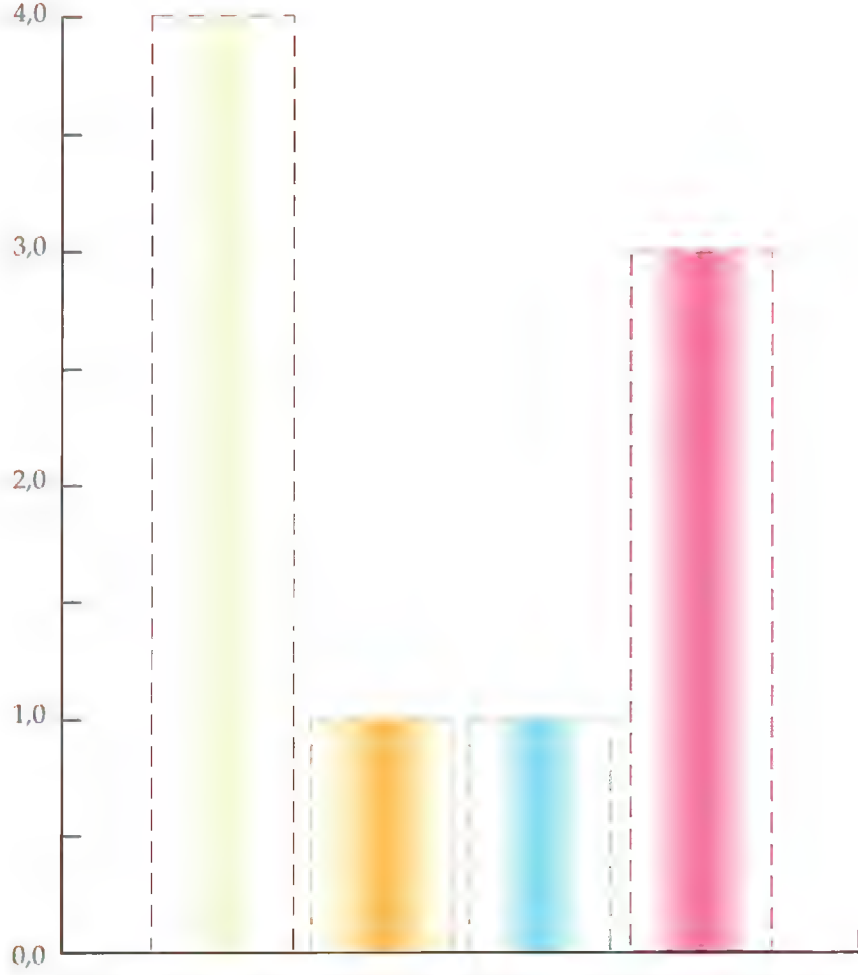

Resulullah'ın (s.a.v.) Davet Mektupları Gönderdiği Hükümdar ve Emirler

- Habeşistan Kralı: NECAŞİ
- Mısır Hükümdarı: MUKAVKIS
- Fars/İran Sasani İmparatoru: KİSRA
- Bizans İmparatoru/Rum Kayseri: HERAKLİYUS
- Bahreyn (Hicr) Hükümdarı: MÜNZİR b. SÂVÂ
- Yemame Reisi: HEVZE b. ALİ
- Gassanî Emirlikleri (Şam Bölgesi-Havran): HARİS b. EBÎ ŞEMER
- Umman Krallığı, Culendâ'nın'nin iki oğlu: CEYFER ve ABD
- Yemen Hükümdarı: HARİS b. HUMEYRÎ

Sıra No	Elçinin Adı	Mektubun Gönderildiği Kişi	Mektubun Gönderildiği Tarih	Mektubun Gönderildiği Yer	NETİCE
1	Dihye b. Halife el-Kelbî	Bizans İmparatoru Herakliyus (ö. 641)	Hicri, Muharrem, 7 Miladi, Mayıs, 628	İlya/Kudüs Filistin	Kendisi Müslümanlığa meyli olmasına rağmen, tebasından endişelenerek Müslüman olamadı.
2	Abdullah b. Hüzafe el-Sehmî	İran Kisrası Hüsrev Perviz (ö. 628)	Hicri, Muharrem, 7 Miladi, Mayıs, 628	Medâin – Irak	Allah Resulü'nün mektubunu yırtıp attı. Allah da onun mülkünü darmadağın etti.
3	Amr b. Ümeyye ed- Damrî	Habeşistan Kralı Necâşî (ö.630/631)	Hicri, Muharrem, 7 Miladi, Mayıs, 628	Habeşistan	Müslüman oldu ve kendisine gelen mektuba büyük bir ihtiram gösterdi.
4	Hatib b. Ebî Beltea'	Mısır Hükümdarı (Mukavkis /Cüreyc b. Minâ)	Hicri, Muharrem, 7 Miladi, Mayıs, 628	İskenderiyye Mısır	Müslüman olmadı ama Resulullah'ın elçilerine ikramda bulundu.
5	Alâ b. el-Hadramî	Bahreyn Kralı (Münzir b. Sâvâ)	Hicri, Zilkade, 8 Miladi, Şubat, 629	Hicr-i Bahreyn	Müslüman oldu ve onunla beraber kavmi de Müslüman oldu.
6	Salit b. Amr el-Âmirî	Yemame Emiri (Hevze b. Alî el-Hanefî)	Hicri, Muharrem, 7 Miladi, Mayıs, 628	Yemame – Necid	Müslüman olması için bazı şartlar ileri sürdü. Şartları kabul edilmezse Müslüman olmayacağını söyledi.
7	Şuccâ' b. Vehb el-Esedî	Gassanîlerin Emiri (Haris b. Ebî Şemer el-Gassânî)	Hicri, Muharrem, 7 Miladi, Mayıs, 628	Havran	Elçiye karşı çok saygısız davrandı ve Müslümanları Medine'ye saldırmakla tehdit etti.
8	Ayyâş b. Ebî Rebia el-Mahzûmî	Yemen Hükümdarı (Haris el-Humeyrî)	Hicri, 10 Miladi, 631	San'a – Yemen	Mektubu büyük bir saygı ile karşıladı ve daha sonra Müslüman oldu.
9	Amr b. Âs es-Sehmî	Umman Kralları (Culendâ'nın'nin iki oğlu; Ceyfer ve Abd)	Hicri, Zilkade, 8 Miladi, Şubat, 629	Umman	Giden elçiyi ve mektubu çok iyi karşıladılar ve Müslüman oldular.

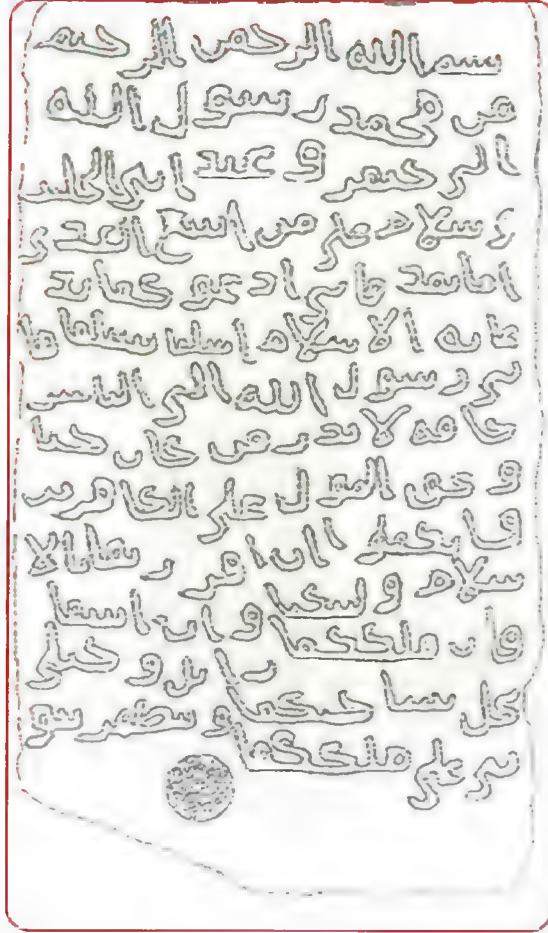

Müslüman olan Hükümdarlar

Müslüman olmayan Hükümdarlar

Müslüman olmayan ama elçilere ikramda bulunan Hükümdarlar

Müslüman olmayan, elçilere eziyet ve edepsizlikte bulunan Hükümdarlar

بسم الله الرحمن الرحيم
من محمد رسول الله
الى جيفر و عبد ابنى الجلند
ى سلام على من اتبع الهدى
اما بعد فانى ادعوكما بدعا
ية الاسلام اسلما تسلما فا
نى رسول الله الى الناس
كافة لانذر من كان حيا
و يحق القول على الكافرين
فانكما ان اقررتما بالا
سلام وليتكما وان ابيتما
ان تقرا بالاسلام فان ملككما
زائل عنكما و خيلى تحل
بساحتكما و تظهر نبو
تى على ملككما

Resulullah'ın (s.a.v.) Umman Kralları Culendâ'nın oğulları Ceyfer ve Abd'e gönderdiği Mektup

"Selam hidayet yoluna tabi olanlar üzerine olsun.

Sizin her ikinizi İslâm'ın davetine çağırıyorum. İslâm'a tabi olun ve kurtuluşa erin. Zira ben, Allah'ın tüm canlıları uyarmak üzere ve va'dini kâfirler üzerinde tamamlaması için tüm insanlığa gönderdiği elçisiyim.

İmdi eğer her ikiniz de İslâm'ı tanırsanız her ikinize de iktidar vereceğim. Ama ikiniz de kabul etmeyi reddederseniz ikinizin de krallığı sizden uzaklara yok olup gidecektir. Süvarilerim ülkenizde ordugâh kuracaklar ve peygamberlik vasfım krallığınıza galip gelecektir."

(İbn Kayyım, *Zadü'l-Mead*, c.3, s. 693)

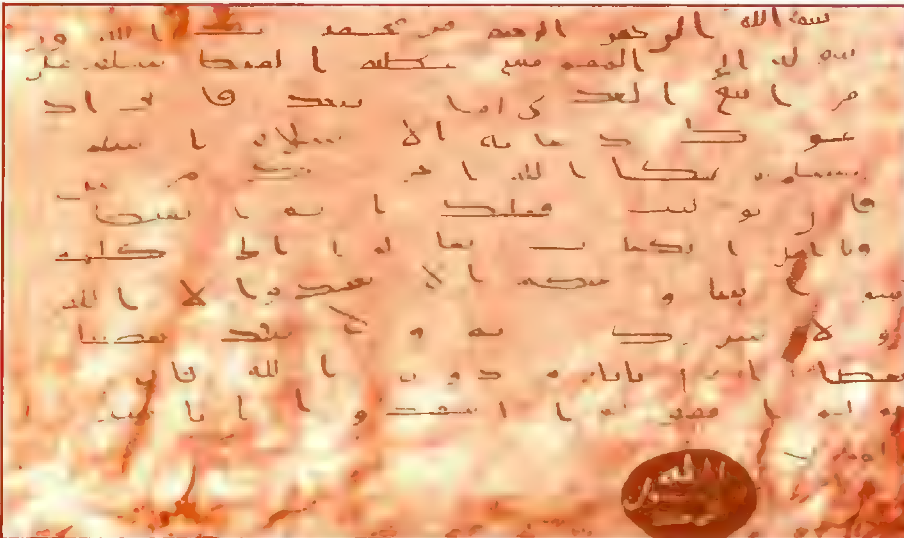
Resulullah'ın (s.a.v.) Mısır Hükümdarı Mukavkıs'a gönderdiği Mektup

"Bismillahirrahmânirrahîm!

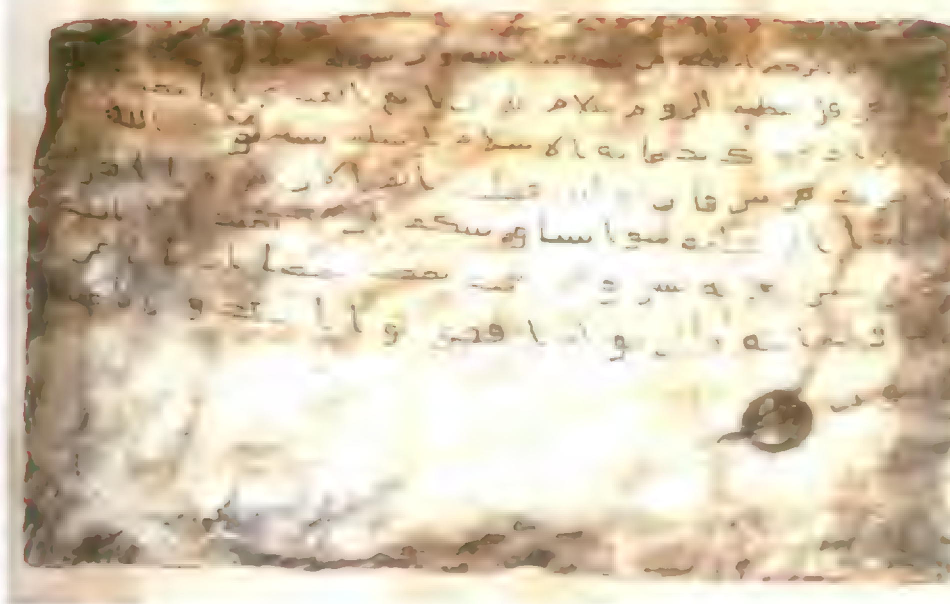
Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den, Kıbtîlerin Büyüğü Mukavkıs'a!.. Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun!

"Bu dua ve temenniden sonra ben, seni İslâm'a davet ediyorum. Müslüman ol ki selâmete eresin. Müslüman ol ki Allah ecrini, mükâfatını iki kat versin. Eğer bu davetimden yüz çevirirsen, Kıbtîlerin günahı senin boynuna olsun!

De ki: Ey Ehli Kitap!.. Bizimle sizin aranızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabler edinmeyelim.' Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: 'Şahit olun ki biz Müslümanlardanız' deyin." (Âli İmrân, 64) (İbn Sa'd, *Tabakat*, c.1, s. 260; Taberi, *Tarih*, c.2, s. 288)

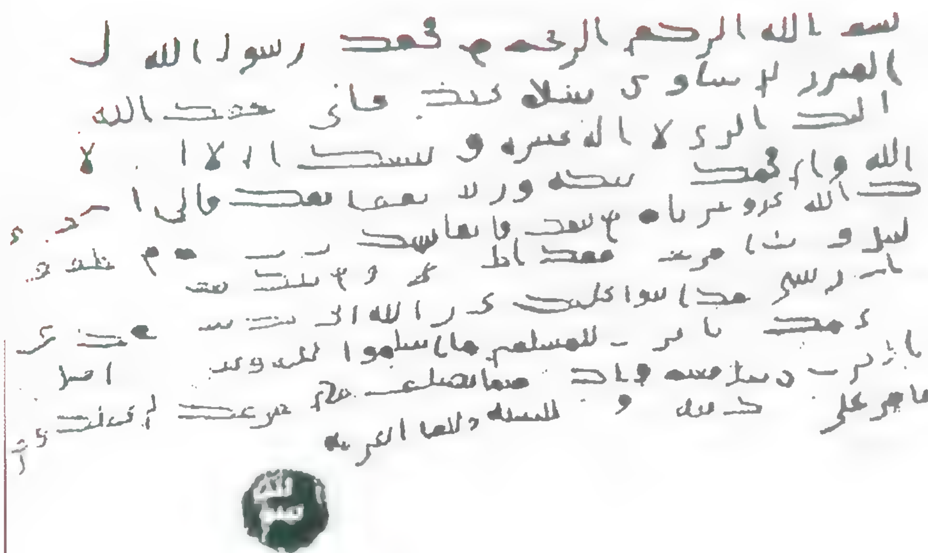
Resulullah'ın (s.a.v.) Rum Kayseri Herakliyus'a gönderdiği Mektup

Rahman ve Rahim Allah adıyla… Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed'den, Rum Kayseri Herakl'e… Selam hidayete tabi olanların üzerine olsun. Seni İslam'a davet ediyorum; Müslüman ol, kurtul. Müslüman ol ki, Allah sana ecrini iki kat versin. Yüz çevirirsen bütün halkının günahı da senin boynunadır. ***"De ki: Ey Ehli Kitap!.. Bizimle sizin aranızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabler edinmeyelim.' Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: 'Şahit olun ki biz Müslümanlardanız' deyin."*** (Âl-i İmrân, 64) (İbn Sa'd, *Tabakat*, c.1, s. 259; Taberi, *Tarih*, c. 2, s. 288)

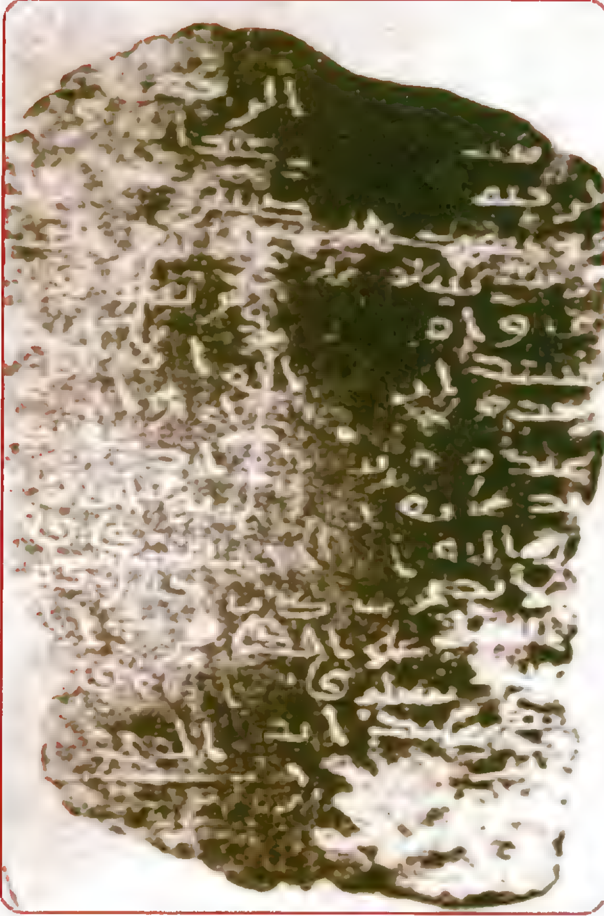

Resulullah'ın (s.a.v.) Bahreyn Kralı Münzir bin Sâvâ'ya gönderdiği Mektup

Bismillahirrahmanirrahim; Hidayete uyanlara selam olsun! Bundan sonra derim ki, Ben seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman ol, kurtuluş bul! Allah, (c.c.) sahip olduğun hükümdarlığı yine sen de bırakır. Şunu da iyi bil ki, dinim; develerin ve atların gidebilecekleri yerlere kadar uzanacak ve hakim olacaktır.

(Taberi, *Tarih*, c. 2, s. 289)

Resulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) İran Kralı Kisra'ya gönderdiği Mektup

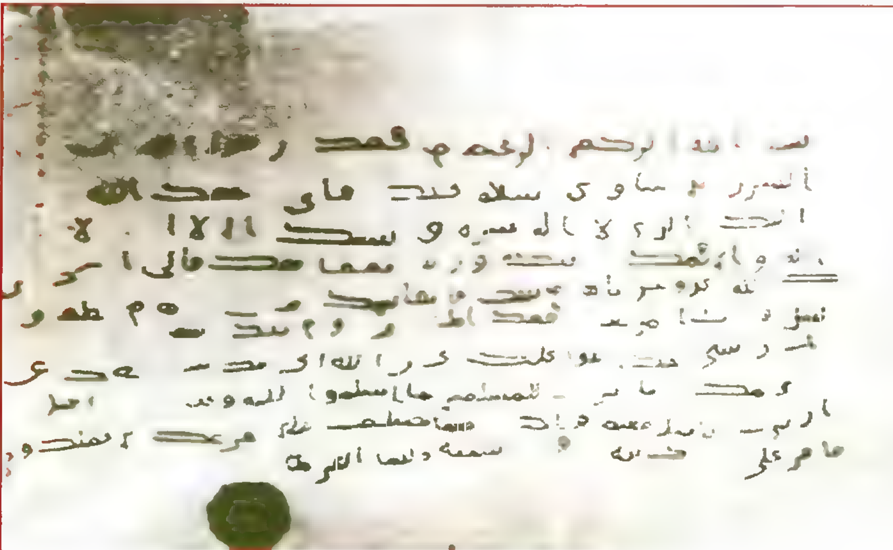
"Bismillahirrahmanirrahim!
Allah'ın Resûlü Muhammed'den,
Farsların Büyüğü Kisrâ'ya!

"Doğru yolda gidenlere, Allah'a ve Peygamberine iman edenlere, bir Allah'tan başka ilah olmadığına, Onun hiçbir ortağı da bulunmadığına ve Muhammed'in Onun kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun! "Ben, seni İslâma dâvet ediyorum "Çünkü ben; Bütün insanlara 'hayatı olan kişilere (gelecek tehlikeleri) haber vermek ve kâfirlere o söz hak olmak için (azap sözü gerçekleşmesi için)' peygamber olarak gönderildim "Müslüman ol ki, selâmete eresin! Eğer, dâvetimden yüz çevirirsen, mecusî kavminin günahı senin boynuna olsun!"

(Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/243; İbn Sa'd, *Tabakat*, c.1, s. 259; Taberi, *Tarih*, c. 2, s. 295)

Resulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Gassani Hükümdarı Haris'e gönderdiği Mektup

"Rahman ve Rahim Alah adıyla...
Allah'ın Rasûlü Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den Ebû Şemmer oğlu Hâris'e.
Selâm hidâyete uyan, bana imân edip nübüvvetimi tasdik edenler üzerine olsun.
Seni, eşi ve benzeri olmayan tek bir Allah'a imân etmeğe dâvet ediyorum. Kabûl ettiğin takdirde, yerinde hükümdar olarak kalacaksın.

(İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 1, s. 261; İbn Kayyım, *Zadü'l-Mead*, c. 3, s. 697)

Resulullah'ın Habeş Kralı Necaşi'ye gönderdiği Mektup

"Rahman ve Rahim Allah adıyla...

Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Habeş Meliki Necâşî'ye.

Ey Melik, Müslüman ol. Ben, kendisinden başka ilâh olmayan, Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin (gibi yüce sıfatlarla muttasıf) Allah'ın sana olan nimetlerinden dolayı mesrûrum, senin adına hamdediyorum. Şehâdet ederim ki, Meryem'in oğlu İsâ, Allah'ın ruhu ve kelimesidir. O'nu hiç evlenmemiş, tertemiz ve çok iffetli bir hanım olan Meryem'e ilka etti. Böylece Meryem İsâ'ya hâmile oldu. Âdem'i (anasız-babasız) kudretiyle yarattığı gibi, İsâ'yı da (babasız) olarak ruhundan ve nefhinden/nefesinden yarattı.

Ey Melik! Seni eşi ve benzeri olmayan tek bir Allah'a itâata, bana uymaya ve bana Allah'tan gelene imâna dâvet ediyorum. Çünkü ben Allah'ın Peygamberiyim. Seni ve askerlerini Allah'ın dinine çağırıyorum. Ben size tebliğ ve nasihat ettim. Nasihatımı kabûl edin.

Selâm hidâyete uyanlara olsun...

(İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 1, s. 258; İbn Kesir, *es-Sîre*, c.2, s. 41)

Necâşi'nin Resulullah'a Cevabî Mektubu

"Rahman ve Rahim Allah adıyla...

Necaşi Ashame'den Allah'ın Rasûlü Mahammed'e

Ey Allah'ın Peygamberi, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketi üzerine olsun.

Ey Allah'ın Rasûlü, Hz. İsâ hakkındaki açıklamaları içeren mektubunuz bana ulaştı. Göklerin ve yerin Rabbi olan Allah'a yemin ederim ki, Hz. İsa da, kendisiyle ilgili olarak, zikrettiğinizden ziyâde birşey söylememiştir. O'nun söyledikleri de, sizin buyurduğunuz gibidir. Bize tebliğ ettiğiniz şeyleri öğrendik. Amcanız oğlu (Câfer) ve arkadaşlarıyla tanıştık. Ben şehâdet ederim ki sen, Allah'ın geçmiş Peygamberleri tasdik eden, sözünde sâdık Rasûlüsün. Sana bîat ettim, (daha önce) amcanız oğluna bîat ederek, âlemlerin Rabb'ı Allah Teâla'ya imân edip Müslüman olmuştum. (İbn Kesir, *es-Sîre*, c.2, s. 43)

Resulullah'ın Mührü

GÂBE GAZVESİ
(Hicrî, Muharrem 7/Miladî, Mayıs-Haziran 628)

Uyeyne b. Hısn el-Fizârî, Gatafan kabilesinden Abdullahoğullarıyla birlikte Peygamberimiz'in (s.a.v.) Gâbe'deki otlamakta olan develerine baskın yaparak onları alıp götürdü. Bu baskın sırasında Ebû Zer el-Ğifari'nin oğlu öldürüldü, hanımı ise esir edildi.

Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Süvarileri! Atlarınıza bininiz" diye yardım çağrıları yapıldı. Bu şekil bir çağrı ilk kez yapılıyordu. Allah Rasulü (s.a.v.) demirden örülmüş zırhı içerisinde, tam silahlı vaziyette atına bindi. Zırhını giymiş, tam tekmil hazır olarak Peygamberimiz'in (s.a.v.) yanına gelen ilk kişi Mikdâd b. Amr oldu. Allah Rasûlü (s.a.v.) ona mızrağına sancağı bağlayarak: ***"Sen git, süvariler sana erişecektir. Ben de ardından geleceğim"*** buyurdular. Resulullah (s.a.v.) bu gazvede, Abdullah b. Ümmü Mektûm'u Medine'de vekil olarak bırakmıştır.

Bu arada daha önce o bölgeye gönderilmiş olan Seleme b. Ekvâ' yaya olarak baskıncılara yetiştir. Onları oka tutarken şöyle haykırır:

"Alın bakalım! Ben Ekva'nın oğluyum.
Bugün, alçakların öleceği gündür."

Seleme, Zû Kard'a vardığında sözkonusu develerin hepsini aldığı gibi, ayrıca baskıncılardan otuz da kaftan ele geçirmiştir. Seleme der ki: "Allah Rasûlü (s.a.v.) ve süvariler akşamleyin bize yetiştiler. "Ey Allah Rasûlü! Şüphesiz baskıncılar şimdi susuzdur. Beni, yüz kişiyle beraber gönderseniz de ellerinde bulunan develeri kurtarıp, su kaplarını da alsam" dedim. Allah-Rasûlü (s.a.v.): ***"Gücün yettiğince onlara yumuşak davran"*** buyurdular. Daha sonra ***"Şimdi onlar Gatafanlıların toprağında ziyafet çekiliyordurlar"*** dedi.

Yardım çağrıları Medine'deki Amr b. Avfoğulları'na ulaştığında, onlar derhal çağrıya kulak verdiler. Bir kısmı at ve develerine binmiş halde, bir kısmı da yaya oldukları halde Zû Kard'da, Allah Rasûlü'ne (s.a.v.) katıldılar.

Abdülmü'min b. Halef der ki: "Ashab on sağmal deveyi baskıncılardan kurtarmış, geri kalan on deveyle de baskıncılar kaçıp kurtulmuştur." Ben derim ki: Bu açık bir hatadır. Sahiheyn'da ashabın bütün develeri baskıncılardan kurtardıkları rivayet edilmiştir. Müslim'in, Seleme'den rivayet ettiği metni ise şöyledir: "Allah'ın (c.c.) yaratmış olduğu, Allah Rasûlü'ne (s.a.v.) ait bulunan develeri arkama almış, ayrıca onlardan otuz tane de kaftan ele geçirmiştir." (İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, s.278-279)

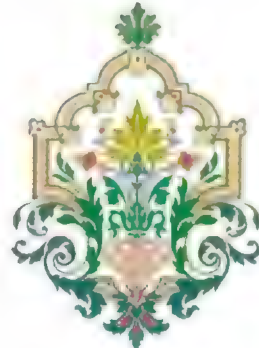
Gâbe

Bu isim zikretmiş bulunduğumuz *Zû Kard* gazvesi kıssasında geçmektedir. Burası Uhud dağının en ücra köşelerinden birinde; Kanat Vadi'sinden kuzeye doğru uzanan Halil'deki Nakmî Vadisi'nin civarında yer alır. Halil'in tamamını Gâbe'den saymak da mümkün. Halil ise Kanat, Buthan ve Akîk vadilerini birleşmesinden oluşan büyük bir Medine Vadisidir.

Zû Kard

Bu isim de *Zû Kard* gazvesi kıssasında geçmektedir ki, bu savaşın nedeni açıklandığı üzere Uyeyne b. Hısn el-Fizârî'nin Resulullah'ın (s.a.v.) Gâbe'deki develerini gasp etmesiydi.

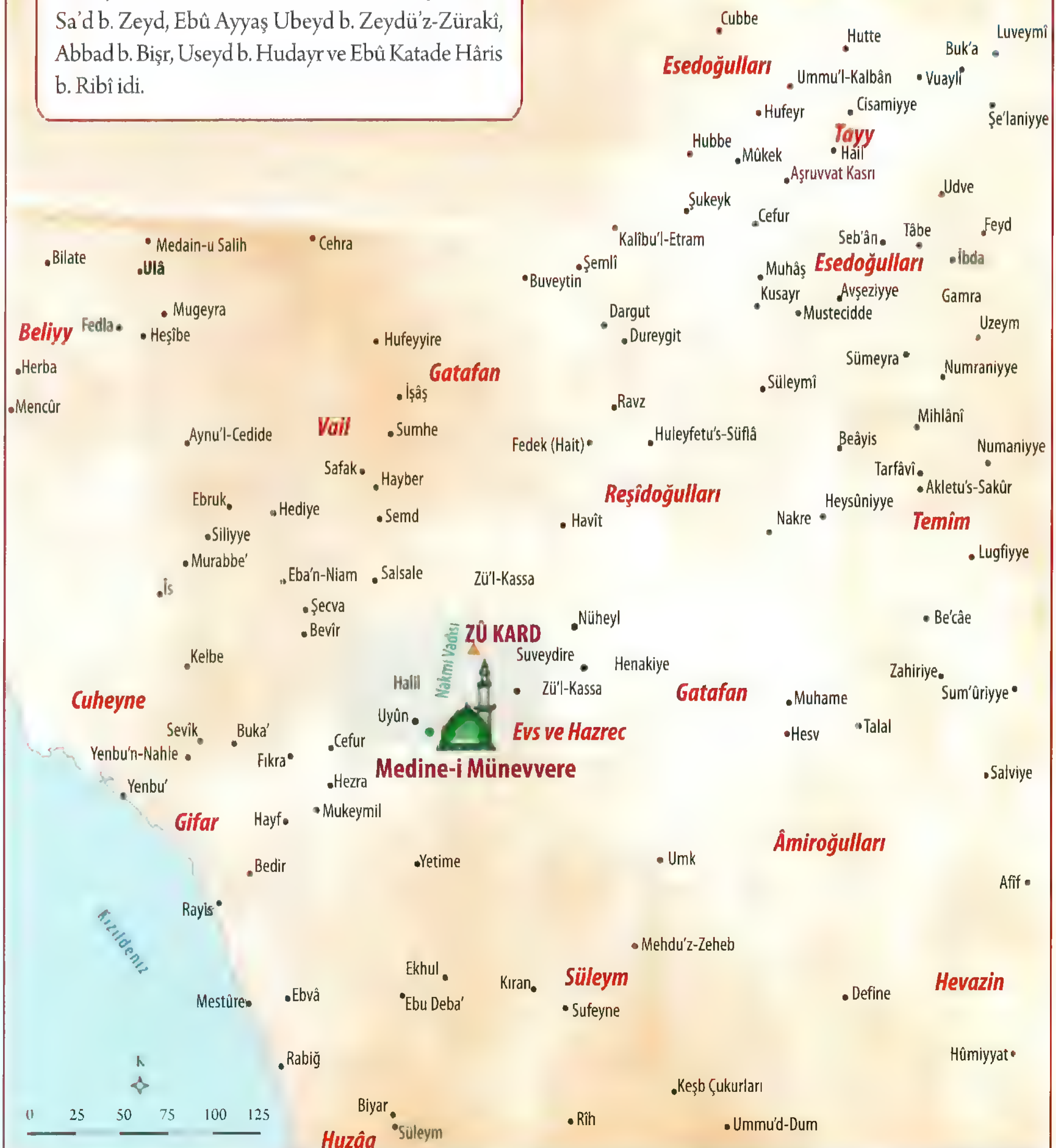
Kard, Nakmî Vadisi'nin üst kısmında, Medine'nin yaklaşık 35 km kuzey doğusunda Hetîm kabilesinden Reşidoğulları'nın yaşadığı yerlerde bulunan siyah bir dağdır. (el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 250-251)

GÂBE GAZVESİ

(Hicrî, Muharrem 7/Miladî, Mayıs-Haziran 628)

Efendimiz, (s.a.v.) *Zû Kard* bölgesine ulaşınca öncü bir birlik çıkararak, kaçan düşmanı yakalamaları için gönderdi. O öncü birlik on bir kişiden oluşuyordu. Bunların üçü muhacir, sekizi ise ensardandı. Muhacirler; Mikdad b. Amr, Muhriz b. Nadle, Ukkaşe b. Mihsan'dı. Ensardan olanlar ise şunlardı: Sa'd b. Zeyd, Ebû Ayyaş Ubeyd b. Zeydü'z-Zürakî, Abbad b. Bişr, Useyd b. Hudayr ve Ebû Katade Hâris b. Ribî idi.

Medine'nin kuzey batısında yer alan sellerin toplandığı Gâbe'den değişik manzaralar.

Ğabe bölgesinden görünümler

HAYBER GAZVESİ

Hicri, Muharrem 7 / Miladi, Mayıs-Haziran 628

Resulullah (ﷺ), Hudeybiyye anlaşmasından ardından Kureyş öncülüğünde oluşan üçlü ittifaktan gelecek saldırıdan emin olduktan sonra, Müslümanlar için son derece büyük tehdit oluşturan Yahudiler ve Necid kabilelerinden hesap sorma zamanının geldiğini düşünüyordu. Bu iki sorun halledilirse bölgede bütünüyle güvenlik sağlanmış olacaktı. Böylece Müslümanlar, bitmek bilmeyen çatışma ve savaş ortamından bir nebze olsun kurtularak, asıl önemli olan İslam davetinin hızlı bir şekilde yayılması için uygun bir ortama kavuşacaklardı. Bu çerçevede Resululah (ﷺ) işe Hayber'den başlamayı düşündü. Zira, o yıllarda Hayber, kirli oyunların, desiselerin ve provakosyonların, kışkırtmaların, savaş çığırtkanlıklarının merkezi konumunda bir yer olmuştu. Dolayısıyla bu, Müslümanların öncelikle halletmesi gerektiği bir sorun haline gelmişti.

Hayber'i böyle alçaklıkların merkezi konumuna getiren unsur, hiç şüphesiz oranın yerlileri olan Benû Kurayza Yahudileri idi. Bunlar, her fırsatta, Müslümanlara karşı toplulukları kışkırtıp organize eden, aldatma ve ihaneti özendiren ve hatta Medine'de bulunan Münafıklarla istihbarat ağı oluşturup ilişki kuran, o da yetmedi mi Gatafan kabilesi ve bedevi Arap kabilleri –ki bunlar Hendek'te müşrik ittifak ordusunun üçüncü kanadını oluşturuyorlardı- sürekli iletişim halinde olmuşlardı. Ne zaman onların kışkırtmaları ile ortaya çıkan bir savaş meydana gelse, bu Müslümanlar hem maddi hem manevi yönden uzun süren sıkıntıların başlangıcı oluyordu. Müslümanlar her ne kadar bir takım seriyyeler göndermekle, Sellam b. Ebî Hukayk, Üseyr b. Zarim gibi Yahudi fitnecilerin başlarını ortadan kaldırmış olmayı başarmışsalar da, bu nihayi bir sonuç getirmemiştir. Zira Yahudiler Kureyş'e nispeten sosyo-ekonomik konumları itibariyle daha güçlü bir topluluk teşkil ediyorlardı.

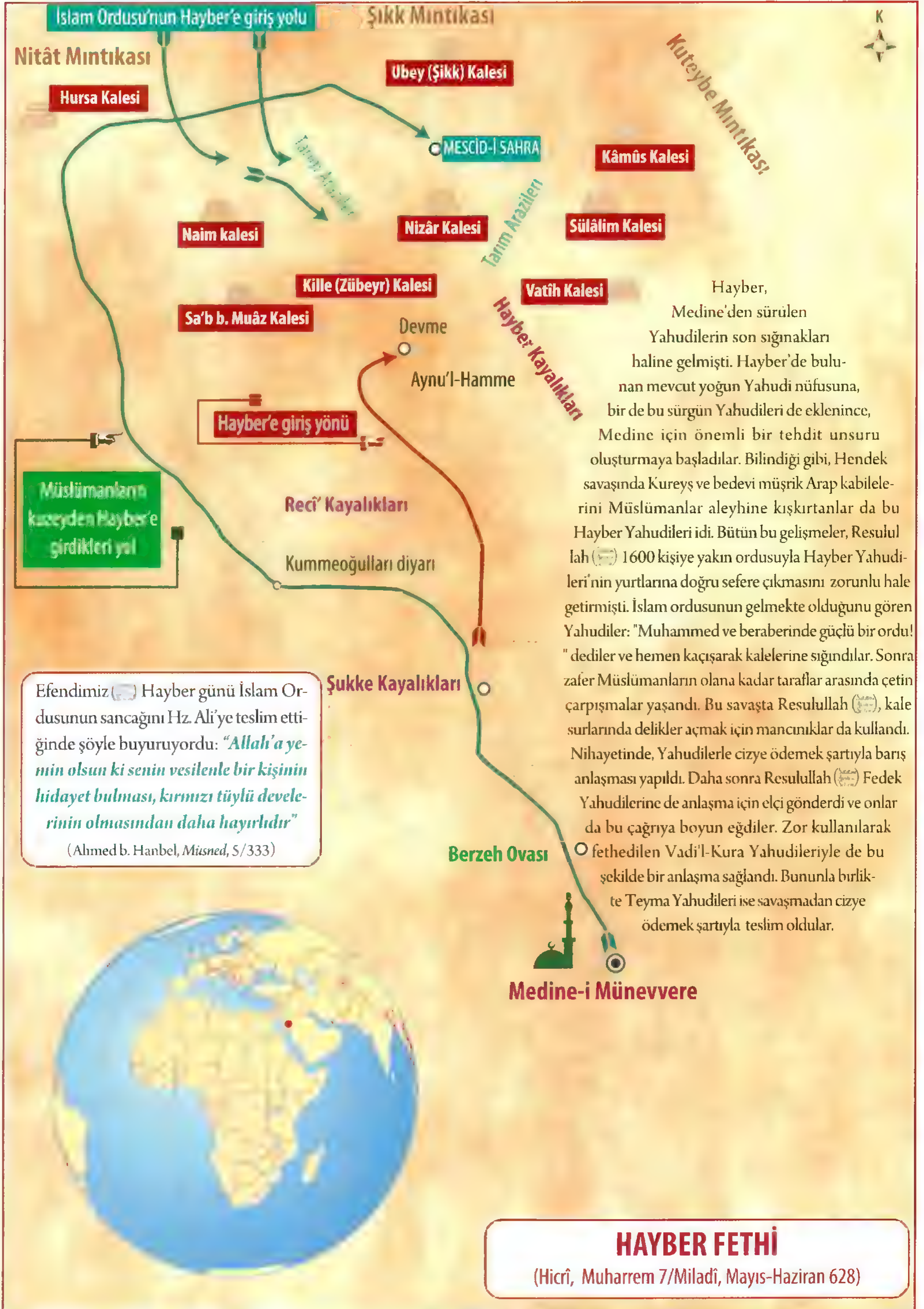
Nihayetinde, Hudeybiye ile Kureyş'ten gelecek tehlikelerin önü bir nebze olsa da kesilmiş ve artık Hayber'de sağlam kalelerin içine sığınmış hain Yahudilerden hesap sorma günü gelip çatmıştı. (Mübarekfûrî, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 350)

Hayber

Resulullah'ın (ﷺ) ilgili gazvesinde adı geçen bu yer, Şam tarafına giden bir kişi için Medine'den 8 konaklık mesafededir. (Yaklaşık 151 km.) Sekiz kalesi, hurma bahçeleri ve tahıl tarlaları ile ünlü bir şehirdir. Şehri çevreleyen kalelerin isimleri ise şöyledir:

Nâim (Mes'ud b. Mesleme bu burçtan üzerine atılan bir kaya ile şehit edilmiştir), *Kamûs, Şikk,* (Ubey) *Nizâr, Sülâlim, Vatih, Kille* (Zübeyr) ve *Ketîbe* (Said b. Muaz)'dir. Hayber sözcüğüne gelirsek, bu Yahudi dilinde (İbranice'de) *Kale* anlamına gelmektedir ki, şehrin ismi de buradan gelmektedir. Resulullah (ﷺ) buranın tamamını hicretin yedinci yılı, bir görüşe göre de sekizinci yılı fethetmiştir. (Yakût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, c. 2, s. 409)

Efendimiz (ﷺ) Hayber günü İslam Ordusunun sancağını Hz. Ali'ye teslim ettiğinde şöyle buyuruyordu: ***"Allah'a yemin olsun ki senin vesilenle bir kişinin hidayet bulması, kırmızı tüylü develerinin olmasından daha hayırlıdır"*** (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/333)

Hayber, Medine'den sürülen Yahudilerin son sığınakları haline gelmişti. Hayber'de bulunan mevcut yoğun Yahudi nüfusuna, bir de bu sürgün Yahudileri de eklenince, Medine için önemli bir tehdit unsuru oluşturmaya başladılar. Bilindiği gibi, Hendek savaşında Kureyş ve bedevi müşrik Arap kabilelerini Müslümanlar aleyhine kışkırtanlar da bu Hayber Yahudileri idi. Bütün bu gelişmeler, Resulullah (ﷺ) 1600 kişiye yakın ordusuyla Hayber Yahudileri'nin yurtlarına doğru sefere çıkmasını zorunlu hale getirmişti. İslam ordusunun gelmekte olduğunu gören Yahudiler: "Muhammed ve beraberinde güçlü bir ordu!" dediler ve hemen kaçışarak kalelerine sığındılar. Sonra zafer Müslümanların olana kadar taraflar arasında çetin çarpışmalar yaşandı. Bu savaşta Resulullah (ﷺ), kale surlarında delikler açmak için mancınıklar da kullandı. Nihayetinde, Yahudilerle cizye ödemek şartıyla barış anlaşması yapıldı. Daha sonra Resulullah (ﷺ) Fedek Yahudilerine de anlaşma için elçi gönderdi ve onlar da bu çağrıya boyun eğdiler. Zor kullanılarak fethedilen Vadi'l-Kura Yahudileriyle de bu şekilde bir anlaşma sağlandı. Bununla birlikte Teyma Yahudileri ise savaşmadan cizye ödemek şartıyla teslim oldular.

Savaşa Hazırlık ve Fetih Müjdesi

Hayber'e girmeye hazırlanılan gece birkaç kez saldırı denemelerinin ardından olduğunu söyleyenler de vardır- Resulullah (ﷺ) şöyle buyurdu: *"Yarın sancağı, Allah'ın ve Resulünün sevdiği, onun da Allah'ı ve Resulünü sevdiği bir kimseye vereceğim ki, Allah onun eliyle fethi nasip edecek!"*[45] Sabah olunca insanlar erkenden Resulullah'ın (ﷺ) yanına geldiler. Herkes sancağın kendisine verilmesini arzu ediyordu. Bunun üzerine Allah Resulü (ﷺ): *"Ali nerede?"* diye sordu. "Ya Resulullah! O, gözünden rahatsızdır" dediler. Bunun üzerine Resulullah'ın (ﷺ) yanına gelmesi için Ali'ye adam gönderdiler. Hz. Ali, Resulullah'ın (ﷺ) huzuruna gelince, Efendimiz (ﷺ), onun gözüne üfledi ve şifa için dua etti. Hemen sonrasında Hz. Ali'nin gözü, sanki hiç rahatsızlanmamış gibi iyileşti. Ardından Resulullah (ﷺ) sancağı Hz. Ali'ye teslim etti. Hz. Ali bunun üzerine: "Ya Resulullah! Bizim gibi (Müslüman) oluncaya kadar onlarla savaşacak mıyız? Resulullah (ﷺ): *"Elçilerine emir ver ki, onların memleketine vardıklarında, onları İslam'a davet etsinler ve onlar üzerindeki Allah'ın haklarını hatırlatsınlar. Allah'a yemin olsun ki, senin vesilenle bir kişinin hidayet bulması, kırmızı tüylü develerin olmasından daha hayırlıdır!"*[46] buyurdu. (Mübarekfûri, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 354)

Hayber Kaleleri

Hayber kaleleri, iki kısma ayrılır. Birinci kısımda şu beş kale bulunuyordu:

- ***Nâim Kalesi***
- ***Sa'b b. Muaz Kalesi***
- ***Zübeyr Kalesi***
- ***Ubey Kalesi***
- ***Nizâr Kalesi***

Yukarıdaki kalelerden ilk üçü Nitât denen bölgede yer alıyordu. Geri kalan iki kale ise Şıkk denen bölgede yer alıyordu.

İkinci kısım ise Kuteybe olarak bilinirdi ve orada sadece şu üç kale bulunuyordu:

- ***Kamûs Kalesi;*** Benû Nadir'den Ebu'l-Hukaykoğulları'nın kalesi idi.
- ***Vatîh Kalesi***
- ***Sülalim Kalesi***

Hayber'de, yukarıda isimleri zikredilen meşhur sekiz kalenin yanısıra başka kale ve surlar da bulunmaktaydı. Ancak, bunlar hem küçük hem de savunma bakımından ötekilerinden daha zayıf kalelerdi. Savaş esnasında şiddetli çarpışmalar daha çok birinci kısımdaki kalelerin önünde cereyan etmişti. Diğer kısım kaleler ise, içindeki savaşçıların çokluğuna rağmen savaşmadan teslim olmuşlardır. (Mübarekfûri, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 354-355)

Cafer b. Ebî Talib'in Dönüşü ve Eş'arîler

Bu gazve esnasında Resulullah'ın (ﷺ) Habe-şistan muhacirleri amcaoğlu Cafer b. Ebî Talib ve arkadaşları Habeşistan'dan gelip, Hayber yolu üzerinde Efendimiz'e (ﷺ) yetiştirler. Onlarla beraber aynı zamanda Ebû Mûsa el-Eş'arî ve arkadaşları da gelmişlerdi.

Ebû Musa şöyle anlatır: "Biz Yemen'de iken Resulullah'ın yola çıktığı haberini almıştık. Bunun üzerine ben ve iki kardeşim ve kavmimizden 50 kadar kişi ile birlikte O'na (ﷺ) hicret etmek üzere yola koyulduk. Bir gemiye binmiştik, gemi bizi Necaşî'nin memleketi Habeşistan'a bıraktı. Orada Cafer ve arkadaşları ile karşılaştık. Cafer, Resulullah'ın (ﷺ) onları buraya gönderdiğini ve bizim de burada kalmamızı teklif etti. Biz de Hayber'in fetih gününe kadar Habeşistan'da Cafer ile birlikte kaldık. Daha sonra beraberce yola çıkıp, Hayber'de Efendimiz'e (ﷺ) yetiştik. Resulullah (ﷺ) bize ve gemide Cafer ile birlikte bulunan kimselere de ganimetten paylar verdi. Halbuki, savaşa katılmayanlara ganimetten pay verilmiyordu.

Cafer ile buluştuğu anda Resulullah (ﷺ), onu gözlerinden öperek kucakladı ve şöyle buyurdu: *"Vallahi! hangisine sevineceğimi bilemiyorum; Hayber'in fethine mi yoksa Cafer'in gelişine mi?"* (Dârekutni, *Kitabu'l-Uhve ve'l-Ehavât*, s. 41; İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 4, s. 34, 35; Hakîm, *Müstedrek*, 3/211)

Kafilenin gelişi, Resulullah'ın (ﷺ) Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi elçi olarak Necaşî'ye yollaması ve Cafer'in geri gönderilmesini taleb edişinin ardından gerçekleşmiştir. Necaşî, muhacirleri atlara bindirerek uğurlamıştır. Aslında bu kafile, yanlarında çocuk ve hanımları da bulunan 16 kişi idi. Diğerleri ise onlardan önce Medine'ye dönmüşlerdi. (Mübarekfûri, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 354 355)

[45] Buhari, *Cihad ve's-Siyer*, 102; *Meğazi*, 38; Muslim, *Fedailü's-Sahabe*, 34

[46] Hz. Ali, sancağı eline alınca, büyük bir coşku ile Hayber'in meydanında haykırmaya başladı. İşte o anda Efendimiz (ﷺ) hidayeti insanlara ulaştırmanın ne kadar önemli olduğunu öğretme adına, yukarıdaki sözü söyledi. Bazı rivayetler de ise bu söz şöyle geçmektedir: *"Bir insanın hidayetine vesile olman, güneşin üzerine doğup, battığı tüm toprakların fethinden daha hayırlıdır."* İbn Kesir, *el-Bidaye*, c.4, s. 185; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/333

Üstte, Vatih Kalesi; altta ise içerisinde Tevrat kitabelerinin bulunduğu Sülâlim Kalesi.

Kamûs Kalesi'nin Karkâa' tarafından görünüşü

Kadîm Hayber'in merkezinde bulunan hurma bahçeleri

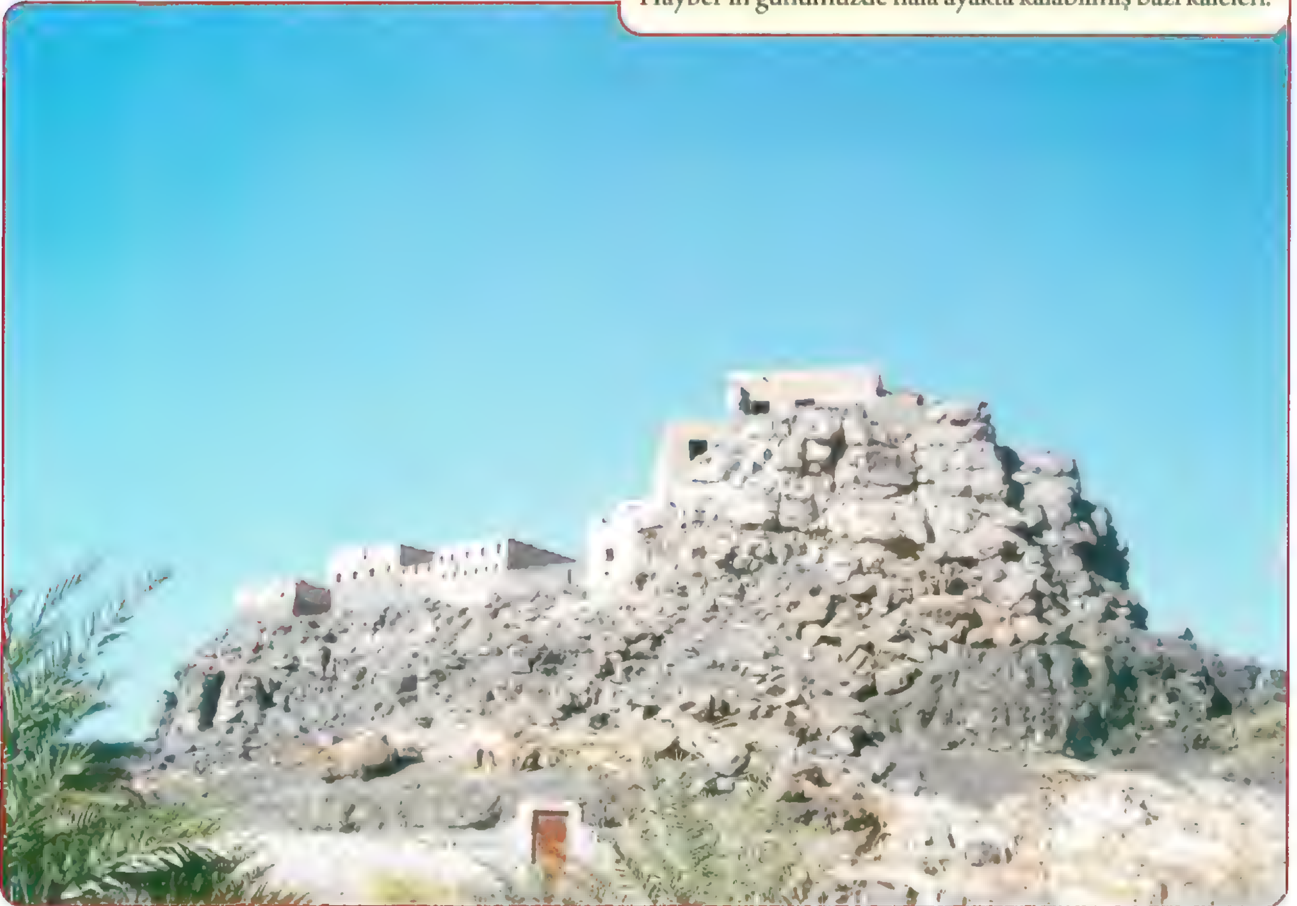

Üstte Kamûs Kalesi; altta da Vatih Kalesi'nin kalıntıları.

Hayber'in günümüzde hâlâ ayakta kalabilmiş bazı kaleleri.

Hayber'in sur içi sokaklarından bir görünüm

HAYBER SONRASI ORTAYA ÇIKAN BAZI OLAYLAR
Hicrî 7 / Milâdî 628

FEDEK
Hicrî, Safer 7/Miladî, Haziran 628

Resulullah (s.a.v.) Hayber'e vardığında, Muhayyısa b. Mes'ûd'u İslam'a davet etmek üzere Fedek Yahudileri'ne gönderdi. Ancak onlar bu davete kulak asmadılar. Yüce Allah, Müslümanlara Hayber'in fethini nasib edince, içlerine bir korku düştü ve Hayber Yahudileri'nin yaptığı gibi davranarak Fedek arazilerinin yarısını verme karşılığında barış anlaşması yapmak talebiyle Resulullah'a (s.a.v.) elçi gönderdiler. Resulullah (s.a.v.) da onların bu taleplerini kabul etti. Böylece Fedek, Resulullah'a (s.a.v.) has bir arazi oldu. Zira Müslümanlar oraya atla veya herhangi binekle çıkarma yapmamıştı.[47]

VADİ'L-KURÂ
Hicrî, Safer 7/Miladî, Haziran 628

Resulullah (s.a.v.), Hayber'deki işini bitirince Vâdi'l-Kurâ'ya yöneldi. Orada bir Yahudi topluluğu ve sonradan onlara katılmış olan Araplardan bir topluluk da bulunmaktaydı.

Müslümanlar bölgeye ulaştıklarında, Yahudiler, Müslümanları ok yağmurlarıyla karşıladılar. Müslümanlar yeni savaştan dönmüş olduklarından bitkin bir haldeydiler. Hal böyle olunca Resulullah'ın (s.a.v.) kölesi olan Mid'am şehit düştü. Bunu gören insanlar ona: "Şehit olup, Cennet'e uçtu!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.): ***"Hayır, nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Hayber'in fethedildiği gün ona ganimetten payına düşmediği halde almış olduğu bir elbise nedeniyle üzerine ateşi tutuşturulacaktır"*** buyurdu. Resulullah'ın (s.a.v.) bu konuşmasını duyan bir kişi Resulullah'a (s.a.v.) bir veya iki adet bağcık getirdi. Resulullah (s.a.v.) da şöyle buyurdu: ***"İşte bunlar ateşten bağcıklar!"*** Efendimiz (s.a.v.) bu sözleri ile kamuya ait malların haksız yere elde edilmesinin Allah katındaki sorumluluğunun ne kadar büyük olduğunu beyan ediyordu.

Bilahare Resulullah (s.a.v.) birlikleri savaş konumlarına getirdi ve sancağını Sa'd b. Ubade'ye teslim etti. Hubab b. Münzir'e, Sehl b. Huneyf'e ve Abâd b. Bişr'e de birer bayrak teslim etti. Ardından Yahudileri, İslam'a davet ettiyse de onlar bunu kabul etmedi. Savaşın başında Yahudilerden bir kişi, birebir cenk için meydana çıktı. Onun karşısına Zübeyr b. Avvâm (r.a.) çıktı ve onu öldürdü. Sonra başka biri çıktı, onu da öldürdü. Daha sonra bir başka kişi ortaya çıktı, onun karşısına ise Ali b. Ebî Talib (r.a.) çıkarak onun işini gördü. Bu şekilde Yahudilerden on iki kişi öldürüldü. Onlardan birinin öldürülmesinin hemen ardından her seferinde Resulullah (s.a.v.) kalanlarını İslam'a davet ediyordu.

O gün Resulullah (s.a.v.), namaz vakti girince, ashabına namazı kıldırıyor, ardından savaş meydanına geri dönüyor ve Yahudileri tekrar İslam'a davet ediyordu. Bu şekilde savaş akşama kadar sürdü. Ertesi gün sabah vaktinden güneşin yükselişine kadar Yahudilerin ellerindeki tüm okları tüketmelerinin ardından, Müslümanlar güçlü bir taarruz ile zafere nail oldular. Pek çok mal-mülk, çeşitli değerli ev eşyaları ganimet olarak elde edildi. Ganimetler ashab arasında usulüne uygun şekilde paylaştırdı. Tarım arazileri ve hurma bahçeleri ise Yahudiler'e bırakıldı. Hayber Yahudileriyle yapılan anlaşmanın bir benzeri de Vâdi'l-Kurâ Yahudileriyle gerçekleştirildi.

[47] Haşr Sûresi'nin 6. ayetine binaen hiçbir askeri harekat yapılmadan barış yolu ile fethedilen topraklar askerler arasında pay edilmezdi. Fedek arazileri böyle fethedildiği için burası Efendimiz'e (s.a.v.) ait bir arazi olarak kaldı. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c. 3, s. 368

TEYMA
Hicrî, Safer 7/Miladî, Haziran 628

Teyma Yahudileri, sırasıyla önce Hayber Yahudileri'nin, ardından Fedek ve Vâdi'l-Kurâ Yahudileri'nin teslim oldukları haberlerini duyduklarında, Müslümanlara karşı mukavemet göstermek istemediler. Kendiliklerinden anlaşma talebiyle Efendimiz'e elçi gönderdiler. Resulullah da onların bu isteklerine olumlu cevap verdi ve onların mal-mülklerinin korunacağını bildirdi. Hatta bunları yazılı bir metne de kaydettirdi. Bu yazılı belgede şunlar yer alıyordu: "*Bu Allah'ın elçisi Muhammed'in Adiyaoğulları'na mektubudur ki: onlar cizye ödemek koşuluyla zimmi olarak kabul edilmişlerdir. Onların canları ve malları koruma altındadır, hiçbir tecavüze uğramayacaklardır. Yapılan bu antlaşma onlara geceleri uzatsın gündüzleri ise sağlamlaştırsın. (Onları güven ve emniyet içerisine soksun) Bu metni Halid b. Said yazmıştır/imzalamıştır.*" (İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 2, s. 29)

MEDİNE'YE DÖNÜŞ
Hicrî, Safer-Rebiülevvel 7
Miladî, Haziran-Temmuz 628

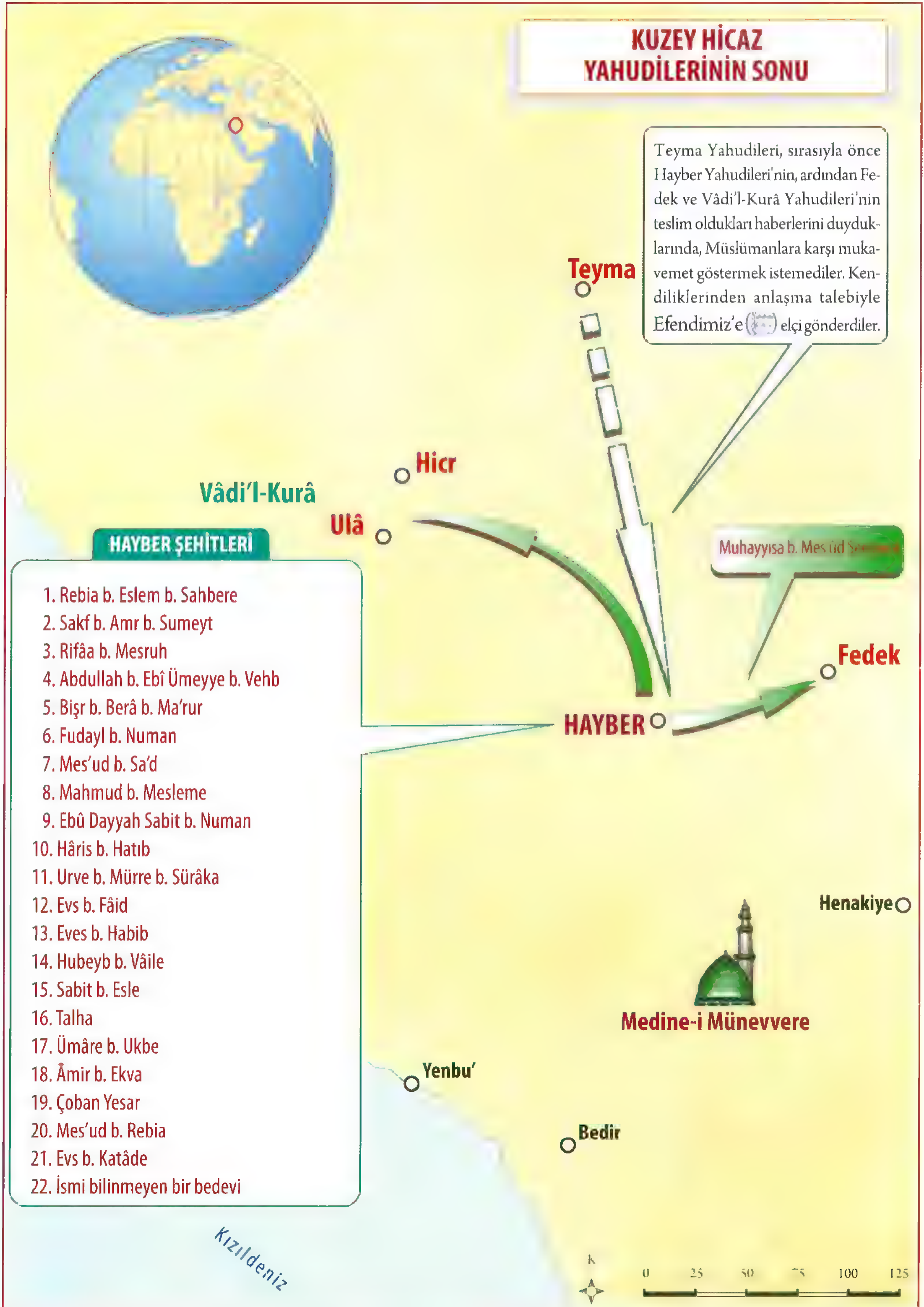
Ardından Allah Resulü, Medine'ye dönüş hazırlığına başladı. Dönüş yolunda Müslümanlar, vadileri geçerken "Allahü Ekber, Allahü Ekber, Lâ ilâhe İllallah" diyerek yüksek sesle tekbirler getiriyorlardı. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: "***Bağırmayın! Siz ne sağıra işittiriyorsunuz ne de gaibe sesleniyorsunuz. Siz her şeyi işiten ve size çok yakın olanı çağırıyorsunuz!***"

Resulullah, dönüş yolunda gece boyunca yol alıyor ve gecenin sonlarına doğru ise uyuyordu. O gece uyumadan önce Bilal'e şöyle dedi: "***Gece bize gözcülük yap!***" Ancak, Bilal devesine yaslanarak uykuya kaldı ve üzerlerine güneş vuruncaya kadar da hiç kimse uyanamadı. O saatten sonra ilk uyanan Resulullah olmuştu. Uyandıktan sonra bulundukları vadiden çıkarak ilerledi, sonra insanlara sabah namazını kıldırdı. Bu olayın başka bir yolculuk sırasından meydana geldiğini söyleyenler de olmuştur.

Hayber savaşının ayrıntılarına iyice bakıldığında, Resulullah'ın Medine'ye dönüşünün, hicretin 7. yılı Safer ayının sonları veya Rebiülevvel ayının başlarında gerçekleştiği net bir şekilde görülecektir. (Mübarekfûrî, *Rehiku'l Mehtûm*, s. 354-355

[47] Haşr Sûresi'nin 6. ayetine binaen hiçbir askeri harekat yapılmadan barış yolu ile fethedilen topraklar askerler arasında pay edilmezdi. Fedek arazileri böyle fethedildiği için burası Efendimiz'e ait bir arazi olarak kaldı. Bkz: İbn Hişam, *Sîre*, c. 3, s. 368

KUZEY HİCAZ
YAHUDİLERİNİN SONU
Teyma Yahudileri, sırasıyla önce Hayber Yahudileri'nin, ardından Fedek ve Vâdi'l-Kurâ Yahudileri'nin teslim oldukları haberlerini duyduklarında, Müslümanlara karşı mukavemet göstermek istemediler. Kendiliklerinden anlaşma talebiyle Efendimiz'e elçi gönderdiler.
Teyma
Hicr
Vâdi'l-Kurâ
Ulâ
Muhayyısa b. Mes'ud
Fedek
HAYBER
HAYBER ŞEHİTLERİ
1. Rebia b. Eslem b. Sahbere
2. Sakf b. Amr b. Sumeyt
3. Rifâa b. Mesruh
4. Abdullah b. Ebî Ümeyye b. Vehb
5. Bişr b. Berâ b. Ma'rur
6. Fudayl b. Numan
7. Mes'ud b. Sa'd
8. Mahmud b. Mesleme
9. Ebû Dayyah Sabit b. Numan
10. Hâris b. Hatıb
11. Urve b. Mürre b. Sürâka
12. Evs b. Fâid
13. Eves b. Habib
14. Hubeyb b. Vâile
15. Sabit b. Esle
16. Talha
17. Ümâre b. Ukbe
18. Âmir b. Ekva
19. Çoban Yesar
20. Mes'ud b. Rebia
21. Evs b. Katâde
22. İsmi bilinmeyen bir bedevi
Henakiye
Medine-i Münevvere
Yenbu'
Bedir
Kızıldeniz
0 25 50 75 100 125

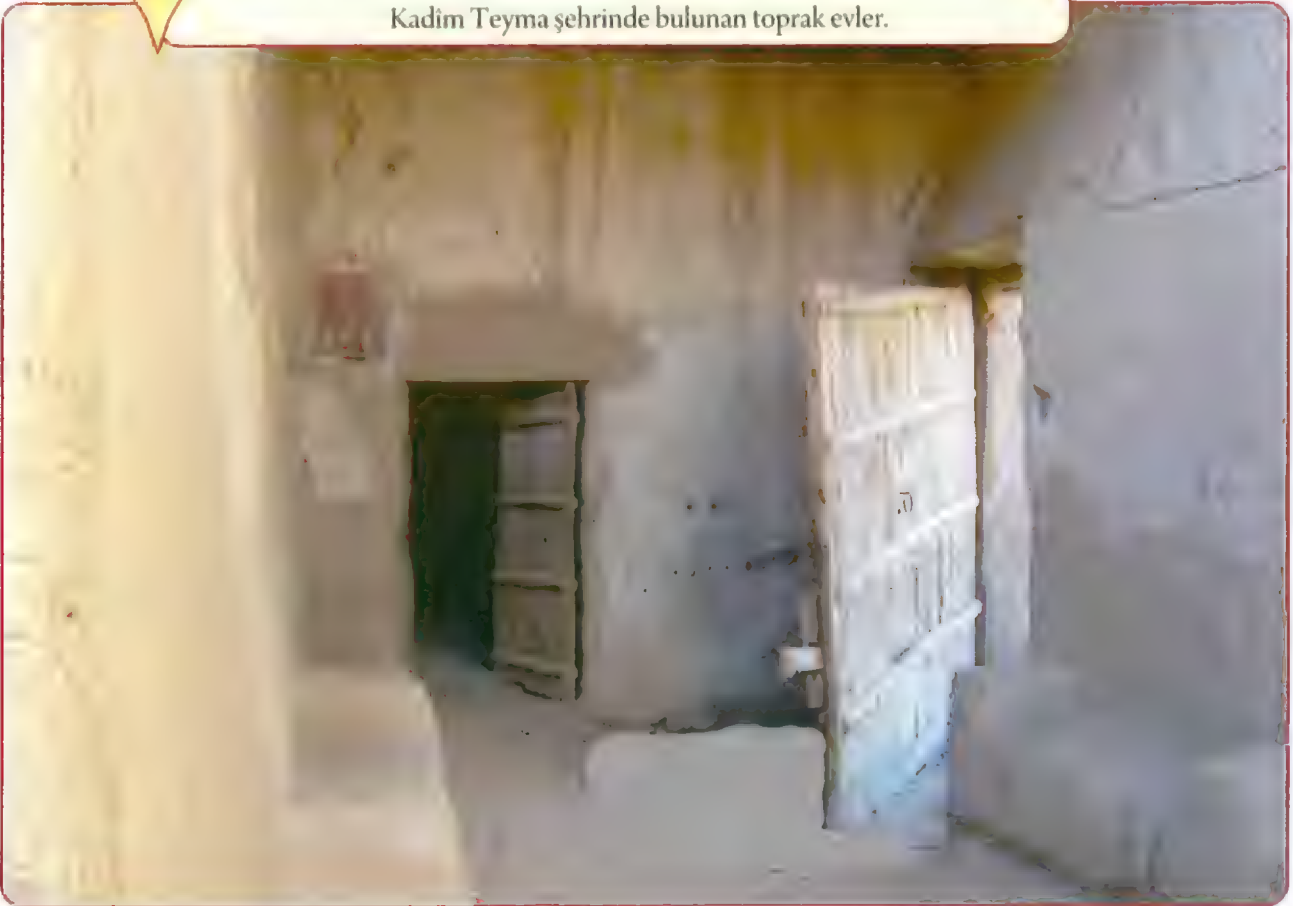
Üstte: Medâin-i Salih bölgesinde bulunan dağlara oyulmuş yapılarından bir kesit.
Altta: Ulâ şehrindeki tarihi evlerin kalıntıları.

Teyma'da Milattan Önce 6. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Hüdac Çeşmesi

Kadîm Teyma şehrinde bulunan toprak evler.

ZÂTÜ'R-RİKÂ' GAZVESİ

Hicri, Rebiülahir 7 /Miladi, Ağustos 628

Resulullah (ﷺ); Kureyş, Yahudi ve A'rabilerden/Bedevîlerden oluşan üçlü düşman ittifak güçlerinin güçlü iki kanadının işini bitirip, onlardan gelecek olan tehlikeleri bertaraf ettikten sonra, üçlü ittifakın son gücü olan ve Necid bozkırlarında yaşayan katı yürekli, sürekli bozgunculuk, talan ve yağmacılık ile yaşamlarını sürdürmeyi alışkanlık haline getirmiş bu bedevilerin sorununu halletmek üzere yola koyuldu.

Söz konusu bedeviler, belli bir belde veya şehirde, bilinen bir kale ya da bir surun içinde yaşamadıkları, çölün uçsuz bucaksız zeminlerinde göçebe halinde yaşamlarını sürdürdüklerinden dolayı, bunları dize getirmek, onlardan gelecek tehlikeleri yok etmek Hayberliler ile Mekkelilere nispetle daha zordu. Bu nedenle bunları dize getirmenin tek yolu, onların üzerine sürekli olarak peşi sıra gerçekleştirilecek askeri harekâtlar olmalıydı. Müslümanlar da bu amaçla her fırsatta pek çok seriyyeler ile bu bedevileri baskı ve kontrol altına almaya çalıştılar.

Bu bağlamda, Allah Resulü (ﷺ), onların şevketlerini kırmak ve Medine'nin civar mahallerine saldırmak üzere sefere hazırlanan bir takım Bedevileri bertaraf etmek amacıyla Zâtü 'r-Rikâ' adıyla bilinen beldeye doğru harekete geçti. (Mübarekfûri, *Rehîku'l-Mehtûm*, s. 366)

Bazı siyer kaynakları, bu gazvenin hicretin 4. yılında yapıldığından bahsederler. Ancak Ebû Mûsa el-Eş'arî ile Ebû Hureyre'nin (r.anhuma) bu gazvede hazır bulunmaları, bu savaşın Hayber'den sonra gerçekeştiğini göstermektedir. Büyük ihtimalle de bu gazve, hicretin 7. yılı Rebiülahir ayında meydana gelmiştir. [48]

Cabir'den (r.anhu) gelen bir rivayet şöyledir:

"Allah Rasûlü (ﷺ) ile birlikte Zâtü'r-Rikâ'ya varıncaya dek yol aldık. Bölgeye vardığımızda gölgelik bir ağacın yanında Resulullah'ı (ﷺ) dinlenmek üzere bırakmıştık. Bu sırada müşriklerden bir adam Resulullah'ın (ﷺ) yanına vardı. Efendimiz'in (ﷺ) ağaçta asılı olan kılıcını alıp kınından sıyırdı ve: "Şimdi seni benim elimden kim kurtarır?" diye bağırdı. Efendimiz (ﷺ) hiç telaşlanmadan gür bir seda ile ***"Allah"*** dedi. Efendimiz (ﷺ) öyle bir Allah demişti ki, bir anda o müşrik korkuya kapılmış ve elinden kılıcı düşürmüştü. Bu sefer kılıcı Efendimiz (ﷺ) aldı ve: ***'Şimdi, kim seni benim elimden kurtarır'*** demişti. Adam pişman olup, af isteyince, Efendimiz (ﷺ) adamı af eder ve adam işin sonunda Müslüman olur. Câbir kıssanın devamında şunları söyler: "Namaza çağrıda bulunuldu. Bir grub iki rekât namaz kılıp, ayrıldılar. Diğer grup gelip bunun üzerine iki rekat daha kıldılar. Böylece Allah Rasûlü (ﷺ) dört rekât, sahabe ise ikişer rekât namaz kılmış oldu." (Buhari, *Meğazi*, 32; Müslüm, *Salâtü'l-Müsâfirin*, 310

Nahl (Zâtü'r-Rikâ')

Burası Henakiye beldesinde bulunan bir vadi olup, Medine'nin 100 km kuzey doğusunda yer alır.

İbn İshâk şöyle der: "Ta ki Nahle'de konakladılar ki bu Zâtü'r-Rikâ' gazvesi idi."

Bu gazvenin *Zâtü'r-Rikâ'* diye adlandırılmasında ihtilaflar olsa da,[49] gazvenin günümüzde Nahl Vadisi'nde yer alan ve Henakiye olarak bilinen beldenin yakınlarında gerçekleştiğinde şüphe yoktur. (Bilâdi, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 317)

[48] Buhari'de nakledilen rivayete göre, Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Ben, Efendimiz (ﷺ) ile korku namazını Necid (Zâtü'r-Rika) gazvesinde kıldım." Ebû Hureyre de Medine'ye Hayber günlerinde gelmiştir. Bkz: Buhari, *Meğazi*, 52

[49] Ebû Musa el-Eş'ari rivayet ediyor: "Hz. Peygamber (ﷺ) ile birlikte gazveye çıkmıştık. Bir devemiz vardı ve nöbetleşe biniyorduk; bu yüzden yürümekten ayaklarımız delinmişti. Benim de ayaklarım delindi, tırnaklarım döküldü. Bunun üzerine hepimiz ayaklarımıza bez ve kumaş parçaları bağlamaya başladık. Ayaklarımıza böyle bez parçaları doladığımız için bu gazveye *Zâtü'r-Rikâ/Yamalıklar, Sargılılar*, gazvesi dendi. Bkz: Buhari, *Meğazi*, 31; Müslim, *Cihad ve's-Siyer*, 64

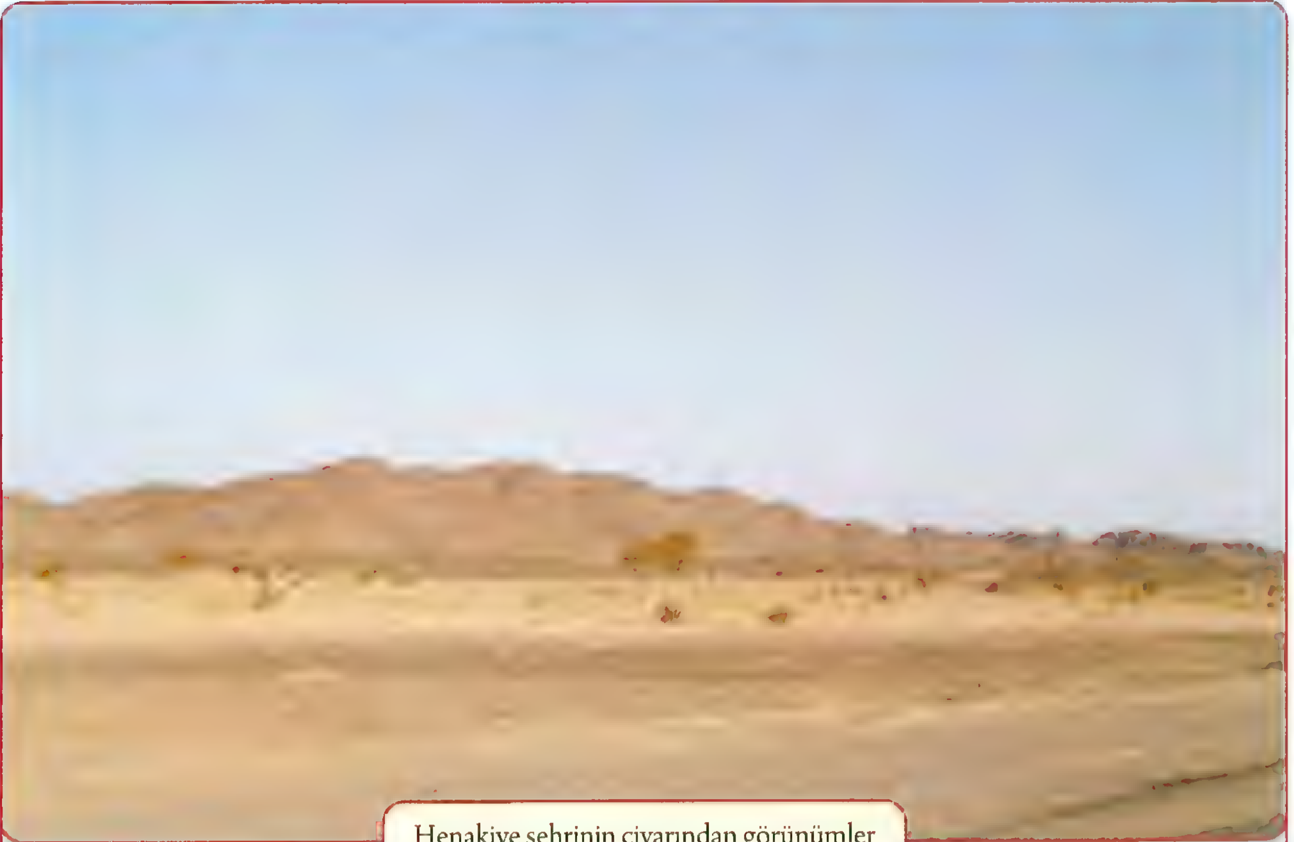
Müslümanlar, taraflar arasında herhangi bir çatışma olmaksızın Gatafan birliklerine yaklaştı. Ancak, düşmanın bir tuzağıyla karşılamaktan endişe ettiklerinden ötürü Resulullah (ﷺ), ashabına orada Havf/Korku namazı kıldırdı. Gatafan kabilesi bu gazve esnasında Müslümanların gücünü hissetti ve artık bir daha eski ihanetlerini tekrarlamadılar.

Ebû Musa el-Eş'ari rivayet ediyor: "Hz. Peygamber (ﷺ) ile birlikte gazveye çıkmıştık. Bir devemiz vardı ve nöbetleşe biniyorduk; bu yüzden yürümekten ayaklarımız delinmişti. Benim de ayaklarım delindi, tırnaklarım döküldü. Bunun üzerine hepimiz ayaklarımıza bez ve kumaş parçaları bağlamaya başladık. Ayaklarımıza böyle bez parçaları doladığımız için bu gazveye *Zâtü'r-Rikâ/Yamalıklar, Sargılılar,* gazvesi dendi.

Henakiye şehrinden çeşitli manzaralar

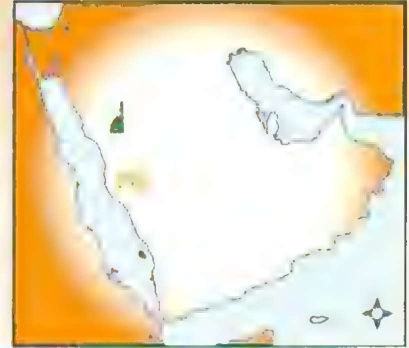

Henakiye şehrinin civarından görünümler

GALİB b. ABDULLAH el-LEYSÎ'NİN KEDÎD SERİYYESİ

Hicrî, Safer-Rebiülevvel 7/Miladî, Haziran-Temmuz 628

Kedîd Seriyyesi: Mülevvehoğulları, Beşîr b. Suveyd'in arkadaşlarını öldürmeleri üzerine bu seriyye yola çıkarıldı. Müslüman birlikleri Gare'ye geceleyin vardı ve meydana gelen çatışmalar neticesinde pek çok ganimet elde ettiler. Ancak beklenmedik bir şekilde çok sayıda düşman ordusu onların peşine düştü. Düşmanlar, Müslümanlara yetişmek üzereyken yağmur yağarak iki grubun arasında engel teşkil edecek tarzda bir sel meydana getirdi. Böylece Müslümanlar onların elinden sağ-salim kurtuldu.

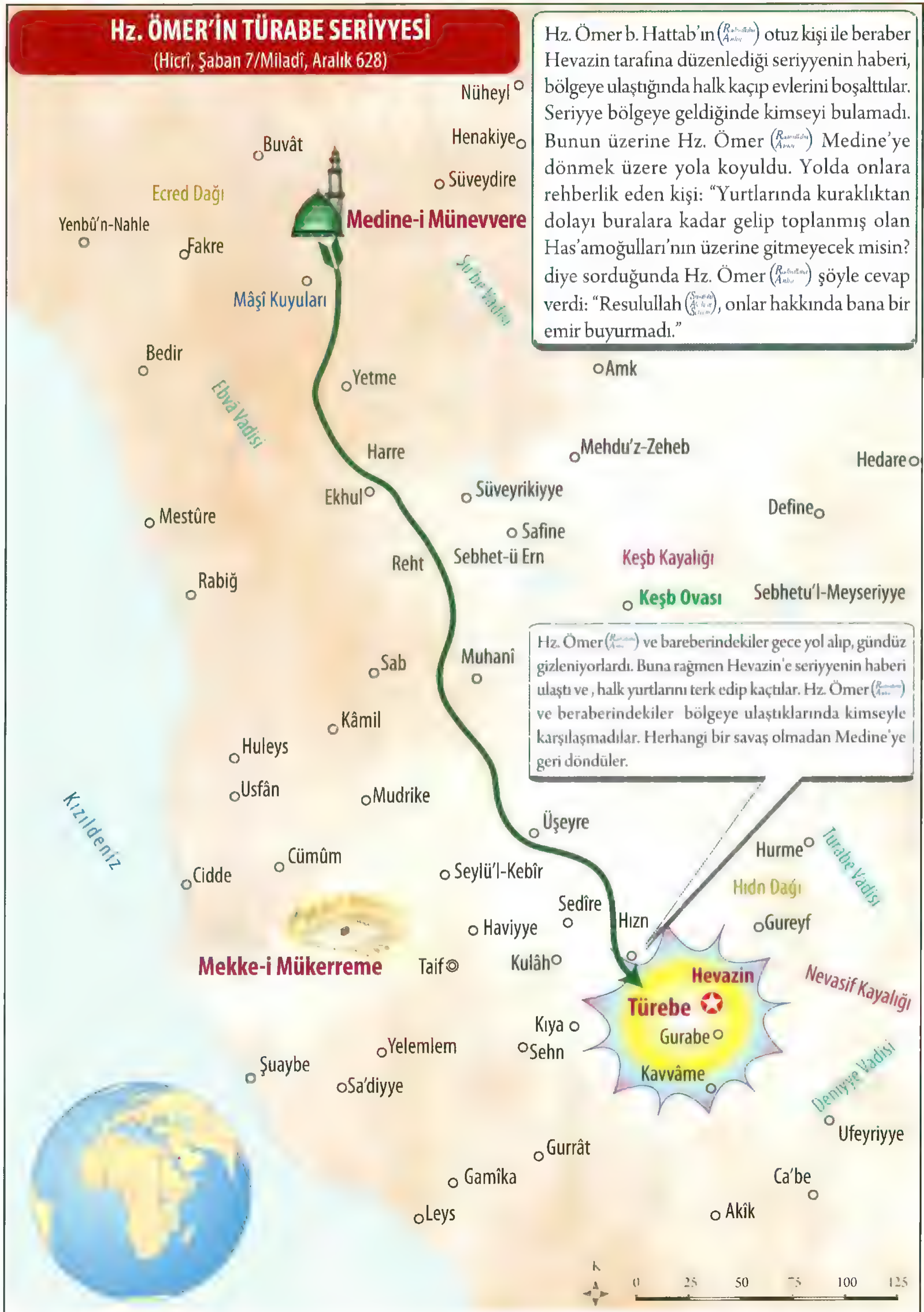
Kedîd'in Usfân ile Emec arasında olduğunu kesindir. Aralarında 20 km mesafe olup, Emec günümüzde Huleys adıyla adlandırılırken, Usfân ise aynı isimle bilinmektedir. Kedîd ise günümüzde "Humd" adıyla bilinir ve Mekke'den Medine'ye giden ana yolun 90. kilometresinde Usfân ile Huleys arasında yer alır. Buranın "Humd" olarak adlandırılmasının sebeplerinden birinin burada Usla ağacının çokluğudur. Burası Gurrân Vadisinin suyuyla sulanan ve düzenli ekilen bir tarım arazisidir. Buranın halkı ise Harboğullarından seçkin bir topluluktur. (Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 263)

Sa'ber
Zabiyye
Veşha Dağı
Bureyke
Kudayme
Kudeyd Vadisi
Sevl
Şu'be
Cudeyb Dağı
Huleys
Ebû Murağe
Cemedan Dağı
KEDÎD
Ehel Dağı
Kavz/Kûz
Feyc
Gurrân
Zehbân
Gûla
Usfân
Ebû Hemac Dağı
Şamiyye
Ebhur
Ka're
Berîmân
Ümm-ü Rakîbe Dağı
Cümûm
Ayn-ı Şems
Reyyân
Cîrâne
Cidde
Şa'be Dağı
Nur Dağı
Kızıldeniz
Hidde
Ten'îm
Bahre
Hudeybiye
Mekke-i Mükerreme
Arafat
Kebd Dağı
Urene Vadisi
0 10 20 30 40 50

Resulullah (ﷺ), bu seriyyede Hz. Ebû Bekir ile birlikte çok değerli hizmetlerde bulunan güzide ashabından bir grubu da onunla beraber gönderdi. Müslümanlar, bu seferde müşrikleri cezalandırmak suretiyle onlarla karşılaşmak amacıyla yola çıkmışlardı. Ancak, Müslümanlar onlara yaklaştıklarında su kaynaklarının yanında kötü bir şekilde pusuya düşürüldüler ve oklarla karşılandılar. Bunun üzerine Müslümanlar da oklarla karşılık verdiler ve şiddetli bir çarpışmadan sonra onları ciddi bir mağlubiyete uğrattılar. Daha sonra Müslümanlar elde edilen ganimetlerle Medine'ye geri döndüler.

Hz. Ebû Bekir'in (Radıyallahu Anh) Fezareoğulları'na yönelik düzenlediği Necid seriyyesinde yanında bulunan Seleme b. Ekva'ya ganimetten güzel bir cariye düşmüştü. Resulullah (ﷺ) ondan cariyeyi hibe etmesini istedi. Sonrasında Resulullah (ﷺ) bu cariye ile Mekke'de esir bulunan Müslümanların fidyesini ödedi.

Hz. ÖMER'İN TÜRABE SERİYYESİ
(Hicrî, Şaban 7/Miladî, Aralık 628)
Hz. Ömer b. Hattab'ın otuz kişi ile beraber Hevazin tarafına düzenlediği seriyyenin haberi, bölgeye ulaştığında halk kaçıp evlerini boşalttılar. Seriyye bölgeye geldiğinde kimseyi bulamadı. Bunun üzerine Hz. Ömer Medine'ye dönmek üzere yola koyuldu. Yolda onlara rehberlik eden kişi: "Yurtlarında kuraklıktan dolayı buralara kadar gelip toplanmış olan Has'amoğulları'nın üzerine gitmeyecek misin? diye sorduğunda Hz. Ömer şöyle cevap verdi: "Resulullah, onlar hakkında bana bir emir buyurmadı."
Hz. Ömer ve bareberindekiler gece yol alıp, gündüz gizleniyorlardı. Buna rağmen Hevazin'e seriyyenin haberi ulaştı ve , halk yurtlarını terk edip kaçtılar. Hz. Ömer ve beraberindekiler bölgeye ulaştıklarında kimseyle karşılaşmadılar. Herhangi bir savaş olmadan Medine'ye geri döndüler.
Nüheyl
Henakiye
Buvât
Süveydire
Ecred Dağı
Medine-i Münevvere
Yenbû'n-Nahle
Fakre
Su'be Vadisi
Mâşî Kuyuları
Bedir
Ebvâ Vadisi
Yetme
Amk
Harre
Mehdu'z-Zeheb
Hedare
Ekhul
Süveyrikiyye
Define
Mestûre
Safine
Sebhet-ü Ern
Keşb Kayalığı
Reht
Rabiğ
Keşb Ovası
Sebhetu'l-Meyseriyye
Sab
Muhanî
Kâmil
Huleys
Usfân
Mudrike
Kızıldeniz
Üşeyre
Hurme
Türabe Vadisi
Cümûm
Cidde
Seylü'l-Kebîr
Hıdn Dağı
Sedîre
Hızn
Gureyf
Haviyye
Mekke-i Mükerreme
Taif
Kulâh
Hevazin
Nevasif Kayalığı
Türebe
Kıya
Gurabe
Sehn
Yelemlem
Şuaybe
Kavvâme
Deniyye Vadisi
Sa'diyye
Ufeyriyye
Gurrât
Ca'be
Gamîka
Akîk
Leys
K
0
25
50
75
100
125

BEŞÎR b. SA'D el-ENSÂRÎ'NİN FEDEK SERİYYESİ
(Hicrî, Şaban 7/Miladî, Aralık 628)

Tarihî Hait (Fedek) kalesi

Beşîr b. Sa'd el-Ensârî'nin Fedek Seriyyesi

Kalîbu'l-Etram
Bilate
Medain-u Salih
Cehra
Ulâ
Kurâ Vadisi
Şemli
Buveytin
Muhâş
Esedoğulları
Tâbe
Ibda
Kusayr
Avşeziyye
Mustecidde
Gamra
Beliyy
Fedâ
Mugeyra
Heşîbe
Dargut
Uzeym
Hufeyyire
Dureygit
Herba
Gatafan
Süleymî
Sümeyra
Numraniyye
İşâş
Mencûr
Fedek (Hait)
Mürreoğulları
Havit
Huleyfetu's-Süflâ
Mıhlânî
Aynu'l-Cedide
Vail
Sumhe
Buâyis
Numâniyye
Tarfâvî
Safak
Hayber
Heysûniyye
Akletu's-Sukûr
Ebruk
Hediye
Semd
Havit
Siliyye
Murabbe'
Eba'n-Niam
Salsale
Îs
Şecva
Bevîr
Nüheyl
Henakiye
Kelbe
Suveydire
Cuheyne
Uyûn
Sevîk
Buka'
Cefur
Yenbu'n-Nahle
Fıkra
Evs ve Hazrec
Yenbu'
Hezra
Medine-i Münevvere
Gifar
Hayf
Mukeymil
Yetime
Bedir
Rayis
Kızıldeniz
Mehdu'z-Zeheb
Ekhul
Kıran
Süleym
Mestûre
Ebvâ
Ebu Deba'
Sufeyne
K
Rabiğ
0 25 50 75 100 125
Biyar
Huzâa
Süleym
Rîh

Beşîr b. Sa'd el-Ensarî, otuz kişilik bir birlik ile Fedek'teki Mürreoğulları'nın yurduna doğru yola koyuldu. Yolda davar çobanlarına rastladı. Bulabildiği davar, deve ve sığırları sürüp Medine'ye doğru yol almaya başladı. Mürreoğulları geceleyin Beşîr b. Sa'd'a yetişip İslâm birliğini sabaha kadar oka tuttular. Beşîr ve arkadaşlarının okları tükendi, içlerinden kurtulup dönebilen döndü, şehit olanlar da şehit oldu. Beşîr olanca gücüyle çarpıştı. Mürreoğulları deve, sığır ve koyunları alıp geri döndüler. Beşîr canını dişine takarak Fedek'e ulaştı. Fedek'te Yahudilerin yanında, yaraları iyileşinceye kadar kalıp, ardından Medine'ye döndü

GALİB b. ABDULLAH el-LEYSÎ SERİYYESİ

(Hicrî, Ramazan 7/Miladî, Ocak 629)

Resulullah (s.a.v.), Galib b. Abdullah'ı 130 kişi ile beraber Avaloğulları ile Abd b. Sa'lebeoğulları'na gönderdi. Bu kabileler, Nakre'nin Necid tarafında Batn-ı Nahl'ın arkasında yer alan Meyfea'da yaşıyorlardı. Burayla Medine arası sekiz konaklık mesafededir. Rehberleri ise Resulullah'ın (s.a.v.) azatlısı Yesar idi. Seriyye, bölgeye ulaştığında düşmanın merkezine ani bir baskın ile hücum ederek onların reislerini öldürdü ve çok sayıda ganimet elde ederek hiç kimseyi esir almadan ganimetlerle Medine'ye döndüler. Bu seriyye esnasında Üsame b. Zeyd kelime-i şehadet getiren bir kimseyi öldürmüştü. Bu bilgi, Resulullah'a (s.a.v.) ulaştığında, Efendimiz (s.a.v.), Üsame'ye: ***"Onun doğru ya da yalan söylediğini nerden biliyorsun, onun kalbini mi açıp baktın mı?"*** demişti. Bunun üzerine Üsame şöyle diyecekti: "Bir daha *La ilahe illallah* diyen hiç kimseyi öldürmeyeceğim. (İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, c. 2, s. 119)

BEŞÎR b. SA'D el-ENSÂRÎ'NİN SERİYYESİ

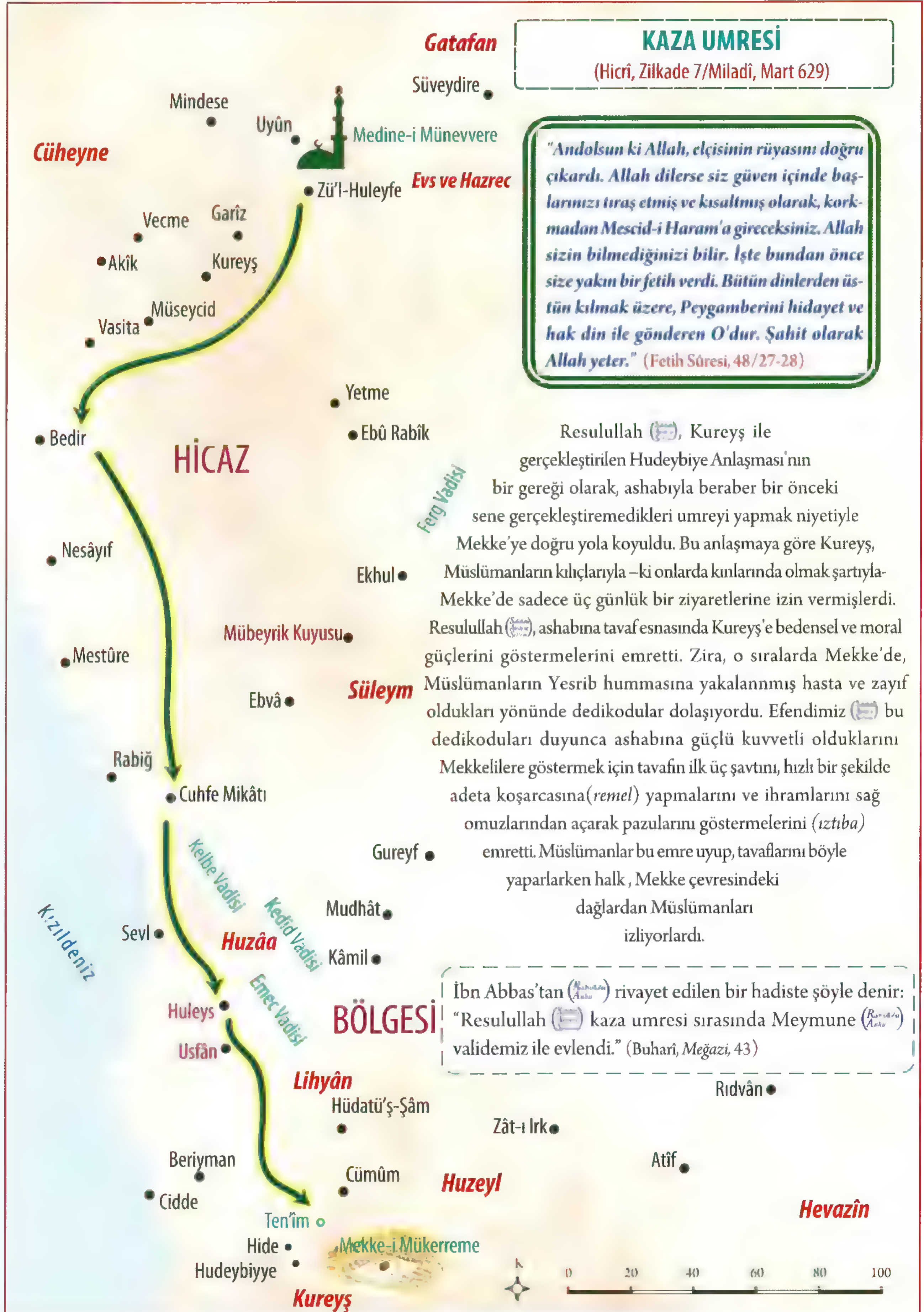
(Hicrî, Şevval 7/Miladî, Şubat, 629)

Resulullah'a (ﷺ), Üyeyne b. Hısn'ın Cinab'da Gatafanlılardan bir gruba Allah Resulü (ﷺ) ile savaşmaları durumunda kendileriyle beraber olacağını vaat ettiği haberi ulaşmıştı. Bunun üzerine Efendimiz (ﷺ), Beşîr b. Sa'd'ı çağırarak sancağı teslim edip, 300 kişilik bir birliğine de emrine verdi. Seriyye, gündüz gizlenip gece yol alarak Yemen ve Cebbar'a ulaştı. Burası Silah, Hayber ve Vadi'l-Kurâ ile kesişen Cinab tarafında idi. Seriyye, önce Silah'ta konuşlandıktan sonra düşmanın bölgesine yaklaştı ve bir davar sürüsünü ele geçirdi. Çoban kaçarak halkını uyarması üzerine, düşmanın toplanan birlikleri dağıldı ve memleketlerini yüksek yerlerine doğru kaçmaya başladılar. Beşîr b. Sa'd arkadaşlarıyla beraber onların yerleşim merkezlerine vardıklarında orada kimseyi bulamadılar. Bunun üzerine ganimetler ve yaralı iki esir ile birlikte Medine'ye döndüler. Esirler Resulullah'ın (ﷺ) huzurunda Müslüman olarak hürriyetlerine kavuştular. (İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, c. 2, s. 120)

CEHRA
Cinab
Hufeyyire
Esedoğulları
Gatafan
Vail
Beşîr b. Sa'd el-Ensârî'nin Seriyyesi
Medine-i Münevvere
Evs ve Hazrec
Cuheyne
Gifar
Huzâa
Süleym
Reşîdoğulları
Temîm
Tayy
Beliyy
Kızıldeniz
Beliyy, Ulâ, Medâin-u Salih Bilate, Feud, Haşîbe, Herba, Mencûr, Aynu'l-Cedide, İşâş, Sumhe, Safak, Ebruk, Hediye, Hayber, Semd, Salsale, İs, Murabbe', Eba'n-Niam, Şecva, Bevîr, Kelbe, Uyûn, Suveydire, Sevîk, Buka', Yenbu'n-Nahle, Fıkra, Cefur, Yenbu', Hezra, Hayf, Mukeymil, Yetime, Umk, Bedir, Rayis, Mehdu'z-Zeheb, Ekhul, Mestûre, Ebvâ, Ebu Deba', Kıran, Rabiğ, Biyar, Süleym, Rîh
Hutte, Luveymi, Buk'a, Ummu'l-Kalbân, Vuayli, Hufeyr, Cisamiyye, Şe'laniyye, Hubbe, Mûkek, Hail, Aşruvvat Kasrı, Udve, Şukeyk, Kalîbu'l-Etram, Cefur, Seb'ân, Tâbe, Feyd, Şemlî, Buveytin, Muhâş, İbda, Kusayr, Avşeziyye, Mustecidde, Gamra, Dargut, Dureygit, Uzeym, Süleymî, Sümeyra, Numraniyye, Ravz, Mihlânî, Fedek (Hait), Huleyfetu's-Süflâ, Beâyis, Numaniyye, Tarfâvî, Akletu's-Sakûr, Heysûniyye, Nakre, Havît, Lugfiyye, Nüheyl, Be'câe, Henakiye, Zahiriye, Muhame, Sum'ûriyye, Hesv, Talal, Salviye
0 25 50 75 100 125

Cinab: Hayber'in kuzeyinde yer alan ve Teyma'ya kadar uzanan çok geniş bir arazidir. Günümüzde "Cehra" adıyla bilinmektedir. Önceleri Kudâa' kabilesinin yerleşim yeri iken, şimdilerde bölgede Anze b. Esed kabilesi yaşamaktadır. (Bilâdi, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 86)

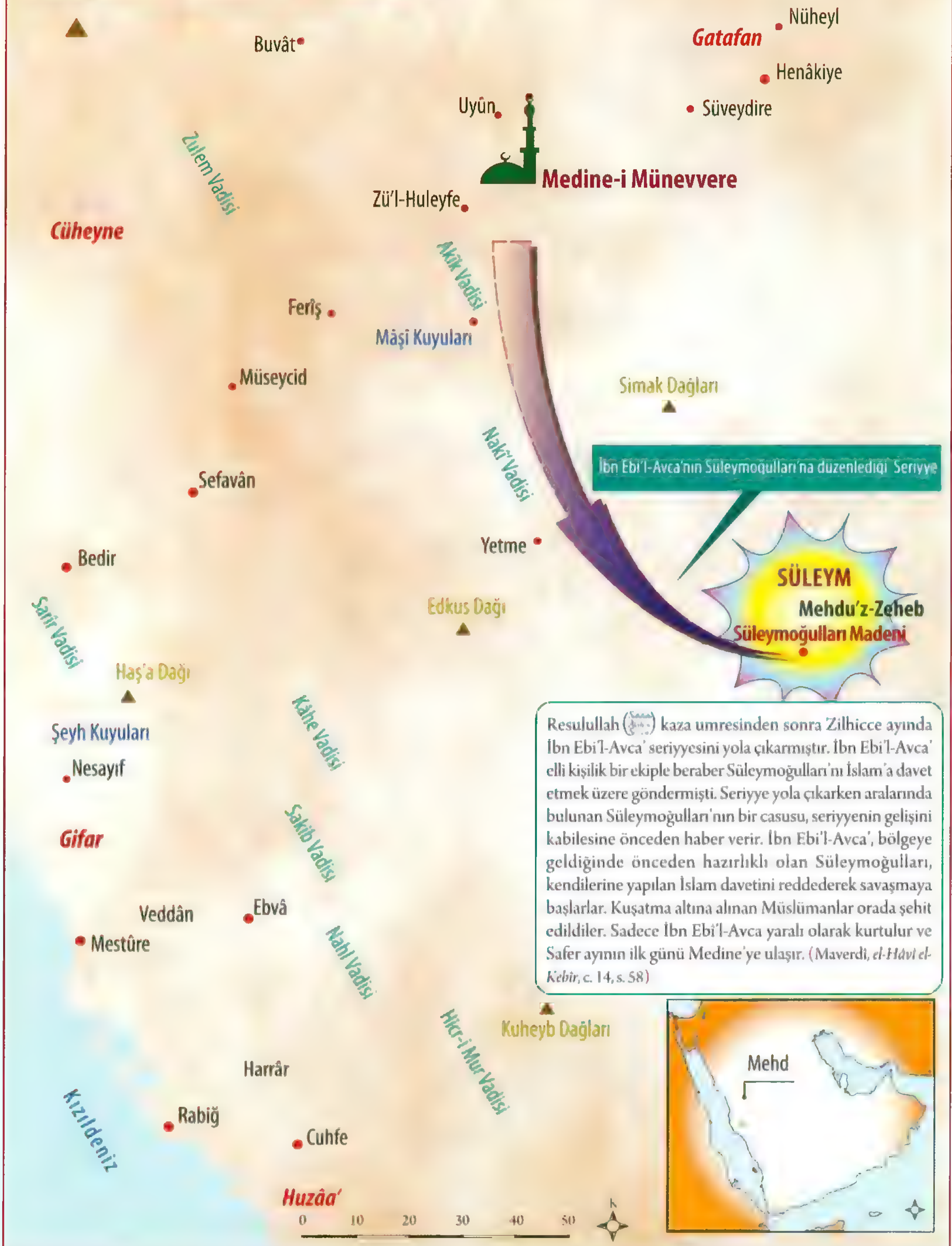
KAZA UMRESİ

(Hicrî, Zilkade 7/Miladî, Mart 629)

"Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi. Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter." (Fetih Sûresi, 48/27-28)

Resulullah (ﷺ), Kureyş ile gerçekleştirilen Hudeybiye Anlaşması'nın bir gereği olarak, ashabıyla beraber bir önceki sene gerçekleştiremedikleri umreyi yapmak niyetiyle Mekke'ye doğru yola koyuldu. Bu anlaşmaya göre Kureyş, Müslümanların kılıçlarıyla –ki onlarda kınlarında olmak şartıyla- Mekke'de sadece üç günlük bir ziyaretlerine izin vermişlerdi. Resulullah (ﷺ), ashabına tavaf esnasında Kureyş'e bedensel ve moral güçlerini göstermelerini emretti. Zira, o sıralarda Mekke'de, Müslümanların Yesrib hummasına yakalannmış hasta ve zayıf oldukları yönünde dedikodular dolaşıyordu. Efendimiz (ﷺ) bu dedikoduları duyunca ashabına güçlü kuvvetli olduklarını Mekkelilere göstermek için tavafın ilk üç şavtını, hızlı bir şekilde adeta koşarcasına (*remel*) yapmalarını ve ihramlarını sağ omuzlarından açarak pazularını göstermelerini (*ıztıba*) emretti. Müslümanlar bu emre uyup, tavaflarını böyle yaparlarken halk, Mekke çevresindeki dağlardan Müslümanları izliyorlardı.

İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadiste şöyle denir: "Resulullah (ﷺ) kaza umresi sırasında Meymune validemiz ile evlendi." (Buharî, *Meğazi*, 43)

Resulullah (ﷺ) kaza umresinden sonra Zilhicce ayında İbn Ebi'l-Avca' seriyyesini yola çıkarmıştır. İbn Ebi'l-Avca' elli kişilik bir ekiple beraber Süleymoğulları'nı İslam'a davet etmek üzere göndermişti. Seriyye yola çıkarken aralarında bulunan Süleymoğulları'nın bir casusu, seriyyenin gelişini kabilesine önceden haber verir. İbn Ebi'l-Avca', bölgeye geldiğinde önceden hazırlıklı olan Süleymoğulları, kendilerine yapılan İslam davetini reddederek savaşmaya başlarlar. Kuşatma altına alınan Müslümanlar orada şehit edildiler. Sadece İbn Ebi'l-Avca yaralı olarak kurtulur ve Safer ayının ilk günü Medine'ye ulaşır. (Maverdî, *el-Hâvî el-Kebîr*, c. 14, s. 58)

GALİB b. ABDULLAH el-LEYSİ'NİN FEDEK SERİYYESİ

Hicrî, Safer 8/Miladî, Mayıs-Haziran 629

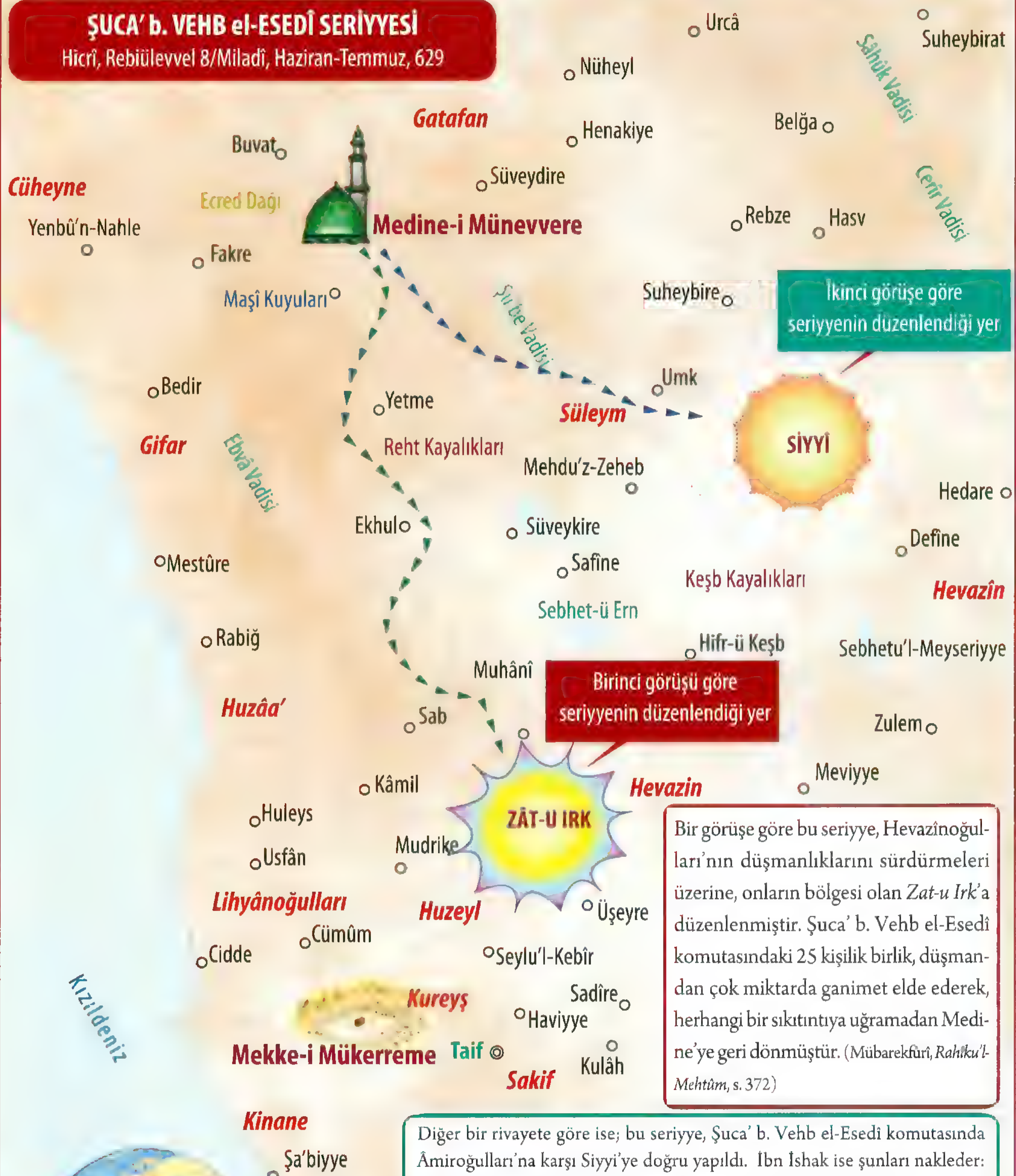

Efendimiz (ﷺ) ikiyüz kişilik askeri birliği hazırlattıktan sonra önce komutan olarak Zübeyr b. Avvam'ı atamayı düşündü. Sonra Zübeyr'e: *"Sen kal! Galib gitsin"* diyerek sancağı Galib b. Abdullah'a verdi.

Galib b. Abdullah Benî Mürre'nin topraklarına yaklaştığında askerlerini birbirlerine emanet etti ve: *"Herkes arkadaşından sorumludur"* dedi. Böyle yapmakla İslam Ordusunun zaiyat vermesini engellemek istiyordu.

Resulullah (ﷺ), Galib b. Abdullah seriyyesini, Beşîr b. Sa'd ve arkadaşlarına yapılanların hesabına sormak üzere hicretin 8. yılı Safer ayında iki yüz kişi ile beraber Fedek'e göndermiştir. Seriyye düşmana ağır zaiyat verdirmiş ve pek çok da ganimet elde ederek, Medine'ye geri dönmüştür.

Bir görüşe göre bu seriyye, Hevazînoğulları'nın düşmanlıklarını sürdürmeleri üzerine, onların bölgesi olan *Zat-u Irk*'a düzenlenmiştir. Şuca' b. Vehb el-Esedî komutasındaki 25 kişilik birlik, düşmandan çok miktarda ganimet elde ederek, herhangi bir sıkıntıya uğramadan Medine'ye geri dönmüştür. (Mübarekfûrî, *Rahîku'l-Mehtûm*, s. 372)

Kinane
Şa'biyye

K 0 25 50 75 100 125

Diğer bir rivayete göre ise; bu seriyye, Şuca' b. Vehb el-Esedî komutasında Âmiroğulları'na karşı Siyyi'ye doğru yapıldı. İbn İshak ise şunları nakleder: "Resulullah (ﷺ), Şuca' b. Vehb komutasındaki 24 kişilik birliği, Ma'den'in arka bölgesinde yer alan Rukbe taraflarında bulunan Siyyi'de toplanmış olan Hevazinoğulları'ndan bir topluluğun üzerine gönderdi. Burası Medine'den 5 gecelik mesafede idi. Resulullah (ﷺ) onlara anî baskın yapmasını emir buyurmuştu. Bu yüzden seriyye, gündüz gizleniyor, gece ise sabaha kadar yol alıyorlardı. Nihayetinde düşman, sabaha karşı ani bir baskınla etkisiz hale getirildi; pek çok davar ve deve sürüsü ganimet elde edildi. Seriyyeye katılanlar her bir askere ganimetten on beş deve verildi. Bir deve, on koyun yerine sayıldı. Seriyye, Medine'den 15 gece uzak kalmıştı." (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 127)

KA'B b. ÜMEYR el-GİFARÎ'NIN ZÂT-U ATLÂH SERİYYESİ

(Hicrî, Rebiülevvel 8/Miladî, Haziran-Temmuz,629)

Cuzâm

Uzre

ZÂT-U ATLÂH

Teyma

Tayy

Vadi'l-Kura

Hicr

Beliyy

Ulâ

Vail

Hayber

Gatafan

Henakiye

Cuheyne

Medine-i Münevvere

Yenbu'

Gıfar

Bedir

Kızıldeniz

Süleym

Resûlullah (ﷺ), onbeş kişilik bir kuvvetle Ka'b b. Ümeyr el-Gıfârî'yi Şam bölgesinde bulunan Zât-u-Atlâh'a göndermişti. Seriyye, bölgeye vardıklarında orada büyük bir toplulukla karşılaştılar ve onları İslam'a davet ettiler. Onlar bu daveti kabul etmeyerek Müslümanların üzerine oklar yağdırmaya başladılar. Taraflar arasında şiddetli geçen çatışmanın ardından yaralı kurtulabilen bir kişi hariç tüm Müslümanlar orada şehit oldu. Yaralı kurtulmayı başaran kişi, Medine'ye ulaşıp durumu Resulullah'a bildirdi. Bunun üzerine Efendimiz (ﷺ) onların üzerine bir müfreze göndermek istediyse de, düşmanın o bölgeden ayrıldığı haberi üzerine bu kararından vazgeçti. (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 127)

Zât-u Atlâh: Bu yerin adı, siyer kaynaklarında Resulullah'ın gazvelerinden söz edilirken geçmektedir. Örneğin şöyle denmiştir: "Ka'b b. Ümeyr el-Gıfârî'nin seriyye düzenlediği Zât-ı Atlah, Şam topraklarındadır.." Önceki alimler (Allah hepsinden razı olsun) bir yerin coğrafî konumunu tespit etmede zorlandıkları zaman burada olduğu gibi sınırı geniş tutarlardı. Kaldı ki siyer yazarları yer tespitine çok önem vermiyorlardı. Onları ilgilendiren hadisenin meydana geldiği yer değil, bizzat hadisenin kendisiydi. Örneğin onlara göre Şam toprakları/bölgesi sınırlarını, Medine'nin 600 km kuzeyinde kalan Teyma'ya (Neyf) kadar uzatırlar. Halbuki buranın Şam topraklarında değil, Hicaz bölgesinde olduğu konusunda neredeyse tüm coğrafyacılar fikir birliği içindedirler. Nitekim bazı yazarlar Meân'ı, Hicaz'dan saymışsa da günümüzde Zât-ı Atlah'ı bilen kimse-ye rastlamadım. (Bilâdi, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 30-31)

0 25 50 75 100 125

MÛTE SERİYYESİ
(Hicrî,Cemaziyelevvel 8/Miladî, Ağustos-Eylül 629)

Zamanla Müslümanlar ile Rumların ilişkisi bozulmaya yüz tuttu. Rumlar, onlara tabi olan Araplar ile birlikte her fırsatta çeşitli yollarla Müslümanları sıkıştırmaya çalışıyorlardı. Bunun en bariz örneği ise, Şam'a giden Müslüman tüccarların gördükleri eziyetler ve Şam ticaret yolunu kullanan Müslüman kafilelerine yapılan saldırılardı. Bunun yanı sıra bir şekilde onlarla ilişkide bulunan her bir Müslümana maddi ve manevi yönden de baskılar söz konusuydu.

Resulullah'ın, Haris b. Ümeyr el-Ezdî'yi, Şam bölgesinde yer alan Busra'ya halkı İslam'a davet etmek üzere yolladığında, Busrâ'nın emiri olan Şurahbil b. Amr el-Gassânî'nin Allah Resulü'nün elçisini öldürmesi, bardağı taşıran son damla olmuştu. Bu durum Resulullah'a çok ağır gelmişti. Zira, Haris, elçilere ikramda bulunma ve onlara zarar vermeme adetine/geleneğine zıt olarak şehit edilen Allah Resulü'nün ilk elçisi idi.

Arkadaşlar! Biz, şuan sizin sıkıntı olarak/kerih gördüğünüz şeyleri göze alarak şehadet adına yola çıktık. Biz insanlarla ne sayı ile ne de güçlerinin çokluğuyla savaşmayız, biz onlarla sadece Allah'ın bize ikramda bulunduğu bu din adına savaşırız. Öyleyse yürüyün. Göreceğimiz iki iyilikten/hayırdan biri olacak; ya zafer ya da şehadet!"

İbn Kayyim savaşın nedeni ile ilgili şu bilgileri aktarır: "Resulullah, Lehboğulları'ndan Haris b. Ümeyr el-Ezdî'yi, bir mektubla Şam tarafına, Bizans İmparatoruna yahut Busrâ melikine göndermişti. Elçinin karşısına Şurahbil b. Amr el-Gassanî çıktı. Şurahbil, onu bağlattı ve gönderip boynunu vurdurttu. O güne kadar Rasulul-lah'ın hiçbir elçisi öldürülmemişti. Bu haber Efendimiz'e ulaşınca çok gadaplandı. Hemen bir ordu hazırlanmasını emretti. Komutanlığa da Zeyd b. Hârise'yi getirdi ve dedi ki: ***"Eğer o öldürülürse yerine Cafer b. Ebî Tâlib geçsin. Cafer de öldürülürse yerine Abdullah b. Revâha geçsin. Abdullah öldürülürse, ordu içerisinde münasip biri, Müslümanlara komutan olsun."*** (İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, c. 3, s. 381)

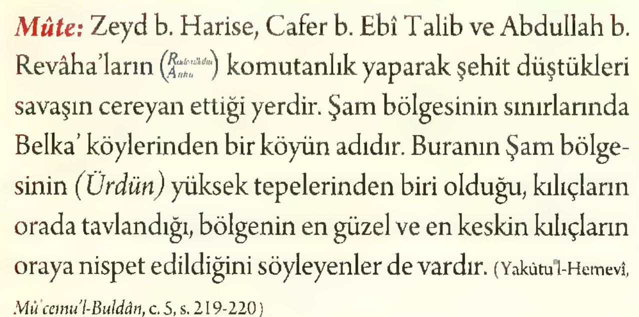
Müslüman birlikleri, Şam topraklarında Maân adlı bir köye geldiklerinde, Bizans imparatoru Herakliyus'un yüz bin kişilik bir orduyla Belka'ya bağlı Mevâb denilen beldede konuşlandığı ve üstelik Lahm, Cüzam, Beliyy ve Behrâ gibi Bizans hakimiye-tinde bulunan Arap kabilelerinden yüz bin kişilik bir birliğin daha onlara katıldığı bilgisi ulaştı. Bunun üzerine Müslümanlar istişare yapmaya başladılar. Bir kısmı: "Resulullah'a bir mektupla durumu bildi-relim, ondan gelecek cevaba göre hareket ederiz" diyordu. Bir kısmı ise: "Buraya kadar geldik, bölgeye korku saldık, yeter artık dönelim" diyorlardı. Bu konuşmalar yapılırken Abdullah b. Revaha susuyordu. Zeyd, ona görüşünü sorunca şöyle dedi: *"Arkadaşlar! Biz, şuan sizin sıkıntı olarak/kerih gördüğünüz şeyleri göze alarak şehadet adına yola çıktık. Biz insanlarla ne sayı ile ne de güçlerinin çokluğuyla savaşmayız, biz onlarla sadece Allah'ın bize ikramda bulunduğu bu din adına savaşırız. Öyleyse yürüyün. Göreceğimiz iki iyilikten/hayırdan biri olacak; ya zafer ya da şehadet!"* Bu konuşmadan sonra insanlar: "Allah'a yemin olsun ki Abdullah b. Revaha doğru söyledi" diyerek yola koyuldu ve Şam bölgelerinden Belka'ya yaklaştıklarında Meşarif denen bir köyde Roma ve Araplardan oluşan Herakliyus'un birlikleriyle karşılaştılar. Düşmanın yaklaşması üzerine Müslümanlar günümüzde Kerk diye bilinen *Mûte* köyünde konuşlanarak savaş düzeni almaya başladılar. Ordunun sağ kanadına, Uzreoğulları'ndan Kutbe b. Katade'nin komutasındaki birlikler, sol kanadına ise Ubade b. Malik komutasındaki birlikler yerleştirildi.

MÛTE SERİYYESİ
(Hicrî,Cemaziyelevvel 8/Miladî, Ağustos-Eylül 629)

Sayda
ŞAM BÖLGESİ
Dimeşk/Şam
Bizans İmparatorluğu
Akdeniz
Tisfûn
Kanavât
Rum Ordusu ve Müttefikleri
Babil
İlya/Kudüs
IRAK
FİLİSTİN
Mûte
MEV'ÂB BÖLGESİ
Ezruh
Petra
Maân
Devmetü'l-Cendel
Eyle
Sina Çölü
İslam ordusunun güzergâhı
Bide'
Tûr
Tebûk
Teyma
Hicr
Ulâ
HİCAZ
MISIR
Kızıldeniz
Yenbu'
Medine-i Münevvere
K
0 100 200 300 400 500

Abdullah b. Ömer anlatıyor: "Resulullah, Mûte Gazvesi'nde Zeyd b Hârise'yi komutan tayin etti ve şöyle buyurdu: ***"Eğer Zeyd öldürülecek olursa, komutan Cafer'dir. Cafer öldürülecek olursa komutan Abdullah b. Revaha'dır"*** Abdullah devamla der ki: "Bu gazveye ben de katılmıştım. Bir ara, Cafer b. Ebî Talib'i aradık. Onu ölüler arasında bulduk. Öyle ki cesedinin üzerinde doksan küsur ok ve mızrak yarası tespit ettik." (Buhârî, *Meğâzî*, 44)

Mûte: Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebî Talib ve Abdullah b. Revâha'ların komutanlık yaparak şehit düştükleri savaşın cereyan ettiği yerdir. Şam bölgesinin sınırlarında Belka' köylerinden bir köyün adıdır. Buranın Şam bölgesinin *(Ürdün)* yüksek tepelerinden biri olduğu, kılıçların orada tavlandığı, bölgenin en güzel ve en keskin kılıçların oraya nispet edildiğini söyleyenler de vardır. (Yakûtu'l-Hemevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, c. 5, s. 219-220)

Günümüzde Ürdün'e bağlı Mûte şehrinin girişi.

Mûte'de İslam ordusu ile Rum ordusu karşılıklı olarak yerlerini aldıktan sonra taraflar çarpışmaya başladı ve çok çetin bir savaş yaşandı, her iki taraf da çok sert savaşıyorlardı, derken Müslümanların ilk komutanı Zeyd b. Hârise (r.a.) düşmana karşı ilerlerken şehit edildi. Bunun üzerine Cafer b. Ebî Talib sancağı sağ eline aldığında dudaklarından şunlar dökülüyordu:

Cennet ve ona yaklaşmak ne güzel
Zira içeceği tertemiz ve serinleticidir onun.
Rumlara gelince; yaklaştı Rumların azabı
Ataları kâfir ve hakikatten uzak bu milletin.
Onunla karşılaştığım zaman boynunu vurmak,
Borcumdur benim!

Derken Cafer'in (r.a.) sağ eli kesildi. Sonra bayrağı sol eline aldı ancak sol eli de kesildi. Bunun üzerine şehit edilinceye kadar bayrağı göğsünde tutmaya çalıştı. Cafer (r.a.), şehit edilince bayrağı Abdullah b. Revâha aldı ve atına atlayıp ordunun önüne geçerken kendi kendine şöyle diyordu:

Ey nefsim! Yemin ettim ki elbette ineceksin (meydana)
İneceksin, bundan hoşlanmasan da
İnsanlar yaklaşıp savaş kızışmışken
Görüyorum ki, sen cenneti istemiyorsun.
Uzun zamandır etmiyor için rahat,
Yoksa sen basit bir nutfe değil misin?

Abdullah bunları söyleyerek atından inince amcasının oğlu ona kurutulmuş bir et parçası getirerek dedi ki: "Al bunu ye de, biraz güçlen! Çünkü sen hayatında hiç karşılaşmadığın bir zorlukla bugün karşılaştın!" Abdullah eti onun elinden aldı ve etten bir parça ısırdı. Sonra insanların savaşa atıldıklarını duyunca kendi kendine "Sen, hâlâ dünyayı mı düşünüyorsun!" diyerek eti fırlattı ve kılıcını eline alarak meydana atıldı. Şehit düşünceye kadar kahramanca savaştı. Sonra sancağı Sabit Akrem b. Sa'lebe el-Ensarî eline aldı ve şöyle dedi: "Ey Müslümanlar! İçinizden birinize uyunuz!" Dediler ki: "Sana uyalım." Bunun üzerine Sabit: "Ben yapamam" dedi. Sonra ashab Halid b. Velid'in komutasında birleştiler.

Bu zor durumlar yaşanırken Yüce Allah, Elçisi Muhammed'e (s.a.v.) savaşın gidişatından haber veriyordu. Bu konuda Hz. Enes (r.a.) şunları nakleder: "Resulullah (s.a.v.), Zeyd, Cafer ve İbn Revâha'nın öldüklerini onlardan haber gelmeden önce bildirerek şöyle buyurmuşlardı: ***"Sancağı, Zeyd aldı ve ona isabet etti (öldü). Sancağı ondan sonra Cafer aldı o da öldü. Sonra İbn Revâha aldı, o da öldü.*** –Bunları söylerken Resulullah'ın (s.a.v.) gözleri yaşla doldu.- ***Ardından Allah'ın kılıçlarından bir kılıç sancağı teslim aldı ve Allah onları zafere ulaştırdı."***

(Buhârî, *Cenaiz* 4; *Menâkıb* 25; Nesâî, *Cenâiz* 27)

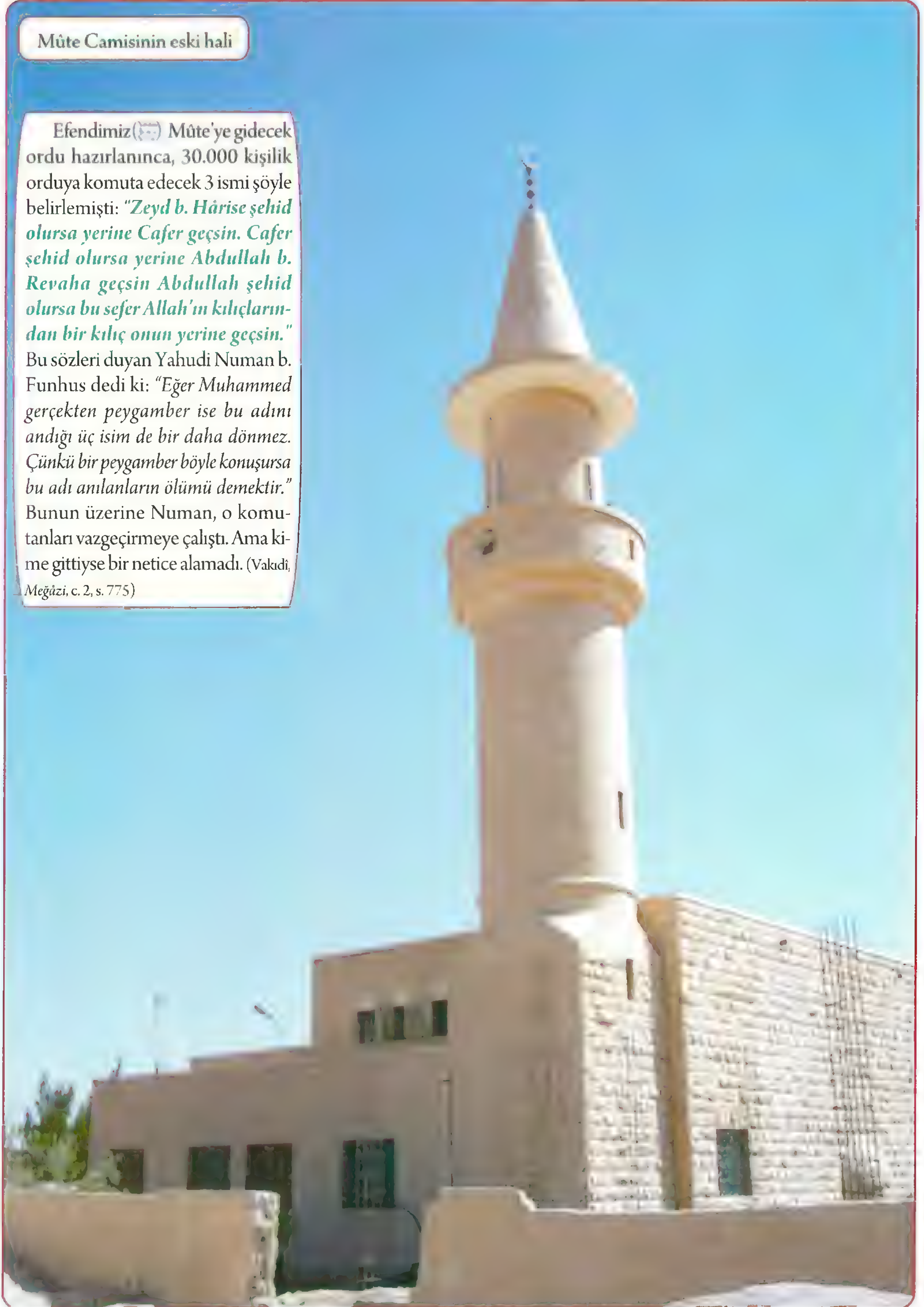
Mûte savaşının yapıldığı mevkilerde bulunan tarihi kalıntılar.

Allah'ın kılıcı Halid b. Velîd (r.a.), *Mûte*'de İslam ordusunun komutanlık görevini üstlenir üstlenmez, deneyim ve zekası ile eşine az rastlanır bir askeri taktik uygulamasına girişti. Halid b. Velîd (r.a.), İslam ordusunun savaşın bu merhalesinde maruz kaldığı zor durumdan kurtulmasının, düşmanın Müslümanlara yeni takviye güç geldiğini zannetmelerini sağlamak ve böylece onları bir nebze şaşkınlığa uğrattıktan sonra kontrollü bir şekilde en az zayiat vererek geri çekilmek olduğunu düşünüyordu. Bu çerçevede gece karanlığı bastığında, İslam ordusunun birliklerinin yerlerini değiştirdi. Sağ kanattakileri sola, soldakiler sağa; ön cephedekileri arkaya, ardakileri ise ön cepheye yerleştirdi. Atlı birliklerinde bulundukları yerde olabildiğinde fazla toz-duman ve ses çıkarmalarını istedi. Sabah olduğunda Roma ordusu bu durum karşısında Müslümanlara yeni kuvvetlerin katıldığını zannettiler. Bu onların savaş azmini kırmıştı. Bu fırsattan istifade ile Müslüman birlikler önceki günlerden daha azimli ve şiddetli bir şekilde düşmanın üzerine saldırmaya başladılar. O derece ki Halid b. Velîd, bu olayı anlatırken şöyle demiştir: *"Mûte savaşı günü ellerimde dokuz kılıç kırıldı; geriye sadece Yemen yapısı bir kılıçtan başka dayanan kalmadı."* Halid b. Velid (r.a.) orduyu, Medine'ye bu şekilde mümkün olan en az zayiatla getirmeyi başarmıştı. Öte yandan Rumlardan sayıları bilinemeyecek kadar çok sayıda kişi öldürüldü. Neticede bu savaşta İslam ve Müslümanlar için büyük zafer elde edilmişti.

Mûte savaşının gazileri Medine'ye yaklaşınca, Efendimiz (s.a.v.): ***"Kalkın, gidip kardeşlerinizi karşılayın"*** dedi. Halktan bazıları gazilerin üzerlerine toprak saçarak: "Ey kaçaklar! Demek siz Allah yolunda savaşmaktan kaçtınız öyle mi?" deyip, gazileri kınamaya başladılar. Gaziler bu duruma çok üzüldüler ve Efendimiz'in (s.a.v.) huzuruna gelerek: *"Ya Resulullah! Biz kaçaklar mıyız?"* dediler. Efendimiz (s.a.v.): ***"Hayır, sizler Allah yolunda savaşmaktan kaçanlar değil, dönüp dönüp vuruşanlarsınız"*** buyurdu. Sonra Efendimiz (s.a.v.) halka döndü ve dedi ki: ***"Onlar Allah yolunda savaşmaktan kaçanlar değil, dönüp dönüp vuruşanlardandır."*** (İbn Hişam, *Sire*, c. 4, s. 24)

Mûte Camisinin eski hali

Efendimiz(ﷺ) Mûte'ye gidecek ordu hazırlanınca, 30.000 kişilik orduya komuta edecek 3 ismi şöyle belirlemişti: ***"Zeyd b. Hârise şehid olursa yerine Cafer geçsin. Cafer şehid olursa yerine Abdullah b. Revaha geçsin Abdullah şehid olursa bu sefer Allah'ın kılıçlarından bir kılıç onun yerine geçsin."*** Bu sözleri duyan Yahudi Numan b. Funhus dedi ki: *"Eğer Muhammed gerçekten peygamber ise bu adını andığı üç isim de bir daha dönmez. Çünkü bir peygamber böyle konuşursa bu adı anılanların ölümü demektir."* Bunun üzerine Numan, o komutanları vazgeçirmeye çalıştı. Ama kime gittiyse bir netice alamadı. (Vakıdi, *Meğâzi*, c. 2, s. 775)

Zatü's-Selâsil, Medine'den on günlük mesafe uzaklıkta, Kura Vadi'sinin ilerisinde bir yerdedir. Bu seriyye ile ilgili olarak şunlar nakledilir: "Resulullah'a (ﷺ), Kudaa'lı bir grubun Müslümanlara saldırmak üzere toplandığı haberi ulaşmıştı. Bunun üzerine Allah Resulü (ﷺ), Amr b. As'ı çağırarak ona beyaz bir sancak ve onun yanında bir de siyah bir bayrak teslim ederek, Muhacir ve Ensar'dan teşekkül etmiş üç yüz kişilik birliği yola çıkardı. Yanlarında 30 da at bulunuyordu. Ayrıca Resulullah (ﷺ), onların güzergahları üzerinde olan Beliyy, Uzre ve Belkayn kabilelleriden yardım istemelerini de emir buyurdu. Seriyye gece yol alıp, gündüz saklanıyordu. Hedefe yaklaştıklarında Amr b. As, düşman birliklerinin sayısının çok olduğunu öğrendi. Bunun üzerine Rafi' b. Mekis el-Cüheni'yi yardım istemek üzere Allah Resulü'nün (ﷺ) yanına gönderdi. Resulullah (ﷺ), Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın eline bir sancak vererek, yüz kişilik bir birlikle Amr'ın yardıma gönderdi. Bu birlik içerisinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi Muhacir ve Ensar'dan seçkin sahabiler de bulunuyordu. Resulullah (ﷺ), Ebû Ubeyde'ye Amr'a katılarak iki birliğinin birlikte hareket etmesini ve ayrı ayrı hareket etmemesini emretmişti. Ebû Ubeyde bu emir gereği Amr b. As'a katıldı. Bu arada Ebû Ubeyde orduya imam olarak namaz kıldırmak istemişti. Amr, ona: "Emir benim, sen bana yardım için gelmiş bulunuyorsun" deyince Ebû Ubeyde de ona itaat etti. Böylece namazı da Amr imam olarak kıldırdı. Ardından Beliyy, Uzre ve Belkayn beldeleri geçildikten sonra düşman birlikleriyle karşılaşıldı. Müslümanların çetin hamleleri üzerine, asi birlikler kısa sürede dağılıp, köşe bucak kaçmaya başladılar. Avf b. Malik el-Eşcai'yi, durumdan haberdar edilmek üzere Resulullah'a (ﷺ) gönderildi" (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 121)

Amr b. As'ın Zâtü's-Selâsil Seriyyesi'nin güzergahı üzerinde bulunan Zeyte (üstte) ve Deyse (altta)bölgelerinden görünümler.

EBÛ KATADE b. REBÎ el-ENSARÎ'NİN HADIRA SERİYYESİ
(Hicrî, Şaban 8/Miladî, Kasım 629)
EBÛ KATADE b. REBÎ el-ENSARÎ'NİN IDM SERİYYESİ
(Hicrî, Ramazan 8/Miladî, Aralık 629)

İdm Seriyyesi: Ebû Katade b. Rebî el-Ensarî'nin İdm Seriyyesi hakkında siyer kaynaklarında şu bilgilere yer verilir: Resulullah (s.a.v.) Mekkelilerle savaşmaya niyetlenince Ebû Katade b. Rebî'yi sekiz kişilik bir birlikle Batn-ı İdm'e gönderdi. Burası Zû Haşeb ile Zû'l-Merve arasında olup, Medine'ye 3 konaklık bir mesafededir. Seriyyenin buraya gönderilmesinin sebebi ise insanların Resulullah'ın (s.a.v.) Batn-ı İdm tarafında yöneldiği zannetmesini sağlamak ve bu haberin Mekke'de yayılmasını temin etmekti. Bölgeye vardıklarında Âmir b. el-Adbat el-Eşcaî onlara uğrar ve Müslümanca selam verir. Fakat, seriyyedekiler onun selamını almazlar ve bu arada Muhallim b. Cessâme, Amir'in üzerine atlayıp onu öldürüp, devesini ve birtakım eşyalarını gaspeder. Bu bilgiler Resulullah'a (s.a.v.) ulaştığında, konu hakkında şu ayet nazil olur: ***"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek "Sen mümin değilsin" demeyin..."*** (Nisa, 4/94) Ardından seriyye yoluna devam ederek Zû Haşeb'e kadar gider. Bu arada Resulullah'ın Mekke'ye doğru yola çıktığı haberini almaları üzerine yola koyulurlar ve Sukya'da Resulullah'a (s.a.v.) yetişirler. (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 133)

Cubbe, Hutte, Luveymî, Buk'a, Esedoğulları, Ummu'l-Kalbân, Vuayli, Hufeyr, Cisamiyye, Şe'laniyye, Hubbe, Tayy, Hail, Mûkek, Aşruvvat Kasrı, Udve, Şukeyk, Cefur, Kalîbu'l-Etram, Seb'ân, Tâbe, Feyd, Bilate, Medain-u Salih, Cehra, Ulâ, Şemlî, Muhâş, Esedoğulları, İbda, Buveytin, Kusayr, Avşeziyye, Gamra, Mugeyra, Mustecidde, Beliyy, Fedla, Heşîbe, Dargut, Uzeym, Hufeyyire, Dureygit, Herba, Gatafan, Sümeyra, Numraniyye, İşâş, Süleymî, Mencûr, Ravz, Mihlânî, Aynu'l-Cedide, Vail, Sumhe, Huleyfetu's-Süflâ, Beâyis, Fedek (Hait), Numaniyye, Safak, Hayber, Reşîdoğulları, Tarfâvî, Ebruk, Hediye, Akletu's-Sakûr, Heysûniyye, Nakre, Siliyye, Temîm, Lugfiyye, Murabbe', Eba'n-Niam, Salsale, İs, Şecva, Bevîr, Be'câe, HADRA, Nüheyl, Kelbe, Henakiye, Zahiriye, İDM, Halil, Cuheyne, Suveydire, Gatafan, Muhame, Sum'ûriyye, Sevik, Buka', Uyûn, Hesv, Talal, Yenbu'n-Nahle, Fıkra, Salviye, Yenbu', Medine-i Münevvere, Eş'ariyye, Hezra, Gifar, Hayf, Mukeymil, Yetime, Umk, Bedir, Rayis, Kızıldeniz, Mehdu'z-Zeheb, Ekhul, Kıran, Süleym, Mestûre, Ebvâ, Ebu Deba', Sufeyne, Rabiğ, K, 0, 25, 50, 75, 100, 125, Biyar, Rih, Huzâa, Süleym

İdm, *Halil* olarak adlandırılan, Buthân, Kanat ve Akîk vadilerinin birleşmesinden meydana gelmiş Uhud ile Şirnâ'nın arasında kalan bir vadidir.

Ebû Katade'nin Hadıra seriyyesinin sebebi, Necid bölgesinde Muharib-oğulları'nın yurdu olan Hadıra'da Gatafan kabilesinin savaş için toplanmaları idi. Resulullah (s.a.v.), Ebû Katade komutasında 15 kişilik bir birlik ile yola çıkardı. Seriyye 5 gün sonra çok sayıda ganimet ile Medine'ye dönündü.

MEKKE'NİN FETHİ
Hicrî, 19 Ramazan 8/Miladî, 10 Ocak 630

Müslümanlar ile Kureyş arasında yapılan Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Bekir kabilesi Kureyş ile, Huzâa' kabilesi ise Müslümanların safında yer almıştı. Bekir kabilesi ile Huzâa' kabilesi arasında Cahiliye döneminde kan davaları bulunuyordu. Bir gün yine Huzâa' kabilesi *Vetir* denen bir suyun başında bulundukları sıra, Kureyş'in himayesindeki Bekir kabilesinden bir topluluk tarafından saldırıya uğradı ve yaklaşık 20 [50] Huzâalı orada öldürüldü. Saldırıya uğrayan Huzâa'lılar canlarını kurtulmak adına Harem bölgesine sığınmıştı, ancak peşlerinden gelen Bekiroğulları Harem'in kutsiyetini ihlal ederek, onları Harem sınırları içerisinde öldürdü. Bu ise Hudeybiyye günü taraflar arasında sağlanan antlaşmanın bozulması anlamına geliyordu. Bunun üzerine Huzâa' kabilesinden Amr b. Salim el-Huzaî, Büdeyl b. Verka ve Huzâa'lı bir grub Resulullah'ın (s.a.v.) yanına gelerek Bekiroğulları ile Kureyş'in kendilerine yaptıklarına karşı yardım etmesini istediler. Bu arada Amr b. Salim, Resulullah'ın (s.a.v.) huzurunda şu şiiri okuyordu:

Allah'ım! Ben Muhammed'e hatırlatırım,
Babamızla O'nun babası arasındaki eski ittifakı.

O zaman biz baba, sizler ise oğul idiniz;
Sonra Müslüman olduk, sana yardımdan el çekmedik.

Yardım et -Allah seni hidayetten ayırmasın- ebedî bir yardım!
Allah'ın kullarını çağır; imdadımıza yetişsinler.

Allah'ın elçisi de onların aralarında olsun,
Kılıcını sıyırmış, boyuna yükselen dolunay gibi bembeyaz.

Uğradığı zulümden dolayı yüzü renkten renge girmiş,
Büyük ordunun başında, denizler gibi köpükler saçarak geliyor.

Kureyşliler sana verdikleri sözde durmadılar.
Seninle yaptıkları sağlam anlaşmadan caydılar.

Sen, kimseyi çağırmayacaksın sandılar.
Onlar çok zelil ve çok az kimselerdir sayıca.

Geceleyin Vetir'de, uykuda iken bize baskın yaptılar,
Rükû ve sücûd halinde iken bizi öldürdüler.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ***"Sana yardım edilecek Ya Amr! Allah'a yemin olsun ki ben kendimi neden koruyorsam/sakınıyorsam, sizi de ondan koruyup, sakınacağım"*** buyurdu ve Allah'a şöyle dua etti: ***"Allâh'ım! Yurtlarına ansızın varıncaya kadar, Kureyşlilerin câsus ve habercilerinin gözlerini görmez, kulaklarını işitmez kıl ki, onların üzerine ansızın çökeyim"*** Ayrıca Büdeyl b. Verka ile beraberindekilere şöyle dedi: ***"Ebû Süfyan antlaşmayı yenilemek ve bazı ilaveler yapmak için gelecek ve eli boş dönecektir."***

Sonrasında Kureyş, Resulullah'ın (s.a.v.) buyurduğu gibi yaptıklarına pişman olup, antlaşmasının bozulan kısmını yeniden düzeltmek amacıyla Ebû Süfyan'ı elçi olarak Medine'ye gönderdi. Fakat o Mekke'ye elleri boş olarak dönmek zorunda kaldı. Ardından tarih, hicretin 8. yılını gösterdiğinde Resulullah (s.a.v.), Allah'ın kendisini bir *Feth-i Mübin*'i nasib etmesini umarak Mekke'ye doğru yola çıkmak üzere hazırlanıyordu.

Mekke'nin Fethi; Müslümanların kalplerinde uzun zamandır yer etmiş bir arzu idi. Bu nedenle bu fetih, özelde Resulullah'a (s.a.v.) ve genelde ise tüm Müslümanlara, Yüce Allah'ın en büyük ikramlarından birisi olmuştur. Zira bu kutlu fetih, yıllarca süren meşakkatli, zorluklu ve kimi zaman savaşlar ile gerçekleştirilen İslam daveti için yeni bir dönemin başlangıcı olacaktı. Bu durumu bir tavafa benzetirsek, Mekke'nin Feth'i bu kutlu beldede Resulullah'ın (s.a.v.) son şavtı, tavafın bitişini temsil ederken; başta Hulefa-i Raşidîn olmak üzere, yeryüzünde Allah'ın dinini yaymak adına yola çıkanlar için ise tavafın başlangıcını temsil etmekteydiler. (Vakıdî, *Meğazi*, c. 2, s. 786-791)

[50] Vakıdî'ye göre öldürülen Huzâa'lıların sayısı 20, Halebi'ye göre ise 23'tür.

MEKKE FETHİ

Hicrî, 19 Ramazan 8/Miladî, 10 Ocak 630

1. Resulullah'ın Birliği
2. Halid b. Velîd'in Birliği
3. Kays b. Sa'd b. Ubade'in birliği
4. Zübeyr b. Avvâm'ın Birliği
5. Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Birliği

Mekke'nin tüm girişlerinin kontrolü ele geçirildikten sonra; Resulullah (s.a.v.) ve Müslümanlar birlikler halinde, Hind Dağı mıntıkasında konuşlandılar. Bir müddet burada dinlenip, tüm birliklerin toplanmasını bekleyip savaş düzeni aldılar. Ardından Resulullah (s.a.v.), ordunun en önünde, Muhacir ve Ensar'dan oluşan güzide birlikler onun hemen sağında ve solunda; ardından da diğer Arap kabilelerinden fethe katılan Müslüman birlikler olduğu halde Mescid-i Haram'a girdi. Resulullah (s.a.v.), önce Hacerü'l-Esved'i istilam etti, akabinde Kâbe'yi tavaf etti. O sıralar Kâbe'de 360 put bulunuyordu. Efendimiz (s.a.v.) elindeki asâ ile bir taraftan putları deviriyor ve bir taraftan da şu ayet-i kerimeleri okuyordu: ***"Hak geldi, bâtıl yok oldu!.."*** (İsrâ, 17/81), ***"De ki: Hak geldi; artık bâtıl ne bir şeyi ortaya çıkarabilir ne de geri getirebilir."*** (Sebe', 34/49)

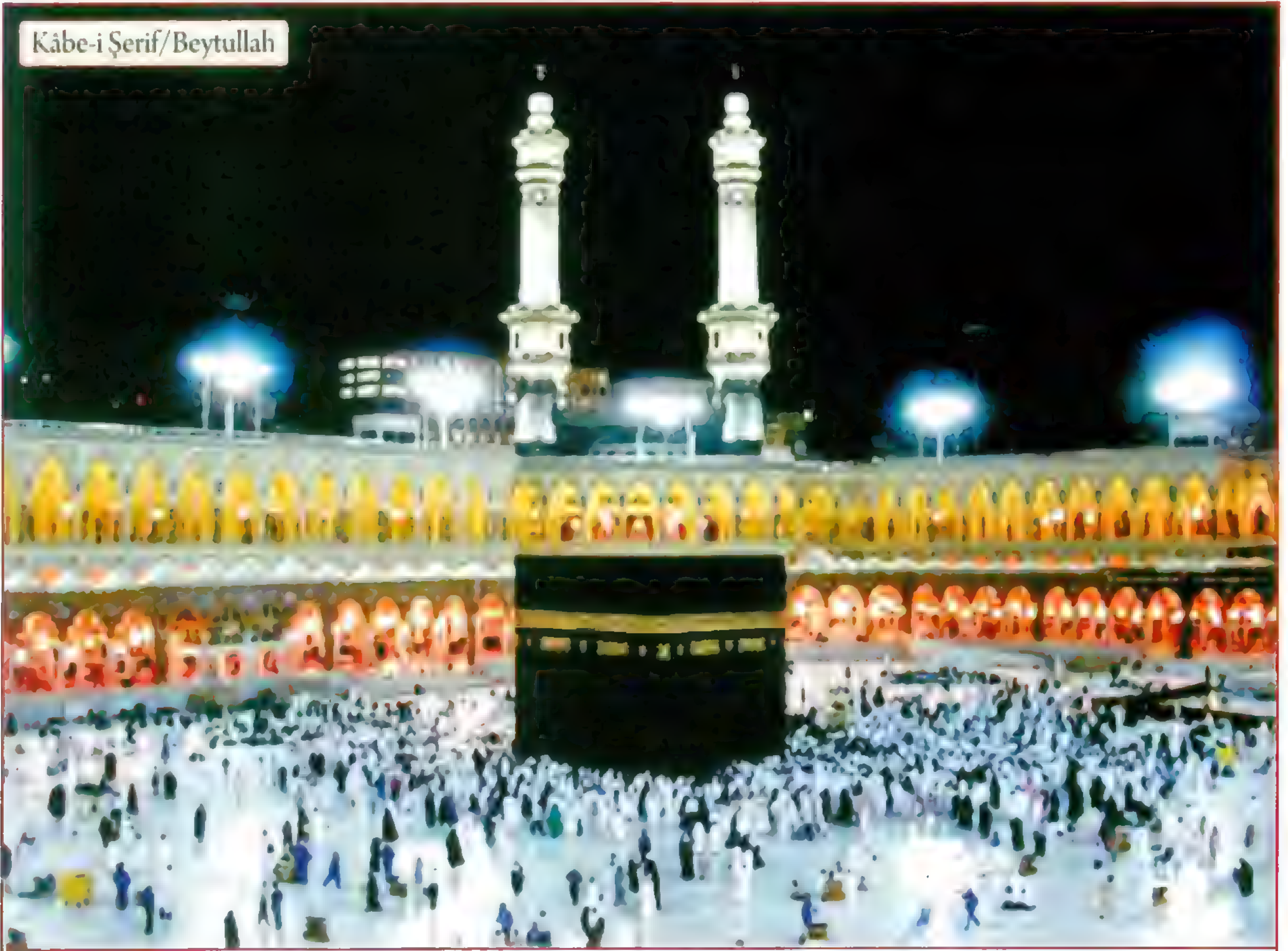
Tarafların gücü:

1- Müslümanlar: Resulullah'ın (s.a.v.) komutasında 10 bin kişi
2- Müşrikler: Her kabile kendi komutanlığında olmak üzere Kureyş ve Bekiroğulları.

> **"Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği, Ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir."** (Nasr, 110/1-3)

MEKKE FETHİ'NİN ÖNEMLİ SONUÇLARI

1. Başta Kâbe olmak üzere tüm Arabistan Yarımadası'nın putlardan temizlenmesiyle, tevhid inancının yerleşmesi ve şirkin kökünün kazınması.
2. Kureyş'in İslamiyeti kabul etmesinin de etkisiyle Arap Yarımadası'nın farklı bölgelerinde yaşayan Arapların heyetler halinde elçiler göndermek suretiyle İslam'a girmeleri ile İslam davetinde yeni bir dönemin başlangıcı olması.

Kâbe-i Şerif/Beytullah

Efendimiz (s.a.v.) Mekke Fethi'ni tamamladıktan sonra Osman b. Talha'yı çağırıp ondan Kâbe'nin anahtarını aldı ve içeri girdi. Kâbe'nin iç duvarlarının resimlerle dolu olduğunu gördü. Hatta aralarında Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsmail'i (a.s.) ellerinde fal oklarıyla tasvir eden resimler de bulunuyordu. Derhal bunları temizletti, Beytullah'ın içinde namaz kıldı, ardından tekbirler getirerek bir müddet içerisinde dolaştı. Beytullah'ın putlardan ve resimlerden temizlenme işlemi bitince, Kâbe'nin kapısının eşiğinde ayakta durup etrafta toplanan kalabalığı süzüyordu. Bu arada tüm Kureyş, endişeli bir gözle kendileri hakkında verilecek kararı bekleyerek Efendimiz'i (s.a.v.) gözlemliyordu. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: ***"Allah'tan başka ilah yoktur, yalnız O vardır. O'nun eşi ve ortağı yoktur. O, va'dine bağlı kalıp sözünü yerine getirdi. Kuluna yardım etti, tek başına bütün düşmanları hezimete uğrattı. İyi bilin ki! Bütün câhiliyet adetleri, mal ve kan davaları bugün şu iki ayağımın altındadır. Yalnız, Kâbe hizmetleriyle hacılara su dağıtma işi (hicâbe ve sikaye hizmetleri) bu hükmün dışındadır. Ey Kureyşliler! Allah sizden câhiliyet gururunu, babalarla ve soylarla büyüklenmeyi giderdi. Bütün insanlar, Âdem'dendir, Adem ise topraktan."*** Ve akabinde şu ayet-i kerimeyi okudu: ***"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."*** (Hucurat, 49/13) Ardından şöyle sesledi: ***"Ey Kureyş halkı! Size şimdi ne yapacağımı düşünüyorsunuz?"*** diye sordu. Onlar da: *"Hayır umuyoruz. Sen kerîm bir kadeş, alicenab bir kardeş oğlusun"* diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.): ***"Ben de size Yusuf'un kardeşlerine söylediği gibi 'Bu gün size geçmişten dolayı azarlama yok'*** (Yusuf, 12/92) ***diyorum. Haydi gidiniz, hepiniz serbestsiniz"*** buyurdu. (İbn Hişam, *Sîre*, c. 4, s. 55; Taberi, *Tarih*, c. 3, s. 120)

Resulullah (s.a.v.), 15 gün daha Mekke'de kalarak, şehrin idari işlerini düzene koydu. Ardından, Arabistan'ın çeşitli bölgelerine İslam davetini ulaştırmak ve o bölgelerin de putlardan temizlenmesi için seriyyeler gönderdi.

Ramazan'ın 27. Gecesi (Kadir Gecesi) Mescid-i Haram'dan Teravih Namazı görüntüsü.

HUNEYN GAZVESİ
Hicrî, 11 Şevval 8 / Miladî, 1 Şubat 630

Mekke'nin Fethi, İbn Kayyim'in dediği gibi: "Allah'ın O'nunla dinini, elçisini, ordusunu ve O'na güvenen taraftarlarını aziz kıldığı; O'nunla beldesini ve alemlere rahmet kıldığı beytini, kafirlerin ve müşriklerin ellerinden kurtardığı büyük fetihtir ki, melekler O'nu müjdelemiş, O'nun sayesinde insanlar bölük bölük Allah'ın dinine girmiş ve onun nuruyla yeryüzü aydınlanmıştır."

Hiç şüphesiz, başta Hevazin ve Sakif kabileleri olmak üzere Mekke civarında yaşayan Arap kabileleri arasında fethin yankıları büyük olmuştur. Fethin hemen akabinde, söz konusu kabileler durumu değerlendirmek üzere bir araya gelmişler ve aralarından Hevazin kabilesinin reisi Malik b. Avf'ı kendilerine emir tayin etmişlerdi. Ayrıca bu toplantıda, Mekke Fethi'nin haberleri fazla yayılmadan ve diğer Arap kabileleri arasında etkilerini göstermeden önce, sıcağı sıcağına Müslümanlara saldırma kararı alınmıştı.[51]

> Birlikleri toplamak için Resulullah (ﷺ), insanlara şöyle sesleniyordu: ***"Ey Allah'ın kulları yanıma gelin! Ben peygamberim, yalan yok! Ben Abdulmuttalib'in oğluyum!"*** Ancak bu pek yeterli olmamış, Resulullah'ın (ﷺ) yanında Muhacir ve Ensar'dan bir avuç sahabe hariç kimse kalmamıştı.

Malik b. Avf, cesur ve gayretli bir kimse olmasına rağmen sığ düşünceli, istişare yeteneği olmayan bir adamdı. Bu nedenle Malik, kadın-erkek, çoluk çocuk demeden, üstelik mal-mülklerinin de tamamını yanlarına alarak tüm kavmiyle birlikte savaş için yola koyuldu. Ta ki herkes savaşırken mal-mülkü ile ailesinin arkasında olduğu bilsin ve böylece savaştan kaçmasın. Malik'in bu düşüncesine sadece bir kişi itiraz etti. Aslen İranlı olan ve zamanın olgunlaştırdığı bilge bir kişi Düreyd b. Sımme, şöyle dedi: *"Bozguna uğrayan askeri ne durdurabilir? Şayet savaş lehinde cereyan edecekse bu, adamlarının kılıcı ve mızrağı sayesinde olacaktır; şayet aleyhine dönecekse malını ve aileni rezil edeceksin."* Ancak Malik, onun bu görüşüne kulak asmadı, başını silkti ve hatasını sürdürmekte ısrar etti. Onu bu yoldan hiçbir şey alı koyamıyordu.

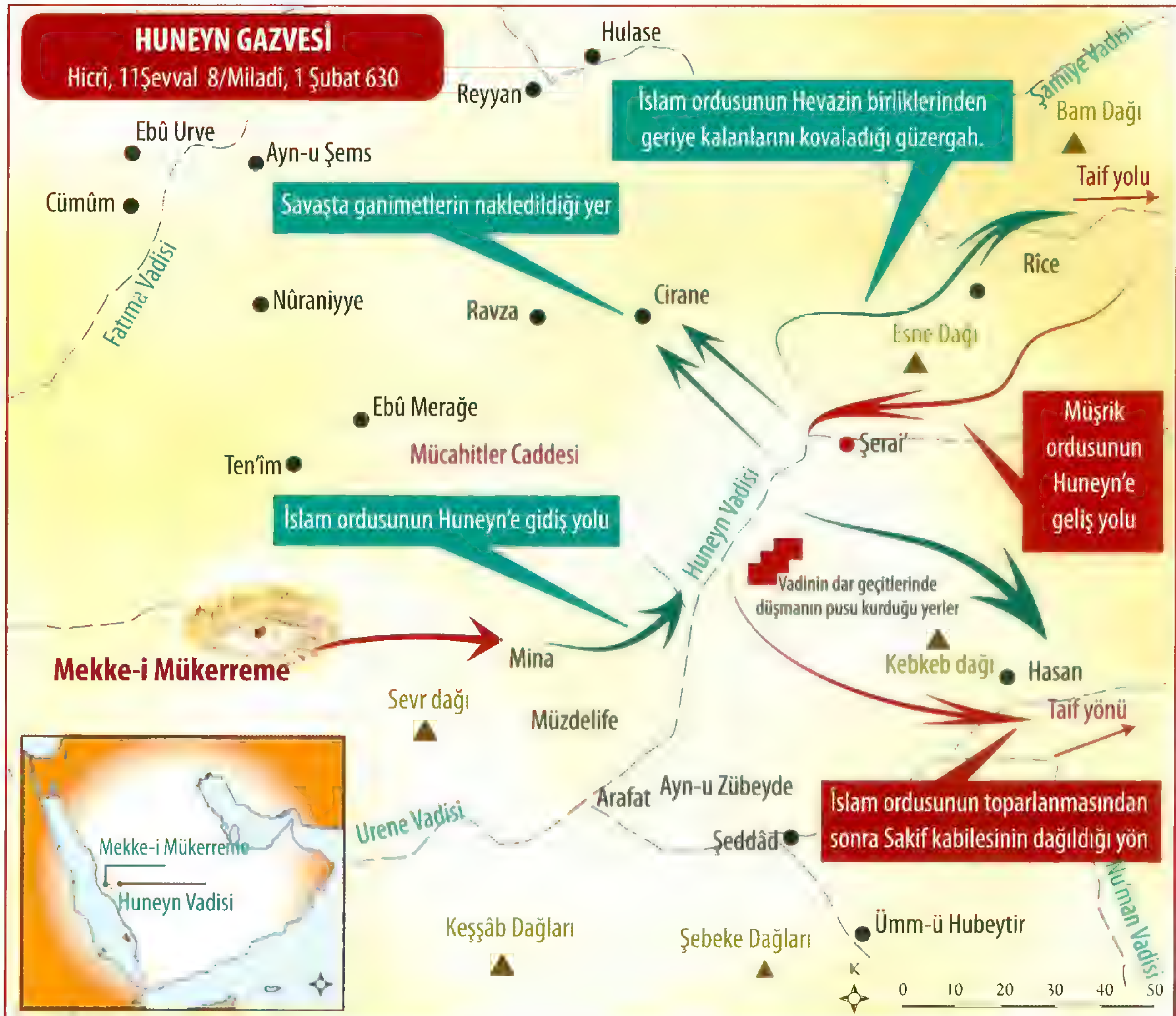
Malik'in bu saldırı planının bilgisi Resulullah'a (ﷺ) ulaşınca, derhal ordusunu hazırlamaya başladı. Savaşacak birlikleri ve askerlerin sayısını belirlemeye çalışıyordu. Bu arada Malik b. Avf ise çoktan yola çıkmış ve Huneyn'e doğru ilerliyordu. Vadinin en dar geçitlerine adamlarını yerleştiriyor ve Müslümanların geçeceği güzergahlara pusular kuruyordu. Müslümanlar görünür görünmez ani bir baskınla tek vücut halinde saldırmayı planlıyorlardı.

Resulullah (ﷺ) ise orduyu sabahleyin yola çıkardı; birliklere sancak ve bayraklarını dağıttı ve o günün sabahı henüz tan yeri ağarmadan Huneyn Vadisi'ne vardılar. Geceleyin arkalarının çevrilmiş olduğundan habersiz vadinin dar geçitlerinden ilerlemeye başladılar. Birden bire her taraftan üzerlerine oklar yağmaya başladı. Düşmanlar gerçekten tek bir vücut gibi hareket ediyorlar ve çok çetin bir saldırıda bulunuyorlardı. Hiç beklemedikleri yerden gafil avlanan Müslümanlar dağılmaya ve kaçışmaya başladılar. Birlikleri toplamak için Resulullah (ﷺ), insanlara şöyle sesleniyordu: ***"Ey Allah'ın kulları yanıma gelin! Ben peygamberim, yalan yok! Ben Abdulmuttalib'in oğluyum!"*** [52] Ancak bu pek yeterli olmamış, Resulullah'ın (ﷺ) yanında Muhacir ve Ensar'dan bir avuç sahabe hariç kimse kalmamıştı.

---

[51] Taberi, *Tarih*, c. 3, s. 125

[52] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/286

Huneyn Gazvesi'ni Hz. Abbas (ra) ise şöyle anlatmaktadır: "Resulullah (sav) ile birlikte Huneyn'de hazır bulundum. Ben ve Ebû Süfyan b. Hâris b. Abdülmuttalib, Allah Resulü'nün yanından hiç ayrılmadık. Resulullah (sav), akı/beyazı olan bir katırın üzerindeydi. Müslümanlar ile müşriklerin karşılaşması başlayınca, Müslümanlar arkalarına dönerek kaçmaya başladı. Bu durumda bile Resulullah (sav) katırını kafirlere karşı sürmeye devam ediyordu. Müslümanların durumunu gören Allah Resulü şöyle dedi: ***"Ey Abbâs! Semûre Ashabını –yani Akabe Biatı'na katılanları- çağır!"*** Abbas da: "Semûre Ashabı nerede?" diye seslendi. Abbas devamla diyor ki: "Vallahi! onlar, ineğin buzağılarına seslenişine benzeyen bağırma sesini duymuşçasına aceleyle gelerek: "Ya lebbeyk, Ya lebbeyk -buyur, buyur-" dediler. Resulullah (sav): ***"Kafirlerle savaşın"*** buyurdu. Resulullah (sav) katırı üzerinde savaşta onlara yardım elini uzatır gibi bir pozisyonda duruyordu. Abbas şöyle devam ediyor: "Çarpışma şiddetlenmişti, sonra Allah Resulü ellerine çakıl taşları alarak müşriklerin üzerlerine doğru attı ve şöyle buyurdu: ***"Muhammed'in Rabbinin adına mağlub olunuz!"*** sonra bakmaya gittim. Bir de ne göreyim: Allah'a yemin olsun ki Allah Resulü sanki onları taşlamıştı da hiddetleri azalmış, güçleri zayıflamış halde dağılma ve mağlubiyet içinde olduklarını görüyordum.."[53] Savaşın seyri Müslümanların lehine dönmeye başlayınca, Malik b. Avf ile kavminin savaşçı erlerinden onunla beraber olanlar Taif'e doğru kaçıp, kalelerin içlerine doğru sığındılar. Arkalarında ise çok miktarda ganimet bırakıp gittiler. Sonra Resulullah (sav), ashabından bir seriyyeyi onların peşinden gönderdi. Seriyye, onları orada abluka altına aldı ve durum Müslümanların lehine sonuçlanıncaya kadar onlarla savaştı. Bu savaş ile ilgili şu ayet-i kerimeler nazil olmuştur: ***"Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resûl'ü ile müminler üzerine sekînetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır."*** (Tevbe, 9/25-26)

[53] İbn Hişam, *Sire*, 4/87; Vakıdi, *Meğazı*, c.3, s. 898, 899

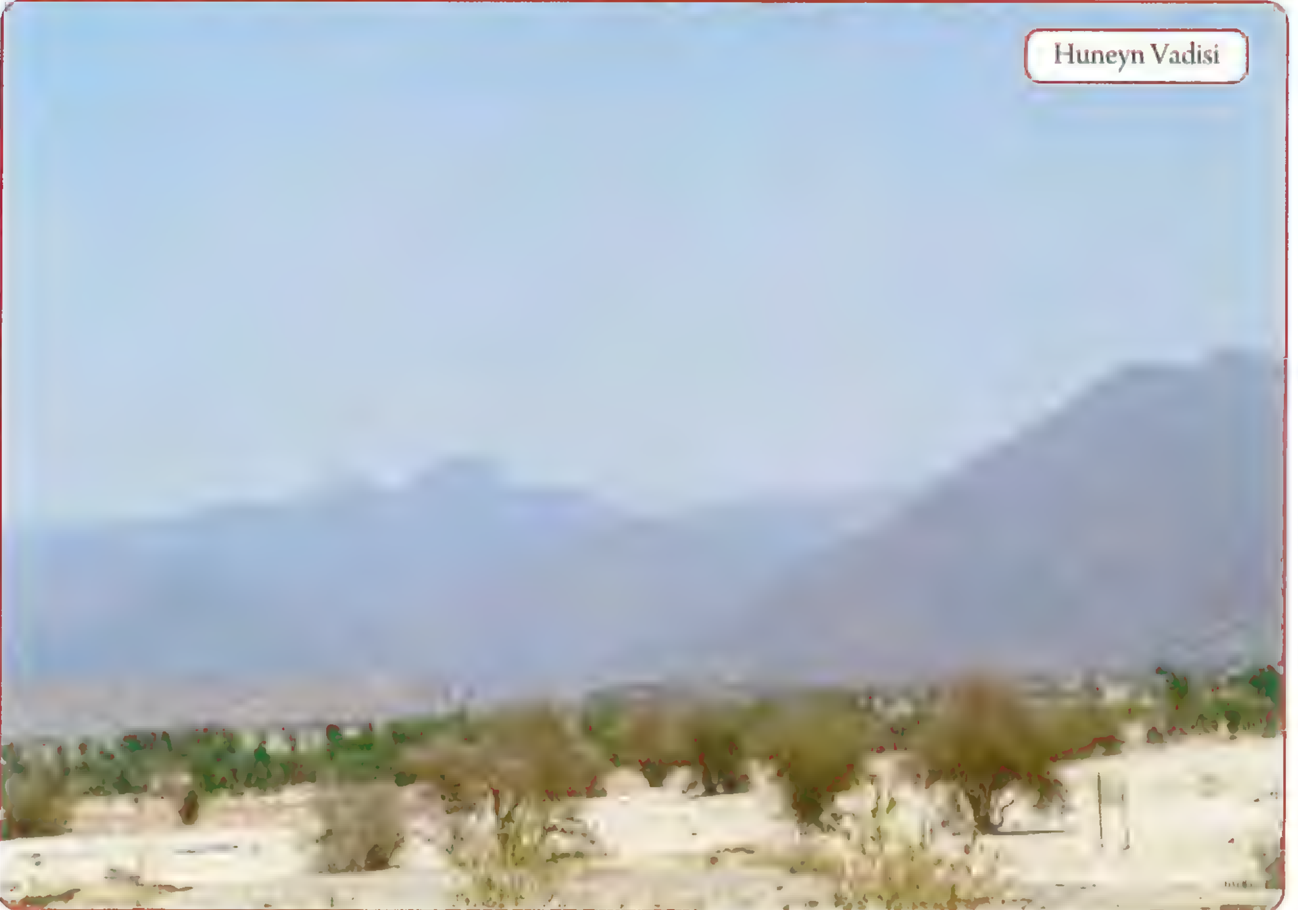
Şerai'deki Huneyn Savaşı'nın meydana geldiği yer.

İbn Hacer şöyle der: "Evtas Vadisi, Huneyn Vadisi değildir. Huneyn Vadisi, Zü'l-Mecaz tarafında yer alır, ki burası ile Arafat yönünden hesap edelince Mekke ile arasında on kusur mil mesafe bulunur." (İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 8, s.21)

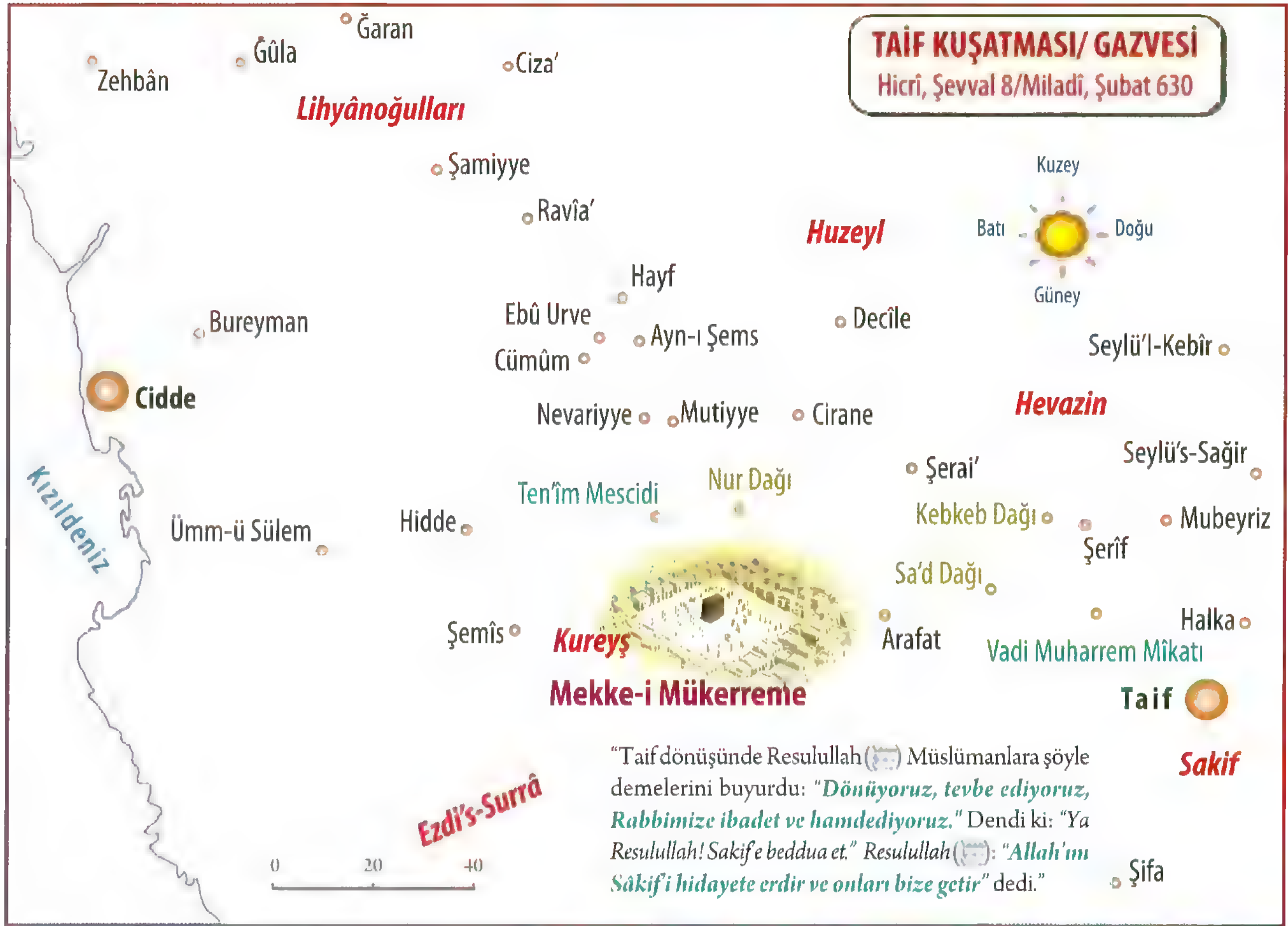

Huneyn, Mekke-i Mükerreme vadilerinden bir vadi olup, Mekke'nin doğusunda, yaklaşık 30 km uzaklığında yer alır. Günümüzde ise Şerai' Vadisi olarak bilinmektedir. Üst kısmında suyu, Urane seyline dökülen Sadr Vadisi bulunurken, alt kısmında ise Şerai' yer alır. Yüce Allah'ın Kur'an'da *"Huneyn Günü"* olarak zikrettiği yer işte burasıdır. Burası doğu tarafında Necid yolu üzerinden Harem sınırlarına 11 km'lik mesafededir.

Huneyn Vadisi

Müslümanlar, Taif kuşatmasında muhkem surları aşabilmek için bir takım farklı savaş aletleri de kullanmışlardır. Bunlardan biri *Dabbe* adı verilen, ağaç kütüklerinin bir araya getirilip üzeri sığır derisiyle kaplanmış geniş bir kalkanı andıran bir araçtır ki, askerler onu kendilerine siper yapıp kale kapılarına hücum ediyorlardı. Ayrıca Selman-ı Farisi'nin de önerisiyle mancınıklar da bu kuşatmada kullanılmıştır.

Taif'e giden dağlık Hüda yolu

Müslümanların Sâkif kabilesi ile çarpıştığı Taif'teki Vec Vadisi'nde bulunan Sedd-i İkrime su yolu. Savaşta, Sâkif mağlub olacağını anlayınca bu dağlara sığınmıştı.

Taif'teki Abdullah b. Abbas Mescidi.

Taif'in bugünkü durumu

Müslümanlar, Huneyn Gazvesi'nden zaferle döndükten sonra, Allah Resulü (ﷺ) hicretin 8. yılı Şevval ayında Taif fethine yöneldi. Bu önemli görevde ordunun başına Halid b. Velid'i geçirdi. Öncelikli olarak ona Taif'in kuşatılması emrini verdi. Taif, Sâkif kabilesinin yerleşim yeri olup, etrafı muhkem surlarla örülü sağlam kaleleri olan bir şehirdi. Sâkifoğulları, Huneyn mağlubiyetinin ardından buraya sığınmış, başlarına gelecekleri bildiklerinden bir yıllık erzak depolayıp, savunmalarını güçlendirmişlerdi. Resulullah (ﷺ) Taif'e ulaştığında surlara yakın bir yerde karargahını kurmuştu. Bunu fırsat bilen Sâkif kabilesi, yaylarını bu karargaha doğrultarak Müslümanları ok yağmuruna tutmaya başladı. Bunun sonucunda aralarında Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah'ın da bulunduğu 12 Müslüman bu oklar yüzünden şehit düştü. Taif kuşatması 40 gün sürdü. Bu süre zarfında Müslümanlarla müşrikler arasında birkaç kez karşılıklı çarpışmalar da oldu. Müslümanlar, düşmanı manevi olarak zayıflatmak için kalenin çevresindeki hurma bahçelerini ateşe vermeye başlayınca, Sakifoğulları Resulullah'tan (ﷺ) Allah için merhamet gösterip, ağaçları yakmamasını talep etti. Resulullah (ﷺ) bunu kabul etti. Sonrasında Resulullah (ﷺ), düşmanın direncini kırmak için bir haberci göndermek suretiyle şu teklifte bulundu: "Kaleden inip, yanımıza gelen köleler azad edilecektir." Bunun üzerine on küsür kişi kaleden indi. Resulullah (ﷺ), bunlara özgürlüklerini verdi. İlgilenilmeleri ve ihtiyaçlarının giderilmesi için her birine bir Müslümanı görevlendirdi. Nihayetinde, Resulullah (ﷺ), kaledekilerin hidayeti için dua ederek Taif'ten ayrıldı. (İbn Hişam, *Sîre*, c.4, s. 131)

Taif ile Mekke arasındaki Akabe (Hüda) yolu.

Abdullah b. Abbas Mescidi'nin farklı cephelerden görünümleri/Taif

Resulullah (ﷺ), Cirane'de Huneyn'den elde edilen ganimetlerin taksim işini bitirdikten sonra, burada umreye niyet ederek ihrama girmiştir. Umreyi tamamladıktan sonra Attâb b. Esid'i Mekke'ye vali tayin ederek Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Hicretin 8. yılı Zilkade ayının çıkmasına 6 gün kala Medine'ye ulaştı.

Cirane Mescidi/Mekke.

UYEYNE b. HİSN el-FEZÂRÎ SERİYYESİ
(Hicrî, Muharrem 9/Miladî, Nisan-Mayıs 630)

Resulullah (ﷺ), Uyeyne b. Hısn el-Fezârî komutasında elli kişilik bir süvari birliğini Temîmoğulları üzerine gönderdi. Bu seriyyede Muhacir ve Ensar'dan kimse bulunmuyordu. Askerî birlik gece yürüyor, gündüz gizleniyordu. Temîmoğulları yurduna vardıklarında, bir grup insan sahrada/çölde hayvanlarını otlatırlarken onlara hücum ettiler. Orada bulunan on bir erkek, yirmi bir kadın ve otuz çocuk ganimet olarak Medine'ye getirildi ve Remle bint Hâris'in evine yerleştirildiler. Bunların arkalarından Utârid b. Hâcib, Zibirkân b. Bedr, Kays b. Âsim, Akra' b. Habis, Kays b. Haris, Nuaym b. Sa'd, Amr b. Ehtem ve Rebâh b. Haris gibi Temimoğulları'nın ileri gelenlerinden oluşan bir heyet Medine'ye geldi. Kadınlarını ve çocuklarını görünce ağladılar ve sabırsızlanarak Hz. Peygamber'in (ﷺ) kapısına gelerek: "Ey Muhammed! Dışarı çık!" diye bağırdılar. Resulullah (ﷺ) dışarı çıktı. O esnada Bilâl (رضي الله عنه) namaz için ezan okuyordu. Bu arada heyet üyeleri Rasulullah (ﷺ) ile konuşmak istiyorlardı. Peygamberimiz bir müddet onların yanında durdu, sonra geçip öğle namazını kıldırdı. Daha sonra mescidin avlusunda oturdu. Heyet üyeleri, Utârid b. Hâcib'i öne çıkardılar. Utârid, heyet adına bir konuşma yaptı. Allah Rasülü (ﷺ) de Sabit b. Kays b. Şemmâs'a, cevaben bir konuşma yapmasını emretti. Allah (ﷻ), bu heyet hakkında şu âyet-i kerimeleri indirdi: ***"Sana odaların arkasından bağıranların çoğu, aklı ermez kimselerdir. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."*** (Hucurat, 49/4) Temîmoğulları'nın şairi Zibirkân kalktı ve övünerek bir şiir okudu. Ardından buna karşılık irticalen Müslüman şair Hassan b. Sabit de bir şiir okudu. Hassan şiirini bitirince Akra' b. Habis dedi ki: "Hatibi, bizim hatibimizden, şairi de şairimizden daha kudretli, sesleri de sesimizden daha gür çıkıyor." Ardından oradakilerin hepsi Müslüman oldu. Rasûlullah (ﷺ) da en güzel hediyeler takdim ederek onları mükâfatlandırdı. Hanımlarını ve çocuklarını onlara iade etti. (İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, c. 3, s. 510-513)

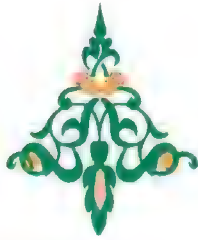
KUTBE b. ÂMİR b. HADİDE SERİYYESİ
Hicrî, Safer 9 / Miladî, Mayıs-Haziran 630

Rasûlullah (s.a.v.), Kutbe b. Âmir'i yirmi kişilik bir birlikle Tebâle taraflarında Has'amlar'ın bulunduğu bölgeye gönderdi ve onlara baskın yapmalarını emretti. Binmek için yanlarına on deve alıp yola çıktılar. Yolda birini yakaladılar ve sorguya çektiler, ama hiçbir bilgi alamadılar. Aynı adam, az sonra orada bulunanlara bağırıp uyarmak istedi, bu yüzden boynunu vurdular. Gecenin yaklaşıp oradakilerin uyumasını beklediler, sonra da baskın yapıp şiddetli bir çarpışmaya başladılar. Her iki tarafta da çok sayıda yaralı vardı. Kutbe b. Âmir, öldürebildiğini öldürdü. Ele geçirdikleri köle, deve, davar ve cinsinden ganimetleri, Medine'ye getirdiler. Bu rivayette şu bilgi de vardır: Has'amlılar toplanıp, hayvanlarına binip Müslüman birliği takip etmek istedi. O sırada Allah (c.c.) büyük bir sel gönderdi ve bu sel Has'amlılar ile Müslüman birliğin arasında öyle bir engel oluşturdu ki, Müslümanlar deve, davar ve esirleri sürüp götürürken onlar bakıp duruyor, ama selden karşıya geçemiyorlardı. Müslüman birlik gözden kayboluncaya kadar bu hal böyle devam etti. (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 162)

TEBÂLE

Buranın adı Şezzât ile beraber zikredilir. Köyleri, su kaynakları ve hurmalıkları bulunan verimli bir vadi olup, Taif'in güneydoğusundan 200 km'lik mesafede yer alır. Buraya, Gamid ve Belkerneyn tepelerinden, Bahe bölgesinden ve Bulcerişi ile güneyden bu ikisine bakan yerlerden sel suları gelir. Sonra doğuya doğru akarak Bişe'ye dökülür. Bu açıdan orası Bişe Vadisi'nin su kanallarından biri sayılır. Buranın adı eski kaynaklarda da çokça geçer. Örneğin, kitaplarda geçen *"Hacılara, Tebâle yolu daha kolaydır."* ifadeleri gibi...(Bilâdî, *Mu'cemu'l-Meâlim*, s. 59)

TEBÂLE HALKININ MÜSLÜMAN OLMASI

Kutbe b. Âmir'in bu seferindenden sonra Has'amlar, içlerinde As'as b. Zahr ve Enes b. Müdrik'in de bulunduğu bir heyeti Medine'ye Efendimiz'e (s.a.v.) gönderdiler. Heyet Medine'ye gelince, Efendimiz'in (s.a.v.) huzurunda iman ettiklerini beyan ettiler ve Efendimiz'den (s.a.v.) yazılı bir emanname istediler. Efendimiz'de (s.a.v.) katiplerinden birini çağırarak, cahiliye devrinde işlenmiş tüm cinayetlerin kaldırıldığını, her yıl hangi mahsüllere ne oranda zekat verilmesi gerektiğini açıklayan bir yazı yazdırdı. (İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 1, s. 286)

KUTBE b. ÂMİR b. HADİDE'NİN HAS'AM SERİYYESİ
Hicrî, Safer 9/Miladî, Mayıs-Haziran 630
Henakiye
Süveydire
Gatafan
Uyûn
Medine-i Münevvere
Cuheyne
Cufer
Evs ve Hazrec
Yenbu'n-Nahle
Mukeymil
Gifar
Bedir
Yetime
Umk
Rayis
Temîm
Mehdu'z-Zeheb
Ekhul
Keran
Mestûre
Ebvâ
Ebû Deya'
Sufeyne
Define
Muzeyne
Süleym
Rabiğ
Rî'
Ümmü'd-Devm
Zulem
Devke
Kutbe b. Âmir b. Hadide'nin Yolu
Sevl
Kamil
Âmiroğulları
Huzâa'
Rıdvân
Usfân
Herme
Lihyânoğulları
Üşeyre
Cümûm
Huzeyl
Cidde
Kureyş
Heviyye
Taif
Kızıldeniz
Turbe
Emlec
Sakif
Mekke-i Mükerreme
Şifa
Bulharis
Yelemlem
Meysan
Kinane
Becîle
Haddâd
Utâvile
Leys
Menduk
Nakî'
TEBÂLE
Dehv
Devs (Zehrân)
Bâhe
Bişe
Seniyye
Bilcerşî
Ğamid
Mehva
Has'am (Şemrân)
Devke
Ulaye
Kehtân
Belkarneyn
K
0
25
50
75
100
125

Bîşe bölgesine bağlı Tebâle şehrinin yol ayrımını gösteren levha.

Tebâle şehir merkezine giden yol.

Tebâle'deki yeni inşa edilen mescitlerden biri.

Tebâle hurmalıklardan bir görünüm

DAHHAK b. SÜFYÂN el-KİLÂBÎ SERİYYESİ

Hicri, Rebiülevvel 9/Miladi, Temmuz 630

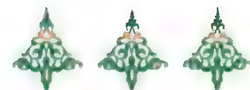
Heyb Dağı
Feyda
Hemmâde
Bedaiu'd-Dabtân
Necic Dağı
Helâ Kuyusu
Aşûkiyye Kuyuları
Süleysiyye
Zahiriye
Refâi'
N E C İ D
Ümmü'l-Muhâş
Sumey'ir
Eşmât Dağları
Sam'ûriyye
Meske
İyde
KİLÂBOĞULLARI
Dabi' Dağı
Şa'ba Dağı
Diriyye
Mutayvî
KURATÂ
Dabîa'
Cufre
Ümm-ü Ertâ
K
0 10 20 30

Resulullah (s.a.v.), Kuratâlılara (Kilâboğulları'nın bir kolu) Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî komutasında bir seriyye gönderdi. Beraberinde o kabileden olan Asyad b. Seleme b. Kurt vardı. Müslümanlar, düşman ile Necd tarafındaki Züccü Lâve denen yerde karşılaştılar. Kuratâlıları İslâm'a davet ettiler. Onlar da reddettiler. Müslümanlarla savaştılar ve yenildiler. Çatışma sırasında Asyad, babası Seleme b. Kurt'a Zücc suyunun başında yetişti ve babasına can güvenliği garantisi verip onu İslâm'a davet etti. Babası da kızıp oğluna ve oğlunun dinine sövdü. Asyad da babasının atının inciklerini kılıçla kesiverdi. At diz üstü çökünce Seleme suya düşüp, mızrağını suyun dibine dikerek su üstünde durmaya çalıştı. Bu esnada Müslümanlardan biri de gelip onu öldürdü. Onu öldüren oğlu değildi.

(İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 162)

ALKAME b. MÜCEZZİZ el-MÜDLİCÎ'NİN HABEŞLİLER SERİYYESİ

Hicrî, Rebiülahir 9/Miladî, Ağustos 630

Süveydire
Gatafan
Cuheyne
Uyûn
Yenbu'n-Nahle
Cufer
Medine-i Münevvere
Evs ve Hazrec
Mukeymil
Gifar
Yetîme
Umk
Bedir
Rayis
Alkame'nin Habeşliler Seriyyesi
Mehdu'z-Zeheb
Temîm
Ekhul
Keran
Define
Mestûre
Ebvâ
Ebu Deya'
Sufeyne
Rabiğ
Süleym
Kızıldeniz
Huzâa'
Rî'
Ümmü'd-Devm
Zulem
Devke
Sevl
Kamil
Âmiroğulları
Usfân
Lihyânoğulları
Cumûm
Kureyş
CİDDE
Mekke-i Mükerreme
Habeşlilerin Kaçış Yönleri
Kinane

Günümüz Cidde'sinden bir görünüm

Resulullah'a, Habeşistan'dan bir grup insanın Medine'ye doğru geldiklerini gördüklerine dair Cidde halkından bir takım bilgiler ulaşmıştı. Bunun üzerine Resulullah Alkame b. Mücezziz el-Müdlicî komutasında üçyüz kişilik bir birliği bölgeye gönderdi. Seriyye denizdeki bir adaya kadar ulaştılar ve onlara saldırmak için hazırlanmışlardı ki, Habeşliler kaçtılar. Ardından Müslümanlar da dönüş yoluna koyuldular. Yolda askerin bir kısmı izin alıp arkadan gelmek istedi. Alkame de onlara izin verip başlarına Abdullah b. Huzâfe'yi emir tayin etti. Abdullah, şakacı birisiydi. Yolun bir kısmı gidilince yemek ve ısınmak için ateş yakıldı. Bu sırada Abdullah: "Ben sizin şu ateşe kendinizi atmanızı emrediyorum." deyince bazı Müslümanlar kalkıp atlamaya hazırlandı. O da: "Oturun yerinize, ben size şaka yaptım" dedi. Olay, Efendimiz'e nakledildiğinde şöyle buyurdu: ***"Size günah işlemeyi emreden kimselere itaat etmeyin."*** (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 163)

ALİ b. EBÎ TALİB'İN HAİL SERİYYESİ
(Hicrî, Rebiülahir 9 / Miladî, Ağustos 630)

Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebî Tâlib'i (r.a.) Ensar'dan toplanan ve yüz kişisi develi, ellisi atlı olmak üzere toplam yüz elli kişilik bir kuvvetle, yanlarına da siyah bir bayrak ve beyaz bir sancak vererek Tayy kabilesinin putu olan Füls'ü yıkmaya gönderdi. Fecir vakti Hatim ailesinin konakladığı bölgeye baskın yaptılar. Putu yıktılar ve çok sayıda esir, davar ve deveyi ganimet olarak ele geçirdiler. Esirler arasında Adiy b. Hâtim'in kız kardeşi Seffâne de vardı. Adiy'in kendisi Şam'a kaçmıştı. Füls'ün hazinesinde Yemanî denilen üç kılıç ve üç zırh buldular. Hz. Ali, esirlerin başına Ebû Katâde'yi, deve ve davarlar ile diğer ganimet mallarının başına da Abdullah b. Atîk'i görevlendirdi. Yolda ganimetler taksim edildi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hissesi ayrıldı. Hatim ailesinden alınan esirler Medine'ye gelinceye kadar taksim dışı bırakıldı. Efendimiz (s.a.v.) Seffâne'yi talebi gereği serbest bıraktı. Daha sonra Seffâne, kardeşi Adiy b. Hâtim'i buldu; onu ikna ederek Medine'ye götürdü. O da orada iman etme bahtiyarlığına erdi.

Füls, Tayy Kabilesiyle onlara bağlı Selmâ ve Eca' Dağlarında oturanların taptıkları bir puttu. Bu put, insan suretinde büyükçe bir şekilde yapılmıştı. Bölge sakinleri Füls'e tapar, ona hediyeler sunar, kurbanlar keser ve ondan taleplerde bulunurlardı. O puta sığınan emniyette olur, ondan yüz çeviren kovulmuş kabul edilirdi. Hz. Ali, bu putu Efendimiz'in (s.a.v.) emriyle kırmış, o toplumun tevhide yönelmesini sağlamıştı.

Hail'den bir manzara

ALİ b. EBÎ TALİB'İN HAİL SERİYYESİ

Hicrî, Rebiülahir 9/Miladî, Ağustos 630

Ecâ'daki (Hâil) tarihî bir kalenin kalıntıları

Esedoğulları
Cubbe
Hutte
Buk'a
Luveymî
Vuayli
Hufeyr
Cisamiyye
Şe'laniyye
Mükek
HAİL
TAYY
Udve
Şukeyk
Cefur
Aşruvvat Kasrı
Feyd
Tâbe
Uzre
Medain-u Salih
Cehra
Kalibu'l-Etram
Seb'ân
İbda
Bilate
Ulâ
Buveytin
Muhâş
Şemlî
Kusayr
Avşeziyye
Gamra
Mustecidde
Beliyy
Fedla
Mugeyra
Dargut
Heşibe
Hufeyyıre
Dureygit
Uzeym
Herba
Sümeyra
Numraniyye
Gatafan
Süleymi
İşâş
Ravz
Mencûr
Mihlânî
Vail
Sumhe
Huleyfetu's-Süflâ
Aynu'l-Cedide
Fedek (Hait)
Beâyis
Numaniyye
Safak
Hayber
Tarfâvi
Akletu's-Sakûr
Reşidoğulları
Ebruk
Hediye
Semd
Heysûniyye
Nakre
Temîm
Siliyye
Havit
Hz. Ali b. Ebî Talib Seriyyesi
Murabbe'
Lugfiyye
Eba'n-Niam
Salsale
İs
Şecva
Bevir
Nüheyl
Be'câe
Gatafan
Kelbe
Suveydire
Henakiye
Zahiriye
Zü'l-Kassa
Halil
Muhame
Sum'ûriyye
Cuheyne
Uyûn
Sevik
Buka'
Evs ve Hazrec
Cefur
Hesv
Talal
Yenbu'n-Nahle
Fıkra
Medine-i Münevvere
Hezra
Salviye
Yenbu'
Gifar
Hayf
Mukeymil
Eş'ariyye
Bedir
Yetime
Umk
Âmiroğulları
Afif
Rayis
Kızıldeniz
Mehdu'z-Zeheb
Ekhul
Kıran
Süleym
Mestûre
Ebvâ
Ebu Deba'
Sufeyne
Define
Hevazîn
K
Rabiğ
Hûmiyyat
Keşb Çukurları
0 25 50 75 100 125
Biyar
Rih
Süleym
Ummu'd-Dum
Huzâa

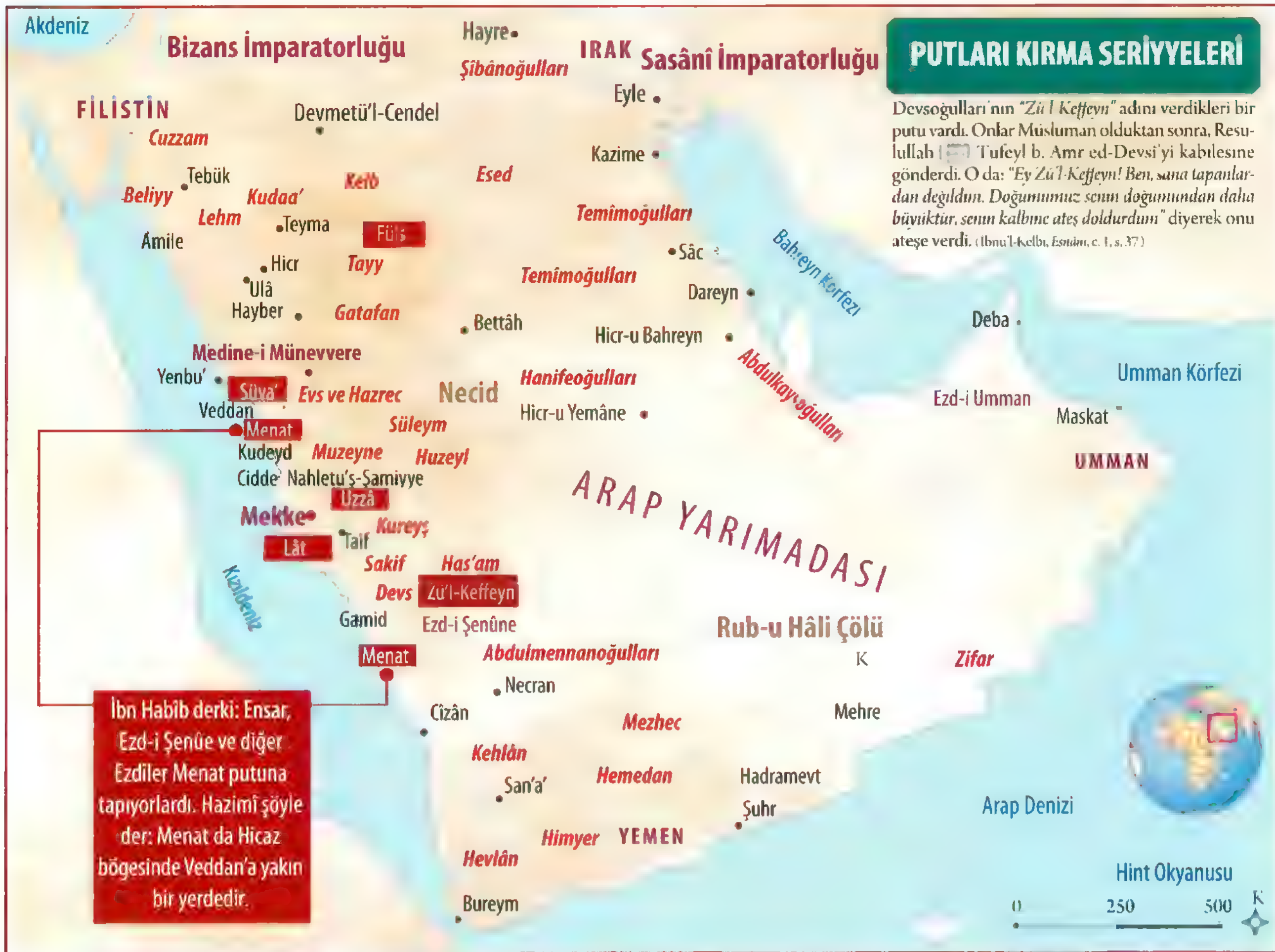
UKKAŞE b. MİHSAN el-ESEDÎ'NİN UZRE VE BELİYY SERİYYESİ

Hicrî, Rebiülahir 9/Miladî, Ağustos 630

Sayda
Akdeniz
Bizans İmparatorluğu
Kanavât
Tisfûn
Babil
IRAK
İlya/Kudüs
FİLİSTİN
Mûte
MEV'ÂB BÖLGESİ
Petra
Ezruh
Maan
Belkîn
Kelb
Devmetü'l-Cendel
Eyle
Kudaa'
Sina Çölü
Cuzam
Tayy
Uzre
Tûr
Bide'
Tebûk
Beliyy
Teyma
Hicr
Ulâ
Vâil
HİCAZ BÖLGESİ
Gatafan
Kilaboğulları
MISIR
Kızıldeniz
Cuheyne
Medine-i Münevvere
Yenbu'
Âmiroğulları
Süleym
Gifar
K
0 100 200 300 400 500

Zeytin bahçeleri / Tebûk

İbn Kelbî der ki: "Amr b. Luhay Hicaz bölgesine ilk kez şekilli putları getirince, ondan sonra bu iş daha da yaygınlaştı ve Araplar bu putlara yaklaşıp onlara taptılar ve onları ilahlar edindiler. İlk yapılan put Menat idi. Araplar buna nispeten *Abdu Menat* ve *Zeyd Menat* isimleri de kullanırlardı. Putun bulunduğu yer Mekke ile Medine arasındaki Kudeyd'in Muşelle tarafından deniz sahilinde bir bölgede idi. Tüm Araplar onun önünce diz çöker ve etrafında adak keserlerdi. Evs ile Hazrec, Mekke ve Medine'ye konuk olanlar, yakın çevrede oturanlar ona ta'zim eder, onun için adak keser ve ona hediyeler sunarlardı. "(İbn Kelbi, *Esnâm*, c. 1, s. 13)

Lât, Taif'te olup, Menat'a nazaran daha yeni bir put idi. Lât, dörtgen bir kaya olup, ona da bir Yahudi göz kulak oluyor, koruyuculuğunu ise Sâkif kabilesinden Attâb b. Malikoğulları yapıyorlardı. Onlar, o kayanın üzerine bir de bina inşa etmişlerdi. Kureyş ile beraber tüm Araplar onu tazim eder ve bu sebeple de Araplar, Zeydu'l-Lât, Teymu'l-Lât diye isimlendirilmişlerdi. Lât, putunun yeri günümüzdeki Taif Mescidinin sol minaresinin bulunduğu yere denk gelmekteydi. Kur'an'da ismi zikredilen putlardandır. (İbn Kelbi, *Esnâm*, c. 1, s. 16)

Arap halkı, Hz. İsmail'in (a.s.) tevhid dinin terk edip, putlara tapınmaya başladıklarında ilah edindikleri putlara genelde Hz. İsmail'in neslinden gelen salih kimselerin adlarını veriyorlardı. İşte bu sapma, Efendimiz (s.a.v.) ile birlikte önlendi, hicretin 9.yılında da bölge bu putlardan tamamen arındırılmış oldu.

PUTLARI KIRMA SERİYYELERİ

Komutanlar	Yıkılan Put
Halid b. Velid	LÂT
Halid b. Velid	UZZÂ
Amr b. el-Âs	SÜVA'
Tufeyl b. Amr ed-Devsî	ZÜ'L-KEFFEYN
Ali b. Ebî Talib	FÜLS
Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî	MENÂT

TEBÛK GAZVESİ
Hicri, Recep 9/Miladi, Kasım 630

Allah Resulü'nün (ﷺ) elçisi Hâris b. Ümeyye el-Ezdî'nin Bûsra emirine Resulullah'ın davet mektubun götürürken, yolda Şurahbil b. Ümeyr el-Gassanî tarafından öldürülmesi, akabinde Resulullah'ın (ﷺ) bu katliamın hesabını sormak üzere Zeyd b. Hârise komutasında bir seriyyeyi bu bölgeye göndermesine önceki sayfalarda değinmiştik. Müslüman birlikleri, günümüzde Ürdün topraklarında yer alan Mûte'de Bizans ordusuyla çetin bir çarpışmaya tutuşmuştu. Neticesinde Müslümanlar, Bizans ordusunu tam olarak mağlup edememiş olsa da, gösterdikleri kahramanca mücadele ile Bizans ordusuna verdirdikleri ağır zayiat, Araplar arasında bu yeni filizlenmekte olan İslam devletinin gücü ve itibarını yükseltmiş, bunun aksine de Bizans ordusunun da artık eskisi gibi yenilmez olmadığı düşüncesinin zayıflamasına sebep olmuştu.

Bu nedenle de Bizans İmparatoru, Mûte savaşından bir sene sonra ordusunu hazırlamaya, Gassanilerden ve kendisine bağlı diğer Arap kabilelerinden asker toplayıp, Müslümanlar üzerine tekrar bir sefer düzenlemeye niyetlendi. Resulullah (ﷺ) bu durumu öğrenince ashabına düşmanla karşılamak üzere hazırlanmaları emrini verdi. O sıralarda Medine'de çok sıcak bir yaz mevsimi yaşanıyordu, topraklar kuru, bitkisiz; insanlar da bitkin, savaş için gidilecek mekan uzak ve düşman da güçlüydü. Bu şartlar Müslümanları zorlamaktaydı. Bu durumda Allah Resulü (ﷺ) ordunun hazırlanmasında herkesi elinden gelen tüm çabayı harcamaya teşvik etti. Böylece Müslümanlar orduyu donatmak için neredeyse birbirleriyle yarışır oldular. Örneğin Hz. Ebû Bekir mal varlığının tamamını ortaya koyarken, Hz. Ömer mal varlığının yarısını ortaya koydu, Hz. Osman ise büyük bir meblağ koydu. Onun hakkında Allah Resulü (ﷺ) şöyle buyurmuştur: "***Kim zorluk ordusunu donatırsa, ona cennet vardır.***" Bu söz üzerine Hz. Osman, ordunun büyük bir kısmını donattı. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/75; Tirmizi, *Sünen*, 5/626)

Sonuçta İslam ordusunun sayısı 30 bin savaşçıya ulaştı. Sahabeden mazereti/özrü olan bir kısım kimseler, münafıklar ve gerçekte sağlam bir mazereti olmayan üç sahabe dışında tüm ashab savaş için yola koyuldu. Sonrasında bu üç sahabe ile ilgi şu ayet nazil olmuştur:

"Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini Allah kabul etti). Yeryüzü, bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbelerini kabul etti. Çünkü Allah tevbeleri çokça kabul eden, pek esirgeyendir." (Tevbe, 9/118-119)

İslam ordusu düşmanla karşılaşmak üzere Tebûk'a doğru harekete geçti. Bizans ordusu Müslümanların bu kadar çok sayıda bir ordu ile savaşa çıkabileceklerini tahmin etmiyordu. Ayrıca, Mûte savaşında, Müslümanların sayılarının az olmasına rağmen nasıl bir güç ortaya koyduklarına bizzat şahit olmuşlardı. Bu durum karşısında Bizans ordusu, çareyi kuzeye doğru çekilmekte buldu. Müslümanlar ise Tebûk'ta düşmanla karşılaşmaya hazır vaziyette 20 gün bekledi. Bu süreçte Allah Resulü (ﷺ), orduya hitaben oldukça etkili hutbeler irad ediyordu. Ayrıca bölgede bulunan çeşitli emirliklerle cizye ödemeleri karşılığında güvenlik anlaşmaları da imzalandı. Diğer yandan Allah Resulü (ﷺ), Halid b. Velid komutasında bir seriyyeyi de Devmetü'l-Cendel'in emiri Ükeydir b. Abdilmelik'e yolladı. Müslümanlar, Arap Yarımadası'nın kuzeyinde İslam'ı yayıp, bölgenin kontrolünü ele aldıktan sonra Medine'ye geri döndüler.

TEBÛK (ZORLUK) GAZVESİ

Hicrî, Recep 9/Miladî, Kasım 630

Sayda
Dimeşk/Şam
ŞAM BÖLGESİ
Bizans ordusunun geliş yolu
Akdeniz
Kanavât
Tisfûn
IRAK
BELKE BÖLGESİ
İlya/Kudüs
Amman
FİLİSTİN
Mûte
Ezruh
Petra
Maân
Eyle
Devmetü'l-Cendel
Sina Çölü
Bide'
Tûr
TEBÛK
İslam ordusunu geliş yolu
Teyma
Hicr (Medâin-u Salih)
Ulâ
HİCAZ BÖLGESİ
Kızıldeniz
MISIR
Yenbû'
Medine-i Münevvere

Bu taralı alan, Resulullah'ın (ﷺ) Belka'daki Umman emirliğine bağlı Cerbalılar ile Ezruh ve Eyle halklarıyla yaptığı sulh anlaşmalarının gerçekleştiği bölgeyi ve ayrıca Resulullah'ın (ﷺ) Halid b. Velid'i Devmetü'l-Cendel'e göndererek orayı fethetmesini sağladığı yeri gösterir.

Savaştan geri kalan üç kişi
Ka'b b. Malik
Mürare b. Rebî'
Hilal b. Ümeyye

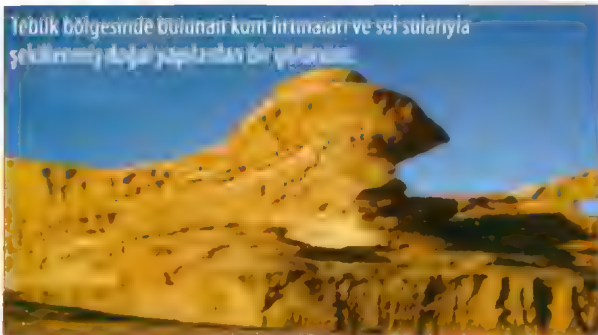
Bu gazvede, Allah Resulü (ﷺ) sancağı Hz. Ebû Bekir'e, Muhacirlerin bayrağını Zübeyr b. Avvâm'a, Evs'in bayrağını Useyd b. Hudayr'a, Hazrec'in bayrağını ise Hubab b. Münzir'e teslim ederek Tebûk'a gelmiştir. Bizanslılar, Müslümanların gelişini haber aldıklarında Şam bölgesine çekilmeyi uygun buldular. Allah Resulü (ﷺ) de bu fırsattan istifade ederek bölgedeki kabileler ile güvenlik anlaşması yapmak üzere Tebûk'ta kalmayı tercih etti.

Allah Resulü (ﷺ) Hicr (Medain-i Salih) tan geçerken ashabına şöyle buyurdu: *"Kendi nefislerine zulmedenlerin yurtlarına, ancak ağlayarak girin ki, onlara isabet eden musibet size de isabet etmesin."* Sonra başını öne eğip, devesini de hızla sürerek o vadiden geçti.

(Buharî, *Ehâdisu'l-Enbiya*, 17)

Ali b. Ebî Talib, Medine'de vekil olarak bırakılmıştı.

K
0 100 200 300 400 500

Tebük bölgesinde bulunan kum fırtınaları ve sel sularıyla ...

"Andolsun ki Allah, Müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan Muhacirlerle Ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir."

(Tevbe, 9/117)

Devmetü'l-Cendel'deki Hurma Bahçeleri

İbn İshak der ki: Rasûlullah (ﷺ) Halid b. Velid'i Devmetü'l-Cendel'in emiri Ükeydir b. Abdilmelik'e gönderdi. Ükeydir, Kindeliler'den olup Bizans'a bağlı bir Hristiyandı. Rasûlullah (ﷺ), seferden önce Halid b. Velid'e dedi ki: ***"Onu yaban sığırı avlarken bulacaksın."*** Seriyye yola koyuldu; mehtaplı ve berrak bir gecede Ükeydir'in kalesine gözle görülebilecek kadar yaklaştılar. Ükeydir, sarayının terasında karısıyla beraber oturuyordu. O sırada bir yaban öküzü gelip boynuzlarıyla sarayın kapısını tırmalamaya başladı. Karısı Ükeydir'e dedi ki: "Daha önce hiç böylesini görmüş müydün?" O da: "Hayır, vallahi görmedim." dedi. Karısı: 'Kim bunu yakalamadan bırakır ki?" dedi. Ükeydir: 'Hiç kimse" diye karşılık verdi. Sonra aşağı indi, atına atladığı gibi dışarı fırladı. Yanında Hassan adındaki kardeşinin de bulunduğu ailesinden bir grup da vardı. Hep beraber atlarına binip yaban öküzünü kovalamaya başladılar. Bu fırsatı iyi değerlendiren Müslüman süvariler, Ükeydir'i yakaladılar, kardeşini de öldürdüler. Ükeydir'in üzerinde atlastan örülmüş altın işlemeli bir cübbesi vardı. Halid, bu cübbeyi alıp kendisine ayırmadan derhal onu Rasûlullah'a (ﷺ) gönderdi. Sonra Ükeydir'i Hz. Peygamber'e (ﷺ) getirdi. Allah Rasûlü (ﷺ), Ükeydir'in canını bağışladı. Cizye karşılığında onunla güvenlik anlaşması yaptı. Özgürlüğüne kavuşan Ükeydir de ülkesine geri döndü. (Halebî, *es-Sire*, c. 3, s. 225)

HZ. EBÛ BEKİR'İN HAC EMİRLİĞİ

Hicrî, Zilhicce 9/Miladi, Mart-Nisan, 631

İbn İshak der ki: "Resulullah (ﷺ) Tebûk'tan döndükten sonra Ramazan'ın geri kalanını, Şevval'i ve Zi'lkâde'yi Medine'de geçirdi. Sonra Hz. Ebû Bekir'i (r.a.) hicretin 9. senesinde, Müslümanlarla birlikte hac ibadetini edâ etmek için emir olarak tayin etti. Müşriklerin de hac yapmaya devam ettikleri bu senede, Müslümanlar Ebû Bekir (r.a.) ile birlikte yola çıktılar."

İbn Sa'd şöyle der: "Ebû Bekir (r.a.) üç yüz kişiyle Medine'den yola çıktı. Resulullah (ﷺ) onlarla birlikte kurbanlık olarak yirmi deve göndermiş, eliyle boyunlarına kurban olduklarını gösterir alâmetlerini takmış, develeri götürme işini de Naciye b. Cündub el Eslemi'ye vermiştir. Hz. Ebû Bekir de beş deve götürmüştür." İbn İshak şöyle der: "Berâe/Tevbe sûresi, Resulullah (ﷺ) ile müşrikler arasındaki anlaşmanın bozulması hakkında nazil olmuştur. Bu sûrenin inmesinden sonra Hz. Ali, Resulullah'ın (ﷺ) Kusvâ adındaki devesiyle yola çıkmıştı.

İbn Sa'd der ki: Arc denilen yerde -İbn Âiz'e göre Dacenân denilen yerde Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir'e yetişti. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali'yi görünce: "Emîr olarak mı, yoksa memur olarak mı geldin?" diye sordu. Hz. Ali ise: "Memur olarak geldim." dedi ve neden geldiğini ona haber verdi. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali'ye: 'Resulullah (ﷺ) seni hac için mi görevlendirdi?" diye sorunca Hz. Ali: "Hayır, Berâe/Tevbe sûresini tebliğ etmem ve daha önceki anlaşmaların iptalini bildirmem için gönderdi" dedi. Daha sonra Hz. Ebû Bekir Mu'minlere haccını yaptırdı. Kurban kesme günü (kurban bayramı) Hz. Ali ayağa kalkarak anlaşmaların iptal edildiğini bildirdi ve Resulullah'ın (ﷺ) kendisine emrettiği hususları şu sözlerle tebliğ etti: "Ey inananlar! Kâfir cennete girmez. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapamaz, çıplak Kâbe'yi tavaf edemez. Resulullah (ﷺ) kiminle bir anlaşma yap mışsa, o anlaşma vakti doluncaya kadar geçerlidir."

Humeydi, Süfyân Ebû İshâk Hemedânî-Zeyd b. Yüsey kanalıyla şu rivayette bulunmuştur: "Ali'ye hangi görevle hacca gönderildiğini sorduk. Dedi ki: "Dort şeyle gönderildim: 1) Mü'min olmayan kimse cennete giremez. 2) Çıplak olan kimse Kâbe'yi tavaf edemez. 3) Bu seneden sonra Mescid-i Haram'da Müslüman'la kâfir bir araya gelemez. 4) Kimin Resulullah (ﷺ) ile bir anlaşması varsa, süresi doluncaya kadar geçerlidir. Resulullah (ﷺ) ile anlaşması olmayanlara dört ay muhlet verilmiştir." (Humeydî, *Müsned*, 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/79 Tirmizî, 3091)

Sahih-i Buharî ve Sahih-i Müslim de Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Hz. Ebû Bekir, o hacda kurban kesme günü, Mina'da beni de şu ilanı yapanlar arasında gönderdi: "Bu seneden sonra hiçbir müşrik hac edemeyecek. Çıplak olan kimse Kâbe'yi tavaf edemeyecektir." Daha sonra Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali'yi göndererek ona Berâe/Tevbe sûresini duyurmayı emretti. Ebû Hureyre der ki:" Ali bizimle beraber kurban günü Mina'da Berâe/Tevbe sûresini duyurdu, bu yıldan sonra hiçbir müşrikin hac yapamayacağını ve çıplak olanın Kâbe'yi tavaf edemeyeceğini ilan etti."(Buharî, *Hac*, 67; Müslim, *Hac*, 435)

Rahmân ve Rahîm (olan) Allah'ın adıyla.
Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği,
Ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine
girmekte olduklarını gördüğün vakit,
Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan
mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri
çok kabul edendir.
(Nasr, 103/1-3)

Müslümanların, Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde yaşayan başta Kureyş olmak üzere pek çok müşrik topluluklarını dize getirmeleri, bunun yanı sıra Mûte'de Bizans İmparatorluğu'nun muazzam ordusuna kafa tutarcasına kahramanca çarpışmaları, ardından bir yıl sonra bu sefer Tebûk'te ise daha büyük bir birlik ile gelmiş olan Bizans'a karşı tek yürek olup, onları savaşmaktan caydıracak ölçekte bir güce erişmeleri, Arap kabileleri arasında İslam toplumunun itibar ve gücünün gün geçtikçe daha iyi idrak edilmesini sağladı. Bunun doğal neticesi olarak tarihe "Heyetler Yılı" olarak geçecek olan hicretin 9. yılında Nasr sûresinde müjdesi verilen hadise gerçekleşti ve Arabistan Yarımadası'nın farklı coğrafyalarından heyetler halinde Medine'ye gelen Arap kabileleri topluca İslam dini ile şereflenmeye başladı. .

Bu çerçevede, Tebûk Gazvesi'nin hemen akabinde ilk olarak Sâkif kabilesinin İslam'a girmek istediklerini belirten elçileri Allah Resulü'nün (ﷺ) yanına geldi ve Resulullah'tan (ﷺ) bazıları kabul edilen, bazıları ret edilen isteklerde bulundular,[54] işin neticesinde de Müslüman oldular.

Sonra Necrân Hıristiyanlarının elçileri geldiler. Bunlar ise, Müslüman olmayı değil de cizye vermek suretiyle güvenlik anlaşması yapmak istiyorlardı.

Daha sonra Fezâreoğulları'nın heyeti gelerek Müslüman olduklarını bildirdiler. Temimoğulları da Medine'ye geldiklerinde, önceleri yaşanan birkaç nahoş olayın ardından kendi hatip ve şairleri ile Müslüman hatip ve şairler arasında gerçekleşen karşılıklı münazaralar nihayetinde, Müslümanların üstünlüğü karşısında hayrete kapıldılar. Akabinde ise Müslüman olup memleketlerine döndüler.

Sonra Sa'd b. Bekiroğulları heyeti, Allah Resulü'ne (ﷺ) çok sayıda soru sorup da mukni cevaplarını aldıktan sonra Müslüman olan reisleri Dammâm b. Sa'lebe önderliğinde Medine'ye gelip İslam'la tanıştıktan sonra memleketlerine döndüler.

Ayrıca Sâffât suresinden bir takım ayetleri duyduktan sonra Müslüman olan Kinde heyeti Eş'as b. Kays başkanlığında geldi. Tamamı Müslüman olan Abdülkays b. Rebiâoğullar heyeti de geldi. Yine Hanîfe b. Rebiâoğulları heyeti de gelerek Müslüman oldular. Onların arasında Allah Resulü (ﷺ) ahirete intikal ettikten sonra peygamber iddiasından bulunan Müseyleme b. Hanîfe (el-Kezzâb) de bulunuyordu.

Kahtanoğulları'ndan Tay heyeti de Zeydü'l Hayl başkanlığında gelerek Müslüman oldu. Yine Haris b. Ka'boğulları heyeti ile Esedoğulları, Muhariboğulları, Hemedânoğulları, Gassâniler, Kilâboğulları vb. gibi pek çok değişik kabilelerden heyetler de geldiler. Aralarından Müslüman olarak gelenler olduğu gibi, İslam dinini daha yakından tanımak için gelenlerde vardı. Bunun yanı sıra Himyeriler gibi bazı krallıklardan gelen elçiler ise, İslam'ı kabul ettiklerini bildirmek için geliyorlardı.

İnsanlar işte bu şekilde Allah'ın dinine topluluklar halinde girdiler. Tarih hicretin 10. yılını gösterdiğinde ise Veda Haccı'nda Arafat'ta Resulullah'ın (ﷺ) etrafında toplanan Müslüman cemaatinin sayısı yüz binin üzerindeydi. O yıl Veda Haccı'nda hazır bulunamayan Müslümanların sayısı ise bunun kat kat üstündeydi.

[54] Sâkif heyetinin, Efendimiz'den (ﷺ) Lat putunun bir dönem kalması yönündeki talepleri reddedilirken, Taif'in de Medine gibi harem bölge ilan edilip, ağacına, avına, toprağına dokunulmazlık verilmesi talebi kabul edilmiştir. Bkz: İbn Hişam, *Sire*, c. 4, s. 184-185

Ebû Cemre şöyle rivayette bulunur: "Ben İbn Abbas'a (ﷺ) benim içinde şıra (nebiz) sıkıp içtiğim bir testim var, onu içip milletle oturduğumda çok uzun oturuyorum ve bu şekilde rezil olacağımdan endişeleniyordum" dedim. Abdullah b. Abbas (ﷺ) ise şöyle dedi:

"Abdulkays kabilesinin heyeti Hz. Peygamber'e (ﷺ) geldiğinde Allah Resulü (ﷺ): "Merhaba, hoş geldiniz. İnşaallah bu ziyaretten memnun kalır, pişman olmazsınız" buyurdu. Misafirler:

"Biz uzak bir yerden geliyoruz. Sizinle bizim aramızda şu kâfir Mudarlılar var. Bu sebeple, size ancak haram ayında uğrayabiliyoruz. Öyle ise, bize kesin, açık bir amel emret, onu geride bıraktıklarımıza da öğretelim. Ve bizi cennete götürsün" dediler. Hz. Peygamber (ﷺ) de onlara: ***"Ben size dört şeyi emrediyor, dört şeyi yasaklıyorum. Birincisi Allah'a iman, peki İman nedir biliyor musunuz? İman; Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmenizdir. İkincisi, namaz kılmak ve zekât vermek, üçüncüsü Ramazan orucu tutmak, dördüncüsü harpte elde edilen ganimetten beşte birini ödemenizdir. Ve şu dört şeyi de size yasaklıyorum: Şu kaplarda sıkılanları içmenizi yasaklıyorum. Bunlar: Nakîr*** (hurma kütüğünden oyulmuş testi), ***Hantemi*** (topraktan mâmul küp), ***Dübbâyi*** (kabaktan yapılmış testi) ***ve Müzeffeti*** (içi ziftle - katranla- cilalanmış kap).[55] (Buhârî, *İman* 40;*İlim* 25)

İbn İshak der ki: "Tayy kabilesi heyeti Rasulullah'a (ﷺ) geldi. İçlerinde efendileri olan Zeydü'l el-Hayl da vardı. Hz. Peygamber'in (ﷺ) yanına vardıklarında, Resulullah (ﷺ) onlarla konuştu ve İslâmiyet'i arz etti, onlar da Müslüman oldular ve İslâmiyet'i güzel uyguladılar. Resulullah (ﷺ) buyurdu ki: ***"Araplardan kimin faziletleri bana anlatıldıysa, bana geldiği zaman onun, söylendiği kadar faziletli olmadığını gördüm; ancak Zeydü'l-Hayl müstesna. Ondaki faziletlerin tamamı henüz bana ulaşmadı."*** Sonra ona Zeydü'l Hayr adını verdi[56] ve Feyd'i[57] ve onun dışında iki arazi parçasını ona tahsis etti, bu konuda eline bir yazı verdi. Sonra Resulullah'ın yanından ayrıldı ve kavminin bulunduğu bölgeye doğru yola çıktı. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ): ***"Keşke Zeyd Medine'nin sıtmasından kurtulsa"*** dedi. Necid bölgesindeki sulardan Ferde'ye vardığında sıtmaya yakalandı ve vefat etti. Öleceğini hissedince şu beyitleri söylemiştir:

"Kavmim erkenden doğu taraflarına mı gider,
Ben Ferde'de bir evde yardım bekleyerek terk edilmişken
Nice günler vardır ki, hastalansaydım,
Beni birçok ziyaretçi ziyaret ederdi
Ve yolculuktan zayıflamayanlar sıkıntı çekerdi."

İbn Abdilber şöyle der: "Zeydü'l Hayr'ın, Hz. Ömer'in hilafetinin son dönemlerinde vefat ettiği söylenir. İki oğlu vardı. Adları Munkif ve Hureys idi. Her ikisi de Müslüman olarak Allah Resulü'nün ashabından oldular ve Halid b. Velid'le beraber gittikleri mürtedler savaşında şehit oldular."

[55] Burada yasaklanan bizzat kaplar değil, bu kaplar içerisinde sarhoşluk veren içkilerdir. Bu manada Efendimiz (ﷺ) şöyle buyurmuştur: *"Size bir takım kapları yasaklamıştım. Şüphesiz kaplar bir şeyi ne helal kılar ne de haram, ama biline ki, sarhoşluk veren şeylerin tümü haramdır."* Bkz: Müslim, *Eşribe*, 64; Tirmizi, *Eşribe*, 6)

[56] İbn Hişam, *Sîre*, c.4, s. 224; İbn Sa'd, *Tabakat*, c.1, s. 321

[57] Tayy bölgesi dağlarından Sülmâ'nın doğusunda bulunan bir yerdir.

HALİD b. VELİD'İN NECRÂN SERİYYESİ

Hicrî, Rebiülevvel 10/Miladî, Haziran-Temmuz 631

Maân
Eyle
Sina
Medyen Bölgesi
Bide'
Tebûk
Devmetü'l-Cendel
Dibâ
Ulâ
Teyma
Vech
Vadi'l-Kura
Hayber
Emlec
Medine-i Münevvere
MISIR
Yenbu'
Bedir
ARAP YARIMADASI
Nûbe Çölü
Cidde
Kureyş
Mekke-i Mükerreme
Şa'biyye
Leys
Bîşe
Sevâkin
Kunfuze
Kızıldeniz
SUDAN
Tihamet-u Asîr
Ebhâ
NECRÂN
Abdulmedânoğulları
Câzan
Fursân Adaları
Musavva'
San'a'
Hadramevt
Hadide
YEMEN
Aksûm
Meklâ/Müklâ
Te'iz
HABEŞİSTAN
Muhâ
Şukra
Aden
Arap Denizi
0 100 200 300 400 500

Efendimiz Hicretin 10. yılında Halid b. Velid'i dörtyüz asker ile birlikte Abdülmedanoğullarına gönderdi. Efendimiz Halid'i yolcu ederken; *"Onları üç gün boyunca İslam'a davet et, kabul etmezlerse onlarla savaş"* diye talimat verdi. Halid b. Velid bu talimat gereği, bölgeye varınca onları İslam'a davet etti; onlarda hiç itiraz etmeden kabul ettiler. Böylece Halid b. Velid bir müddet onların yanında kaldı ve onlara İslamiyeti öğretti."

Necrân'daki tarihi bir yapı

Allah Resulü (ﷺ), Hz. Ali'yi Yemen'e gönderirken, sancağı teslim sırasında Hz. Ali'nin sarığını bizzat kendi elleriyle sararken şöyle buyurdu: *"Arkana bakmadan yürü, onların yanlarına vardığında onlar sana savaş açmadıkça sen onlara savaş açma!"* Böylece Hz. Ali 300 süvarî ile yola çıktı. Mezhac bölgesine giren ilk Müslüman birlik olan bu seriyye, bölgeye ulaştığında öncelikli olarak Hz. Ali'nin görevlendirdiği birlikler çevreden ganimet toplamaya başladılar ve toplanan bu ganimetlerin korunması görevi de Büreyde b. Hasib el-Eslemî'ye verdi. Daha sonra Hz. Ali, bölge halkından bir topluluğu İslam'a davet etti. Onların daveti reddetmesi üzerine Hz. Ali, süvarilerini savaş konumuna getirip, sancağı da Mes'ud b. Sinan es-Sülemî'ye teslim ederek söz konusu topluluğun üzerine yürüdü ve onlardan yaklaşık 20 kişiyi öldürdü. Bunun üzerine düşman birlikleri dağılıp kaçışmaya başladı. Hz. Ali ise onları kovalamadı. Bilahare, onları bir kez daha İslam'a davet etti. Bu sefer hızlı bir şekilde olumlu karşılık verdiler, ayrıca reislerinden bir grup biat ederek şöyle dediler: *"Biz kavmimizin arkasındayız, bu ise bizim sadakatımizin göstergesi, öyleyse sen bundan Allah'ın hakkını al."* Bunun üzerine Hz. Ali ganimetleri toplayıp beşe böldü ve onlardan birine "Allah'ın" yazarak kura çekti. Kurada çıkan ganimetin beşte birlik kısmını bir kenara ayırıp, kitledi ve hicretin 10. yılı Hac için Mekke'de bulunan Resulullah'a (ﷺ) sağ salim teslim etti. Kalanını ise seriyyeye katılan asker arasında bölüştürdü.

(Ibn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 169)

İSLAM DAVETİNİN ARAP YARIMADASI'NDAKİ YAYILMA SÜRECİ

Şam Bölgesi
Bizans İmparatorluğu
IRAK
Sasânî İmparatorluğu
Eyle
Tebûk
oDevmetü'l-Cendel
Kazıme
Debâ
Teyma
Tayy Beldeleri
Sâc
Ulâ
Vech
Hayber
Basra Körfezi
Dareyn
Evâl
Emlec
HİCAZ
Civâsâ
Hicr
BAHREYN
Debâ
Umman Körfezi
Yemame
Yenbu'
Bedir
Medine-i Münevvere
Necid
Maskat
Rabiğ
MISIR
ARAP YARIMADASI
UMMAN
Cülendiyye
Mekke-i Mükerreme
Tâif
Şuaybe
Kızıldeniz
Bîşe
Kunfuze
Tihame
SUDÂN
Necrân
Câzan
Salale
Mehre
Hadremevt
San'a'
Muklâ
Hadide
YEMEN
Arap Denizi
Muhâ
Aden
Şukre

Resulullah (ﷺ) Döneminde İslam Davetinin Arap Yarımadası'ndaki Yayılma Süreci
- Hicri, 1 6./Miladî, 622-628
- Hicrî, 6-7/Miladî, 628-629 Yılları
- Hicrî, 8/Miladî, 630 (Mekke Fethi)
- Hicrî 9/Miladî, 631(Heyetler Yılı)
- Hicrî, 10/Miladî, 632 (Veda Haccı)

Mescid-i Haram'ın 20. yüzyılın başında çekilmiş bir fotoğrafı

SIRA NO	ZEKÂT MEMURUNUN ADI	GÖNDERİLDİĞİ YER
1	Alâ b. Hadramî	BAHREYN
2	Adiyy b. Hâtim	TAYY KABİLESİ
3	Kays b. Âsım	SA'D OĞULLARI
4	Malik b. Nüveyre	HANZALEOĞULLARI
5	Zibrikân b. Bedr	SA'DOĞULLARI
6	Ali b. Ebî Talib	NECRAN
7	Muhacir Ebî Ümeyye	KİNDE VE SADİF
8	Ziyad b. Lebîd el-Ensarî	HADRAMEVT
9	Amr b. Hazm	NECRAN
10	Ebû Musa el-Eş'arî	YEMEN, ZEBİD VE ADEN
11	Muaz b. Cebel	YEMEN
12	Halid b. Saîd b. As- San'â	YEMEN

VEDA HACCI

Hicrî, 25 Zi'lkade 10/Miladî, 22 Şubat, 632

Hz. Aişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre Veda Haccı şöyle gelişmiştir: "Allah Resulü (s.a.v.), Zilkade ayının çıkmasına 5 gün kala hac için yola çıktı. Sefere niyetlendiğinde O'nun (s.a.v.) ile birlikte hac ibadetini eda etmek için hazırlanan sahabenin sayısı 100 bin, belki daha fazlaydı. Bunların dışında Mekke'liler ile değişik bölge ve kabilelerden Mekke'ye gelen heyetler de bulunuyordu. Allah Resulü (s.a.v.) hayatında ilk ve son kez onlara hac yaptıracaktı.

Resulullah (s.a.v.) o gün için hayatta olan tüm hanımlarını yanına almıştı. Resu-lullah'ın (s.a.v.) hac kafilesiyle beraber Medine'den Cumartesi öğlen namazı sonrasında yola çıktı. Mekke'ye varışları ise hicretin 10. yılı Zilhicce ayının 4'ü Pazar günü sabahındaydı. İşte bu hac, *"İslam Haccı"*, *"Tebliğ Haccı"* ve *"Veda Haccı"* diye adlandırıldı."

İbn İshâk şöyle der: "Allah Resulü (s.a.v.), hac ibadetini yerine getirip, insanlara menasikleri (haccın yapılış şekil ve kaidelerini) ve sünnetlerini bellettirdikten sonra, bir hutbe okudu.

Allah'a hamd ve sena ettikten sonra hutbesinde şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada bir daha buluşamayacağım!

Ey İnsanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecâvüzden korunmuştur.

Ashabım! Yakında Rabbinize kavuşacaksınız ve rabbiniz size yapıp ettiklerinizi soracak. Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine versin. Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır! Lâkin, sermayenizi almak hakkınızdır. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız! Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. İlk kaldırdığım faiz de, Abdülmuttâlib'in oğlu (amcazadem) Abbas'ın faizidir.

Ashabım! Câhiliyyet devrinde güdülen kan dâvaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan dâvası, Abdülmuttâlib'in torunu (amcazadem) Rebia b. Hâris'ın kan davasıdır. O Leysoğullarında bakıcı anne ararken Huzeylliler onu öldürmüş, böylece cahiliyenin kan ilk kan davası başlamıştı.

Ey İnsanlar! Bugün Şeytan sizin şu topraklarınızda kendisine itaat edilmekten ümidini yitirmiştir. Fakat siz, bu kaldırdığım şeyler dışında, küçük gördüğünüz işlerde ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız!

Ey İnsanlar! Şüphesiz ki Nesî (Haram ayları ertelemek), sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kâfir olanlar saptırılır. Allah'ın haram kıldığının sayısını bozmak ve O'nun haram kıldığını helâl kılmak için (haram ayını) bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. Devamlı dönmekte olan zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü duruma dönmüştür. Bir yıl, 12 aydır. Bunlardan 4'ü Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep hürmetli aylardır.

Ey insanlar! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız onların, aile yuvasını, sizin hoşlanmadığınız hiçbir kimseye çiğnetmemeleridir. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları ise Eğer gelmesine müsaade etmediğiniz herhangi bir kimseyi evinize almamaları ve açık bir fuhuş işlememeleridir. Şayet bunları yaparlarsa, onlarla yataklarınızı ayırmak, onları hafifçe döverek sakındırabilirsiniz. Hatalarını düzeltirlerse sizin üzerinizdeki hakları, her türlü yiyim ve giyimlerini marufa uygun olarak temin etmenizdir.

Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Zira sizin yanınızda kendi nefislerini bile koruyamayan, muhtaç kimselerdir. Siz kadınları, Allah emaneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Ey insanlar! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Zira ben tebliğimi yaptım.

Ey Mü'minler! Size bir emanet bırakıyorum ki ona sıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmazsınız; o emanet, Allah'ın Kitabı Kur'ân ve Elçisinin Sünnetidir. Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Zira ben tebliğimi yaptım.

Ey İnsanlar! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman, Müslümanın kardeşidir, böylece bütün Müslümanlar kardeştir. Din kardeşinizin herhangi bir hakkına tecavüz, başkasına helâl değildir. Meğerki gönül hoşluğuyla kendisi vermiş olsun. Öyleyse kendinize zulmetmeyiniz; Allah'ım tebliğ ettim mi? Bana zikredildiğine göre insanlar "Evet Allah'ım!" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) "Şahit ol Allah'ım!" diye üç kez tekrar etti." (İbn Hişam, *es-Sîre*, c. 4, s. 8-9.)

İşte bu hac, Allah Resulünün (s.a.v.) yaptığı tek hac olup, "Veda Haccı" olarak adlandırılır. Zira, bu hacda Allah Rasulü (s.a.v.) ümmetiyle vedalaşmış ve bundan sonra da Refik-i Âla'ya doğru ebedî yolculuğuna çıkmıştır.

"Bugün size dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim." (Maide Sûresi, 5/3)

Medine'de bırakılan idareci (Ebû Dücâne es-Sa'dî)

Resulullah (ﷺ), tebliğini tamamlayıp, Mekke'yi de fethettikten ve akabinde insanlar topluluklar halinde Allah'ın dinine girmelerinin ardından, takvimler Hicretin 9. yılının sonlarını gösterdiğinde Yüce Allah insanlara hac ibadetini farz kıldı. Bunun üzerine Resulullah (ﷺ) o sene hacca niyetlendi ve bunu insanlara duyurdu. Bu müjdeli haberi işiten insanlar, Resulullah (ﷺ) ile birlikte hac ibadetini yerine getirmek için kafileler halinde Medine'ye akın ettiler.

Resulullah (ﷺ), Hicretin 10. yılı Zilkade ayının 25. günü Medine'den yola çıktı ve öğlenden sonra Zü'l-Huleyfe'ye vardı. Orada gusül abdesti aldı, yağlandı, kokular süründü ve ihrama girdi. Hacc-ı Kıran'a niyetlenerek telbiye getirerek yola koyuldu.

{لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَشَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيكَ لَكَ}

"Buyur Allâh'ım buyur; Emir Senin, kulluk benimdir. Buyur (Allâh'ım!) Senin hiçbir ortağın yoktur. Buyur; buyruğuna boyun eğer, itâat ederim. Bütün övgüler sanadır. Tüm nimetler sendendir. Varlıklar da senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur. (Allâh'ım!)"

Allah Resulü'nün (ﷺ) Hicretin 10. yılında gerçekleştirdiği Haccın güzergahı

Resulullah (ﷺ) Mekke'ye yaklaşınca Zî Tuva'da konakladı ve Zilhiccenin 4. günü Pazar gecesine kadar orada kaldı. Sabah namazının ardından gündüz vakti Mekke'ye girdi. Mescid i Haram'a girer girmez Tavafını ve Sa'y'ini tamamladı. Haccı-ı Kıran'a niyetlendiği için ihramdan çıkmadı. Zira o hacc-ı kırana niyetlenerek kurbanlığını beraberinde getirmişti. Ashabından kurbanlık getirmeyenleri umre için ihrama girmelerini emretmişti. Böylece onlar Beytullah'ı tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'yedecek, sonra ihramdan çıkacaklardı. Allah Resulü (ﷺ) ile ashabı Mekke'de Pazar gününden çarşambaya kadar olmak üzere toplam 4 gün kaldı.

Nasîf Kuyusu
Sevîk Pazarı
Zü'l-Huleyfe
Medine-i Münevvere
Yenbu'
Hemrâ
Bedir
Ümm-ü Berk
Mehdu'z-Zeheb
Veddân
Rabiğ
Cuhfe
Kızıldeniz
Kudeyd
Kudayme
Huleys
Dehbân
Usfân
Cümûm
Zî Tuvâ
Cidde
Hida
Seylü'l-Kebîr
Üşeyre
Mekke-i Mükerreme
Haviye
Taif
Mustâbe

Veda Haccı
Hicri, 9 Zilhicce 10/Miladi, 7 Mart 632

ÜSAME b. ZEYD'İN BELKÂ SERİYYESİ

Hicrî, 26 Safer 11 Pazartesi/23 Mayıs 632 Cumartesi

Resulullah (s.a.v.), vefatına yakın bir zamanda ashabına Bizans İmparatorluğu'na karşı savaşa hazırlanma emri verdi. Bu emri verdiği günün ertesinde Üsame b. Zeyd'i yanına çağırıp şöyle buyurdu: ***"Seni bu hazırlanan orduya komutan tayin ediyorum. Önce babanın şehid edildiği yere git, onların üzerine süvarilerle baskın yap. Ardından çok hızlı hareket ederek Übenâ halkına sabahleyin ani baskın yap ve düşman gözcülerinden daha hızlı hareket et, haberlerin onlara ulaşmadan önce sen onlara ulaş. Allah, sana zafer ihsan ederse, orada fazla durma, yanına rehberler al ve gözcüler ile keşif birliklerini önden gönder!"*** [58]

Çarşamba günü olunca Resulullah'ta baş ağrısı ile birlikte rengi değişmeye başladı. Perşembe günü sabahleyin ise Allah Resulü (s.a.v.) Üsame'ye kendi elleriyle sancağı bağladıktan sonra şöyle buyurdu: ***"Allah'ın yolunda Allah namına gaza yap ve Allah'ı inkar edenlerle savaş!"***

Üsame Efendimiz'den (s.a.v.) aldığı sancağı taşıması için Büreyde b. Husayb el-Eslemî'ye teslim etti. Bu arada Üsame karargahını Cürüf'te konuşlandırmış ve birlikleri burada düzene koymuştu. Ayrıca bu gazveye Ebû Bekir, Ömer b. Hattab, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Saîd b. Zeyd, Katade b. Nu'man ve Seleme b. Eslem b. Hureyş gibi Muhacir ve Ensar'ın önde gelenleri de katılmıştı

Bu durum üzerine bazı kimseler şöyle konuşmaya başladılar: ""Böyle ilklerden oluşan seçkin Muhacirler grubuna bu genç mi kumandanlık edecek?" Resulullah (s.a.v.) bu sözlere çok sinirlendi. Başında sarığı, üzerinde kadifeden bir cübbe olduğu halde minbere çıkarak, Allah'a hamd ve senalar getirdikten sonra şöyle buyurdu: ***"Ey insanlar! Üsame'yi komutan tayin etmemle ilgili olarak bazılarınızın söyledikleri nedir? Benim Üsame'yi komutan tayin etmemi eleştirenler, daha önce de babasını komutan tayin ettiğimi de eleştirmişlerdi. Allah'a yemin olsun ki O, komutanlığa ne kadar layık bir kimse idi ise, oğlu da babasından sonra komutanığa en uygun kişidir. Nasıl babası bana insanlar arasında en sevimli olanı ise, oğlu da babasından sonra bana insanların en sevimlisidir."*** [59] buyurdu. Sonra minberden inerek evine girdi. O gün, Rebiülevvelin 10'u Cumartesi günü idi. Üsame ile birlikte gazveye katılacak Müslümanlar Peygamberimiz ile vedalaşmak üzere geldiklerinde Resulullah (s.a.v.) onlara şöyle söylüyordu: ***"Üsame'nin ordusunu yola çıkarın!"***

Pazar günü ise Allah Resulünün (s.a.v.) ağrıları artmıştı. Resulullah (s.a.v.) örtülmüş bir vaziyette iken Üsame karargâhtan geldi. Üsame başını eğerek Allah Resulü'nü öptü, Resulullah (s.a.v.) ise konuşamıyordu ama iki elini semaya doğru kaldırıyor sonra Üsame' nin üzerine koyuyordu. Üsame der ki: *"Anladım ki Resulullah (s.a.v.) benim için dua ediyordu."* Sonra Üsame karargâhına döndü ama Pazartesi yine geldi. Allah Resulü (s.a.v.) kendine gelmişti. Resulullah (s.a.v.) Üsame'ye şöyle dedi: ***"Allah'ın bereketiyle yola çık!"*** bunun üzerine Üsame, Allah Resulü (s.a.v.) ile vedalaşarak karargâhına gitti ve insanlara yola çıkma emri verdi. Tam da Üsame bineğine binmek üzerey-ken Allah Resulü'nün (s.a.v.) dadısı, Üsame'nin ise annesi olan Ümmü Eymen, oğluna bir haberci göndererek: Allah Resulü'nün vefat etmek üzere olduğu haberini ulaştırdı. Bunun üzerine Üsame, Ömer b. Hattab ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh ile vefat etmek üzere olan Allah Resulü'nün (s.a.v.) yanına koştular. Böylece Allah Resulü (s.a.v.), 12 Rebiulevvel Pazartesi günü öğlen namazından sonra Allah'ın rahmetine kavuştu. Cürüf'teki karargâhta askeri hazırlık içinde olan Müslümanlar da Medine'ye geri dönmek durumunda kaldılar. Büreyde b. Husayb ise Üsame'nin sancağını taşıyarak Allah Resulü'nün kapısına kadar gelince, Üsame neden sancağı getirdiği konusunda biraz onu tersledi. Hz. Ebû Bekir'e biat edilince Büreyde b. Husayb sancağı eski şekliyle taşımak amacıyla Üsame'nin evine getirdi. Sonra Büreyde sancağı alarak önceki karargâha götürdü.

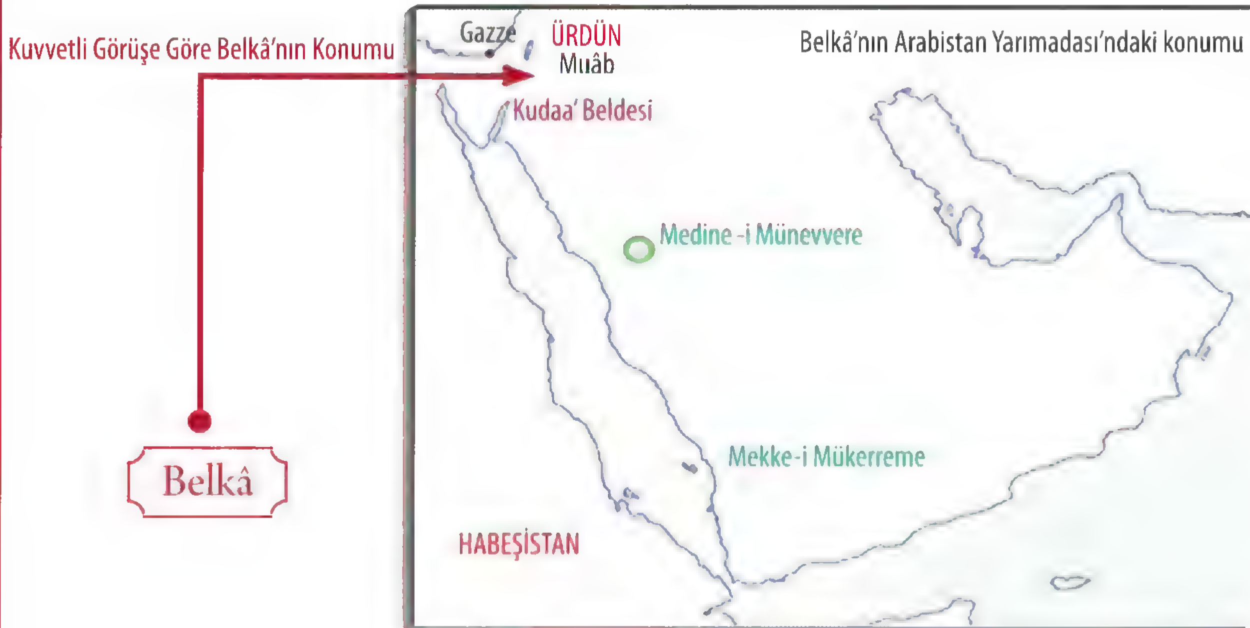
[58] Vakıdî, *Meğazi*, c.3, s. 1117; İbn Sa'd, *Tabakat*, c.2, s. 189-191

[59] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/20; İbn Sa'd, *Tabakat*, c.2, s. 190

Resulullah'ın vefat haberinin duyulmasından sonra, Araplar arasında irtidat/dinden dönme olayları baş göstermeye başladı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir durum değerlendirmesi için Üsame ile konuştu. Efendimiz'in emri ile hazırlanan ordunun kesinlikle gitmesi gerektiği yönünde görüşünü beyan eder; sadece komutan olan Üsame'den Hz. Ömer'in Medine'de kalması için izin istedi, Üsame'de, bu talebi kabul ederek, Hz. Ömer'e izin verdi.

Hicretin 11. yılı Rebiulahir ayının hilalı görülünce Üsame, Ebnâlıların üzerine gitmek için yola koyuldu. Yirmi gün yol aldıktan sonra, Ebnâlıların üzerine ani bir baskın düzenlediler. Müslümanların bu savaştaki şiarı/sloganı ise: *"Ya Mânsur (olan Allah adına), öl"* idi. Düşmanın ileri gelenleri öldürüldü, değerli eşyaları ellerinden alındı; büyük bir ganimet bu savaş sırasında elde edildi. Bu arada Üsame, Mûte Savaşında şehit edilen babasının kanını yerde bırakmamış, o sefere katılan Rum askerlerinden bunun hesabını sormuştu. Hatta Üsame, bu esnada babasının atı *Subhe*'yi bulmuş, o ata binmiş olan Rum askerini öldürmüş, babasının hatırasını geri almıştı. Üsame, savaş bitip, düşmana büyük bir mağlubiyet tattırdıktan sonra askerlerine yola çıkma emri verdi ve geriye dönüş seferi başladı; dokuz gece yol yürüdükten sonra *Vadi'l-Kurâ*'ya ulaşıldı; sağ-salim olduklarını müjdelemek üzere Medine'ye bir haberci gönderdikten sonra yoluna devam etti. Hz. Ebû Bekir, seriyyedeki Müslümanların sağ salim dönmekte olduklarına sevinerek, onları karşılamaya çıktı. Üsame, babasının atı Subhe'nin üzerinde Medine'ye girdi. Büreyde ise sancağı Üsame'nin önünde taşıyordu. Böylece Mescid-i Nebevi'ye gidip orada iki rekat namaz kıldıktan sonra evine gitti.

Üsame'nin yaptıkları Herekliyus'a ulaşınca Belkâ'da bulunmak üzere bir birlik gönderdi. Bu birlik Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerindeki elçiler Şam'a gelinceye kadar orada kaldı. (İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 189,190,191)

Belkâ: Badiye körfezinde bir çok köy ve tarım arazileri olan bir yerdir. Belka, güney madenleri ve zenginlikleri olan bir mekandır. Ayrıca orada birkaç nehir de vardır. Yine orada pazar tarafında geniş meydanları olan alanlar vardır. Oraya bakan dağın üstünde ise Jalût kasrı ile Oriya'nın kabri'nin yanı sıra bir Süleyman Mescidi ile bir oyun sahası bulunur. Burası eşyaları ucuz, meyveleri bol olan bir yer olmasına karşın burada yaşayanlar bedevilerdir. Bir de buraya gidiş yolu oldukça zordur. (Makdisi *Ahsenu't-Tekâsim fi Ma'rifeti'l Ekâlim*, c. 1, s. 65)

ALLAH RESULÜ'NÜN (s.a.v.) VEFATI
Hicrî, 12 Rebiülevvel 11/Miladî, 7 Haziran 362

Resulullah (s.a.v.), ilk ve son haccı olan Veda Haccı'nı ifa ettikten sonra gönlü huzurlu, içi rahat ve nefsi mutmain olarak Medine'ye geri döndü. Zira, elçilik vazifesi olan tebliğini gerçekleştirmiş, emaneti yerine getirmiş, ümmetine nasihatlarda bulunmuş; onlara, sımsıkı sarıldıkları müddetçe asla helak olmayacakları gecesi gündüz kadar aydınlık olan sağlam deliller (sünnet) miras olarak bırakmıştı. Ayrıca Yüce Allah, İslam dinini O'nun (s.a.v.) eliyle, o asrın dünyasında yaymış ve güçlendirmişti. Nitekim bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا﴾

"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter." (Fetih, 48/28)

Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, son günlerinde Resulullah'ın üzerinde kadife türü bir elbise bulunuyordu ve çok ateşi vardı. O derece ki elini alnına koyup ta bu yüksek sıcaklığın sebebi sorunlara, Allah Resulü (s.a.v.) ise şöyle diyordu: *"Biz Peygamberler topluluğunun imtihanı böyle zor olur ama bizim ecrimiz de kat kat verilir."*

Allah Resulü'nün (s.a.v.) ağrıları şiddetlenince buyurdular ki: *"Söyleyin de Ebû Bekir insanlara namaz kıldırsın!"* Sonra Resulullah (s.a.v.) şöyle dedi: *"İnsanlar arasında sohbetinde ve mal ile mülkünde bana en güvenilir olan kimse Ebû Bekir'dir. Şayet Rabbimden başkasını sırdaş/dost edinecek olsaydım elbette Ebû Bekir'i edinirdim. Lakin onun İslam kardeşliği ve sevgisi yeter. Ebû Bekir'in kapısı dışındaki mescide açılan tüm kapılar kapatılacaktır!"* (Buharî, *Fedâilu'l-Ashab*, 3; Müslim, *Fedailu's Sahabe*, 2)

Enes b. Malik'ten gelen bir rivayete göre de, Pazartesi günü sabah namazında Hz. Ebû Bekir insanlara namaz kıldırırken, Resulullah (s.a.v.) aniden Hz. Aişe'nin odasının perdesini aralayarak namaz için safta duran cemaate baktı. Allah Resulü (s.a.v.) gülümseyerek tebessüm edince Hz. Ebû Bekir, Efendimiz'in (s.a.v.) namaza çıkacağını zannederek, safta namaz kılmak üzere geri çekildi. Enes olayla ilgili olarak şöyle der: "Müslümanlar, Resulullah'ı (s.a.v.) görüp sevinçten namazlarını bozmaya niyetlendiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) namazını tamamlayın diye eliyle işaret ettikten sonra perdeyi indirip odasına geri döndü."

Bundan sonra Allah Resulü (s.a.v.) bir daha mescidine çıkamadı. Zira duha vakti olunca Resulullah (s.a.v.) kızı Fatıma'yı (r.anha) çağırıp ona bir şeyler fısıldayınca Hz. Fatıma ağlamaya başladı, tekrar çağırıp bir şeyler fısıldayınca bu sefer tebessüm etti. Hz. Aişe anlatıyor: "Biz merak edip, daha sonra bunun sebebi sorduğumuzda Fatıma şöyle dedi: 'Resulullah (s.a.v.) bana vefat etmek üzere olduğunu ve ruhunun teslim alınacağını fısıldayınca, ağladım, sonra ehlinden/ailesinden kendisine yetişecek ilk kişinin ben olacağımı fısıldayınca da gülümsedim.' Ayrıca Allah Resulü (s.a.v.) Fatıma'ya kendisinin dünya kadınlarının efendisi olduğunu müjdeledi. Fatıma Allah Resulü'nün içinde bulunduğu zorluğu görüp: *"Ah babacığım! Ne çok ızdıraplar çekiyor!"* diye yakınmaya başlayınca, Allah Resulü (s.a.v.) ise Fatıma'ya: *"Üzülme! Bugünden sonra babana zorluk olmayacak"* dedikten sonra, Hasan ile Hüseyn'i çağırıp onları öptü ve her ikisine hayır dualarında bulundu. Ardından hanımlarını çağırıp onlara nasihatlarda bulundu, onlara bazı şeyleri hatırlattı. Derken ağrı git gide artıp şiddetlemeye başladı. Zira, Hayber'de yediği zehrin etkisi gittikçe artmaya başlamıştı...

Hz. Aişe anlatıyor: "Resülullah (s.a.v.), kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığı zaman derdi ki: *"Ey Aişe! Ben Hayber'de yediğim (zehirli) yemeğin elemini hep hissediyordum. İşte şimdi kalp damarının kesildiğini hissettiğim anlar geldi."*
(Buhârî, *Megâzî*, 83)

Hz. Aişe der ki: *"Allah'ın bana lütfettiği bir nimettir ki, Resülullah (ﷺ), benim hücremde ve normal olarak bana uğramakta olduğu bir günde, mübarek başları göğsümün üzerinde olduğu bir halette vefat ettiler."*

Hz. Aişe, Efendimiz'in (ﷺ) son anlarını anlatmaya şöyle devam ediyor: *"Efendimiz'in (ﷺ) hastalığının şiddeti artığı bir anda kardeşim Abdurrahmân, elinde bir misvak olduğu halde içeri girdi. Ben Resûlullah'ın (ﷺ) o misvaka baktığını görünce, O'nun (ﷺ) misvak kullanmak istediğini hissettim ve "onu alıp sana vereyim mi?" dedim. Resulullah (ﷺ) ise baş işaretiyle "olur" diye işarette bulundu. Bunun üzerine misvak'ı alıp Resulullah'a (ﷺ) verdim. Ama misvak ona sert geldiğini hissederek "yumuşatıyım mı?" diye sordum. Resulullah (ﷺ) başıyla* ***"olur"*** *diye işaret etti, ben de yumuşatarak, dişlerini mısvakladım. Biraz yapınca yeter der gibi işaret etti, ben de bıraktım. Sonra içinde su bulunan bir cezve veya bir kab getirilmesini isteyip elini suya daldırıp iki eliyle yüzünü silmeye başladı. Yüzünü silerken şöyle diyordu "* **لا إِلَهَ إِلاَّ الله, ölümün sekeratı vardır."** *Sonra elini semaya doğru kaldırarak '****Allahümme! er-Refîki'l-A'lâ!****" dedi."* *(Buharî, Megazî 83; Vudû, 45; Müslim, Salât, 90; Tirmizî, Cenâiz, 8)*

Bu arada, Hz. Aişe, Allah Resulü'nün (ﷺ) şöyle dediğini işitiyordu: ***"Allahım, kendilerine nimet verdiğin Peygamberler, Sıddıklar, Şehitler ve Salihler ile beraber beni de bağışla, bana merhamet eyle ve beni Refiki'l-Âlâ'ya ilhak eyle."*** *Son kelimeyi ise üç kez tekrarladı. Ve elleri düşerek Refiki'l-Âlâ'ya ilhak oldu/vefat etti."*

Bu arada takvimler, Hicretin 11. yılı Rebiulevvelin 12. günü Pazartesi'ni gösteriyordu. O vakit Allah Resulü (ﷺ), hicri takvime göre 63 yaşında idi.

Bu hüzünlü haber, Medine-i Münevvere'nin sokaklarında yayılmaya başlayınca, insanlar neredeyse şok olmuşlardı. Kimisi bu haberi sukûnet içinde kabullenerek karşılarken, kimileri buna inanamıyor ve kabullenemiyordu. Bu arada Hz. Ebû Bekir, bu hüzünlü haberi duyar duymaz, soluğu hücre-i saadette aldı. Efendimiz (ﷺ), Hz. Aişe'nin odasında vefat ettiği yerde üzeri örtülmüş bir halde yatıyordu. Hz. Ebû Bekir, örtüyü kaldırdı ve O'nun (ﷺ) mübarek yüzene bakarak şöyle dedi: *"Anam babam sana feda olsun! Şüphesiz Sen, Allah'ın sana takdir ettiği ölümü tatmışsın. Bundan sonra ölüm sana bir daha ebediyen gelmeyecek."* Ardından, Resulullah'ın (ﷺ) tekrar yüzünü örttü ve halkın yanına çıktı. Hz. Ebû Bekir dışarı çıktığında Hz. Ömer insanlara şöyle diyordu: *"Kim Muhammed öldü derse, boynunu vururum."* Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, gelerek Hz. Ömer ile konuşmaya çalıştı ve şöyle dedi: *"Ey Ömer! Sen bir hak ve hakikat olan ölüm hakkında mı konuşuyorsun?"* Hz. Ömer bu söz üzerine sustu.

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir orada toplanan kalabalığa hitaben şu konuşmayı yaptı: *"Ey insanlar! Haberiniz olsun, Kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki artık Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyor idiyse o da bilsin ki Allah hayydır, ölümsüzdür!"* dedi ve şu âyet-i kerimeyi okudu:

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ﴾

"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır." (Al-i İmran, 3/143)

Sonra şu ayet-i kerimeyi de okudu:

﴿اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾

"Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler." (Zümer, 43/30)

Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle der: *"Vallahi Ebû Bekir'in tilavet ettiği ayetleri işitince ayaklarımın titrediğini hissettim, neredeyse yere yığılıp kalacağımı zannettim ve işte o an Resulullah'ın (ﷺ) vefat ettiğin anladım."*

Bu olaydan sonra insanlar, Hz. Ebû Bekir'i Resulullah'a halife olacak en iyi aday olarak gördü. Resulullah (ﷺ) yıkanıp, kefenlendi, sonra Müslümanlar cemaatler halinde cenaze namazını kendi başlarına kılıp vefat ettiği yere defnettiler. Zira Hz. Ebû Bekir Resulullah'ın şöyle dediği işitmişti: ***"Bir peygamber vefat edince o ancak vefat ettiği yere defnedilir."*** Resulullah'ın (ﷺ) vefat ettiği yer Müminlerin annesi Hz. Aişe'nin (r.anhâ) odası idi.

Defin ve cenaze işlemleri Çarşamba günü gece yarısında tamamlanmıştır. [60]

60 Hadisenin detayları için bkz: İbn Hişam, *Sîre,* c. 4, s. 321-315; İbn Sa'd, *Tabakat,* c. 2, s. 288-291

HÜCRE-İ SAADET

Resulullah'ın (ﷺ) naaşı, Hz. Âişe'nin mütevazi odasında, mübarek başları Mescid-i Nebevî'nin kıble duvarına doğru arada biraz mesafe bırakılarak defnedildi.

Bilahare, Resulullah'ın (ﷺ) kabrinin yanına arkadaşı, mağaradaki dostu, yoldaşı ve sırdaşı olan Halife Ebû Bekir Sıddık (رضي الله عنه) defnedildi. Hz. Ebû Bekir'in naaşı ise, başı batı tarafına; Resulullah'ın (ﷺ) omzuna dönük, ayakları doğuya, yüzü kıbleye yönelmiş olarak defnedildi.

Hz. Ömer şehit edilince de iki arkadaşının yanına, başı batıya; Hz. Ebû Bekir'in omzuna dönük, ayakları doğuya uzatılarak, yüzü ise kıbleye dönük olarak defnedildi.

Doğu tarafından Ravza'nın girişi ve Efendimiz'in (ﷺ) medfun olduğu yeşil kubbe.

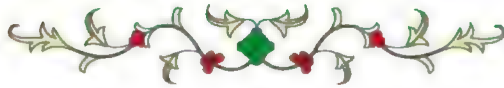
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

Yedinci Bölüm

RESULULLAH'IN (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

RESULULLAH'IN (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) KUR'AN-I KERİM'DE GEÇEN BAZI ÖZELLİKLERİ

Şefkati ve Merhameti

*"Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok **şefkatlidir, merhametlidir.**"*

(Tevbe, 9/129)

Bir Kul Oluşu

*"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye **kulunu** Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir."*

(İsra, 17/1)

Üstün Ahlakı

*"Nûn. Kaleme ve yazdıklarına and olsun ki, sen Rabbinin nimeti sayesinde mecnun değilsin. Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmez bir mükafat vardır. Ve sen elbette **üstün/muhteşem bir ahlâk** üzeresin."*

(Kalem, 68/1-4)

Müminlere Bir Lütuf

*"Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, **müminlere büyük bir lütufta** bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler."* (Al-i İmran, 3/164)

Nur Saçan Bir Kandil

*"Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle, bir davetçi ve **nûr saçan bir kandil** olarak (gönderdik)."*

33/45-46)

Peygamberlerin Sonuncusu

*"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve **peygamberlerin sonuncusudur.** Allah her şeyi hakkıyla bilendir."*

(Ahzab, 33/40)

Göğsü Açılıp, Rahatlatılan

*Biz senin **göğsünü açıp genişletmedik mi?.** Yükünü senden alıp atmadık mı? O senin belini büken yükü. Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi?*

(İnşirah, 94/1-4)

Allah ve Meleklerinin salât ve selamını kazanan

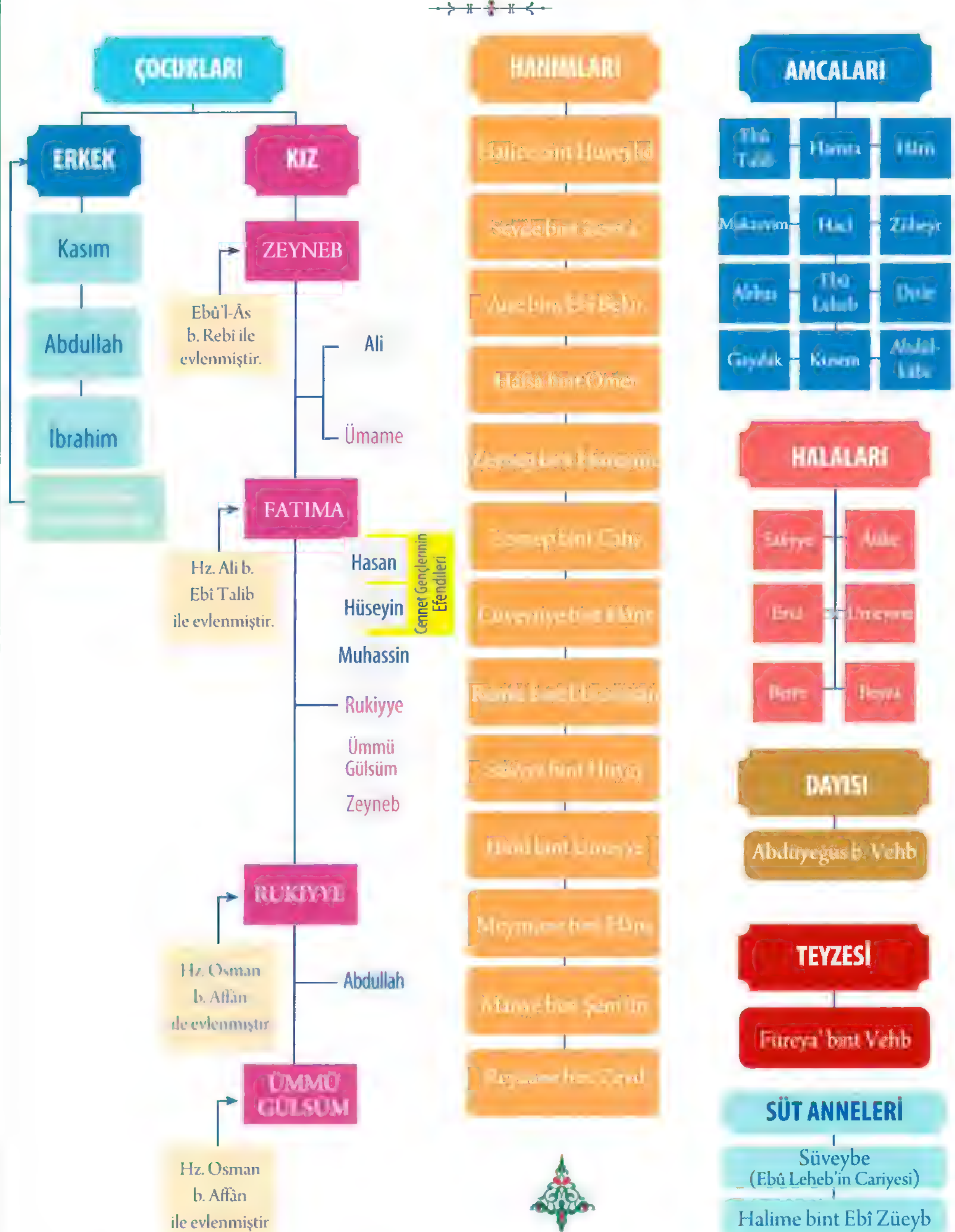
*"Allah ve melekleri, Peygamber'e **salât** ederler. Ey müminler! Siz de ona salât edin ve tam bir teslimiyetle selam verin."*

(Ahzab, 33/56)

En Fazla Sevilmesi Gereken

*"Peygamber, müminlere **kendi canlarından daha yakındır.** Eşleri, onların anneleridir."*

(Ahzab, 33/6)

[1] Efendimiz'in (s.a.v.) akrabaları, yakın çevresi ve ailesi hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Albümü*

RESULULLAH'IN (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) BAZI MUCİZELERİ

Sıra	MUCİZENİN ADI	ÖZELLİĞİ	DELİLİ
1	Kur'an-ı Kerim	Yüce Allah'ın, insanlığı doğru yola iletmek için gönderilmiş, mesajlarıyla tüm zamanları ve zeminleri kapsayan, her türlü noksanlıklardan korunmuş son ilahî kitabı.	***"Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler."*** (İsra, 17/9)
2	*İhbar-i Gaybiler:* Geçmiş peygamberler hakkında verdiği bilgiler ve kendi yaşadığı dönemde olacak olaylar ile kendinden sonraki asırlarda gerçekleşecek olayları önceden bildirmesi.	Resulullah (ﷺ), kavmine gerek yakın ve uzak geçmişte meydana gelmiş olaylar olsun, gerekse yakın ve uzak gelecekte meydana gelecek hadiseler olsun, tüm bunlar hakkındaki bilgileri Allah'ın bildirmesi ile muhataplarına aktarıyordu.	***"(Resûlüm!) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakınanlarındır."*** (Hud, 11/49)
3	Taşların ve Ağaçların O'na (ﷺ) Selam Vermeleri	Nübüvvetten önce ve vahyin nüzûlüne yakın günlerde bazı yerlerden geçtiğinde orada bulunan taşlar ve ağaçlar O'na (ﷺ) selam verirdi.	Resulullah (ﷺ), ıssız bir bölgeden geçerken etrafından şöyle sesler işitirdi: *"Selam olsun sana Ey Allah'ın Elçisi!"* sağına, soluna; önüne ve arkasına dönüp baktığında ise taş ve ağaçlardan başka hiç bir şeyin olmadığını görürdü. (İbn Hişam, *Sire*, c. 1, s. 250; İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 1, s. 157)
4	Ayın Yarılması	Kureyş, Efendimiz'den (ﷺ) peygamberliğini doğrulayan bir mu'cize göstermesini istedi. Resulullah (ﷺ) dua etti ve ay, Ebû Kubeys dağı üzerinde ikiye ayrıldı, bir parçası dağın hemen üstünde, diğer parçası ise dağın ardında göründü. Buna rağmen Kureyş iman etmedi.	Nübüvvetin 8. veya 9. yılında onlarca Mekke müşriğinin gözleri önünde, sahabeden başta Hz. Ali ve Abdullah b. Mes'ud olmak üzere bir çoklarının da şehadet ettikleri bir anda gerçekleşmiştir. (Bkz: Buhari, *Menakıb*, 27; Müslim, *Sifatü'l-Münâfıkîn*, 43)
5	İsra ve Miraç	Allah Resulü (ﷺ), bir gece vakti, Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya oradan da gökyüzüne çıkarıldıktan sonra aynı akşam bedeniyle ve ruhuyla Mekke'ye geri getirilmiştir.	***"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir."*** (İsra, 17/1)

RESULULLAH'IN (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) BAZI MUCİZELERİ

Sıra	MUCİZENİN ADI	ÖZELLİĞİ	DELİLİ
6	Hicret Günü Yaşananlar	Resulullah'ın (s.a.v.) hicret günü, gece evinden çıkarken onu öldürmek için bekleyen müşriklerin Efendimiz'i (s.a.v.) görememeleri.	*"Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık onlar göremezler."* (Yasin, 36/9)
7	Bazı gazvelerde Meleklerin gelerek Resulullah'ı (s.a.v.) desteklemeleri.	Yüce Allah; Bedîr, Uhud, Ahzab ve Huneyn gibi bazı gazvelerde savaş meydanında sebat etmelerini sağlamak ve yüreklendirmek için Meleklerle başta Efendimiz (s.a.v.) olmak üzere Müslümanlara yardım etmesi.	***"Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ben peş peşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu."*** (Enfal, 8/9)
8	Uhud Dağı'nın sallanması	Allah Resulü'nün (s.a.v.) Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Hz. Ömer ile beraber Uhud dağına çıktığında, dağın ciddi bir şekilde sallanması.	Resulullah (s.a.v.) Uhud'a hitaben şöyle buyurdur: ***"Sabitlen/Sakin ol Ey Uhud! Zira senin üzerinde bir Peygamber, bir Sıddîk ve iki şehit bulunuyor*** (Buhari, *Fedailü Ashabi'n-Nebi*, 5)
9	Şiddetli Rüzgar (Fırtına)	Hendek savaşının yaşandığı gun müşrik ittifak ordusu Medine'de Müslümanlara karşı toplandıklarında Yüce Allah onların üzerine Sabâ rüzgarını göndermesi.	*"Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmekteydi"* (Ahzab, 33/9)
10	İfk Hadisesi ve Arkasından Gelen Beraat	Medineli münafıkların Resulullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'ye attıkları çirkin iftira olayında (İfk Hadisesi) Allah Resulü (s.a.v.) hanımının temiz olduğuna kesin inanıyordu. Bunun üzerine yüce Allah bu konuda Resulullah'ı (s.a.v.) teyit ederek Müminlerin annesini bu çirkin iftiradan kurtardı	*"(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır."* (Nûr, 24/11)

Hz. ALİ (R.A.) RESULULLAH'I (S.A.V.) ANLATIYOR:

"Hz. Peygamber'in (S.A.V.) boyu ne çok kısa, ne de çok uzundu, orta boyluydu. Ne kıvırcık kısa, ne de düz uzun saçlıydı; saçı, kıvırcıkla düz arası dalgalı idi. Hafif değirimli yüzlü, duru beyaz tenli, iri ve siyah gözlü, uzun kirpikliydi. İri kemikli ve geniş omuzluydu. Göğsü, ortadan karnına kadar kılsızdı. İki avucu ve tabanları dolgundu. Yürüdüğü zaman, sanki yokuş aşağı iner gibi rahatlıkla ilerlerdi. Sağına ve soluna baktığında, bütün vücuduyla dönerdi. İki omuzu arasında 'nübüvvet mührü' vardı. Bu, O'nun (S.A.V.) Son Peygamber oluşunun bir nişanesi idi. O (S.A.V.), insanların en cömert gönüllüsü, en doğru sözlüsü, en yumuşak huylusu ve en arkadaş canlısı idi. Kendilerini ansızın görenler, onun heybeti karşısında sarsıntı geçirirler; fakat üstün vasıflarını bilerek sohbetinde bulunanlar ise, O'nu (S.A.V.) her şeyden çok severlerdi. O'nun (S.A.V.) üstünlüklerini ve güzelliklerini tanıtmaya çalışan kimse: 'Ben, gerek O'ndan (S.A.V.) önce ve gerekse O'ndan (S.A.V.) sonra, Rasûlullah (S.A.V.) gibi birisini görmedim... (Tirmizi, Şemail, 276-278)

ÜMMÜ MA'BED RESULULLAH'I ANLATIYOR:

"Aydın yüzlü ve güzel yaradılışlı idi; zayıf ve ince de değildi. Gözlerinin siyahı ve beyazı birbirinden iyice ayrılmıştı. Saçı ile kirpik ve bıyıkları gümrahtı (bol, gür). Sesi kalındı. Sustuğu zaman vakarlı (ağırbaşlılık, halim ve heybetli oluş), konuştuğu zaman da heybetli idi. Uzaktan bakıldığında insanların en güzeli ve en sevimlisi görünümündeydi; yakından bakıldığında da tatlı ve hoş bir görünüşü vardı. Çok tatlı konuşuyordu. Orta boylu idi; bakan kimse ne kısa ne de uzun olduğunu hissederdi. Üç kişinin arasında en güzel görüneni ve nur yüzlü olanıydı. Arkadaşları, ortalarına almış durumda hep onu dinlerler; bir emir verdiği zaman da hemen buyruğunu yerine getirmeye acele ederlerdi. Konuşması tok ve kararlı idi." (İbn Sa'd, *Tabakat*, c.1, s. 230,231; İbn Kesîr, *el-Bidaye*, c. 3, s. 192, 193)

RESULULLAH'IN (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) BAZI FAZİLETLERİ/ÖZELLİKLERİ

Resulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Has Beş Özellik

Cabir b. Abdullah'tan (Radıyallahu Anh) rivayetle Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir gün kendi özelliklerini bize duyurma adına buyurdular ki: *"Bana beş şey verildi, ki bunlar benden önce hiç bir peygambere verilmemiştir. Bütün peygamberler yalnız kendi kavimlerine gönderildi. Ben ise kızıl, siyah her türlü renkteki ırk ve milletlere gönderildim. Benden önce ganimetler kimseye helâl değildi, bana helâl kılındı. Yeryüzü bana temiz ve mescit kılındı. Namaz vakti nerede gelirse temiz olan her yerde ümmetim namaz kılabilir. Bir aylık mesafedeki düşmanın kalbine korku salmak suretiyle (Allah tarafından) bana yardım edilmiştir. Ayrıca bana şefaat etme yetkisi verilmiştir."* (Buhari, *Salât*, 56)

Cevamiu'l-Kelim Özelliği

Ebû Hureyre (Radıyallahu Anhu) anlatıyor: Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Ben şu altı haslet ile diğer peygamberlerden üstün kılındım:*

- *Cevâmiu'l-Kelim/Az söz ile çok şey beyan etme özelliği bana verildi.*
- *Düşmanın kalbine korku salmak özelliği bana verildi.*
- *Ganimetler bana helal kılındı, halbuki benden önceki hiç kimseye helal değildi.*
- *Bana şefaat etme yetkisi verildi.*
- *Yeryüzü benim için temiz ve mescid kılındı.*
- *Bir kavme değil, tüm insanlara peygamber olarak gönderildim ve Peygamberlik benimle sona erdirildi.* (Müslim, *Mesâcid*, 5-8)

Ademoğullarının Efendisi Kılınışı

Ebû Hureyre (Radıyallahu Anhu) anlatıyor, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"...Ben kıyamet günü Ademoğullarını nun efendisiyim.
Yerin ilk çıkaracağı kimseyim. (İlk diriltecek kimseyim)
Ayrıca ilk şefaat eden ve şefaatı kabul olunanım..." (Tirmizi, 3616)

İnsanlardan ve Günahlardan Korunması

Resulullah'ın (ﷺ): *"Sizden hiç kimse yoktur ki ona cinlerden biri vekil kılınmamış olsun."* Dediler ki: *'Sana da mı? Resulullah* (ﷺ)*'* Dedi ki: *'Evet, bana da. Ancak yüce Allah ona karşı bana yardım etti ve benim cinim/şeytanım müslüman / teslim oldu. Dolayısıyla o bana iyilikten başkasını emretmez'* buyurdu." (Müslim, 2815)

Efendimiz'in (ﷺ) bu hadisinde geçen أَسْلَمُ fiiline *mime* üstün veya ötre harekesi verilerek, iki türlü okuma yapılmıştır. Kelimeye ötre harekesi verilirse *"Ben onun şerrinden ve fitnesinden korunurum"* anlamına gelirken, üstün harekesi verilmesi halinde ise أَسْلَمَ *"Müslüman olup mümin oldu, dolayısıyla bana sadece iyiliği emretti"* anlamına gelir. Bu iki anlamın hangisinin tercih edileceği konusunda ise alimlerimiz arasında tartışma vardır. Örneğin Hattabî şöyle demektedir: : "Doğru olan ve tercih edilen ötre harekesi verilmesidir." Bu konuda Kadı İyaz ise üstün harekesi verilmesini tercih etmektedir. Ona göre Resulullah'ın (ﷺ) şu sözünden dolayı üstün harekesi verilmesi daha doğru olacaktır: " *... dolayısıyla o bana iyilikten başkasını emretmez ...* " Bil ki ümmet, Resulullah'ın (ﷺ) bedenen, zihnen ve lisanen şeytanın şerrinden korunmuş olduğunda hemfikirdir. Bu hadiste şeytan dostun fitnesi, vesvesesi ve azdırmasına karşı uyarı yapılarak bize şeytanın bizimle beraber olduğu bildirilmiştir ki, elimizden geldiğince ona karşı uyanık olalım."

Resulullah'a (ﷺ) ve ailesine zekâtın haram oluşu ve mirasının paylaşılmayacağı

Allah Resulü (ﷺ) şöyle buyurmuştur: *"Biz peygamberler topluluğu miras bırakmayız. Bizim geride bıraktıklarımız sadakadır."* (Buhari, *Meğazi*, 14; Müslim, *Musâka*, 51)
ne kızı Hz. Fatma'ya, ne eşlerine, ne de yakınlarından birine miras paylaşımı yapılmamıştır. [2]

Ebû Hureyre rivayet ediyor, Efendimiz (ﷺ) bir gün şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz ben evime dönerim, bu sırada yatağımın yakınlarında yere düşmüş bir hurma tanesi bulurum, yemek için ağzıma götürürüm, sonra da bu, zekat veya sadaka hurması olur endişesi ile o hurmayı yemekten vazgeçerim."* (Buhari, *Lukata*, 6; Müslim, *Zekât*, 162)

Cennette Kendisine Kevser Adlı Nehrin Vaadedilmesi

Katade Enes b. Malik'ten naklen anlatıyor ki, "Rasûlullah (ﷺ) bir gün, sahabeye: *'Siz Kevser'in ne olduğunu bilir misiniz?'* diye sordu. Onlar: 'Allah ve Resulü daha iyi bilir dediler. Bunun üzerine Efendimiz (ﷺ) şöyle buyurdu: *'O, Rabbimin bana vaad ettiği bir nehirdir. Onda çok hayır vardır. Ümmetimin kıyamet gününde yanına toplanacağı bir nehirdir. Bardakları gökteki yıldızların sayısıncadır."* (Müslim, *Salât*, 53; Nesaî, *İftitah*, 21)

---

[2] Hz. Aişe'nin ve bazı sahabîlerin rivayet ettiklerine göre, Efendimiz (ﷺ) vefat ettiklerinde geriye ne bir dirhem, ne bir davar, ne bir deve, ne erkek olsun, kadın olsun bir köle ne de vasiyet edecek bir mal bırakmıştır. Geriye kalan bindiği ak bir katır, Allah yolunda vakfettiği bir arazi ve kullandığı bir kılıçtı. Hatta vefatı sırasında zırhı bir Yahudi tüccarda otuz sa' arpa karşılığında rehin bulunuyordu. Bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, c. 2, s. 260, 313; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/300,301; İbn Mace, 2/900

Sırtında Peygamberlik Mührünün Bulunması

Cuayd, Saib b. Yezîd'in şöyle dediğini nakledivor: "Teyzem beni Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına götürdü de: 'Yâ Rasûlullah bu, kız kardeşimin oğlu hastadır' dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) beni yanına oturttu, başımı sıvazladı ve bana dua etti. Sonra abdest almak için yerinden kalktı, bende tam arkasına geçtim ve O'nu (s.a.v.) izlemeye başladım. Abdest alırken sırtı açıldı ve tam iki omuzu arasında kürek kemiklerinin ortasında 'el-Hucle' -at cinsinin iki gözü arasında olan beyazlıklardan bir beyazlık- gibi Peygamberlik Mührü'nü gördüm." (Buharî, *Vudû*, 40; Müslim, *Fedâil*, 111)

Ganimetlerin Kendisine Helal Kılınışı

Bu konuda yüce Allah şöyle buyurur:

﴿ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ ﴾

"Sana, ganimetlere dair soru sorarlar, de ki: Ganimetler Allah'ın ve Peygamberinindir." (Enfal, 8/1)

﴿ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

"Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yiyin; Allah'tan sakının, doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder." (Enfal, 8/69)

Savaşta elde edilen ganimetlerin beşte biri Efendimiz'in (s.a.v.) hakkı idi. Efendimiz (s.a.v.) kendi payına düşen bu miktar ile ailesinin geçimini sağlar, bazen bu paydan infakta da bulunurdu. Hz. Ömer rivayet ediyor: "Benî Nadir Yahudilerinin gazvesinden sonra, Efendimiz'e düşen pay ayrıldı ve O'na (s.a.v.) gönderildi. Efendimiz (s.a.v.) kendisine gönderilen bu ganimet ile ailesinin bir yıllık geçimini sağladı, bir miktarını da Allah yolunda savaş hazırlığı için kılıç ve at alımı için kullandı." (Buhari, *Cihad ve's-Siyer*, 80; Müslim, *Cihad ve's-Siyer*, 48)

Nafile Oruçlarını Birleştirmesi

Allah Resulü (s.a.v.) *visal orucu* denen, iftar etmeden peşpeşe birkaç gün oruç tutar, bu orucu tutmak isteyen bazı sahabîlere ise bunu yasaklayarak şöyle derdi: "Sizden hanginiz benim gibi olabilir? Ben, Rabbim beni doyurup, içirir halde gecelerim." (Buhari, *Savm*, 49)

Ebû Said el-Hudri ise Efendimiz'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: *"Sizler orucunuzu bozmadan, oruca devam etmeyiniz. Sizden biriniz orucu bozmadan sürdürmek istiyorsa ancak sahura kadar orucunu sürdürsün."* (Buhari, *Savm*, 50)

Gece Kıyamının Kendsine Farz Oluşu

Rabbimiz Kur'an'da Efendimiz'e (s.a.v.) hitaben şöyle buyurmuştur:

﴿ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيلًا ﴾ ***"Azı müstesna gece kalk..."*** (Müzzemmil, 73/2)

İsra Sûresindeki emir ise şöyledir:

"Gecenin bir kısmında uyanarak sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. Umulur ki, Rabbin, seni, övgüye değer bir makama yükseltir." (İsra, 17/79)

Gözleri Uyuması, Ama Kalbinin Uyumaması

Ebû Seleme b. Abdurrahman anlatıyor; bir gün Hz. Aişe'ye (r.anha) Ramazan'da Resulullah'ın gece namazını nasıl kıldığını sormuş, Hz. Aişe ise şöyle buyurmuştu: "Resulullah (s.a.v.) ne Ramazanda ne de Ramazanın dışında on bir rekattan fazla namaz kılmazdı; önce dört rekat kılardı ama sen onun güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma; sonra dört rekat daha kılardı, ama sen onun güzelliğini ve uzunluğunu da hiç sorma, en sonunda ise üç rekat daha kılardı. Bir namaz sonrası ben Efendimiz'e (s.a.v.) e şöyle sordum: 'Ya Resulullah! Vitirden önce uyuyacak mısın? Buyurdular ki: *'Ya Aişe! Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz."* (Buhari, *Teheccüd*, 16; Müslim, *Salâtü'l- Müsâfirîn*, 125)

Resulullah'ın (s.a.v.) Hanımlarının Başkasına Nikâhlanmasının Haram Kılınışı

Yüce Allah şöyle buyurur:

﴿ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِن۪ينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُٓ اُمَّهَاتُهُمْ وَاُو۬لُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ
وَالْمُهَاجِر۪ينَ اِلَّٓا اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴾

"Peygamber, müminlere kendi öz canlarından daha yakındır. Eşleri ise onların analarıdır. Akraba olanlar, Allah'ın Kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak, dostlarınıza uygun bir vasiyet yapmanız müstesnadır. Bunlar Kitap'ta yazılı bulunmaktadır." (Ahzab, 33/6)

Kendine Hibe Eden Hanımlarla Mehirsiz Evlenmesinin Helal Kılınışı

Herhangi bir kadın kendini Peygamber'e (s.a.v.) hibe olarak bağışladığı zaman, Hz. Peygamber o kadına mehir vermeksizin evlenebilir. Bu konuda Allah Teala şöyle buyurur:

﴿...وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِن۪ينَ...﴾

"Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini peygambere hibe eden mümin kadını, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık)." (Ahzab, 33/50)

Resulullah'ın (s.a.v.) Dört Hanımdan Fazla Hanımla Evlilik Yapmasının Helal Oluşu

Yüce Allah Resulullah'a (s.a.v.) dörtten fazla kadınla evlenmeyi, sadece O'na (s.a.v.) has bir durum olarak helal kılmıştır. Bu konuda Allah Teală şöyle buyurmuştur:

﴿ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰت۪ٓي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَم۪ينُكَ مِمَّٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ
عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰت۪ي هَاجَرْنَ مَعَكَ...﴾

"Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri, amcanın, halanın, dayının,teyzenin kızlarını ve seninle beraber hicret etmiş kızları sana helâl kıldık..." (Ahzab, 33/50)

RESULULLAH'IN (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) EMİRLERİ/KOMUTANLARI

- Ebû Bekir es-Sıddîk (Radıyallahu Anhu)
- Abdurrahman b. Avf (Radıyallahu Anhu)
- Zeyd b. Hârise (Radıyallahu Anhu)
- Cerîr b. Abdullah (Radıyallahu Anhu)
- Halid b. Velid (Radıyallahu Anhu)
- Adî b. Hâtib (Radıyallahu Anhu)
- Sard b. Abdullah (Radıyallahu Anhu)
- Muhammed b. Mesleme (Radıyallahu Anhu)
- A'lâ b. el-Hadramî (Radıyallahu Anhu)
- Ali b. Ebî Talib (Radıyallahu Anhu)
- Ebû Ubeyde b. Cerrâh (Radıyallahu Anhu)
- Üsame b. Zeyd (Radıyallahu Anhu)
- Cafer b. Ebî Talib (Radıyallahu Anhu)
- Malik b. Nüveyre (Radıyallahu Anhu)
- Muaz b. Cebel (Radıyallahu Anhu)
- Abdullah b. Revâha (Radıyallahu Anhu)
- Abdullah b.Atîk (Radıyallahu Anhu)
- Amr b. Ümeyye ed-Damrî (Radıyallahu Anhu)

Münzir b. Amr

Kutbe b. Amir

Tufeyl b. Amr

Ka'b b. Amr

Ebû Katade b. Rebî'

Amr b. Âs

Beşîr b. Sa'd

Galib b. Abdullah

Ukkaşe b. Mihsan

Alkame b. Mücezzir

Urve b. Mes'ûd

Uyeyne b. Hısn

Kays b. Asım

Zeberkân b. Bedir

Şüccâ' b. Ebî Vehb

Ziyâd b. Lübeyd

Kürz b. Câbir

Dahhâk b. Süfyân

RESULULLAH'IN (s.a.v.) KATİPLERİ

Ömer b. Hattab (r.a.)

Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.)

Ali b. Ebî Talib (r.a.)

Osman b. Affan (r.a.)

Ubeyy b. Ka'b (r.a.)

Ebân b. Saîd (r.a.)

Sabit b. Kays (r.a.)

Erkâm b. Ebi'l-Erkam (r.a.)

Ebû Râfi' el-Kıbtî (r.a.)

Hanzala b. Rebî' (r.a.)

Halid b. Saîd (r.a.)

Halid b. Velid (r.a.)

Zeyd b. Sabit (r.a.)

Zübeyr b. Avvâm (r.a.)

Abdullah b. Sa'd b. Ebi's-Serm (r.a.)

Abdullah b. Erkam (r.a.)

Âmir b. Fuheyre (r.a.)

Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)

Şurahbil b. Hasene (r.a.)

A'lâ b. Ukbe (r.a.)

A'lâ b. el-Hadramî (r.a.)

Muaviye b. Ebi Süfyân (r.a.)

Muhammed b. Seleme el-Cezairî (r.a.)

Abdullah b. Zeyd (r.a.)

Muğire b. Şu'be (r.a.)

RESULULLAH'IN (s.a.v.) ÖZEL GÖREV VERDİĞİ BAZI SAHABÎLER

Ali b. Ebî Talib (r.a.)

Zübeyr b. Avvâm (r.anh)

Mikdâd b. Amr (r.a.)

Muğire b. Şu'be (r.a.)

Kays b. Said (r.a.)

Asım b. Sabit (r.a.)

Muhammed b. Seleme (r.anh)

RESULULLAH'IN (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) SIRDAŞLARI

Enes b. Malik (R.A.)

Huzeyfe b. Yemânî (R.A.)

Fatıma bint Resulillah (R.A.)

RESULULLAH'IN (S.A.V.) ÇOBANLARI

Ebû Seleme / Ebû Salim (Radıyallahu Anhu)

Hayberli Yesar (R.A.)

RESULULLAH'IN (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ÖZEL HAZİNEDARLARI

Bilal b. Rebah (R.A.)

Ali b. Ebî Talib (R.A.)

RESULULLAH'IN (s.a.v.) SANCAĞINI TAŞIYANLAR

Ebû Bekir Sıddîk (r.a.)

Zeyd b. Hârise (r.a.)

Abdullah b. Revâha (r.a.)

Ali b. Ebî Talib (r.a.)

Hamza b. Abdulmuttalib (r.a.)

Sa'd b. Ubade (r.a.)

Halid b. Velid (r.a.)

Üseyd b. Hudayr (r.a.)

Cafer b. Ebî Talib (r.a.)

Mus'ab b. Ümeyr (r.a.)

Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.)

Mikdâd b. Amr (r.a.)

Zübeyr b. Avvâm (r.a.)

RESULULLAH'IN () GÖREVLENDİRDİĞİ MEMURLAR

Ali b. Ebî Talib ()

Bilal-i Habeşi ()

A'lâ b. Hadremî ()

Muhacir b. Ebî Ümeyye ()

Ebû Hureyre ()

Adiy b. Hatim ()

Ziyad b. Lübeyd ()

Zeberkân b. Bedir ()

Malik b. Nüveyre ()

Kays b. Asım ()

Ebû Ubeyde b. Cerrâh ()

RESULULLAH'IN (ﷺ) VEZİRLERİ

Gökten

- Hz. Cibril (a.s.)
- Hz. Mikail (a.s.)

Yeryüzünden

- Ebû Bekir es-Sıddik (r.a.)
- Ömer b. Hattab (r.a.)

RESULULLAH'IN (ﷺ) KADILARI

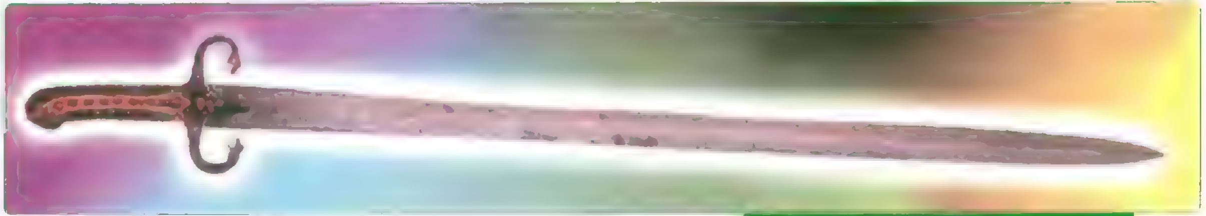
- Ali b. Ebi Talib (r.a.)
- Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.)
- Muaz b. Cebel (r.a.)
- Bilal b. Rebâh (r.a.)

RESULULLAH'IN (ﷺ) EMANETÇİLERİ ve HAZİNE MEMURLARI

- Ebû Ubeyde b. Cerrah (r.a.)
- Bilal b. Rebah (r.a.)
- Muaykiyb (r.a.)

Resulullah'ın (ﷺ) yayı *es-Safrâ*

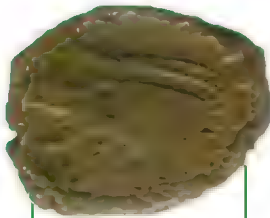

Resulullah'ın (ﷺ) kılıcı *el-Me'sûr*

Resulullah'ın (ﷺ) kılıcı *el-Bettâr*

Peygamber (ﷺ) döneminde kullanılan belli başlı sikkeler

Arap Yarımadasında nadir bulunan bir sikke

Sasânî Dirhemi

Binazs Dinârı

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"
(Enbiya Sûresi, 21/107)

Sekizinci Bölüm

SİYER KRONOLOJİSİ

Nübüvvet Öncesi, Mekke ve Medine Dönemleri

SİYER KRONOLOJİSİ[1]

NÜBÜVVET ÖNCESİ DÖNEM

Nübüvvetten Önce 65/Miladî 552 ile Nübüvvet Yılı/Miladî 610 Yılları Arası

SIRA NO	TARİH: Nübüvvetten Önce	TARİH: Miladî	AÇIKLAMA
1	65	545	Efendimiz'in (ﷺ) Babası Abdullah'ın Doğumu
2	58	552	Efendimiz'in (ﷺ) Annesi Âmine'nin Doğumu
3	55	555	Hz. Hatice'nin Doğumu
4	41	569	Abdullah ile Âmine'nin Evlenmesi
5	40	570	Abdullah b. Abdülmuttalib'in Yesrib'de/Medine'de Vefat Edişi
6	40	571	Fil Vakası
7	40	571	Efendimiz'in (ﷺ) Doğumu
8	40	571	Efendimiz'in (ﷺ) Sütannesi Halime'ye Verilişi
9	38	572	Efendimiz'in (ﷺ) Sütannesinden Mekke'ye Dönüşü
10	38	572	Efendimiz'in (ﷺ) Tekrar Benî Sa'd Yurduna Gidişi
11	38	573	Hz. Ebû Bekir'in Doğumu
12	34	576	Efendimiz'in (ﷺ) Mekke'ye Annesinin Yanına Dönüşü
13	33	577	Efendimiz'in (ﷺ) Annesi Âmine ile birlikte Yesrib'e/Medine'ye Gidişi
14	33	577	Âmine Validemizin Ebvâ'da Vefat Edişi
15	33	577	Hz. Osman'ın Doğumu
16	33	577	Efendimiz'in (ﷺ) Dedesi Abdülmuttalib'in Himayesine Girişi
17	32	578	Efendimiz'in (ﷺ) Göz Hastalığına/Ramad Yakalanıp Taif'e Doktora Gidişi
18	31	579	Dedesi Abdülmuttalib'in Mekke'de Vefat Edişi

[1] Bu bölüm müellifin kitabında mevcut değildir; öneminden dolayı tarafımızdan hazırlanıp, eklenmiştir. *(Muhammed Emin Yıldırım)*

SIRA NO	TARİH: Nübüvvetten Önce	TARİH: Miladî	AÇIKLAMA
19	31	579	Efendimiz'in (ﷺ) Amcası Ebû Talib'in Himayesine Girişi
20	30	580	Efendimiz'in (ﷺ) Mekke'de Çobanlığa Başlaması
21	31	582	Efendimiz'in (ﷺ) Amcası Zübeyr ile birlikte Yemen'e[2] Gidişi
22	27	583	Efendimiz'in (ﷺ) İlk Suriye/Busra Seyahati
23	27	583	Efendimiz'in (ﷺ) Rahib Bahira ile Görüşmesi
24	27	584	Hz. Ömer'in Doğumu
25	20	590	Son Ficar Savaşı ve Efendimiz'in (ﷺ) bu savaşa katılması
26	20	590	Efendimiz'in (ﷺ) Hilfu'l-Fudûl/Erdemliler Birliği Topluluğuna Katılması
27	17	593	Efendimiz'in (ﷺ) İkinci Suriye/Busra Seyahati
28	15	595	Efendimiz'in (ﷺ) *el-Emin* Lakabı İle Anılması
29	15	596	Hz. Hatice ile Evlenmesi
30	12	598	Efendimiz'in (ﷺ) İlk Çocuğu ve Oğlu Kâsım'ın Doğumu
31	10	600	Hz. Ali'nin Doğumu
32	10	600	Efendimiz'in (ﷺ) Kızı Zeyneb'in Doğumu
33	10	600	Efendimiz'in (ﷺ) Oğlu Kâsım'ın Vefatı
34	8	602	Efendimiz'in (ﷺ) Kızı Rukiyye'nin Doğumu
35	7	603	Efendimiz'in (ﷺ) Kızı Ümmü Gülsüm'ün Doğumu
36	5	605	Efendimiz'in (ﷺ) Kâbe'deki Hakemliği
37	5	605	Efendimiz'in (ﷺ) Kızı Fatıma'nın Doğumu
38	5	605	Hz. Aişe'nin Doğumu
39	5	605	Efendimiz'in (ﷺ) Yalnızlığı Sevmeye ve Hira Dağına Gidip, Gelmeye Başlaması
40	2	608	Efendimiz'in (ﷺ) Zamanın Büyük Bir Bölümünü Hira'da Geçirmeye Başlaması

[2] Bu seferlerin Bahreyn ve Umman bölgesine olduğu da söylenmiştir. Bkz: Hamıdullah, Muhammed, İslam Peygamberi, c.1, s. 48

MEKKE DÖNEMİ

Nübüvvet 1/Miladî 610 ile Nübüvvet 13/Miladî 623 Yılları Arası

SIRA NO	TARİH		AÇIKLAMA
	Nübüvvet Yılı	Miladî	
1	1	610	Büyük Vuslatın Gerçekleşmesi ve Kur'an'ın Nazil Olmaya Başlaması
2	1	610	Hz. Hatice'nin Müslüman Oluşu
3	1	610	İlk Abdest ve İlk Namaz'ın Kılınmaya Başlanması
4	1	610	Hz. Ali'nin, Zeyd b. Hârise'nin ve Hz. Ebû Bekir'in Müslüman Oluşu
5	1	611	Efendimiz'in (ﷺ) Darü'l-Erkam'da Özel Davet Yıllarına Başlaması
6	2	612	Efendimiz'in (ﷺ) Oğlu Abdullah'ın Doğumu
7	2	612	Efendimiz'in (ﷺ) Oğlu Abdullah'ın Vefatı [3]
8	3	613	Efendimiz'in (ﷺ) Özel/Bireysel Davetten, Genel/Kitlesel Davete Geçişi
9	5	615	Birinci Habeşistan Hicreti
10	6	616	İkinci Habeşistan Hicreti
11	6	616	Hz. Hamza'nın Müslüman Oluşu
12	6	616	Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu
13	6	616	Davetin Darü'l-Erkam'dan, Tamamen Mekke Sokaklarına Yayılması
14	7	617	Şibî Ebî Talib Muhasarası/Ambargonun Başlaması
15	8	618	Son Buâs Savaşı
16	8	618	Rum-Sasani Savaşı ve Rum Sûresinin Nazil Olması
17	9	619	Şakkı Kamer/Ayın ikiye Yarılma Mucizesi'nin Gerçekleşmesi
18	10	620	Şibî Ebî Talib Muhasarasının/Ambargosunun Kaldırılışı
19	10	620	Efendimiz'in (ﷺ) Amcası Ebû Talib'in Vefatı

[3] Sadece altı ay yaşayıp, vefat etmiştir.

SIRA NO	TARİH Nübüvvet Yılı	TARİH Miladî	AÇIKLAMA
20	10	620	Hz. Hatice'nin Vefatı
21	10	620	Efendimiz'in (s.a.v.) Taif'e Gidişi
22	10	620	Efendimiz'in (s.a.v.) Taif'ten Dönüşü
23	10	620	Efendimiz'in (s.a.v.) Bir Grup Cin Ehline Kur'an Okuması
24	11	621	Efendimiz'in (s.a.v.) Mina'da Mekke Dışından Gelenleri Davet Etmesi ve Yesribli/Medineli Altı Kişinin Müslüman Olması
25	11	621	Efendimiz'in (s.a.v.) Hz. Aişe İle Nikâhlanması/Nişanlanması
26	12	622	Efendimiz'in (s.a.v.) İsra ve Miraç Yolcuğu
27	12	622	Birinci Akabe Biatı
28	12	622	Mus'ab b. Ümeyr'in Yesrib'e/Medine'ye Muallim Olarak Gönderilmesi
29	12	622	Efendimiz'in (s.a.v.) Sevde Validemiz ile Evlenmesi
30	12	622	Ebû Seleme b. Abdülesed'in Yesrib'e Hicreti
31	13	622	İkinci Akabe Biatı
32	13	622	Müslümanların Yesrib'e/Medine'ye Hicret Etmeye Başlaması
33	13	622	Bera b. Ma'rûr'un Yesrib'te Vefat Etmesi

4 Kaynaklarımız, Efendimiz'in (s.a.v.) gidiş tarihini 27. Şevval, dönüş tarihini ise 23. Zilkade olarak verirler. Efendimiz (s.a.v.) Taif'te on gün kalmış, on altı günü de yolda geçmiştir. Bkz: Belâzuri, Ensabü'l-Eşraf,c.1, s. 274

MEDİNE DÖNEMİ

Hicrî, 27 Safer 2/Miladî, 10 Eylül 622 ile Hicrî, 14 Rebiülevvel 11/Miladî, 7 Haziran 623 Tarihleri Arası

SIRA NO	TARİH: Hicrî	TARİH: Miladî	AÇIKLAMA
1	27 Safer 2	10 Eylül 622	Müşriklerin Daru'n-Nedve'de toplanıp, Efendimiz'i (ﷺ) öldürme kararı almaları
2	27 Safer 2	10 Eylül 622	Efendimiz'in (ﷺ) evinden ayrılıp, Hz. Ebû Bekir ile birlikte Sevr mağarasına sığınması
3	1 Rebiülevvel 1	13 Eylül 622	Sevr mağarasından ayrılıp yola koyuluşları
4	8 Rebiülevvel 1	20 Eylül 622	Kuba köyüne varışları
5	12 Rebiülevvel 1	24 Eylül 622	Efendimiz'in (ﷺ) Medine'de ilk Cuma namazını kıldırması
6	12 Rebiülevvel 1	24 Eylül 622	Yesrib'e/Medine'ye girişleri
7	12 Rebiülevvel 1	24 Eylül 622	Efendimiz (ﷺ) Ebû Eyyûb el-Ensarî'nin evine yerleşmesi
8	15 Rebiülevvel 1	27 Eylül 622	Mescid-i Nebevî'nin inşaatına başlanması
9	Rebiülahir 1	Ekim-Kasım 622	Medine'de ilk nüfus sayımının yapılması
10	Ramazan 1	Mart 623	Ensar-Muhacir kardeşliğinin tesisi
11	Ramazan 1	Mart 623	Kıtale/savaşa izin veren ayetlerin (Hac, 22/39-41) nazil oluşu
12	Ramazan 1	Mart 623	Hz. Hamza'nın Sifülbahr (Îs) Seriyye'si için gönderilmesi
13	Şevval 1	Nisan 623	Mescid-i Nebevî'nin inşaatının tamamlanması
14	Şevval 1	Nisan 623	Müslümanların namaza davet edilmesi için ezanın kabul edilmesi
15	Şevval 1	Nisan 623	Medine Vesikası'nın imzalanması
16	Şevval 1	Nisan 623	Es'ad b. Zürare'nin vefatı
17	Şevval 1	Nisan 623	Suffa Mektebi'nin inşası ve sahabenin burada talime başlaması
18	Şevval 1	Nisan 623	Müslümanlara ait pazarın/çarşının tesisi
19	Şevval 1	Nisan 623	Ubeyde b. Hâris'in Rabiğ Seriyye'si için gönderilmesi

SIRA NO	TARİH Hicrî	TARİH Milâdî	AÇIKLAMA
20	Zilkade 1	Mayıs 623	Sa'd b. Ebî Vakkas'ın Harrar Seriyye'si için gönderilmesi
21	Safer 2	Ağustos 623	Ebvâ (Veddan) Gazvesi
22	Rebiülevvel 2	Ekim 623	Buvât Gazvesi
23	Cemaziyelevvel 2	Kasım 623	Zü'l-Üşeyr Gazvesi
24	Cemaziyelahir 2	Aralık 623	Safevan (1. Bedir) Gazvesi
25	Receb 2	Ocak 624	Abdullah b. Cahş'ın Nahle Seriyye'si için gönderilmesi
26	Receb 2	Ocak 624	Kıble'nin Kudüs'ten, Mescid-i Haram'a çevrilmesi
27	Şaban 2	Şubat 624	Ramazan orucunun farz kılınışı
28	1 Ramazan 2	26 Şubat 624	Müslümanların oruç tutmaya ve teravih namazı kılmaya başlamaları
29	8 Ramazan 2	4 Mart 624	İslam ordusunun Bedir Gazvesi için Medine'den çıkışı
30	17 Ramazan 2	13 Mart 624	Bedir Gazvesi
31	20 Ramazan 2	16 Mart 624	Efendimiz'in (ﷺ) kızı Rukiyye'nin vefatı
32	27 Ramazan 2	23 Mart 624	Bedir Gazvesinden Dönüş
33	1 Şevval 2	27 Mart 624	İlk Ramazan Bayramı namazının kılınışı
34	Şevval 2	Nisan 624	Benû Süleym Gazvesi
35	Şevval 2	Nisan-Mayıs 624	Benû Kaynuka Gazvesi
36	Zilhicce 2	Mayıs 624	Hz. Ali'nin, Hz. Fatıma ile evliliği
37	Zilhicce 2	Mayıs 624	Osman b. Maz'ûn'un vefatı
38	10 Zilhicce 2	3 Haziran 624	İlk Kurban Bayramı namazının kılınışı
39	Zilhicce 2	Haziran 624	Sevîk Gazvesi
40	Muharrem 3	Haziran Temmuz 624	Zû Emer/Gatafan Gazvesi
41	Rebiülevvel 3	Ağustos 624	Yahudi şair Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi

SIRA NO	TARİH Hicrî	TARİH Milâdî	AÇIKLAMA
42	Rebiülevvel 3	Ağustos 624	Buhran Gazvesi
43	Cemaziyelahir 3	Kasım-Aralık 624	Zeyd b. Hârise'nin Karde Seriyye'si için gönderilmesi
44	Şaban 3	Ocak 62	Efendimiz'in (ﷺ) Hz. Hafsa ile evlenmesi
45	Ramazan 3	Şubat 625	Efendimiz'in (ﷺ) Zeyneb bint Huzeyme ile evlenmesi
46	15 Ramazan 3	1 Mart 625	Hz. Hasan'ın Doğumu
47	15 Şevval 3	31 Mart 625	Uhud Gazvesi
48	16 Şevval 3	1 Nisan 625	Hamraü'l-Esed Gazvesi
49	Muharrem 4	Haziran 625	Ebû Seleme el-Mahzumî'nin Katan Seriyye'si için gönderilmesi
50	5 Muharrem 4	17 Haziran 625	Abdullah b. Üneys'in, Halid b. Süfyan üzerine gönderilmesi
51	Muharrem 4	Haziran 625	Zeyneb bint Huzeyme'nin vefatı
52	Safer 4	Temmuz Ağustos 625	Recî' Vakası
53	Safer 4	Temmuz Ağustos 625	Bi'r-i Maûne Vakası
54	Rebiülevvel 4	Ağustos 625	Benû Nadir Gazvesi
55	Rebiülevvel 4	Ağustos 625	İçkinin haram kılınması
56	4	625	Hz. Ali'nin annesi Fatıma bint Esed'in vefat edişi
57	Cemaziyelevvel 4	Ekim 625	Efendimiz'in (ﷺ) torunu Abdullah'ın vefat edişi
58	Cemaziyelevvel 4	Ekim 625	Ebû Seleme b. Abdülesed'in vefat edişi
59	5 Şaban 4	10 Ocak 626	Hz. Hüseyin'in Doğumu
60	Şevval 4	Nisan 626	Efendimiz'in (ﷺ) Ümmü Seleme validemiz ile evlenmesi
61	1 Zilkade 4	4 Nisan 626	İkinci Bedir/Bedrü'l-Mev'ûd Gazvesi
62	Muharrem 5	4 Haziran Temmuz 626	Medine'de bir depremin olması
63	Rebiülevvel 5	Temmuz 626	Devmetü'l-Cendel Gazvesi

SIRA NO	TARİH Hicrî	TARİH Miladî	AÇIKLAMA
64	Rebiülevvel 5	Temmuz 626	Sa'd b. Ubade'nin annesi Amre bint Mes'ud'un vefatı
65	Cemaziyelahir 5	Ekim-Kasım 626	Medine'de ilk ay tutulması ve kılınan ilk husûf namazı
66	3 Şaban 5	28 Aralık 626	Müstalıkoğulları/Müreysi Gazvesi
67	Şaban 5	Aralık 626	İfk Hadisesi
68	Şaban 5	Aralık 626	Teyemmüm ayetinin (Nisa, 4/43) nazil olması ve ilk kez uygulanması
69	Zilkade 5	Nisan 627	Tesettür/Hicab ayetlerinin (Ahzab 33/ 59) nazil olması
70	Zilkade 5	Nisan 627	Evlatlığı düzenleyen ayetlerin nazil olması
71	Zilkade 5	Nisan 627	Efendimiz'in Zeyneb bint Cahş validemiz ile evlenmesi
72	Muharrem 6	Mayıs Haziran 627	Efendimiz'in Cüveyriye bint Hâris validemiz ile evlenmesi
73	Şevval 5	Şubat 627	Ahzab/Hendek Gazvesi
74	Şevval 5	Şubat 627	Benû Kurayza Gazvesi
75	Zilkade 5	Mart-Nisan 627	Abdullah b. Atik el-Hazrecî Seriyyesi (Sellam b. Ebî Hukayk'in Öldürülmesi)
76	Muharrem 6	Haziran 627	Muhammed b. Mesleme'nin Kurata Seriyyesi için gönderilmesi
77	Rebiulevvel Rebiulahir 6	Temmuz Ağustos 627	Ukkaşe b. Mihsan el-Esedî'nin Gamre Seriyyesi için gönderilmesi
78	Rebiulahir 6	Ağustos-Eylül 627	Muhammed b. Mesleme'nin Zü'l-Kassa Seriyyesi için gönderilmesi
79	Rebiulahir 6	Ağustos-Eylül 627	Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Zü'l-Kassa Seriyyesi
80	Rebiulahir 6	Ağustos-Eylül 627	Zeyd b. Hârise'nin Cümûm Seriyesi için gönderilmesi
81	Cemaziyelevvel 6	Eylül 627	Medine'de ilk güneş tutulması ve kılınan küsuf namazı
82	Cemaziyelevvel 6	Eylül 627	Lihyanoğulları Gazvesi
84	Cemaziyelevvel 6	Eylül-Ekim 627	Zeyd b. Hârise'nin Îs Seriyyesi için gönderilmesi
85	Cemaziyelahir 6	Ekim- Kasım 627	Zeyd b. Hârise'nin Tarf Seriyyesi için gönderilmesi
86	Recep 6	Kasım-Aralık 627	Zeyd b. Hârise'nin Vadi'l-Kurâ/Kurâ Vadisi Seriyyesi için gönderilmesi

SIRA NO	TARİH Hicrî	TARİH Milâdî	AÇIKLAMA
86	Şaban 6	Aralık-Ocak 627/628	Hz. Ali'nin (r.a.) Fedek Seriyyesi için gönderilmesi
87	Şaban 6	Aralık-Ocak 627/628	Abdurrahman b. Avf'ın Devmetü'l-Cendel Seriyyesi için gönderilmesi
88	Şaban (?) 6	Aralık-Ocak (?) 628	Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Sahil/Habat Seriyyesi için gönderilmesi
89	Ramazan 6	Şubat 628	Zeyd b. Hârise'nin İkinci Vadi'l-Kura Seriyyesi/Ümmü Kırfe Seriyyesi için gönderilmesi
90	Şevval 6	Şubat-Mart 628	Kürz b. Cabir el-Fihrî'nin Ureyne/Uranîler Seriyyesi için gönderilmesi
91	Şevval 6	628	Abdullah b. Revâha'nın keşif amaçlı Hayber'e gönderilmesi
92	Zilkade 6	Mart-Nisan 628	Efendimiz'in (s.a.v.) Ebvâ'da annesinin kabrini ziyaret edişi
93	Zilkade 6	Mart-Nisan 628	Hudeybiye Barış Antlaşması (Gazvesi)
94	Zilkade Zilhicce 6	Nisan-Mayıs 628	Efendimiz'in (s.a.v.) Ümmü Habibe validemiz ile evliliği
95	Muharrem 7	Mayıs-Haziran 628	Efendimiz'in (s.a.v.) kral, hükümdar ve kabile reislerine davet mektupları yollamaya başlaması
96	Muharrem 7	Mayıs-Haziran 628	Efendimiz'in (s.a.v.) damadı Ebû'l-Âs'ın Müslüman olması:
97	Muharrem 7	Mayıs-Haziran 628	Efendimiz'e (s.a.v.) münafıkların sihir yapma teşebbüsü
98	Muharrem 7	Mayıs-Haziran 628	Gâbe Gazvesi
99	Muharrem 7	Mayıs-Haziran 628	Hayber Gazvesi
100	Muharrem 7	Mayıs-Haziran 628	Zeyneb bint Hâris'in Efendimiz'e (s.a.v.) suikast girişimi
101	Safer 7	Haziran 628	Habeşistan Muhacirlerinin Dönüşü
102	Safer 7	Haziran 628	Ebû Musa el-Eş'arî'nin ve Ebû Hureyre'nin Efendimiz (s.a.v.) ile buluşmaları
103	Safer 7	Haziran 628	Fedek Yahudileri ile antlaşma yapılması
104	Safer 7	Haziran 628	Vâdi'l-Kurâ'nın Fethi
105	Safer 7	Haziran 628	Teyma Yahudileri ile antlaşma yapılması
106	Safer Rebiülevvel 7	Haziran Temmuz 628	Galib b. Abdullah el-Leysî'nin Kedîd Seriyyesi için gönderilmesi
107	Rebiülahir 7	Ağustos 628	Zâtü'r-Rikâ' Gazvesi

SIRA NO	TARİH Hicrî	TARİH Miladî	AÇIKLAMA
108	Cemaziyelahir 7	Ekim-Kasım 628	Efendimiz'in (ﷺ) Safiyye validemiz ile evliliği
109	7	628	Efendimiz'in (ﷺ) süt annesi Süveybe validemizin vefatı
110	Cemaziyelahir 7	Ekim-Kasım 628	Sasani İmparatoru Hüsrev Perhiz'in öldürülmesi
111	Şaban 7	Aralık 628	Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) Fezareoğulları Seriyyesi için gönderilmesi
112	Şaban 7	Aralık 628	Hz. Ömer b. Hattab'ın (r.a.) Türabe Seriyyesi için gönderilmesi
113	Şaban 7	Aralık 628	Beşîr b. Sa'd el-Ensârî'nin Fedek Seriyyesi için gönderilmesi
114	Ramazan 7	Ocak 629	Galib b. Abdullah el-Leysî'nin Meyfaa Seriyyesi için gönderilmesi
115	Şevval 7	Şubat, 629	Beşîr b. Sa'd el-Ensârî'nin Cinab Seriyyesi için gönderilmesi
116	Zilkade 7	Mart 629	Umretü'l-Kazâ/Kaza Umresi
117	Zilkade 7	Mart 629	Efendimiz'in (ﷺ) Meymûne validemiz ile evliliği
118	Zilhicce 7	Nisan 629	Efendimiz'in (ﷺ) Mâriye validemiz ile evliliği
119	Muharrem 8	Mayıs 629	Efendimiz'in (ﷺ) kızı Zeyneb validemizin vefatı
120	1 Safer 8	31 Mayıs 629	Halid b. Velid ve Amr b. Âs'ın Müslüman olması
121	Safer 8	Mayıs-Haziran 629	Galib b. Abdullah el-Leysî'nin Fedek Seriyyesi için gönderilmesi
122	Rebiülevvel 8	Haziran Temmuz 629	Şuca' b. Vehb el-Esedî'nin Siyyi Seriyyesi için gönderilmesi
123	Rebiülevvel 8	Haziran Temmuz 629	Ka'b Ümeyr el-Gıfarî'nin Zât-u Atlah Seriyyesi için gönderilmesi
124	Cemaziyelevvel 8	Ağustos-Eylül 629	Mûte Seriyyesi
125	Cemaziyelâhir 8	Eylül-Ekim 629	Amr b. As'ın Zâtü's-Selâsil Seriyyesi için gönderilmesi
126	Şaban 8	Kasım 629	Ebû Katade b. Rebî el-Ensarî'nin Hadıra Seriyyesi için gönderilmesi
127	Şaban 8	Kasım 629	Habeşistan Kralı Necaşi'nin vefatı ve Efendimiz'in (ﷺ) onun için Medine'de giyabî cenaze namazı kılışı
128	Şaban 8	Kasım 629	Mekke tarafının Hudeybiye Antlaşmasını ihlal etmesi
129	Ramazan 8	Aralık 629	Ebû Katade b. Rebî el-Ensarî'nin İdm Seriyyesi için gönderilmesi

SIRA NO	TARİH		AÇIKLAMA
	Hicrî	Milâdî	
130	1 Ramazan 8	23 Aralık 629	Abdullah b. Ebî Hadred'in İzâm Seriyyesi için gönderilmesi
131	10 Ramazan 8	1 Ocak 630	Efendimiz'in (ﷺ) Mekke Fethi için Medine'den çıkışı
132	19 Ramazan 8	10 Ocak 630	Mekke'nin Fethi
133	25 Ramazan 8	16 Ocak 630	Halid b. Velid'in Uzzâ putunu kırması
134	25 Ramazan 8	16 Ocak 630	Amr b. Âs'ın Süvâ putunu kırması
135	25 Ramazan 8	16 Ocak 630	Sa'd b. Zeyd el-Eşheli'nin Menat putunu kırması
136	Şevval 8	Ocak 630	Hişâm b. Âs'ın Yelemlem Seriyyesi için gönderilmesi
137	Şevval 8	Ocak 630	Halid b. Velid'in Benî Cezime Seriyyesi için gönderilmesi
138	5 Şevval 8	26 Ocak 630	Efendimiz'in (ﷺ) Huneyn Gazvesi için yola çıkışı
139	10 Şevval 8	31 Ocak 630	Huneyn'e varışı
140	11 Şevval 8	1 Şubat 630	Huneyn Gazvesi
141	Şevval 8	Şubat 630	Tufeyl b. Amr'ın Zülkeffeyn putunu kırması
142	Şevval 8	Şubat 630	Taif Kuşatması/ Gazvesi
143	18 Zilkade 8	9 Mart 630	Efendimiz'in (ﷺ) Cirane'de Umre niyeti ile ihrama girmesi
144	19 Zilkade 8	10 Mart 630	Muhâcir b. Ebî Ümeyye'nin San'a Seriyyesi için gönderilmesi
145	19 Zilkade 8	10 Mart 630	Ziyad b. Lebid'in Hadramut Seriyyesi için gönderilmesi
146	24 Zilkade 8	Haziran 628	Efendimiz'in (ﷺ) Medine'ye varışı
147	Zilkade 8	Mart 630	Ebû Zeyd el-Ensârî'nin ve Amr b. Âs'ın Umman yöneticilerine gönderilmesi
148	Zilhicce 8	Mart 630	Efendimiz'in (ﷺ) oğlu İbrahim'in doğumu
148	Muharrem 9	Nisan-Mayıs 630	Heyetlerin Medine'ye gelmesinin yoğunlaşması
150	Muharrem 9	Nisan-Mayıs 630	Efendimiz'in (ﷺ) zekât memurlarını çeşitli bölgelere göndermesi
151	Muharrem 9	Nisan-Mayıs 630	Uyeyne b. Hısn el-Fezârî'nin Benî Anber Seriyyesi için gönderilmesi

SIRA NO	TARİH Hicrî	TARİH Milâdî	AÇIKLAMA
152	Muharrem 9	Nisan-Mayıs 630	Benî Temîm Heyetinin Medine'ye gelişi ve Hucurât Sûresi'nin nazil oluşu
153	Safer 9	Mayıs-Haziran 630	Kutbe b. Âmir'in Tebâle Seriyyesi için gönderilmesi
154	Safer 9	Mayıs-Haziran 630	Kutbe b. Âmir'in Has'am Seriyyesi için gönderilmesi
155	Rebiülevvel 9	Haziran Temmuz 630	Urve b. Mes'ud'un Müslüman olması
156	Rebiülevvel 9	Temmuz 630	Dahhak b. Süfyân el-Kilabî'nin Karatâ Seriyyesi için gönderilmesi
157	Rebiülahir 9	Ağustos 630	Alkame b. Mücezziz el-Müdlicî'nin Habeşistan Seriyyesi için gönderilmesi
158	Rebiülahir 9	Ağustos 630	Ali b. Ebî Talib'in Füls Seriyyesi için gönderilmesi
159	Rebiülahir 9	Ağustos 630	Ukkaşe b. Mihsan el-Esedî'nin Uzre ve Beliyy Seriyyeleri için gönderilmesi
160	Rebiülahir 9	Ağustos 630	Ebû Musa el-Eş'arî'nin ve Muaz b. Cebel'in Yemen'e gönderilmesi
161	Recep 9	Kasım 630	Halid b. Velid'in Ükeydir Seriyyesi için gönderilmesi
162	Receb 9	Kasım 630	Tebûk Gazvesi
163	9 Şevval 9	19 Ocak 631	Tebûk'tan Dönüş
164	Şevval 9	Ocak 631	Dırar Mescid'inin yapılıp, yıktırılması
165	Şevval 9	Ocak 631	Münafıkların Efendimiz'e (ﷺ) suikast girişimi
166	9	631	Efendimiz'in (ﷺ) kızı Ümmü Gülsüm'ün vefatı [5]
167	Zilkade 9	Şubat 631	Münafıkların lideri Abdullah b. Übey'in ölümü
168	Zilhicce 9	Mart-Nisan 631	Hz. Ebû Bekir'in Hac Emiri olarak Mekke'ye gönderilişi
169	Zilhicce 9	Mart-Nisan 631	Hz. Ali'nin Tevbe Sûresi'ni duyurması için Mekke'ye gönderilişi
170	Rebiülevvel 10	Haziran Temmuz 631	Halid b. Velid'in Necrân Seriyyesi için gönderilmesi
171	Ramazan 10	Aralık 631	Hz. Ali'nin Yemen'e gönderilmesi
172	Ramazan 10	Aralık 631	Efendimiz'in (ﷺ) Kur'an'ı son kez Cebrail'e arzı
173	10-30 Ramazan 10	10-30 Aralık 631	Efendimiz'in (ﷺ) son itikafı

[5] Vakıdi, Ümmü Gülsüm'ün vefat ayını Şaban ayı olarak vermektedir. Ancak Efendimiz (ﷺ) o günler halen Tebük Gazve'sinden dönmemiştir. Bundan dolayı bu tarihe temkinle yaklaşmak gerekmektedir. Bkz: Vakıdî, Meğazi, c.3, s. 1057

SIRA NO	TARİH Hicrî	TARİH Milâdî	AÇIKLAMA
174	Zilhicce 10	Haziran 632	Efendimiz'in (s.a.v.) oğlu İbrahim'in vefatı [6]
175	25 Zilkade 10	22 Şubat 632	Efendimiz'in (s.a.v.) Veda Haccı için Medine'den çıkışı
176	Zilhicce 10	2 Mart 632	Mekke'ye varışı
177	9 Zilhicce 10	7 Mart 632	Arafat'a çıkışı ve meşhur Veda Hutbe'sinin bir bölümünü irad buyurması
178	14 Zilhicce 10	12 Mart 632	Mekke'den ayrılışı
179	18 Zilhicce 10	16 Mart 632	Dönüş yolunda Gadir-i Hum Hutbesi
180	Muharrem 11	Mart 632	Efendimiz'in (s.a.v.) Üsame ordusunun hazırlanma emrini verişi
181	Safer 11	Mayıs 632	Efendimiz'in (s.a.v.) Baki Kabristanlığını ve Uhud Şehitliğini son kez ziyaret etmesi
182	26 Safer 11	23 Mayıs 632	Üsame ordusunun toplanması ve Üsame'nin komutan olarak atanması
183	27 Safer 1	24 Mayıs 632	Efendimiz'in (s.a.v.) hastalığının başlaması
184	12 Rebiülevvel 11	7 Haziran 632	Efendimiz'in (s.a.v.) vefatı
185	2 Rebiülevvel 11	7 Haziran 632	Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) Benî Saide çardağında biat edilmesi
186	13 Rebiülevvel 11	8 Haziran 632	Cenazenin yıkanması ve Müslümanların münferiden cenaze namazlarını kılmaları
187	14 Rebiülevvel 11	7 Haziran 632	Efendimiz'in (s.a.v.) defnedilmesi

[6] İbrahim'in vefat tarihı konusunda kaynaklarımızda ciddi ihtilaflar vardır.Bu ihtilafları görmek için bkz: Miras Kâmil, Tecrid-i Sarih, c. 3, s. 323 329; Şulul, Kasım, Hz. Peygamber Devri Kronolojisi, s. 622-627

KAYNAKÇA

- AHMED B. HANBEL, *el-Müsned,* el-Mektebetü'l İslamîyye, Beyrut, Lübnan, 1413/1993.
- BELÂZÛRİ, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Ensabü'l-Eşraf,* Darü'l-Fikr, Beyrut, Lübnan, Tarihsiz.
- BEYHAKİ, *Delâilü'n-Nübüvve,* Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1410/1987.
- BEYHAKİ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin *es-Sünenü'l-Kübra,* Darü'l-Ma'rife, Beyrut, Lübnan, 1408/1988.
- BİCÂVÎ, Ali Muhammed, *Eyyâmü'l-Arab fi'l-Cahiliyye,* , Beyrut, Lübnan, 1425/ 2005
- BUHARİ, Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah, *Sahih el-Buhari,* Mektebetü et-Tevfikiyye, Kahire, Mısır, Tarihsiz.
- BUHARİ, *Sahih el-Buhari,* Beytü'l-Efkârü ed-Devliyye lil-naşir, Riyad, Suudi Arabistan, 1419/1998.
- DÂREKUTNÎ, *Kitabü'l-Ülhve ve'l-Ehâvat,* Darü er-Re'ya' li'n-Neşr ve't-Tevzî', Riyad, Suudi Arabistan, 1413/1993.
- DİMAŞKİ, Muhammed bin Salih, *Subulu'l-Huda ver-Reşad fi Siret-i Hayri'l-İbad,* Terc: Yusuf Özbek, Ocak Yayınları, İstanbul, 1424/2004.
- DİYÂRBEKRÎ, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, *Tarihü'l-Hamis fi ahvâli enfesi nefis,* Daru's-Sadr, Beyrut, Lübnan, Tarihsiz.
- EBÛ DAVUD, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî, es-Sicistanî, *es-Sünen Ebî Davud,* Darü'l-Fikr, Beyrut, Lübnan, 1414/1994.

EBÛ NUAYM el-İsbehânî, *Marifetü's-Sahabe,* Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1422/2002.

EBÛ ZEHRA, Muhammed, *Son Peygamber Hz. Muhammed,* Terc: Mehmet Keskin, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1997.

FÂKİHÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak el-Abbas, *Ahbâru Mekke fi Kadimi'd-Dehr ve Hadisihi,* Tahk: Abdülmelik b. Abdullah b. Düheyş, Mektebetü'l-Esedi, Mekke, Suudi Arabistan, 1424/2003.

GAZALÎ, Muhammed, *Fıkhu's-Sîre,* Terc: Resul Tosun, Risale Yayınları, İstanbul, 2006.

HÂKİM, Muhammed b. Abdullah en-Nisabûri, *el-Müstedrek ale's-Sahiheyn,* Darû'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1411/1991.

HALEBÎ, Allame Ebî el-Fezâ Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed, *İnsânü'l-Uyûn fi Sîreti'l-Emin el-Me'mûn,* Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1428/2008.

HAMİDULLAH *el-Vesâiku's-Siyâsiyye,* Terc: Vecdi Akyüz, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1997.

HAMİDULLAH *Hz. Peygamber'in (sas) Savaşları,* Terc: Nazire Erinç Yurter, Yeni Şafak Gazetesi, İstanbul, Tarihsiz.

HAMİDULLAH *Kur'an'ı Kerim Tarihi,* Tec: : Veysel Uysal/ İbrahim Arif Koytak, Beyan Yaynları, İstanbul, 2001.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi,* (c.1-2) Terc: Salih Tuğ, İrfan Yayımcılık, İstanbul, 1993.

HEMDANÎ, *Sıfatu Cezireti'l-Arab,* (Tahk: Muhammed b. Ali el-Ekva) Daru'l-Fikr, Beyrut, Lübnan, 1394/1974

HEYSEMİ, Nûriddin Ali b. Ebî Bekr, *el-Mecmâu'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1408/1988.

İBN ABDİLBERR, Ebu Ömer Yusuf b.Abdullah b. Muhammed el-Kurtubî, en-Nemerî, *el-İstîab fi Ma'rifeti'l Ashab,* Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1415/1995.

İBN ESİR, *el-Kâmil fi't-Tarih,* Matbaatu'l-Munîriyye, Kahire, Mısır, 1414/1994.

İBN ESİR, İzzuddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed, el-Cezeri, *Usdu'l-Ğabe fi Ma'rifeti's-Sahabe,* Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1424/2003.

İBN HABİB *Munammak fi Ahbari Kureyş,* Thk: Hurşid Ahmed Faruk, Alemü'l-Kutub, Beyrut, Lübnan,1405/ 1985.

İBN HABİB *Ümmühatü'n-Nebi* Tahk: Hüseyin Ali Mahfûz, Şirketü'n-Neşr ve't-Tebâa, Bağdat, Irak, 1372/1994.

İBN HABİB, Ebî Cafer Muhammed, *el-Muhabbar,* Darü'l-İfâk el-Lebidiyye, Beyrut, Lübnan, Tarihsiz.

İBN HACER *Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahihi'l-Buhari,* (1-16) Darü'l-Beyan, Kahire, Mısır, 1419/ 1999.

İBN HACER, el-Askalani Şihabüddin Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe,* (1-4) Darü'l-Marife, Beyrut, Lübnan, 1425/2004.

- İBN HALDÛN, Abdurrahman b. Haldun, *Kitâbü'l-'İber ve Divânü'l-Mübtedâ ve'l-Haber fi Eyyami'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve Men Eserehum Min Zev'il-Sultani'l-Ekber,* Darü'l-Fikr, Beyrut, Lübnan, 1424/2003.
- İBN HAZM *Cevâmiu's-Sîre,* Terc: M. Salih Arı, Çıra Yayınları, İstanbul, 2004.
- İBN HAZM, Ebî Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd, *Cemheratu Ensabi'l-Arab,* Tahk: Abdüsselam Muhammed Harun, Darü'l-Maarif, Kahire, Mısır, 1982.
- İBN HİŞAM, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Siretu Nebeviyye,* Mektebetü's-Safa, Kahire, 1422/2001.
- İBN KÂNİ, Ebu'l-Hüseyin Abdulbaki b.Kâni b. Merzuk el-Ümevi el-Bağdadi, *Mucemü's Sahabe,* Darü'l-Fikr, Beyrut, Lübnan, Tarihsiz.
- İBN KAYYİM, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed, *Zadü'l-mead fi hedyi hayri'-l-ibad,* (Tahk:) Daru'l-Bedr, Lübnan, Beyrut, 1428/2007.
- İBN KESİR *-el-Bideye ve'n-Nihaye,* Mektebetü'l-Meârif, Beyrut, Lübnan, 1386/1966
- İBN KESİR, *Tefsiru'l Kur'âni'l-Azim,* Daru'l-Ma'rife, Beyrut, Lübnan, 1412/1992.
- İBN MACE, Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *es-Sünen,* Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan 1421/2001.
- İBN MANZÛR, Cemaluddin Muhammed, *Lisanu'l-Arab,* Darü'l-İhya et-Turasü'l-Arabî, Beyrut, Lübnan, 1419/1999.
- İBN SA'D *et-Tabakatü'l Kübra,* Daru's-Sadr, Beyrut, Lübnan 1414/1994.
- İBN SA'D, Muhammed, Kitabü't-*Tabakatü'l-Kebir,* Tahk: Ali Muhammed Amr, Mektebetü'l-Hanimî, Kahire, Mısır, 1421/2001.
- İBN SEYYİDÜNNÂS, Ebü'l-Feth Muhammed b. Muhammed, *Uyunü'l-Eser fi Fünûni'l-Meğazi ve's-Siyer,* Darû İbn Kesir, Beyrut, Lübnan, 1413/1992.
- KADI İYAZ, Ebu'l-Fazl İyaz b. Musa el-Yahsubi, *eş-Şifa bi Ta'rifi Hukuki'l-Mustafa,* Mektebetü's-Safa, Kahire, Mısır, 1423/2002.
- KALKAŞANDÎ, Ebi'l-Abbas Ahmed, *Nihâyetü'l-Ereb fi Marifeti'l-Ensâbi'l-Arab,* (Tahk: İbrahim Ebyarî), Daru'l-Fikr, Beyrut, Lübnan, 1413/1991.
- KETTÂNÎ, Muhammed Abdülhay, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye,* Terc: Doç. Dr. Ahmet Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- KÖKSAL, *Hz. Muhammed ve İslamiyet,* (c.1-4) Işık Yayınları, İzmir, 2007.
- KÖKSAL, M.Asım, *Hz. Muhammed ve İslamiyet,* Mekke-Medine Dönemi, (c.1-9) İrfan Yayınevi, İstanbul, 1981.
- KUREYŞÎ, Bâkır Şerif, *Hayatü'l-İmam el-Hasan b. Ali,* Daru's-Sadr, Beyrut, Lübnan, 1403/1983.
- KURTUBİ, *Tefsiru'l-Kurtubi; el-Cami' li-Ahkami'l-Kur'an,* Daru'l-Hadis, Kahire, Mısır, *1416/1996.*
- KÜRDÎ, M. Necmüddîn, *Şer'î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri,* Terc: İbrahim Tüfekçi, Buruc Yayınları, İstanbul, 1996.

- MAKDİSÎ, *Ahsenu't-Tekasim fi Ma'rifetü'l-Ekalim,* Neşr: J. De Goeje, 2. Baskı, Leiden, Hollanda, 1938.
- MAKDİSÎ, *el-Bed' ve't-Tarih,* Mektebetü's-Sakâfi'd-Diniyye, Kahire, Mısır, Tarihsiz.
- MEB *İslam Ansiklopedisi,* (c.1-13) Leyden Tab'ı Esas Tutularak Heyet Tarafından Tercüme Edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Kitapları, Eskişehir, 2001.
- MÜBAREKFÜRİ, Safiyürrahman, *er-Rehîku'l-Mehtûm,* Darü'l-Vefa, Mansura, Mısır, 1422/2001.
- MÜSLİM, b. el-Haccac, *Sahih-u Müslim,* Çağrı Yayınları, İstanbul, 1414/1993.
- NESAÎ, Ahmed b. Şuayb Ebu Abdurrahman, *Sünenü en-Nesaî,* Darü'l-Marife, Beyrut, Lübnan, 1422/2001.
- NUMÂNÎ, Mevlana Şiblî, *Siretü'n-Nebi,* Terc: Yusuf Karaca, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- RÛDÂNÎ, İmam Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, *Cem'ul-Fevâid Min Câmi'il-Usûl ve Mecma'iz-Zevâid,* Terc: Naim Erdoğan, İz Yayıncılık, Tarihsiz.
- SALİHİ, ABDÜLHADİ Cemaleddin ibn el-Mibrad, *eş-Şeceretü'n-Nübüvve fi Nesebi Hayri'l-Beriyye,* Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1425/2005.
- SARIÇAM, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- SUYUTİ, Celâluddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *ed-Dürrü'l-Mensur Fi't-Tefsir Bi'l-Me'sûr,* Tahk: Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Merkezu'l-Buhûs ve Dirâsati'l-Arabiyye, Kahire, Mısır, 1424/2003.
- SUYUTİ, Celaluddin Abdurrahman b. Ebîbekr, *el-İtkan fi Ulûmi'l-Kur'an,* Darû Kitabû'l-Arabî, Beyrut, Lübnan, 1424/2003.
- SÜHEYLİ, Ebû'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah *er-Ravdü'l-Unuf fi şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li-İbn Hişam,* Tahk: Abdurrahman Vekil, Darü'l-Fikr, Lübnan, Beyrut, Tarihsiz.
- ŞAKİR, MAHMUD, *et-Tarihu'l-İslâmî,* Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut, Lübnan, 1412/1992.
- ŞULUL, Kasım, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi,* İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- TABERANİ, Ebu'l Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mucemü'l-Kebir,* Daru İhya-i Turasi'l-Arabî, Beyrut, Lübnan, 1413/1993.
- TABERİ, Ebî Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarih'ul-Ümem ve'l-Mülûk,* Darû'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1422/2001.
- TİRMİZİ, Muhammed b. İsa Ebu İsa, *el-Camiu's Sahih Sunenu't-Tirmizi,* Darü'l İhya Et-Turasi'l Arabî, Beyrut, Lübnan, 1414/1994.
- TDV *İslam Ansiklopedisi,* (c.1-37), İstanbul,1988.
- VÂHİDÎ, Ebî'l-Hasan Ali b. Ahmed, *Esbabü'n-Nuzül,* Darü'l-Fikr, Beyrut, Lübnan, 1421/2001.
- VÂKIDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Kitabü'l-Meğâzî,* Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, Tarihsiz.
- YA'KÛBÎ, Ahmed b. Ebû Ya'kûbi, *Tarihu'l-Ya'kûbî,* Daru's-Sadr, Beyrut, Lübnan, Tarihsiz.
- YAKUT el-HAMEVİ, *Mu'cemu'l-Buldan,* Daru's-Sadr, Beyrut, Lübnan, Tarihsiz.

- YILDIRIM, Muhammed Emin *Nebevî Eğitim Modeli: Darü'l-Erkam,* Siyer Yayınları, İstanbul, 2010.
- YILDIRIM, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in Albümü (sas),* Siyer Yayınları, İstanbul, 2010.
- ZEBİDÎ, Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed b. Abdil-Latifi'z, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi,* Terc: Kâmil Miras, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1972.
- ZEHEBİ *Siyer Alâmü'n-Nübelâ,* Müessesetü'r-Risale, Beyrut, Lübnan, 1413/1991.
- ZEHEBİ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Tecrîd-u Esmai's-Sahabe,* Daru'l-Beyan, Kahire, Mısır, 1406/1987.
- ZÜBEYRÎ, Ebî Abdullah Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab, *Nesebü Kureyş,* Darü'l-Maarif, Kahire, Mısır, 1402/1982.

